

Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Μ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ - ΧΡΙΣΤΟΦΕΛΛΗ
Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΕΥ. ΦΩΤΙΑΔΗ - ΗΛ. ΜΗΝΙΑΤΗ

Νεοελληνικά

Αναγνώσματα

γυμνασίου Ε΄

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑΙ 1970

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

H

6

NEC

Καταβασιανός (δ.)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ Ε/Γ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Ε ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΔΩΡΕΑ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΩΡΕΑ
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΤΗΧΗΤΕΣ

H 6 ΝΕΟ
Καταβατιανός (Γ.)

Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Μ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ - ΧΡΙΣΤΟΦΕΛΛΗ
Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΕΥ. ΦΩΤΙΑΔΟΥ - ΗΛ. ΜΗΝΙΑΤΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Ε ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΛΛΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ
ΕΔΡΗΣΕΑΤΟ

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Οργ. Ευδ. Διδ. Βιβλίων
α/ξ. α/οιθ. ε/ταγ. 394 του έτους 1941

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1970

002
415
ΣΤ2Β
90

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΣΑΛΑΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ
ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ
ΣΤΑ ΓΑΛΛΙΚΑ
ΣΤΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ
ΣΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ
ΣΤΑ ΙΑΠΩΝΙΚΑ
ΣΤΑ ΚΑΝΑΔΙΚΑ
ΣΤΑ ΟΥΚΡΑΙΝΙΚΑ
ΣΤΑ ΡΩΣΙΚΑ
ΣΤΑ ΣΠΑΝΙΑΚΑ
ΣΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ
ΣΤΑ ΟΥΚΡΑΙΝΙΚΑ
ΣΤΑ ΡΩΣΙΚΑ
ΣΤΑ ΣΠΑΝΙΑΚΑ
ΣΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΡΗΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Ι. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΑΠΟ ΤΟ ΛΕΙΜΩΝΑΡΙΟΝ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝ. ΜΟΣΧΟΥ

Ἀπήλθομεν ἐν μιᾷ εἰς τὸν οἶκον Στεφάνου τοῦ σοφιστοῦ, ἐγὼ καὶ ὁ κύριος Σωφρόνιος, ἵνα πράξωμεν· ἦν δὲ μεσημβρινόν. Ἐμενεν δὲ εἰς τὴν ἁγίαν Θεοτόκον, ἦν ὠκοδόμησεν ὁ μακάριος πάπας Εὐλόγιος, τὴν ἐπονομαζομένην τῆς Δωροθέας. Ὡς οὖν ἐκρούσαμεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ φιλοσόφου, παρέκυψεν κόρη λέγουσα: Καθεύδει, ἀλλ' ὀλίγον ἐξικακήσατε*. Τότε δὴ λέγω τῷ κυρίῳ Σωφρονίῳ: Ἄγωμεν ἐν τῷ Τετραπύλῳ κάκει μένωμεν. Ἔστιν δὲ ὁ τόπος τοῦ Τετραπύλου πάνυ σεβάσμιος παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσι· λέγουσι γὰρ ὅτι τὰ λείψανα Ἱερεμίου, τοῦ προφήτου, ἀπὸ Αἰγύπτου λαβὼν Ἀλέξανδρος, ὁ κτίστης τῆς πόλεως, ἐκεῖ αὐτὰ κατέθετο. Ὡς οὖν ἀπήλθομεν εἰς τὸν τόπον, οὐδένα εὔρομεν, εἰ μὴ τρεῖς τυφλούς· μεσημβρινόν γὰρ ἦν. Ἀπήλθομεν οὖν πλησίον τῶν τυφλῶν μεθ' ἡσυχίας καὶ σιωπῆς καὶ ἐκαθήσαμεν ἔχοντες τὰ βιβλία ἡμῶν. Ἐλάλουν δὲ οἱ τυφλοὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ λέγει ὁ εἰς τῶν ἄλλω: Ὀντως σοι, πῶς γέγονας τυφλός; Καὶ ἀπεκρίθη λέγων: Ναύτης ἦμην νεώτερος· καὶ ἀπὸ Ἀφρικῆς ἐπλέομεν, καὶ ἐν τῷ πελάγει ὀφθαλμιάσας καὶ μὴ ἔχων πῶς περιοδευθῶ, τὰ λευκώματα ἔσχον ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς μου καὶ ἐτυφλώθην. Λέγει καὶ τῷ ἄλλω: Σὺ, πῶς γέγονας τυφλός; Ἀπεκρίθη κάκεινος λέγων: Ὑαλοψὸς* ἦμην τὴν τέχνην καὶ ἐκ τοῦ πυρὸς ἐπίχυσιν ἔσχον οἱ δύο ὀφθαλμοὶ καὶ ἐτυφλώθην. Λέγουσιν ἄλλω κάκεινοι: Σὺ πῶς γέγονας τυφλός; Ὁ δὲ ἀπεκρίθη: Ὀντως ἐγὼ λέγω ὑμῖν· ὅταν ἦμην νεώτερος, ἐμίσησα τὸν κάματον πάνυ· γέγονα δὲ καὶ ἄσωτος. Οὐκ ἔχων οὖν πόθεν φάγω, λοιπὸν ἔκλεπτον. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν μετὰ τὸ ποιῆσαί με πολλὰ κακὰ ἰστάμην οὖν ἐπὶ τὴν ἀγορὰν καὶ θεωρῶ νεκρὸν ἐξοδιζόμενον* καλῶς φοροῦντα. Ἀκολουθῶ οὖν ὀπίσω τοῦ ἐξοδίου, ἵνα θεωρήσω ποῦ μέλλουσιν αὐτὸν θάπτειν. Οἱ δὲ ἦλθον ὀπίσω τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ ἔθηκαν αὐτὸν εἰς μνημεῖον καὶ ἀπήλθον. Ἐγὼ δὲ ὡς εἶδον ἀπελθόντας αὐτούς, εἰσῆλθον εἰς τὸ μνημεῖον καὶ ἀπέδυσσα αὐτὸν εἰ τι ἐφόρει, ἑάσας αὐτῷ ἐν μόνον ὀθόνιον.* Ὡς οὖν ἐμελλον ἐξέρχασθαι ἐκ τοῦ μνημείου λαβὼν πολλὰ πάνυ, ἡ κακὴ μου πράξις λέγει μοι:

Λάβε καὶ τὸ ὀθόνιον αὐτοῦ, ὅτι πιθανόν ἐστιν. Ὑπέστρεψα οὖν ὁ δειλῆσιος ἐγὼ. Καὶ ὡς ἀπέδυσον αὐτὸν τὸ ὀθόνιον, ἵνα γυμνὸν αὐτὸν ἔασω, ἀνακάθηται ὁ νεκρὸς ἔμπροσθέν μου καὶ ἐκτείνας τὰς δύο χεῖρας αὐτοῦ ἐπ' ἐμέ τοῖς δακτύλοις αὐτοῦ ἐξεσέν μου τὴν ὄψιν καὶ ἐξέβαλε τοὺς δύο μου ὀφθαλμούς. Τότε ἐγὼ ὁ ἄθλιος ἔασας πάντα μετὰ θλίψεως πολλῆς καὶ κινδύνου ἐξῆλθον ἐκ τοῦ μνήματος. Ἴδου, εἶπον ὑμῖν κἀγὼ πῶς γέγονα τυφλός. Ταῦτα ἀκουσάντων ἡμῶν νεύει μοι ὁ κύριος Σωφρόνιος καὶ ἀνεχωρήσαμεν ἐξ αὐτῶν. Καὶ λέγει μοι: Ὀντως σοι, κύρ ἄββα, μὴ πράξωμεν σήμερον. Μεγάλως γὰρ ὠφελήθημεν. Ὁφελθέντες οὖν γεγραφήκαμεν, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀκούοντες ταῦτα ὠφεληθῆτε. Ἀληθῶς γὰρ ὅτι οὐδεὶς ποιῶν κακὸν λανθάνει Θεόν. Καὶ τοῦ μὲν διηγήματος τούτου ἡμεῖς αὐτήκοοι παρὰ τοῦ πεποιθόντος γεγόναμεν.

(J . P. MIGNE, Patrologia Graeca, τ. 87, 3, κ. 77)

2. ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Ἐπέστη σήμερον ἡ πάντων χαρὰ, λύουσα τὴν πρῶην ἀράν. Ἐπέστη ὁ πανταχοῦ, ἵνα τὰ πάντα πληρώσῃ χαρᾶς. Ἐπέστη δὲ πῶς; Οὐ δορυφόρους ἔχων, οὐ στρατιάς ἀγγέλων συνεπαγόμενος, οὐ κομπάζων τὴν πρόοδον, ἀλλ' ἡσυχῇ καὶ ἡρέμα· τοῦτο ποιῶν, ἵνα λάθῃ τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους, ἵνα τέχνη σοφίας παγιδεύσας τὸν ὄφιν, καὶ τὸν δράκοντα φενакίσας τὸν νοῦν, τὸν Ἀσσύριον* τὸν πᾶσαν ὑφ' ἑαυτὸν δουλωσάμενον τὴν ἀνθρωπίνην εὐγένειαν, ἐρπάσῃ τὸ λάφυρον. Οὐκ ἀνασχομένης αὐτοῦ τῆς ἀπειρομεγέθους περὶ ἡμῶν εὐσπλαγχνίας τοσοῦτον ἔργον ζημιωθῆναι τὸν ἄνθρωπον, δι' ὃν οὐρανοὺς ἐκαμάρωσε* γῆν, ἔστερέωσεν, ἀέρα ἐξέχεε, θάλασσαν ἠπλώσε, καὶ τὴν φαινομένην ἅπασαν ἐτεκτήνατο κτίσιν. Διὰ τοῦτο Θεὸς ἐπὶ γῆς, Θεὸς ἐξ οὐρανοῦ, Θεὸς ἐν ἀνθρώποις, Θεὸς ἐν γαστρὶ Παρθένου φερόμενος, ὁ πανταχοῦ μὴ χωρούμενος.

Ἐντεῦθεν ἡ ἀνθρώπου φύσις χαρᾶς προοίμια δέχεται, καὶ τὴν ἀρχὴν λαμβάνει θεώσεως. Ἐντεῦθεν τὸν ἑαυτῆς ἀποκειραμένη τῆς ἑμαρτίας πολυφάνταστον πλοῦτον, νυμφοστολεῖται τῷ Κτίσαντι. Ἐντεῦθεν ἡμῶν ἡ πρώτη διάπλασις, νέαν ἀνάπλασιν δέχεται· καὶ ὁ

γηραιός κόσμος τὴν ἐξ ὁμαρτίας παλαιώσιν ἀποτίθεται. Ἄλλ' « Εὐφραϊνέσθω ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν, καὶ νεφέλαι ῥανάτωσαν δικαιοσύνην. Σταλαξάτω τὰ ὄρη γλυκασμόν, καὶ οἱ βουνοὶ ἀγαλλίασιν », ὅτι ἔλεησεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. Σήμερον γὰρ « τὸ ἀποκεκρυμμένον πρὸ τῶν αἰῶνων μυστήριον » φανεροῦται « καὶ ἀνακεφαλαίωσιν ἐν Χριστῷ τὰ σύμπαντα δέχεται ». Σήμερον ἡ δημιουργὸς τῶν ὅλων ἐξουσιαρχία, τὴν προβεβουλευμένην αὐτῇ, τῆς τῶν ὄντων ποιήσεως, πρὸς πέρας ἄγει βουλήν, ἵνα τὴν καθ' ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς προεπινοηθεῖσαν τῇ ἀρχηγῷ τῆς κακίας βουλήν διακρούσηται. Διὰ τοῦτο χορεύουσι ἄγγελοι, συγχαίρουσι ἄνθρωποι καὶ ὁ σύμπας ἀνανεούμενος πρὸς ἑαυτὸν ἐπανερχεται κόσμος. Τίς νοῦς, ποῖα δὲ ταῦτα χωρήσει γλώττα; μῆτε γε λόγος ἐκφράσαι δυμήσαιτο, ἢ ἀκοὴ δέξασθαι.

Εἰκότως οὖν ἡ παρούσα πανήγυρις παιδρὰ καὶ γεγανυμένη* συγκεκρότηται σήμερον, τὴν παγγενεστάτην τοῦ ἡμετέρου φυράματος ἐορτάζουσα πρόσληψιν. Τίς οὔσα καὶ ποταπή*; Τῆς μὲν κτήσεως ἀπάσης εὐφρόσυνον, τοῦ δὲ γένους ἀνόρθωσις. Οὐκοῦν χαρᾶς εὐαγγέλια σήμερον. Θεοῦ φιλανθρωπίας μηνύματα· παγκοσμίου σωτηρίας χαρμόσυνα. Πόθεν καὶ παρὰ τίνος καὶ πρὸς τίνα ἦκοντα; Ἐξ οὐρανοῦ καὶ « παρὰ Θεοῦ καὶ πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ ». Τίς ἡ παρθένος; Τίς ὁ ἀνὴρ; Τίνα δὲ τούτοις ὀνόματα; Τῇ μὲν Μαρία· τῷ δὲ Ἰωσήφ. Ἀμφότεροι δὲ ἦσαν « ἐκ γένους Δαβίδ ». Τίνος ταῦτα διακονοῦντος καὶ ὅθεν ἦκοντος; τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ ἐξ ὑψίστου ἀποσταλέντος εἰς διακονίαν τοῦ θαύματος. Ἔδει γὰρ τοῦ Ὑψίστου τὸν λειτουργόν, ἐκ τῶν ὑψίστων ἐπὶ γῆς καταπτάντα, παράδοξον ἐπὶ παραδόξοις τοῖς πράγμασι διακοσμήσαι μυστήριον. Τί τοῦτο; τοῦ Κυρίου συγκατάβασιν, τὴν ἄρρητον τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας φανέρωσιν, τὴν ἀπ' αἰῶνος κεκαλυμμένην τῆς θείας βουλῆς καὶ προγνώσεως ἔμφασιν καὶ βεβαίωσιν. Ἀλλὰ ποῦ ταῦτα καὶ πότε καὶ ὅτου χάριν; « Εἰς Ναζαρέτ, πόλιν τῆς Γαλιλαίας, τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ, καθ' ὃν Ἰωάννης συνέιληπτο », ἵνα τὸν ἐρχόμενον κηρύξει ἐγγάστριον. Ὅθεν ὁ Γαβριὴλ πρὸς τὴν ἐπίγειον παστάδα, τῶν αἰθερίων καταπτὰς ὑπερῶν, ἐπέστη τῇ Ναζαρέτ, καὶ τῇ Παρθένῳ προσελθὼν, τῆς ἀφράστου οἰκονομίας ἀψοφητὴ διηκόνει τὸ μήνυμα. Τοῦτο τῆς πρὸς ἀνθρώπους θείας καταλλαγῆς τὸ μυστήριον. Τοῦτο πανηγυρίζομεν σήμερον, τὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους συνάφειαν, τὴν τοῦ προσλήματος* θέωσιν, τὴν τῆς εἰκότος ἡμῶν ἀναμόρφωσιν, τὴν

εἰς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν, τὴν εἰς οὐρανοὺς ὕψωσιν καὶ ἀνάβασιν.

Διὰ τοῦτο χαρᾶ χαίρει τὰ σύμπαντα σήμερον καὶ πᾶσα τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων ἡ νοητὴ διακόσμησις* ταῖς θεαῖς περὶ ἡμᾶς καταλλαγαῖς ἐπισπένδεται. Φίλον γὰρ αὐταῖς πρὸς Θεὸν ἡμῶν ἐπανόρθωμα καὶ ἡ πρὸς τὴν ἀμείνω κατάστασιν πρόοδος καὶ ἀνάβασις. Καὶ γὰρ εἰσι λίαν συμπαθεῖς καὶ φιλόανθρωποι, ἅτε « εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενοι τῶν μελλόντων κληρονομεῖν σωτηρίαν ». Τοιγαροῦν ἀγγαλιόσθω τὰ σύμπαντα σήμερον καὶ ἡ φύσις σκιρτάτω. Ὁ οὐρανὸς γὰρ ἐξανοίγεται, ἡ γῆ τὸν Βασιλέα τοῦ παντὸς ἀφανῶς ὑποδέχεται. Ναζαρέτ, τὴν Ἐδέμ μιμουμένη, τὸν τῆς Ἐδέμ φυτουργὸν ἐγκολπάζεται. Ὁ Πατὴρ τῶν οἰκιριμῶν τὴν ἀνθρωπίνην ἐσχατιάν, τῷ μόνῳ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντι μνηστεύεται· καὶ Γαβριήλ τῷ μυστηρίῳ διακονεῖ καὶ τῇ παρθένῳ ὑποφωνεῖ τὸ Χαῖρε, ἵνα τὴν χαρὰν ἣν ἡ προμήτωρ ἀπώλεσεν, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀδὰμ ἢ ἐκ Δαβὶδ ἀνατείλασα, δι' ἑαυτῆς ἀνασώσῃται. Σήμερον ὁ τῆς δόξης πατὴρ εἰς οἶκτον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἔλθων, τὴν ἐν Ἀδὰμ φθαρεῖσαν φύσιν ἰλέω κατοπιτεύει τῷ βλέμματι. Σήμερον τῶν αὐτοῦ παναγάθων σπλαγγχῶν ὁ τῆς εὐσπλαγγχίας δοτὴρ ἀνακαλύπτει τὴν ἄβυσσον καὶ διοχετεύει τῇ φύσει τὸν ἔλεον, ὡς ὕδωρ πολὺ καλύψας θαλάσσας. Ἐπρεπε γὰρ τῷ « ἐξ οὐ καὶ δι' οὐ καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα συνέστηκε », ἔλεω τῆς καθ' ἡμᾶς ἀρχαίας ἀρχῆς τὴν καταδίκην ἀμείψασθαι· δόξη τε τῇ ἑαυτοῦ παραδόξασαι τὴν ἀδοξήσασαν ἐν Ἀδὰμ φύσιν καὶ ἀληθεῖα τὴν τοῦ πατρὸς τοῦ ψεύδους ἐπὶ κρημνον συμβουλήν ἀποσεισασθαι, ἧς ἔργον ἡ πρώτη πᾶράβασις τοῦ Ἀδαμίου πλάσματος τὸ παράπτωμα...

(J. P. MIGNE, Patrologia Graeca, τ. 97, σ. 881 - 883)

Ἀνδρέας ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ὁ Ἱεροσολυμίτης

3. ΒΙΟΙ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ

Ὁ συγγραφεὺς ἐξιστορεῖ τὰ γεγονότα ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων, οἱ ὅποιοι ἐβασίλευσαν ἀπὸ τοῦ Λέντος Ἀρμενίου μέχρι τοῦ Ρωμανοῦ.

α) Εἰρήνη μεταξὺ Ρωμανοῦ καὶ Συμεῶν

1η'. Οἱ μὲν οὖν μετὰ Συμεῶν περὶ εἰρήνης διελέγοντο, ὁ δὲ αὐτοὺς ἀπεπέμψατο, αὐτὸν δὲ τὸν βασιλέα Ρωμανὸν ἐζήτηι θεάσασθαι. Παρὰ πολλῶν δὲ ἐπεπληροφόρητο περὶ τε τῆς αὐτοῦ φροντίσεως καὶ ἀν-

δρίας καὶ συνέσεως. Ὁ τοῖνον βασιλεὺς ἐπὶ τούτου σφόδρα ἠγαλλιᾶσατο· ἐπόθει γὰρ τὴν εἰρήνην καὶ τὸ στῆναι τὰς καθ' ἑκάστην ἐγγινομένας τῶν αἱμάτων ἐκχύσεις. Ἀποστείλας οὖν ἐν τῷ Κοσμιδίῳ* αἰγιαλῷ κατεσκεύασεν ἐν τῇ θαλάσῃ ὄχυρωτάτην ἀπόβασιν, ὥστε τὴν βασιλικὴν τριήρην διεκπλέουσαν ἐν αὐτῇ προσορμίζεσθαι. Περιφράξας οὖν αὐτὴν πάντοθεν διατείχισμα μέσον γενέσθαι προσέταξεν, ἐν ᾧ ἀλλήλοις ἔμελλον ὁμιλεῖν. Ἀποστείλας οὖν Συμεῶν τὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ναὸν τὸν ἐν τῇ Πηγῇ* ἐνέπρησεν καὶ τὰ περίξ αὐτοῦ σύμπαντα, δῆλος ὢν ἐντεῦθεν, μὴ τὴν εἰρήνην θέλων, ἀλλ' ἐλπίζον μετεώροις τοῦτον ἐξαπατῶν.

ιβ'. Παραγενόμενος δὲ ἐν Βλαχέρναις ὁ βασιλεὺς ἅμα Νικολάῳ τῷ πατριάρχῃ ἐν τῇ ἀγίᾳ σορῶ εἰσῆλθε καὶ τὰς χεῖρας ἐξέτεινεν εἰς εὐχὴν, εἶτα πρηνὴς πεσὼν τὸ ἅγιον ἔδαφος ἐκείνο τοῖς δάκρυσι κατέβρεχε, τὴν πανάχραντον Θεοτόκον ἀντιβόλων τὴν ἀκαμπτὴ καὶ ἀμείλικτον τοῦ τυράννου καὶ ὑπερηφάνου Συμεῶν καρδίαν μαλάξας τὰ πρὸς εἰρήνην συνθέσθαι. Τὸ ἅγιον οὖν κιβώτιον διανοίξαντες, ἔνθα τὸ σεπτὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τεθησαύρισται ὠμοφόριον, καὶ τοῦτο ἐκείθεν ὁ βασιλεὺς ἀνελόμενος καὶ ὥσπερ τινὰ θώρακα ἀδιάρρηκτον περιβαλλόμενος, καὶ τὴν πίστιν τὴν εἰς τὴν ἄμωμον Θεοτόκον, οἷα περικεφαλαίαν τινὰ περιθέμενος, ἔξεισι τοῦ ναοῦ ὄπλοις ἀσφαλῆσι περιφραξάμενος. Τὸν σὺν αὐτῷ οὖν στόλον ἀσπίσι τε καὶ ὄπλοις ἀσφαλῆσι κατακοσμήσας τὸν ὠρισμένον τόπον κατέλαβε συνομιλῆσαι τῷ Συμεῶν.

κ'. Πέμπτη οὖν ἡμέρα ἦν, ὅτε ταῦτα ἐγένετο, ιθ' τοῦ Νοεμβρίου μηνός, δ' δὲ τῆς ἡμέρας ὥρα. Παρεγένετο Συμεῶν πλήθος ἄπειρον ἐπαγόμενος εἰς πολλὰς διηρημένον παρατάξεις, τῶν μὲν χρυσασπίδων καὶ χρυσοδοράτων, τῶν δὲ ἀργυροασπίδων καὶ ἀργυροδοράτων, τῶν δὲ πάσῃ ὄπλων χροῖᾳ κεκοσμημένων, πάντων πεφραγμένων σιδήρῳ, οἱ μὲσον αὐτῶν διειληφότες τὸν Συμεῶν ὡς βασιλέα εὐφήμουν τῇ τῶν Ρωμαίων φωνῇ. Πάντες δὲ οἱ τῆς συγκλήτου βουλῆς τοῖς τεύχεσι ἐφειστώτες ἐθεώρουν τὰ δρώμενα. Ἦν οὖν ἰδεῖν τὴν ψυχὴν βασιλικὴν τῷ ὄντι καὶ μεγαλόφρονα, καὶ θαυμάσαι τὸ τοῦ φρονήματος ἀκατάπληκτον* καὶ τὸ τῆς ἀνδρίας παράστημα, ὅπως τοσαύτην πολεμίων ὄρων ἐπιφορὰν οὐ κατεπλάγη καὶ ὑπεχώρησεν, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ φίλων χωρῶν πλήθος τὴν ψυχὴν οὕτως ἀτρεμῆς ἀπήει, μόνον οὐχὶ τοῖς πολεμίοις τῶν ὑπηκόων διδοὺς ἀντίλυτρον.

κα'. Πρῶτος οὖν ἐν τῇ ρηθείᾳ ἀναβάθρα καταλαβὼν τὸν Συ-

μεών ἐξεδέχετο. Ἐπεὶ δὲ ὄμηρα ἐξ ἀμφοτέρων ἐλήφθησαν τῶν μερῶν, καὶ τὴν ἀποβάθραν οἱ Βούλγαροι διηρηνήσαντο ἀκριβῶς, μήπω τις δόλος ἢ ἐνέδρα τυγχάνει, κατῆλθε Συμεῶν τοῦ ἵππου καὶ πρὸς τὸν βασιλέα εἰσήλθεν. Ἀσπασάμενοι δὲ ἀλλήλους εἰρήνης λόγους ἐκίνησαν.

Εἰπεῖν δὲ λέγεται τὸν βασιλέα πρὸς Συμεῶν : « Ἀκῆκοά σε θεοσεβῆ ἄνθρωπον ὄντα καὶ Χριστιανὸν ὑπάρχειν ἀληθινόν, βλέπω δὲ τὰ ἔργα μηδαμῶς τοῖς λόγοις συμβαίνοντα. Ἴδιον μὲν γὰρ θεοσεβοῦς ἀνδρὸς καὶ Χριστιανοῦ τὸ τὴν εἰρήνην ἀγαπᾶν καὶ τὴν ἀγάπην ἀσπάζεσθαι, εἴπερ ὁ Θεὸς ἀγάπη καὶ ἔστιν καὶ λέγεται, ἀσεβοῦς δὲ καὶ ἀπίστου τὸ χაίρειν σφαγαῖς καὶ αἵμασιν ἀδίκως ἐκχεομένοις. Εἰ μὲν οὖν ἀληθὴς χριστιανὸς ὑπάρχεις, καθὼς πεπληροφορήμεθα, στήσόν ποτε τὰς ἀδίκους σφαγὰς καὶ τὰς τῶν ἀνοσίων αἱμάτων ἐκχύσεις, καὶ σπείσαι μεθ' ἡμῶν Χριστιανῶν εἰρήνην, Χριστιανὸς καὶ αὐτὸς ὢν καὶ ὀνομαζόμενος, καὶ μὴ θέλε μολύνεσθαι Χριστιανῶν δεξιὰν αἵμασιν ὁμοπίστων Χριστιανῶν. Ἄνθρωπος εἶ καὶ αὐτὸς θάνατον προσδοκῶν καὶ ἀνάστασιν καὶ ἀνταπόδοσιν. Σήμερον ὑπάρχεις, καὶ αὔριον εἰς κόνιν διαλυθήσῃ. Εἰς πυρετὸς ἅπαν κατασβέσει τὸ φρύαγμα*. Τίνα οὖν λόγον δώσεις τῷ Θεῷ ἐκεῖ ἀπελθὼν ὑπὲρ τῶν ἀδίκων σφαγῶν ; Ποίω προσώπῳ τῷ φοβερῷ καὶ δικαίῳ ἐνατενίσεις κριτῆ ; Εἰ πλοῦτου ἐρῶν ταῦτα ποιεῖς, ἐγὼ σε κατακόρως τοῦ ἐπιθυμουμένου ἐμπλήσω· μόνον ἐπίσχες τὴν δεξιάν σου. Ἄσπασαι τὴν εἰρήνην. Ἀγάπησον τὴν ὁμόνοιαν, ἵνα καὶ αὐτὸς βίον ζήσης εἰρηρικὸν καὶ ἀναίμακτον καὶ ἀπράγμονα, καὶ οἱ Χριστιανοὶ παύσονται ποτε τῶν συμφορῶν, καὶ παύσονται τοὺς Χριστιανούς ἀναιμεῖν*· οὐ θέμις γὰρ αὐτοῖς αἶρειν ὅπλα κατὰ ὁμοπίστων ».

Τοσαῦτα οὖν εἰπὼν ὁ βασιλεὺς ἐσίγησεν. Αἰδεσθεὶς οὖν Συμεῶν τὴν τούτου ταπεινῶσιν καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ, κατένευσε τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι. Ἀσπασάμενοι οὖν ἀλλήλους διεχωρίσθησαν, δώροις μεγαλοπρεπέσι τοῦ βασιλέως δεξιωσαμένου τὸν Συμεῶν.

κβ'. Ὁ δὲ τότε συμβέβηκε διηγῆσομαι, τεράστιόν τι καὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα συγκρίνειν εἰδόσι παράδοξον. Δύο φασὶν ἀετοὺς τῶν βασιλέων ὁμιλοῦντων ἄνωθεν αὐτῶν ὑπερπτήναι κλάγξαι τε καὶ πρὸς ἀλλήλους συμμεῖξαι, καὶ παραυτίκα διαζευχθῆναι ἀλλήλων, καὶ τὸν μὲν εἰς τὴν πόλιν διελθεῖν, τὸν δὲ ἐπὶ τὴν Θράκην διαπτήναι. Τοῦτο οἱ ἀκριβεῖς τὰ τοιαῦτα σκοποῦντες οὐ καλὸν ἔκριναν οἰωνόν· ἀσυμβάτους γὰρ ἐπὶ τὴν εἰρήνην ἀμφοτέρους διαλυθήσεσθαι ἔφασαν. Συμεῶν δὲ τὸ

αὐτοῦ στρατόπεδον καταλαβὼν τοῖς ἑαυτοῦ μεγιστᾶσιν τὴν τοῦ βασιλέως ἀπήγγειλε σύνεσιν καὶ ταπείνωσιν, ἐξεθείαζέ τε αὐτοῦ τὸ εἶδος, τὴν τε ρώμην καὶ τὸ ἀκατάπληκτον* τοῦ φρονήματος.

β) Ἐπιδρομὴ τῶν Ρῶς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως

ν'. Ἰουνίῳ δὲ μηνὶ ἰα', ἰνδικτιῶνος* ἰε', κατέπλευσαν οἱ Ρῶς κατὰ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ πλοίων χιλιάδων δέκα. Ἀπεστάλη δὲ κατ' αὐτῶν μετὰ τριήρων καὶ δρομώνων, ὅσα καὶ ἔτυχον ἐν τῇ πόλει, ὁ πατρίκιος Θεοφάνης ὁ παραδυναστεύων καὶ πρωτοβεστιάριος* καὶ τὸν τε στόλον προευνεπίσας τε καὶ ἐτοιμασάμενος, καὶ νηστεία καὶ δάκρυσιν ἑαυτὸν κατοχυρώσας ὡς μάλιστα, τοὺς Ρῶς προσεδέχεται, καταναυμαχῆσαι αὐτοὺς μέλλων.

Ἐπεὶ δὲ ἐκείνοι κατέλαβον καὶ πλησίον τοῦ Φάρου ἐγένοντο, οὗτος πρὸς τῷ τοῦ Εὐξείνου Πόντου στόματι παρεδρεύων ἐν τῷ Ἱερῷ λεγομένῳ ἀθρόον τούτοις ἐπέθετο. Καὶ δὴ πρῶτος τῷ οἰκίῳ δρόμῳ διεκπλεύσας τὴν τε σύνταξιν τῶν Ρωσιακῶν πλοίων διέλυσεν καὶ τῷ ἔσκευασμένῳ πυρὶ πλείστα κατέφλεξε, τὰ δὲ λοιπὰ ἐτρέψατο εἰς φυγὴν, ὡς ἀκολούθως καὶ οἱ λοιποὶ δρόμωνες καὶ αἱ τριήρεις ἐπεκδραμοῦσαι τελείαν εἰργάσαντο τὴν τροπήν, καὶ πολλὰ μὲν πλοῖα κατέδυσαν αὐτανδρα, πολλὰ δὲ κατέτρωσαν, πλείστους δὲ ζῶντας συνέλαβον. Οἱ περιληφθέντες οὖν εἰς τὸ τῆς Ἀνατολῆς μέρος εἰς τὰ Σγῶρα λεγόμενα καταπλέουσιν.

Ἀπεστάλη δὲ καὶ τότε Βάρδας ὁ Φωκᾶς διὰ γῆς μετὰ ἵππέων ἐγκρίτων παρατρέχειν αὐτούς. Καὶ δὴ τούτων σύνταγμα ἱκανὸν ἀποστειλάντων πρὸς τὰ τῆς Βιθυνίας μέρη ὥστε τὰ πρὸς τροφήν καὶ τὴν ἄλλην χρεῖαν αὐτοῖς πορίσασθαι, περιτυχῶν τῷ τοιοῦτῳ συντάγματι ὁ εἰρημένος Βάρδας ὁ Φωκᾶς κακῶς τούτους διέθηκε, τρεψάμενος καὶ κατασφάξας αὐτούς. Κατῆλθε δὲ τηνικαῦτα καὶ Ἰωάννης μάγιστρος* καὶ δομέστιχος* τῶν σχολῶν ὁ Κροκόας μετὰ παντός τοῦ τῆς Ἀνατολῆς στρατεύματος, καὶ τούτων πολλοὺς διέφθειρεν*, ἀποσπάδας τῆδε κάκεισε καταλαμβάνων, ὥστε συσταλέντας αὐτοὺς δέει τῆς αὐτοῦ ἐπιθέσεως μένειν ἀθρόως ἐπὶ τὰ οἰκεία πλοῖα καὶ μηδαμοῦ διατρέχειν κατατολμᾶν.

να'. Πολλὰ δὲ καὶ μέγιστα κακὰ οὔτοι διεπράξαντο πρὸ τοῦ τὸ Ρωμαϊκὸν στράτευμα κατελθεῖν. Τό τε γὰρ Στενὸν λεγόμενον ἄπαν ἐν-

έπρησαν, καί οὓς συνελάμβανον αἰχμαλώτους τοὺς μὲν ἀνεσταύρου, τοὺς δὲ τῇ γῆ προσεπαττάλευον, τοὺς δὲ ὥσπερ σκόπους ἰστώντες βέλεσι κατετόξευον· ὅσους δὲ τοῦ ἱερατικοῦ κλήρου συνελάμβανον, ὅπισθεν τὰς χεῖρας δεσμοῦντες ἤλους σιδηροῦς κατὰ μέσης τῆς κεφαλῆς αὐτῶν κατεπήγυον· πολλοὺς τε ἀγίους ναοὺς τῷ πυρὶ παραδεδώκασι.

Χειμῶνος δὲ ἤδη ἐνισταμένου καὶ τροφῆς ἀποροῦντες, τό τε ἐπελθὼν στράτευμα δεδιότες τὰς τε ναυμαχούσας τριήρεις, ἐβουλεύσαντο τὰ οἰκεῖα καταλαβεῖν. Καὶ δὴ λαθεῖν τὸν στόλον σπουδάζοντες, Σεπτεμβρίῳ μηνί, ἰε' ἰνδικτιῶνος, ἀντιπλεῦσαι ὠρμηκότες ἐπὶ τὰ Θρακῶα μέρη παρὰ Θεοφάνους πατρικίου ὑπαντήθησαν· οὐ γὰρ ἔλαβον τὴν αὐτοῦ ἐγρηγορωτάτην καὶ γενναίαν ψυχὴν.

Εὐθύς οὖν δευτέρα ναυμαχία συνάπτεται, καὶ πλεῖστα πλοῖα ἐπόντωςεν καὶ πολλοὺς τούτων ἀπέκτεινεν ὁ εἰρημένος ἀνὴρ. Ὀλίγοι δὲ μετὰ τῶν πλοίων περισωθέντες καὶ ἐν τῇ τῆς Κοίλης περιπεσόντες ἀκτῇ νυκτὸς ἐπελθούσης ἔφυγον. Θεοφάνης δὲ ὁ πατρικίος μετὰ νίκης λαμπρᾶς καὶ τῶν μεγίστων ὑπέστρεψε τροπαίων, καὶ ἐντίμως καὶ μεγαλοπρεπῶς ὑπεδέχθη καὶ παρακοιμώμενος* ἐτιμήθη.

(J. P. MIGNE, Patrologia Graeca, τ. 109)

Γεώργιος Μοναχός

4. ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟΝ ΥΙΟΝ ΡΩΜΑΝΟΝ

μθ'. Ὁ ζητῶν ὅπως τῇ τῶν Πατρῶν ἐκκλησίᾳ οἱ Σκλαβηνοὶ* δουλεύειν καὶ ὑποκεισθαι ἐτάχθησαν, ἐκ τῆς παρούσης μανθανέτω γραφῆς.

Νικηφόρος τὰ τῶν Ρωμαίων σκῆπτρα ἐκράτει, καὶ οὗτοι ἐν τῷ θέματι ὄντες Πελοποννήσου ἀπόστασιν ἐνοήσαντες πρῶτον μὲν τὰς τῶν γειτόνων οἰκίας τῶν Γραικῶν ἐξεπόρθουν καὶ εἰς ἀρπαγὴν ἐτίθεντο, ἔπειτα δὲ καὶ κατὰ τῶν οἰκητόρων τῆς τῶν Πατρῶν ὀρμήσαντες πόλεως τὰ πρὸ τοῦ τείχους πεδία κατεστρέφοντο καὶ ταύτην ἐπολιόρκουν, μεθ' ἑαυτῶν ἔχοντες καὶ Ἀφρικούς καὶ Σαρακηνοὺς.

Ἐπεὶ δὲ χρόνος ἱκανὸς διῆλθε καὶ σπάνις τῶν ἀναγκαίων τοῖς ἔνδοθεν τοῦ τείχους γίνεσθαι ἤρξατο, ὕδατός τε καὶ τροφῶν, βουλῆν βουλεύονται εἰς συμβιβάσεις τε ἔλθειν καὶ λόγους ἀπαθείας λαβεῖν καὶ τηρικαῦτα τὴν πόλιν ὑποτάξαι αὐτοῖς. Ἐπεὶ οὖν ὁ τηρικαῦτα

στρατηγός ὑπῆρχε πρὸς τὴν ἄκραν τοῦ θέματος ἐν Κάστρω Κορίνθου, καὶ προσδοκία ἦν τοῦ παραγενέσθαι αὐτὸν καὶ καταπολεμήσαι τὸ ἔθνος τῶν Σκλαβηνῶν, ὡς καὶ πρῶτην καταμηνυθέντος αὐτοῦ περὶ τῆς καταδρομῆς αὐτῶν παρὰ τῶν ἀρχόντων, ἐβουλεύσαντο οἱ τοῦ κάστρου οἰκῆτορες πρότερον ἀποσταλῆναι σκοπὸν εἰς τὰ ἀνατολικώτερα τῶν ὁρέων καὶ ἀποσκοπεῦσαι καὶ γινῶναι εἰ ἄρα παραγίνεται ὁ στρατηγός, παραγγείλαντες καὶ σημεῖον δεδωκότες τῷ ἀπεσταλμένῳ ἵνα, εἰ μὲν ἴδοι ἐρχόμενον τὸν στρατηγόν, ἐν τῇ ὑποστροφῇ αὐτοῦ κλίνη τὸ φλάμουλον*, ὅπως γινῶσιν τὴν ἔλευσιν τοῦ στρατηγοῦ, εἰ δὲ μὴ γε, κατέχων ὀρθὸν τὸ φλάμουλον πρὸς τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς προσδοκίαν τοῦ λοιποῦ παραγίνεσθαι τὸν στρατηγόν.

Τοῦ οὖν σκοποῦ ἀπελθόντος καὶ μαθόντος μὴ παραγίνεσθαι τὸν στρατηγόν, ὑπέστρεφεν ὀρθὸν κατέχων τὸ φλάμουλον. Καὶ δὴ τοῦ Θεοῦ εὐδοκήσαντος διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου, τοῦ ἵππου ὀλισθήσαντος καὶ τοῦ ἐπιβάτου ὑποπεπτωκότος ἔκλινε τὸ φλάμουλον, καὶ οἱ τοῦ κάστρου οἰκῆτορες ἰδόντες τὸ γεγονός σημεῖον, καὶ νομίσαντες ἐξ ἄπαντος παραγίνεσθαι τὸν στρατηγόν, ἤνοιξαν τὰς πύλας τοῦ κάστρου καὶ ἐξῆλθον θαρσαλέοι κατὰ τῶν Σκλαβηνῶν, καὶ εἶδον τὸν πρωτόκλητον ἀπόστολον ὀφθαλμοφανῶς ἵππῳ ἐπικαθήμενον καὶ δρόμῳ ἐπερχόμενον κατὰ τῶν βαρβάρων· καὶ δὴ τρέψας τούτους κατὰ κράτος καὶ διασκορπίσας καὶ ἀπελάσας πόρρω τοῦ κάστρου φυγάδας ἐποίησεν.

Οἱ δὲ βάρβαροι ἰδόντες καὶ καταπλαγέντες, ἔκθαμβοι γεγονότες ἐπὶ τῇ κατ' αὐτῶν κραταιᾷ ἐπελεύσει τοῦ ἀπητήτου καὶ ἀκαταγωνίστου ὀπλίτου καὶ στρατηγοῦ καὶ ταξιάρχου καὶ τροπαιοῦχου καὶ νικηφόρου πρωτοκλήτου ἀποστόλου Ἀνδρέου, ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν, τρόμος ἐπελάβετο αὐτούς, καὶ προσέφυγον εἰς τὸν πάνσепτον ναὸν αὐτοῦ.

Τοῦ οὖν στρατηγοῦ μετὰ τὸ τρόπαιον ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καταλαμβάνοντας καὶ τὴν νίκην τοῦ ἀποστόλου μαθόντος, κατεμήνυσε τῷ βασιλεῖ Νικηφόρῳ τὴν τε ἔφοδον τῶν Σκλαβηνῶν καὶ τὴν προνομήν* καὶ αἰχμαλωσίαν καὶ ἀφανισμόν καὶ τὴν λεηλασίαν καὶ τὰλλα δεινά, ὅσα καταδραμόντες ἐποίησαν εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀχαΐας, ἔτι δὲ καὶ τὴν πολυήμερον πολιορκίαν καὶ τὴν κατὰ τῶν οἰκητόρων τοῦ κάστρου διηνεκῆ ἐπίθεσιν, ὡσαύτως καὶ τὴν ἐπισκοπήν* καὶ συμμαχίαν καὶ τρόπαιον καὶ τὴν κατὰ κράτος νίκην τὴν γενομένην παρὰ τοῦ ἀπο-

στόλου, καὶ ὡς ὀφθαλμοφανῶς ὠράθη ἐπιτρέχων καὶ διώκων τοὺς πολεμίους κατὰ νῶτον καὶ τρεπούμενος αὐτούς, ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους αἰσθῆσθαι τὴν τοῦ ἀποστόλου πρὸς ἡμᾶς ἐπισκοπὴν καὶ συμμαχίαν καὶ διὰ τοῦτο προσφυγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν σεβάσμιον αὐτοῦ ναόν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ταῦτα ἀναμαθῶν παρεκελεύσατο οὕτως· « ἐπεὶ καὶ τὸ τρόπαιον καὶ ἡ κατὰ κράτος νίκη παρὰ τοῦ ἀποστόλου γέγονεν, ὀφειλόμενον καθέστηκε πᾶσαν τὴν ἔκστρατείαν τῶν πολεμίων καὶ τὰ λάφυρα καὶ τὰ σκῦλα αὐτῶ ἀποδοθῆναι ». Καὶ διωρίσατο αὐτοὺς τε τοὺς πολεμίους μετὰ πάσης τῆς φαμιλίας καὶ συγγενείας καὶ πάντων τῶν προσηκόντων αὐτοῖς, ἔτι δὲ καὶ πάσης τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, ἀφορισθῆναι* εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἀποστόλου ἐν τῇ μητροπόλει Πατρῶν, ἐν ἧ ὁ πρωτόκλητος καὶ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ τὸν τῆς ἀθλήσεως διήνυσεν ἀγῶνα, δεδωκῶς περὶ αὐτῶν καὶ σιγίλλιον* ἐν τῇ αὐτῇ μητροπόλει.

Ταῦτα οἱ πρεσβύτεροι καὶ ἀρχαιότεροι ἀνήγγειλαν παραδόντες ἀγράφως χρόνῳ τε καὶ βίῳ τοῖς ὕστερον, ὅπως ἂν κατὰ τὸν προφήτην γνῶ γενεὰ ἡ ἐρχομένη τὸ γεγονός θαῦμα διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἀποστόλου, καὶ ἀναστήσονται καὶ ἀπαγγελοῦσιν αὐτὰ τοῖς υἱοῖς αὐτῶν, ἵνα μὴ ἐπιλάθωνται τῶν εὐεργεσιῶν, ὧν ἐποίησεν ὁ Θεὸς διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἀποστόλου.

*Ἐκτοτε δὲ οἱ ἀφορισθέντες Σκλαβηνοὶ ἐν τῇ μητροπόλει καὶ τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς βασιλικούς καὶ πάντας τοὺς ἐξ ἔθνῶν ἀποστελλομένους πρέσβεις ὡς ὀμήρους διατρέφουσιν, ἔχοντες ἰδίους καὶ τραπεζοποιούς καὶ μαγείρους καὶ πάντας τοὺς παρασκευάζοντας τὰ τῆς τραπέζης βρώματα, τῆς μητροπόλεως εἰς ταῦτα μηδὲν καινοτομουμένης, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ Σκλαβηνοὶ ἀπὸ διανομῆς καὶ συνδοσίας τῆς ὁμάδος αὐτῶν ἐπισυνάγουσι τὰς τοιαύτας χρείας. Ἐποίησε δὲ καὶ σιγίλλιον Λέων ὁ ἀείμνηστος καὶ αἰόιδιμος βασιλεὺς λεπτομερῶς περιέχον τὸ τί ὀφείλουσιν παρέχειν οἱ αὐτοὶ ἐναπογραφόμενοι τῷ μητροπολίτῃ, καὶ μὴ ἀπαργυρίζεσθαι παρ' αὐτοῦ ἢ ἄλλως πως κατ' ἐπίνοιαν ἄδικον ζημιουῖσθαι αὐτούς.

(Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, τ. 3)

Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος

5. ΑΠΟ ΤΗΝ “ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ” ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΔΥΟ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

α) Αί πρό τῆς Ἀλώσεως διαπραγματεύσεις

« Τὴν δὲ πόλιν σοι δοῦναι οὐτ' ἐμόν ἐστιν οὐτ' ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ... »

Ἀπαρτίσας* οὖν τὰ πάντα, ὡς αὐτῷ ἐδόκει καλῶς, ἔπεμψεν (ὁ Μωάμεθ) ἔνδον λέγων τῷ βασιλεῖ :

« Γίνωσκε τὰ τοῦ πολέμου ἤδη ἀπηρτίσθαι, καὶ καιρὸς ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νῦν πρᾶξαι τὸ ἐνθυμηθῆν* πρό πολλοῦ παρ' ἡμῖν νῦν, τὴν δὲ ἔκβασιν τοῦ σκοποῦ τῷ Θεῷ ἀφίεμεν. Τί λέγεις ; Βούλει καταλείπειν τὴν πόλιν καὶ ἀπελθεῖν ἔνθα καὶ βούλει μετὰ τῶν σῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, καταλιπὼν τὸν δῆμον ἀζήμιον εἶναι καὶ παρ' ἡμῶν καὶ παρὰ σοῦ, ἢ ἀντιστῆναι καὶ σὺν τῇ ζωῇ καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἀπολέσεις, σὺ τε καὶ οἱ μετὰ σοῦ, ὁ δὲ δῆμος αἰχμαλωτισθεὶς παρὰ τῶν Τούρκων διασπαρῶσιν ἐν πάσῃ τῇ γῇ ; ».

Ὁ βασιλεὺς δὲ ἀπεκρίνατο σὺν τῇ συγκλήτῳ :

« Εἰ μὲν βούλει, καθὼς οἱ πατέρες σου ἐζήσαν, εἰρηνικῶς σὺν ἡμῖν συζῆναι καὶ σὺ, τῷ Θεῷ χάρις. Ἐκεῖνοι γὰρ τοὺς ἐμοὺς γονεῖς ὡς πατέρας ἐλόγιζον καὶ οὕτως ἐτίμων, τὴν δὲ πόλιν ταύτην ὡς πατρίδα. Καὶ γὰρ ἐν καιρῷ περιστάσεως ἅπαντες ἐντὸς ταύτης εἰσιόντες ἐσώθησαν, καὶ οὐδεὶς ὁ ἀντισταίνων ἐμακροβίω. Ἔχε δὲ καὶ τὰ παρ' ἡμῖν ἀρπαχθέντα ἀδίκως κάστρα καὶ γῆν ὡς δίκαια, καὶ ἀπόκοψον καὶ τοὺς φόρους τόσους, ὅσους κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν κατ' ἔτος τοῦ δοῦναι σοι, καὶ ἀπελθε ἐν εἰρήνῃ. Τί γὰρ οἶδας, εἰ θαρρῶν κερδᾶναι εὐρεθῆς κερδανθεῖς* ; Τὸ δὲ τὴν πόλιν σοι δοῦναι οὐτ' ἐμόν ἐστιν οὐτ' ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐν ταύτῃ· κοινῇ γὰρ γνώμη πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν ».

Ταῦτα ἀκούσας ὁ τύραννος, καὶ ἀπογνοὺς* τὴν εἰρηνικὴν τῆς πόλεως παραδοσίαν, ὥρισε διαλαλίας* γενέσθαι ἐν πάσῃ τῇ στρατιᾷ καὶ ἐδήλωσε τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου, ὁμόσας ὡς οὐκέτι ἄλλο χρήζει κέρδος πλὴν τὰς οἰκοδομὰς καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως, « τὸν δὲ ἄλλον

ἅπαντα θησαυρὸν καὶ αἰχμαλωσίαν ἔστρωσαν ὑμῶν κέρδη ». Τότε οἱ πάντες εὐφρήμισαν*.

(ΔΟΥΚΑ, Βυζαντινὴ Ἱστορία, ἔκδ. Βόννης, 1834 κεφ. 39)

β) Ὁ θρῆνος

Εἰς τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα τῆς «Βυζαντινῆς Ἱστορίας» τοῦ ὁ Δούκας ἐκσπᾶ εἰς θρῆνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκφράζει τὸν πόνον καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς διὰ τὴν μεγάλην συμφορὰν καὶ ἀπαριθμεῖ τὰς γενομένας καταστροφὰς τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων.

Ἦ πόλις, πόλις, πόλεων πασῶν κεφαλὴ ! Ἦ πόλις, πόλις, κέντρον τῶν τεσσάρων τοῦ κόσμου μερῶν ! Ἦ πόλις, πόλις, χριστιανῶν καύχημα καὶ βαρβάρων ἀφανισμὸς ! Ἦ πόλις, πόλις, ἄλλη παράδεισος φυτευθεῖσα πρὸς δυσμὰς, ἔχουσα ἔνδον φυτὰ παντοῖα βρίθοντα καρποὺς πνευματικούς ! Ποῦ σοῦ τὸ κάλλος παρέδυσσε ; Ποῦ σοῦ ἡ τῶν χαρίτων τοῦ πνεύματος εὐεργετικὴ ρῶσις* ψυχῆς τε καὶ σώματος ; Ποῦ τὰ τῶν Ἀποστόλων τοῦ Κυρίου μου σώματα, ἔχοντα ἐν μέσῳ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον, τὴν λόγχην, τὸν σπόγγον, τὸν κάλαμον, ἅτινα ἀσπαζόμενοι ἐφανταζόμεθα τὸν ἐν τῷ Σταυρῷ ὑψωθέντα ὄραν ; Ποῦ τὰ τῶν ὁσίων λείψανα, ποῦ τὰ τῶν μαρτύρων ; Ποῦ τὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῶν λοιπῶν βασιλέων πτώματα ; Αἱ ἀγυαί, τὰ περῖαυλα, αἱ τρίοδοι, οἱ ἀγροί, οἱ τῶν ἀμπέλων περιφραγμοί, τὰ πάντα πλήρη καὶ μεστὰ λειψάνων ἀγίων, σωμάτων εὐγενῶν, σωμάτων ἀγνῶν, ἀσκητῶν, ἀσκητριῶν. Ἦ τῆς ζημίας ! Ἔθεντο, Κύριε, τὰ θνησιμαῖα* τῶν δούλων σου βρώματα* τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρκας τῶν ὁσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς κύκλω τῆς νέας Σιών, καὶ οὐκ ἦν ὁ θάπτων.

Ἦ ναέ ! ὦ ἐπίγειε οὐρανέ, ὦ οὐράνιον θυσιαστήριον, ὦ θεῖα καὶ ἱερὰ τεμένη*, ὦ κάλλος ἐκκλησιῶν, ὦ βίβλοι ἱεραὶ καὶ Θεοῦ λόγια, ὦ νόμοι παλαιοὶ τε καὶ νέοι, ὦ πλάκες γραφεῖσαι Θεοῦ δακτύλῳ, ὦ εὐαγγέλια λαληθέντα Θεοῦ στόματι, ὦ Θεολογίαι σαρκοφόρων ἀγγέλων, ὦ διδασκαλίαι πνευματοφόρων ἀνθρώπων, ὦ παιδαγωγίαι ἡμιθέων ἡρώων, ὦ πολιτεία, ὦ δῆμος, ὦ στρατός, ὑπὲρ μέτρον* τὸ πρῖν, νῦν δὲ ἀφανισθεὶς ὡς ποντιζομένη ναῦς ἐν τῷ πλεῖν. Ἦ οἰκία καὶ παντοδοπαὶ παλάτια καὶ ἱερὰ τείχη, σήμερον συγκαλῶ πάντα

καί ὡς ἔμψυχα συνθρηνῶ, τὸν Ἰερεμίαν* ἔχων ἔξαρχον* τῆς ἑλεεινῆς τραγωδίας...

Οὗτοι οἱ θρῆνοι καὶ οἱ κοπετοί, οὓς ἐκόψατο ἐν τῇ ἀλώσει τῆς Παλαιᾶς Ἱερουσαλήμ, οἶμαι δὲ καὶ περὶ νέας, καλῶς τὸ πνεῦμα τῶ προφήτη ὑπέδειξε. Ποία τοίνυν γλῶσσα ἐξισχύσει τοῦ εἰπεῖν καὶ λαλήσαι τὴν γενομένην ἐν τῇ πόλει συμφορὰν καὶ τὴν δεινὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν πικρὰν μετοικίαν... Φρίξον ἦλιε, καὶ σύ, γῆ, στέναξον εἰς τὴν παντελῆ ἐγκατάλειπιν τῶν γενομένων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ παρὰ τοῦ δικαιοτάτου Θεοῦ διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν. Οὐκ ἐσμέν ἄξιοι ἀτενίσαι τὸ ὄμμα εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ μόνον κάτω νενευκότες καὶ εἰς γῆν τὰ πρόσωπα θέντες κράζομεν : « Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ δικαία ἡ κρίσις Σου...».

Μεθ' ἡμέρας οὖν τρεῖς τῆς ἀλώσεως ἀπέλυσεν (ὁ τύραννος) τὰ πλοῖα, πορεύεσθαι ἕκαστον εἰς τὴν αὐτῶν ἐπαρχίαν καὶ πόλιν, φέροντα φόρτον, ὥστε βυθίζεσθαι. Ὁ δὲ φόρτος τί ; Ἰματισμὸς πολυτελής, σκεύη ἀργυρᾶ, χρυσᾶ, χαλκᾶ, καττιπερένια*, βιβλία ὑπὲρ ἀριθμόν, αἰχμάλωτοι καὶ ἱερεῖς καὶ λαϊκοὶ καὶ μονάζουσαι καὶ μοναχοί. Τὰ πάντα πλήρη φόρτου, αἱ δὲ σκηναὶ τοῦ φουσσάτου* πλήρεις αἰχμαλωσίας καὶ τῶν ἀνωθεν ἀριθμηθέντων παντοίων ειδῶν.

Καὶ ἦν ἰδεῖν ἐν μέσῳ τῶν βαρβάρων ἕνα φοροῦντα σάκκον ἀρχιερατικόν, καὶ ἕτερον ζωννύμενον ἐπιτραχήλιον χρυσοῦν, ἔλκοντα κύνας ἐνδεδημένους*... Ἄλλοι ἐν συμποσίοις καθήμενοι καὶ τοὺς ἱερούς δίσκους ἔμπροσθεν σὺν διαφόροις ὀπώραις ἐσθίοντες, καὶ τὸν ἄκρατον πίνοντες ἀπὸ τῶν ἱερῶν κρατήρων. Τὰς δὲ βίβλους ἀπάσας ὑπὲρ ἀριθμόν ὑπερβαινούσας, ταῖς ἀμάξαις φορτηγῆσαντες ἀπανταχοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ Δύσει διέσπειραν.

Δι' ἐνὸς νομίσματος δέκα βιβλίοι ἐπιπράσκοντο, ἀριστοτελικοί, πλατωνικοί, θεολογικοί καὶ ἄλλο πᾶν εἶδος βιβλίου. Εὐαγγέλια μετὰ κόσμου* παντοίου ὑπὲρ μέτρον, ἀνασπῶντες τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἀργυρον, ἄλλα ἐπώλουν, ἄλλα ἔρριπτον. Τὰς εἰκόνας πυρὶ παρεδίδουν· σὺν τῇ ἀναφθείσῃ φλογὶ κρέθη ἔψωντες ἦσθιον.

(ΔΟΥΚΑ, Βυζαντινὴ Ἱστορία, ἔκδ. Βόννης, 1834)

6. ΧΡΟΝΙΚΟΝ

Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς συμπολεμιστὰς του

Ἀκούσαντες δὲ ἡμεῖς ἐν τῇ πόλει τοσαύτης κραυγῆς, ὡσεὶ ἦχον μέγαν θαλάσσης, ἐλογιζόμεθα τί ἄρα ἐστὶ μετ' ὀλίγον δὲ ἐμάθομεν βεβαίως καὶ ἐν ἀληθείᾳ ὅτι ἐπὶ τὴν αὖριον ὁ ἀμιρᾶς* ἠτοίμασε χερσαίον τε καὶ ὑδραῖον πόλεμον σφοδρῶς, ὅσον αὐτῷ ἦν δυνατόν, δῶσαι τῇ πόλει. Ἡμεῖς δὲ θεωροῦντες τοσοῦτον πλῆθος τῶν ἀσεβῶν, λέγω ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὄντως καθ' ἕκαστον ἡμῶν πεντακόσιοι καὶ πλεῖον ἦσαν ἐξ αὐτῶν καὶ εἰς τὴν ἄνω πρόνοιαν πάσας ἡμῶν τὰς ἐλπίδας ἀνεθέμεθα.

Καὶ προστάξας ὁ βασιλεὺς ἵνα μετὰ τῶν ἀγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων καὶ τῶν θείων ἐκτυπωμάτων ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς καὶ μοναχοί, γυναῖκες τε καὶ παιδία, μετὰ δακρῶν διὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως περιερχόμενοι τὸ « Κύριε ἐλέησον » μετὰ δακρῶν ἔκραζον καὶ τὸν Θεὸν ἰκέτευον, ἵνα μὴ διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν παραδώσῃ ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ἀνόμων καὶ ἀποστατῶν καὶ ποιηροτάτων παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν, ἀλλ' ἵλεως γενήσῃται ἡμῖν τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ.

Καὶ μετὰ κλαυθμοῦ ἀλλήλους ἀνεθαρρύνοντο, ἵνα ἀνδρείως ἀντισταθῶσι τοῖς ἐναντίοις ἐπὶ τῇ ὥρᾳ τῆς συμπλοκῆς. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τῇ αὐτῇ ὀδυνηρᾷ ἐσπέρᾳ τῆς δευτέρας συνάξας πάντας τοὺς ἐν τέλει, ἀρχοντας καὶ ἀρχομένους, δημάρχους καὶ ἑκατοντάρχους* καὶ ἑτέρους προκρίτους στρατιώτας ταῦτα ἔφη :

« Ὑμεῖς μὲν εὐγενέστατοι ἀρχοντες καὶ ἐκλαμπρότατοι δήμαρχοι καὶ στρατηγοὶ καὶ γενναιότατοι συστρατιῶται καὶ πᾶς ὁ πιστὸς καὶ τίμιος λαός, καλῶς οἴδατε ὅτι ἐφθασεν ἡ ὥρα καὶ ὁ ἐχθρὸς τῆς πίστεως ἡμῶν βούλεται, ἵνα μετὰ πάσης τέχνης καὶ μηχανῆς ἰσχυροτέρως στενοχωρήσῃ ἡμᾶς καὶ πόλεμον σφοδρὸν μετὰ συμπλοκῆς μεγάλης ἐκ τῆς χέρσου καὶ θαλάσσης δώσῃ ἡμῖν μετὰ πάσης δυνάμεως, ἵνα, εἰ δυνατόν, ὡς ὄφις τὸν ἰόν* ἐκχύσῃ καὶ ὡς λέων ἀνήμερος καταπίῃ ἡμᾶς.

» Διὰ τοῦτο λέγω καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἵνα στήτε ἀνδρείως καὶ μετὰ γενναίας ψυχῆς, ὡς πάντοτε ἕως τοῦ νῦν ἐποιήσατε, κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως ἡμῶν. Παραδίδωμι δὲ ὑμῖν τὴν ἐκλαμπροτάτην

καί περίφημον ταύτην πόλιν καί πατρίδα ἡμῶν καί βασιλεύουσαν τῶν πόλεων.

» Καλῶς οὖν οἶδατε, ἀδελφοί, ὅτι διὰ τέσσερά τινα ὀφειλέται κοινῶς ἔσμεν πάντες, ἵνα προτιμήσωμεν ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν· πρῶτον μὲν ὑπὲρ πίστεως ἡμῶν καί εὐσεβείας, δεύτερον δὲ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τρίτον δὲ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ὡς χριστοῦ* κυρίου καί τέταρτον ὑπὲρ συγγενῶν καί φίλων.

» Λοιπόν, ἀδελφοί, ἐὰν χρεώσταί ἔσμεν ὑπὲρ ἑνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀγωνίζεσθαι ἕως θανάτου, πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ πάντων τούτων ἡμεῖς, ὡς βλέπετε προφανῶς, καί ἐκ πάντων μέλλομεν ζημιωθῆναι.

» Ἐὰν διὰ τὰ ἐμὰ πλημμελήματα παραχωρήσῃ ὁ Θεὸς τὴν νίκην τοῖς ἀσεβέσιν, ὑπὲρ τῆς πίστεως ἡμῶν τῆς ἀγίας, ἦν Χριστὸς ἐν τῷ οἰκείῳ αἵματι ἡμῖν ἔδωρήσατο, κινδυνεύομεν. Καί ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ τις καί τὴν ψυχὴν ζημιωθῇ, τί τὸ ὄφελος; Δεύτερον πατρίδα περίφημον τοιούτως ὑστερούμεθα καί τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν. Τρίτον βασιλείαν τὴν ποτὲ μὲν περιφανῆ νῦν δὲ ταπεινωμένην καί ὠνειδισμένην καί ἐξουθενωμένην ἀπωλέσαμεν, καί ὑπὸ τοῦ τυράννου καί ἀσεβοῦς ἄρχεται. Τέταρτον δὲ καί φιλτάτων τέκνων καί συμβίων καί συγγενῶν ὑστερούμεθα ».

(J. P. MIGNE, *Patrologia Graeca*, τ. 156)

Γεώργιος Φραντζής

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α'. ΕΝΤΕΧΝΟΣ

1. ΕΥΧΗ

(Διὰ στίχων Ἀνακρεοντείων)

Ἐκ ρυπαρῶν χειλέων,
ἀπὸ βδελυρᾶς καρδίας,
ἀπὸ ἀκαθάρτου γλώττης,
ἐκ ψυχῆς ρερυπωμένης,
δέξαι δέησιν, Χριστέ μου,
καὶ μὴ παρωσάμενός μου,
μὴ τοὺς λόγους, μὴ τοὺς τρόπους,
μηδὲ τὴν ἀναισχυντίαν,
δός μοι παρρησίαν λέγειν,
ἄ βεβούλημαι, Χριστέ μου.
Μᾶλλον δὲ καὶ δίδαξόν με,
τί με δεῖ ποιεῖν καὶ λέγειν.
Ἡμάρτον ὑπὲρ τὴν πόρνην,
ἧ μαθοῦσα ποῦ κατὰ γεις,
μύρον ἔξωνησαμένη,
ἤλθε τολμηρῶς ἀλεῖψαι
Σοῦ τοὺς πόδας τοῦ Θεοῦ μου,
τοῦ δεσπότη καὶ Χριστοῦ μου.
Ὡς ἐκείνην οὐκ ἀπώσω
προσελθοῦσαν ἐκ καρδίας,
μηδ' ἐμὲ βδελύξει, Λόγε.
Σοῦ δὲ παράσχε μοι πόδας,
καὶ κρατῆσαι καὶ φιλῆσαι,
καὶ τῷ ρεῖθρῳ τῶν δακρῶν
ὡς πολυτιμῆτῳ μύρῳ,
τούτους τολμηρῶς ἀλεῖψαι.
Πλύνον με τοῖς δάκρυσί μου,
κάθαρον αὐτοῖς με, Λόγε.

Ἄφες καὶ τὰ πταίσματά μου.
 Οἶδας τῶν κακῶν τὸ πλῆθος,
 οἶδας καὶ τὰ τραύματά μου,
 καὶ τοὺς μώλωπας ὄρῃς μου.
 Ἄλλὰ καὶ τὴν πίστιν οἶδας,
 καὶ τὴν προθυμίαν βλέπεις,
 καὶ τοὺς στεναγμοὺς ἀκούεις.
 Οὐ λανθάνει Σε, Θεέ μου,
 Ποιητά μου, Λυτρωτά μου,
 οὐδὲ σταλαγμὸς δακρῶν,
 οὐδὲ στεναγμοῦ τι μέρος,
 οὐδὲ κίνημα καρδίας.

(J. P. MIGNE, Patrologia Graeca, τόμ. 96)

Ἰωάννης Λαμασκηνός

2. ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

(Ἐκ τοῦ Ὀγδόου Λόγου)

Στὸ Χάρο ὀμπρὸς ἡ ἀνδρεία τίποτις δὲν ἀξίζει,
 τοὺς ἀνδρειωμένους τίποτις ὁ Χάρος δὲν τοὺς χρήζει*.
 Τινὰς* δὲν τὸν ἐκέρδισεν τὸν ψεύστικον τὸν κόσμον·
 βασιλεῖς οὐδὲ ἄρχοντες ἔζησαν χῶρις πόνο.
 Ὁ Χάροντας τοὺς βασιλεῖς στὸ νοῦν του δὲν τοὺς βάνει,
 μὰ ἔρχεται μὲ δύναμιν καὶ τὴν ψυχὴν τους βγάνει,
 ἔρχεται μ' ἀγριότητα, σὰν χόρτα μᾶς θερίζει
 καὶ τὴν ψυχὴν ἐκ τὸ κορμί ἀλύπητα χωρίζει,
 οὐδὲ ποσῶς δὲ μᾶς φελαῖ δόξα οὐδὲ ἀνδρεία,
 μὰ τὴν ψυχὴν χωρίζει μας ἐκ τοῦ κορμιοῦ μὲ βία.
 Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Χάροντας καὶ τοὺς γονεῖς τ' ἀκρίτη
 ἐπήρην, κι εἰς τὸ ὕστερον αὐτόνον μὲ δριμύτη.
 Ἄν εἶν' λοιπὸν καὶ θέλετεν, γρικήσετε καὶ τοῦτον
 τοῦ ὕστερου βιβλίου μου τρόπον τὸν τηλιοῦτον.
 Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Διγενὴς στὸν ποταμὸν Εὐφράτη
 παλάτι εὐμορφὸ ἔκτισεν καὶ τὸν τόπον ἐκράτει

καὶ περιβόλι εὐμορφο μὲ δένδρα στολισμένο
 ἔκαμεν στὸ παλάτι του εὐμορφα ῥδινιασμένο*,
 καὶ ἐκκλησίαν ἔκτισεν τ' ἁγίου Θεοδώρου
 τοῦ Στρατηλάτου καὶ λαμπροῦ, Χριστοῦ τροπαιοφόρου,
 καὶ ἀναθήματα πολλὰ καὶ σκευὴ ἔφησέν του,
 φελόνια* καὶ ἱερὰ πολλ' ἀφιέρωσέν του.

Ὡσὰν τὸν ἐτελείωσεν, στήν Ῥωμανία πηγαίνει,
 γιὰ τ' ὁ πατέρας τοῦ ἄμαθεν Ἀμιράς* ἀποθαίνει.

Ἀποθαμένον βρίσκει τον, κλαίει, πολλὰ θρηνᾷ τον,
 μὲ παρρησίαν περισσὴ τὸν πατέρα τιμᾷ τον.

Ἐκάλεσεν ἀρχιερεῖς καὶ ἱερομονάχους,
 διάκονους καὶ ἱερεῖς, ψάλτας καὶ καλονάρχους.

Τὸ λείψανον ἀψάλασιν μὲ πλείστην παρρησίαν
 ἀμέτρητον ἐμοίρασε τότε κηροδοσίαν*·

στοῦ Στρατηλάτου τὸν ναὸν τὸ λείψανον ἐπήγαν·
 καὶ ὅταν τὸ ἐθάψασιν, οἱ ἱερεῖς ἐφύγαν.

Εἰς ὀλιγοῦτζικὸν καιρὸν θάπτει καὶ τὴν μητέρα
 καὶ θρῆνον πολὺν ἔκαμεν ἐκείνην τὴν ἡμέρα

καὶ ἐμεινέε μοναχὸς εἰς πάντα κληρονόμος
 καθὼς εἶν' ἡ συνήθεια καὶ τοῦ Θεοῦ ὁ νόμος.

Μετὰ τὸν θάνατον λοιπὸν πατρὸς καὶ τῆς μητρός του
 ἀνδραγαθίης ἤκαμεν ἄμετρος μοναχὸς του,

ὥστε νὰ ἴθην ἀκούσωσιν, ὁ Διγενῆς ἐφάνη,
 ὄλοι τοὺς νὰ τρομάζωσι καὶ φόβος νὰ τοὺς πιάνη.

Οἱ ἀπελάττει καὶ αὐτὸς ὁ Φιλοπάπατός του,
 ὄλοι τὸν ἐτρομάζωσιν καὶ φεῦγαν ἀπ' ὄμπρός του.

Ἄλλὰ κι αὐτὸς σὰν ἄνθρωπος ἐμελλε ν' ἀποθάνη,
 γιὰ τὸ Κυρίου τοῦ Θεοῦ νὰ τόνε πάρ' ἐφάνη.

Ἀρρώστησεν λοιπὸν αὐτὸς ὁ Διγενῆς ἀνδρείος,
 γιὰ τὸ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ζῆ πάντ' αἰδίως.

Τέσσαρες κράζει ἱατροὺς γιὰ νὰ τὸν στοχαστοῦσι,
 ἂν φοβᾶται γιὰ θάνατον εὐθύς νὰ τοῦ τὸ ποῦσι.

Οἱ ἱατροὶ μὲ βότανα καὶ μὲ ἱατρικ' ἄλλα
 ἐναντία στήν ἀρρωστιά ἐπήγαιναν μεγάλα.

Ἄλλὰ στοῦ Χάρου τὲς πληγὲς βότανα δὲν ἀξίζουν,
 γιὰ τοῦτο καὶ οἱ ἱατροὶ αὐτὸν ἀποφασίζουν.

Ὡσὸν ἐποφασίστηκεν, πικρὰ ἀναστενάξει
 καὶ τὴν γυνὴν τοῦ Εὐδοκίᾳ πλησίον τοῦ κρᾶζει.
 Λέγει τῆς: « Γλυκυτάτη μου, ἡ ζωὴ ἔσωσέ μου
 καὶ τὸ πικρὸ ποτῆριον θανατοκόντεψέ* μου.

Ὡ χέρια μου καὶ ποῦ ἴστενε, Χάρου ν' ἀντισταθῆτεν
 καὶ σεῖς ποδάρια δυνατὰ νὰ τὸν καταπατῆτεν ;
 Μὰ δὲν δυνοῦστεν, ὅτ' αὐτὸς εἶναι πλιὸ ἀνδρειωμένος
 κι εἰς τοὺς ἀνδρείους ἔρχεται πολλὰ ἀγριωμένος ».

Ταῦτ' ἄλεγεν ὁ Διγενῆς, ἡ δὲ γυνὴ τοῦ πάλι
 κλαίγει ἀπαρηγόρητα μὲ θλίψη τῆς μεγάλης.

Ὁ Διγενῆς μὲ προσευχὴ ἔδωσε τὴν ψυχὴν τοῦ
 εἰς χεῖρας τοῦ Κυρίου του, σῶμα δὲ στὴν ἡγῆν* του.

Ἡ δὲ γυνὴ, ὡς εἶδενε αὐτὸν νενεκρωμένον,
 ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην τοῦ χωρὶς πνεῦμ' ἀπλωμένον,
 πέφτει ἀπάνου στὸ νεκρὸν σῶμα — ὦ μέγα θαῦμα —
 ξεψύχησένε καὶ αὐτὴ, τὴν ὥρα ἐν τῷ ἅμα
 καὶ ὅλοι ἐθαυμάσασιν καὶ ὅλοι ἐτρομάζαν,
 τὸ πρᾶγμα ὅπου ἐγένεν ὅλοι τὸ ἐθαυμάσαν.

Ἐσυναχθῆκασιν λοιπὸν δοῦλοι τε καὶ δουλίσκες,
 βάγιες καὶ ἔκλαιγαν αὐτοὺς ὁμοῦ μὲ τὶς παιδίσκες.

Ἐπειτα ἐσυνάξασιν ὅλην τὴν γερουσίαν
 τῶν ἱερέων κι ἔθαψαν αὐτοὺς μὲ παρρησίαν,
 καὶ εἰς τὸν τάφον τοῦ πατρὸς μέσα ἐκεῖ τοὺς βάζουν
 καὶ μὲ τὸν λίθον τὸν σκληρόν, οὐαί, τοὺς ἐσπαράζουν.
 Τὸ δὲ ταχὺ ἐτρέξασιν ὅλοι οἱ ἀνδρειωμένοι
 εἰς τὸν τάφον τοῦ Διγενῆ μὲ δάκρυα φλογισμένοι
 καὶ κλαίγοντας ἐλέγασιν μὲ πικραμένα λόγια
 τὰ θλιβερὰ καὶ λυπηρὰ ἐποῦτα μοιριολόγια :

« Ὡ πέτρες, νῦν ραγίσετεν, δένδρα ξεριζωθῆτεν
 καὶ σεῖς, βουνά, θρηνηῆσετεν καὶ κάμποι λυπηθῆτεν,
 τί ὅλοι τὸν στερευτήκαμεν τ' ἄξια παλικάρια
 ἐκείνον ὅπου ἔφριτταν ἄνθρωποι καὶ λιοντάρια.

Ὡ Θάνατε ἀχόρταγε, πῶς δὲν τὸν ἐλυπηθῆς,
 αὐτὸν τὸν ἄνδρα τὸν καλὸ πῶς δὲν τὸν ἐφοβήθης ; ».

Ταῦτα ἐκείνοι εἶπασιν, ἔπειτα ἐδιαβῆκαν,
 ἐκεῖνο ὅπου ἔπρεπεν μὲ τιμὴ τὸ ἐποίκαν.*

Ἄφῆκεν λοιπὸν ὄνομα σ' ὄλην τὴν οἰκουμένην
ὁ Διγενὴς νὰ τὸν ἴπαινοῦν ὅλοι οἱ ἀνδρειωμένοι.

(Collection des Romans Grecs, Paris 1880, σελ. 232 ἐξ.)

3. ΑΠΟ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ

Διὰ τοῦ κατὰ συνθήκην τούτου ὀνόματος καλεῖται ἡ ἐκτεταμένη ἔμμετρος χρονογραφία, ἡ ἀφηγουμένη τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν μετὰ τὴν Δ' Σταυροφορίαν (1204) ὑπὸ Γάλλων εὐγενῶν ἰδρυθέντων ἐν Πελοποννήσῳ τιμαριωτικῶν κρατιδίων. Τὸ χρονικὸν διαιρεῖται εἰς δύο κύρια μέρη. Τὸ πρῶτον πραγματεύεται κεφαλαιωδῶς τὴν ἱστορίαν τῆς Α' Σταυροφορίας καί, ὑπερπηδῶν χρόνον ἑκατὸν ἐτῶν, τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204) μετὰ τῶν ἀμέσως ἀκολουθούντων συμβάντων. Τὸ πολὺ μακρότερον δεύτερον μέρος, ἡ κυρίως χρονογραφία, ἀφηγεῖται τὴν ἱστορίαν τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τῆς κατακτήσεως ὑπὸ Γουλιέλμου τοῦ Σαμπλίττ καὶ Γοδεφρέδου Βιλλαρδουίνου, ἀνεψιοῦ τοῦ χρονογράφου, ἀπὸ τοῦ 1205 μέχρι τοῦ 1292. Ἐπεισοδιακῶς μνημονεύονται καὶ μεταγενέστερα γεγονότα, τῶν ὁποίων τὰ τελευταῖα πίπτουν εἰς τὴν γ' δεκαετηρίδα τοῦ ἰδ' αἰῶνος. Συγγραφεὺς τοῦ ἔργου εἶναι γασμοῦλος (ἦτοι προελθὼν ἐκ γάμου ἑλληνοφραγκικοῦ) ἢ ἐξελληνισθεὶς Φράγκος, σύγχρονος τῶν ἱστορομένων καὶ καλῶς γνωρίζων τὰ τῆς Πελοποννήσου, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν: τοπογραφικὴν, κοινωνικὴν, ἐκκλησιαστικὴν κλπ. Τὸ ἔργον, μεγίστης ἱστορικῆς σημασίας, στερεῖται πάσης λογοτεχνικῆς ἰδιότητος.

*Κρουμβάχερ - Σωτηριάδης, «Ἱστορία τῆς Βυζ. Λογοτεχνίας»
τ. Γ', σ. 100 ἐξ.*

Ἐπεὶ ἂν εἶσαι γνωστικός κι ἐξεύρεις τὰ σέ γράφω,
καὶ ἔγροικος* εἰς τὴν γραφήν, τὰ λέγω νὰ ἀπεικάζης*,
πρέπει νὰ ἐκατάλαβες τὸν πρόλογον ὅπου εἶπα
εἰς τοῦ βιβλίου μου τὴν ἀρχὴν τὸ πῶς τὸ ἐκαταλέξα,
ὅτι δι' ἀρχὴν θεμέλιου εἶπα τὸ τῆς Συρίας,
ὡσαύτως τῆς Ἀνατολῆς, ἔπειτα τῆς Πολέου,

τὸ πῶς τοὺς τόπους ἐκεινοὺς ἐκέρδισαν οἱ Φράγκοι,
ὅπως νὰ ἔλθω καὶ φέρω σε καὶ νὰ σὲ καταλέξω
τὸ πῶς οἱ Φράγκοι ἐκέρδισαν ὁμοίως καὶ τὸν Μορέαν.

Κι ἂν ἔχης ὄρεξιν νὰ ἀκούης πράξεις καλῶν στρατιώτων,
νὰ μάθης καὶ παιδεύεσαι, ἃ λάχη νὰ προκόψης.
Εἰ μὲν ἐξεύρεις γράμματα, πιάσε ν' ἀναγινώσκης,
εἴτε εἶσαι πάλι ἀγράμματος, κάθου σιμά μου, ἀφκράζου*
κι ἐλπίζω, ἂν εἶσαι φρόνιμος, ὅτι νὰ διαφορήσης*,
ἐπεὶ πολλοὶ ἀπὸ ἀφήγησες ἐκείνων τῶν παλαιῶν,
ὅπου ἤλθασιν μετὰ ἐκείνων, ἐπρόκοψαν μεγάλως.

Ἐν τούτῳ ἄρξομαι ἀπ' ἐδῶ κι ἀφκράζου τὰ σὲ λέγω.

Ὁ κόντος* ὁ παράξενος ἐκεῖνος τῆς Τσαμπάνιας*,
ὅπου σὲ εἶπα εἰς τὴν ἀρχὴν ἐτούτου τοῦ βιβλίου,
ὅπου ἄρχισεν τὸ πέρασμα καὶ τὸ πασάτζο ἐκεῖνο
μετὰ τοὺς ἄλλους ἕτερους εὐγενικοὺς ἀνθρώπους
ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖσε εἰς τὴν Συρίαν, εἰς τοῦ Χριστοῦ τὸν τάφον,
ἐκλέξαν τον διὰ κεφαλὴν καὶ μέγαν καπετάνον
εἰς τὰ φουσατά* ὅπου εἶχασιν ἐτότε οἱ πελλεγρίνοι*,
καὶ ἔπεσεν κι ἀπέθανεν, καθὼς σὲ τὸ ἀφηγήθην.
Εἶχεν κι ἄλλους δύο ἀδελφοὺς δευτέρους ἀπὸ αὐτον.
Κι ὡσὰν ἀκοῦσαν κι ἔμαθαν τὸ πῶς οἱ Φράγκοι ἐκεῖνοι,
ὅπου ὑπαγαῖναν στὴν Συρίαν μὲ θέλημα τοῦ Πάπα,
ἀφῆκαν τὸ ταξίδιν* τους κι ἀπῆλθον εἰς τὴν Πόλιν
κι ἐκέρδισαν τὴν Ρωμανίαν κι ἐγένησαν ἀφέντες,
βουλήν ἀπήρασιν ὁμοῦ ἐκεῖνοι οἱ δύο αὐταδέλφοι,
νὰ μείνῃ ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς ἐκεῖ εἰς τὸ ἰγονικόν* τους,
κι ὁ ἄλλος νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ρωμανίαν διὰ νὰ κερδίσῃ τόπον.

Λοιπὸν ὡς τὸ ἔχει ἐριζικὸν ἢ χάρις τῶν ἀνθρώπων,
κι οὐδὲν ὁμοιάζουν οἱ ἀδελφοὶ εἰς πρόσοψιν καὶ χάριν,
ἦτον ὁ ὑστερνότερος ἀπὸ τοὺς δύο αὐταδέλφους
ὁκάτι ἐπιδεξιώτερος καὶ φρονιμώτερός τους.
Κι ἰσιαστήκαν οἱ δύο ἀδελφοί, ὁ πρῶτος ν' ἐνεμείνῃ
ἐκεῖσε εἰς τὸ κοντάτο* του ἐκεῖνο τῆς Τσαμπάνιας,
κι ὁ δεύτερος ἀπὸ τοὺς δύο —μισὴρ Γουλιάμος ἄκω*,
εἶχεν καὶ ἐπὶ κλην* ὁ λόγου του,* τὸν λέγαν ντὲ Σαλοῦθε —

νὰ εὕρη φουσάτα ὅσα ἤμπορεῖ νὰ ἐπάρῃ μετὰ ἐκεῖνον, κὶ ἐκεῖνος νὰ ἔλθῃ εἰς Ῥωμανίαν τοῦ νὰ ἔχῃ κουγκεστήσει* κάστρον καὶ χώρας τίποτε νὰ τὰ ἔχῃ ἰγονικά του. Ὁ κόντος γὰρ τοῦ ἐξέδωκεν ὅσον λογάριν* εἶχε, καὶ εἶπεν του : « Ἀδελφούτισκε, ἀφῶν* ἐγὼ ἐνεμένω ἀφέντης εἰς τὰ κάστρον μας κὶ εἰς τὸ ἰγονικόν μας, ἔπαρε τὸ λογάριν μας καὶ τὰ κοινὰ μας ὅλα κὶ ἄμε μὲ τὴν εὐχίτσα μου, ὁμοίως καὶ τοῦ πατρός μας, κὶ ἐλπίζω εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ὅτι νὰ εὐτυχήσῃς ».

Ἐν τούτῳ ἐπερισώρῃεν κὶ ἐρόγεψεν* φουσάτα· εἰς τὸν Μπουργούνιαν* ἔστειλεν, ἦλθαν πολλοὶ μετ' αὐτον· οἱ μὲν τὴν ρόγαν* ἔπαιρναν κὶ ἐρχόντησαν μετ' αὐτον, ἄλλοι τινές, ὅπου ἦσασιν κὶ ἐκεῖνοι φλαμουριάροι*, ὅπου ἦσαν πλούσιοι ἀνθρώποι, ἦλθασιν μετ' ἐκεῖνον, ὁ κατὰ εἰς διὰ λόγου του τοῦ νὰ ἔχῃ κουγκεστήσει. Στὴν Βενετιάν ἀπόστειλεν τὰ πλευτικά νὰ ὀρμώσουν, κὶ εὐθέως τὰ οἰκονόμησαν ὅσα ἤθελαν κὶ ἐχρῆζαν. Τὸν Μάρτιον μῆναν ἦλθασιν κὶ ἀπέρασαν ἀπέκει, κὶ εἰς τὸν Μορέαν ἐφτάσασιν εἰς τοῦ Μαΐου τὴν πρώτην· ἐκεῖσε ἀποσκάλωσαν στὴν Ἀχαΐαν τὸ λέγουν, ὅπου ἐνὶ ἐδῶθε τῆς Πατροῦ κὰν δεκαπέντε μίλια· εὐθέως καστέλιν* ἔχτισαν ὅλον μὲ τὰ πλιθάρια. Ἐτότε γὰρ ὅπου λαλῶ κὶ εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ὁ τόπος ὅλος τοῦ Μορέως, ὅσος καὶ περιέχει, τὸ λέγουν Πελοπόννησον, οὕτως τὸν ὀνομάζουν, οὐδὲν εἶχεν καταπαντοῦ*, μόνον δώδεκα κάστρον.

Λοιπὸν ἀφότου ἐπέζεψαν ἐκεῖ εἰς τὴν Ἀχαΐαν, ἐξέβησαν τὰ ἄλογα ἀπέσω ἐκ τὰ καράβια, κὰν δύο ἡμέρες ἐνέμειναν ἕως οὗ νὰ τὰ ἀναπάψουν. Κὶ ἐνταῦθα ἐκαβαλίκεψαν, ἀπῆλθαν εἰς τὴν Πάτραν· τὸ κάστρον ἐτριγύρισαν, ὡσαύτως καὶ τὴν χώραν, τὰ τριπουτσέτα* ἐστήσασιν γύρω καταπαντόθεν, τοὺς τζαγρατόρους* ἔβαλαν, τὸν πόλεμον ἀρχάσαν· κὶ ἀπὸ τοῦ πλήθους τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ θαρσέου* πολέμου, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐσέβησαν στὴν χώραν τὴν ἀπ' ἔξω.

Κι ἀφῶν τὴν χώραν πήρασιν, ἐκεῖνοι γὰρ τοῦ κάστρου
 καὶ εὐθέως ἐσυμβιβάστηκαν, τὸ κάστρον παρεδῶκαν
 μετὰ συνθήκας κι ἀφορμὴν νὰ ἔχουσι τὰ ἐδικὰ τους,
 ὁ κατὰ εἷς τὸ ὅσπιτι του ὁμοίως καὶ τὸ ἐδικόν του.
 Κι ἀφῶν τὴν Πάτραν πήρασι, τὲς φύλαξες ἐβάλαν,
 τὸ κάστρον ἐσωτάρχισαν*, εἶθ' οὕτως καὶ τὴν χώραν
 ἀπὸ λαὸν καὶ ἄρματα, ὡς ἔπρεπεν κι ἀρμόζει·
 κι ἀπαύτου ὀπίσω ἐστράφησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Ἄχαϊαν.
 Βουλὴν ἀπῆραν μ' ἐκείνους τοὺς τοπικοὺς Ρωμαίους,
 ὅπου τοὺς τόπους ἔξευραν, τοῦ καθενὸς τὴν πρᾶξιν,
 κι εἶπαν κι ἐσυμβουλέψαν τους τὸ πῶς ἔνι ἡ Ἄνδραβίδα,
 ἡ χώρα ἢ λαμπρότερη στὸν κάμπον τοῦ Μορέως·
 ὡς χώρα γὰρ ἀπολυτὴ κείτεται εἰς τὸν κάμπον,
 οὔτε πύργους, οὔτε τειχεὰ ἔχει κανόλως ἔς αὐτήν.
 Ἐν τούτῳ ὀρμήσασιν ἐκεῖ, ὀλόρθα ὑπαγαίνουσι,
 ἐξάπλωσαν τὰ φλάμπουρα τοῦ καθενὸς φουσάτου*·
 κι ἀφότου ἐπλησίασαν ἐκεῖ στὴν Ἄνδραβίδα,
 κι ἐμάθασιν οἱ Ἄνδραβισαῖοι ὅτι ἔρχονται οἱ Φράγκοι,
 ἐξέβησαν μὲ τοὺς σταυροὺς ὁμοίως μὲ τὰς εἰκόνας
 οἱ ἄρχοντες καὶ τὸ κοινὸ τῆς χώρας Ἄνδραβίδου,
 καὶ ἦλθαν κι ἐπροσκύνησαν τὸν Καμπανέση* ἐκεῖνον.
 Κι ἐκεῖνος, ὡς παμφρόνιμος, καλὰ τοὺς ἀποδέχτη,
 ὤμοσεν κι ὑπισκῆθη τους νὰ μὴ τοὺς ἀδικήσῃ,
 οὔτε ζημίαι νὰ λάβουσιν ἀπὸ τὰ ἰγονικά τους,
 τιμὴν, δωρεὰς νὰ ἔχουσιν κι εὐεργεσίας μεγάλας.
 Ὅλοι τοῦ ὑπωμόσασιν* δοῦλοι του ν' ἀποθάνουσι.

Κι ὅσον ἀπεκατέστησεν τὴν χώραν Ἄνδραβίδας,
 βουλὴν ἐπῆρεν μετ' αὐτοὺς τὸ ποῦ νὰ φουσατέψῃ*.
 Ἐν τούτῳ ἐδόθη ἡ βουλή στὴν Κόρινθον νὰ ἀπέλθουν,
 διὰ τὸ ἔνι κάστρον φοβερόν, τὸ κάλλιον τῆς Ρωμανίας,
 καὶ ἔνι τὸ κεφάλαιον, ὅπερ γὰρ ἀφεντεύει
 ὄλην τὴν Πελοπόννησον, ὅσον κρατεῖ ὁ Μορέας.
 Ἐπεὶ, ἂν προστάξῃ ὁ Θεὸς καὶ προσκυνήσῃ ἡ Κόρινθος,
 ὅλα τὰ κάστρη τὰ ἕτερα τοῦ τόπου τοῦ Μορέως

ἄνευ σπαθίου καὶ πόλεμου θέλουσιν προσκυνήσει.

Κι ἀφότου ἐδόθη ἡ βουλή ἐκείνη ὅπου σέ λέγω,
 ὀρθωσεν κι ἄφηκε λαὸν ἐκεῖ στὴν Ἀνδραβίδα
 καὶ ἄλλον εἰς τὴν Ἀχαΐαν, καὶ τρίτον εἰς τὴν Πάτραν,
 καὶ ὄρισεν τὰ πλευτικά* νὰ ὑπάγουν τῆς θαλάσσου,
 κι ἐκείνος μὲ τὸν ἕτερον λαὸν γὰρ τοῦ φουσατοῦ
 εἰς τὴν Βοστίσαν ἔδραμεν κι ἐδιάβη εἰς τὴν Κόρινθον.
 Κι ἀφότου ἀπεσώσασιν ἐκεῖσε εἰς τὴν χώραν
 τὸν γύρον τένας ἔστησαν, ἐπιάσαν τὲς κατοῦνες.

Τὸ κάστρον γὰρ τῆς Κόρινθος κεῖται ἐπάνω εἰς ὄρος·
 βουνὸν ὑπάρχει θεόχτιστον καὶ ποῖος νὰ τὸ ἐγκωμιάσῃ ;
 ἡ χώρα γὰρ εὐρίσκετον κάτωθεν εἰς τὸν κάμπον,
 μὲ πύργους γὰρ καὶ μὲ τειχέα καλὰ περικλεισμένη.
 Λοιπὸν εὐρίσκετον ἐκεῖ τότε ὅπου σέ γράφω
 ὁκάποιος μέγας ἄνθρωπος καὶ φοβερὸς στρατιώτης,
 κι εἶχεν τὴν Κόρινθο, ἀλλὰ δὴ τὸ Ἄργος καὶ Ἀνάπλι·
 ὡς κεφαλὴ καὶ φυσικὸς ἀφέντης τὰ ὑποκράτει
 ἐκ μέρους γὰρ τοῦ βασιλέως ἐκείνου τῶν Ρωμαίων,
 Σγουρὸν τὸν ὀνομάζασιν, οὕτως εἶχεν τὸ ἐπίκλην·
 κι ὡς ἐπληροφορέθηκεν ὅτι ἔρχονται οἱ Φράγκοι,
 ἀπὸ τὴν χώρα ἐξήβαλεν γυναῖκες καὶ παιδιά,
 ὡσαύτως καὶ τὸν λῖον* λαὸν ὅπου ἄρματα ἐβαστοῦσαν,
 κι ἀπάνω τοὺς ἀνέβασεν στὸ κάστρον τῆς Κορίνθου·
 κι ἐκεῖνος γὰρ ἐνέμεινε ἐκεῖσε εἰς τὴν χώραν
 μὲ ὅσοι ἐβαστοῦσαν ἄρματα γιὰ νὰ τὴν διαφεντέψῃ*.

Ἀφότου γὰρ ἀπέσωσεν ἐκεῖσε ὁ Καμπανέσης,
 ὡσὰν σέ τὸ ἀφηγήσομαι, στῆς Κόρινθος τὴν χώραν,
 κι ἔβαλεν τὰ φουσατά του καὶ περιεγύρισέ την.
 Ἀφῆκεν κι ἀναπαύτηκαν ἐκείνην τὴν ἡμέραν·
 ἐπὶ τῆς αὐρίου γὰρ τὸ πρωί, ὡσὰν ἐξημερῶσεν,
 ἐδῶκαν τὰ σαλπύγγια τους, τὸν πόλεμον ἀρχάσαν.
 Τὰ τριπουτσέτα ἐσύρνασιν γύρωθεν εἰς τοὺς πύργους,
 κι οἱ τζάγρες* οὐκ ἀφήνασιν ἄνθρωπον νὰ προσκύψῃ·
 ἔξω ἐκ τὰ δόντια τοῦ τειχίου νὰ ἰδοῦν τὸ ποῖος τοξεύει.

Τες σκάλες όπου εἶχασιν ἐστῆσαν εἰς τοὺς τοίχους,
 κι εὐθέως ἀπέσω ἐσέβησαν, ἐπιάσασιν τὴν χώραν.
 Ὅσοι ἐπαρεδόθησαν ἐλεημοσύνην ἠῦραν
 οἱ δὲ πού εἰς πόλεμο ἔστηκαν ἀπὸ σπαθίου ἀποθάναν.
 Ὁ Σγουρὸς γὰρ ὡς φρόνιμος καὶ βέβηλος* ὅπου ἦτον,
 ἔφυγεν καὶ ἀνέβηκεν ἐκεῖ ἀπάνω εἰς τὸ κάστρον.

(The Chronicle of Morea, edited in two parallel texts from the MSS,
 of Copenhagen and Paris, by JOHN SCHMITT, London, 1904.

Ἐκ τοῦ κώδικος τῆς Κοπεγχάγης, στίχ. 1340 - 1485)

ΒΙΤΖΕΝΤΖΟΥ ΚΟΡΝΑΡΟΥ

4. ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» εἶναι φανταστικὴ καὶ ἐξελλίσσεται εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας. Ὁ Ρήγας τῶν Βλάχων ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ Ἡράκλη, βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὸ κρίσιμον σημεῖον τῆς μάχης φθάνει ὁ Ἐρωτόκριτος καὶ ἀναγκάζει τοὺς Βλάχους νὰ ὑποχωρήσουν, ἔπειτα ἀπὸ μονομαχίαν μὲ τὸν Ἄριστον, ἀνεψιὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βλαχιάς.

ΜΟΝΟΜΑΧΙΑ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟΥ

Ὅλα τὰ διαλαλήσανε, κι ἀπόκει γονατίζου
 κι οἱ δυὸ Ρηγάδες κλαίοντας ν' ἀμνόγουσιν* ἀρχίζου.

ΡΗΓΑΔΕΣ

Μά τ' Ἄστρον, μά τὸν Οὐρανό, μ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση,
 καὶ μά τῆς Γῆς, πού τὰ κορμιά θεὸ νὰ μᾶς καταλύση,
 καὶ μά τὸν Ἥλιο τὸ λαμπρό, τὸ Φῶς καὶ τὴ Σελήνη,
 ποτέ νὰ μὴ δολώσωμεν* ἐτοῦτο ὅπ' ἐγίνη,
 κι ἐκεῖνο ὅπ' ἐγράψαμε πάντα νὰ τὸ κρατοῦμε
 βέβαιο κι ἀκατάλυτο, ὅ,τι καιρὸν κι ἃ ζοῦμε·
 καὶ πάλι ἂν ἀποθάνωμε, πάντα ἢ κληρονομιά μας
 νὰ κάνη ὅ,τί ν' αἶναι στὸ χαρτὶ καὶ λέν τὰ γράμματά μας.

Π Ο Ι Η Τ Η Σ

Ὡσάν ἀμνόξασι κι οἱ δυό, φιλευτικά μιλοῦσι,
 πιάνουνται κι ἀγκαλιάζονται καί κλαίοντας φιλοῦσι,
 καί δίδουσι τὸ φοβερὸ θέλημα τοῦ πολέμου,
 τό 'να φουσάτο* χλώμιανε, στ' ἄλλο δειλιοῦν καί τρέμου.
 Στέκου οἱ Ρηγάδες καί θωροῦ, βαρά ν' πολλὰ ἢ καρδιά ντως
 βλέποντας πὼς σὲ δυὸ κορμιὰ κρέμετ' ἢ βασιλεία ντως.
 Ἄριστος εἶχε δυνατὸ ἄλογο καί μεγάλο.
 κι εἰς τὰ φουσάτα καί τὰ δυὸ σάν κείνο δὲν εἶν' ἄλλο,
 τοῦ μπάρμπα ντου 'τον τ' ἄλογο, πάντα τὸ καρβαλκεύγει,
 δὲν εἶχε χρειὰ νὰ τὸ κεντᾶ καί νὰ τὸ δασκαλεύγει.
 Δὲν ἦτον ἄλλο σάν αὐτὸ σ' ὅλη τὴν Οἰκουμένη·
 ὡσὰ θεριὸ στὸν πόλεμο κι ὡσὰ λιοντάρι μπαίνει.
 Δὲν ἦθελ' ὁ Ρωτόκριτος ν' ἀλλάξη τ' ἄλογόν του,
 μὰ διάλεξε στὸν πόλεμο νὰ πάρη τὸ δικόν του.
 Φοροῦσιν ἄρματα διπλά, σκουτάρια* σιδερένια,
 καί τὸ σημάδι τοῦ μαλιᾶς* ἔστέκαν κι ἀνιμένα.
 Ἦγεμε ὁ κάμπος τ' ἄλογα, τς ἄντρες καί τὰ κοντάρια,
 θωροῦ, 'ποκαμαρώνουσι τοῦτα τὰ δυὸ λιοντάρια.
 Σήμερα πολεμοῦσινε, σήμερα καλεστήκα,
 δυὸ παλικάρια, πού στη γῆς ταίριν ντως δὲν ἀφῆκα·
 κι ὡς ἀγρικῆσαν κι ἤπαιξεν ἡ σάλπιγγα ἡ πρώτη,
 ἐσείστη κι ἐλυγίστηκεν ἡ ὁμορφὴ ντως νιότη·
 στὰ μιὰ μερὰ 'στεκεν ὁ γεῖς, στὴν ἄλλη ἄλλος τοῦ κάμπου,
 χιλιμιντρίζουν τὰ φαριά, καί τ' ἄρματὰ ντως λάμπου.
 Χτυποῦν τὰ πόδια ντως στὴ γῆς, τὴ σκόνη ἀνασηκώνουν,
 τὸ τρέξιμον ἀναζητοῦν, ἀφρίζουν καί δριμώνου*.
 Ἡ γλώσσα μὲς στὸ στόμα ντως παίζει τὸ χαλινάρι,
 τό 'να καί τ' ἄλλο ἀγρίευγε σάν κάνει τὸ λιοντάρι·
 τ' ἀρθούνια ντως καπνίζουσι, συχνιὰ τ' αὐτιά σαλεύγου,
 καί νὰ κινήσου βιάζονται, νὰ τρέξουσι γυρεύγου.
 Ἡ σάλπιγγα δευτέρωσε τοῦ μάχης τὸ σημάδι,
 κι ἐφάνιστή σου ὁ θάνατος τήνε φυσᾶ στὸν Ἄδη,
 κι ἦτονε Χάρος ἡ λαλιά, ἡ ἀντιλαλιά ὅλον αἷμα,
 πού ἀναδακρῶσα οἱ Βασιλιοὶ καί τὰ φουσάτα τρέμα.

Σ' ἕναν καιρὸ τὰ δύο θεριά μὲ μάνιτα κινήσα,
 πού φοβηθήκασι πολλὰ στὸν κάμπο ὅσοι κι ἂν ἦσα.
 Ἡ σκόνη πάει στὰ νέφαλα ψηλά, κι ἡ γῆς ἐσειέστη,
 κι ἐφώνιαζ' ὅλος ὁ λαός, κι ἤκλαψε κι ἐθρηνίστη·
 καὶ τῶ Ρηγάδων ἡ καρδιά ὡσὰ γυαλὶν ἐρράγη,
 δὲν ξεύροντας εἰς τὴ μαλιά* τὸ πρᾶμα πῶς νὰ πάγη.
 Θωροῦσι δυὸ χρυσοῦς ἀιτούς, πρεπιὰ* στὴν Οἰκουμένη,
 κατέχουν κι ἕνας ἀπ' αὐτοὺς σήμερον ἀποθαίνει,
 καὶ πασανεῖς παρακαλεῖ συχινὰ τὸ ριζικόν του,
 νὰ τοῦ βουηθήσου οἱ οὐρανοὶ ὀγιά τὸν ἐδικόν του.
 Σὰν ὄντε μεσοπέλαγα δυὸ ἀνέμοι σηκωθοῦσι
 ἀξάφνου, καὶ μὲ τὴ βροντὴ φυσώντας πολεμοῦσι,
 μάχονται μὲ τὴ θάλασσα, μανίζουσι καὶ φουσκώνουσι,
 τοῖ ψιχαλίδες τοῦ γιαλοῦ στὰ νέφαλα σηκώνουσι,
 ἕνας φυσᾷ ἀπ' Ἄνατολή, κι ἄλλος ἀπὸ τὴ Δύση
 πᾶσκει ὁ βορρᾶς καὶ μάχεται τὸ νότο νὰ νικήσῃ,
 ὁ κάμπος ἔτσι βρόντησε καὶ στὰ βουνὰ γρικιήθη,
 ὄντες τοῖ πρῶτες κονταρὲς ἐδῶκαν εἰς τὰ στήθη.
 Ἐσπᾶσαν τὰ κοντάρια ντως κι εἰς ἕκατὸ γενῆκα,
 καὶ τὰ κομμάτια ᾗς τς οὐρανοὺς ἐφτάξαν κι ἐκαῆκα,
 κι ὄντεν ἐβγάλαν τὰ σπαθιά, στή χέρα ὄντε τὰ σφίξα,
 τὰ ξάζουσι*, τὰ μποροῦσινε καὶ τὰ κατέχου δειξά.
 Ὡσὰν τὴν πέτρα τς ἀστραπῆς, πού ὀμπρὸς στὰ νέφη ἀξάφτει*
 κι ἀπόκεις ἐρχεται στή γῆς, πύργους, χαράκια βλάφτει,
 καὶ μὲ βροντὴ τὰ νέφαλα καὶ μὲ φωτιὰ κινήσῃ,
 κάμη τὰ δέντρη κάρβουνα, τὰ μάρμαρα τρυπήσῃ,
 ἔτσι κι ἐκεῖνα τὰ σπαθιά βράζουσι, κεντοῦν περίσσια,
 βροντοῦν κι ἀστράφτουσι καὶ τρυποῦν κι ἀστραπελέκιν ἦσα.
 Ἄπονα πολεμοῦσινε κι ἀλύπητα βαρίσκουσι,
 πηδοῦν, μουγκρίζουσι τ' ἄλογα, κι ἀναπαημὸ δὲ βρίσκουσι.
 Ψηλὰ σηκώνει τὸ σπαθί, στὴν κεφαλὴ ξαμῶνει
 ὁ Ρῶκριτος, καὶ μὲ πολλὴν ἀντρεία τὸ χαμηλώνει.
 Ἄριστος πού ᾗτο γλήγορος κι εἰς τ' ἄρματα τεχνίτης,
 σὰν εἶδε κι ἐκατέβαινε πρὸς τὴ μερὰ τοῦ μύτης,
 ἦβαλε τὸ σκουτάριν* του ὀγιά νὰ τὴ βλεπίσῃ,*
 μὰ ἡ κοπανιὰ ἔτσο ἄλάβωτο δὲ θε νὰ τὸν ἀφήσῃ,

και τὸ σκουτάριν ἤκοψε, κι ὡς τὰ μισὰ τ' ἀνοίγει,
 και κάνει κι εἰς τὴν μύτην του λαβωματιὰν ἐλίγη*,
 κι ἐφάνη σου ἤστραψ' οὐρανός, κι ἡ γῆς στὰ βάθη ἀνοικτή,
 ὄντε μὲ τόσην ἀντρεία καὶ μάνιτα τὴ ρίκτηι,
 και γλήγορος σ' ἕναν καιρὸ τὴν ἄλλη δευτερώνει·
 μὰ σὰν τὸν εἶδε ὁ Ἄριστος τὴ χέρα πὼς σηκώνει,
 μὲ γρηγορότη τὸ σπαθὶ ἀμπώθει* ὅσον ἐμπόρει,
 και βρίσκει τον πολλὰ ἀνοικτὸ στὸν τόπον ὁποῦ θῶρει,
 και τ' ἄρματά ντου πέρασαν εἰς τοῦ βυζοῦ τὸ πλάι,
 κι ἐβουήθησεν ἡ μοίρα ντου και ξώφαρσα* τοῦ πάει·
 λιγάκι τὸν ἐπλήγωσε μὰ πόνος δὲν ἐγρίκα,
 και πληγωμένοι βρίσκουνταν κι οἱ δυὸ και ματωθῆκα.
 Ἐτρέμασιν οἱ Βασιλιοί, ἐτρέμαν τὰ φουσάτα,
 κι ὦρες τοῦ ἐνοῦς κι ὦρες τ' ἄλλοῦ πᾶν τὰ κακὰ μαντάτα.
 Στέκουν μὲ πόνος και θωροῦν ὅλοι μικροὶ μεγάλοι,
 και κάθε* εἰς στὸν ἀγαπᾶ νίκος ἐπαρακάλει.
 Τ' ἄλογα πᾶν ἐδῶ κι ἐκεῖ, πηδοῦν και σταματίζου,
 καθὼς τῶς ἀρμηνεύασιν ἐκεῖνοι πού τὰ ῥίζου,
 κι ὦρες δείχνει ο Ρωτόκριτος τὸ πὼς νικᾶ τὸν ἄλλο,
 κι ὦρες τὸν Ἄριστον κρατοῦ στ' ἄρματα πλιὰ μεγάλο.
 Κι ὡσὰν τς ἀνέμους πού ῥς τσῆ/γῆς τὸ βάθος εἶν' χωσμένοι,
 και πάσκου νὰ βγουν ἀπὸ κεῖ φυσώντας θυμωμένοι,
 κι ἡ γῆς κρατεῖ τσι σφαλιστούς, νὰ βγοῦ ὄξω δὲν τς ἀφήνει,
 και πλιὰ μανίζου, πλιὰ φυσοῦ και πλιὰ δριμώνου* κείνοι,
 και γιὰ νὰ βγοῦν ἐκ τὰ βαθιὰ τὴ δύναμη ντως βάνου,
 κι εἰς τὸ ἄβγα ντως πολλὲς φορὲς σεισμὸ μεγάλο κάνου,
 ἔτσι κι αὐτοῖνοι πολεμοῦ σὲ μιὰ μερὰ κι εἰς ἄλλη.
 και νὰ νικήσου πάσκουσι μὲ μάνιτα μεγάλη.
 Κάνουν τὴ γῆ σιγοτρομᾶ τὰ νέφη και βροντοῦσι,
 κι εἶναι μεγάλη ταραχὴ ἐκεῖ πού πολεμοῦσι.
 Και κάθε ὥρα ὁ πόλεμος ἀγριεύγει, δυναμώνει,
 και τῶ Ρηγάδων ἡ καρδιὰ κλαίει κι ἀναδακρῶνει.
 Πλιὰ ἀργὸς φαίνεται ὁ Ρώκριτος εἰς τὰ καμώματά του,
 δείχνει Ἄριστος πλιὰ γλήγορος και τ' ἄλογο βουηθᾶ του·
 κιανεὶς δὲν ξέρει ἀπὸ τσι δυὸ τὸν κάλλιο νὰ διαλέγη,
 τ' ἄλογο τοῦ Ρωτόκριτου τὸν παραζιγανεύει*,

καλά* καὶ νά το* δυνατὸ καὶ γλήγορο καὶ κείνο,
 σ' ὅλα δὲν ἦτονε σωστό, ὡσάν τ' Ἄριστου κείνο,
 μὰ πάλι τοῦ Ρωτόκριτου ἡ ἀντρεία τῆς χάρης,
 ἀπόσωνε σ' ὅ,τι ἤλειπε τοῦ ἀλόγου ὁ καρβαλάρης.
 Ἄρχισαν κι αἱματώνουντα σ' ἓνα κι εἰς ἄλλον τόπο,
 μ' αὐτοῖνοι πόνο δὲ γρικοῦ, οὐδὲ φόβο οὐδὲ κόπο.
 Ἔνας τὸν ἄλλον τως ἔπαινα, ἐκεῖ πού πολεμοῦσι,
 τίς νὰ νικήσῃ ἀπὸ τοῖ δυὸ δὲν ξεύρουσι νὰ ποῦσι.
 Μέσα ντου λέει ὁ Ἄριστος, ἡ μοίρα νὰ βουηθήσῃ,
 καὶ ζωντανὸ ἀπὸ τ' ὄχθροῦ τὰ χέρια νὰ μ' ἀφήσῃ.
 Ἐδέτσι κι ὁ Ρωτόκριτος ἐτοῦτο παρακάλει,
 γιατί ἔς μαλιάν* εὐρίσκετο παρὰ ποτὲ μεγάλη,
 καὶ μ' ὅλο πού ἔσαν ἄφοβοι, καὶ φόβο δὲν κατέχου,
 ποιὸς νὰ νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸ μεγάλην ἔγνωιαν ἔχου.
 Κεῖνοι πού στέκουν καὶ θωροῦ τὴν ἀναπνιὰ κρατίζου,
 τὸ στόμα εἶναι σωπαστό, τὰ μάτια δὲ σφαλίζου.
 Δὲ στρέφονται νὰ δοῦν ἄλλοῦ, τούτῃ ἡ δουλειὰ ἡ μεγάλη
 δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ θωροῦ σὲ μιὰ μερὰ οὐδ' εἰς ἄλλη,
 μόνον ἐκεῖ πού πολεμοῦν οἱ δράκοντες αὐτοῖνοι·
 στὸν κόσμον ἄλλος πόλεμος σάν τοῦτο δὲν ἐγίνη.
 Ἄριστος, πού ἔχε πεθυμιὰ τέλος νὰ δῆ στὴ μάχη,
 κι εἰς ἔτοιο κίντυνο βαρὺ δὲν τό ἔλιπε νὰ λάχῃ,
 ἤριξε τὸ σκουτάριν του, καὶ μ' ἓνα κι ἄλλο χέρι,
 σφίγγει, σηκώνει τὸ σπαθί, τὸ κοφτερὸ μαχαίρι,
 καὶ κατεβάζει κοπανιά, στὴν κεφαλὴ ξαμώνει,
 ἔς δύο μέσα κόψειν ἤθελε τὸ σιδερὸν ἀμόνι.
 Σύρνεται ὀπίσω ὁ Ρώκριτος καὶ βάνει ὀμπρὸς νὰ δώσῃ
 εἰς τὸ σκουτάρι* ἡ κοπανιά, νὰ μὴ τότε λαβώσῃ·
 σὰ νὰ ἔχεν εἴσται κέρينو, τέτοιαις λογιῆς διαβαίνει,
 στὸν κάμπο πέφτει τὸ μισό, τ' ἄλλο μισὸ πομένει,
 καὶ κατεβαίνει στὸ λαιμὸ τ' ἀλόγου, ἔς δυὸ τὸ κόβγει,
 μπλιὸ δὲν ἐγύρεψε ἄχερα μηδὲ ταγή* νὰ τρώγῃ.
 Ὁ Ρώκριτος ὡσάν αἰτὸς ἀπὸ τῆ σέλα βγαίνει,
 πεζέφνει, καὶ τὸν Ἄριστον ἦστεκε κι ἀνιμένει.
 Ἐκεῖνος πάλι, νὰ θωρῇ πεζὸν ἔτοιον ὄχθρόν του,
 γιὰ τὰ πρεπά* τῆς ἀντρεῖᾶς πεζέφν' ἐκ τ' ἄλογόν του.

Ἐμάνισε παρὰ ποτὲ κι ὡς λιόντας ἀγριεύγει,
καὶ λέει τοῦ Ρωτόκριτου :

ΑΡΙΣΤΟΣ

Ἡ μέρα μᾶς μισεύγει,
καὶ γιὰ ντροπή μου τὸ κρατῶ, νὰ σοῦ τὸ μολοήσω,
τόση ὥρα νὰ σὲ πολεμῶ, καὶ νὰ μὴ σὲ νικήσω·
περμάζωξε τὴν ἀντρεία, βάλε τὴ δύναμή σου,
λέω σου δὰ παρὰ ποτὲ βαρίσκω, καὶ βλεπίσου*.

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Μὴ βιασθῆς, λέει ὁ Ρώκριτος, κι ἡ μέρα πρὶ βραδιάση
ἓνας μας θεὸ νὰ σκοτωθῆ, κι ὁ Ρήγας του νὰ χάση,
κι ἀκόμη ὁ ἥλιος εἶν' ψηλά, καὶ πρίχου* χαμηλώση,
γὴ αὐτὸ γὴ τοῦτο τὸ σπαθὶ τὸ τέλος θέλει δώσει.

«Ἐρωτόκριτος» (ἐκ τοῦ Δ) (ἐκδ. ΣΤ. ΞΑΝΘΟΥΛΙΔΟΥ)

Β'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ

1. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

Κατὰ τὸ Ἀκριτικὸν ἔπος, ὁ Διγενὴς Ἀκρίτης, καθυποτάξας πάσας τὰς ἄκρας καὶ κατασχὼν πλείστας πόλεις καὶ χώρας ἀνταρτῶν, ἔκτισε παρὰ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην θαυμαστὸν τὸ κάλλος παλάτιον, ὅπου διέμενε. Νοσήσας δὲ δεινοτάτην νόσον καὶ αἰσθανόμενος ἐπικείμενον τὸν θάνατον, ἐκάλεσε πλησίον του τὴν σύζυγόν του, ὅτε δ' ἐψυχορράγει, ἀπέθανε καὶ αὐτὴ ἐκ τῆς λύπης τῆς. Εἰς δὲ τὰ δημοτικὰ ἄσματα ὁ Διγενὴς ἀποθνήσκει, ἠττηθεὶς ἐν πάλῃ πρὸς τὸν Χάρον· ἀλλ' αἱ διάφοροι παραλλαγὰὶ τοῦ γενικωτάτου σχήματος τούτου ἐκφαίνουσι ποικίλους τύπους τοῦ θανάτου τοῦ ἥρωος, τῶν ὁποίων ἕχνη τινὰ διακρίνονται καὶ εἰς τὰς διασκευὰς τοῦ ἔπους. Κατὰ τὰς πληρεστέρας παραλλαγὰς, καταπαλαισθεὶς ὑπὸ τοῦ Χάρου ὁ Διγενὴς κατάκειται εἰς τὴν κλίνην, ἀναμένων τὸν θάνατον, περιστοιχίζουσι δ' αὐτὸν τὰ παλληκάρια του, εἰς τὰ ὅποια ἀφηγεῖται ἀνδραγαθίας αὔ-

τοῦ. Εἶτα προσκαλεῖ τὴν σύζυγόν του καί, ὅπως μὴ μετὰ τὸν θάνατόν του περιέλθῃ εἰς ἄλλον, τὴν ἀποπνίγει εἰς τὰς ἀγκάλας του. Κατ' ἄλλας παραλλαγάς, ὁ Χάρος ἐλλοχεύει πανταχοῦ τὸν Διγενή, ἢ ὁ Διγενὴς κτίζει κάστρον διὰ νὰ μὴ τὸν εὔρῃ ὁ Χάρος, ἀλλ' οὐδὲ οὕτω τὸν ἀποφεύγει· ἢ ἀκούσας παρὰ φίλου του ὅτι ἐπεφάνη ἄγνωστος ἥρωσ (εἶναι δ' οὗτος ὁ Χάρος), ἀν καὶ ἐπιθανάτιος, προσκαλεῖ αὐτὸν εἰς ἀγῶνα καὶ ἠττᾶται.

Εἰς τὴν κατωτέρω Κρητικὴν παραλλαγὴν τοῦ ἔξματος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενὴ εἶναι καταφανεστάτῃ ἡ ἐπίδρασις τῶν Κρητικῶν παραδόσεων. Ὁ γενναῖος Ἀκρίτης προσέλαβεν ἐν Κρήτῃ τὰς διαστάσεις Τιτάνος, σχεδὸν οὐδὲν διατηροῦντος πλέον τὸ ἀνθρώπινον. Καὶ εἰς τὸ ἔξμα τοῦτο, ὡς εἰς τὰς παραδόσεις, ὁ Διγενὴς διασκελίζει ὄρη, δισκεύει μὲ ὀγκώδεις λίθους, ἀνασπᾷ βράχους, νικᾷ εἰς τὸν δρόμον ἐλάφους καὶ αἰγάγρους. Ὁ Χάρος δὲν τολμᾷ νὰ παλαίσῃ μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν πληγώνει ἐξ ἐνέδρας.

N. Γ. Πολίτης

Ὁ Διγενὴς ψυχομαχεῖ κι ἡ γῆ τότε τρομάσσει.
 Βροντᾷ κι ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς καὶ σειέτ' ὁ ἀπάνω κόσμος
 κι ὁ κάτω κόσμος ἄνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια,
 κι ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾷ πῶς θὰ τότε σκεπάσῃ,
 πῶς θὰ σκεπάσῃ τὸν αἰτὸ τσῆ γῆς τὸν ἀντρειωμένο.
 Σπίτι δὲν τὸν ἐσκέπαζε, σπήλιο δὲν τὸν ἐχώρει,
 τὰ ὄρη ἐδιασκελίζε, βουνοῦ κορφὲς ἐπήδα,
 χαράκι* ἀμαδολόγανε* καὶ ριζιμιᾷ* ξεκούνιε.
 Στὸ βίτσιμά* 'πιανε πουλιά, στὸ πέταμα γεράκια,
 στὸ γλάκιο* καὶ στὸ πῆδημα τὰ λάφια καὶ τ' ἀγρίμια.
 Ζηλεύγει ὁ Χάρος, μὲ χωσιᾷ* μακρὰ τότε βιγλίζει*,
 κι ἐλάβωσέ του τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχὴ του πῆρε.

Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔξμα, ὁ Διγενὴς ἀποθνήσκει, νικηθεὶς ἐν πάλῃ πρὸς τὸν Χάρον. Ὁ φθονερὸς ἀντίπαλος αὐτοῦ περιγράφεται κατὰ τὸ πρότυπον τῶν παραστάσεων τοῦ ψυχοπομποῦ, τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἐν ταῖς ἀγιογραφίαις τῶν ἐκκλησιῶν.

Τρίτῃ ἐγεννήθη ὁ Διγενὴς καὶ Τρίτῃ θὰ πεθάνῃ.
 Πιάνει, καλεῖ τοὺς φίλους του κι ὅλους τοὺς ἀντρειωμένους
 νὰ 'ρθῇ ὁ Μηνᾶς κι ὁ Μαυραϊλῆς, νὰ 'ρθῇ κι ὁ γιὸς τοῦ Δράκου
 νὰ 'ρθῇ κι ὁ Τρεμαντάχειλος, ποὺ τρέμει ἡ γῆ κι ὁ κόσμος.

Κι ἐπῆγαν καὶ τὸν ἠῦρανε στὸν κάμπτο ξαπλωμένο.
 Βογκάει, τρέμουν τὰ βουνά, βογκάει, τρέμουν οἱ κάμπτοι.
 —Σὰν τί νὰ σ' ἤῤυρε Διγενή, καὶ θέλεις νὰ πεθάνης ;
 —Φίλοι, καλῶς ὀρίσατε, φίλοι κι ἀγαπημένοι,
 συχάσετε, καθίσετε κι ἐγὼ σᾶς ἀφηγιέμαι.
 Τῆς Ἀραβίνας τὰ βουνά, τῆς Σύρας* τὰ λαγκάδια,
 πού κεῖ συνδυὸ δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουν,
 παρὰ πενήντα κι ἑκατό, καὶ πάλε φόβον ἔχουν,
 κι ἐγὼ μονάχος πέρασα πεζὸς κι ἀρματωμένος,
 μὲ τετραπίθαμο σπαθί, μὲ τρεῖς ὀργιές κοντάρι.
 Βουνὰ καὶ κάμπους ἔδειρα, βουνὰ καὶ καταράχια,
 νυχτιές χωρὶς ἀστροφεγγιά, νυχτιές χωρὶς φεγγάρι.
 Καὶ τόσα χρόνια πού ἔζησα δῶ στὸν ἀπάνου κόσμο
 κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους.
 Τώρα εἶδα ἕναν ξυπόλυτο καὶ λαμπροφορεμένο,
 πόχει τοῦ ρήσου* τὰ πλουμιά*, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια·
 μὲ κράζει νὰ παλέψωμε σὲ μαρμαρένια ἀλώνια
 κι ὅποιος νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸ νὰ παίρῃ τὴν ψυχὴ του.

Καὶ πῆγαν καὶ παλέψανε στὰ μαρμαρένια ἄλωνια·
 κι ὅθε χτυπάει ὁ Διγενής, τὸ αἷμα αὐλάκι κάνει,
 κι ὅθε χτυπάει ὁ Χάρωντας, τὸ αἷμα τράφο κάνει.

2. Δ Ι Γ Ε Ν Η Σ

(Κυπριακὴ παραλλαγή)

Ὁ Διγενὴς ψυχομαχεῖ μὲς μολυβένιον πύρκον*,
 μέσ' ἀσημένιον πάπλωμα, μὲς προύντζενον κρεβάτιν.
 Ἀππέξω τριυρίζουσιν τρακόσιοι τρεῖς νομάτοι,
 θέλουν νὰμποῦσιν νὰ τὸδ δοῦν κ' αἰ πάλε κροφοοῦνται*.
 Ἐναν κοντὸν κοντούτσικον κ' αἰ χαμηλοβρακάτον
 βάλλει τῆδ δύναμιν Θεοῦ, μπαίνει καὶ χαιρετᾷ τον.
 —Καὶ γειά σου, γειά σου Διενή, σὰν ἔν' ἡ ἀφεγκιά* σου,

- ἔτσι σὰν ἔν' ἡ ρίζα σου κ'αὶ τὰ γεννητικά* σου.¹
 Ἄππεξω τριυρίζουσιν τρακόσοι τρεῖς νομάτοι,
 θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ σέ δοῦν κ'αὶ πάλε κροφοοῦνται*.
 -Κ'αὶ ἄς ἡμποῦσιν ἔσσω μου, τίποτες μέφ* φοοῦνται.
 Κ'αὶ στήννει τάβλες ἄρκυρές*, ψουμιὰ σιμιαλλένα*,
 ὦτσαι* τὰ προτσοκούταλα* ἦτουν καὶ χρουσωμένα*.
 -Τρῶτε κ'αὶ πίννετ', ἄρκοντες, κ'αὶ ἐγιῶ νὰ σᾶς ξηοῦμαι.
 Κάτω στοὺς πέντε ποταμούς, κάτω στοὺς πέντε δρόμους,
 κάουρας* ἐβασίλεψεν κ'αὶ τρῶει τοὺς ἀνθρώπους.
 Φτερισστηρκὰν* τὰππάρου* μου, πάνω 'ς βουνὸν ἡβκαίννω
 κ'αὶ κάμνω* ἔτσά τὸν κάουρον κεῖ κάτω στὸ λιβάινω*
 κρατοῦν οἱ δακκαννοῦρες* του ἐννιά σκάλες λιβάιν,
 κ'αὶ πάνω στήρ ραχούλλαν του σκύλλος* λαὸν κ'αὶ τρέχει.
 -Καὶ γειά σου, γειά σου, κάουρε, σὰν ἔν' ἡ ἀφεγκιά σου,
 ἔτσι σὰν ἔν' ἡ ρίζα σου κ'αὶ τὰ γεννητικά σου.
 Σηκῶννει τὸ κοντάριν του τὸ περευλοημένον*,
 ἡ Παναγία κ'αὶ ὁ Χριστὸς πάνω ζωγραφισμένος.
 Μιὰν κονταρκὰν τοῦ ἔδωσε καὶ ἐκόπην τὸ κοντάριν,
 κ'αὶ μὲ τὰ πέντε πιάννει τον, κ'αὶ μὲ τὰ δκυὸ κρατεῖ τον,
 κ'αὶ μὲ τὲς δακκαννοῦρες του παίρνει του τὸ κοντάριν.
 -Χάμνα* με, χάμνα, κάουρε, κ'αὶ νὰ ξαναπιαστοῦμεν.
 Ἐχάμνησεν ὁ κάουρας κ'αὶ βκάλλει τὸ σπαθίν του,
 κ'αὶ μὲ τὰ πέντε πιάννει τον κ'αὶ μὲ τὰ δκυὸ κρατεῖ τον,
 κ'αὶ μιὰσ σπαθικιὰν τοῦ ἔδωσε κ'αὶ ἐκόπην τὸ σπαθίν του.
 κ'αὶ μὲ τὲς δακκαννοῦρες του παίρνει τὸ κ'αὶ κείνον.
 -Χάμνα με, χάμνα, κάουρε κ'αὶ νὰ ξαναπιαστοῦμεν.
 -Ἔο* σε χαμνῶ, ἄ Διενή, γιὰ νὰ ξαναπιαστοῦμεν.
 Ἄννοιξεν τὲς ἀγκάλες του κ'αὶ τὸθ Θεὸδ δοξάζει.
 -Δοξάζω σε, καλὲ Θεέ, πού 'σαι στὰ ψηλωμένα,
 ἀπού γινώσκεις τὰ κρυφὰ κ'αὶ τὰ φανερωμένα.
 τῆδ δύναμιν πού μοδωσες, κάουρος μοῦ τὴν παίρνει.
 Ἦρτεβ βουλή 'πού τὸθ Θεόν, 'πού τοὺς Ἄις* Ἄντζέλους:
 -Τάνα* εἰς τὴν κοζούλλασ* σου, κ'ἔχει ἄρκυρόφ φηκάριν,

1. Οἱ δύο στίχοι, ὁμηρικῆς φιλοφροσύνης χαιρετισμός, ἀναφερόμενος εἰς τοὺς προγόνους τοῦ ἥρωος. Κατὰ λέξιν δὲν ἐξηγεῖται οὐδ' ὑπὸ τῶν ἐντοπίων.

κ'αὶ μέσ' ὅς ἄρκυροφήκαρον ἔχει ἄρκυρὸν μαχαίριν,
 κ'αὶ σέννιαρε* τὸν κάουρον ποῦ κάτω στοῦ ἀρφάλιν*,
 τότες νὰ δῆς τὸν κάουρον χαμαὶ μαλλιά κουάριν*.
 Σκοπαῖ εἰς τὴν κοξούλλαν του, βρίσκει ἄρκυροφ φηκάριν,
 κ'αὶ μέσ' ὅς ἄρκυροφήκαρον βρίσκει ἄρκυρὸν μαχαίριν,
 κ'αὶ σέννιαρε* τὸν κάουρον ποῦ κάτω στοῦ ἀρφάλιν,
 κ'αὶ ἔππαισεν ὁ κάουρος χαμαὶ μαλλιά κουάριν.
 Τότες λαλεῖ ὁ κάουρος: « Δὲν ἔν' ἡ δύναμή σου,
 Διενῆ, ὅπου μ' ἐνίκησε,
 εἶναι τὸ θέλημαθ Θεοῦ ἔσου κ' ἐνίκησές με,
 κ'αὶ τώρα ἴπου μ' ἐνίκησες, ἐν νὰ σοῦ παραντζεῖλω·
 πιάσε τὲς δακκανουῖρες μου κ'αὶ κάμες τὲς μιὰς τσάππαν*,
 κ'αὶ δῶσ' τοῦ τοίχου νὰ ραῖ, τοῦ τοίχου νὰ χαλάση,
 τοῦ πύρκου μολυβόχτιστου νὰ γεῖρη νὰ πουζυάση*,
 καὶ πιάσε τὴν καυκάλλαμ μου κ'αὶ κάμε τὴν μιὰν τάρκα*,
 οὔτε σκιπέττος* μπαίνει της, οὔτε κακὴ πουμπάρτα*.
 Φτερνιστηρκὰμ τὰππάρου μου, πάνω ὅς βουνὸν ἡβκαίνω,
 κ'αὶ βλέπω τὸν Σαρακηνὸν κεῖ κάτω στοῦ λιβάιν·
 σὰν τὸ παμπούλλιν* κάθεται, σὰν τὸ βουνὸν κοιμᾶται,
 κ'αὶ μέσα στὰ ρουχούνια* του φοράες* χιχινίζου,
 κ'αὶ μέσα εἰς ταῦκία* του περτίκια* κακαρίζου,
 πάνω εἰς τὴν ραχούλλαν του ζευκάρκα διολίζου*,
 πάνω στὴν κεφαλούλλα του ἕνερόμυλοι γυρίζου,
 πάνω στὰ χεροπάλαμα σκύλλοι λαοὺς* κ'αὶ τρέχου.
 —Γεῖά σου, γεῖά σου, Σαρακηνέ, σὰν ἔν' ἡ ἀφεγκιά σου,
 ἔτσι σὰν ἔν' ἡ ρίζα σου κ'αὶ τὰ γεννητικά σου.
 Μιὰν κονταρκὰν τοῦ ἔδωσε ὅπου κάτω στὴν μασκάλη,
 τσακίζει δέκα κόκκαλα κ'αὶ ἑκατὸν κεντίτες*,
 ἐξέβηκεν ἡτ τοππουζιὰ πάνω σὲ πέντε μίλια.
 Ἐξηφαντώνναν ἄρκοντες κ' ἐππέσαν τὰ ποτήρκα:
 —Κάπου στράφτει, κάπου βροντᾶ, κάπου χαλάζιρ ρίβει.
 Ἔνας ἀπὸ τὴν μέσην τους σηκώστην κ'αὶ λαλεῖ τους:
 —Οὔτε στράφτει, οὔτε βροντᾶ, οὔτε χαλάζιρ ρίβει,
 ἔμ ματσουκιά* τοῦ Διενῆ, Σαρακηνὸς τὴν τρῶει.
 Ξαναδιπλάζει του ἄλλημ μιὰν, τελειώνει τον κ'αὶ κείνον.

«Κυπριακὰ Χρονικά» τ. 1, 1923, σ. 145 ἐξ.

3. Τ' ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ Ο ΓΙΟΣ

Τὸ θέμα τῆς αιχμαλωσίας ἢ τοῦ ἐξ ἐνέδρας τραυματισμοῦ ἢ φό-
νου Ἰακρίτου ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, Σαρακηνῶν ἢ Ἀπελατῶν*, εἴ-
ναι σύνθετος εἰς τὰ ἀκριτικὰ ἄσματα. Ἰδίαν διατύπωσιν τοῦ θέματος τού-
του παρουσιάζουν τὰ ἄσματα περὶ τοῦ τραυματισμοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ
Ἰακρόνικου Γιάννου.

Κάτου στήν ἄσπρη πέτρα καὶ σπὸ κρυὸ νερό,
ἐκεῖ κείτεται ὁ Γιάννος, τ' Ἰακρόνικου ὁ γιός,
κομμένος καὶ σφαγμένος κι ἀνεγνώριστος.
Τὸ αἶμα του σὰ βρύση χύνονταν στὴ γῆς,
καὶ γιατρεμὸ δὲν εἶχεν ἢ βαθιὰ πληγή.

Τοῦρκοι τὸν παραστέκουν καὶ Ρωμοὶ τὸν κλαῖν,
κι ἀπάρθυνα κοράσια τὸν μοιρολογοῦν :
—Γιάννο μ', δὲν εἶχες μάνα, μάνα κι ἀδερφή,
δὲν εἶχες καὶ γυναῖκα, γιὰ νὰ σ' ἐκλαιγαν ;
—Θαρρῶ πὼς εἶχα μάνα, μάνα κι ἀδερφή,
κι ἡ δόλια μου ἢ γυναῖκα νὰ την πόρχεται,
μὲ δυὸ μαῦρα λιθάρια στηθοδέρνοντας.

—Γιάννο μου, δὲν σοῦ τό εἶπα, δὲ σ' ἀρμήνευα,
μὲ χίλιους μὴν τὰ βάνης καὶ μὴν πολεμᾶς ;
—Σῶπα, καλὲ γυναῖκα, καὶ ντροπιάζεις με.
Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀντρειωμένος, τ' Ἰακρόνικου ὁ γιός.
ποὺ τρέμει ὁ κόσμος ὅλος κι ὅλα τὰ χωριά,
καὶ τρέμουν τρεῖς πασάδες ποὺ πολέμαγα.
Δὲν ἦσαν μῆτε πέντε, μῆτε δεκαοχτώ,
ἑπτὰ χιλιάδες ἦσαν κι ἐγὼ ἀμοναχός·
κι ἀπ' τὴν ἑπτὰ χιλιάδες ἕνας γλίτωσε.
ποὺ ἔχε λαγοῦ πιλάλα, Δράκου δύναμη,
καὶ τῆς ἀγριολαφίνας τὰ πηδήματα.
Στὰ νέφια νέφια πάει, στὰ νέφια περπατεῖ,
στὸν οὐρανὸ πετοῦσε, στ' ἄστρη ἐχάνονταν.
Μιὰ σαῖτιά μου παίξει μέσα στὴν καρδιά,
τῆ δύναμή μου κόβει κι ὅλη τὴν ἀντρεία.

4. ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ (1453)

- 1 Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κι ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξήντα δυὸ καμπάνες.
Κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπάς καὶ διάκος.
- 5 Ψάλλει ζερβὰ ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης,
κι ἀπ' τὴν πολλή τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνες.
Νὰμποῦνε στὸ Χερουβικὸ καὶ νὰ βγῆ ὁ βασιλέας.
Φωνὴ τοὺς ἦρθε ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα :
- 10 «Πάψετε τὸ Χερουβικὸ κι ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια,
παπάδες πάρτε τὰ ἱερά, καὶ σεῖς κεριὰ σβηστήτε,
γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψῃ.
Μὸν' στεῖλτε λόγο στὴ Φραγκιά, νὰ ῥθοῦνε τρία καράβια,
τό 'να νὰ πάρῃ τὸ Σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ Βαγγέλιο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο, τὴν Ἁγία Τράπεζά μας,
- 15 μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴ μαγαρίσουν ! ».
Ἡ Δέσποινα τaráχτηκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
«Σώψασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρύζης,
πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιροὺς πάλι δικά σας εἶναι ».

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ, «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ»

III. ΘΕΑΤΡΟΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΟΡΤΑΤΣΗ

1. ΕΡΩΦΙΛΗ

Τραγωδία εἰς πέντε πράξεις

Ἑπόθεσις τῆς τραγωδίας, καλουμένης Ἐρωφίλης (γραμμικῆ ἀπὸ τὸν ποιητῆ).

Ἀφότις ἐσκοτώθη εἰς τὸν πόλεμον Θρασύμαχος ὁ βασιλεὺς τῆς Τζέρτζας, ἔτυχεν εἰς τὰ χέρια Φιλόγονου τοῦ βασιλέως τῆς Μέμφιδος, ἕχουσι τῆς Αἰγύπτου, κάποιον ἀνήλικον παιδί τ' ὄνομα Πανάρετος, ὅπου μονογενὲς καὶ ὄρφανόν ἔμεινε μετὰ τὸν σκοτωμὸν τοῦ πατρὸς του. Καὶ μ' ὄλον ὅπου δὲν τὸν ἐγνώριζεν ὁ Φιλόγονος διὰ παιδί τοῦ Θρασύμαχου, ὁμῶς ἐπρόσταξε νὰ συναναστρέφεται ὁμάδι μετὰ τὴν κορασίδα Ἐρωφίλην τὴν θυγατέρα του, μονογενὲς καὶ αὐτή.

Οὗτος ὁ Πανάρετος μετὰ τὴν αὐξήσιν τῆς ἡλικίας ἠϋζανε κατὰ πολὺ εἰς φρόνησιν, εἰς βασιλικά ἔθνη καὶ εἰς ἀνδρείαν, ὥστε ὅπου ταῦτα βλέποντας πρὸς τὸν νέον ὁ Φιλόγονος βασιλεὺς ἔχει μόνον τὸν ἐπίμησιν, ἀλλὰ καὶ στρατηγὸν τὸν ἐγκατέστησεν εἰς ὅλα τὰ φουδάτα*. Ὁ ἔρως ὁμῶς τῆς Ἐρωφίλης ἔσυρε τὸν Πανάρετον νὰ τὴν ἀγαπήσῃ τόσον διὰ τὰ περισσὰ τῆς κάλλη, ὥστε κρυφίως ἀπὸ τὸν πατέρα τῆς νὰ ἐνεργήσῃ τὰ τοῦ γάμου. Τοῦτο ἐγένη αἰτία μεγάλου κακοῦ, ἐπειδὴ κόνοντας ὁ βασιλεὺς νὰ ἀποκεφαλίσουν τὸν Πανάρετον, ἔχει μόνον τὴν κεφαλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὰ χέρια του βάνοντας εἰς ἓνα βατσέλι* τὰ ἔδωκε τῆς θυγατρὸς του διὰ κανίσι*, τὸ ὅποιον θεωροῦσα μετὰ μεγάλον τρόμον ἢ Ἐρωφίλη καὶ κρουνηδὸν καταφιλοῦσα ἐλιποψύχησεν ἀπὸ τὸν καμὸν τῆς καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐσφάγη μετὰ τὸ ἴδιόν τῆς χέρι. Τοῦτο τὸ ἐλεεινὸν θέαμα ἐπροξένησεν εἰς ὄλον τὸ παλάτι ἀπαραμύθητον τὴν θλίψιν καὶ ἀκράτητα τὰ δάκρυα ὅθεν γυρίζοντας ὁ βασιλεὺς νὰ ἰδῆ τὸ ἀποβησόμενον, ὁ χορὸς τῶν κορασίδων πρὸς ἐκδίκησιν τῶν ἀδικοσκοτωμένων τὸν ἤρπασεν ἀπὸ τὰ ποδάρια καὶ ρίχνοντάς τον εἰς τὴν γῆν τὸν ἐθανάτωσαν καταπατώντας. Ἔτσι ἔμεινεν ἔρημον τὸ βασιλεῖόν του ἐν τῷ ἅμα ἀνεπίστως. Μετὰ ταῦτα φαίνεται ὡς σκιά ἢ ψυχὴ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως καὶ δίδει σημάδι εὐχαριστήσεως διὰ ταύτην τὴν δικαιοσύνην ἐκδίκησιν.

Πράξις Γ' — Σκηνὴ Δ'

Σ Κ Ι Α τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ βασιλιᾶ μιλεῖ

Ἄπου τὸν Ἄδην τὸ σκληρὸ καὶ τὸ σκοτεινιασμένο,
μετὰ θέλημα τοῦ Πλούτωνα τούτη τὴν ὥρα βγαίνω

στο φῶς τῆς μέρας τὸ λαμπρό, καὶ τοῦ καθάρου κόσμου
 τὰ κάλλη ἀκόμη δὲν μπορεῖ καλὰ νὰ δῆ τὸ φῶς μου,
 γιατί τ' ἀμμάτια, πού 'σανε στοῦ σκοτός μαθημένα,
 στὴ λάμψη τώρα στέκουσι τοῦ ἡλίου θαμπωμένα·
 μὰ τοῦτ' ἀνέν* καὶ δὲν μποροῦ νὰ δοῦσι τὴν ἡμέρα,
 τῆς γῆς τὴ μυρωδιὰ γρικῶ καὶ τὸν γλυκύν ἄερα.
 ὦ κόσμε καλορίζικε, τότε χαριτωμένε,
 τῶ ζωντανῶ παράδεισος, δίκια ἀναζητημένε
 ἀπ' ὅσους κι ἂ σ' ἐχάσαμε κι ὀγιάντα* δὲν μποροῦμε
 κι εἰς πᾶσα χρόνο μιὰ φορά πάλι νὰ σὲ θωροῦμε !
 Μ' ἀνέν καὶ δὲν κομπώνομαι*, τὰ μάτια μου ἀρχινοῦσι
 τοῦ ἡλίου τοῦ λαμπρότατου τὴ λάψη νὰ θωροῦσι·
 βουναὶ καὶ κάμπους συντηρῶ, καθάρια βλέπω τώρα
 τὴ Μέμφη τὴν ἐξακουστὴ καὶ μπορεμένη χώρα...
 σκαμνὶ τοῦ δόλιου μου κυροῦ, κληρονομιά δική μου,
 καὶ μόνη αἰτία τοῦ σκοτωμοῦ πού 'λαβε τὸ κορμί μου !
 Ὡς τοῦτο τὸ σπῆτι τὸ ψηλό, 'ς τοῦτο τὸ τιμημένο
 παλάτιν ἐγεννήθηκα, 'ς τοῦτό 'μαι ἀναθρεμμένο
 μικρὸ παιδί σ' ἀνάπαφες κι εἰς ἐτιμῆς μεγάλες
 κι εἰς πλήσιες καλορίζικιές πάντα περίσιες ἄλλες.
 Ὡς τούτη τὴν γῆν ἐπάτησα 'ς τοῦτες ἐμπαινοβῆκα
 τσι πόρτες, 'ς τοῦτα τὰ θρονιά τ' αὐτιά μ' ἀφουκρασθῆκα
 πολλῶ λογιῶ παινέματα, σὰν εἶν' συνηθισμένοι
 νὰ 'ν' ἐκ τὸν κόσμο οἱ βασιλοῖ πάντα τως τιμημένοι...
 ὦ ψευτικώτατες θωριές, κι ἀσύστατή μου μοῖρα,
 'ς τοῦτον τὸν τόπον ἀκομή τὸ θάνατό μου ἐπῆρα
 κι ἐγὼ καὶ τὰ παιδάκια μου, κι ὄχι ποτὲ ἀπ' ὄχτρο μου,
 μ' ἀπὸν τὸν ἀπονώτατο τὸν ἴδιον ἀδερφό μου,
 τοῦτον πού στέκει ἀνέγνοιαστα καὶ βασιλεύγει τώρα
 τούτῃ τὴν ἀξαζόμενῃ καὶ μπορεμένη χώρα.

.....
 ὦ τῶν ἀθρώπων λογισμοὶ καὶ θάρρη κομπωμένα*,
 καὶ γιάντα* ξόμπλι* σήμερο δὲ παίρνειτ' ἀπὸ μένα ;
 Νὰ μεγαλώσω ἐλόγιασα καὶ νὰ πληθύνω πλοῦτος,
 μὰ λίγος ἦτονε γιὰ μὲ ὅλος ὁ κόσμος τοῦτος !

Μὰ κείν' ἄπου δὲν ἔφτανε ὅλη τοῦ κόσμου ἡ χτίστη
 ξάφνου σὲ λίγ' ὁ θάνατος τόπό 'θελε σφαλίσει !
 Γιατὶ ἀδερφὸς μ' ἀνέγνωρος σὲ τοῦτο μὴν ἡμέρα
 τὸ σπίτι μ' ἔθανάτωσε μὲ τὴ δική του χέρα,
 δίχως καμιάς λογιῆς αἰτία, μόνο γιὰ νὰ μοῦ πάρη
 τὴ βασιλεία πού μὸδωκε μόνο τοῦ Ζεῦ ἡ χάρη·
 καὶ δυὸ μικράκια μου παιδιὰ πολλὰ μ' ἀγαπημένα
 στὸν "Ἄδη τότες τὸ ζιμιό* ἔπεψε μετὰ μένα·
 καὶ κείν' ἄπ' ἔχω πλιότερο καὶ πλιὰ παρὰ μαχαίρι
 μὸδωκε πόνου στὴν καρδιά, παντοτινὸ του ταίρι
 ἔκαμε τὴ γυναίκα μου· ὦ θεέ, καὶ πῶς ἐμπόρειες
 τόσες μεγάλες ἀπονιές κάτω στὴ γῆ κι ἐθώρειες !...
 Καὶ μετὰ κείνην ἔκαμε μιὰ θυγατέρα μόνο
 γιὰ νὰ γρικῆση σήμερο πρίκα* πολλὴ καὶ πόνου,
 καθὼς ὀρίζου οἱ οὐρανοὶ καὶ θέλ' ἡ δικαιοσύνη
 τοῦ Ζεῦ, ὅπ' ἀνεγδίκιωτα κρίματα δὲν ἀφήνει,
 μ' ἀνὲν κι ἀργῆ καμιά φορά τὴν παιδομῆ* νὰ δώση,
 γιὰ νὰ 'χη ὁ φταίστης τίβοτας καιρὸ νὰ μεταγνώση,
 πάλι θυμᾶται κι ἔρχεται μὲ δύναμη μεγάλη
 τὴν ὥρα πού λιγότερα τὴν καρτεροῦσιν ἄλλοι·
 γιὰ τοῦτο τοῦ Φιλόγονου τὴν ἀτυχιά τὴν τόση
 μὲ θάνατο πρικότατο σήμερο θὰ τελειώση !

.....

Τοῦτ' ἀποφάσισεν ὁ Ζεὺς σ' αὐτοὺς νὰ κάμη ὁμάδι,
 καὶ τοῦτο ἐγρικῆθηκε σ' ὅλους ζιμιό* στὸν "Ἄδη,
 καὶ τόση μὸδωκε χαρὰ κι ἔτσι πολλ' ἄρεσέ μου,
 πού τ' "Ἄδ' ἡ παιδομῆ γιαμιὰ μόλειψε φαίνεται μου.
 Κι ὁ Πλούτωνας πῶς χαίρομαι δίκια γνωρίζοντάς το,
 'ς τοῦτον τὸν κόσμον ν' ἀνεβῶ μ' ὅρισε ἄπου τὸν κάτω,
 γιὰ νὰ μποροῦσι σήμερο τ' ἀμμάτια του νὰ δοῦσι
 τὸ σκοτωμὸν του τὸν πρικό, πλιότερα νὰ χαροῦσι.
 "Ἐν τον* ἐδῶ πού πρόβαλε... νὰ τότε δῶ φοβοῦμαι,
 καὶ τὴν πληγὴ πού μόκαμε στὸ σπῆθός μου νητροῦμαι*
 μὴ ξανανοίξη νὰ γενῆ κι ἐδὰ σὰν τότες βρῦση,
 καὶ τούτους ὅλους αἵματα τοῖ τόπους νὰ γεμίση.

Σ κ η ν ή Έ

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ

Ἄπ' ὅσες χάρες οὐρανός, γῆ ἢ μπορεμένη φύση
 γιὰ στόλισιν ἐβάλθηκε τ' ἀνθρώπου νὰ χαρίση,
 πλι' ἄξια καὶ πλιὰ καλύτερη δὲν τόδωκε σὰν κείνη
 τς ἀδυνατῆς* ἀποκοτιᾶς*, κρίνω σ' ἀληθοσύνη·
 γιὰτὶ δὲν εἶναι μηδεμιὰ σὰν τούτη νὰ ψηλώνη
 τς ἀνθρώπους γληγορότερα καὶ νὰ τοῖ μεγαλώνη·
 τούτ' ἤκοψε καὶ μάζωξε τὰ δέντρη κι ἔκαμέν τα
 καράβια κι εἰς τῆ θάλασσας τοῖ στράτες ἔβαλέν τα·
 τούτη τοῖ ποταμούς περνᾶ καὶ τὰ βουν' ἀνεβαίνει,
 τούτη μὲ πλήσια δύναμη 'ς τοῖ ξένους κόσμους μπαίνει·
 τούτη τὰ κάστρη πολεμᾶ, τούτη νικᾶ, καὶ τούτη
 μόνια τση δίδει τοῖ τιμές καὶ τὰ μεγάλα πλούτη,
 τούτη τὸ φόβο δὲν ψηφᾶ, τὸν Ἄδη δὲ φοβᾶται,
 κι ὅποιος τὴν ἔχει, ζωντανός μόνο στῆ γῆ λογαῖται.
 Τούτη κι ἐμένα βασιλιὸ μ' ἄξιωσε, τούτη μόνο
 μ' ἔκαμε κι εἰς τὴν κεφαλὴ στέμμα χρυσὸ σηκώνω
 καὶ μὲ μεγάλη μου τιμὴ τὴν Αἴγυπτον ὀρίζω,
 κι ἴσια μου καλορίζικο κανένα δὲ γνωρίζω·
 νίκες καὶ πλούτη καὶ τιμές πᾶσ' ὦρα μοῦ πληθαίνουν,
 χαρὲς πολλὲς στὸ σπίτι μου κι εἰς τὴν καρδιά μου μπαίνουν.
 Μιὰ μόνο μοῦ βασάνιζε ἔγνοια τὸ λογισμό μου,
 τῆ θυγατέρας μου ἢ παντρειά... τώρα τὸ ριζικὸ μου
 τῆνε τελειώνει, σὰ θωρῶ, καὶ τούτη πλι' ἀπὸ κείνο
 παρ' ἀποῦ λόγιαζα καλλιὰ· γιὰ τοῦτο δίκια κρίνω
 πῶς οὐδεμιὰ καλομοιριά μὲ τῆ δικὴ μου μοιάζει,
 μηδὲ τῆ μπόρεσῆς μου πλιὸ μπόρεση δὲν ταιριάζει.
 Μὰ πάγω 'ς τς Ἐρωφίλης μου, τ' ἀμμάτια καὶ τὸ φῶς μου,
 γι' αὐτὴ τὴν ἄξια τση παντρειά νὰ ξαναπῶ ἀπατός μου*.

Σ Κ Ι Α

Ζεῦ, ἀποῦ στέκεις 'ς τς οὐρανοῦς, κι ἐδῶ στὸν κόσμο κάτω
 τς ἀθρώπους ὅλους συντηρᾶς, τὰ λόγια ποῦ καυχᾶτο

καλὰ περίσσια γρίκησε καὶ κάμε δικιοσύνη
 γρήγορα... μὲ τὴν ἄργητα χειρότερος ἐγίνη !
 Καὶ πρίκες ἀπὸ δὰ κι ὀμπρὸς τοῦ δῶσε τοῦ θανάτου,
 κι ἄς εἶν' αὐτὲς οἱ προξενιὲς ἢ ὕστερη χαρὰ του.
 Κι ἐσὺ ἐκ τὸν Ἄδη, Πλούτωνα, πέψε φωτιά μεγάλη,
 σὰ μ' ἔταξες, κι ἄς ἄψουσι σὲ μιὰ μερὰ κι εἰς ἄλλη
 μάνιτες, πρίκες, βάσανα, κλάιματα καὶ θανάτοι,
 κι ἔρημ' ἄς γένη σήμερον ἐτοῦτο τὸ παλάτι !

.....

ΧΟΡΟΣ

Τοῦ πλούτου ἀχορταγιά, τσῆ δόξας πείνα,
 τοῦ χρυσαφιοῦ ἀκριβειὰ καταραμένη,
 πόσα γιὰ σᾶς κορμιὰ νεκρὰ πομεῖνα,
 πόσ' ἄδικοι πολέμοι σηκωμένοι,
 πόσες συχνὲς μαλιᾶς* συναφορμὰ σας
 γρικοῦνται ὀλημερνὶς στὴν οἰκουμένη !
 Στὸν Ἄδην ἄς βουλήση τ' ὄνομά σας,
 κι ὄξω στὴ γῆ μὴν ἔβγη νὰ παιδέψη
 νοῦ πλιὸν ἀνθρωπινὸν ἢ ἀτυχιά σας·
 γιατί ἀποκεῖ, ὡς θωρῶ, σᾶς εἶχε πέψει
 κιανεὶς στὸν κόσμον δαίμονας νὰ ῥθῆτε,
 τς ἀνθρώπους μετὰ σᾶς νὰ φαρμακέψη.
 Τὴ λύπηση μισᾶτε, καὶ κρατεῖτε,
 μακρὰ τὴ δικιοσύνη ξορισμένη*,
 κι οὐδὲ πρεπτό μὴδ' ὄμορφο θωρεῖτε.
 Γιὰ σᾶς οἱ οὐρανοὶ ἔναι σφαλισμένοι,
 κι ἐδῶ στὸν κόσμον κάτω δὲνμποροῦσι
 νὰ στέκουν οἱ ἀθρῶποι ἀναπατημένοι.
 Μὲ τς ἀδερφοὺς τ' ἀδέρφια πολεμοῦσι
 κι οἱ φίλοι τσὶ φιλιές τως ἀπαρνιοῦνται,
 καὶ τὰ παιδιὰ τὸν κύρην τως μισοῦσι.

.....

ΧΟΡΟΣ

Ἄκτινα τ' οὐρανοῦ χαριτωμένη,
 ἀποῦ μέ τή φωτιά σου τή μεγάλη
 σ' ὄλη χαρίζεις φῶς τήν Οἰκουμένη,
 τόν οὐρανὸ στολίζει ἕς μιὰ κι εἰς ἄλλη
 μερὰ κι ὄλη τή γῆ ἢ πορπατηξιὰ σου,
 δίχως ποτέ τή στράταν τση νὰ σφάλῃ.
 Κι ὄντα μᾶς ἐμακραίνης τή θωριά σου,
 μέ χιόνια καὶ βροχές τή γῆ ποτίζεις,
 γιὰ νὰμποροῦ νὰ ζιοῦ τὰ πλάσματά σου.
 Καὶ πάλι σὰ σιμώσης κι ἀρχινήσης
 τὰ χιόνια νὰ σκορπᾶς καὶ νὰ ζεσταίνης
 τὸν κόσμον, ὄλη τή γῆ μ' ἄθους* γεμίζεις,
 τὰ φύτρ' ἀναγαλλιᾶς, καρπούς πληθαίνεις,
 μεστῶνεις πωρικά, γενυᾶς λιθάρια
 πολλῶ λογιῶ, κι εἰς δόξα πάντα μένεις.
 Διαμάντια καὶ ρουμπιά, μαργαριτάρια
 κι ὄλες τσι πέτρες ἴς ἄλλες μοναχός σου
 πῶς κάνεις, ὅλοι βλέπομε καθάρια.
 Τὰ δὲ θωρεῖ στή γῆ ποτέ τὸ φῶς σου,
 μὰ βρίσκονται στὰ βάθη φυλαμένα,
 κι ὅσα κι ἂν εἶν' ὀμπρὸς τῶν ἄμματιῶ σου,
 γῆ ἐσὺ τὰ κάνεις ὄλα, γῆ ἀπὸ σένα
 θρέφονται, καὶ κρατιοῦνται, καὶ πληθαίνου,
 καὶ νὰ χαθῆ ποτέ μπορεῖ κιανένα ;

Ἐκδοσις Σ. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΟΥ

2. Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ

(Ἀ π ὀ σ π α σ μ α)

Ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» εἶναι δραματοποίηση τοῦ γνωστοῦ ἐπεισοδίου τῆς Π. Διαθήκης. Στὴν ἀρχὴ τοῦ ἔργου ὁ Ἄγγελος ξυπνᾷ τὸν Ἀβραάμ καὶ τοῦ φέρνει τὸ μήνυμα τοῦ Θεοῦ νὰ θυσιάσῃ τὸ ἴδιον του

τὸ παιδί, τὸν Ἰσαάκ. Ὁ Ἀβραάμ, γεμάτος ἀγωνία καὶ ὕστερ' ἀπὸ πάλι ἐσωτερικῆ, ἀποφασίζει στὸ τέλος πὼς δὲν μπορεῖ νὰ παραβῆ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ καὶ γονατισμένος προσεύχεται. Ἀλλὰ ἡ Σάρρα ξυπνᾷ, ἀνησυχεῖ, καὶ ζητᾷ νὰ μάθῃ τί συμβαίνει· ὅταν ὁ Ἀβραάμ ἀναγκάζεται νὰ τῆς τὸ πῆ, ἐκείνη λιποθυμᾷ. Τὸν Ἀβραάμ, ποὺ κλονίζεται καὶ πάλι, ἔρχεται νὰ ἐνισχύσῃ στὴν ἀρχικὴ του ἀπόφαση ὁ Ἄγγελος. Ὁ Ἀβραάμ δίνει διαταγὴ στοὺς δούλους νὰ ξεκινήσουν γιὰ τὴ θυσία. Ἡ Σάρρα στὸ μεταξὺ συνέρχεται καὶ θρηνεῖ τὸ παιδί τῆς ποὺ θὰ χάσῃ

Σ Α Ρ Ρ Α

Ἐννιά μῆνες σ' ἐβάσταξα, τέκνο μου κανακάρη*
 ἴς τοῦτο τὸ κακορίζικο καὶ σκοτεινὸ κουφάρι·
 τρεῖς χρόνους, γιέ μου, σοῦ ἴδιδά τὸ γάλα τῶ βυζῶ μου
 κι ἐσύ ἴσουνε τὰ μάτια μου κι ἐσύ ἴσουνε τὸ φῶς μου.
 Ἐθώρουν κι ἐμεγάλωνες ὡσὰ δεντροῦ κλωνάρι
 κι ἐπλήθαινες στὴν ἀρετῆ, στὴ γνώμη καὶ στὴ χάρη·
 καὶ τώρα, πέ μου, ποιά χαρὰ βούλεσαι νὰ μοῦ δώσης ;
 ὡσάν βροντή, σὰν ἀστραπὴ θεὸ νὰ χαθῆς, νὰ λιώσης !
 Κι ἐγὼ πῶς εἶναι μπορετὸ δίχως σου πλιὸ νὰ ζήσω ;
 ποιό θάρρος ἔχω, ποιό δροσιὰ, στὰ γέρα μου τὰ πίσω ;
 Πόση χαρὰ τ' ἀντρόγυνον ἐπήραμεν ἀντάμι,
 ὄντα μᾶς εἶπεν ὁ Θεὸς τὸ πῶς σὲ θέλω κάμει !
 Καημένο σπιτί τ' Ἀβραάμ, πόσες χαρὲς ἐξώθης*,
 παιδάκι μ', ὄντας ἔπεσες στὴ γῆ κι ἐφανερώθης !
 Πῶς ἐγυρίσαν οἱ χαρὲς σὲ θλίψες ἴς μιὰν ἡμέρα,
 πῶς ἐσκορπίσαν τὰ καλὰ σὰ νέφη στὸν ἀέρα !

Τέλος ἡ Σάρρα πείθεται ν' ἀποσυρθῆ καὶ λέγει :

Πάγω ἴς τόπον ἀπόκρυφο νὰ σηκωθῆ ἐκ τὸ στρώμα,
 μιὰν ὥρα θεὸ νὰ τὸ κρατῶ, νὰ τὸ φιλῶ στὸ στόμα.

Πολὺ ὠραία εἶναι ἡ σκηνὴ ὅπου ὁ Ἀβραάμ ξυπνᾷ τὸν κοιμισμένο Ἰσαάκ, λέγοντάς του πὼς θὰ πᾶνε νὰ κάμουν θυσία σ' ἓνα περιβόλι μακριαί.

Ι Σ Α Α Κ

Τίς εἶν' ἐπά ; τίς μοῦ μιλεῖ ; τίς μὲ κουνεῖ ; ἄς μ' ἀφήση·
νυστάζω καὶ ζαλίζομαι, κι ἦρθε νὰ μὲ ξυπνήση.

Α Β Ρ Α Α Μ

Ξύπνησε, κανακάρη* μου, κι ἐγώ 'μαι ὅπου σὲ κράζω·
δουλειὰ σὲ θέλω βιαστική, γιὰ κεῖνο σὲ σπουδάζω.

Ι Σ Α Α Κ

Μὴ μὲ ξυπνήσης καὶ ἄσι με, ὕπνο γλυκὺν κοιμοῦμαι,
νύκτα 'ν' πολλή, κι ἄς θέσωμε, καλέ, ν' ἀναπαγοῦμε.
Μὴ μὲ ξυπνᾷς, νὰ μὲ χαρῆς, νὰ ζήσης, ἀφεντάκη*,
μὴ μὲ πειράζης, ἄφης με νὰ κοιμηθῶ δαμάκι.

Α Β Ρ Α Α Μ

Θωρῶ καὶ πλιά παρὰ ποτὲ ὁ ὕπνος τὸ ζαλίζει·
τάχα γρικᾷ τὸ τέλος του, γι' αὐτὸς παραμανίζει*;
Ξύπνησε, τὸ παιδάκι μου, νὰ πᾶμ' εἰς περιβόλι,
θυσία θεὲ νὰ κάμωμε σήμερο πού 'ναι σκόλη.

Ι Σ Α Α Κ

'Ωφου, ἀφεντάκη μου γλυκύ, κι ἄς μὲ 'θελες ἀφήσει
καὶ μὲ τὴν ὥρα τοῦ σκολειοῦ ἐγώ 'θελα ξυπνήσει.

Α Β Ρ Α Α Μ

Σάρρα, ἄμ κάμε προσευκή, δέηση στὸ Θεό μας
καὶ κάμε πέτρα τὴν καρδιά στὸν ἀπομισεμό* μας·
κι ἀνιμένε μας νὰ 'ρθωμε, κι ἂν τύχη νὰ γυρίσω
ὁμάδι μὲ τὸν 'Ισαάκ, νὰ σὲ παρηγορήσω.

Σ Α Ρ Ρ Α

Μὲ τῆς καρδιάς τ' ἀπόκτυπο θέλω σᾶς ἀνιμένει*,

μ' ὅ,τι ἐγδοχή* στὰ σίδερα ἔχουν οἱ φλακισμένοι,
 ὅπ' ἀνιμένουν τῇ φλακῆς τὴν πόρτα νὰ κτυπήσῃ,
 νὰ ἔμπη μέσα ὁ δῆμιος, νὰ τοὺς πισταγκωνίσῃ,
 νὰ τῶσε* δώση θάνατον ἄγριον, ματωμένο,
 μὲ τέτοιους ἀντεροσπασμούς* σήμερον ἀνιμένω·
 μὲ τέτοιον ἀποκτυπημόν, ὄντα μοῦ κατακροῦσι*,
 θέλ' ἀνιμένει τὸ πικρὸ μαντάτο νὰ μοῦ ποῦσι.

Α Β Ρ Α Α Μ

Ἔλα νὰ πᾶμε, τέκνο μου, μὴ στέκωμε, νὰ ζήσης,
 νὰ ξεφαντώσῃς σήμερο καὶ νὰ καλοκαρδίσης.

Ι Σ Α Α Κ

Ὁ λογισμὸς μου δὲν μπορεῖ κι ὁ νοῦς νὰ τὸ γρικήσῃ,
 γιὰ ποιὰ ἀφορμὴν ἢ μάνα μου δὲν ἦρθε νὰ μὲ ντύσῃ.
 Ἐσὺ ποτὲ δὲ μ' ἔντυσες, βαριέσαι τὰ κοπέλια,
 ἄμ ἔντυνέ με ἢ μάνα μου μὲ χάχα καὶ γέλια.
 Καὶ τώρα ποιὰ 'ν' ἢ ἀφορμὴ κι ἢ μάνα μου μ' ἀφῆκε,
 κι εἶδα τὴν μὲ βαριά καρδιά στὴν κάμαρα κι ἔμπηκε ;

Α Β Ρ Α Α Μ

Μᾶς ὀρδινιάζει* τὸ φαητὸ πού θε νὰ μᾶς ἐδώσῃ,
 νὰ πάρωμε στὴ στράτα μας ψωμί, κρασί καὶ βρώση.

Ι Σ Α Α Κ

Καὶ πέ μου το, πατέρα μου, ποῦ μελετᾶς νὰ πᾶμε ;
 στὸ σπίτι δὲ γυρίζομε ἀπονωρίς νὰ φᾶμε ;

Α Β Ρ Α Α Μ

Θυσίαν θε νὰ κάμωμε, κι εἶναι μακρὰ δαμάκι
 εἰς ἓνα τόπον ὁμορφο, εἰσὲ ψηλὸ βουνάκι·
 γιὰ κείνο εἶν' ἢ μάνα σου σὰν κακοκαρδισμένη,
 γιὰτ' εἶπα τῆς ξωμένομε,* καὶ μὴ μᾶς ἀνιμένῃ.

Ι Σ Α Α Κ

Πήγαιν' όμπρός, πατέρα μου, κι έγώ άκλουθῶ σου όπίσω,
μά θε νά δῶ τή μάνα μου, πρί παρὰ νά κινήσω.

Σ Α Ρ Ρ Α

Παιδί μου, κανακάρη μου, θάρρος κι άπαντοχή μου,
παρηγοριά και ζήση μου, άγωμε* στην εύκή μου.

Ι Σ Α Α Κ

Μάνα, τὰ τόσα σου φιλιὰ σ' έγνοια πολλή με βάνου,
τὰ μάτια σου πού τρέχουσι και δυò ποτάμια κάνου.
Ποιά πίκρα σ' εύρε ξαφνική και κλαῖς και δέν' άρνεύγεις*
κι άπό τὰ νύχια ώς τήν κορφή όλον με πασπατεύγεις ;

Σ Α Ρ Ρ Α

Δέν έχω, γιέ μου, τίβοτις, μή γνοιάζεσαι, νά ζήσης,
καλόκαρδος εις τò βουνι άμε νά προσκυνήσης.

Ι Σ Α Α Κ

Μάνα μου στην ξεφάντωση πὰ νά σοῦ φέρω μήλα
και κλωναράκια τῶ δεντρῶ με μυρισμένα φύλλα·
ἄ λάχη και ἄλλο τίποτας ὁμορφο, σοῦ τò φέρνω,
κι ἄ με γυρέψη ὁ δάσκαλος, πέ του ταχιὰ* γιαγέρνω*

Σ Α Ρ Ρ Α

Τουῦτα τ' άπίδια μου ἄχασιν άπό τὰ ψές δοσμένα
και ξαργιτου* τὰ φύλαγα, παιδάκι μου, για σένα·
και βάλε τα στο στήθος σου και φά τα ὄντε διψάσης·
ὡσάν τò μέλ' είναι γλυκιά, πιάσ' νά τὰ δικιμάσης.

Ι Σ Α Α Κ

Μάνα μου, γιατί λουκτουκιᾶς* και κλαῖς και δέν άρνεύγεις

Ίντα κακὸ μοῦ μελετᾷς κι ἴντα μοῦ προφητεύγεις ;
Παράξενο μοῦ φαίνεται, σ' ἔγνοια μεγάλη μπαίνω·
τάχ' ἀνεβαίνω τὸ βουνί, μὰ κάτω δὲ γιαγέρνω*.

Ἀρχίζουν νὰ πορεύονται πρὸς τὸν τόπο τῆς θυσίας. Ὁ Ἰσαὰκ εἶναι ἀνυποψίαστος· οἱ πιστοὶ δοῦλοι τοῦ κάκου προσπαθοῦν ν' ἀλλάξουν τὴ γνώμη τοῦ Ἀβραάμ. Φτάνουν τέλος στὸ βουνὸ καὶ ἐτοιμάζονται τὴ θυσία. Ὁ Ἰσαὰκ μαθαίνει πιά ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν πατέρα του τὴν τραγικὴ ἀλήθεια καὶ ξεσπάει σὲ θρῆνον· στὸ τέλος προσεύχεται στὸ Θεὸ μὲ τ' ἀκόλουθα λόγια :

Καὶ ποῦ μὲ κράζεις, κύρη μου, νὰ ῥθω νὰ γονατίσω,
ᾧ ποιοὶ γάμο, ᾧ ποιά ξεφάντωση καὶ θεὸς νὰ προθυμῶσω ;

(Γονατίζει καὶ προσεύχεται)

Ἄόρατε, λυπήσου με, Ἄναρχε, πόνεσέ με,
καὶ πολυέλεε Θεέ, Σὺ παρηγόρησέ με·
σπλαχνίσου τοὺς γονέους μου τώρα στὰ γερατειά τως,
δῶσ' μου ζωὴ νὰ τοὺς βοηθῶ, νὰ μ' ἔχουν συντροφιά τως.
Μ' ἄν ἔν* καὶ σὰν ἁμαρτωλοὶ δὲν μᾶσε πρέπει χάρη,
πέψε τῆ φύσης θάνατο σήμερο νὰ μὲ πάρη,
νὰ μοῦ σφαλίσ' ὁ κύρης μου τὰ μάτια καὶ τὸ στόμα,
νὰ κάμη λάκκον τοῦ κορμιοῦ, νὰ τὸ σκεπάσῃ χῶμα·
νὰ μὴ γρικῆσω τὸ σπαθὶ νὰ κόψῃ τὸ λαιμό μου,
μὴ δῶ τρομάρα φοβερὴ κι ἄγρια στὸ θάνατό μου.
Γονή, ἀπεις* μεταθεμὸς* δὲν εἶν' κι ἐλεημοσύνη,
ἀπέιτις* ἔτσι τ' ὄρισεν Ἐκεῖνος ὅπου κρίνει,
μὰ χάρη μόνο σοῦ ζητῶ στὸν ἀπομισεμό μου,
νὰ μὴ θελήσῃς ἄπονα νὰ κόψῃς τὸ λαιμό μου·
μὰ σφάξε με κανακιστά, συργουλιστά* κι ἀγάλια,
γιὰ νὰ θωρῆς τὰ δάκρυά μου, ν' ἀκοῦς τὰ παρακάλια·
νὰ σὲ θωρῶ, νὰ μὲ θωρῆς, νὰ δῶ ἀνὲ λακταρίζῃς
καὶ τὸ φτωχὸ τὸν Ἰσαὰκ γιὰ τέκνο ἃ γνωρίζῃς.
Καὶ σὰν ταράξω νὰ μὲ δῆς σὰν πρόβατον ὀμπρὸς σου,
ἀπάλυνε τὴν ὄρεξη καὶ πάψε τὸ θυμὸ σου·
καὶ μὴ θελήσῃς ἄπονα κι ἄλλο κακὸ νὰ πάθω,

μηδὲ μὲ βάλῃς στὴ φωτιά, μηδὲ μὲ κάμῃς ἄθο*.
 Ὡσὰν μὲ σφάξῃς, μὴν καγῶ, μὴν κάμῃς τέτοια κρίση,
 μὴν τὸ γρικήση ἢ μάνα μου καὶ κακοθανατήση.
 Τὸ σφάμα καὶ τὸ σκοτωμὸ βαστάζει τότε θέλει,
 μὰ τῆς φωτιᾶς ἢ μάχαιρα νεκρώνει τῆς τὰ μέλη.
 Μάνα μου, καὶ νὰ πρόβαινες νὰ μ' εὔρισκες δεμένο,
 καὶ νὰ σοῦ σύρω τὴ φωνὴ καὶ νὰ σοῦ πῶ «ἀποθαίνω».
 Συμπάθιο νὰ σοῦ ζήτηνα, νὰ σ' ἀποχαιρετήσω,
 νὰ σὲ σφικταναγκαλιασθῶ, νὰ σὲ γλυκοφιλήσω.
 Μάνα μου, πλιὸ δὲν ἔρχεσαι στὸ στρῶμα νὰ μὲ ντύσης,
 νὰ μὲ ξυπνήσης σπλαχνικὰ καὶ νὰ μὲ κανακίσης.
 Μισεύγω σου καὶ χάνεις με, σὰ χιόνι ὄντας λύση
 καὶ σὰν ὄντας κρατῆς κερὶ καὶ ἄνεμος τὸ σβήση.
 Ἐκεῖνος ὅπου τ' ὄρισε νὰ 'ναι παρηγοριά σου,
 καὶ πέτρα τῆς ἀπομονῆς νὰ κάμη τὴν καρδιά σου.
 Γονὴ μου, ἂν καμιὰ φορὰ σοῦ 'φταιξα σὰν κοπέλι,
 συμπάθησε τοῦ Ἰσαὰκ καὶ νὰ μισέψη θέλει.
 καὶ φίλησέ με σπλαχνικὰ, καὶ δῶσ' μου τὴν εὐκὴ σου,
 καὶ τάξε πῶς καμιὰ φορὰ ἤμουν κι ἐγὼ παιδί σου.
 Πῶς νὰ τὸ κάμ' ἢ χέρα σου νὰ κόψη τὸ λαιμό μου
 καὶ πῶς νὰ τότε δυνηθῆς τὸν ἀποχωρισμό μου ;
 Τὴ χάρη ὅπου σοῦ ζήτησα, σήμερο κάμε μού τη,
 ἐπάκουσε τοῦ Ἰσαὰκ σκιάς τὴ βολάν* ἐτούτη.
 Ἀνάδια μου νὰ σὲ θωρῶ, ἔβγαλε τὸ μαχαίρι
 καὶ σίμωσέ μου το κοντά, νὰ σὲ φιλῶ στὸ χέρι.
 Κύρη, μὴ σφίγγῃς τὸ σκοινί, ἄς το ἀχαμνὸ δαμάκι*
 καὶ μὴ μὲ βιάζῃς κι ἄσι με ν' ἀκροσταθῶ λιγάκι.
 Ἐκεῖν' ἢ χέρα ὅπου πολλὰ μ' εἶχε κανακεμένο,
 τὰ μοῦ τὰ κάμνει σήμερο δὲ μ' εἶχε μαθημένο.
 Γιὰ νὰ θυμᾶσ' ὅ,τι σοῦ πῶ, γλυκὺ φιλι σοῦ δίδω,
 σήμερο τὴ μητέρα μου ἐσὲ τὴν παραδίδω.
 Μίλειε τση, παρηγόρα τὴν κι ἄς εἶστε πάντ' ὁμάδι
 καὶ πέ τση πῶς ὀλόχαρος πάγω νὰ βρῶ τὸν Ἄδη.
 Ὅ,τι δικό μου βρίσκεται στὰ μέσα τοῦ σπιτιοῦ μας,
 δῶστε τα τοῦ Ἐλισεέκ, τοῦ γειτονόπουλου μας.
 τὰ ροῦχα μου καὶ τὰ χαρτιά, ἄγραφα καὶ γραμμένα,

καὶ τὸ σεπέτι* τὸ μικρὸ ποῦ τὰ ἄνω φυλαμένα·
 γιὰτ' εἶναι συνομίληκος καὶ συνανάθροφός μου,
 φίλον καλὸ καὶ σπλαχνικὸ τὸν ἠῦρα στὸ σκολεϊό μου.
 Καὶ κάμε νὰ τὸ δυνηθῆς, κάμε νὰ τὸ βαστάξης,
 εἰς τὸ ποδάρι τοῦ παιδιοῦ τὸν Ἑλισεέκ νὰ τάξης.
 Ἄλλο δὲν ἔχω νὰ σοῦ πῶ καὶ νὰ σοῦ παραγγείλω,
 μόνον ὅπ' ἀποχαιρετῶ κάθε δικὸ καὶ φίλο.
 Κύρη μου, ὅπου μ' ἔσπειρες, καὶ πῶς δὲ μὲ λυπᾶσαι ;
 Ὡ πλάστη μου, βοήθα μου· μάνα μου, καὶ ποῦ νὰ ἴσαι ;

Ἄλλὰ ἐνῶ ὁ Ἀβραάμ ἐτοιμάζεται νὰ χτυπήσῃ μὲ τὸ μαχαίρι τὸν Ἰσαάκ, ἐμφανίζεται ὁ Ἄγγελος, ποῦ τοῦ ἀναγγέλλει πῶς ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ δοκιμάσῃ τὴν πίστη του καὶ τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τῆ θυσία. Ὅλοι ἐπιστρέφουν χαρούμενοι σπῆτι, ὅπου, μαζὶ μὲ τὴ Σάρρα, εὐχαριστοῦν καὶ ὑμνοῦν τὸ Θεό.

*[Γραμμένο γύρω στὰ 1630—1640 πιθανὸν
 ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Βισέντζο Κορνάρο]*

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΗΤΙΚΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1821

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΗΤΙΚΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΤΗΣ ΕΡΑΣΜΟΥΣ

Ι. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α'. ΕΝΤΕΧΝΟΣ

1. ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΑΙΝΟΣ

Τί γελαῖς, ὦ φθονερέ τῆς ἑλληνικῆς δόξης; Ναί, καί εἶναι ἀλήθεια πῶς καί ἡ φήμη καί ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων κουράζονται, ἐκείνη νὰ διηγᾶται, τοῦτος νὰ θαυμάζη τῆς Ἑλλάδος τὰ ἔνδοξα μεγαλεῖα.

Εἰπέ, ἂν ὁ φθόνος δέν σοῦ πνίγη μέσα εἰς τὸν λάρυγγα τὴν φωνὴν καὶ τὸν λόγον, πόθεν ἀνέτειλαν τόσοι ἥλιοι τῆς σοφίας, μὲ τὲς ἀκτῖνες τῶν ὀπείων στολισμένοι οἱ ἄλλοι φαίνονται ἀστέρες, ὅπου τάχα ἤθελαν εἶσται σκότος καὶ κάρβουνα; Δὲν ἄστραψαν ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τόσοι φιλόσοφοι καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἄλλους οἱ Ἀριστοτέλεις καὶ Πλάτωνες, τῶν ὀπείων τὰ λόγια δέχεται καὶ προσκυᾶ ὁ κόσμος τῶν ἐναρέτων ὡς τὰ ἐκ τρίποδος; Τοῦτοι, λέγω, καὶ ἄλλοι μύριοι δέν εἶναι Ἑλληνες;

Ποῖον γένος ὡσὰν τὸ ἑλληνικὸν ἐμπορεῖ νὰ δείξη εἰς τὴν ποιητικὴν τέχνην ἕνα Ὀμηρον, ὅπου, τυφλὸς εἰς τὰ ὄμματα, ἦτον ἡ κόρη καὶ τὸ φῶς τῶν Μουσῶν; Ἐνα Πίνδαρον, ὅπου χύνοντας ἀπὸ τὸ στόμα ὅσους στίχους, τόσα ρόδα καὶ ἄνθη, τοῦ ἔτρεχαν εἰς τὴν γλῶσσαν οἱ μέλισσες διὰ νὰ πιπιλίσουν τὸ μέλι καὶ τὴν γλυκύτητα; Ἐνα Ἀριστοφάνη, ἕνα Εὐριπίδην, ἕνα Ἡσίοδον, καὶ τόσους ἄλλους ποιητάς, ὅπου διὰ νὰ τοὺς στεφανώσῃ ἐμάδησεν ὁ Ἀπόλλων τὲς δάφνες ὅλες τοῦ Ἑλικῶνος;

Ὁ Δημοσθένης, ὅπου εἰς τὴν εὐγλωττίαν εἶναι ὁ ἀρχηγὸς καὶ ἡ στολὴ* τῶν ρητόρων; Ὁ Εὐκλείδης*, ὅπου εἰς τὴν μαθηματικὴν ἔπλεξε τῆς ἰδίας του κεφαλῆς τόσους στεφάνους, ὅσους ἔκαμε κύκλους, καὶ ὕψωσεν εἰς ἀθανασίαν τοῦ ὀνόματος τόσες πυραμίδες, ὅσα εὔρηκε τρίγωνα καὶ τετράγωνα σχήματα; Ὁ Ἱπποκράτης*, ὁ Γαληνός*, θεοὶ τῆς ἰατρικῆς τέχνης, ὅπου, χωρὶς νὰ κλέψουν ὡς ὁ Προμηθεὺς τὴν φωτιὰν ἀπὸ τὴν ἡλιακὴν σφαῖραν, ἐμψύχωναν τοὺς νεκρούς, καὶ μὲ ποτὰ θαυμαστότερα ἀπὸ τὸν κρατῆρα τῆς Ἑλένης τῶν ἐπότιζαν τὴν ζωὴν;

Ὁ Ἀλέξανδρος, ὅπου διὰ τὴν στρατηγικὴν ἀνδρείαν ἐφάνη εἰς

τούς πολέμους ἄλλος Ἄρης, καὶ σφίγγοντας ὄχι μάχαιραν, ἀμὴ ἀστροπελέκι, ἐπροσκυνᾶτο ἀπὸ τὸν κόσμον ὡς παιδὶ τοῦ μεγάλου Διός; Καὶ τέλος ὁ Θουκυδίδης εἰς τὰς ἱστορίας, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλούταρχος, εἰς τὸν ὁποῖον βλέπομεν θησαυρισμένα τὰ πλοῦτη κάθε μαθήσεως καὶ σοφίας (διὰ νὰ ἀφήσω τοὺς ἄλλους εἰς κάθε ἐπιστήμην καὶ ἀρετὴν, ὄχι ἐπλῶς ἐναρέτους ἀνδρας, ἀλλὰ ἤρωας καὶ ἡμιθέους), τοῦτοι ὅλοι δὲν εἶναι τῆς σοφῆς Ἑλλάδος γόνιοι καὶ τέκνα;

Ποῦ ἀνθῆσαν οἱ Ἀκαδημίες τοῦ θεοῦ Πλάτωνος; Ποῦ οἱ Περιπατοί* τοῦ μεγάλου Ἀριστοτέλους; Ποῦ οἱ Ἀρειοπάγοι τῶν σοφῶν Ἀθηναίων; Ποῦ οἱ σοεὶς τῶν Στωϊκῶν φιλοσόφων; Πόθεν οἱ Λυκοῦργοι, οἱ Σόλωνες καὶ οἱ ἄλλοι νομοθέται τῆς οἰκουμένης; Πόθεν οἱ νόμοι ὅπου ἕως τὴν σήμερον κυβερνοῦσι τὸν κόσμον, ὡσὰν νὰ μὴ ἔφθανε ἄλλη σοφία διὰ νὰ τὸν κυβερνήσῃ παρ' ἐκείνη τῶν Ἑλλήνων;

Διατί λοιπόν, ἂν δὲν ἔχῃς ὄμματα νὰ ἰδῆς τόσον φῶς, ἔχεις γλῶσσαν νὰ γαβγίζῃς ὡς ἄλλος Κέρβερος; Ἄλλ' ἀκούω τί λέγεις: Ὑστερον, ὅπου τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου ἔδιωξε τὰ σκότη τῆς πλάνης καὶ ἔλαμψεν εἰς τὸν κόσμον ἢ πίστις, ἐσβήσθη καὶ τῶν Ἑλλήνων ἡ δόξα. Σφαινείς*, πονηρέ, διατί ποτὲ δὲν ἀστραψε περισσότερον, παρὰ ἀνάμεσα εἰς τὲς ἀκτίνες τῆς πίστεως. Μάρτυρας ὅλη ἡ χριστώνυμος πολιτεία. Τούτῃ ἃς εἶπῃ πόσους διδασκάλους τῆς ἔδωκεν ἡ Ἑλλάδα, ὅπου μὲ τοὺς ἰδρωτας τοῦ προσώπου, μὲ ἐξορκισμούς, μὲ κινδύνους καὶ μὲ χίλιες ἄλλες ταλαιπωρίες ὑπερμάχησαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Πόσους ποιμένας, ὅπου μὲ τὸ γάλα τῆς εὐσεβείας ἔθρεψαν λαοὺς, χῶρες, βασιλεία, καὶ μὲ τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον ἔδιωξαν μακρὰν τοὺς σατανικοὺς λύκους. Πόσους ἐμπείρους ναύτας, ὅπου ἀνάμεσα εἰς τὲς τρικυμίας τῶν αἰρέσεων, εἰς τοὺς σκληροὺς ἀνέμους τῶν διωγμῶν, εἰς τὲς ἀστραπὲς τῶν ἠκονισμένων μαχαιριῶν, εἰς τὲς βροντὲς τῶν τυράνων ὅπου ἐφοβέριζαν χίλιους θανάτους, ἐκυβέρνησαν τὸ σκαφίδιον τοῦ Πέτρου, διὰ νὰ μὴ μακρύνῃ ποτὲ ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς ἀληθείας. Πόσους γεωργοὺς, ὅπου ξεριζώνοντας ἀπὸ τὲς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων τὲς ἀκάθαρτες τῆς πλάνης, ἐφύτευσαν τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, ὅπου εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ καθολικὴ πίστις.

Ἡ πορφύρα ὅπου στολίζει τὴν Ἐκκλησίαν δὲν ἐβάφη εἰς τὰ αἵματα τῶν γενναίων καὶ ἀθλοφόρων μαρτύρων ὅπου ἐγέννησεν ἡ Ἑλλάδα; Ὁ στέφανος ὅπου τῆς στεφανώνει τὴν κορυφὴν δὲν ἐπλέχθη μὲ τοῦτα τὰ ρόδα καὶ μὲ τοὺς κρίνους ὅπου ἐβλάστησαν εἰς τοὺς ἔλ-

ληνικούς κήπους; Τὸ σκῆπτρον ὅπου ἔχει ὄχι εἰς μίαν ἢ ἄλλην χώραν, ἀλλ' εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, δὲν τῆς τὸ ἀπόκτησαν οἱ Ἄθαναάσιοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ Χρυσόστομοι καὶ τόσοι ἄλλοι Πατέρες καὶ ὑπέρμαχοι τῆς ἀληθείας, ὀρπάζοντες ἀπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ σατανικοῦ Κοσμοκράτορος τὰ βασίλεια, καὶ ὑποτάζοντας ταῦτα εἰς τὸν γλυκὺν ζυγὸν τοῦ Σταυροῦ; Τοῦτοι δὲν ἐκήρυξαν μὲ τὴν γλῶσσαν, δὲν ἐβεβαίωσαν μὲ τὸν κάλαμον, δὲν ἐλάμπρυναν μὲ τὰ βιβλία, δὲν ἐμαρτύρησαν μὲ τὰ θαύματα (ὅπου ἐθαύμασαν καὶ θαυμάζουσιν οἱ αἰῶνες) τὴν πίστιν, τὰ δόγματα ὅπου ἐκείνη ὁμολογᾷ καὶ κηρύττει;

Μίλησε καὶ Ἐσὺ, ὦ Οὐρανέ! Εἶπε καὶ Ἐσὺ μὲ ἀκτινοβόλον γλῶσσαν τῆς χριστωνύμου Ἑλλάδος τὲς δόξες. Ποῦ εἶδες τὴν πρώτην φορὰν ἀνθρώπους νὰ περνοῦσι μέσα εἰς τὰς ἐρήμους ζωὴν τῶν ἀγγέλων, καὶ νὰ ἀντιλαλοῦσι τοὺς θεϊκοὺς ὕμνους ἐκεῖνα τὰ δάση, εἰς τὰ ὅποια δὲν ἀκούοντο παρὰ οἱ ἄγριες φωνὲς τῶν θηρίων; Ποῦ εἶδες τὰ ὄρη πετρώδη καὶ ἄκαρπα νὰ βλαστάνουσιν ἄνθη τῶν ἀρετῶν καὶ κάθε πλέα* θαυμαστῆς ἀγιότητος; Ποῦ εἶδες τόσοὺς παραδείσους, ὅσα κοινόβια, καὶ τόσοὺς νέους Ἀδὰμ χωρὶς ἁμαρτίαν καὶ πταῖσμα, ὅσους μονάζοντας;

Πόθεν ἐξερίζωσας τόσοὺς κρίνους διὰ νὰ στολίσῃς τοὺς ἰδίους σου κήπους; Πόθεν ἐτρύγησας τόσα ρόδα διὰ νὰ μυρίσῃ μὲ ἐκεῖνα ὁ Παράδεισος; Πόθεν ἐμάζωξας τόσοὺς φοίνικας, τόσες δάφνες, γὰ νὰ ραντίσῃς μὲ τοῦτες, καὶ νὰ στεφανώσῃς μετ' ἐκείνους τοῦ μεγάλου Βασιλέως τὸν θρόνον; Ποῖος παρὰ ἡ Ἑλλάδα σοῦ ἐχάρισε τὰ πλέα ὑπέρφωτα ἄστρα, ὅπου νὰ σοῦ ἀστράπτουσι εἰς τὸ στερέωμα;

Ποῖοι παρὰ οἱ Ἕλληνες ἐστάθησαν ἐκεῖνοι ὅπου σοῦ ἐλεύκαναν τὸν εὐμορφον Γαλαξίαν μὲ τὸ γάλα τῆς Παρθενίας, ὅπου σοῦ ἐζωγράψαν τὴν θαυμαστὴν Ἴριν* μὲ τὸ αἶμα ὅπου ἔχυσαν διὰ τὴν πίστιν, καὶ μὲ τὲς ἀρετές, ὡς μὲ τίμιες πέτρες, σοῦ ἔκτισαν τὴν μακαρίαν καὶ ἀστραπηφόρον σου πόλιν; Καὶ εἰς βραχυλογίαν, ἂν ὁ Ἐωσφόρος* σὲ ἔγδυσε ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, τὸ ἑλληνικὸν γένος τόσοὺς καὶ τόσοὺς ἀγίους σοῦ ἔδωκεν, ὅπου δὲν φαίνεσαι πλέα οὐρανός, ἀμή, χωρὶς καμίαν ὑπερβολὴν, ὅλος - ὅλος φαίνεσαι μία Ἑλλάδα.

«Τέχνη Ρητορικῆς». Ἐνετίσι, 1681, σ. 54 κ. ἐξ.

Φραγκίσκος Σκοῦφος

2. ΕΚ ΤΩΝ ΚΗΡΥΓΜΑΤΩΝ ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ

α) Ὁ σκοπὸς τοῦ κηρύγματος μου

Ἡ πατρίδα μου ἢ ψεύτικη, ἢ γήινη καὶ μάταιη εἶναι ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Ἀρτίης καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Ἀπόκουρο. Ὁ πατέρας μου, ἡ μητέρα μου, τὸ γένος μου, εὐσεβεῖς ὀρθόδοξοι Χριστιανοί. Εἶμαι λοιπὸν καὶ ἐγὼ, ἀδελφοί μου, ἄνθρωπος ὁμαρτωλός, χειρότερος ἀπὸ ὄλους, εἶμαι ὁμως δοῦλος τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ Θεοῦ. Ὅχι πὼς ἐγὼ εἶμαι ἄξιος νὰ εἶμαι δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὁ Χριστὸς μου με καταδέχεται διὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν Του.

Τὸν Χριστὸν μας λοιπὸν, ἀδελφοί μου, πι τεύω, δοξάζω καὶ προσκυνῶ. Τὸν Χριστὸν μας παρακαλῶ νὰ με καθάρισι ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν ψυχικὴν καὶ σωματικὴν. Τὸν Χριστὸν παρακαλῶ νὰ με δυναμώσῃ νὰ νικήσω τοὺς τρεῖς ἐχθρούς! Τὸν κόσμον, τὴν σάρκα καὶ τὸν πειρασμόν. Τὸν Χριστὸν μου παρακαλῶ νὰ με ἀξιώσῃ νὰ χύσω καὶ ἐγὼ τὸ αἷμα μου γιὰ τὴν ἀγάπην του, καθὼς τὸ ἔχουσε καὶ Ἐκεῖνος διὰ τὴν ἀγάπην μου.

Ἄνισως, ἀδελφοί μου, ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, νὰ φωνάξω μίαν φωνὴν μεγάλην, νὰ κηρύξω εἰς ὅλον τὸν κόσμον πὼς μόνος ὁ Χριστὸς μας εἶναι Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς ἀληθινὸς καὶ ζωὴ τῶν πάντων, ἤθελε τὸ κάμω. Μὰ ἐπειδὴ καὶ δὲν δύναμαι νὰ πράξω ἐκεῖνο τὸ μέγα, κάμνω τοῦτο τὸ μικρὸ καὶ περιπατῶ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ διδάσκω τοὺς ἀδελφούς μου κατὰ δύναμιν, ὄχι ὡς διδάσκαλος, ἀλλ' ὡς ἀδελφός. Διδάσκαλος μόνος ὁ Χριστὸς μας εἶναι.

β) Περὶ ἐλεημοσύνης

Νὰ κάμετε ἐλεημοσύνες, ὅσο σᾶς δίνει τὸ χέρι σας, καὶ ξεχωριστὰ στοὺς δικούς σας. Ὅταν τοὺς βλέπετε στενοχωρημένους καὶ πικραμένους νὰ τοὺς βοηθᾶτε καὶ τοὺς παρηγορῆτε καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ πάντα νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὸ στόμα σας λόγος γλυκός, μέλι καὶ ὄχι φαρμάκι. Ἀκόμη νὰ ἔχετε τὸν θάνατον εἰς τὴν ἐνθύμησίν σας καὶ νὰ φοβᾶσθε νὰ μὴν τύχη καὶ σᾶς ἔλθῃ ἔξαφνα. Διὰ τοῦτο νὰ εἰσθε πάντα ἔτοιμοι καὶ διωρθωμένοι. Ἐπειτα ἂν ἔλθῃ ὁ θάνατος, καλῶς νὰ σᾶς ἔλθῃ καὶ σᾶς ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τοῦτον τὸν ψεύτικον κόσμον καὶ νὰ

σᾶς πηγαίνῃ εἰς τὸν ἀληθινὸν καὶ αἰώνιον κόσμον, ὅπου τέλος ποτὲ δὲν ἔχει

γ) Περὶ φιλεργίας καὶ πλούτου

Νὰ χαίρεσθε ὅσοι βγάζετε τὸ ψωμί σας μὲ τὸν κόπτον σας, διότι ἐκεῖνο εἶναι εὐλογημένο, καὶ ἂν θέλῃς δῶσε καὶ ὀλίγον ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ φτωχοῦ. Μὲ ἐκεῖνο ἀγοράζεις τὸν παράδεισο. Νὰ κλαίετε καὶ νὰ θρηνηῖτε ὅσοι ζῆτε μὲ ἀδικίας καὶ ἀρπαγὰς καὶ μὲ ἀδικον διάφορον* τῶν ἄσπρων*· διότι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀφωρισμένα καὶ καταραμένα. Καὶ ἐλεημοσύνην νὰ δώσετε ἀπ' αὐτὰ δὲν σᾶς ὠφελεῖ, ὅτι φωτιά εἶναι καὶ σᾶς καίουν... Δὲν μᾶς ἔδωκεν ὁ Θεὸς τὸν πλοῦτον διὰ νὰ πολυτρώγωμεν καὶ νὰ κάνωμεν πολῦτιμα φορέματα καὶ παλάτια ὑψηλά, καὶ οἱ φτωχοὶ νὰ ἀποθαίνουν ἀπὸ τὴν πείναν. Ἔχομεν χρέος νὰ τρώγωμεν καὶ νὰ πίνωμεν τὸ ἀρκετόν μας καὶ τὰ ἐπίλοιπα νὰ τὰ ἐξοδεύωμεν εἰς τοὺς φτωχοὺς. Αὐτὸ εἶναι τὸ χρέος μας, ἀδελφοί μου. Ἔτσι τὸ ἤξεύρετε. Ἄπὸ σήμερον καὶ ὕστερα ἔτσι νὰ τὸ κάνετε.

δ) Κυριακὴ ἀργία

Πρέπει, ἀδελφοί μου, νὰ χαिरώμεθα καὶ περισσότερο τὴν Κυριακὴν. Πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα τὰς ἑξ ἡμέρας διὰ ταῦτα τὰ μάταια, τὰ γήινα καὶ ψεύτικα πράγματα, καὶ τὴν Κυριακὴν νὰ σχολάζωμεν καὶ πηγαίνωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ νὰ στοχαζόμεσθε τὰς ἀμαρτίας μας, τὸν θάνατον, τὸν παράδεισον, τὴν ψυχὴν μας, ὅπου εἶναι ἢ τιμιωτέρα ἀπ' ὄλον τὸν κόσμον, καὶ ὄχι νὰ πολυτρώγωμεν καὶ πολυπίνωμεν. Οὔτε νὰ ἐργαζώμεθα καὶ νὰ πραγματευώμεθα* τὴν Κυριακὴν. Ἐκεῖνο τὸ κέρδος ὅπου γίνεται τὴν Κυριακὴν εἶναι καταραμένοι. Καὶ ἂν τύχη θέλεις νὰ πουλήσῃς πράγματα φαγώσιμα τὴν Κυριακὴν κατ' ἀνάγκην (μὴ χαλάσου), ἐκεῖνο τὸ κέρδος μὴ τὸ σμίγῃς εἰς τὴν σακούλαν σου, ἀλλὰ δῶσε το ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς φτωχοὺς.

ε) Ἡ σπουδὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ σχολεῖον

Νὰ σπουδάζετε τὰ παιδιά σας νὰ μαθαίνουν ἑλληνικά, διότι καὶ ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὸ γένος μας εἶναι ἑλληνικόν. Καὶ ἂν δὲν σπουδάσῃς ἑλληνικά, ἀδελφέ μου, δὲν ἠμπορεῖς

νά καταλάβης ἐκεῖνα ὅπου ὁμολογεῖ ἡ Ἐκκλησία μας. Καλύτερα, ἀδελφέ μου, νά ἔχης ἑλληνικὸν σχολεῖον εἰς τὴν χώραν σου, παρά νά ἔχης βρύσες καὶ ποτάμια. Ὅποῖος Χριστιανός, ἄντρας καὶ γυναίκα, ὑπόσχεται μέσα στὸ σπίτι του νά μὴν κουβεντιάζῃ ἀρβανίτικα, ἄς σηκωθῇ ἐπάνω νά μοῦ τὸ πῆ καὶ ἐγὼ νά πάρω ὅλα του τὰ ἀμαρτήματα εἰς τὸν λαιμόν μου ἀπὸ τὸν καιρὸ πού ἐγεννήθη ἕως τώρα, καὶ νά βάλω ὅλους τοὺς Χριστιανούς νά τὸν συγχωρήσουν καὶ νά λάβῃ μίαν συγχώρεσιν, ὅπου ἂν ἔδινε χιλιάδες πουγγιὰ δὲν τὴν ἐμάτῃρισκε.

Κ. ΣΑΘΑ, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τ. Γ' σ. 437 ἐξ.

Κοσμῶς Αἰτωλῶς

3. ΔΙΔΑΧΗ Τῆς ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛῆς ΠΑΡΑΣΚΕΥῆς Εἰς τὸ ΣΩΤΗΡΙΟΝ ΠΑΘΟΥΣ

«Περίλυπός ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου»
(Ματθ. κς')

Δύο μεγάλα καὶ παράδοξα θαύματα εἶδεν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον· ἓνα Θεὸν νά κατέβῃ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς τὴν γῆν νά γένη ἄνθρωπος, καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον νά ἀνέβῃ νά ἀποθάνῃ ἐπάνω εἰς ἓνα σταυρόν. Τὸ ἓνα ἐστάθη ἔργον μιᾶς ἄκρας σοφίας καὶ δυνάμεως, τὸ ἄλλο ἔργον μιᾶς ἄκρας φιλανθρώπου ἀγάπης· πλὴν καὶ τὰ δύο ἔλαβον περιστατικὰ πολλὰ διάφορα. Εἰς τὸ πρῶτον θαῦμα, ὅταν ὁ Θεὸς ἐγένετο ἄνθρωπος, ἔκαμε κοινὴν πανήγυριν ὅλη ἡ κτίσις· ἄγγελοι εἰς τὸν οὐρανὸν ἐψάλλον χαρμῶσυνον δοξολογίαν· ποιμένες εἰς τὴν γῆν ἐχόρευον διὰ τὰ εὐαγγέλια τῆς σωτηρίας καὶ τῆς χαρᾶς· καὶ βασιλεῖς ἤλθον ἐξ ἀνατολῶν, καὶ ἐπροσκύνησαν μὲ δῶρα τὸν νεοτεχθέντα Δεσπότην. Εἰς τὸ δεύτερον θαῦμα, ὅταν ὁ θεάνθρωπος ἀπέθανεν ἐσταυρωμένος, ὡσὰν κατὰδικος, ἐν μέσῳ δύο ληστῶν, ὁ ἄνω καὶ κάτω κόσμος ἐθρήνησεν· ὁ οὐρανὸς ἐσκέπασε μὲ βαθυτάτον σκότος τὸ πρόσωπον· ἡ γῆ ἐσεισθη ἐκ θεμελίων ἀπὸ τὸν τρόμον, αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν. Ἐκείνη ἐστάθη μία λαμπρὰ νύκτα, πρόξενος παγκοσμίου χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως· ἐτούτη μία σκοτεινὴ ἡμέρα, ἀφορμὴ λύπης, καὶ ἀδημονίας· εἰς ἐκείνην ἔκαμεν ὅσῃν εὐεργεσίαν ἐδύνητο νά κάμῃ ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ἄνθρωπον· εἰς ἐτούτην ἔκαμεν ὅσῃν παρανομίαν δύναται νά κάμῃ ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεόν.

Δίκαιον ἔχεις νὰ λέγῃς, ὦ Θεάνθρωπε καὶ τεθλιμμένε Ἰησοῦ : « Περὶ λυπὸς ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου ». Πολλὰ εἶναι τὰ πάθη Σου, μεγάλη εἶναι ἡ λύπη Σου· πάθη τόσον πολλά, ὅσα δὲν ἐβάσταξεν ἀκόμη ἀνθρώπου ὑπομονή· λύπη τόσον μεγάλη, ὅσην δὲν ἐδοκίμασεν ἀνθρώπου καρδιά. Καὶ ἀληθινά, Χριστιανοί, ὅσον ἐγὼ ἐξετάζω νὰ εὗρω ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους κανένα ἄλλο παράδειγμα, τόσον εὐρίσκω καὶ τὸν πόνον του εἰς τὸ πάθος, καὶ τὴν λύπην του εἰς τὸν πόνον, ἀσύγκριτον. Μέγας ἦτο ὁ φθόνος τοῦ Κáιν ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ· ἀλλὰ πολλὰ μεγαλύτερος ὁ φθόνος τῶν ἀρχιερέων καὶ γραμματέων ἐναντίον τοῦ Κυρίου· καὶ ὁ ἄδικος φόνος τοῦ Ἄβελ δὲν εἶναι νὰ συγκριθῆ μετὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ. Μεγάλῃ ἡ ὑπομονὴ τοῦ Ἰσαάκ, ὅταν ἐμελλε νὰ θυσιασθῆ ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, τὸν πατέρα του· πολλὰ μεγαλύτερη τοῦ Ἰησοῦ, ὅπου ἀληθινὰ ἐθυσιάσθη ἀπὸ τὸν οὐράνιον Πατέρα του εἰς τὸ μῖσος τῶν ἐχθρῶν του. Μεγάλῃ ἡ δυστυχία τοῦ Ἰωσήφ, νὰ πωληθῆ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, νὰ συκοφαντηθῆ ἀπὸ μίαν γυναῖκα, καὶ νὰ σφαλισθῆ ὡσάν πταιστήτης εἰς μίαν φυλακὴν· μεγαλύτερη τοῦ Ἰησοῦ, νὰ πωληθῆ ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, νὰ κατηγορηθῆ ἀπὸ τὴν Συναγωγὴν, νὰ συρθῆ ἀπὸ κριτήριον εἰς κριτήριον ὡσάν κατάδικος. Μεγάλῃ ἡ καταφρόνησις τοῦ Δαβὶδ· ὁ ἴδιος υἱὸς νὰ τὸν διώξῃ ἀπὸ τὸν βασιλικὸν θρόνον, οἱ ὑπῆκοοί του νὰ τὸν ἀπαρατήσωσιν, οἱ δοῦλοι του νὰ τὸν κυνηγοῦσι μετὰ πέτρες, καὶ νὰ τὸν συντροφεύουσι μετὰ ὕβρεις, ὅταν αὐτὸς φεύγοντας, μετὰ γυμνὰ πόδια νὰ ἀνεβαίνῃ εἰς τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν· μὰ ὁ Ἰησοῦς, παρατημένος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, δεμένος ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, στεφανωμένος ἀπὸ ἀκάνθας, φορτωμένος μετὰ τὸν σταυρόν, συντροφεμένος ἀπὸ τὶς βλασφημίας καὶ ὀνειδισμοὺς ὅλης μιᾶς πόλεως, νὰ ἀναβαίνῃ εἰς τὸν Γολγοθᾶ διὰ νὰ λάβῃ ἄτιμον θάνατον, ἀνάμεσα εἰς δύο ληστές, τοῦτο δὲν εἶναι ἕνα ἑλεεινότερον θέαμα ; Ὁμολογῶ πὼς πολὺς ἦτον ὁ πόνος τοῦ Ἰὼβ ἐστερημένου ἀπὸ τὰ παιδιά καὶ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα, πεσμένου εἰς μίαν κοπρίαν, πληγωμένου ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ποδῶν· μὰ αὐτὸς ἦτον ἕνας τύπος, μία σκιὰ τῶν πόνων καὶ τῶν πληγῶν τοῦ πολυπαθοῦς υἱοῦ τῆς Παρθένου. Πολλὰ ἦτον καὶ τὰ πάθη, ὅπου ἔλαβον, ἐκείνων μετέπειτα, ὅσοι ἐμμήθησαν τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, τῶν ἀγίων μαρτύρων· ἀλλ' ἐκεῖνα ἦτον πάθη τοῦ σώματος, ἀνάμεσα εἰς τὰ ὁποῖα ἔχαιρεν ἡ ψυχὴ· ἐκεῖνο ἦτον καὶ θάνατος καὶ τιμὴ· ἐκεῖνο ἦτον καὶ μαρτύριον καὶ στέφανος· τὸ πάθος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι

πάθος και σώματος και ψυχῆς· ὅλον πάθος χωρὶς καμὴν παρηγορίαν, θάνατος ὅλος ἀτιμία, μαρτύριον ὅλον λύπη, καὶ λύπη θανάσιμος : « Π ε ρ ῖ λ υ π ὄ ς ἔ ς τ ι ν ἡ ψ υ χ ῆ μ ο υ ἕ ω ς θ α ν ά τ ο υ ».

Ἐγὼ ἤξεύρω, διὰ τί τέλος οἱ διδάσκαλοι κηρύττουσι τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ παρακινήσωσι δηλαδὴ τοὺς Χριστιανοὺς εἰς συμπάθειαν καὶ εἰς δάκρυα. Ἐγὼ δὲν ἔχω τοιοῦτον σκοπὸν, διότι τοιοῦτον σκοπὸν δὲν εἶχε καὶ ὁ Χριστός, ὅταν ἐπήγαινε νὰ ἀποθάνῃ : « θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ἔλεγε, (Λουκ. κγ') μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ, πλήν ἐφ' ἐαυτὰς κλαίετε, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν »· ἔμαρτωλοὶ, ὅσοι ἕως τώρα εἴσθεν ἀμετανόητοι, κλαίετε, σᾶς λέγω καὶ ἐγώ, τὴν ἀμαρτίαν σας, κλαίετε τὴν κακίαν σας, κλαίετε τὴν κόλασίν σας, καὶ κλαίετε ὁμοῦ τὴν δυστυχίαν τῶν τέκνων σας, τῶν ὁποίων ἀφήνετε εἰς κληρονομίαν τὸ κακὸν παράδειγμα μιᾶς διστραμμένης ζωῆς· δὲν θέλω νὰ κλάψετε τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, θέλω μόνον νὰ ἀκούσετε, ἀνάμεσα εἰς ὅλα τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, ποῖον ἐστάθη τὸ μεγαλύτερον, διὰ τὸ ὁποῖον λέγει παραπονεμένος : « Π ε ρ ῖ λ υ π ὄ ς ἔ ς τ ι ν ἡ ψ υ χ ῆ μ ο υ ἕ ω ς θ α ν ά τ ο υ ».

[Ἀκολουθεῖ ἡ δραματικὴ ἐξιστόρησις τῶν παθῶν τοῦ Ἰησοῦ]

Ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπου εἰς τὴν σημερινὴν θλιβερὰν ἱστορίαν ἠκούσατε, Χριστιανοί, τάχα καταλαμβάνετε ποῖον νὰ ἐστάθη ἐκεῖνο τὸ πάθος τὸ πικρότατον, τὸ ὁποῖον προβλέποντας, ἔλεγεν ἀγωνιζόμενος εἰς τὸν κῆπον Γεσθημανῆ· « Π ε ρ ῖ λ υ π ὄ ς ἔ ς τ ι ν ἡ ψ υ χ ῆ μ ο υ ἕ ω ς θ α ν ά τ ο υ » ;

Ἐγὼ λέγω πὼς δὲν ἐστάθη κανένα, οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅπου ἐδοκίμασεν εἰς τὴν ψυχὴν, ὡσὰν ἡ λύπη διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰουδα, καὶ ἄρνησιν τῶν ἰδίων του μαθητῶν, καὶ ἡ ἐντροπὴ διὰ τὴν τὴν τὴν καταφρόνησιν καὶ ἀτιμίαν, ὅπου ἔλαβεν ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ μίσος τῶν Ἰουδαίων· οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅπου ἐδοκίμασεν εἰς τὸ κορμί, ὡσὰν τὰ ραπίσματα, αἱ ἄκανθαι, αἱ μαστιγες, ὁ σταυρὸς καὶ ὁ ἴδιος θάνατος. Πρῶτον μὲν, διατὶ αὐτὸς ἐδίδαξε πὼς τὸ ὄνειδος καὶ αἱ κατηγορίαι, ὅπου μᾶς κάνουν οἱ ἄνθρωποι, εἶναι μακαριότης· « μακάριοι ἐστέ, ὅταν ὄνειδίσουσιν ὑμᾶς »· αὐτὸς ἐδίδαξε πὼς δὲν πρέπει εἰς κανένα τρόπον νὰ φοβούμεσθε τὸν θάνατον : « μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα »· αὐτὸς μᾶς ἐπροσκάλεσε νὰ τὸν ἀκολουθήσωμεν, καθέννας μὲ τὸν σταυρόν· ὅθεν αὐτὸς εἶχε νὰ μᾶς παρακι-

νήση με τὸ ἴδιον παράδειγμα. Μὰ ἂν αὐτὸς δειλιᾷ τόσον τὸ πάθος του, τί θάρρος δίδει εἰς ἡμᾶς ; Ἄλλο : Ἡμεῖς εἰς τὸν χορὸν τῶν ἐγγίων μαρτύρων βλέπομεν μικρὰ παιδία, παρθένους ἀπαλάς, ὅπου τρέχουσι μέσα εἰς τὲς φλόγες, ὅπου ψάλλουσι χαρμωσύνως μέσα εἰς τὰ βράσανα, ὅπου ἀσπάζονται καὶ φιλοῦσι τὰ ξίφη καὶ τοὺς σταυρούς, ὅπου καταφρονοῦσιν ἀνδρειωμένα τὸν θάνατον· καὶ ἓνας Θεάνθρωπος, ἡ πλέα μεγάλη καὶ εὐγενική ψυχὴ ὅπου νὰ ἐπλάσεν ὁ Θεός, ἡ δύναμις τῶν ἀσθενῶν, τὸ θάρρος τῶν ἀνδρείων, ὁ βασιλεὺς τῶν μαρτύρων, τρέμει καὶ φοβεῖται καὶ χάνεται ἀπὸ τὴν λύπην, καὶ λέγει « Π ε ρ ἱ λ υ π ὄ ς ἔ σ τ ι ν ἡ ψ υ χ ῆ μου ἕως θανάτου », διατὶ τάχα προβλέπει τὸν θάνατον ; Τοῦτο εἶναι ἀδύνατον· καὶ ἡμεῖς ὑβρίζομεν πολλὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἂν λογιᾶσωμεν πῶς εἶχε τόσῃ μικροψυχίαν.

Τί εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνο, ὅπου προβλέπει, καὶ τὸν κάνει νὰ λυπηταί τέτοιας λογῆς ; Ἄκουσατέ το : Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἀναμάρτητος υἱὸς τῆς Παρθένου, ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, παρακινημένος ἀπὸ μίαν ἄκραν ἀγάπην, ὑπάγει νὰ πάθῃ ὅσα δὲν ἔπαθεν ἄλλος ἄνθρωπος· ὑπάγει νὰ χύσῃ ἕως τὴν ὕστερην σταλαματιὰν τὸ ἄχραντον αἷμα· ὑπάγει νὰ ἀποθάνῃ ὡσὰν ἓνας κατάδικος ἐπάνω εἰς ἓνα σταυρόν, διὰ νὰ σώσῃ ὅλους, ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· « εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν ». Καὶ προβλέπει μ' ὄλον τοῦτο, πῶς οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι χάνονται· προβλέπει πῶς, μ' ὄλον τοῦτο, τὸ ὄνομά του ἔχει νὰ βλασφημηθῇ, τὸ αἷμα του νὰ καταπατηθῇ, ὁ σταυρὸς του νὰ ὑβρίζεται ἀπὸ τόσους ἀπίστους καὶ ἀσεβεῖς. Τόσον ἐπώδυνον πάθος (φαίνεται μου νὰ λέγῃ), τέτοιος ἐπονείδιστος θάνατος, διὰ νὰ κερδίσω τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων διὰ τὸν Παράδεισον, καὶ μ' ὄλον τοῦτο νὰ εἶναι γεμάτος ἀπὸ ψυχὰς ἀνθρώπων ὁ Ἄδης ; Νὰ πάθω μετὰ χαρᾶς, νὰ ἀποθάνω μετὰ χαρᾶς. « Πάτερ, οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ ». Μὰ νὰ πάθω, καὶ νὰ ἀποθάνω χωρὶς ὄφελος τῶν πολλῶν ; ὦ, τοῦτο μοῦ προσξενεῖ πρὶν τοῦ θανάτου τὸν θάνατον. « Π ε ρ ἱ λ υ π ὄ ς ἔ σ τ ι ν ἡ ψ υ χ ῆ μου ἕως θανάτου ».

Μὰ ἂν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς λυπηταί τόσον, διατὶ προβλέπει τὴν κόλασιν τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀπίστων, τάχα παρηγορεῖται διατὶ προβλέπει τὴν σωτηρίαν τῶν Χριστιανῶν ; Ἄλιμονον, τοῦτο ἀκόμη τὸν λυπεῖ περισσότερο, καὶ διὰ τοῦτο λέγει μάλιστα « π ε ρ ἱ λ υ π ὄ ς ἔ σ τ ι ν ἡ ψ υ χ ῆ μου ἕως θανάτου ». Χριστιανός, θέλει νὰ

εἶπῃ ἄνθρωπος ἐξαγορασμένος μετὰ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ διαβόλου· θέλει νὰ εἶπῃ ἄνθρωπος, ὅπου εἰς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἔχει τὴν τιμὴν τῆς σωτηρίας του· θέλει νὰ εἶπῃ ψυχὴ σεσημειωμένη καὶ σφραγισμένη διὰ τὸν Παράδεισον. Μά, ἀπὸ τοιούτους Χριστιανούς, πόσους κερδαίνει καθ' ἑκάστην ὁ διάβολος ; πόσους δέχεται καθ' ἑκάστην ἡ κόλασις ; πόσον ἄθλια χάνονται ψυχὲς κερδεμένες μετὰ τὸσον κόπον ; Καὶ τοῦτο, τοῦτο εἶναι τὸ μεγαλύτερον πάθος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸ ὁποῖον ἔλεγε « περὶ λυπὸς ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου ».

Ὅταν ἐκεῖ εἰς τὸν κῆπον ἄρχισε νὰ λυπηταί καὶ ν' ἀδημονῇ, τοῦτο δὲν ἔκανε διὰτὶ ἐπρόβλεπε τὸν θάνατόν του, μὰ διὰτὶ ἐπρόβλεπε τὴν ἀχαριστίαν μας· ὄχι τὸ βάρος τοῦ σταυροῦ, ὅπου ἐφαντάζετο, ἀλλὰ τὸ βάρος τῶν ἐμαρτιῶν μας, ὅπου ὡς Θεὸς ἐπρογνώριζε, τὸν ἔκαμε νὰ ιδρώσῃ τὸ αἷμα. Ἐγὼ ὑπάγω νὰ ἐξαγοράσω (φαίνεται μου νὰ ἔλεγε) ἀνθρώπους, ὅπου ἔπρεπε αἰώνιως νὰ κολάζωνται εἰς τὸν Ἄδην· καὶ ὡσὰν τοὺς ἐξαγοράσω μετὰ τὸσους πόνους, μετὰ τὸσα πάθη, μετὰ τὸσον αἷμα, μετὰ τὴν ἀγωνίαν, ἐπάνω εἰς ἓνα σταυρόν, θέλω βλέπει ἀπὸ τούτους τοὺς ἰδίους ἀνθρώπους, ἓνα νὰ με πωλῇ ὡσὰν ὁ Ἰούδας, διὰ φιλαργυρίαν· ἄλλον νὰ με ἀρνηταί ὡσὰν ὁ Πέτρος, εἰς ἐπιπορκίαι καὶ ψεύματα· τοῦτον νὰ μοῦ προτιμᾷ τὸν Βαραββᾶν, διὰ νὰ κάμῃ τὴν ἰδίαν ὄρεξιν· ἐκεῖνον νὰ με μαστιγώνῃ μετὰ τὴν ἡδονὴν τῆς σαρκός· καὶ ὅλοι νὰ με σταυρώνουσι μετὰ κάθε λογῆς ἐμαρτίας. Ὡ, τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ; Καὶ λοιπὸν, ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἰδίους ἀνθρώπους, διὰ τὴν ἀγάπην τῶν ὁποίων ἐγὼ ἐσταυρώθηκα, θέλω βαλθῆ ἄλλιν εἰς τὸν σταυρόν ; Ὡ, τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ; Καὶ λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ αἷμα μου, ὅπου ἔχυσα ὅλον, ἐγὼ θέλω βλέπει νὰ τὸ καταπατοῦσι μέσα εἰς τὰ θυσιαστήρια ἱερεῖς ἀνευλαβεῖς, νὰ τὸ καταφρουοῦσι λαϊκοὶ ἀκοινωνῆται ; ἢ θέλω ἀκούει νὰ τὸ βλασφημοῦσιν καὶ εἰς τὰς στρατὰς καὶ εἰς τὰς καπηλεῖαι μικροὶ καὶ μεγάλοι ; Ὡ, τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ; Καὶ λοιπὸν κάθε χρόνον εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν θέλει γίνεσθαι ἡ ἀνάμνησις τῶν παθῶν μου, ὡσὰν μία ἀπλή ἱστορία ; καὶ θέλει παρησιάζεσθαι ὁ σταυρὸς μου ὡσὰν μία σκηνὴ ἀπὸ ἐκεῖνες ὅπου φαίνονται εἰς τὰ θέατρα ; Καὶ διὰ ποίους ἔπαθα ; καὶ διὰ ποίους ἀπέθανον ; Διὰ ἀνθρώπους ἀχαρίστους ὅπου ἢ δὲν γνωρίζουσιν, ἢ δὲν θέλουσι τὴν εὐεργεσίαν μου. Ἄχ, τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ; Ἄχ, διὰ τοῦτο

«περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου».

Καὶ βέβαια αὐτὸ εἶναι μία ἀχαριστία, Χριστιανοί, ὅπου εἶναι ἀσύγκριτος. Ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σκυθίας, Περισαΐδης τὸ ὄνομα, ἀφήνοντας τρεῖς υἱούς κληρονόμους τῆς βασιλείας· μὰ θέλοντας καθέναν ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς νὰ βασιλεύσῃ μοναχός, ἦλθον εἰς μάχην θανάσιμον· βάνουσι κριτὴν ἄλλον βασιλέα, τῆς Θράκης, φίλον τοῦ ἀπεθαμένου πατρός των· ὁ ὁποῖος τεχνεύεται νὰ τοὺς συμβάσῃ, μὰ μὲ ἓνα τρόπον ἐπιτήδειον ἀληθινά, μὰ ὅλον παράξενον. Κάνει νὰ ξεχώσωσι τὸ λείψανον τοῦ πατρός τους καὶ νὰ τὸ κρεμάσωσιν εἰς ἓνα δένδρον· ἔπειτα κράζει τοὺς τρεῖς ἀδελφούς καὶ τοὺς λέγει: «καθέναν ἀπὸ ἐσᾶς ἄς ρίψῃ τὴν σαΐταν του εἰς τοῦτο τὸ νεκρὸν σῶμα, καὶ ὁποῖος βαρέσῃ καλύτερα ἐκεῖνος νὰ εἶναι βασιλεὺς». Πιάνει τὸ δοξάρι ὁ πρῶτος υἱός, τὸ ἐκτείνει, βάνει τὴν σαΐταν, σημαδεύει, ρίπτει, τὸ ὅμοιον κάνει καὶ ὁ δεύτερος· τί σᾶς φαίνεται ἡ ἀχαριστία, ἡ ἀπανθρωπία, ἡ σκληροκαρδία τοιούτων υἱῶν; Ἔρχεται καὶ ὁ τρίτος, πιάνει, ἐτοιμάζει καὶ αὐτὸς τὴν σαΐταν του, μὰ θωρώντας ποῦ ἔχει νὰ τὴν ρίψῃ, τρομάζει, ἀφήνει καὶ πέφτει τὸ δοξάρι ἀπὸ τὰ χέρια του· «καὶ ἐγὼ» λέγει, «δὲν στέργω νὰ γενῶ μὲ τοιοῦτον τρόπον βασιλεύς· παραιτῶ τὴν βασιλείαν κάλλιον, παρὰ νὰ ρίψω, νὰ σαΐτεύσω τὸ λείψανον τοῦ ἀπεθαμένου μου πατρός». Τί ἔκαμεν ὁ κριτής; Τοῦτον τὸν τρίτον υἱὸν ἀπεφάσισε διὰ βασιλέα.

Τοῦτο τὸ ἴδιον θέλω νὰ κάμω καὶ ἐγὼ σήμερον μὲ ἐτούτους τοὺς ἀχαρίστους, τοὺς ἀπανθρώπους, τοὺς σκληροκαρδίους υἱούς. Τοῦτο ὅπου θεωρεῖτε εἶναι τὸ νεκρὸν λείψανον τοῦ Πατρός σας, ὅπου ἀπέθανε κρεμάμενος εἰς τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ· πιάσετε τὲς σαΐτες, ρίψετε, λαβώσετε, πληγώσετε, ἂν εἶναι τόπος δι' ἄλλες πληγές. Ἄλιμονον· δὲν εἶναι δύο, εἶναι πολλοὶ ὅπου ρίπτουσι. Τίνος εἶναι ἐτούτη ἡ πρώτη σαΐτα, ὅπου τοῦ πληγώνει τὴν κεφαλὴν; εἶναι τῆς ἐωσφορικῆς* ὑπερφηφανείας, τῆς ἀνυποτάκτου καὶ ἀπαιδευτοῦ κενοδοξίας, ὅπου ἔχουσιν οἱ ἱερωμένοι· τίνος εἶναι τούτη ἡ ἄλλη, ὅπου τοῦ ἀνοίγει τὴν πλευράν; εἶναι τῆς μνησικακίας, ὅπου φυλάττουσιν οἱ μισάδελφοι· καὶ ἐκεῖνη, ὅπου τοῦ πλήττει τὰς χεῖρας; εἶναι τῆς ἀδικίας καὶ ὀρπαγῆς, ὅπου κάνουν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ πλούσιοι... Ἄλλὰ ποῖος ἤμπορεῖ νὰ μετρήσῃ ἄλλες ἀναρίθμητες, ὅπου πέφτουσιν ὡσὰν χαλάζι, τὲς ὁποῖες ρίπτουσι οἱ κατάκριτες, τὰ ψεύματα, αἱ ἐπιπορκίες καὶ βλασφημίες τῶν Χριστιανῶν; Ἐλάτε, ἐλάτε, σαΐτεύτε, χορτάσετε, τὴν

ὄρεξίν σας εἰς τὸ νεκρὸν κορμὶ τοῦ ἀπεθαμένου πατρός σας, ἔλατε, παιδία, ἀπὸ τὰ θηρία πλέον ἀνήμερα. Μὰ εἶναι τάχα καὶ τινάς, ὅπου νὰ ἔχη καρδίαν ἀνθρώπου ; νὰ ἔχη ἀγάπην υἱοῦ ; εἶναι τάχα κανεῖς ὅπου νὰ λυπᾶται μὴν τὸν λαβώσῃ ; Ποῖος εἶναι τοῦτος ; Φοβοῦμαι, φοβοῦμαι καὶ οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός. Καὶ ποῦ ἠκούσθη τοιαύτη ἀχαριστία ; ὁ υἱὸς νὰ λαβώνῃ τὸν πατέρα, καὶ πατέρα νεκρὸν ; ὅπου εἶναι τὸ αὐτό, οἱ Χριστιανοὶ νὰ ξανασταυρώνουσι τὸν Ἐσταυρωμένον ;

Ψυχὴ τοῦ καλοῦ μας Πατρός, τοῦ Θεοῦ ἑσταυρωμένου μας Ἰησοῦ, τί λέγεις ; « Ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι ». Πῶς ; Ἄφες αὐτοῖς ; Ναί, γλυκύτατέ μου Ἰησοῦ, ἄφες αὐτοῖς διὰ ἐπουτέτην τὴν ὥραν· ἄς δοθῇ εἰς ὅλους συγχώρησις, ἴσως θέλουσιν ἰδῆ μίαν φερόν τὸ σφάλμα τους νὰ διορθωθοῦσιν... Ἄφες αὐτοῖς. Ἄς εἶναι συγχώρησις λοιπόν, συγχώρησις. Μὰ ὡς τόσον, ἄς παύσωσιν οἱ σαῖτες, ἄς τελειώσωσιν αἱ ἔμαρτια, ἄς φανῇ ἓνα σημάδι τῆς μετανοίας, ἓνας ἀναστεναγμός, ἓνα δάκρυον. Καρδία τοῦ Ἰησοῦ μου, τί λέγεις ; Ἄφες αὐτοῖς, Πάτερ. Καρδία τοῦ ἐμαρτωλοῦ, τί ἀποκρίνεσαι ; Μνήσθητί μου, Κύριε, μνήσθητί μου, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Ἄμήν.

« Διδαχὴ », ἀ' ἔκδοσις, Βενετία 1720

Ἡλίας Μηριάτης

4. Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Τῆς μουσικῆς ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις, ἡ χρῆσις καὶ ἡ ὠφέλεια εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ φαινόμενα, τὰ ὅποια ἐπειδὴ τὰ γνωρίζουν πάντες κοινῶς, φαίνεται περιττὸν νὰ ζητῆ τις νὰ τὰ παραστήσῃ ἰδίως. Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἔλεγον, ὅτι ὅστις δὲν ἀνοίγει στόμα εἰς ἔπαινον Ἡρακλέους εἶναι κωφός. Τοῦτο ὅπου ἔλέγετο διὰ τὸν υἱὸν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης, δύναται νὰ ρηθῇ καὶ διὰ τὰς Μούσας τὰς θυγατέρας τῆς Μνημοσύνης καὶ τοῦ Διός, τὰς ὁποίας καὶ ἐκεῖνος ὁ ἥρωας τιμῶν ἐξόχως καὶ θεραπεύων εἰς ἐγκωμίου λόγον ἔλαβε τὸ νὰ ὀνομάζεται, ὡς ὁ Ἀπόλλων καὶ αὐτός, Μουσηγέτης. Ἄν εἶναι τις ἀκίνητος εἰς τοὺς γλυκασμούς τῆς Εὐτέρπης*, τῆς Ἐρατοῦς* καὶ τῆς Τερψιχόρης*, βέβαια ὁ τοιοῦτος πρέπει νὰ εἶναι κωφός, ἢ ἂν δὲν εἶναι βεβλαμμένος τὰς ἀκοάς, ἀνάγκη νὰ συναριθμηθῇ μὲ τὰ ἀλογώτερα καὶ νωθρότερα

τήνη. Ἐπειδὴ καὶ τούτων ἱστοροῦνται πολλά, εἰς τὰ ὅποια ἐφιλοτιμήθη ἡ φύσις νὰ ἐνστάξῃ τὸν τῆς μουσικῆς ἔρωτα.

Τί ἄλλο οἱ παμπάλαιοι μῦθοι νὰ μᾶς διδάξουν ἠθέλησαν παρὰ τὴν δραστηριωτάτην χάριν ἢ τὴν χαριεστάτην δύναμιν τῆς μουσικῆς, ἵνα ἐτόλμησαν νὰ πλάσσουν τὰς τόσον ἀπιστεύτους, τόσον ἀτόπους ἐπὶ αὐτῆς γνώμας ; Ὁ Ἐρᾶς Ὀρφεὺς μὲ τὴν μουσικὴν τοῦ ἀνεχαίτητον ἀπὸ τὸν ἴδιον δρόμον τοὺς ποταμούς, ἔσυρεν ὀπίσω τοῦ ὄχι μόνον τὰ θηρία τὰ πλέον ἄγρια, ἀλλὰ καὶ τὰ δέντρα καὶ τὰς πέτρας. Καὶ μὲ τὴν γλυκύτητα τῆς μελωδίας ἔφθασε (λέγουσι) νὰ καταμαλάσῃ καὶ τὸν Ἀἰδωνέα καὶ τὴν Περσεφόνην, τοὺς ἀμειλίκτους καὶ ἀδυσπότης Θεούς, διὰ νὰ τοῦ ἐπιστρέψουν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν τὴν Εὐρυδικὴν, τὴν φιλότιμον τοῦ σύζυγον. Οἱ Βοιωτοὶ Ζῆθος* καὶ Ἄμφίων* μὲ τὰ θελκτικὰ κρούσματα τοῦ ὄργάνου των κατεκλήλουν* καὶ κατεκύλιον ἀπὸ τὰ ὄρη τὰ μάρμαρα καὶ τοὺς λίθους, καὶ δι' αὐτῶν, ὡς ἰσχυρῶς καὶ ἁρμονικῶς συναπτομένων, ἔκτιζον τῶν Θηβῶν τὰ ὑψηλὰ ἄσπερα κτήματα καὶ τείχη. Καὶ ὁ Μηθυμναῖος Ἀρίων, πηδῶν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ φύγῃ τὸν κίνδυνον τῶν καταποντιστῶν, συνεκάλει διὰ τὴν λύρας αὐτοῦ μουσουργημάτων πρὸς βοήθειάν του τοὺς φίλους ἀνθρώπους δελεῖν καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀναβασταζόμενος καὶ διανηχόμενος ἀσφαλῶς τὰ κύματα εὗρισκεν εἰς Ταΐναρον τὴν σωτηρίαν.

Τοῦτο τὸ ἔσχατον δὲν ἔλειψέ τις νὰ τὸ περάσῃ ὡς πραγματικὴν καὶ ἀληθινὴν ἱστορίαν. Ἡμεῖς μὲ τοὺς περισσοτέρους τὸν κρίνομεν ἄληθον, καθὼς καὶ ἄλλα. Ἄλλ' οἱ μῦθοι οὗτοι εἰκονίζουσι ἀλήθειαν καὶ ἀλήθειαν, ὅσον ὑποκρύπτεται εἰς τὰς μυθολογίας αὐτάς, εἶναι ὅτι ἡ μουσικὴ τὴν ἑξοχὴν δύναμιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ὅπου καὶ τὸν ἀκινήτους διὰ τὴν ραθυμίαν τοὺς διεγείρει, καὶ τοὺς ἀναισθητοὺς ἀνοητοὺς νὰ νωθρότητα τοὺς παρορμᾷ, καὶ τοὺς σκληροὺς καὶ ἀτέγκτους μαλακώνει, καὶ τοὺς ἀγρίους καὶ θηριώδεις φέρει εἰς ἡμερότητα.

Πραγματεία περὶ μουσικῆς», Τεργέστη 1868

Εὐγένιος Βούλγαρις

5. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΖΗΤΕΙΝ ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΙΝ ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΕΥΕΡΓΕΤΗΘΕΝΤΩΝ

(Ἄ π ό σ π α σ μ α)

Ἄμαρτάνει ὁ ἀχάριστος ἐμαρτίαν μεγάλην, πλὴν μίαν μόνην, τὴν ἐμαρτίαν τῆς ἀχαριστίας· ὁ δὲ εὐεργέτης, ὅταν ζητῇ ἀνταπόδοσιν καὶ οὐ λαμβάνῃ, τότε πίπτει εἰς πολλὰς ἐμαρτίας· πίπτει εἰς τὸν θυμόν, εἰς τὴν κατάκρισιν, εἰς τὸ μῖσος· ἐκρίζοι ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην καὶ τὴν εὐεργετικὴν προαίρεσιν. Ὁ μὲν ἀχάριστος, ὅσον καὶ ἂν ᾖ σκληροκάρδιος, αἰσθάνεται τῆς ἐμαρτίας αὐτοῦ τὸ βᾶρος, διὸ καὶ ἐλπίς ἐστὶν ἵνα ὀψέ ποτε μετανοήσῃ καὶ κατασταθῇ εὐγνώμων πρὸς τοὺς εὐεργέτας· ὁ δὲ εὐεργέτης, ἐπειδὴ στοχάζεται ὅτι ἔχει μέγα δικαίωμα, ἵνα ζητῇ παρά τοῦ ὑπ' αὐτοῦ εὐεργετηθέντος τὴν ἀνταπόδοσιν, οὐ μετανοεῖ, ἀλλ' οὐδὲ γνωρίζει τὴν ἐμαρτίαν αὐτοῦ· ὅθεν οὐδεμία ἐλπίς ἐστὶν ἐπιστροφῆς καὶ διορθώσεως τῶν τοιούτων αὐτοῦ ἐμαρτημάτων.

Ἡ εὐεργεσία ἐστὶν ἀρετὴ πολλὰ μεγάλη, ἐπειδὴ ἐστὶ καρπὸς τῆς ἀγάπης, ἐστὶν αὐτὴ ἡ ἀγάπη ἐνεργουμένη· ἡ πονηρία ὅμως τῆς ἀνθρωπίνης προαιρέσεως μεταβάλλει τὴν ἀρετὴν εἰς ἐμαρτίαν, διαστρέφει ἡ διεφθαρμένη προαίρεσις τὸν ὀρθὸν σκοπὸν τῆς εὐεργεσίας· διὸ ἡ ἀρετὴ μεταβάλλεται εἰς κακίαν, ἢ, ἵνα ὀρθότερον εἶπω, ἡ μεγάλη ἀρετὴ γίνεται ἀφορμὴ πολλῶν ἐμαρτημάτων.

Ἄνθρωπέ, διατί ἀγανακτεῖς κατὰ τοῦ ἀχαρίστου ; Σὺ βέβαια ἀγανακτεῖς, ἢ ἐπειδὴ οὐδεμίαν ἀνταπόδοσιν ἔλαβες, ἢ ἐπειδὴ ἀντέλαβες πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν. Λοιπὸν, ὅταν εὐηργέτησας, ἀπέβλεπες εἰς τὴν ἀνταπόδοσιν, ἀγαθοποιήσας, ἵνα ἀγαθοποιηθῆς· ἔδωκας, ἵνα λάβῃς· ἡ εὐεργεσία σου λοιπὸν οὐκ ἐστὶν εὐεργεσία, ἀλλὰ δάνειον, διότι ὁ δανειστής δίδωσιν, ἵνα πάλιν λάβῃ· ἡ εὐεργεσία σου οὐκ ἐστὶν εὐεργεσία, ἀλλὰ πραγματεία, διότι ὁ πραγματευτὴς δίδωσι τοῦτο, ἵνα λάβῃ ἐκεῖνο. Ἄλλο δὲ τὸ δάνειόν ἐστὶ καὶ ἡ πραγματεία, καὶ ἄλλο ἡ εὐεργεσία· ἐκεῖνα εἰσι δοσοληψαί, αὐτὴ ἐστὶ χάρις καὶ δῶρον· ἐὰν ζητῆς τὴν ἀνταπόδοσιν, διατί ὀρπάξεις τῆς εὐεργεσίας τὸ ὄνομα καὶ λέγεσαι εὐεργέτης ; ἐὰν δὲ ὀνομάζῃσαι εὐεργέτης, διατί ζητεῖς ἀνταπόδοσιν δι' ἐκεῖνο ὅπερ ἐχάρισας ; Ὅταν λέγῃς, ὅτι εὐεργετεῖς, ἔπειτα δὲ ζητῆς ἀνταπόδοσιν, τότε γίνεσαι ὑποκριτὴς καὶ ἀπατεῶν, τότε

ἀπαταῖς τὸν κόσμον· διότι οἱ μὲν ἄνθρωποι, ἀκούοντες ὅτι εὐεργετεῖς, καὶ βλέποντες ὅτι δίδεις χωρὶς συναλλακτικῶν γραμμάτων καὶ ἐγγράφου συμφωνίας, ἐπαινοῦσί σε ὡς εὐσπλαγχνον εὐεργέτην· σὺ δὲ τῶ μὲν λόγῳ φαίνεσαι εὐεργέτης, τῶ δὲ ἔργῳ ὑπάρχεις δανειστής, ἢ τέλειος πραγματευτής.

Ἔστω, λέγουσί τινες· ἡμεῖς οὐδὲ περισσότερα, οὐδὲ ἴσα, οὐδὲ ὀλιγώτερα ζητοῦμεν παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων· ἀλλ' ὅτε ἐκεῖνος, ὃν εὐηργετήσαμεν, γίνεται διώκτης καὶ ἐπίβουλος καὶ συκοφάντης καὶ προδότης ἡμῶν, τοῦτό ἐστι τὸ ἀφόρητον. Τοῦτο, ἀδελφοί, ταραττει, ἐπειδὴ πεπεισμένοι ἐσμέν, ὅτι ἔχομεν δικαίωμα ἐπάνω εἰς τοὺς εὐεργετηθέντας, καὶ ἐγκεκολαμένη ἐστὶν εἰς τὴν φαντασίαν ἡμῶν ἡ ἐννοια τῆς ἀνταποδόσεως· τοῦτο γίνεται ἀφόρητον, ἐπειδὴ εὐεργετοῦμεν, ἔχοντες τὸν σκοπὸν, ὃν εἶχον οἱ ἐθνικοὶ καὶ εἰδωλολάτραι· τοῦτο ταραττει καὶ ἔστιν ἀφόρητον, ἐπειδὴ οὐ γινώσκομεν τί ἐστὶ εὐεργεσία, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν εὐεργετοῦμεν.

Ὅστις θέλει νὰ μάθῃ ποῖόν ἐστὶ τῆς εὐεργεσίας τὸ ὕψος καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ χάρις, ἐκεῖνος πρέπον ἐστὶν ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐκεῖ αὐτὸς ἀκούει τὰ περὶ τῆς ἀληθινῆς εὐεργεσίας μαθήματα· ἐκεῖ μανθάνει τίς ἐστὶν ἡ ἀληθινὴ εὐεργεσία καὶ πῶς γίνεται, καὶ ποία ἡ αὐτῆς ἀνταπόδοσις· ἐκεῖ διακρίνει καὶ τὸ τίς ἐστὶν ἡ ψευδευεργεσία, καὶ τίνες ποιοῦσιν αὐτήν, πληροφορεῖται δέ, ὅτι ἡ τοιαύτη εὐεργεσία ἐστὶ πολλὰ εὐτελής καὶ μικροπρεπής, καὶ οὐδεμίαν ἔχει χάριν· ἐκεῖ διδάσκει ὁ πανάγιος Διδάσκαλος, λέγων· «Ὅταν ποιῆς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φῶναι τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μηδὲ γείτονας πλουσίους» (Λουκ. ιδ' 12)· ἀλλὰ διὰ τί τοῦτο; «Μὴ ποτε» λέγει, «καὶ αὐτοὶ σε ἀντικαλέσωσι, καὶ γένηταί σοι ἀνταπόδομα» (αὐτόθι). Ἀκούεις πόσον μακρὰν διώκει ἀπὸ τῆς καρδίας τοῦ εὐεργέτου τὸν σκοπὸν τῆς ἀνταποδόσεως; Ἀκουσον δὲ καὶ πόσον ἀσφαλίζει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ τοιούτου μεγάλου πειρασμοῦ· «ἀλλ' ὅταν ποιῆς δοχὴν*, κάλει πτωχοὺς, ἀναπήρους, χωλοὺς, τυφλοὺς» (αὐτόθ. 13)· ἰδοὺ πῶς ἐσπᾶ ριζόθεν πᾶσαν ἐλπίδα ἀνταποδόσεως. Τοιουτοτρόπως οὖν νομοθετήσας περὶ εὐεργεσίας καὶ διδάξας τίς ἐστὶν ἡ ἀληθὴς εὐεργεσία δείκνυσιν εὐθύς καὶ τὸ πόσον ἐστὶ μεγάλη καὶ ὑψηλὴ ἡ τοιαύτη ἀρετὴ, καὶ ποίαν ἔχει τὴν ἀνταπόδοσιν, ὅταν οὐκ ἐπιβλέπη τὰ ἀπὸ τῶν εὐεργετηθέντων ἀνταποδόματα. «Καὶ μακάριος», λέγει,

« ἔση· ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι· ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων » (αὐτόθ. 14). Ὅστις οὖν εὐεργετῆ ταύτην τὴν ἀληθινὴν εὐεργεσίαν, ἐκείνος συντάσσεται εἰς τὴν τάξιν τῶν μακαρίων καὶ λαμβάνει ἀνταπόδοσιν αἰώνιον μετὰ τῶν δικαίων, ὅταν ἀναστηθῶσι πάντες οἱ ἄνθρωποι καὶ παρασταθῶσιν ἐνώπιον τοῦ δικαίου κριτοῦ. Ἀκούσατε καὶ νῦν καὶ τὸ πόσον ἐξευτελίζει τὴν εὐεργεσίαν, ὅταν ὁ εὐεργέτης ἐπιβλέπῃ εἰς τὴν τοῦ εὐεργετηθέντος ἀνταπόδοσιν. « Καὶ ἂν ἀγαθοποιῆτε », λέγει, « τοὺς ἀγαθοποιούντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν ; » (Λουκ. στ' 33). Ἀλλὰ διὰ τί ἡ τοιαύτη εὐεργεσία ἐστὶν ἐστερημένη πάσης ἀρετῆς καὶ χάριτος ; Διότι οὐκ ἐστὶν ἀληθὴς εὐεργεσία, ἀλλ' ὑπόκρισις· ἐργασία ἐστὶν αὐτῆ τῶν ἐμαρτωλῶν ἀνθρώπων· « καὶ γὰρ οἱ ἐμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσι » (αὐτόθ. 3). Βλέπετε λοιπὸν ὅτι ἡ μὲν ἀληθὴς εὐεργεσία ἐστὶν ἔργον τῶν δικαίων, ἡ δὲ ψευδευεργεσία ἐπιτήδευμα τῶν ἐμαρτωλῶν.

« Κυριακοδρόμιον », α' ἔκδοσις, 1796

Νικηφόρος Θεοτόκης

6. ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ

Ἡ θαυμαστὴ καὶ μεγάλη ἀρετὴ τῆς ἀγάπης ἀπὸ ἐκείνον τὸν ὑψιστον καὶ ὑπερέτελιον Θεόν, τὸν ὅποιον λατρεύομεν, ἔχει τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς.

Πόσον εὐτυχεῖς ἤθελαν νὰ εἶναι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἂν εὕρισκετο τοῦτο τὸ οὐράνιον μύρον μέσα εἰς τὶς καρδιές τους ! Δὲν θὰ ἦτο πλέον εἰς τὸν κόσμον ὁ ἓνας πλούσιος καὶ ὁ ἄλλος πέννης· δὲν θὰ ἦτο πλέον ὁ ἓνας γυμνὸς καὶ ὁ ἄλλος μὲ χρυσᾶ φορέματα ἐνδεδυμένος· δὲν θὰ ἔβλεπες πλέον τὸν ἓνα νὰ πεινᾷ καὶ τὸν ἄλλον νὰ ἔχη τὴν τράπεζάν του πάντοτε γεμάτην· ἡ ἀγάπη ποῦ θὰ εἶχαμεν μέσα εἰς τὶς καρδιές μας, δὲν θὰ ὑπέφερε τόσην ἀδικίαν καὶ ἀνισότητα· δὲν θὰ μᾶς ἄφινε νὰ βλέπωμεν τοὺς ἀδελφούς μας εἰς κατάστασιν κατωτέρα ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας· ἂν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἑκατοῖκα μέσα εἰς τὴν καρδίαν μας, ποῦ πλέον ἔριδες καὶ μάχες ; Ποῦ νὰ εὕρης πλέον τὸν φθόνον καὶ τὸ μῖσος ; Ποῦ ν' ἀκούσης ἀδικίαν καὶ καταδυναστείαν ; Οὐδὲ δόλος, οὐδὲ ὑπόκρισις, οὐδὲ ψεῦδος, οὐδὲ ἀπάτη ἦθελε φαίνεται ποτὲ εἰς τὸν κόσμον. Ἡ συκοφαντία, ἡ κατάκρισις, ἡ ὀρπαγή, ἡ πλεονεξία, ὁ φθό-

νος θά ἔφευγαν τόσο μακρὰν ἀπὸ τὸν κόσμον, ὅσον μακρὰν εἶναι τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς τὰ καταχθόνια. Δὲν θά ἦτο πλέον « ἔχω » καὶ « ἔχεις »· ἰδικόν μου καὶ ἰδικόν σου. Ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς κοινὰ θά ἦταν εἰς ὅλους· ὅλοι θά τὰ ἀπολάμβαναν μὲ εἰρήνην· ὅλοι θά τὰ ἐχαίροντο μὲ ἡσυχίαν, χωρὶς καὶ φόβον. Φθονερός δὲν θά ἦτον· ποῖος νὰ τὰ φθονήσῃ ; Ἐπίβουλος δὲν θά εὐρίσκετο· ποῖος νὰ τὰ ἐπιβουλεύσῃ ; Ἐνας παράδεισος θά ἦταν ὁ κόσμος· ἓνας οὐρανὸς θά ἐγένετο ἡ γῆ· οἱ ἄνθρωποι θά ἐκατασταίνοντο ἄγγελοι ἐπίγειοι.

Ἡ ἀγάπη μοναχὴ δύναται νὰ ξερριζώσῃ κάθε κακίαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ παύσῃ ὅλα τὰ ἀναρίθμητα κακὰ, νὰ φέρῃ τὴν εἰρήνην μέσα εἰς τὶς πολιτεῖες, νὰ γεμίσῃ τὴν γῆν ἀπ' ὅλες τὶς εὐτυχίες τοῦ οὐρανοῦ, νὰ πλουτίσῃ τὸν κάθε ἕναν μὲ ὅλα τὰ καλὰ.

Ὅταν ἡ ἀγάπη φυτευθῇ μέσα εἰς τὴν καρδίαν μας, εἶναι ἀδύνατον νὰ μείνῃ ἀτελεσφόρητος καὶ ἄκαρπος. Εὐθὺς βλαστάνει τοὺς οὐρανίους καὶ εὐθαλεῖς κλάδους τῆς, εὐθὺς παρρησιάζει τοὺς ὠραίους καὶ γλυκεῖς καρπούς τῆς. Οἱ ξένοι εὐρίσκουν ὑποδοχὴν, ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἀγάπη· οἱ ἀσθενεῖς ἔχουν ἐπίσκεψιν, ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἀγάπη· ἡ ἀγάπη δίδει ἔνδυμα εἰς τοὺς γυμνοὺς, τροφὴν εἰς τοὺς πεινασμένους, εἰς τοὺς ὄρφανους ἀντίληψιν, εἰς τὲς χῆρας προστασίαν, παρηγορίαν εἰς τοὺς λυπημένους. Ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἡ ἀγάπη, εὐρίσκουν καταφύγιον οἱ ἀπηλπισμένοι. Ποῖοι ταραττονται, καὶ δὲν τρέχει ἐκεῖνος, ὅπου ἔχει ἀγάπην, νὰ τοὺς ἡσυχάσῃ ; Ποῖος ὁμαρτάνει, καὶ δὲν προφθάνει ἐκεῖνος, ὅπου ἔχει τὴν ἀγάπην, διὰ νὰ τὸν διορθώσῃ ; Ποῖος ἀσθενεῖ, καὶ δὲν συμπάσχει ἐκεῖνος, ὅπου ἔχει τὴν ἀγάπην ;

Ἡ ἀγάπη εἶναι τόσο ἀναγκαῖα διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ὅσον ἀναγκαῖα εἶναι ἡ τροφὴ διὰ τὴν ζωὴν μας. Χριστιανοί, μίαν ἀρετὴν τόσο ἀναγκαῖαν καὶ τόσο εὐκόλην, μίαν ἀρετὴν, ὅπου μᾶς πλουτίζει ἀπὸ κάθε εὐτυχίαν, διατί τόσο πολλὰ τὴν ἀμελοῦμεν ; Διατί ἐσβήσθη ἡ ἀγάπη, ἡμεῖς δοκιμάζομεν τόσα πάθη εἰς τὸν κόσμον.

Ἐπαυσεὶν ἡ ἀγάπη καὶ διὰ τοῦτο δὲν εὐρίσκομεν προστάτην εἰς τὴν ἀνάγκην μας, δὲν ἔχομεν σύμβουλον, δὲν ἔχομεν κανένα νὰ μᾶς παρηγορήσῃ εἰς τὰς θλίψεις μας...

Ὡ ἀγάπη, ἀρετὴ θεία, ἤλιε λαμπρότατε τῶν ψυχῶν μας, ἐσὺ δύνασαι νὰ ἐξορίσῃς ὅλα τὰ κακὰ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ νὰ φέρῃς ὅλες τὶς εὐτυχίες εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἄν δὲν ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος νὰ θερ-

μάνη τὴν γῆν, ἀδύνατον εἶναι νὰ ἀπολαύσωμεν τῆς γῆς τὰ ἀγαθὰ.
 *Ἐσὺ ἂν δὲν ἔλθῃς εἰς τὰς ψυχὰς μας, εἶναι ἀδύνατον νὰ χαροῦμεν τὰ
 κάλλη τοῦ οὐρανοῦ.

« Λόγοι εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν » *Νικηφόρος Θεοτόκης*

7. ΠΕΡΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

« Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους ». Τὴν αὐτήν, ἀδελφοί, τοῦ Σωτῆρος ἐντολὴν ἐπαναλαμβάνει πρὸς ἡμᾶς μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ ἡ Πατρὶς. Καὶ ἡ Πατρὶς ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν τῆς φιλογενείας τὸν φόρον, ὅστις εἶναι τὸ μόνον γνώρισμα καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Χριστιανοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ πολίτου.

Ἡ Πατρὶς εἶναι ἡ πολυσέβαστος μήτηρ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, ἡ εὐεργετικωτάτη τροφὸς αὐτοῦ καὶ διδάσκαλος, τὸ ἱερώτατον στάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον κατέβη πρῶτον νὰ γυμνασθῇ τοὺς ἀγῶνας τῆς φιλαδελφίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας.

Εἰς τὴν πατρίδα πρῶτον εἶδε τὸν ἥλιον, ἀνέπνευσε τὰς ζωογόνους αὔρας τοῦ ἀέρος, ἔμαθε νὰ ἐκφράζῃ τὰς ἐννοίας διὰ τοῦ λόγου, ἐτράφη καθὸ χριστιανὸς τὸ ἄδολον γάλα τῆς εὐσεβείας, ἔλαβε τὰ στοιχεῖα καὶ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς ἀιαιτροφῆς. Χρεωστεῖ λοιπὸν νὰ τιμᾷ τὴν πατρίδα, καθὼς καὶ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ γονεῖς, οἵτινες εἶναι καὶ αὐτοὶ τέκνα τῆς σεβαστῆς ταύτης πατρίδος καὶ πατρογόνου ρίζης ὅλης τῆς αὐτοῦ γενεᾶς. Χρεωστεῖ νὰ φρονῇ σταθερῶς, ὅτι δὲν ἐγεννήθη εἰς τὸν κόσμον μόνον δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πατρίδα. Ἡ πατρὶς ἔχει δικαίωμα ἀγιώτατον εἰς ὅλα τοῦ πατριώτου τὰ προτερήματα, εἰς τὰς ἀρχάς, εἰς τὰς γνώσεις, εἰς τὰ πλούτη, εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, ὅπως ἂν ἔχη καὶ ὅπου ποτὲ ἂν τύχη νὰ διατρίβῃ.

Καθὼς τὰ εὐκαρπια δένδρα, ὅσους ἂν ἐκθρέψωσι καρπούς, πρῶτον τούτους παραθέτουσιν εἰς τὸ γενέθλιον αὐτῶν ἔδαφος, τοὺς δὲ περισσεύοντας χαρίζουσιν, ἤδειαν ἀπόλαυσιν, εἰς τὴν ξενιτείαν, παρομοίως καὶ ὁ ἀγαθὸς καὶ γνήσιος πατριώτης χρεωστεῖ τὴν εὐκαρπίαν τῶν ἑαυτοῦ προτερημάτων πρῶτιστα καὶ μάλιστα εἰς τὴν γεννήσασαν καὶ ἐκθρέψασαν αὐτὸν γῆν.

Διὰ τοῦτο καὶ θεῖοι καὶ ἀνθρώπινοι νόμοι καταδικάζουν ὡς πατραλοῖαν* τὸν παραβάτην τῶν πατριωτικῶν καθηκόντων. Διὰ τοῦ-

το προστάζουσι καθένα νὰ ὑπερμαχῆ κατὰ πρῶτον λόγον ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ὑπὲρ τῆς πατρίδος. « Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ». Διὰ τοῦτο τέλος αὐτὴ ἡ φύσις μᾶς ἔχει τοιοῦτοτρόπως προσκολλημένους εἰς τὸ γενέθλιον ἔδαφος, ὥστε δὲν συγχωρεῖται συνήθως εἰμὴ εἰς μόνους τοὺς ἀναισθήτους ἢ παντάπασιν τὰ ἦθη σαπρῶν καὶ διεφθαρμένων, νὰ μὴ αἰσθάνωνται ἀγάπην καὶ πόθον πρὸς τὴν πατρίδα. Ὡς καὶ αὐτὰ τὰ κατ' αὐτὴν ἄψυχα συχνάκις καταθέλουσιν αἰχμαλωτίζοντα τὸ μνημονικὸν μας. Ὁ ἥλιος τῆς πατρίδος μᾶς φαίνεται γλυκύτερος, ὁ ἀήρ εὐπνότερος καὶ ζωηρότερος, τὰ προιόντα τροφιμώτερα, ποικιλώτερα καὶ ἡδύτερα.

Τὰ καλὰ λειβάδια, τὰ σκιερὰ δάση, τὰ καθαρὰ νερά, πολλάκις καὶ ἔν δένδρον, ἔν ρυάκιον, καὶ βράχος τις ἀπότομος τῆς πατρίδος κυριεῦει καὶ κατακρατεῖ τὴν φαντασίαν τοιοῦτοτρόπως, ὥστε, ὅσον καὶ ἂν εἶναι μικρὸς ὁ τόπος τῆς γεννήσεως ἐκάστου, εἰς τοῦτον ἐγκαλωπιζέται* καὶ πρὸς τοῦτον ἐκ τῆς ξενιτείας πυκνῶς ἀποβλέπει καὶ τοῦτον ὄχι ἅπασ ἐπρωτίμησεν ἀπὸ εὐδαιμονεστέρας χώρας καὶ πόλεις τῆς οἰκουμένης...

Ἐὰν λοιπὸν πᾶς ἀπλῶς πατριώτης ἔχη τοῦτο τὸ χρέος πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα, πόσον, ἀγαπητοί, πρέπει νὰ εἶναι τὸ χρέος ἡμῶν πρὸς τὴν ἡμετέραν ; Ἕλληνες Χριστιανοί, συλλογίσθητε εἰς ποίαν γῆν ἐγεννήθημεν καὶ ποία τις εἶναι κατὰ τὸ παρὸν ἢ κατὰστασις αὐτῆς. Ἡ πατρίς τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἀρετῆς, ἀφοῦ τοσοῦτους χρόνους ἐβασανίσθη ὑπὸ τὸ σιδηροῦν σκῆπτρον τῆς ἀσεβείας, ἀντιπαλαίει σήμερον πρὸς τὰς φάλαγγας τοῦ θανάτου. Οἱ ἐκλεκτοὶ τῆς Ἐκκλησίας υἱοὶ μονομαχοῦσι πρὸς τὰ λυσσῶντα τέκνα τῆς Ἄγαρ*. ὦ φίλη πατρίς, ὦ Ἑλλάς ! Ποῖον ἄρα καὶ πότε θέλει γίνεαι τῆς ἀνίσου ταύτης πάλης τὸ τέλος ;

« Περὶ φιλογενείας », 1815

Κωνσταντῖνος Οἰκονόμον ὁ ἐξ Οἰκονόμων

8. Αἱ ΑΘΗΝΑΙ ΤΟ 1791

(Ἄ π ὀ σ π α σ μ α)

Πόλις αὐτῆς τῆς ἐπαρχίας εἶναι αἱ Ἀθῆναι, ἡ ὁποία τῶρα λέγεται ἐνικῶς Ἀθήνα, πόλις παλαιὰ καὶ περίφημη διὰ τὸ πλῆθος τῶν

στρατηγῶν, τῶν νομοθετῶν, τῶν φιλοσόφων, τῶν ρητόρων, τῶν ποιητῶν καὶ τῶν διαφόρων τεχνιτῶν, ὅπου ποτὲ ἦτον εὐφορῆ καὶ τώρα εἶναι ἄφορη ἀπὸ τοιούτους ἄνδρας.

Εἶναι εἰς μίαν τοποθεσίαν καλήν, ἀπολαύει ἕνα ἀέρα ὑγιεινόν. Τὰ πέραξ της κατάφυτα ἀπὸ ἐλαιῶνας. Ἡ Ἀθήνα, μ' ὅλον ὅπου καὶ τώρα ἠμπορεῖ τινὰς* νὰ τὴν συγκαταριθμήσῃ εἰς τὴν τάξιν τῶν πόλεων, καὶ ἔχει δεκαπέντε-δεκαῆξ χιλιάδες κατοίκους, τοὺς περισσοτέρους Ρωμαίους*, καὶ οἰκοδομὲς ἀρκετές, μ' ὅλον τοῦτο δὲν εἶναι τίποτες ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων καὶ τῶν στολισμῶν ὅπου εἶχεν, ὅταν ἦταν μιὰ ἀρχὴ ὑπέρτατη δημοκρατικὴ.

*Ἀπὸ τὰ πολλὰ παλαιὰ της κάλλη ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργο ἀξιοθέατο καὶ ἀξιοθαύμαστο, ἐσώζονταν ἕως τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὀλόκληρος· μία μπόμπα ὅμως, ποὺ εἶχαν ρίξει οἱ Βενετζίανοι καὶ ἔπεσε εἰς τὸ μπαρούτι ὅπου εἶχαν οἱ Τοῦρκοι ἐδῶ, τὸν ἐχάλασε τὸ 1687. Σῶζονται ἀκόμη καὶ ἄλλα πολλὰ λείψανα τῆς παλαιᾶς της λαμπρότητος, καὶ ἐπιγράμματα εἰς λίθους σκαλισμένα. Ὅσα ὅμως ἠμποροῦσαν νὰ μετατοπισθοῦν, οἱ Εὐρωπαῖοι τὰ ἐσήκωσαν, καὶ τὴν σήμερον κάμνουν κάθε τρόπον νὰ σηκώσουν ἐκεῖνα ποὺ σηκώνονται.

« Γεωγραφία Νεωτερικὴ »

Γρηγόριος Κωνσταντῆς - Δανιὴλ Φιλίππιδης

9. ΤΑ ΔΙΚΑΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

*Ἄρθρον 1. Ὁ σκοπὸς ὅπου ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου οἱ ἄνθρωποι ἐσυμμαζώχθησαν ἀπὸ τὰ δάση τὴν πρώτην φοράν διὰ νὰ κατοικήσουν ὅλοι μαζί, κτίζοντες χώρας καὶ πόλεις, εἶναι διὰ νὰ συμβοηθῶνται καὶ νὰ ζῶσιν εὐτυχησμένοι, καὶ ὄχι νὰ συναντιτρώγωνται ἢ νὰ ρουφᾶ τὸ αἷμα τοὺς ἕνας. Τότε ἔκαμαν βασιλέα, διὰ νὰ ἀγρυπνῆ εἰς τὰ συμφέροντά των, διὰ νὰ εἶναι βέβαιοι εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν φυσικῶν δικαίων, τὰ ὅποια δὲν ἔχει τὴν ἄδεια νὰ τοὺς τὰ ἀφαιρέσῃ κανένας ἐπὶ τῆς γῆς.

*Ἄρθρον 2. Αὐτὰ τὰ Φυσικὰ Δίκαια εἶναι : πρῶτον τὸ νὰ εἴμεθα ὅλοι ἴσοι καὶ ὄχι ὁ ἕνας κατώτερος ἀπὸ τὸν ἄλλον· δεύτερον, νὰ εἴμεθα

ἐλεύθεροι καὶ ὄχι ὁ ἓνας σκλάβος τοῦ ἀλλουνοῦ· τρίτον, νὰ εἴμεθα σίγουροι εἰς τὴν ζωὴν μας, καὶ κανένας νὰ μὴν μπορῆ νὰ μᾶς τὴν πᾶρῃ ἀδίκως καὶ κατὰ τὴν φαντασίαν· καὶ τέταρτον, τὰ κτήματα ὅπου ἔχομεν κανένας νὰ μὴν ἠμπορῆ νὰ μᾶς ἐγγίζη, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἰδικὰ μας καὶ τῶν κληρονόμων μας.

Ἄρθρον 3. "Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι, κατὰ φυσικὸν λόγον εἶναι ἴσοι. "Ὅταν πταίση τινάς, ὅποιασδήποτε καταστάσεως, ὁ Νόμος εἶναι ὁ αὐτὸς διὰ τὸ πταῖσμα καὶ ἀμετάβλητος· ἦγουν δὲν παιδεύεται ὁ πλούσιος ὀλιγότερον καὶ ὁ πτωχὸς περισσότερον διὰ τὸ αὐτὸ σφάλμα, ἀλλ' ἴσια-ἴσια.

*Ἄρθρον 4. "Ὁ Νόμος εἶναι ἐκείνη ἡ ἐλεύθερα ἀπόφασις, ὅπου μὲ τὴν συγκατάθεσιν ὅλου τοῦ λαοῦ ἐγίνεν· ἦγουν ὅλοι θέλομεν ὅτι ὁ φονεὺς νὰ φονεῦται· αὐτὸς λέγεται Νόμος, καὶ εἶναι ὁ ἴδιος διὰ ὅλους μας εἰς τὸ νὰ παιδεύσῃ. Καὶ πάλιν ἄλλος, ὅπου ὑπερασπίζεται· ἦγουν ὅλοι θέλομεν νὰ ἐξουσιάζωμεν τὰ ὑποστατικά μας· κανένας λοιπὸν δὲν ἔχει τὴν ἀδειαν νὰ μᾶς πᾶρῃ δυναστικῶς τίποτε· αὐτὸς εἶναι ὁ Νόμος, ἐπειδὴ μοναχοὶ μας τὸν δεχόμεθα καὶ τὸν θέλομεν. "Ὁ Νόμος εἶναι πάντοτε νὰ προστάξῃ ὅ,τι πράγμα εἶναι δίκαιον καὶ ὠφέλιμον εἰς τὴν συγκοινωνίαν τῆς ζωῆς μας καὶ νὰ μᾶς ἐμποδίξῃ ἐκεῖνο ὅπου μᾶς βλάπτει.

Ἄρθρον 5. "Ὅλοι οἱ συμπολίται ἠμποροῦν νὰ ἔμβουν εἰς ἀξίαν καὶ δημόσια ὀφίικια. Τὰ ἐλεύθερα γένη δὲν γνωρίζουν καμίαν ἀξίαν προτιμήσεως εἰς τὰς ἐκλογὰς των παρὰ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν προκοπήν· ἦγουν, καθένας, ὅταν εἶναι ἄξιος καὶ προκομμένος διὰ μίαν δημοσίαν δούλευσιν, ἠμπορεῖ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ. Ἐξ ἐναντίας δέ, μὴ ὄντας ἄξιος, ἀλλὰ χυδαῖος, δὲν πρέπει νὰ τῷ δοθῇ· διότι, μὴ ἠξεύροντας πῶς νὰ τὴν ἐκτελέσῃ προσκρούει καὶ βλάπτει τὸ κοινὸν μὲ τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν ἀνεπιδεξιότητά του.

*Ἄρθρον 6. "Ἡ Ἐλευθερία εἶναι ἐκείνη ἡ δύναμις ὅπου ἔχει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ νὰ κἀνῃ ὅλον ἐκεῖνο ὅπου δὲν βλάπτει εἰς τὰ δίκαια τῶν γειτόνων του. Αὕτῃ ἔχει ὡς θεμέλιον τὴν φύσιν, διατὶ φυσικὰ ἀγαπῶμεν νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι· ἔχει ὡς κανόνα τὴν δικαιοσύνην, διατὶ ἡ δικαία ἐλευθερία εἶναι καλή· ἔχει ὡς φύλακα τὸν Νόμον, διατὶ αὐτὸς προσδιορίζει ἕως ποῦ πρέπει νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι. Τὸ ἠθικὸν σύνορον τῆς Ἐλευθερίας εἶναι τοῦτο τὸ ρητόν: Μὴν κάμῃς εἰς τὸν ἄλλον ἐκεῖνο ὅπου δὲν θέλεις νὰ σοῦ κάμουν.

Ἄρθρον 7. Τὸ δίκαιον τοῦ νὰ φανερώσωμεν τὴν γνώμην μας καὶ τοὺς συλλογισμοὺς μας, τόσον μὲ τὴν τυπογραφίαν, ὅσον καὶ μὲ ἄλλον τρόπον· τὸ δίκαιον τοῦ νὰ συναθροίζωμεθα εἰρηνικῶς· ἡ ἐλευθερία κάθε εἴδους θρησκείας, Χριστιανισμοῦ, Ἰουδαϊσμοῦ, Τουρκισμοῦ καὶ τὰ λοιπά, δὲν εἶναι ἐμποδισμένα εἰς τὴν παροῦσαν διοίκησιν. Ὅταν ἐμποδίζονται αὐτὰ τὰ δίκαια, εἶναι φανερόν πῶς προέρχεται τοῦτο ἀπὸ Τυραννίαν, ἢ πῶς εἶναι ἀκόμη ἐνθύμησις τοῦ ἐξοστρακισθέντος Δεσποτισμοῦ, ὅπου ἀπεδιώξαμεν.

Ἄρθρον 8. Ἡ σιγουρότης* εἶναι ἐκείνη ἡ διαφέντευσις* ὅπου δίδεται ἀπὸ ὅλον τὸ ἔθνος καὶ τὸν λαὸν εἰς τὸν κάθε ἄνθρωπον διὰ τὴν φύλαξιν τοῦ ὑποκειμένου του, τῶν δικαίων του καὶ τῶν ὑποστατικῶν του· ἤγουν, ὅταν βλάβη τινὰς ἔνα μόνον ἄνθρωπον, ἢ πάρη ἀδίκως τίποτες ἀπὸ αὐτόν, ὅλος ὁ λαὸς πρέπει νὰ σηκωθῆ κατ' ἐπάνω ἐκείνου τοῦ δυνάστου καὶ νὰ τὸν ἀποδιώξη.

Ἄρθρον 9. Ὁ Νόμος ἔχει χρέος νὰ διαφεντεύη* τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν ὅλου τοῦ ἔθνους καὶ ἐκείνην τοῦ κάθε ἀνθρώπου, κατοικοῦ εἰς αὐτὴν τὴν αὐτοκρατορίαν, ἐναντίον τῆς καταθλίψεως καὶ τῆς δυναστείας τῶν διοικητῶν· ὅταν αὐτοὶ διοικοῦν καλῶς, νὰ τοὺς διαφεντεύη· εἰ δὲ κακῶς, νὰ τοὺς ἀποβάλλῃ.

Ἄρθρον 10. Κανένας ἄνθρωπος νὰ μὴ ἐγκαλῆται εἰς κριτήριον, νὰ μὴ φυλακῶνεται κατ' ἄλλον τρόπον, παρὰ καθὼς διορίζει ὁ Νόμος· ἤγουν ὅταν πταισῆ ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὄχι κατὰ τὴν φαντασίαν καὶ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ*. Κάθε κάτοικος ὅμως, ὅταν κραχθῆ εἰς τὴν κρίσιν, ἢ κατὰ νόμον πιασθῆ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ κριτηρίου, πρέπει νὰ ὑποταχθῆ εὐθὺς καὶ νὰ πηγαίνῃ νὰ κριθῆ· διατὶ ἂν ἀντισταθῆ καὶ δὲν θέλει νὰ πηγαίνῃ εἰς τὴν κρίσιν, γίνεται πταιστής· καὶ ἀρκετὸν σφάλμα εἶναι, ὅταν ὁ Νόμος κράζη κανέναν ἄνθρωπον καὶ ἐκεῖνος ἀντιστέκεται μὲ τὸ κακὸν καὶ δὲν ὑπακούῃ νὰ πηγαίνῃ, ὄντας σίγουρος ὅτι δὲν παιδεύεται* ἂν εἶναι ἀθῶος.

Ἄρθρον 11. Κάθε δυναστικὸν ἐπιχειρήμα ὅπου ἤθελαν κάμει ἐναντίον ἐνὸς ἀνθρώπου ὅπου δὲν ἔπταισε, καὶ χωρὶς προσταγὴν τοῦ Νόμου θέλουν νὰ τὸν καταδικάσουν, ἐκεῖνο φαίνεται πῶς εἶναι μόνον ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ κριτοῦ καὶ ἔργον τυραννικόν. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν τὸ ὅποῖον θέλουν νὰ δυναστεύσουν μὲ αὐτόν τὸν τρόπον, ἔχει δίκαιον καὶ ἄδειαν νὰ ἀντισταθῆ ἐξ ὅλης του τῆς δυνάμεως νὰ τὸ ἀποβάλλῃ μὲ βίαν καὶ νὰ μὴν ὑποταχθῆ.

Ἄρθρον 12. Ἐκεῖνοι ὅπου ἐκδίδουν προσταγὰς, ἢ ὅπου ἤθελε τὲς ὑπογράψουν, ἢ ὅπου ἤθελε τὲς ἐκτελέσουν, ἢ ὅπου ἤθελε βάλουν ἄλλους νὰ τὲς τελειώσουν, λέγοντές τες πὼς εἶναι πράγματα ἀναγκαῖα, χωρὶς νὰ ἔχη τὴν εἶδισιν ἢ διοίκησιν, εἶναι πταίσται καὶ ἔχουν νὰ τιμωρῶνται αὐστηρῶς.

Ἄρθρον 13. Κάθε ἄνθρωπος ὅπου φαίνεται πὼς εἶναι ἀθῶος, ἂν τὸν συκοφαντήσουν πὼς ἔπταισεν, ἐν ὧσφ νὰ βεβαιωθῆ πὼς εἶναι πταίστης, πὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ πιασθῆ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κριτηρίου, κάθε αὐστηρότης, καθὼς δέσιμον, ὕβρισμοί, δαρμοί, ὅπου δὲν εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν κατακράτησιν τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου ἐν ὧσφ νὰ κριθῆ, νὰ εἶναι ἐμποδισμένα, καὶ μόνον ἀφοῦ ἀποδειχθῆ πταίστης, τότε νὰ γίνεται ἀρχὴ τῆς τιμωρίας εἰς τὸ ὑποκείμενόν του, καθὼς διαλαμβάνει ὁ Νόμος.

Ἄρθρον 14. Κανένας ἄνθρωπος νὰ μὴ κρίνεται καὶ νὰ μὴ τιμωρῆται ἀλλῶς, παρὰ ἀφοῦ εἰπῆ ὅλα τὰ δικαιολογήματά του καὶ ἀφοῦ κατὰ τοὺς νόμους κραχθῆ εἰς τὴν κρίσιν· καὶ τιμωρεῖται τότε μόνον, ὅταν εἶναι ἓνας Νόμος καμωμένος προτοῦ νὰ κάμη ἐκεῖνος τὸ πταίσμα. Ὁ Νόμος δὲ ὅπου ἤθελε τιμωρήσει ἐγκλήματα, ἄπερ ἔγιναν εἰς τὸν καιρὸν ὅπου αὐτὸς δὲν εἶχε συστηθῆ, λέγεται Τυραννία. Καὶ τὸ νὰ τιμωρήσῃ ἓνας νέος Νόμος παλαιὰ ἐγκλήματα λέγεται ἀνομία. Ἦγουν ἓνας ἄνθρωπος ἐπῆρε (ἓνα βόδι): δὲν ἦτον κανένας Νόμος ὅπου τὸ ἐπῆρε, δὲν ἦτον κανένας Νόμος ὅπου νὰ ἐμπόδιζε ταύτην τὴν ἀρπαγὴν· ἐξεδόθη ἔπειτα Νόμος νὰ μὴν ἀρπάξῃ ἓνας τοῦ ἄλλου πράγματα: ὁ ἄρπαξ δίδει ὀπίσω τὸ βόδι, μὰ δὲν παιδεύεται, ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν ἤξευρε πὼς ἡ ἀρπαγὴ εἶναι κακὴ.

(Ἀκολουθοῦν 21 ἀκόμη ἄρθρα καθορίζοντα τὰ ὑπόλοιπα δικαιώματα καὶ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου).

« Ἐλευθερία, Ἰσοτιμία, Ἀδελφότης »

Ρηγας Φεραῖος

10. ΣΟΥΛΙΩΤΑΙ ΚΑΙ ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑΙ

(Ὁ θρυλικὸς χορὸς τοῦ Ζαλόγγου)

Τὴν ἐπαύριον λαβόντες τοὺς ὀμήρους καὶ τὰ ἀναγκαῖα φορτηγὰ ζῶα, διηθύνθησαν πρὸς τὴν Πάργαν, ἀποσπασθέντες ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς γλυκείας Πατρίδος καὶ συνοδευόμενοι ὑπὸ κοπετῶν καὶ θερμῶν δακρῦων, ὁ Δῆμος Δράκος, Φῶτος Τζαβέλλας, Τζίμας Ζέρβας, Γκόγκας, Δαγκλῆς καὶ λοιποὶ φύλαρχοι. Οὗτοι ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν τὰ δύο σχεδὸν τρίτα τῶν συμπολιτῶν ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Πάργαν. Ἐξ ἄλλου ὁ Κίτζος Βότζαρης, Κουτζονίκας, Φωτομάρας μὲ τοὺς ἰδικούς των διεβίβασθησαν, οἱ μὲν εἰς Βουλγαρέλι*, οἱ δὲ εἰς Ζάλογγον*.

Ὁ ἱερομόναχος Σαμουήλ, μείνας μετὰ πέντε μόνον Σουλιωτῶν, παρέδιδε κατὰ τὴν συμφωνίαν ὅσα πολεμοφόδια ὑπῆρχον εἰς τὸ φρούριον, μετὰ δὲ τὴν παράδοσιν ἐμελλε νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Πάργαν. Καθ' ἣν ὅμως στιγμὴν ἐγένετο ἡ παράδοσις, εἰς ἓκ τῶν τριῶν ἀπεσταλμένων Τούρκων διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν πολεμοφοδίων εἶπε πρὸς τὸν Σαμουήλ :

— Πόσα κολαστήρια* στοχάζεσαι, καλόγερε, ὅτι θὰ σοῦ κάμῃ ὁ Βεζίρης, ὅταν σὲ βάλῃ στὸ χέρι, ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ δὲν γλυτώνεις;

— Δὲν εἶναι ἄξιος ὁ Βεζίρης, ἀπεκρίθη ὁ Σαμουήλ, νὰ πιάσῃ ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς ὅπου δὲν τὸν φοβεῖται, γνωρίζει καὶ ἄλλον δρόμον τοῦ θανάτου.

Ἐξεληθόντων τούτων τῶν λόγων ἀπὸ τὸ στόμα του, μόλις παρήλθον δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ ἤναψεν ἡ πυρίτις, ἡ ὁποία καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους καὶ δύο Σουλιώτας καὶ τὸν ἴδιον τὸν Σαμουήλ κατέκαυσεν. Ὁ τελευταῖος μάλιστα ἀφανὴς ἐγένετο, ἰστάμενος ὄρθιος ἐπὶ τὶ κιβώτιον πλήρες πυρίτιδος. . .

Μεθ' ἡμέρας τρεῖς τοῦ τραγικοῦ συμβάντος ἐξέτασεν ὁ Περραιβὸς εἰς τὴν Πάργαν Σουλιώτην τινά, ἡμιφλογισμένον σχεδὸν ὑπὸ τῆς πυρίτιδος, ὁ ὁποῖος ἴστατο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν τοῦ συμβάντος ἐκτὸς τῆς θύρας τῆς πυριτιδαποθήκης. Ὁμοίως ἐξέτασε καὶ ἄλλους δύο συγγενεῖς τοῦ Σαμουήλ. Οὗτοι τὸν ἐβεβαίωσαν, ὅτι ὁ Σαμουήλ βαστῶν κηρίον ἀνημμένον εἰς τὰς χεῖρας ἀνέβη μετὰ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Τούρκου ἐπὶ τινος κιβωτίου, ἀφ' ὅπου οὐ δούς τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸν Τούρκον ἔρριψε ταυτοχρόνως τὸ φυτίλι τοῦ κηρίου ἐπὶ τὸ

ἔδαφος, ἐν ᾧ ὑπῆρχε διεσκορπισμένη πυρίτις. Καὶ οὕτω γέγονεν, ὃ γέγονε.

Μόλις εἶχον φθάσει παρὰ τῆς Πάργας τὰ μεθόρια καὶ πρὶν ἔτι πυρποληθῆ ὁ Σαμουήλ, παραβὰς ὁ στρατάρχης Βελῆ* Πασᾶς τὰ τόσα ἔνορκα καὶ πολυμάρτυρα ἔγγραφα του, καταφρονήσας τοὺς ὀμήρους, ἐπέμπε κατόπιν αὐτῶν τὸν Σελλικτάρην Μπόταν ἐπὶ κεφαλῆς τεσσάρων χιλιάδων στρατιωτῶν, ὅπως προλάβῃ, θυσίασῃ καὶ αἰχμαλωτίσῃ, εἰ δυνατόν, αὐτοὺς καθ' ὁδόν. . .

Πλησίον ὄντες οἱ Πάργιοι καὶ πολλοὶ ἔτι ἐκ τῶν προσφύγων Σουλιωτῶν, ἀκούσαντες τὸν πυροβολισμόν καὶ ἀλαλαγμὸν τῶν ἐπερχομένων ἔδραμον εἰς ἐπικουρίαν τῶν συντρόφων. Φοβηθέντες οἱ ἐχθροί, ὀπισθώρμησαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν ἐκτὸς τῶν ὀρίων. Ἰδόντες δὲ τοὺς Παργίους ὀρμῶντας πρὸς βοήθειαν τῶν Σουλιωτῶν, ἤρχισαν νὰ τοὺς ἐπαπειλώσι, λέγοντες, ὅτι ἐὰν θέλωσι νὰ ἀποφύγῃσι τὸν κίνδυνον τοῦ πολέμου, πρέπει νὰ παραδώσωσιν ἢ νὰ διώξωσιν ἀμέσως ὄλους τοὺς Σουλιώτας μετὰ τῶν γυναικοπαίδων εἰς τὸ ὀθωμανικὸν κράτος.

— Πῶς εἶναι δυνατόν, ἀπεκρίθησαν οἱ Πάργιοι, ἄλλα νὰ γράφῃ καὶ ἄλλα νὰ πράττῃ ὁ στρατάρχης Βελῆ Πασᾶς ; Ἐὰν αὐτὸς παραβῆναι ἀσυνειδήτως τὰς ἐγγράφους καὶ ἐνόρκους συμφωνίας καὶ ὑποχρεώσεις του, ἡ Πάργα ὅμως διετήρησεν ἐξ ἀρχῆς καὶ θέλει διατηρήσει, ἐνὸς ὧ ὑπάρχει, τὸ σύστημα τῆς φιλοξενίας πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ καταφεύγοντας· ἀφ' ἑτέρου ὅμως διὰ τὴν γειτονικὴν ἡσυχίαν καὶ ἑρμονίαν δὲν θέλει λείψει νὰ τοὺς παρακαλέσῃ νὰ ὑπάγωσιν, ὅταν εὐκολυνθῶσιν, ὅπου εὐχαριστοῦνται.

Εἰδοποιηθεὶς τότε παρὰ τῶν Παργίων ὁ εἰς Κέρκυραν Ρῶσος πληρεξούσιος τὴν παράνομον ταύτην πράξιν τοῦ στρατάρχου, ἔγραψεν αὐστηρῶς πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἀλῆν καὶ οὕτω κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ διελύθη τὸ στρατόπεδον ἄνευ ἄλλης ἐχθροπραξίας.

Οἱ δὲ ἀπελθόντες εἰς Ζάλογγον Σουλιῶται μετὰ τῶν γυναικοπαίδων περιέμενον ἡμέραν παρ' ἡμέραν διαταγὴν τοῦ Βεζίρη, διορίζουσαν αὐτοὺς κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του εἰς ὄρεινὰς καὶ ὑγιεινὰς κατοικίας καὶ ἄφθονον ἀπολαβὴν προϊόντων ἀπὸ καρποφόρων ἐπαρχιῶν.

Ἄλλ' ἀντὶ τούτων μεθ' ἡμέρας τέσσαρας παρουσιάσθησαν ἄ-

προσδοκῆτως πρὸς τὰ πλάγια τῶν τρεῖς σχεδὸν χιλιάδες Τουρκαλβανοί, οἵτινες τοὺς ἐγνωστοποίησαν ἀμέσως, ὅτι ἔχουσι προσταγὴν τοῦ Βεζίρη νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα τῶν ὅλα, αὐτοὺς δὲ νὰ φέρωσιν εἰς Ἰωάννινα, ὅπου θ' ἀποφασίσῃ ἡ Ὑψηλότης τοῦ περὶ τῆς διαμονῆς τῶν καὶ περὶ τῆς ἀνταμοιβῆς τῶν πιστῶν ἐκδουλεύσεών τῶν. Τότε ἠενώχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν εἰς τοῦ τυράννου τὰς ὑποσχέσεις ἀφωσιωμένων, τότε ἠσθάνθησαν τὰς συνήθεις ἀνταμοιβάς του, τότε ἐνεθυμήθησαν τὰς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τελευταίας πατριωτικὰς καὶ πατρικὰς συμβουλὰς τοῦ Σαμουήλ. Ἄλλ' ὅλα ἦσαν ἤδη μάταια καὶ πᾶσα ἐπίγνωσις ἀθεράπευτος. Τὸ πᾶν συνίστατο ἢ εἰς τὴν τυφλὴν παράδοσιν ἢ εἰς τὴν διὰ τῶν ὄπλων ἀπηλπισμένην ἀπόφασιν. Συμβουλίου λοιπὸν γενομένου, ἐνεκρίθη τὸ δεύτερον.

Ὅθεν ἀπὸ τῆς ἐνάτης πρὸ μεσημβρίας μέχρι τῆς ἐνδεκάτης τῆς ὑστεραίας ἐσυγκροτοῦντο ἀμφοτέρωθεν πεισματῶδεις ἐχθροπραξίαι. Γυναῖκες τινές, ὡσεὶ ἐξήκοντα, ὅλαι σχεδὸν χῆραι, ἰδοῦσαι τὸν κίνδυνον ἀναπόφευκτον ἐπροτίμησαν παρὰ τὴν πολυπαθῆ καὶ κατησχυμένην αἰχμαλωσίαν τὸν ἥρωϊκὸν καὶ στιγμιαίον θάνατον. Ἀναβᾶσαι ἐπὶ τινος κρημνώδους ὕψους πρῶτον κατέρριπτον τὰ τρυφερὰ καὶ φίλτατα αὐτῶν τέκνα, ἔπειτα δὲ μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἐρρίπτοντο καὶ αὐταὶ αὐθορμήτως ἀπὸ τοῦ κρημνοῦ.

Ἡ τραγικὴ καὶ φρικώδης αὕτη πράξις τῶν γυναικῶν ἠρέθισε τοὺς ἄνδρας νὰ διακινδυνεύσωσι τὴν νύκτα, διασχίζοντες τὸν στρατὸν διὰ τῶν ὄπλων...

« Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας », 1815

Χρυσόφορος Περαϊβός

11. ΣΑΛΠΙΣΜΑ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΡΙΟΝ

« Μείζον' ὅστις ἀντὶ τῆς αὐτοῦ πάτρας φίλον νομίζει, τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω ».

Σοφοκλέους « Ἀντιγόνη »

Ἄδελφοί, φίλοι καὶ συμπατριῶται, ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων καὶ γενναῖοι τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ὑπέρμαχοι, οἱ κατὰ τὴν Αἴγυπτον εὐρισκόμενοι Γραικοὶ καὶ ὅσοι ἄλλοι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ καὶ ἀλλαχοῦ διατρίβετε προσμένοντες τὸν ἀρμόδιον καιρὸν τῆς κοινῆς τοῦ γένους ἐλευθερίας, ἀξιωματικοὶ τε καὶ στρατιῶται πάσης τάξεως καὶ παντὸς βαθμοῦ, χαίρετε, ἐπειδὴ ἡ χαρὰ σας εἶναι κοινὴ χαρὰ

δλων τῶν Γραικῶν· ὑγιαίνετε, ἐπειδὴ ἡ ὑγεία σας εἶναι κοινὴ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος.

Ὅσα, φίλοι καὶ ἀδελφοί, ἀναγνώσετε εἰς τὴν παροῦσαν ἐγκύκλιον ἐπιστολήν, μὴ τὰ νομίζετε συμβουλὰς ἰδικὰς μου, ἀλλ' ἐλεεινολογίας καὶ παράπονα τῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας τὴν εἰκόνα βλέπετε· διότι ἄλλα δὲν γράφω, πλὴν ὅσα ἤθελε σᾶς εἶπει ἡ κοινὴ μήτηρ ἡμῶν καὶ πατρίς, ἡ δυστυχὴς Ἑλλάς, ἃν ἐλάμβανε φωνὴν καὶ γλῶσσαν.

Φαντασθῆτε λοιπόν, ὅτι ἔχετε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἡμετέραν μητέρα, τὴν παλαιὰν ἐκείνην καὶ περίφημον εἰς ὅλα τὰ ἔθνη καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας Ἑλλάδα, ἡ ὁποία μὲ μαῦρα καὶ ἐξεσχισμένα φορέματα, εἰς ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος πληγωμένη ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τυράννους, μὲ λυτοὺς τῆς κεφαλῆς τοὺς πλοκάμους, ἀνυπόδητος καὶ σχεδὸν γυμνή, ὀδυρομένη καὶ κλαίουσα τὴν ἀθλίαν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν τὴν ἔρριψεν ἡ θηριότης τῶν Τούρκων, τρέχει πρὸς ἡμᾶς, τὰ τέκνα τῆς, μᾶς δείχνει τὰ κατεσχισμένα τῆς φορέματα, μίαν πρὸς μίαν μᾶς ἀνακαλύπτει τὰς πληγὰς τῆς, μᾶς βιάει μὲ τὰ αἱματὰ τῆς, μᾶς βρέχει μὲ τὰ δάκρυά τῆς, ἐναγκαλίζεται καὶ ἀσπάζεται εἶνα ἕκαστον ἀπὸ ἡμᾶς κατ' ἰδίαν, καὶ ζητεῖ ἀπὸ ὅλους κοινῶς ἐκδίκησιν μὲ ταῦτα τὰ λόγια :

« Τέκνα μου ἀγαπητά, ὅσοι ὀνομάζεσθε Γραικοί, εἰς κανένα αἰῶνα, εἰς κανένα τοῦ κόσμου τόπον, ἀπ' ἐμὲ τὴν μητέρα σας μήτε πλέον εὐτυχὴς, μήτε πλέον λαμπρὰ ἄλλη καμμία δὲν ἐφάνη. Τὰ πρῶτά μου τέκνα, οἱ πρόγονοί σας, ἦσαν οἱ πλέον φωτισμένοι, οἱ πλέον ἀνδρεῖοι ἄνθρωποι τῆς οἰκουμένης. Τῆς ἐλευθερίας τὸ γλυκύτετον ὄνομα ἀπ' ἐκείνους εὐρέθη, εἰς ἐκείνους πρῶτους ἠκούσθη, ἀπ' ἐκείνων τὰ στόματα πρῶτοι ἐξεφωνήθη. Αὐτοὶ πρῶτοι εὗρηκαν καὶ αὗξησαν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, ὡς μέχρι τοῦ νῦν μαρτυροῦσι καὶ τὰ βιβλία, ὅσα ἐγράψαν ἀπ' αὐτοὺς, καὶ τῶν χειρῶν αὐτῶν τὰ δημιουργήματα, ἔργα θαυμαστὰ γῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἀνδριαντοποιητικῆς τέχνης. Εἰς ἐμὲ τὴν Ἑλλάδα πρῶτην ἐγεννήθησαν ποιηταί, ρήτορες, φιλόσοφοι, τεχνίται, στρατηγοί, παντὸς εἶδους καὶ πάσης τάξεως ἄνθρωποι, τόσοι μεγάλοι, τόσοι παράδοξοι, ὥστε ὅσα λέγονται περὶ αὐτῶν ἤθελαν ἀναμφιβόλως νομισθῆ μῦθοι, ἃν δὲν εἶχομεν τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰ λείψανα τῆς μεγαλοουργίας των. Αὐτοί, ὀλίγοι τὸν ἀριθμόν, καὶ νόμους εὗρηκαν, καὶ πολιτείας συνέστησαν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν των μὲ μεγαλοψυχίαν ἀπίστευτον ὑπεράσπισαν ἐναντίον εἰς

κραταιούς και μεγάλους βασιλείς, εις ἔθνη και ἀπ' αὐτὴν τῆς θαλάσσης τὴν ἄμμον πολυαριθμότερα. Αὐτοὶ μὲ στρατιώτας πολλὰ ὀλίγους, ἀλλὰ γέμοντας ἀπὸ τὸν ἅγιον τῆς ἐλευθερίας ἐνθουσιασμόν, ἀντεστάθησαν εἰς τὰ ἀναριθμητὰ τῆς Περσίας στρατεύματα, ἢ ὅποια τότε ἦτον ἢ πλατυτέρα, ἢ κραταιότερα, και φοβερωτέρα βασιλεία τῆς οἰκουμένης· και εἰς ὀλίγου καιροῦ διάστημα, διὰ ξηραῖς και θαλάσσης και τοὺς βαρβάρους κατετρόπωσαν, και τὸν ὑπερήφανον Αὐτοκράτορα τῶν βαρβάρων εἰς μικρὸν πλοιάριον νὰ φύγη μὲ μεγάλην του καταισχύνην ἠνάγκασαν, διὰ νὰ μὴ ζωγρηθῆ ἀπὸ τοὺς προγόνους σας, τοὺς ὁποίους πρότερον τόσον οὐτιδανούς ἐνόμιζεν, ὥστε μὲ μόνην του τὴν παρουσίαν ἤλπιζε νὰ τοὺς ροφήσῃ χωρὶς πόλεμον, καθὼς ὁ λέων καταπίνει τὸ ἀσθενὲς και ἀνίσχυρον ἀρνίον.

Ἄλλὰ, τέλος πάντων, οἱ πρόγονοί σας, ὡ τέκνα μου ἀγαπητά, ὄντες ἄνθρωποι ἐπιτασαν και αὐτοὶ ὡς ἄνθρωποι. Μὴ συλλογισθέντες ὅτι τὰ παράδοξα και σχεδὸν ἀπίστευτα ἀνδραγαθήματα, ὅσα κατῴρθωσαν, ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς κοινῆς πάντων τῶν Ἑλλήνων ὁμοιοίας, ἄρχισαν νὰ ζηλοτυποῦν και νὰ φθονῶσιν ἀλλήλους, νὰ κατατρέχωσιν ὁ εἰς τὸν ἄλλον, νὰ σπεύρωσιν κατὰ πᾶσαν πόλιν και χώραν τῆς διχονοίας τὰ ζιζάνια. Και τί συνέβη ἐκ τούτου; Ὡ τέκνα μου, τέκνα μου, ἀφήσατέ με πρὸς ὀλίγον νὰ σφογγίσω τὰ δάκρυά μου, διὰ νὰ σᾶς διηγηθῶ τὰ φαρμακερὰ τῆς διχονοίας ἀποτελέσματα.

Ἡ διχονοία ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔκαμε μικροψύχους τοὺς μεγαλοψύχους Ἑλληνας, κατέστησε τοὺς σοφοὺς ἄφρονας, ἐδίωξεν ἀπὸ τὰς καρδίας των τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος, και ἔθηκεν εἰς αὐτῆς τὸν τόπον τὴν δίψαν τῶν ἡδονῶν και τοῦ πλοῦτου, ἐφυγάδευσε τὸν ἐνθουσιασμόν τῆς ἐλευθερίας, και ἔφερον ἀντ' αὐτοῦ τὴν μικροπρέπειαν, τὴν κολακειαν, τὸ ψεῦδος, τὴν ἀπάτην, και τῆς ἀπάτης ὅλα τὰ βδελυρὰ παρακολουθήματα. Και μὲ τοιαῦτα ἀγενῆ και δυστυχέστατα φρονήματα πῶς ἦτον πλέον δυνατὸν νὰ μείνωσιν οἱ πρόγονοί σας ἐλεύθεροι; Ἡ ἐλευθερία, τέκνα μου, δὲν ἀγαπᾷ νὰ κατοικῆ εἰς τόπους, ὅπου δὲν βασιλεῦει ἡ ἀρετὴ και ἡ χρηστομάθεια. Ὅθεν οἱ θαυμαστοὶ ἐκεῖνοι και περίφημοι Ἕλληνες ὑπετάχθησαν πρῶτον εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου. Και τοῦτο δὲν ἦτον ἔτι τόσον δεινόν, ἐπειδὴ οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦσαν κἂν* και αὐτοὶ Ἕλληνες. Ἐπεσαν μετὰ ταῦτα ὑποκάτω εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Ῥωμαίων, ζυγὸν αἰσχρότερον ἀπὸ τὸν πρῶτον, ἀλλ' ὄχι ἀκομη τόσον ἐλεεινόν· διότι οἱ

τότε Ρωμαῖοι ἦσαν ἔθνος γενναῖον, καὶ ἀντὶ τοῦ νὰ βαρύνωσι τὸν ζυγὸν εἰς τῶν Ἑλλήνων τοὺς αὐχένας, τοὺς ἐτίμησαν ὡς σοφωτέρους των, ἀντὶ δούλων τοὺς κατέστησαν διδασκάλους των, καὶ λαβόντες ἐπιστήμας καὶ τέχνας παρ' αὐτῶν ἠξιώθησαν νὰ ὀνομασθῶσι καὶ αὐτοὶ τὸ δεύτερον σοφὸν ἔθνος τῆς Οἰκουμένης μετὰ τοὺς Ἑλληνας.

Ἄλλ' ἔπτασαν τέλος πάντων καὶ οἱ Ρωμαῖοι, πταῖσμα τὸσον βαρύτερον τοῦ ἑλληνικοῦ πταίσματος, ὅσον ἔπρεπε νὰ εἶναι προσεκτικώτεροι, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τῆς Ἑλληνικῆς δυστυχίας τὸ παράδειγμα. Ἐδιχόνησαν καὶ αὐτοί, μὴ συλλογισθέντες ὅσα κακὰ εἶχε προξενήσει εἰς τοὺς Ἑλληνας ἡ διχόνοια· καὶ χάσαντες τὴν αὐτονομίαν ἔγιναν σύνδουλοι τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκυβερνῶντο ἐντάμα* ἀπὸ τὴν αὐτοδέσποτον θέλησιν τῶν Καισάρων τῆς Ρώμης. Ὁ ζυγὸς οὗτος ἦτον βέβαια αἰσχροτέρος εἰς τοὺς Ἑλληνας, ἀλλ' εἶχε μ' ὄλον τοῦτο κἄν* ποῖαν παρηγορίαν· διότι καὶ τὰ φῶτα τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶχον ἀκόμη παντάπασιν ἀποσβεσθῆ, καὶ ἐσώζετο καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς δεσπότης κἄν ποῖα αἰδώς, ἣτις τοὺς ἠνάγκασε νὰ μετριάζωσι τὸν ζυγόν. Ἄλλ' οἱ δεσπότης τῆς Ρώμης ἐπολλασπλασιάζοντο καθ' ἡμέραν, ὅχι πλέον ἐκλεγόμενοι ἀπὸ τὴν θέλησιν τῶν πολιτῶν ἢ διαδεχόμενοι τὴν ἡγεμονίαν παῖς παρὰ πατρός, ἀλλ' ἀναγορευόμενοι ἀπὸ τὴν θορυβώδη τῶν στρατευμάτων ἐπανάστασιν. Αὐτοὶ μετακομίσαντες ἔπειτα τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔδωκαν καὶ εἰς ἐσᾶς, ὦ τέκνα μου, τοὺς Γραικοὺς, τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων τοὺς ἀπογόνους, τὸ ὄνομα τῶν Ρωμαίων, ὄνομα τὸ ὁποῖον μῆτε εἰς αὐτοὺς πλέον δὲν ἤρμοζεν, ἐπειδὴ τὰ στρατεύματα, ἀντὶ γνησίων Ρωμαίων, ἀνεβίβαζον πολλακίς εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον Θρακίς, Βουλγάρους, Ἰλλυριοὺς, Τριβαλλοὺς, Ἀρμένιους καὶ ἄλλους τοιοῦτους τρισβαρβάρους δεσπότης· τῶν ὁποίων ὁ ζυγὸς ἔγινε τὸσον βαρύτερος, ὅσον καὶ τὰ φῶτα τῆς Ἑλλάδος ἠφανίζοντο ἐν μετὰ τὸ ἄλλο, καὶ οἱ ταλαίπωροι Ἑλληνας ἔχασαν ἕως καὶ τὸ προγονικὸν αὐτῶν ὄνομα, ἀντὶ Γραικῶν ὀνομασθέντες Ρωμαῖοι· καὶ μ' ὄλον τοῦτο ὁ ζυγὸς οὗτος ὁ τὸσον βαρὺς ἦτον ἀκόμη ὑποφερτός, διότι οἱ βασιστάζοντες αὐτὸν ἄθλιοι Γραικοὶ εἶχον κἄν τὴν ἄδειαν νὰ θρηνώσι τὰς συμφορὰς των, ἦτον εἰς αὐτοὺς συγχωρημένον νὰ πλησιάζωσι κἄν τοὺς τυράννους των καὶ νὰ ζητῶσιν ἐκδίκησιν παρ' αὐτῶν δι' ὅσα ἔπασχον ἀπὸ τῶν τυράννων τοὺς ὑπηρέτας. Ἦσαν βέβαια σκληροὶ τοῦ καιροῦ ἐκείνου οἱ τύραννοι, ἀλλ' ὄντες ὀμόθρησκοι καὶ ὀμό-

γλωσσοι τῶν Γραικῶν, ὑπεκρίνοντο κἄν ποῖαν συνείδησιν, κἄν τινα θεοῦ φόβον. Καί ἄν ἡ καρδιά των ἔγεμεν ἀπὸ φαρμάκιον, εἰς τὰ χεῖλη ἠγαγκάζοντο νὰ κρατῶσι τὸ μέλι. Διὰ ταύτας λοιπὸν τὰς αἰτίας, τέκνα μου ἠγαπημένα, ὀνομάζω καὶ τὸν ζυγὸν τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων ὑποφερτόν, παραβαλλόμενον μὲ τὴν σημερινὴν παναθλίαν κατάστασιν τῶν Γραικῶν, τὴν ὁποῖαν νὰ περιγράψω μῆτε φωνῆ πλέον μ' ἔμεινε μῆτε δύναμις.

Οὐαί, οὐαί ! Τέκνα μου ἀγαπητά, δυστυχεῖς ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων. Ἐσυντρίφθη, τέλος πάντων, καὶ ὁ Ρωμαϊκὸς ζυγός, καὶ οἱ Ρωμαῖοι Αὐτοκράτορες ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τοῦ Βυζαντιοῦ τὸν θρόνον. Ἄλλὰ τοὺς ἐκρημνίσαν τίνες ; Τύραννοι ἀσυγκρίτως καὶ βαρβαρώτεροι καὶ σκληρότεροι ἀπ' ἐκείνους· καὶ οἱ ταλαίπωροι Γραικοί, ἀντὶ τοῦ νὰ ἀναψύξωσιν*, ἔκλιναν ἔλεεινῶς τὸν αὐχένα ὑποκάτω εἰς ζυγὸν τόσον βαρύν, τόσον ἀπάνθρωπον, ὥστε νὰ ποθήσουν τὸν Ρωμαϊκὸν ζυγόν. Ἔθνος τρισβάρβαρον, ἔθνος μιαρὸν, ἔθνος διαφόρου γλώσσης καὶ διαφόρου θρησκείας, εἰς ὀλίγα λόγια, ἔθνος τούρκικον, ἔπεσε, τέκνα μου, εἰς ἐμὲ τὴν δυστυχεστάτην μητέρα σας, τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἓνας σφοδρὸς ἀνεμοστρόβιλος, καὶ κατέσβεσε τὰ μικρὰ καὶ ἀσθενῆ φῶτα, ὅσα τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων ἢ τυραννία δὲν εἶχεν ἀκόμη δυνηθῆ νὰ βρέσῃ· ἐσκόρπισε τὰ ὀλίγα ἐκεῖνά μου τέκνα, τοὺς ἀδελφούς σας, ὅσοι ὀλίγον σοφώτεροι παρὰ τοὺς ἄλλους κατέφυγον ἄλλος ἄλλαχοῦ, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τῆς προγονικῆς αὐτῶν σοφίας τὰ λείψανα. Ἐπεσεν ἐπάνω μου τὸ ἀπάνθρωπον γένος τῶν Μουσουλμάνων, ὡς ἄγριος λύκος· καὶ ἴδετε, τέκνα μου, εἰς ποῖον ἔλεεινὸν τρόπον μὲ κατεσπάρραξε, πῶς κατέσχισε τὰ λαμπρὰ μου φορέματα, πῶς αἱμάτωσε καὶ κατεπλήγωσε τὰς τρυφεράς μου σάρκας. Ἰδετε πῶς ἐξήρανε τοὺς μαστοὺς μου, ὥστε μῆτε σταλαγμὸς γάλακτος δὲν ἔμεινε πλέον εἰς αὐτοὺς διὰ νὰ σᾶς θρέψω. Ἰδετε πῶς ἀπὸ τοὺς παντοτινοὺς στεναγμούς καὶ τὰ καθημερινὰ δάκρυα ἐβρόγχιασε καὶ αὐτός μου ὁ λάρυγξ, ὥστε δὲν ἔμεινε πλέον εἰς ἐμὲ μῆτε φωνῆ διὰ νὰ σᾶς παρηγορήσω.

Ἰρωτῶ σας λοιπὸν τὴν σήμερον, τέκνα μου ἀγαπητά, ἢ δυστυχεστάτη σας μήτηρ, ὑποφέρετε νὰ ἀφήσετε τόσα κακὰ ἀνεκδίκητα ; Ὑποφέρετε νὰ ἀκούετε τοὺς στεναγμούς, νὰ θεωρῆτε τὰ δάκρυά μου, νὰ μὲ βλέπετε σπαραττομένην, καὶ δὲν φοβεῖσθε μήπως ἢ τυραννία μοῦ ἀφαιρέσῃ τέλος πάντων καὶ τὴν ζωὴν ; Μέχρι τῆς σήμερον, τέκνα μου, δὲν σᾶς ἐνώχλησα μὲ τὰ παραπονέματά μου, διότι ἢ τυραννία δὲν σᾶς

Χριστουγέννων τὸν ὄρθρον, τὸν συνέβη νὰ πτερινοσθῆ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τόσον σφοδρά, ὥστε νὰ σβέσῃ τὴν λαμπάδα. Ὅταν τὴν ἀναψαν, συλλογιζόμενος πόσον ἔχασε καιρὸν εἰς τὴν μεταξύ σκοτίαν, ἐπροτίμησε νὰ πηδῆσῃ ψαλμὸν ὁλόκληρον, τὸν μακρύτερον, παρὰ τὸ ὄνειδος νὰ μακρύνῃ τὸν καιρὸν τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σύνηθες.

Δὲν ἤξεύρω, ἂν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν, ἢ διὰ τὴν φυσικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπτικὰ παρωνύμια, ὁ Βολισσινὸς ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπατρέχας· καὶ τὸ παρωνύμιον ἤρесе τόσον εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σ' ἀκούει πλέον, ἐὰν τὸν καλέσῃς μὲ τὸν κύριόν του ὄνομα.

Καυχᾶται πρὸς τούτοις καὶ εἰς ἐξήκοντα τέσσαρα ταξίδια, καὶ φαντάζεται ἑαυτὸν ὡς ἄλλον Ὀδυσσεά, ἀπὸ τὸν ὅποιον τοῦτο μόνον διαφέρει, ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς αὐτὰ τῆς νήσου τὰ ἐξήκοντα τέσσαρα χωρία, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σὲ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξίδια πολυπειρίας, ἐπέρασεν ἐδῶ πρὸ μηνῶν Ἄγγλος τις περιηγητής, μὲ σκοπὸν νὰ ἀνακαλύψῃ κανένα ὑπόμνημα εἰς Βολισσὸν διατριβῆς τοῦ Ὀμήρου· εἶχε σιμὰ καὶ δύο του μικρὰ παιδάκια. Μόλις τ' ἄκουσεν ὁ Παπατρέχας νὰ συλλαῶσι μὲ τὸν πατέρα των, καὶ μ' ἐρώτησε ἔκστατικός.

— Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦσι;

— Τὴν Ἀγγλικήν, τὸν ἀπεκρίθη· καὶ ἡ ἔκστασις του ἐγένεν ἀπολίθωσις. Δὲν ἐμπόρει νὰ χωρέσῃ τοῦ Βολισσινοῦ Ὀδυσσεῶς ἡ κεφαλή, πῶς τόσον νεαρὰ παιδάκια ἦτο δυνατόν νὰ λαλῶσι γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον. Δὲν ἐξεύρω πλέον ποίαν γλῶσσαν καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἔπρεπε νὰ λαλῶσι τῶν Ἀγγλων τὰ τέκνα. Εἶμαι βέβαιος ὅτι γελαῖς τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπατρέχα· ἀλλὰ τί ἤθελες κάμει, ἐὰν παρῶν παρόντος ἤκουες αὐτολεξεῖ ἀπὸ τὸ στόμα του τοὺς λόγους τούτους: «Τὰ διαβόλοπουλα, τόσο μικρὰ νὰ μιλοῦν ἐγγλέζικα».

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλεις, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονήσῃς διὰ τοῦτο τὸν σεβάσμιον Παπατρέχαν. Ναί! σεβάσμιος ἀληθῶς εἶναι, ὡς σὲ τὸ λέγω. Μ' ὄλην ταύτην τὴν ἀπλότητα, δὲν ἐμπορεῖς νὰ στοχασθῆς πόσον εἶναι φιλάνθρωπος ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς, πόσον φροντίζει διὰ τὴν χρηστοθήθειαν τοῦ μικροῦ του ποιμνίου, μὲ ποίαν ψυχῆς διάθεσιν παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν, καὶ τοὺς

συμβουλεύει, όταν εύτυχῶσι, νά ἔχωσι πρόνοιαν ἑτῶν δυστυχοῦντων.

Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδείαν δὲν ἔλαβε· δὲν εἶναι καρπὸς τῆς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν γύμνασιν αὐτῆς· ἀλλ' ἐφυτεύθη οὐρανοκατέβητος εἰς τὴν ψυχὴν του. Λυπεῖται πολλάκις διὰ τὴν στέρησιν τῆς παιδείας· καὶ διὰ νά ἀναπληρώσῃ ὅ,τι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἔπεμψε τὸν υἱόν του εἰς τὴν πόλιν νά μάθῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ν' ἀκούσῃ τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου Σελεπῆ. Εἶναι ἀνεκδιήγητος, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασε χαράν, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐδιότριψεν εἰς τὴν Βολισσὸν καὶ ὅτι ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Τοῦτο μόνον μὲ ἐρώτησεν, ἂν ὁ Ὅμηρος ἦτο χριστιανός. Ἀδύνατον ἦτο, τὸν εἶπα, ἐπειδὴ ἔζη χρόνους ἑνεακοσίους σχεδὸν πρὸ Χριστοῦ. Τί μὲ ἀπεκρίθη εἰς τοῦτο! — Ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας· ποιήσιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα.

Μὲ τὸ πρῶτον ἐνόει φανερὰ ὁ φιλόθρωπος παπᾶς ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλει καταδικάσειν τὸν Ὅμηρον, διότι ἐγεννήθη τόσον ἀρχύτερα τοῦ Χριστοῦ· τοῦ δευτέρου προσμένω ἀπὸ τὴν ἀγγίνοιαν* σου τὴν ἐξήγησιν. Ποίαν, εἶπέ μοι, συγγένειαν ἔχει τοῦ Ὁμήρου ἢ ποιήσις μὲ τὴν θαυματομένην ἀπὸ τὸν Δαυῖδ ποιήσιν τοῦ κόσμου; Εἰς πολλὰς τῶν θαυματομένην ἀπὸ τὸν Δαυῖδ ποιήσιν τοῦ κόσμου; Εἰς πολλὰς τοιαύτας ἀπορίας μὲ βάλλει καθήμεραν, προσαρμόζων τοῦ ψαλτηρίου ρητὰ εἰς πραγμάτων περιστάσεις, ὅπου ὁ ἰδικὸς μου νοῦς δὲν βλέπει καμμίαν προσαρμογὴν.

Μὲ ἐρώτησε προχθές, ἂν τυπῶνεται γρήγορα ὁ Ὅμηρος. Ἀφοῦ ἤκουσε τὰς δυσκολίας πρῶτον τῆς συντάξεως τῶν σχολίων, ἔπειτα καὶ τῆς δαπάνης τοῦ τύπου:

— Διὰ τὴν σύνταξιν, μὲ εἶπε, δὲν εἶμαι καλὸς νά κρίνω· τῆς δαπάνης ὅμως τὸ πρῶγμα μὲ φαίνεται εὐκολώτατον.

— Πῶς, Δέσποτά μου;

— Ἐχομεν, ἀπεκρίθη, τόσους ἀρχιερεῖς, τοὺς ὁποίους δὲν λείπει μήτε πλοῦτος, μήτε ζῆλος ὑπὲρ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους. Ἄν ὁ ἀείμνηστος τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιερεὺς Εὐστάθιος* ἐδαπάνησεν, ὡς μὲ λέγεις, χρήματα πολλὰ νά συνάξῃ τὰ ἀναγκαῖα βιβλία, καὶ ὀλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν νά ἀπανθίσῃ ἀπ' αὐτὰ τὰς χρεαζόμενας εἰς τὸν Ὅμηρον ἐξηγήσεις, εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι, ἂν γράψῃς περὶ τοῦ σκοποῦ σου πρὸς τὸν ἅγιον . . . τὸν ἅγιον . . . τὸν ἅγιον . . . (ἀπαριθμήσας ὀκτῶ ἢ δέκα ἀπὸ τοὺς ἐγκρίτους ἡμῶν ἀρχιερεῖς), θέλουν σέ

γνωρίσειν χάριν, ἐπειδὴ τοὺς δίδεις ἀφορμὴν νὰ δείξωσι, πόσον ἡ παιδεία τοῦ γένους εἶναι πρᾶγμα ἱερὸν εἰς τὴν πανιερότητά των.

— Πολλοὺς — ἀπεκρίθη — ἀπ' ὅσους ὠνόμασες, ἐγνώρισα προσωπικῶς, ἀληθῶς ἄνδρας ἱερούς καὶ σεβασμίους μὴδ' ἀμφιβάλλω περὶ τῆς εἰς τὰ καλὰ προθυμίας των· ἀλλ' ὁμως ἀποστρέφομαι νὰ κάμω τώρα ὅ,τι δὲν ἔκαμα τὴν περασμένην ὄλην μου ζωὴν· ἡ θέλεις, δέσποτά μου, διὰ δεκαπέντε μηνῶν εἰς τὴν Βολισσὸν διατριβὴν νὰ κατασταθῶ ψωμοζήτητης ;

— Ἄλλ' ἔαν εἰς τοῦτο, μὲ λέγει, ἀντιπαθῆς, δὲν θέλεις, ἐλπίζω, ἀποστραφῆν τὴν ἰδικήν μου βοήθειαν.

Εἰς τὰ ἀπροσδόκητα ταῦτα λόγια, φίλε, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθω τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἔπαθεν ἐκπληξιν, ὅταν ἤκουσε τοῦ Ἄγγλου τὰ τέκνα λαλοῦντα τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν· διότι εἰς τὴν πολυδάπανον ἔκδοσιν τοῦ Ὀμήρου ποίαν ἀπὸ τῆς Βολισσοῦ τὸν ἐφημέριον ἔπρεπέ τις νὰ ἐλπίζη βοήθειαν ; Χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὴν ἐκπληξίν μου, μὲ προβάλλει ὁ καλὸς οὗτος παπὰς δύο γρόσια.

— Ταῦτα, λέγει, ἔλαβα σήμερον ἀπὸ στεφάνωμα, ταῦτα μόνον ἔχω, ταῦτα σὲ δίδω· πλειότερα ἂν εἶχα, πλειότερα μετὰ χαρᾶς ἤθελα σὲ δώσειν, διὰ νὰ τυπωθῆ τοῦ συμπατριώτου ἡμῶν Ὀμήρου ἡ ποίησις, τὸν ὁποῖον ἐπεθύμουν νὰ ἐξεύρω εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκεται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Πλὴν ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα.

Μαντεύω τώρα, φίλε, τὴν περιεργίαν σου νὰ μάθης πῶς ἐφέρθην εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην συνεισφορὰν τοῦ παπᾶ· τὴν ἔλαβα, ἀσπαζόμενος μὲ δακρυσμένους τοὺς ὀφθαλμούς τὴν πλουσίαν τοῦ πένητος ἱερέως χεῖρα, ὄχι μόνον διὰ νὰ μὴ λυπήσω, μὲ τὴν ἄκαιρον παραίτησιν, τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ ψυχὴν, ἀλλὰ ὅτι καὶ μ' ἐφάνη νόστιμον νὰ ὀνομάσω τὴν ἔκδοσιν ταύτην τοῦ Ὀμήρου Βολισσινὴν ἔκδοσιν, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν Βολισσὸν ὑπέμεινα τοὺς κόπους τῆς, καὶ ἀπὸ τὴν πτωχὴν ταύτην Βολισσὸν ἔλαβα τὴν πρώτην βοήθειαν τῆς ἐκδόσεως.

Ἀφῆνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστά τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱερέως τούτου δείγματα, φοβούμενος τὸ ὑπέρμετρον μάκρος τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἀρκούμαι εἰς ἓν ἀκόμη, τὸ ὁποῖον μὲ φαίνεται ἀσυγχώρητον νὰ σιωπήσω. Ἦκουσεν ὅτι ἱερεῖς τις, εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐπεριήρχετο τὴν νῆσον, ζητῶν νὰ ἐμβῆ εἰς καμμίαν ἐκκλησίαν ἐφη-

μέριος. Τί κάμνει ὁ καλὸς σου Παπατρέχας; Τρέχει πρὸς αὐτὸν νὰ τὸν προλάβῃ νὰ δεχθῆ ἄντ' αὐτοῦ τὴν ἐφημερίαν τῆς Βολισσοῦ. Μόλις ἔμαθαν οἱ ταλαίπωροι Βολισσινοὶ τὸ ἀπροσδόκητον εἰς αὐτοὺς μέγα δυστύχημα τοῦτο, κι ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ δάκρυα παρακαλοῦντές με νὰ τὸ ἐμποδίσω. Ἀφήνω σε, φίλε, νὰ στοχασθῆς πόσῃν ἀπορίαν ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ἱερέως, καὶ μάλιστα ὅταν, ἐρωτήσας αὐτὸν διατὶ ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῆ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβα ταύτην τὴν ἀπόκρισιν :

—Ἐγώ, τέκνον, εἶμαι ἀγράμματος· τὸν ὅποῖον ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς τόπον μου ἐφημέριον, εἶμαι βέβαιος, ὅτι εἶναι ἐπιτηδειότερος παρ' ἐμὲ νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν.

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχα νὰ ἀποκριθῶ; Συνέκλαυσα κι ἐγὼ μὲ τοὺς Βολισσινοὺς, καὶ ἐπρόσμενα μὲ λύπην τῆς ψυχῆς μου τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ἱερέως, τὴν ὅποιαν καὶ ἠθέλαμεν πάθειν, ἔαν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιανῶν δὲν ἐπρόφθαναν νὰ λάβωσι τὸν λόγιον ἱερέα ὡς ἐφημέριον καὶ ν' ἀφήσωσι πάλιν εἰς ἡμᾶς τὸν ἰδικὸν μας. Τοῦ θαυμαστοῦ ἡμῶν παπαῖ τὸ ἔργον τοῦτο δὲν τὸ κρίνει, φίλε, ὡς ἐγώ, ἀληθῶς Σωκρατικόν;

Τοιοῦτος εἶναι, φίλε, ὡς σὲ τὸν περιγράφω, ὁ ἀπλούστατος καὶ φιλάνθρωπος ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ. Εἶναι σχεδὸν μῆνες δεκαπέντε ὅπου κατοικῶ τὸ χωρίον, καὶ κανὲν ἀκόμη πάθος κυριεῦον εἰς τὴν καλὴν του ψυχὴν ἄλλο δὲν ἐγνώρισα παρὰ τὴν ἄμετρον χρῆσιν τοῦ ταβάκου. Ἀλλὰ ἐλαττώθη καὶ τοῦτο πολὺ, ἀφοῦ ἔμαθεν ὅτι μῆτ' ὁ Ὅμηρος, μῆτ' ὁ Εὐστάθιος,* δὲν ἐγνώρισαν τὴν σκόνιν ταύτην. . .

Μαθημένοι εἰς τὰ θυμιάματα καὶ τὰς προσκυνήσεις τῆς ἀπαιδευσίας, ὀλίγοι τινές, κακῶς γραμματισμένοι ἀλαζόνες, σπουδάζουν νὰ διώξωσι τὴν φιλοσοφίαν, μόνην ἱκανὴν νὰ δεῖξῃ τὴν ὀρθὴν μέθοδον τῆς παιδείας, ποτὲ μὲν αὐτὴν κατηγοροῦντες ὡς ἐναντίαν τῆς θρησκείας, ποτὲ δὲ τοὺς ἐπαινέτας αὐτῆς κηρύττοντες ὡς ἀθρήσκους. Δὲν ἠθελαν εἶσθαι εὐτυχέστεροι καὶ τιμιώτεροι ἄνδρες, ἔαν ὁμοῦ μὲ τὴν ἀπαιδευσίαν εἶχαν καὶ τὰ ἥθη τοῦ Βολισσινοῦ ἱερέως, ὅστις ἔδειξεν, ὅτι ὀλιγώτερον κακὸν εἶναι ἢ ἀμαθία παρὰ τὴν ὅποιαν αὐτοὶ ἐδιδάχθησαν κακὴν καὶ ἀμέθοδον παιδείαν;

Εἶναι, φίλε, βέβαιον, ὅτι μεταξὺ τῶν ἀπαιδευτῶν εὐκολώτερον εὐρίσκει τις ἄνθρωπον χρηστὸν, παρὰ τῶν ὅσοι χωρὶς μέθοδον ὀρθὴν

ἐπαιδεύθησαν. Τὸ αἷτιον εἶναι, ὅτι παντάπασιν ἀπαιδέυτος ὁμοιάζει τὸν παντάπασιν τυφλόν· καί, ἂν ἡ φύσις δὲν τὸν ἔκτισεν ὀλότελα ἡλίθιον, φοβούμενος τὴν πτώσιν, ἡσυχάζει εἰς τὸ σκότος. Ἐξεναντίας ὁ κακῆς καὶ ἀμεθόδου παιδείας μέτοχος, φανταζόμενος ὅτι βλέπει πλεόντων ἄλλων, τολμᾷ νὰ περιπατῆ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σκοτίαν. Ἐὰν κατὰ δυστυχίαν κρατῆ εἰς τὰς χεῖρας καὶ βρακτηρίαν, συντρίβει ὅ,τι τὸν ἀπαντήσῃ, νομίζων ὅτι εἶναι περικυκλωμένος ἀπὸ παντὸς εἶδους καὶ πάσης μορφῆς δαίμονας, χωρὶς κἂν νὰ ὑποπτεύεται, ὅτι ἄρρωστέϊ ἡ κεφαλὴ του, καὶ οἱ δαίμονες δὲν εἶναι περίγυρα, ἀλλὰ κατοικοῦν εἰς αὐτὴν του τὴν ψυχὴν. . .

(Ἀπὸ τὰ προλεγόμενα τῆς ἐκδόσεως τῶν Α, Β, Γ, Δ ραφιδῶν τῆς Ἰλιάδος Α' ἐκδ. Παρισίων, 1811 — 1820).

Ἄδαμάντιος Κοραῆς

Β'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ

Ι. ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

(Ἐσταχυολογήθησαν ἐκ τοῦ ὁμωνύμου βιβλίου τοῦ Ν. Γ. Πολίτου)

1. Ο ΠΕΖΟΠΟΡΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

(Παράδοσις τῆς Ἀττικῆς)

Ἡ ἱστορικὴ ἀνάμνησις τοῦ πεζοπόρου ἀγγέλου τῆς νίκης τοῦ Μαραθῶνος παραμένει ζωηρὰ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, ὅπως φαίνεται εἰς τὴν κατωτέρω λαϊκὴν παράδοσιν, μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ ἐπιδρομεῖς τώρα εἶναι οἱ Τούρκοι καὶ ἔχι οἱ Πέρσαι.

Στὸν κάμπεο τοῦ Μαραθῶνα ἐγίνε μιὰ φορὰ μεγάλη μάχη. Τοῦρκοι πολλοὶ με ἄρμενα* πολλὰ ἦρθαν νὰ σκλαβώσουν τὴ χώρα καὶ ἀπ' ἐκεῖ νὰ περάσουν στὴν Ἀθήνα. Δὲν ἐπῆγαν γραμμὴ στὴν Ἀθήνα, γιατί οἱ Ἕλληνες ἐφύλαγαν με πολλὰ πλεούμενα καὶ τρικάρτα τὸν Πειραιά. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν λίγοι ἐμπρὸς στὴν ἀμέτρητη δύναμη τοῦ ἔχτροῦ. Ἐσυνάχτηκαν ἀπ' ὅλα περίγυρα τὰ χωριά καὶ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, κι ἐπίασαν πόλεμο φριχτό. Ἄν τοὺς νικήσουμε, σοῦ λέγει, ἐδῶ, πάει, τοὺς σπάσαμε· δὲ θὰ ἰδοῦν τὴ στράτα νὰ φύγουν.

Ἐπολέμησαν ἀπὸ τὴν αὐγὴ ἕως τὸ βράδυ. Ἀπελπισμένοι ἐπολέμησαν οἱ ἔχτροι, ἀλλὰ πλέον ἀπελπισμένοι ἐπολέμησαν οἱ Ἕλληνες. Τὸ αἷμα ἐπῆγε ποτάμι· ἔφτασεν ἕως τὰ ριζὰ τοῦ Βρανᾶ καὶ ἕως τὸ Μαραθῶνα ἀντίκρου. Ἔσυρεν ὡς τὴ θάλασσα κι ἔβαψε κατακόκκινα τὰ κύματα. Θρῆνος καὶ κακὸ ἔγινε. Τέλος ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες. Οἱ Τοῦρκοι ἔτρεξαν νὰ γλιτώσουν στὰ καράβια. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐκυνήγησαν κι ἐκεῖ, τοὺς κατάσφαξαν, κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἔχτροὺς δὲν ἐγύρισε πίσω.

Ἐτρεξαν τότε δύο νὰ φέρουν τὴν εἶδηση στὴν Ἀθήνα. Ὁ ἕνας ἔτρεξε καρβαλάρης, ὁ ἄλλος πεζὸς κι ἀρματωμένος. Ὁ καρβαλάρης ἐπῆγεν ἀπὸ τὸ Χαλάντρι· ὁ πεζὸς ἔπιασε τὴ Σταμάτα.* Φτεροπόδαρος ἀνέβηκε τὸν Ἀφορεσμό* καὶ κατέβηκε στὸ χωριό. Καθὼς τὸν εἶδαν οἱ γυναῖκες ἔτρεξαν κοντὰ του· «σταμάτα!» τοῦ φώναζαν, «σταμάτα!». Ἦθελαν νὰ τὸν ἐρωτήσουν τί ἀπόγινε ἡ μάχη. Ἐστάθηκε μιὰ στιγμή νὰ πάρη φύσημα, κι ἔπειτα πάλι δρόμο. Τέλος φτάνει στὸ Ψυχικό*· ἐκεῖ ἐπῆγε νὰ ξεψυχήσῃ, πιάστηκε ἡ ἀναπνοή του, τὰ πόδια του ἔτρεμαν· τώρα ἔλεγε νὰ πέσῃ. Ἀντρεϊεύεται τότε καὶ παίρνει βαθιὸ ἀνασασμό, καὶ μιὰ καὶ δύο, ἔφτασε τέλος στὴν Ἀθήνα.

—Ἐνικήσαμε! εἶπε καὶ ἔπεσε αὐτὺς καὶ ξεψύχησε.

Ὁ καρβαλάρης ταχυδρόμος ἀκόμα δὲν ἐφάνηκε!

Ἐκεῖ ὅμως, πού σταμάτησε ὁ πεζοδρόμος κι ἐκεῖ πού πῆρε ἀνάσα, ἄφησε τ' ὄνομα τοῦ καμώματός του. Τὸ πρῶτο χωριὸ τ' ὄνομασαν Σ τ α μ ᾶ τ α, τὸ δεύτερο Ψ υ χ ι κ ὸ.

2. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

(Παράδοσις τῆς Βιζύης Θράκης)

Ὅταν ὁ Βασιλεὺς στὴν Πόλη ἀποφάσισε νὰ χτίσῃ τὴν Ἀγία Σοφία, κανεὶς τεχνίτης δὲν μπόρεσε νὰ τοῦ παρουσιάσῃ σχέδιον πού νὰ τοῦ ἀρέσῃ. Καὶ ὅταν μιὰ φορὰ πῆγε νὰ λειτουργηθῇ ὁ βασιλεὺς κι ἀπόλυκε ἡ ἐκκλησία, κεῖ πού ἔπαιρνε τ' ἀντίδερὸ ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου τὸ χέρι, ἔπεσε τ' ἀντίδερὸ χάμω. Σκύβει νὰ τὸ πάρῃ, δὲν τὸ βρῖσκει. Ὅταν ἀξαφνα βλέπῃ μιὰ μέλισσα μὲ τ' ἀντίδερὸ στὸ στόμα νὰ πετᾷ ἀπ' τὸ παράθυρο. Βγάνει διαταγή, ὅποιος ἔχει μελίσ-

σια να τὰ τρυγήση, για να βρεθῆ τ' αντίδερο. Καί ἄλλος κανεῖς δὲν τό 'βρε, παρ' ἢ ὁ πρωτομάστορας, πού σ' ἕνα κυφέλι εἶδε ἀντί για κερήθρα μιὰ πανώρια ἐκκλησιὰ πελεκητὴ καὶ στὴν ἅγια Τράπεζά της τὸ αντίδερο. Τὴν εἶχε φτιασμένη ἢ μέλισσα μὲ τὴ χάρη τοῦ ἀντί-δερου τῆς προσφορᾶς.

Αὐτὴ τὴν ἐκκλησιὰ ἐπαρουσίασε ὁ πρωτομάστορας στὸ βασιλέ, καὶ ἴδια μ' αὐτὴν ἔκαμαν τὴν Ἁγιά Σοφιά.

3. Η ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑ - ΣΟΦΙΑΣ

(Παράδοσις πανελληνίως)

Τὴν ἡμέρα πού πάρθηκε ἡ Πόλη, ἔβαλαν σ' ἕνα καράβι τὴν ἅγια Τράπεζα τῆς Ἁγία - Σοφιάς, να τὴν πάη στὴ Φραγκιά, για να μὴν πέση στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Ἐκεῖ ὅμως στὴ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ* ἄνοιξε τὸ καράβι καὶ ἡ ἅγια Τράπεζα ἐβούλιαξε στὸν πάτο. Στὸ μέρος ἐκεῖνο ἡ θάλασσα εἶναι λάδι, ὅση θαλασσοταραχὴ καὶ κύματα κι ἂν εἶναι γύρω. Καὶ τὸ γνωρίζουν τὸ μέρος αὐτὸ ἀπὸ τὴ γαλήνη, πού εἶναι πάντα ἐκεῖ, καὶ ἀπὸ τὴν εὐωδία πού βγαίνει. Πολλοὶ μάλιστα ἀξιώθηκαν καὶ να τὴν ἰδοῦν στὰ βάθη τῆς θάλασσας.

4. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ Τ' Α·Γ· ΓΕΩΡΓΙΟΥ

(Θεσσαλονίκη)

Ἀπόξω ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς Καλαμαριᾶς εἶναι μία θέση, πού ἦταν ἄλλοτε ἐκεῖ ἐκκλησιὰ τ' Ἀι-Γιωργιοῦ. Τώρα βρίσκονται μόνο ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ, πού χάλασε, δέκα δώδεκα κολόνες μαρμαρένιες. Αὐτὲς τὶς κολόνες πολλοὶ πασιάδες καὶ μολάδες* καὶ καδῆδες* τὶς ἐσήκωσαν πολλὲς φορὲς ἀπὸ κεῖ καὶ τὶς ἔφεραν μέσα στὴ χώρα για να τὶς βάλουν σὲ κανένα χτίριο πόχτιζαν. Ἀλλὰ τὴ νύχτα σηκωνόνταν πάντα οἱ κολόνες ἀπὸ κεῖ πού τὶς πῆγαιναν, καὶ γύριζαν στὴν πρώτη τους θέση.

Τὸν περασμένο χρόνο τὶς ἐπῆρε πάλι ἕνας καδῆς. Τὴ νύχτα ὅμως εἶδε ἕναν καβαλάρη, πού κρατοῦσε ἕνα κοντάρι μακρὺ, καὶ τὸν φοβέρισε πὼς θὰ τὸν σκοτώσῃ, ἂν δὲν τοῦ 'βανε ὄρκο πὼς θὰ

τις πάγη νὰ τίς βάλῃ στή θέση τους. Ὁ καδῆς ἐφοβήθη καὶ ὀρκίσθη νὰ κάμῃ ὅ,τι τοῦ παράγγειλε ὁ καρβαλάρης. Καὶ πραγματικῶς τὴν ἄλλη μέρα τίς πῆγε στὸν τόπο, ποῦ τίς εἶχε πάρει.

5. ΤΟ ΛΕΟΝΤΑΡΙ ΤΟΥ ΥΜΗΤΤΟΥ

(Παράδοσις Ἀττικῆς)

Κάτω ἀπ' τὴ βορινὴ κορυφὴ τοῦ Ὑμηττοῦ, στὴν ἀνατολικὴ ράχη, εἶναι μιὰ σπηλιά, ποῦ λέγεται σπηλιά τοῦ λεονταριοῦ. Γιατὶ σ' αὐτὴ κατοικοῦσε τὸν παλαιὸν καιρὸ ἓνα φοβερὸ λεοντάρι, ποῦ ἔφερνε μεγάλη καταστροφὴ γύρω. Ἀπὸ αὐτὸ ἐμποδίζονταν οἱ Χριστιανοὶ νὰ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ποῦ εἶν' ἐκεῖ κοντά. Καὶ ἡ ἐκκλησιὰ ἔμενε ἔρημη καὶ ἀλειτούργητη πολλὰ χρόνια.

6. ΟΙ ΚΟΛΟΝΕΣ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΙΕΙΟΥ

(Ἀθηναί)

Ὁ βόιβοδασ* τῆς Ἀθήνας ἔριξε μιὰ κολόνα ἀπὸ τίς τέσσερις, ποῦ ἦσαν χωριστὰ ἀπὸ τίς ἄλλες, γιὰ νὰ πάρῃ τὰ μάρμαρα νὰ τὰ βάλῃ στὸ τζαμί κοντὰ στὴν ἀγορά, ποῦ τό 'χτιζε τότες. Τρεῖς φορές ἔβαλαν τὸ φουρνέλο νὰ τὴν γκρεμίσουν καὶ δὲν μπόρεσαν, καὶ στὸ τέταρτο φουρνέλο ἔπεσε. Οἱ ἄλλες τρεῖς κολόνες ποῦ ἦσαν κοντὰ τῆς, ἔκλαιγαν κάθε νύχτα τὴν ἀδερφή τους. Καὶ ὁ κόσμος δὲν μπορούσε νὰ ἡσυχάσῃ τὴ νύχτα ἀπὸ τὰ φοβερὰ κλάματα, ὅσο ποῦ ὁ βόιβοδασ, ποῦ ἔγινε ὕστερα πασὰς τοῦ Ζητουνοῦ*, ἐφαρμακώθη καὶ πέθανε. Καὶ τότες ἔπαψαν τὰ κλάματα.

7. ΟΙ ΚΟΡΕΣ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

(Ἀθηναί)

Ὅταν ὁ μυλὸρδος* ἐπῆρε τὴ μία ἀπὸ τίς ἑξι κόρες τοῦ Καστροῦ, ἄφησε παραγγελία στοὺς Τούρκους νὰ τοῦ κουβαλήσουν καὶ τίς ἄλλες τὴ νύχτα. Ἀλλὰ κεῖ ποῦ πῆγαιναν νὰ τίς βγάλουν,

τις ἀκοῦν νὰ σκούζουν λυπητερά καὶ νὰ φωνάζουν τὴν ἀδερφή τους. Οἱ Τοῦρκοι τρομασμένοι ἔφυγαν, καὶ μὲ κανένα λόγο δὲν ἤθελαν νὰ δοκιμάσουν νὰ τις βγάλουν. Καὶ ἄλλοι πολλοὶ κάτω ἀπὸ τὸ Κάστρο τις ἄκουγαν τις μαρμαρένιες κόρες νὰ κλαῖν τὴ νύχτα γιὰ τὴν ἀδερφή τους, ποὺ τοὺς τὴν πῆραν.

8. ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ

(Σπάρτη)

Κοντὰ στὸ Μιστρά, σὲ μιὰ ψηλὴ θέση, πόχει ἀπὸ κάτω ὄλο τὸν κάμπο τῆς Σπάρτης, ἦταν ἓνα μεγάλο κυπαρίσσι, τὸ μεγαλύτερο κυπαρίσσι τοῦ κόσμου. Τώρα δὲν ὑπάρχει πλέον· εἶναι λίγα χρόνια, κάποιος παλιάνθρωπος εἶχε ἀνάψει φωτιά ἐκεῖ κοντά, καὶ δὲν ἐπρόσεξε καὶ ἄναψε τὸ κυπαρίσσι καὶ κήκε.

Αὐτὸ τὸ κυπαρίσσι ἔχει τὴν ἱστορία του. Ἐπὶ Τουρκίας ἓνας πασιὰς πῆγε σ' αὐτὴ τὴ θέση νὰ διασκεδάσῃ. Ἔβαλε καὶ τοῦ ᾠψσαν ἓνα σφαχτό, καὶ κάθισε κι ἔφαγε. Εἶχε μαζί του καὶ ἓνα βοσκό, ἓνα νέο παλικάρι χριστιανόπουλο, καὶ τὸν ὑπηρετοῦσε. Γιὰ μιὰ στιγμή τὸ παιδί ἔριξε τὴ ματιά του καὶ παρατήρησε ἐκεῖνο τὸ ὠραῖο θέαμα, τὸν κάμπο μὲ τις πρασινάδες καὶ τ' ἄφθονα νερά, καὶ τὰ βουνὰ γύρω, τὸν ἔπιασε τὸ παράπονο κι ἀναστέναξε. Τὸ εἶδε ὁ πασιὰς καὶ τὸν ρωτᾷ:

— Μπρὲ Ρωμιέ, τί ἔχεις κι ἀναστενάζεις ;

— Τί νὰ ᾄχω, πασιὰ μου, τοῦ λέει· συλλογίζομαι πὼς ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη ἦταν δικά μας μιὰ φορὰ καὶ μᾶς τὰ πήρατε· μὰ τὸ λένε τὰ χαρτιά μας καὶ ἔχω τὴν ἐλπίδα μου στὸ Θεό, πὼς μὲ καιρὸ πάλι δικά μας θὰ γίνουν.

Ἐπὶ πασιὰς θύμωσε :

— Μωρέ, τί τσαμπουνᾶς αὐτοῦ; τοῦ λέγει.

Καὶ ἐρπάζει τὴν ξύλινη σούβλα, ποὺ εἶχαν ψήσει τ' ἄρνι, καὶ τὴν καρφώνει στὴ γῆ.

— Νά, τὸ βλέπεις αὐτό; λέγει. Ἄν αὐτὸ τὸ ξερὸ παλούκι βγάλῃ κλαριά, τότες νὰ ᾄχετε ἐλπίδα πὼς θὰ ξαναπάρετε πίσω αὐτὰ τὰ μέρη.

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ σούβλα ρίζωσε στὴ γῆ καὶ ξαναβλάστησε

καί φούντωσε καί θέρειψε, κι ἔγινε τὸ περήφανο κυπαρίσσι, ποῦ γνωρίζαμε. Καί ἐπειδὴ ὁ πασιὰς ἔχωσε τὴ σούβλα στὴ γῆ ἀπὸ τὴ μύτη, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν κορφή, ἔβγαλε τὸ κυπαρίσσι τὰ κλαριά του γερμένα πρὸς τὰ κάτω, ἔγινε θηλυκὸ κυπαρίσσι.

II. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΤΟΥ ἙΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Οἱ παροιμίαι καὶ οἱ παροιμιακῆς φράσεις, ποῦ παραδίδονται ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ εἶναι πολυτιμότετοι μάρτυρες τοῦ παρελθόντος, πολὺ ἀψευδέστεροι ἀπὸ τὰ γραπτὰ κείμενα, τὶς ἐπιγραφῆς καὶ τὰ ἔργα τῆς τέχνης. Εἶναι ζωντανὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, ποῦ κλείουν τὴ σοφία τοῦ λαοῦ, τὴν πείρα του, τὶς ἀντιλήψεις του, τὴν παρατηρητικότητά του, τὸ στωικικὸ καὶ σπινθηροβόλο πνεῦμα του. Ἐκφράζουν πάντοτε μιὰν ἀλήθεια σημαντικὴ, μὲ ἀλληγορία, μεταφορὰ καὶ ρυθμὸ, ποῦ δείχνουν φαντασία καὶ ποιητικότητα. Ἄλλοτε διαπιστώνουν τὴν πραγματικότητα, τοὺς νόμους ποῦ κυβερνοῦν τὴ ζωὴ ἢ τὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων (κυρίως παροιμίαι), ἄλλοτε ἐκφράζουν γνώμες, πρακτικῆς ἀλήθειαι, βγαλμένες ἀπὸ τὴν πείρα τῆς ζωῆς καὶ δίνουν συμβουλὲς καὶ ὁδηγίαι (γνωμικῆς παροιμίαι), ἄλλοτε πάλι ἀπηχοῦν ὀρισμένα καὶ συγκεκριμένα περιστατικά, ἀπὸ τὰ ὅποια γεννήθηκαν καὶ τὰ ὅποια στὸ μεταξύ λησμονήθηκαν (ἀνεκδοτικῆς παροιμίαι). Πάντοτε ὅμως ἔχουν δροσιά, χάρη, παραστατικότητα καὶ πολλὴ εὐφυΐα.

Ὁ σοφὸς μελετητὴς τῶν πνευματικῶν προϊόντων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ Ν. Γ. Πολίτης ἔχει συγκεντρώσει τὶς περισσότερες παροιμίαι σὲ 4 μεγάλους τόμους. Ἀπὸ τὸν πλούσιο αὐτὸ θησαυρὸ σταχυολογοῦμε καὶ παραθέτομε λίγα δείγματα, καταταγμένα κατὰ τὸ εἶδος τους.

N.A.K.

- 1) Ἄλλα τὰ μάτια τοῦ λαγοῦ κι ἄλλα τῆς κουκουβέργας.
- 2) Βουνὸ μὲ βουνὸ δὲ σμίγει.
- 3) Γιὰ χάρη τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κι ἡ γλάστρα.
- 4) Δυὸ γελοῦν, κάτι ξέρουν· ἕνας γελᾷ, τρελὸς εἶναι.
- 5) Δυὸ κεφάλια σ' ἕνα φέσι δὲ χωροῦν.
- 6) Ἐγὼ τὸ λέω τοῦ σκύλου μου κι ὁ σκύλος τῆς οὐρᾶς του.
- 7) Ἐχει ὁ τοῖχος αὐτιά, κι οἱ λόγγοι μάτια.
- 8) Καινούριο κοσκινάκι μου καὶ ποῦ νὰ σὲ κρεμάσω.
- 9) Μαθημένα εἶν' τὰ βουνὰ νὰ βρέχη, νὰ χιονίζει.

- 10) Ξίδι χάρισμα, γλυκό σά μέλι.
- 11) Όσα ξέρει ό νοικοκύρης, δέν τά ξέρει ό κόσμος όλος.
- 12) Στραβός βελόνα γύρευε μέσα σέ άχυρώνα
κι ένας κουφός τοῦ ἔλεγε : τήν άκουσα που ἔβρόντα.
- 13) Όποιος βιάζεται, σκοντάφτει.
- 14) Όποιος δέ βλέπει που πατεῖ, στή λάσπη θε νά πέση.
- 15) Χωρίς κουπιά καί ἄρμενα «Άγιε Νικόλα βόθηθα με»!
- 16) Ἡ τριανταφυλλιά κάνει καί τριαντάφυλλα κι άγκάθια.
- 17) Κάλλια έργάτου κέρδος παρᾶ άκριβοῦ βιός.
- 18) Ἄλάτι πάσι στήν άλυκή καί φρύγανα στο λόγγο.
- 19) Όποιος δέν κάνει άπό λόγου του καί πετυχαίνει άπό άλλο,
κακό ψυχρό ᾽ναι τό καλό κι ἄς εἶναι καί μεγάλο.
- 20) Ἄξιος στο φαγι κι άγλήγορος στον ὕπνο.
- 21) Τό νερό τοῦ Ἄπριλιοῦ εἶναι πλοῦτος τοῦ κόσμου.
- 22) Τή Γέννηση τήν άβρεχη, τά Φῶτα χιονισμένα
καί τή Λαμπρή βρεχούμενη, τά πάντα εὔτυχισμένα.
- 23) Κάλλιο γνώση παρᾶ γρόσι.

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

A'. ΕΝΤΕΧΝΟΣ

1. ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΤΑΣΤΑΣΙΝ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΝΟΥ

Σάν εἰς ἄρμα λαμπρόν, στὰ χρυσωμένα
τῶν ἀγγέλων φτερά, ἐπέτα ἡ θεία
Μητέρα τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ὁποία
ἦτον ὅλα τὰ κάλλη μαζωμένα.

Τοῦτα βλέπουσα ἡ Γῆ, μὲ πικραμένα
μάτια, μὲ στεναγμούς, εἶπε : — Μαρία,
ποῦ μ' ἀφήνεις ἐδῶ, στήν ἐρημία;
Καὶ πῶς νὰ ζήσω γὼ χωρὶς ἐσένα;

Εἶναι πολεμικὸς νόμος, νὰ σέρνη
πίσω του ὁ νικητῆς τοὺς νικημένους,
ὅταν θριαμβικὴν δόξαν λαμβάνη.

Καὶ μέ, τοὺς υἱούς μου, ὑποκειμένους
ἔκαμες Μαριάμ. Λοιπὸν τυχαίνει*
νὰ μᾶς σύρης αὐτοῦ γλυκὰ δεμένους!

Φραγκ. Κολομπῆς

(Ἐνθὴ εὐλαβείας, ἐκχυθέντα εἰς τὴν πανένδοξον μετὰστασιν τῆς θεομήτορος Μαρίας παρὰ τινῶν τοῦ Φλαγγινιανοῦ Ἑλληνομουσείου τροφίμων.) Ἐνετῆσι, 1708

2. Ο ΘΟΥΡΙΟΣ

Ὡς πότε παλικάρια νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
μονάχοι σάν λιοντάρια, στὲς ράχες, στὰ βουνά;
Σπηλιεὺς νὰ κατοικοῦμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιά,
νὰ φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴν σκλαβιά;
Νὰ χάνωμεν ἀδέλφια, πατρίδα καὶ γονεῖς,

τούς φίλους, τὰ παιδιὰ μας κι ὅλους τούς συγγενεῖς;
Κάλλιό 'ναι μίας ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακή.

Τί σ' ὠφελεῖ κι ἂν ζήσης, καὶ εἶσαι στὴ σκλαβιά;
Στοχάσου πὼς σέ φένουν καθ' ὥρα στὴ φωτιά.
Βεζίρης*, δραγουμάνος*, ἀφέντης κι ἂν σταθῆς,
ὁ τύραννος ἀδίκως σέ κάνει νὰ χαθῆς.
Δουλεύεις ὅλη μέρα εἰς ὄ,τι κι ἂν σοῦ πῆ
κι αὐτὸς πασχίζει πάλι τὸ αἷμα σου νὰ πιῆ.
'Ο Σοῦτσος* κι ὁ Μουρούζης*, Πετράκης*, Σκαναβής*,
Γκίκας* καὶ Μαυρογένης*, καθρέπτῃς εἶν' νὰ ἰδῆς.
'Ανδρεῖοι καπετάνιοι, παπάδες, λαϊκοὶ
σκοτώθηκαν κι ἀγάδες μὲ ἀδικο σπαθί.
Κι ἀμέτρητ' ἄλλοι τόσοι καὶ Τοῦρκοι καὶ Ρωμιοί,
ζωὴ καὶ πλοῦτον χάνουν χωρὶς καμιὰ ἀφορμὴ.

'Ελᾶτε μ' ἓνα ζῆλον σὲ τοῦτον τὸν καιρὸν
νὰ κάμωμεν τὸν ὄρκον ἐπάνω στὸν Σταυρόν.
Σᾶς κράζει ἡ πατρίδα, σᾶς θέλει, σᾶς πονεῖ,
ζητᾷ τὴν συνδρομὴν σας μὲ μητρικὴ φωνή.
Συμβούλους προκομμένους μὲ πατριωτισμὸν
νὰ βάλωμεν εἰς ὅλα νὰ δίδουν ὄρισμόν.
'Ο νόμος νὰ 'ναι ὁ πρῶτος καὶ μόνος ὁδηγὸς
καὶ τῆς πατρίδος ἓνας νὰ γίνῃ ἀρχηγός.
Γιατὶ κι ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τὴ σκλαβιά·
νὰ ζῶμεν σὰν θηρία εἶν' πιὸ σκληρὴ φωτιά.
Καὶ τότε μὲ τὰ χέρια ψηλὰ στὸν οὐρανὸν
ἄς ποῦμε ἀπ' τὴν καρδιά μας ἑτοῦτα στὸν Θεόν :

« Ὡ βασιλεῦ τοῦ κόσμου, ὀρκίζομαι σὲ Σε
στὴν γνώμην τῶν τυράννων νὰ μὴν ἐλθῶ ποτέ.
Μήτε νὰ τοὺς δουλεύω, μήτε νὰ πλανηθῶ
εἰς τὰ ταξίματά τους νὰ μὴν παραδοθῶ.
'Ενόσω ζῶ στὸν κόσμον, ὁ μόνος μου σκοπός,
γιὰ νὰ τοὺς ἀφανίσω θεὲ νὰ 'ναι σταθερός.

Πιστὸς εἰς τὴν πατρίδα συντρίβω τὸν ζυγόν,
 ἀχώριστος νὰ εἶμαι ἀπὸ τὸν στρατηγόν.
 Κι ἂν παραβῶ τὸν ὄρκον, ν' ἀστράψη ὁ οὐρανὸς
 καὶ νὰ μὲ κατακάψη, νὰ γίνω σὰν καπνὸς ».

Σ' ἀνατολὴ καὶ δύση καὶ νότον καὶ βοριά
 γιὰ τὴν πατρίδα ὅλοι νὰ ἔχωμεν μιὰ καρδιά.

Ἐτυπώθη εἰς ἴδιον φυλλάδιον, Βιέννη, 1797

Ρήγας Βελεστινλῆς (Φεραῖος)

3. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Τρύγος πρόσχαρα προβαίνει,
 ἐορτάζει ἡ οἰκουμένη·
 ἡ φλογέρα ἀχολογαεῖ·
 τὸ φθινόπωρο βοῖζει,
 χορευτὰ πανηγυρίζει
 καὶ τ' ἀμπέλια του τρυγάει.

Βάλτε, φίλοι, μὲς στὴ βρύση
 τὸ κρασί μας νὰ δροσίση·
 καὶ στρωθῆτε καταγῆς,
 στὴν ἀράδα ὡς τὸν πάτο
 εἰς τὸν ἴσκιον ἀποκάτω,
 πρὸς τὰ χεῖλη τῆς πηγῆς.

Στρῶστε φύλλα, στρῶστε φτέρη*
 ἐπιδέξια μὲ τὸ χέρι
 κι ἀπὸ πάνω τεχνικά,
 τὸ ἀρνάκι μας λιανίστε
 καὶ τὸν τρύγον μας ἀρχίστε
 νὰ χαροῦμε φιλικά.

«Λυρικά» Ἔτος α' δημοσιεύσεως 1811

*Αθ. Χριστόπουλος

4. ΣΤΟΛΙΔΙΑΡΗΣ

Σὲ γάμον ἄρχοντος προσκαλεσμένος
ὁ Νούλας βρίσκονταν ἀπελπισμένος,
τὶ δὲν ἐγένονταν νὰ καταφθάσουν
σκουτιὰ ὀλοκαίνουργα νὰ τοῦ τοιμάσουν.
Νὰ πάτη δὲν ἔστεργε, καθὼς φοροῦσε,
κι ἀπαρηγόρητος ἐβλαστημοῦσε.

Τοῦ λέγει φίλος του: « καὶ τίς ἦ χρεία
νὰ καταθλίβεις χωρὶς αἰτία ;
Μήγαρ* εἶν' ἄφευκτο ν' ἀντραλωθοῦμε*,
ἐκεῖ γιορτιάτικοι γιὰ νὰ φανοῦμε ;
Παρόμοιες πρόληψες γιὰ τὰ στολίδια
μικρῶν κι ἀνήλικων ἀνθρώπων ἴδια.
Κι ἐγὼ ἐκίνησα μὲ τὰ παλιά μου,
μηδὲ κὰν διάλεξα τὰ πλιὸ καλά μου».
Ἐὸ φίλος πάσκαγε* μὲ λόγου κρίση
τὸν ἰσχυρόγνωμο νὰ καταπίσει.
Χαμένα ἀπόσταινε τὸν λάρυγγά του.
Ἐκεῖνος ἤθελε τὴν φορεσιά του.

Κριτὴ μὲ ζήτησαν ν' ἀποφασίσω,
τὴ γνώμη μου ἔδωκα, χωρὶς ν' ἀργήσω.
Καὶ πρὸς τὸν σύμβουλο εὐθύς φηρώντας,
παρόμοια ἐμίλησα χαμογελώντας :
« Κρένεις* ἐξαίρετα ἢ ἀφεντιά σου.
Μόν' ἓνα δίκιο του καλοστοχάσσω.
Ἄν πάγη ἀστόλιγος καὶ δὲν φαντάξη,
ποιὸς τὸν στοχάζεται νὰ τὸν κοιτάξη ; »

« Ἀπαντα ». Ἔτος α' δημοσιεύσεως 1827, Κέρκυρα

Ἰωάννης Βηλαῆς.

5. Ο ΦΙΛΑΡΓΥΡΟΣ

Ὁ καημένος Χρυσολάτρης
ξάπλα κείτεται, βογκάει,
μέ τὸ Χάρο πολεμάει.

Ἐλαιμάργησεν ὁ δόλιος,
τί γιομάτισε σὲ σπίτι
κάποιου πλούσιου συμπολίτη.

Τοῦ ἐπρόβαλαν καμπόσοι
μέ καρδιάς κι ἀγάπης ζέση
τὸ γιατρὸ νὰ προσκαλέσει.

Τώρα αὐτὸς καὶ τὴν ἀρρώστια
καὶ τὸν κίνδυνο λογιάζει,
μόν' τὰ ἔξοδα τρομάζει!

Ἕνας φίλος του ἀστεῖος,
μέ σκοπὸ νὰ χωρατέψη,
τοῦ εἶπε, μήπως ἐξοδέψη

πλιὸ παράνω στὴ θανή του,
ἂν ἀπόμνησκεν ἀκόμα
ἔτσι ἀνήμπορος στὸ στρῶμα.

Τότε πλιὸ ἐκαταζαλίστη.
Παντοχὴ καὶ θάρρος χάνει,
καὶ φωνάζει, θὰ πεθάνη!

Καὶ οἱ πόνοι του αὐγαταίνουν,
καὶ γιατροῦ ζητάει τὴ χάρη,
μὴν ὁ θάνατος τὸν πάρη.

Ἐξανάλαβεν ὡστόσο
μέ ὀλίγα τὴν ὑγεία του.
Μόν' γι' αὐτὴ τὴ συμφορὰ του

ἔκαμε ὄρκον, ὅσο ζήση,
 νὰ δειπνᾷ μόν' τὸ βράδου
 μὲ νερὸ καὶ παξιμάδι.

« Ποιήματα »

Ἰωάννης Βηλαιοῦς

6. Η ΨΥΧΟΥΛΑ

Ὡσὰν γλυκόπνοο
 Δροσάτο ἀεράκι
 Μέσα σὲ ἀνθότοπο
 Κεῖο τὸ παιδάκι
 Τὴν ὕστερη ἔβγαλε
 Ἄναπνοή.

Καὶ ἡ ψυχούλα του
 Εἰς τὸν ἀέρα
 Γλήγορα ἀνέβαινε
 Πρὸς τὸν αἰθέρα
 Σὰν λιανοτρέμουλη
 Σπίθα μικρή.

Ὅλα τὴν ἔκραζαν,
 Ὅλα τ' ἀστέρια,
 Κι ἐκείνη ἐξάπλωνε
 Δειλή τὰ χέρια,
 Γιατὶ δὲν ἴξερε
 Σὲ ποῖο νὰ μπῆ.

Ἄλλὰ, νά, τοῦ ἔδωσε
 Ἐνα ἀγγελάκι
 Φιλὶ ἀθάνατο
 Στὸ μαγουλάκι,
 Ποῦ ἔξαφνα ἔλαμψε
 Σὰν τὴν αὐγή.

Διονύσιος Σολωμὸς

7. Η ΣΚΙΑ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ

(Ἀπόσπασμα)

Ἐλαμπε ἀχνὰ τὸ φεγγαράκι — εἰρήνη
 Ὀλην, ὄλη τὴ φύση ἀκινητοῦσε,
 Καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ἔρημη τὴν κλίνη
 Τ' ἀηδόνι τὰ παράπονα ἀρχινοῦσε·
 Τριγύρω γύρω ἡ νυχτικὴ γαλήνη
 Τὴ γλυκύτατη κλάψα ἠχολογοῦσε·
 Ἀπάντεχα βαθὺς ὕπνος μὲ πιάνει,
 Κι ὀμπροστά μου ἕνας γέροντας μοῦ ἐφάνη.

Στὸ ἀκρογιάλι ἀναπαύσθουν ὁ γέρος·
 Στὰ παλαιὰ τὰ ροῦχα τὰ σχισμένα
 Γλυκὰ γλυκὰ τὸ φύσημα τοῦ ἀέρος
 Τ' ἀριά μαλλιά του ἐσκόρπαιε τ' ἀσπρισμένα,
 Κι αὐτὸς εἰς τὸ πολύαστρον τοῦ αἰθέρος
 Τὰ μάτια ἐστριφογύριζε σβημένα·
 Ἀγάλι γάλι ἀσηκώθη ἀπὸ χάμου,
 Καὶ ὡσάν νὰ ἔχε τὸ φῶς του ἦλθε κοντά μου.

Διονύσιος Σολωμός

8. ΩΔΗ ΕΙΣ ΤΗ ΣΕΛΗΝΗ

(Ἀπόσπασμα)

Γλυκύτατη φωνὴ βγάν' ἡ κιθάρα
 Καὶ σὲ τούτῃ τὴν ἄφραστη ἁρμονία
 Τῆς καρδιάς μου ἀποκρίνεται ἡ λαχτάρα·

Γλυκὲ φίλε, εἶσ' ἐσὺ, ποῦ μὲ τὴ θεία
 Ἐκσταση τοῦ Ὀσσιάνου*, εἰς τ' ἀκρογιάλι
 Τῆς νυχτὸς ἐμψυχεῖς τὴν ἡσυχία.

Κάθισε γιά νά ποῦμε ὕμνον στό κάλλη
 Τῆς Σελήνης· αὐτήν ἐσυνηθοῦσε
 Ὁ τυφλός* ποιητής συχνά νά ψάλλη.

Μοῦ φαίνεται τόν βλέπω πού ἀκουμποῦσε
 Σέ μίαν ἐτία, καί τὸ φεγγάρι ὥστόσο
 Στά γένια τὰ ἱερά λαμποκοποῦσε.

Ἄπ' τὸ Σκοπὸ* νά το, προβαίνει· ὦ, πόσο
 Σὺ τὴν νύχτα τερπνὰ παρηγορίζεις!
 Ὑμνον παθητικὸν θεὸ νά σοῦ ὑψώσω·

Παθητικὸ σὰν ἐσένα, ὅταν λαμπίζης
 Στρογγυλό, μεσουράνιο, καί τὸ φῶς σου
 Σέ ταφόπετρα ὀλόασπρη ἀποκοιμίζης.

Λιονύσιος Σολωμός

9. ΕΙΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΑΝ ΦΡΑΙΖΕΡ

Μικρὸς προφήτης ἔριξε σέ κορασιά τὰ μάτια
 Καί στοὺς κρυφούς του λογισμούς, χαρὰ γιομάτων, εἶπε :
 « Κι ἂν γιά τὰ πόδια σου, Καλή, κι ἂν γιά τὴν κεφαλῆ σου
 κρίνους ὁ λίθος ἔβγανε, χρυσὸ στεφάνι ὁ ἥλιος,
 δῶρο δὲν ἔχουνε γιά Σέ, καί γιά τὸ μέσα πλοῦτος.
 *Ὁμορφος κόσμος ἠθικὸς ἀγγελικὰ πλασμένος ! ».

Λιονύσιος Σολωμός

10. Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

1

Καθαρότατον ἥλιο ἐπρομηνοῦσε
 τῆς αὐγῆς τὸ δροσάτο ὕστερο ἀστέρι,
 σύγνεφο, καταχνιά, δὲν ἀπερνοῦσε
 τ' οὐρανοῦ σέ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη·
 καί ἀπὸ κεῖ κινημένο ἄργοφουσοῦσε

τόσο γλυκό στο πρόσωπο τ' αέρι,
 πού λές και λέει μές στῆς καρδιάς τὰ φύλλα :
 γλυκιά ἡ ζωὴ και ὁ θάνατος μαυρίλα.

2

Χριστὸς ἀνέστη ! Νέοι, γέροι και κόρες,
 ὅλοι, μικροί, μεγάλοι, ἐτοιμαστῆτε·
 μέσα στές ἐκκλησίες τές δαφνοφόρες
 μέ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτῆτε·
 ἀνοιξετε ἀγκαλιές εἰρηνοφόρες
 ὀμπροστά στοὺς Ἁγίους και φιληθῆτε·
 φιληθῆτε γλυκά χεῖλη μέ χεῖλη,
 πέστε « Χριστὸς ἀνέστη » ἐχθροὶ και φίλοι.

3

Δάφνες εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι
 και βρέφη ώραῖα στὴν ἀγκαλιὰ οἱ μανάδες·
 γλυκόφωνα, κοιτώντας τές ζωγραφι-
 σμένες εἰκόνες, ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες·
 λάμπει τὸ ἀσήμι, λάμπει τὸ χρυσάφι
 ἀπὸ τὸ φῶς πού χύνουνε οἱ λαμπάδες·
 κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἀγιοκέρι
 ὅπου κρατοῦνε οἱ Χριστιανοὶ στο χέρι.

« Τὰ εὐρισκόμενα », ἐκδοσις Ἰ. Πολυλά, Κέρκυρα, 1859 *Λιονύσιος Σολωμὸς*

11. Η ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΜΗΤΕΡΑ

Κρέμεται τὸ σπαθὶ κοντὰ στὴν κούνια σου, καλὸ μου,
 ἀλλὰ τὸ χέρι δέν εἶναι πού τό ὄσφιγγε στὴ νίκη.
 Μακρὺς ὁ λάκκος π' ἀνοιξε και κλεῖ τὸ γίγαντά μου.
 Κάμπους, βουνά, χωρὶς αὐτὸν μάχης καπνοὶ σκεπαζοῦν-
 ἀλλ' αὐτὸ τῶρα πού κουνῶ τ' ἀμέριμνο κορμάκι
 αὔριο θὰ γίνῃ δύναμη πού ὁ λογισμὸς κινάει,

και στήθι άντρίκειο θά σταθῆ στές σαΐτιές τῆς μοΐρας.
 Βρέχει τὰ βέλη της αὐτῆ στα ὕψη τῶν άνδρείων,
 πού ἐκεῖ στημένοι στερεοὶ λάμπουν στῆ μάχη θεΐοι.
 Χαρές και πλούτη νά χαθοῦν, και τὰ βασίλεια, κι ὄλα,
 τίποτε δέν εΐναι, ἂν στητῆ μέν' ἡ ψυχῆ κι ὀλόρηθη.
 "Ὀλα τὰ ἐρείπια γύρω της κοιτᾶ χαμογελώντας,
 κι ἄνθοι σ' αὐτά, παντοῦ κι ἄργά, βλασταΐνουν ὡς τόν τάφο·
 φυτρῶνει και στο σκότος του τοῦ Παραδείσου τ' ἄνθι.
 Τοῦ κόρφου σύ, τῆς ἀγκαλιᾶς ἀγαπημένο βάρος,
 σπούδαξε, μὴν ἄργοπορῆς βάρος νά γίνης τρόμου
 ἐκεῖ πού οἱ χεΐμαρροι τοῦ ἐχθροῦ τρομαχτικά βρυχιζοῦν.
 Ἄλλὰ τὸ χέρι σου ζωστό πλιὰ στο λαιμό μου γύρω
 δὲ θά 'ναι τότε, ἀλλὰ σ' αὐτὸ τ' ὀλεθροφόρο ξίφος.
 Τῆς Μοΐρας ἔσο' οἱ δύνამες, ὅσο τρανές κι ἂν εΐναι,
 κι ἂν πέσης σὺ στὸν πόλεμο, μένουν ἐκεΐνες, ὅπως
 τῆς κούνιας τὰ κινήματα πού τώρα σὲ κοιμίζοῦν.
 Μεγάλωσε, μεγάλωσε, μὴ δίχως μάνα μείνης.
 Θά ζῶση ἐκεΐνη τὸ σπαθὶ μέσ στο βυζὶ ἀποκάτου,
 κι ἐμπρός ! σημαΐα και σπαθὶ, ψυχῆ, ψυχῆ και νίκη !
 Τὴν ψυχῆ μέσα μου γρικῶ τοῦ ποθητοῦ πατρός σου,
 και χίλιες, χίλιες γύρω μου ξαστράφτουν Ἄμαζόνες.
 Ἄντρες, γυναΐκες εΐν', κανεὶς δὲ θά ρωτᾶ στῆ μάχη.
 Κοΐτα τοὺς λάκκους ! — ἀλλὰ τί μπορεῖς σὺ νά κοιτάξης;
 Ἄπειρους λάκκους, ἄπειρους γεμίζοῦν οἱ νεκροὶ μας·
 πέφτοῦμ' ἐμεῖς, τὸ ἔργο μας γιὰ τὴν πατρίδα μένει,
 και σ' ὄλα ζῆ τὰ στήθη μας τούτ' ἡ πνοή και μόνη,
 πού φλόγα γίνεται φριχτῆ καθολικοῦ πολέμου,
 πού κάθε γῆ και θάλασσα παντοῦ περιλαβαίνει,
 πού ζῶνει ἐσέ και σκίρτημα και τῆς κουνιας σου δίνει.
 Σκίρτα, κουνιά, μ' εὐχῆ χαρᾶς γιὰ τὸ καλὸ πού θά 'ρθῆ !
 Γλυκά κι ἡ τύχη μοῦ γελᾶ, γιατί ἡ στιγμή 'ναι τούτη
 πού τ' ἀκριβὰ σου βλέφαρα σηκώνονται κι ἀφήνουν
 τὸ χαμογέλιο τῆς ματιας νά λάμψη, σ' ὄλα τ' ἄλλα
 ἀβέβαιο και τρεμάμενο, ἄλλ' ὄχι και σ' ἐμένα.
 Ἐλα σ' ἐμέ, τῶν σπλάχνων μου γλυκὸ βλαστάρι· θέλω
 γιὰ μιὰ στιγμή γοργά 'π' αὐτὸ τὸ σπῆτι νά μακρύνω·

θέλω τὸ μέτωπ' ὁ καπνὸς τῆς μάχης νὰ σοῦ γγίξει,
πλατιά τὸ στῆθος σου, βαθιά, νὰ πνέξῃ* ὀλέθρου φλόγα.

Διονύσιος Σολωμὸς

« Ἰταλικά ποιήματα », Ἀθῆναι, 1921
(μεταφρ. Γ. Καλοσγούρου)

12. ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

(Αἱ 16 πρῶται στροφαί)

1

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη,
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

3

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλὴ
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
« Ἐλα πάλι », νὰ σοῦ πῆ.

5

Δυστυχῆς ! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε νὰ λὲς
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

7

Κι ἔλεες « πότε, ἄ ! πότε βγάλνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμῆς ; »
καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές !

9

Μὲ τὰ ροῦχα αἱματωμένα,
ξέρω, ὅτι ἔβγαίνεις κρυφὰ
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατὰ.

2

Ἄπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά !

4

Ἄργιε νὰ ἴθῃ ἐκείνη ἡ μέρα
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τὰ ὀσκίαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

6

Καὶ ἀκαρτέρει καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπαε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

8

Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μὲς τὰ κλάιματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζ' αἷμα,
πλήθος αἷμα ἑλληνικό.

10

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχὴ·
δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεῖα τὲς κOURTALῆ*.

11

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια
 ἄλλ' ἀνάσαση καμιά,
 ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
 καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

13

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδᾶρι
 καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
 ἢ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι
 ποῦ τῆ δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

15

Ναί, ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
 κάθε τέκνο σου μὲ ὀρμή,
 ποῦ ἀκατάπαυστα γυρεύει
 ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανά.

12

Ἄλλοι, ὀμέ! στὴ συμφορά σου
 ὅπου ἔχαίροντο πολὺ,
 « σῦρε νὰ ἴβρης τὰ παιδιὰ σου,
 σῦρε », ἔλεγαν οἱ σκληροί.

14

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
 ἢ τρισάθλια κεφαλή,
 σὰν πτωχοῦ ποῦ θυροδέρνει
 κι εἶναι βᾶρος τοῦ ἢ ζωῆ.

16

Ἄπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
 τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
 καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
 χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά.

Διονύσιος Σολωμὸς

Β'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΩΡΙΑΣ

Ἄσκα κάστρα κι ἂν εἶδα καὶ περπάτησα,
 σὰν τῆς Ὠριᾶς τὸ κάστρο δὲν ἐλόγιασα.
 Κάστρο θεμελιωμένο, κάστρο ξακουστό,
 σαράντα ὀργιές τοῦ ψήλου, δώδεκα πλατὺ,
 μολύβι σκεπασμένο, μαρμαροχυτό,
 μὲ πόρτες ἀτσαλένιες κι ἀργυρὰ κλειδιά,
 καὶ τοῦ γυαλοῦ ἢ πόρτα στράφτει μάλαμα.

Τοῦρκος τὸ τρογυρίζει χρόνους δώδεκα,
 δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πάρῃ τὸ ἐρημόκαστρο.
 Κι ἕνα σκυλί Τουρκάκι, μιᾶς Ρωμνιᾶς παιδί,
 στὸν Ἄμιρά* του πάει καὶ τὸν προσκυναί.
 — Ἄφέντη μ' Ἄμιρά μου καὶ σουλτάνε μου,
 ἂν πάρω γὰρ τὸ κάστρο, τί εἶν' ἢ ρόγα* μου;

- Χίλια ἄσπρα* τὴν ἡμέρα κι ἄλογο καλό,
καὶ δυὸ σπαθιά ἀσημένια γιὰ τὸν πόλεμο.
—Οὐδὲ τ' ἄσπρα σου θέλω κι οὐδὲ τὰ φλωριά,
οὐδὲ καὶ τ' ἄλογό σου κι οὐδὲ τὰ σπαθιά,
μόν' θέλω γὼ τὴν κόρη, πού 'ναι στὰ γυαλιά.
—'Ωσὰν τὸ κάστρο πάρης, χάρισμα κι αὐτή.

- Πράσινα ροῦχα βγάζει, ράσα φόρεσε.
Τὸν πύργο πύργο πάει καὶ γυροβολαί,
στὴν πόρτα πάει καὶ στέκει καὶ παρακαλεῖ.
—Γιὰ ἀνοιξε, ἀνοιξε, πόρτα, πόρτα τῆς 'Ωριᾶς,
πόρτα τῆς μαυρομάτας τῆς βασιλίσσας.
—Φεύγα ἀπ' αὐτοῦ, βρὲ Τοῦρκε, βρὲ σκυλότουρκε.
—Μὰ τὸ Σταυρό, κυρά μου, μὰ τὴν Παναγιά,
ἐγὼ δὲν εἶμαι Τοῦρκος, οὐδὲ Κόνιαρος,
εἶμαι καλογεράκι ἀπ' ἀσκηταριό.
Δώδεκα χρόνους ἔχω ὅπ' ἀσκήτευα,
χορτάρι ἐβοσκοῦσα σὰν τὸ πρόβατο,
κι ἤρθα νὰ πάρω λάδι γιὰ τὶς ἐκκλησιές.
Γιὰ ἀνοίξετέ μου νὰ 'μπω τοῦ βαρόμοιρου.
—Νὰ ρίξουμε τσιγγέλια νὰ σὲ πάρουμε;
—Τὰ ράσα μου εἶναι σάπια καὶ ξεσκίζονται.
—Νὰ ρίξουμε τὸ δίχτυ νὰ σὲ πάρουμε;
—Εἶμαι ἀπὸ τὴν πείνα κι ἀντραλίζουμαι*.

Γελάστηκε μιὰ κόρη, πάει, τὸν ἀνοιξε.
"Ὅσο ν' ἀνοίξη ἡ πόρτα, χίλιοι ἐμπήκανε,
κι ὅσο νὰ μισανοίξη, γέμισ' ἡ αὐλή,
κι ὅσο νὰ καλοκλείση, ἡ χώρα πάρθηκε.
"Ὅλοι χυθῆκαν στ' ἄσπρα, ὅλοι στὰ φλωριά,
κι ἐκεῖνος εἰς τὴν κόρη πού 'ναι στὰ γυαλιά.

Κι ἡ κόρη ἀπὸ τὸν πύργο κάτω πέταξε,
μῆτε σὲ πέτρα πέφτει, μῆτε σὲ κλαριά,
παρὰ σὲ Τούρκου χέρια καὶ ξεψύχησε.

2. ΤΟΥ ΓΙΟΦΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

Σαράντα πέντε μάστοροι κι ἑξήντα μαθητάδες,
γιοφύρι-ν-ἔθεμέλιωναν στῆς Ἄρτας τὸ ποτάμι.

Ὀλημερίς τὸ χτίζανε, τὸ βράδυ ἐγκρεμιζόταν.

Μοιριολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ κλαῖν οἱ μαθητάδες :

— Ἀλίμονο στοὺς κόπους μας, κρίμα στὶς δούλεψές μας,
ὄλημερίς νὰ χτίζουμε, τὸ βράδυ νὰ γκρεμιέται!

Πουλάκι ἐδιάβη κι ἔκατσε ἀντίκρυ στὸ ποτάμι,
δὲν ἐκελάηδε σὰν πουλί, μὴδὲ σὰ χελιδόνι,
παρὰ ἐκελάηδε κι ἔλεγε, ἀνθρωπινὴ λαλίτσα :

— Ἄ δὲ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφύρι δὲ στεριώνει·
καὶ μὴ στοιχειώσετε ὄρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὁμορφὴ γυναῖκα,
πύρχεται ἄργὰ τ' ἀποταχὺ καὶ πάρωρα τὸ γιόμα.

Τ' ἄκουσ' ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει.

Πιάνει μὴναί τῆς λυγερῆς μὲ τὸ πουλί τ' ἀηδόνι :

Ἄργα ντυθῆ, ἄργα ἀλλαχτῆ, ἄργα νὰ πάη τὸ γιόμα,
ἄργα νὰ πάη καὶ νὰ διαβῆ τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.

Καὶ τὸ πουλί παράκουσε κι ἄλλιῶς ἐπῆγε κι εἶπε :

— Γοργὰ ντυσου, γοργὰ ἀλλάξε, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ γιόμα,
γοργὰ νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῆς τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.

Νὰ τηνε κι ἐξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτα.

Τὴν εἶδ' ὁ πρωτομάστορας, ραγίζεται ἡ καρδιά του.

Ἄπὸ μακριὰ τοὺς χαιρετᾷ κι ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει :

— Γειά σας, χαρά σας, μάστοροι κι ἐσεῖς οἱ μαθητάδες,
μὰ τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας κι εἶναι βαργωμισμένος* ;

— Τὸ δαχτυλίδι τόπεσε στὴν πρώτη τὴν καμάρα,
καὶ ποιός νὰ μπῆ καὶ ποιός νὰ βγῆ τὸ δαχτυλίδι νὰ ἴβρη;

— Μάστορα, μὴν πικραίνεσαι κι ἐγὼ νὰ πᾶ σ' τὸ φέρω,
ἐγὼ νὰ μπῶ, κι ἐγὼ νὰ βγῶ, τὸ δαχτυλίδι νὰ ἴβρω.

Μηδὲ καλὰ κατέβηκε, μηδὲ στή μέση ἐπῆγε·

— Τράβα, καλέ μ', τὸν ἄλυσο, τράβα τὴν ὄλυσίδα,
τὶ ὄλον τὸν κόσμον ἀνάγειρα καὶ τίποτες δὲν ἴβρα.

Ένας πιχάει με τὸ μυστρί, κι ἄλλος με τὸν ἀσβέστη,
παίρνει κι ὁ πρωτομάστορας καὶ ρίχνει μέγα λίθο.

- Ἀλίμονο στὴ μοίρα μας, κρίμα στὸ ριζικό μας!
Τρεῖς ἀδερφάδες ἤμαστέ, κι οἱ τρεῖς κακογραμμένες,
ἢ μιὰ ἔχτισε τὸ Δούναβη, κι ἡ ἄλλη τὸν Ἄφράτη*,
κι ἐγὼ ἢ πλιὸ στερνότερη τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.
Ὡς τρέμει τὸ καρυόφυλλο, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι,
κι ὡς πέφτουν τὰ δεντρόφυλλα, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες.
- Κόρη, τὸν λόγον ἄλλαξε, κι ἄλλη κατάρρα δῶσε,
πόχεις μονάκριβο ἀδερφό, μὴ λάχη καὶ περάση.
Καὶ αὐτὴ τὸν λόγον ἄλλαξε, κι ἄλλη κατάρρα δίνει :
- Ἄν τρέμουν τ' ἄγρια βουνά, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι,
κι ἂν πέφτουν τ' ἄγρια πουλιά, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες,
τί ἔχω ἀδερφό στὴ ξενιτιά, μὴ λάχη καὶ περάση.

3. Ο ΞΕΝΟΣ

Ξενιτεμένο μου πουλί καὶ παραπονεμένο,
ἢ ξενιτιά σὲ χαίρεται κι ἐγὼ ἔχω τὸν καημό σου.
Νὰ στείλω γράμμα χάνεται, δὲ βρίσκει τὸ παιδί μου,
νὰ μάθη ὅσα νὰ τοῦ πῆ διψάει ἢ καρδιά μου,
νὰ στείλω μῆλο σέπεται, λουλουδι μαραγκιάζει*,
νὰ στείλω καὶ τὸ δάκρυ μου σ' ἓνα ψιλὸ μαντίλι.
Φεγγάρι μου λαμπρὸ, λαμπρὸ καὶ κυκλογυρισμένο,
αὐτοῦ ψηλὰ ποὺ περπατεῖς καὶ χαμηλὰ μᾶς βλέπεις,
δὲν εἶδες ποὺ τὸ γιόκα μου τὸν πολυσαγαπημένο;
Τίνος ματάκια βλέπουν τον, καὶ τὰ δικά μου κλαίγουν;
Τίνος τὰ χεῖλη τοῦ μιλοῦν καὶ τὰ δικά μου τρέμουν;
* Ἀνάθεμά σε, ξενιτιά, γιὰ τὰ κακὰ ποὺ κάνει.
Ξενίτεψες τὸν ἄντρα μου κι ἔκαμες νὰ χηρέψω,
ξενίτεψες καὶ τὸ πουλί μ' ἄρῃ δώδεκα χρόνους.

4. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ

Τὴν ξενιτιά, τὴν ἀρφανιά, τὴν πίκρα, τὴν ἀγάπη,
τὰ τέσσερα τὰ ζύγιασαν, βαρύτερά εἰν' τὰ ξένα.
Ὁ ξένος εἰς τὴν ξενιτιὰ πρέπει νὰ βάνη μαῦρα,
γιὰ νὰ ταιριάζῃ τῇ φορεσιᾷ μὲ τῆς καρδιάς τὴ λάβρα.

Ξενιτεμένο μου πουλι καὶ παραπονεμένο,
ἡ ξενιτιὰ σὲ χαίρεται κι ἐγὼ ἔχω τὸν καημὸ σου.
Τί νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νὰ σοῦ προβοδῆσω;
Μῆλο ἂν σοῦ στείλω σέπεται, τριαντάφυλλο μαδιέται,
σταφύλι ξερωγιάζεται, κυδῶνι μαραγκιάζει*.
Νὰ στείλω μὲ τὰ δάκρυα μου μαντίλι μουσκεμένο,
τὰ δάκρυα μου εἶναι καυτερά, καὶ καῖνε τὸ μαντίλι.
Τί νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νὰ σοῦ προβοδῆσω;

Σηκώνομαι τὴ χαραυγή, γιατί ὕπνο δὲν εὐρίσκω,
ἀνοίγω τὸ παράθυρο, κοιτάζω τοὺς διαβάτες,
κοιτάζω τὶς γειτόνισσες καὶ τὶς καλοτυχιζώ,
πῶς ταχταρίζουν* τὰ μικρά καὶ τὰ γλυκοβυζαίνουν.
Μὲ παίρνει τὸ παράπονο, τὸ παραθύρι ἀφήνω,
καὶ μπαίνω μέσα, κάθομαι, καὶ μαῦρα δάκρυα χύνω.

5. ΝΑΝΑΡΙΣΜΑΤΑ

Α'.

Ὕπνε, πού παίρνεις τὰ μικρά, ἔλα πάρε καὶ τοῦτο.
Μικρὸ - μικρὸ σοῦ τό ἄδωκα, μεγάλο φέρε μού το.
μεγάλο σὰν ψηλὸ βουνό, ἴσιο σὰν κυπαρίσσι,
κι οἱ κλῶνοι του ν' ἀπλώνωνται σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση.

Β΄.

Νὰ μοῦ τὸ πάρης, Ὕπνε μου, τρεῖς βίγλες* θὰ τοῦ βάλω,
 τρεῖς βίγλες, τρεῖς βιγλάτορες, κι οἱ τρεῖς ἀντρειωμένοι.
 Βάλλω τὸν ἥλιο στὰ βουνά, καὶ τὸν αἰτὸ στοὺς κάμπους,
 τὸν κύρ Βοριά τὸ δροσερὸ ἀνάμεσα πελάγου.

*Ὁ ἥλιος ἐβασίλεψε κι ὁ αἰτὸς ἀποκοιμήθη
 κι ὁ κύρ Βοριάς ὁ δροσερὸς στῆς μάνας του πηγαίνει :

—Γιέ μ', ποῦ ὄσουν χτές, ποῦ ὄσουν προχτές, ποῦ ὄσουν τὴν ἄλλη
 (νύχτα ;

Μήνα* μὲ τ' ἄστρι μάλωνες, μήνα μὲ τὸ φεγγάρι,
 μήνα μὲ τὸν αὐγερινό, ποῦ ὄμεστ' ἀγαπημένοι ;

—Μήτε μὲ τ' ἄστρι μάλωνα, μήτε μὲ τὸ φεγγάρι,
 μήτε μὲ τὸν αὐγερινό, ὅπου ὄστ' ἀγαπημένοι.
 Χρυσὸν ὑγιὸν ἐβίγλιζα στὴν ἀργυρὴ του κούνια.

Γ

Χήνα μου, ἀπλωσ' τὰ φτερά, νὰ πλύνω τοῦ παιδιοῦ μου,
 αἰτέ μου, τὰ φτερούγια σου, ν' ἀπλώσω τ' ἀγοριοῦ μου,
 κι ἐσύ, ἀηδόني μου χρυσό, στὴν κούνια νὰ καθίσης
 μὲ τὴ γλυκιά σου τὴ φωνὴ νὰ μοῦ τὸ νανουρίσης,
 καὶ σὰν τὸ Ἰδῆς νὰ κοιμηθῆ, τὰ μάτια του νὰ κλείση,
 τρέξε, τὸν Ὕπνο φώναξε νὰ μοῦ τὸ σεργιανίση.

*Ἐλα, Ὕπνε, καὶ πάρε το, πὰν' το στὰ περιβόλια,
 καὶ γέμισε τοὺς κόρφους του τραντάφυλλα καὶ ρόδα·
 τὰ ρόδα θὰ εἶν' τῆς μάνας του καὶ τ' ἄνθη τοῦ κυροῦ του,
 καὶ τὰ χρυσὰ τραντάφυλλα θὰ νὰ εἶναι τοῦ νονοῦ του.

Δ΄.

Κοιμήσου ἀστρί, κοιμήσου αὐγή, κοιμήσου νιὸ φεγγάρι,
 κοιμήσου, ποῦ νὰ σὲ χαρῆ ὁ νιὸς ποῦ θὰ σὲ πάρη.
 Κοιμήσου ποῦ παράγγειλα στὴν Πόλη τὰ χρυσά σου,
 στὴ Βενετιά τὰ ροῦχα σου καὶ τὰ διαμαντικά σου.

Κοιμήσου πού σου ράβουνε τὸ πάπλωμα στὴν Πόλη,
καὶ σοῦ τὸ τελειώνουνε σαράντα δυὸ μαστόροι·
στὴ μέση βάνουν τὸν ἀετό, στὴν ἄκρη τὸ παγώνι.
Νάνι τοῦ ρήγα τὸ παιδί, τοῦ βασιλιᾶ τ' ἄγγόνι.
Κοιμήσου καὶ παράγγειλα παπούτσια στὸν τσαγγάρη,
νὰ σοῦ τὰ κάνη κόκκινα μὲ τὸ μαργαριτάρι.
Κοιμήσου μὲς στὴν κούνια σου καὶ στὰ παχιά πανιά σου,
ἡ Παναγιὰ ἢ δέσποινα νὰ εἶναι συντροφιά σου.

6. ΤΟΥ ΛΕΒΕΝΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

Λεβέντης ἐροβόλαγε ἀπὸ τὰ κορφοβούνια
μὲ τὸ μαντίλι στὸ λαιμό, τὸ βαροκεντημένο.
Εἶχε τὸ φέσι του στραβὰ καὶ τὰ μαλλιά κλωσμένα,
κι ἔστριψτε τὸ μουστάκι του καὶ ψιλοτραγουδοῦσε.
Κι ὁ Χάρος τὸν ἀγνάντεψε ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα,
καρτέρι πᾶει καὶ τόβαλε σ' ἓνα στενὸ σοκάκι.
—Γειά σου, χαρά σου, Χάροντα. —Καλῶς τον τὸ λεβέντη.
Λεβέντη μ', ποῦθεν ἔρχεσαι, λεβέντη μ', ποῦ πηγαίνεις;
—Ἀπὸ τὴν μάντρα μου ἔρχομαι, στὸ σπίτι μου πηγαίνω.
Πάω νὰ πάρω τὸ ψωμί καὶ πίσω νὰ γυρίσω.
—Λεβέντη μ', μ' ἔστειλε ὁ Θεὸς νὰ πάρω τὴν ψυχὴ σου.
—Χωρὶς ἀνάγκη κι ἄρρωστια ψυχὴ δὲν παραδίνω.
Μόν' ἔβγα νὰ παλέψουμε σὲ μαρμαρένιο ὄλωνι,
κι ἂ μὲ νικήσης, Χάροντα, νὰ ἰπάρης τὴν ψυχὴ μου,
κι ἂ σὲ νικήσω πάλι ἐγώ, πῆγαινε στὸ καλὸ σου.
Πιαστῆκαν καὶ παλεύανε ἀπ' τὸ πουργὸ ὡς τὸ βράδυ,
κι ἐκεῖ στὸ γύρισμα τοῦ ἡλιοῦ, πού τρέμ' νὰ βασιλέψη,
ἀκοῦν τὸ νιὸ πού βόγγιζε καὶ βαριαναστενάζει.
—Ἄσε με, Χάρε μ', ἄσε με παρακαλῶ νὰ ζήσω
τὶ ἔχω γυναίκα παρ' ἄνιά καὶ χήρα δὲν τῆς πρέπει,
τὶ ἔχω παιδί κι εἶναι μικρὸ κι ὀρφάνια δὲν τοῦ μοιάζει.

—Τὰ πρόβατα κουρεύονται καὶ τὸ τυρὶ ζυγιάται
καὶ τ' ἄρφανὸ πορεύεται κι ἡ χήρα κυβερνιέται.

7. ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

Ὅταν σηκώνουν τὸ νεκρὸ

Αὐτοῦ ποὺ βούλεσαι νὰ πᾶς κι ὅπου ξεπερατιάσαι,
ἂν ἔβρης νιὸς χαιρέτα τους, καὶ νιὸς κουβέντιασέ τους,
κι ἂν ἔβρης καὶ μικρὰ παιδιὰ γλυκὰ παργόρησέ τα.
Μὴν κάμης νιὸς νὰ κλάψουνε καὶ νιὸς ν' ἀναστενάξουν,
μὴν κάμης καὶ μικρὰ παιδιὰ καὶ θυμηθοῦν τὴ μάνα.
Μὴν πῆς πὼς ἔρχεται Λαμπρὴ, πὼς ἔρχονται γιορτάδες.
Πῆς τοῦ Χριστοῦ πὼς χιόνιζε καὶ τὴ Λαμπρὴ θὰ βρέχη,
καὶ τὴν ἡμέρα τ' αἰ-Θωμᾶ θὰ σέρνουν τὰ ποτάμια.
Πὼς δὲ θὰ βγοῦνε τὰ παιδιὰ μὲ τὶς γλυκὲς μανάδες,
οὔτε θὰ βγοῦν τ' ἀντρώγενα τὰ πολυαγαπημένα.

* * *

Εἶχα μηλιὰ στὴν πόρτα μου καὶ δέντρο στὴν αὐλὴ μου,
καὶ τέντα κατακόκκινη τὸ σπῆτι σκεπασμένο,
καὶ κυπαρίσσι ὀλόχρυσο κι ἤμουν ἀκουμπισμένη,
εἶχα κι ἀσημοκάντηλο στὸ σπῆτι κρεμασμένο.
Τώρα ἡ μηλιὰ μαράθηκε, τὸ δέντρο ξεριζώθη,
κι ἡ τέντα ἡ κατακόκκινη, κι ἐκείνη μαύρη ἐγίνη,
τὸ κυπαρίσσι τὸ χρυσὸ ἔπεσε καὶ τσακίστη,
τ' ἀσημοκάντηλο ἔσβησε, τὸ σπῆτι δὲ φωτᾶει.

* * *

Δὲ σόπρεπε, δὲ σόμοιαζε στὴ γῆ κρεβατοστρώση,
μόν' σόπρεπε, μόν' σόμοιαζε στοῦ Μάη τὸ περιβόλι,
ἀνάμεσα σὲ δυὸ μηλιές, σὲ τρεῖς νεραντζοπούλες,
νὰ πέφτουν τ' ἄνθι' ἀπάνου σου, τὰ μῆλα στὴν ποδιά σου,
τὰ κρεμεζογαρούφαλα τριγύρω στὸ λαιμό σου.

* * *

Ποιός ἔχει πέτρινη καρδιά, θέλω νά μή ραίση,
 νά εἰπῶ τραγούδι χλιβερό καί παραπονεμένο·
 μηδ' ἀπό χῆρες τ' ἄκουσα, μηδ' ἀπό παντρεμένες,
 τοῦ Χάρου ἢ μάνα τό 'λεγε, τό 'σουρνε μοιρολόγι.
 « Πόχουν παιδιά, ἄς τὰ κρύψουνε, κι ἀδέρφια ἄς τὰ φυλάξουν,
 γυναῖκες τῶν καλῶν ἀντρῶ, νά κρύψουνε τοὺς ἄντρες,
 γιατί ἔχω γιό κυνηγητή, γιατί ἔχω γιό κουρσάρο·
 οὔλο τις νύχτες περπατεῖ καί τις αὐγές κουρσεύει,
 κι ὀπόβρη τρεῖς παίρνει τοὺς δυὸ κι ὀπόβρη δυὸ τὸν ἕνα
 κι ὀπόβρη κι ἕνα μοναχό, κεῖνον τὸν ξεκληρίζει».
 Μὰ νά τον καί κατέβαινε στοὺς κάμπους καρβαλάρης.
 Μαῦρος ἦταν, μαῦρα φορεῖ, μαῦρο καί τ' ἄλογό του,
 σέρνει στιλέτα δίκοπα, σπαθιά ξεγυμνωμένα,
 στιλέτα, τὰ 'χει γιὰ καρδιές, σπαθιά, γιὰ τὰ κεφάλια.

8. ΒΑ·Ι·ΤΙΚΑ

α') Στὸ νοικοκύρη

'Αφέντη, ὄντας γεννήθηκες σὲ θρέφαν τὰ λιοντάρια,
 καί βγῆκες ὁ ξεδιαλεχτὸς μέσα στὰ παλικάρια.
 'Ἄλλοι κουρσεύουν μὲ σπαθιά, κι ἄλλοι μὲ τὰ δοξάρια,
 κι ἐσύ, τί θάμα εἶν' αὐτό! κουρσεύεις μὲ τὸ μάτι.
 Καί τοῦ ματιοῦ σου ἡ σαϊτιά πύργους ξεθεμελιώνει,
 πύργους καί πετροπήγαδα κι αὐλές μαρμαρωμένες.

β') Στὸν προεστὸ τοῦ χωριοῦ

'Αφέντη μου, στὰ σπίτια σου χρυσὲς καντῆλες φέγγουν,
 φέγγουν στοὺς ξένους νά δειπνοῦν, στοὺς ξένους νά πλαγιάζουν,
 φέγγει καί μιὰ στὸ τσίρι σου νά στρώνη νά κοιμᾶστε
 ἀπάνου στὰ τριαντάφυλλα κι ἀπάνου στὰ μίμιτσια*,
 νά πέφτουν τ' ἄνθια ἀπάνου σου, τὰ μῆλα στὴν ποδιά σου,
 καί τὰ κορφολογήματα τριγύρω στὸ λαιμό σου.

9. ΠΕΡΙΓΕΛΑΣΤΙΚΟΝ ΑΣΜΑ

Φίλοι, γιατί δὲν τρῶτε καὶ δὲν πίνετε ;
 Μήνα* καὶ τὸ ψωμί μας δὲ σᾶς ἄρесе ;
 Στέλλουμε στοὺς γειτόνους καὶ τ' ἀλλάζουμε.
 Μήνα καὶ τὸ κρασί μας δὲ σᾶς ἄρесе ;
 Βαγένια ἔχουμε κι ἄλλα καὶ τ' ἀλλάζουμε.
 Μήνα καὶ τὰ φαγιά μας δὲ σᾶς ἄρεσαν ;
 Μαγείρισσες εἶν' κι ἄλλες καὶ τς ἀλλάζουμε.
 Μήνα κι ἡ καφονύφη δὲ σᾶς ἄρесе ;
 Ἡ ὕφη μας αὐτὴ 'ναι, δὲν ἀλλάζεται.

10. ΚΛΕΦΤΙΚΑ

Τῆς νύχτας οἱ ἄρματολοι καὶ τῆς αὐγῆς οἱ κλέφτες
 ὄλονυχτὶς κουρσεύανε καὶ τὴν αὐγὴ κοιμῶνται,
 κοιμῶνται στὰ δασὰ κλαριά καὶ στοὺς παχιούς τοὺς ἴσκιους.
 Εἶχαν ἄρνια καὶ ψήνανε, κριάρια σουβλισμένα,
 μὰ εἶχαν κι ἓνα γλυκὸ κρασί, ποὺ πίν' ν τὰ παλικάρια.
 Κι ἓνας τὸν ἄλλον ἔλεγαν, κι ἓνας τὸν ἄλλον λέει :
 « Καλὰ τρῶμε καὶ πίνουμε καὶ λιανοτραγουδᾶμε·
 δὲν κάνουμε κι ἓνα καλὸ, καλὸ γιὰ τὴν ψυχὴ μας ;
 —ὁ κόσμος φκιάνουν ἐκκλησιές, φκιάνουν καὶ μοναστήρια,—
 νὰ πᾶμε νὰ φυλάξουμε στῆς Τρίχας τὸ γεφύρι,
 ποὺ θὰ περάσῃ ὁ βόιβοντας* μὲ τοὺς ἀλυσωμένους·
 νὰ κόψουμε τοὺς ἄλυσους νὰ βγοῦν οἱ σκλαβωμένοι,
 νὰ βγῆ τῆς χήρας τὸ παιδί, π' ἄλλο παιδί δὲν ἔχει
 π' αὐτὴ τὸ 'χει μονάκριβο στὸν κόσμο ξακουσμένο ».

* * *

Ανάθεμά τα τὰ βουνά μὲ τὸ ζακόνι πόχουν,
 τὸ καλοκαίρι κίτρινα καὶ τὸ χειμῶνα μαῦρα,
 καὶ τὴν πικρὴ τὴν ἀνοιξη πολὺ ροδαμισμένα*.
 Κανένας δὲν τὰ χάρηκε μὲς στὸν ἀπάνω κόσμω,
 ἡ κλεφτουριά τὰ χαίρεται καὶ τὰ μικρὰ κλεφτόπλα.
 Πηδᾶνε, παίζουν καὶ γλεντᾶν καὶ ρίχνουν στὸ σημάδι,

γυρίζουν και στή σούγλα τους τὰ παχουλά τὰ κριάρια·
πόκει οί Τουῦρκοι δέν πατᾶν, φοβοῦνται τὰ κλεφτόπλα.

* * *

Χορεύουν τὰ κλεφτόπουλα, γλεντᾶνε τὰ καημένα,
κι ἓνα μικρὸ κλεφτόπουλο δέν παίζει, δὲ χορεύει,
μόν' τ' ἄρματα συγύραγε καὶ τὸ σπαθὶ τροχάει.
« Τουφέκι μου περήφανο, σπαθὶ μου παινεμένο,
πολλὲς φορές μὲ γλίτωσες, βόθηα καὶ τούτ' τὴν ὥρα,
νὰ σ' ἀσημώσω μάλαμα, νὰ σὲ σμαλτώσω ἀσήμι ».

* * *

Τ' ἀντρειωμένου τ' ἄρματα δέν πρέπει νὰ πουλιῶνται,
μόν' πρέπει τους στήν ἐκκλησιὰ κι ἐκεῖ νὰ λειτουργιῶνται,
πρέπει νὰ κρέμονται ψηλά σ' ἀραχνιασμένο πύργο,,
νὰ τρώη ἡ σκουριὰ τὸ σίδερο κι ἡ γῆ τὸν ἀντρειωμένο.

11. ΣΚΛΑΒΟΙ ΣΤΟΥΣ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ

(Ἱστορικόν)

Τὸ ἄσκη διεκτραγωδεῖ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Πελοποννησίων
μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769 ὑπὸ τῶν ἐπιδρα-
μόντων ἀλβανικῶν σιφῶν.

Τὰ παλικάρια τοῦ Μοριᾶ κι οἱ ἔμορφες τῆς Πάτρας
ποτέ δέν καταδέχονται πεζοὶ νὰ περπατήσουν,
καὶ τώρα πῶς κατάντησαν σκλάβοι στοὺς Ἀρβανίτες !
Κλαίγουν οἱ μαῦροι τὴ σκλαβιά, ὅπου εἶναι σκλαβωμένοι,
κλαίγουν καὶ τὸν ξεχωρισμό, τὸ πῶς θὰ ξεχωρίσουν.
Ὁ ζωντανὸς ὁ χωρισμὸς παρηγοριὰ δέν ἔχει !
Ἀφήνει ἡ μάνα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τὴ μάνα,
χωρίζει κι ἓνα ἀντρόγυνο μιὰ μέρα ἀνταμωμένο.

12. ΣΟΥΛΙΩΤΙΚΑ

Α΄.

- Τρία μπαϊράκια φαίνονται ἑποκάτω ἀπὸ τὸ Σούλι.
 Τὸ ἕνα ἕνα τοῦ Μουχτάρ πασσᾶ, τ' ἄλλο τοῦ Σελιχτάρη,
 τὸ τρίτο τὸ καλύτερο εἶναι τοῦ Μιτσομπόου.
 Μιά παπαδιά τ' ἀγνάντεψεν ἀπὸ ψηλὴ ραχούλα.
 —Ποῦ ἔστε τοῦ Λάμπρου τὰ παιδιά, ποῦ ἔστε νοὶ Μποτσοραῖοι
 Ἄρβανιτιά μᾶς πλάκωσε, θέλει νὰ μᾶς σκλαβώση.
 —Ἄς ἔρτουν οἱ παλιότουρκοι, τίποτε δὲ μᾶς κάνουν.
 Ἄς ἔρτουν πόλεμο νὰ ἰδοῦν καὶ Σουλιωτῶν τουφέκια,
 νὰ μάθουν Λάμπρου τὸ σπαθί, Μποτσορη τὸ τουφέκι,
 τ' ἄρματα τῶν Σουλιώτισσων, τῆς ξακουσμένης Χαίδως.
 Κι ὁ Κουτσονίκας φώναζεν ἀπὸ τὸ μετερίζι* :
 —Παιδιά, σταθῆτε στέρεα, σταθῆτε ἀντρειωμένα,
 γιὰτ' ἔρχεται ὁ Μουχτάρ πασσᾶς μὲ δώδεκα χιλιάδες.

Ὁ πόλεμος ἀρχίνησε κι ἀνάψαν τὰ τουφέκια.
 Τὸν Ζέρβα καὶ τὸν Μποτσορη ἐφώναξε ὁ Τζαβέλας :
 —Παιδιά μ', ἦρθ' ὦρα τοῦ σπαθιοῦ κι ἄς πάψη τὸ τουφέκι !
 Κι ὅλοι ἐπίασαν καὶ σπάσανε τὶς θῆκες τῶ σπαθιῶ τους,
 τοὺς Τούρκους βάνουνε μπροστά, τοὺς βάνουν σὰν κριάρια.
 Ἄλλοι ἐφευγαν κι ἄλλοι ἔλεγαν : « Πασά μου, ἀνάθεμά σε !
 Μέγα κακὸ μᾶς ἔφερες τοῦτο τὸ καλοκαίρι,
 ἐχάλασες τόση Τουρκιά, σπαῆδες κι Ἄρβανίτες.
 Δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Χόρμποβο, δὲν εἶν' ἡ Λαιμποβίτσα,
 ἐδῶ εἶν' τὸ Σούλι τὸ κακὸ, ἐδῶ εἶν' ἡ Κακοσουλί,
 ποὺ πολεμοῦν μικρὰ παιδιά, γυναῖκες σὰν τοὺς ἄντρες,
 ποὺ πολεμαίει ἡ Τζαβέλαινα σὰν ἄξιο παλικάρι ».

- Κι ὁ Μποτσορης ἐφώναξε μὲ τὸ σπαθί στὸ χέρι :
 —Ἐλα, πασσά, τί κάκιωσες καὶ φεύγεις μὲ μετζίλι* ;
 Γύρισ' ἐδῶ στὸν τόπο μας, στήν ἐρημὴ τὴν Κιάφα,
 ἐδῶ νὰ στήσης τὸ θρονί, νὰ γένης καὶ σουλτάνος.

B'.

Τῆς Δέσπωσ

(25 Δεκεμβρίου 1803)

- *Αχὸς βαρὺς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.
 Μήνα* σὲ γάμο ρίχνονται, μήνα σὲ χαροκόπι ;
 Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται, οὐδὲ σὲ χαροκόπι,
 ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.
 *Αρβανιτιὰ τὴν πλάκωσε στοῦ Δημουλᾶ τὸν πύργο.
 -Γιῶργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σούλι.
 *Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων.
 -Τὸ Σούλι κι ἂν προσκύνησε κι ἂν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
 ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες* δὲν ἔκαμε, δὲν κάνει.
 Δαυλι στὸ χέρι νᾶρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει :
 -Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιὰ μ', μαζί μου ἐλάτε.
 Καὶ τὰ φυσέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιὰ γενῆκαν.

13. ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

*Ἐπὶ τῇ ἀπεμπολήσει τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων
 εἰς τοὺς Τούρκους τῇ 28 Ἀπριλίου 1819.

A'.

- Μαῦρο πουλάκι, πόρχεσαι ἀπὸ τ' ἀντίκρου μέρη,
 πὲς μου τί κλάψες θλιβερές, τί μαῦρα μοιρολόγια,
 ἀπὸ τὴν Πάργα βγαίνουνε, ποὺ τὰ βουνὰ ραγίζουν ;
 Μήνα* τὴν πλάκωσε Τουρκιὰ καὶ πόλεμος τὴν καίει ;
 -Δὲν τὴν ἐπλάκωσε Τουρκιὰ, πόλεμος δὲν τὴν καίει.
 Τοὺς Παργινοὺς ἐπούλησαν σὰ γίδια, σὰ γελάδια,
 κι ὅλοι στήν ξενιτιὰ θὰ πᾶν νὰ ζήσουν οἱ κατημένοι.

- Τραβοῦν γυναῖκες τὰ μαλλιά, δέρνουν τ' ἄσπρα τους στήθια,
 μοιρολογοῦν οἱ γέροντες μὲ μαῦρα μοιρολόγια,
 πατάδες μὲ τὰ δάκρυα γδύνουν τὲς ἐκκλησιές τους.
 -Βλέπεις ἐκείνη τὴ φωτιὰ, μαῦρο καπνὸ ποὺ βγάινει ;
 *Ἐκεῖ καίγονται κόκαλα, κόκαλα ἀντρειωμένων,

πού τὴν Τουρκιὰ τρομάξανε καὶ τὸ βεζίρη κάψαν.
 Ἐκεῖ ἔναι κόκαλα γονιοῦ, πού τὸ παιδί τὰ καίει,
 νὰ μὴν τὰ βροῦνε οἱ Λιάπηδες*, Τοῦρκοι μὴν τὰ πατήσουν.
 Ἀκοῦς τὸ θρῆνο τὸν πολύν, ὅπου βογκοῦν τὰ δάση,
 καὶ τὸ δαρμό* πού γίνεται, τὰ μαῦρα μοιρολόγια ;
 Εἶναι π' ἀποχωρίζονται τὴ δόλια τὴν πατρίδα,
 φιλοῦν τὶς πέτρες καὶ τὴ γῆ κι ἀσπάζονται τὸ χῶμα.

Β'.

Τρία πουλιὰ ἀπ' τὴν Πρέβεζα διαβήκανε στὴν Πάργα,
 τὸ ἔνα κοιτάει τὴν ξενιτιά, τ' ἄλλο τὸν Ἀι-Γιαννάκη,
 τὸ τρίτο τὸ κατάμαυρο μοιρολογαίει καὶ λέει :
 - Πάργα, Τουρκιὰ σὲ πλάκωσε, Τουρκιὰ σὲ τριγυρίζει.
 Δὲν ἔρχεται γιὰ πόλεμο, μὲ προδοσιὰ σὲ παίρνει.
 Βεζίρης δὲ σ' ἐνίκησε μὲ τὰ πολλὰ τ' ἀσκέρια*.
 Ἐφευγαν Τοῦρκοι σὰ λαγοὶ τὸ Παργινὸ τουφέκι,
 κι οἱ Λιάπηδες* δὲν ἤθελαν νὰ ἔρτουν νὰ πολεμήσουν.
 Εἶχες λεβέντες σὰ θεριά, γυναῖκες ἀντρειωμένες,
 πότρωγαν βόλια γιὰ ψωμί, μπαρούτι γιὰ προσφάγι.
 Τ' ἄσπρα* πουλῆσαν τὸ Χριστό, τ' ἄσπρα πουλοῦν κι ἐσένα.
 Πάρτε, μανάδες, τὰ παιδιὰ, παπάδες, τοὺς ἁγίους.
 Ἄστε, λεβέντες, τ' ἄρματα κι ἀφήστε τὸ τουφέκι,
 σκάψτε πλατιά, σκάψτε βαθιά, ὅλα σας τὰ κιβούρια,
 καὶ τ' ἀντρειωμένα κόκαλα ξεθάψτε τοῦ γονιοῦ σας.
 Τοῦρκους δὲν ἐπροσκύνησαν, Τοῦρκοι μὴν τὰ πατήσουν.

14. ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΛΗ - ΠΑΣΑ

Θέλω νὰ πάρω ἀνήφορο, νὰ πάρω ἀνηφοράκι,
 νὰ βρῶ κλαράκι φουντωτὸ καὶ ριζιμιό* λιθάρι,
 νὰ γείρω ν' ἀποκοιμηθῶ, γλυκὸν ὕπνο νὰ πάρω.
 Μαηδὲ* ἔγειρα, ἠδὲ πλάγιασα, μαηδὲ τὸν ὕπνο πῆρα,
 κι ἀκῶ τὰ πεῦκα νὰ βογκοῦν καὶ τὶς ὀξυὲς νὰ τρίζουν,
 κι ἀκῶ μιᾶς πέρδικας λαλιά, μιᾶς ἀηδονολαλούσας,
 καὶ τό ἔλεγε λυπητερὰ σὰ μαῦρο μοιρολόγι.

- Τὸ τί ἔχεις, περδικούλα μου, καὶ κλαῖς κι ἀναστενάξεις ;
 Μὴν εἶν' τὰ αὐγά σου μελανὰ καὶ τὰ πουλιά σου μαῦρα ;
 —Δὲν εἶν' τ' αὐγά μου μελανὰ καὶ τὰ πουλιά μου μαῦρα,
 μόν' κλαίω γιὰ τὴν κλεφτουριά, γιὰ τοὺς καπεταναίους,
 πού τοὺς χαλάει ὁ Ἄλη-πασάς στὰ Γιάννενα, στὴ λίμνη.

Τὰ πλεῖστα ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω δημώδη ἔσματα ἐσταχυολογήθησαν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ν. Γ. Πολίτου «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ».

Γ. ΝΕΥΤΟΝ ΛΟΓΟΣ

Α. ΝΕΥΤΟΝ, ΠΡΑΓΜΑΤΕΣ ΛΟΓΟΙ

1. ΛΟΓΟΣ ΚΑΘΑΡΟΣ ΚΑΙ ΑΠΛΟΣ

1687

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ ΛΑΕΒΕΡΟΥ ΕΡΚΟΥΣ

Ι. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α'. ΜΕΛΕΤΑΙ, ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ, ΛΟΓΟΙ

1. ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΕΙΣ ΑΝΔΡΕΑΝ ΖΑΪΜΗΝ

(5 Μαΐου 1840)

Ἡ παλαιὰ καὶ νέα ἱστορία τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει εἰς τὸν ἔκθαμβον κόσμον δύο γενεάς πολὺ ἀνωτέρας ὄλων τῶν ἄλλων γενεῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ τὰ παράδοξα ἔργα, τὰ ὅποια αἱ δύο αὐται γενεαὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔπραξαν.

Ἡ πρώτη τῶν δύο τούτων παραδόξων γενεῶν, αἱ ὅποια χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ἀπὸ μακρὸν ἀριθμὸν ἑκατονταετηρίδων, χαρακτηρίζεται ὡς συντηρητικὴ τῆς πατρίδος, κινδυνευούσης νὰ πέσῃ ὑπὸ ξένον ζυγόν· ἡ δὲ δευτέρα γνωρίζεται ὡς ἀπελευθερωτικὴ τῆς πατρίδος δουλωθείσης· ἡ πρώτη ἀνήκει εἰς τὴν παλαιάν, ἡ δευτέρα εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα.

Αἱ δύο αὐται γενεαί, αἱ ὅποια ὡς δύο ἐξαισία φαινόμενα διακρίνονται εἰς τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, ἐπροϊκίσθησαν ἀναντιρρήτως καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τῆς φύσεως μὲ δῶρα τοιαῦτα, ὅποια φειδωλεύεται ἡ ἰδία φύσις νὰ χαρίσῃ εἰς γενεάς, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐδόθη ἀνωθεν τοιοῦτος ὑψηλὸς προορισμός· διότι, πῶς ἄλλως θὰ ἠδύναντο νὰ κατορθώσουν αἱ γενεαὶ αὐταὶ ὅσα ἔργα κατώρθωσαν, ἀνώτερα τῆς συνήθους ἀνθρωπίνης φύσεως; Ἡ πρώτη γενεά, λέγω ἡ συντηρητικὴ, ἀνεφάνη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῶν Περσικῶν πολέμων· ἡ δὲ δευτέρα, λέγω ἡ ἀπελευθερωτικὴ, εἴθε, ὦ Ἕλληνες, σεῖς οἱ ζῶντες, ναί, σεῖς οἱ ἴδιοι !

Εἶναι παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι, καθ' ὅς ἐποχὰς οἰκονομοῦνται τοιαῦτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πολιτικὰ φαινόμενα, ἀναβλαστάνουν καὶ προνοητικῶς πῶς εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν τῶν γενεῶν καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες, χωρὶς τὴν χειραγωγίαν τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἠδύναντο ποτὲ ἴσως αἱ γενεαὶ αὐταὶ νὰ φθάσουν εὐτυχῶς εἰς τὸν πρὸς ὄν ἀπετείνοντο ὄρον. Τῷ ὄντι, τίς ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ, ὅτι χωρὶς Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλεῖς ἡ Ἑλλάς ἐπὶ τῶν Περσικῶν πολέμων θὰ ἀπθηναντίζετο, ὅσον ἀπθηναντίσθη ; Τοιοῦτοι ἄνδρες ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν ση-

μερινήν μας πολυπαθῆ, ἀλλὰ πολυένδοξον γενεάν, χωρίς τούς ὁποίους, τίς δύναται νά εἶπη, ὅτι θά εὐδοκίμει ὅσον εὐδοκίμησεν ὁ μέγας τῆς πατρίδος ἀγών ;

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν τούτων εἶναι καί ὁ προκείμενος νεκρός. Ἀρχηγός, ὃχι ὀπαδός τῆς ἐπαναστάσεώς μας, αὐτός μετὰ τῶν ἐνδόξων Γερμανοῦ καί Λόντου* ἐφώνησε πρῶτος τήν 25ην Μαρτίου ἀπό τήν ἱεράν μονήν τῆς Λαύρας : « Ἕλληνες, λάβετε πνεῦμα ἐλευθερίας ! » Ἐφώνησε, καί ἡ φωνή του ἔγινε πνεῦμα ἐλευθερίας, καί τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τήν γῆν καί εἰς ὅλην τήν θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος, καί ἡ Ἑλλάς ἔγινεν ἐλευθέρα.

Τίς τὸν ἐκίνησεν εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον ; Δίψα τάχα ἐξουσίας, πλοῦτου ἢ ἐπισημότητος ; Ὅχι βέβαια· διότι ἦτο ἐκ τῶν δυνατωτέρων, πλουσιωτέρων καί ἐπισημοτέρων τῆς Πελοποννήσου. Τὸν ἐκίνησεν ἄρα ἄλλο τι, τὸ ὁποῖον αἰσθάνονται μόνον αἱ μεγάλαι ψυχαί· καί ἡ ψυχὴ τοῦ Ζαΐμη ἦτον τοιαύτης φύσεως ψυχὴ, διότι ἦτον ψυχὴ οἰκογενείας, ἡ ὁποία καί ἄλλοτε, ἂν καί ἀτυχῶς, ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐμεγαλοπραγμότησεν. Ἡ ἀδοξία ἄρα τῆς πατρίδος, ἡ ὁποία ταράττει πάντοτε τὰς μεγάλας ψυχάς, χωρίς νά δύναται οὔτε ἡ ἀπόλαυσις ὅλων τῶν καλῶν τοῦ κόσμου τούτου νά τὰς ἀναπαύσῃ, αὐτὴ ἐκίνησε τὸν ἄνδρα τοῦτον εἰς τὸ μέγα τῆς ἐπαναστάσεως ἔργον.

Τὰ στενὰ ὅρια τοῦ ἐπιταφίου λόγου, καί τὸ ὀλιγόφωνον τῆς προμελέτης μου δὲν μὲ δίδουν καιρὸν νά δεῖξω διὰ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πράξεών του τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός, διότι εἰς δεῖξιν τούτου ἔπρεπε νά διέλθω μαζί σας τήν πολιτικὴν ζωὴν του, καί ἡ πολιτικὴ ζωὴ του εἶναι ὅλη συνδεδεμένη μὲ τήν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας. Διὰ τοῦτο περιορίζομαι νά ἐλκύσω τήν προσοχήν σας εἰς ἓνα καί μόνον περιστατικόν, τὸ ἐξῆς :

Εὐφημεῖ, καί δικαίως, ἡ παλαιὰ ἱστορία τήν ἀναφιλίωσιν τοῦ Ἀριστείδου καί τοῦ Θεμιστοκλέους διὰ τήν σωτηρίαν τῆς κινδυνευούσης τότε πατρίδος. Λαμπρότερον παράδειγμα πατριωτικῆς ἀρετῆς καί ἐπίσης εὐτυχῆς καί ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματά του μᾶς παρουσιάζει ἡ νέα μας ἱστορία μεταξὺ δύο ἐνδόξων πρωταγωνιστῶν μας, τοῦ Ζαΐμη καί τοῦ Καραϊσκάκη, ἐχθρευομένων πρὸς ἀλλήλους, καθὼς ὅλοι γνωρίζομεν.

Ἐπνεε τὰ λοίσθια* ἡ πατρίς μετὰ τήν πτώσιν τῆς ἡρωικῆς πό-

λεως τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἣν ὥραν καταπληχθεῖσα ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἑθνικὴ Συνέλευσις ἔπαυσε τὰς ἐργασίας τῆς, καὶ ἐνεπιστεύθη ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς δικτατωρικὴν κυβέρνησιν, ὀνομάσασα πρόεδρον αὐτῆς τὸν Ζαΐμην. Ἄμα ἐγκαθιδρύθη ἡ δικτατωρικὴ αὕτη κυβέρνησις, σκέψις ἔγινε περὶ ἐκλογῆς γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ρουμελιωτικῶν στρατευμάτων· καὶ ἰδοῦ, πρῶτος ὁ πρόεδρος Ζαΐμης προβάλλει... ποῖον; τὸν ἐχθρὸν τοῦ Καραϊσκάκη. Ἐκλέγεται πάραυτα ὁ προβληθεὶς παμπηφεί· μεταπέμπεται αὐθημερὸν εἰς τὸ κυβερνητικὸν συμβούλιον· τὸν προὔπαντᾷ ὁ Ζαΐμης ἐρχόμενος: « Ἡ πα τ ρ ῖ ς », τῷ λέγει, « ἀ πα ι τ ε ῖ σ ῆ μ ε ρ ο ν τ ῆ ν ἔ ν ω σ ῖ ν μ α ς ». « Τ ῆ ν ἀ πα ι τ ε ῖ », ἀποκρίνεται καὶ ὁ πατριώτης Καραϊσκάκης, καὶ πίπτει ἀμέσως ἐνώπιον ἑμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὰς ἀνοικτὰς ἀγκάλας τοῦ προέδρου, ὁ ὁποῖος τὸν ἐνδύει πάραυτα, ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως, ὅλην τὴν κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα στρατιωτικὴν παντοδυναμίαν, καὶ μὲ τὴν λαμπρὰν εὐγλωττίαν, μὲ τὴν ὁποῖαν τὸν ἐπροίκισεν ἡ φύσις, ἀποδίδει τὸν δίκαιον ἔπαινον εἰς τὴν στρατηγικὴν του ἐμπειρίαν. Οἱ δύο Ἕλληνες, ἐπίσης καὶ οἱ δύο μεγαλόψυχοι, δὲν εἶδαν τὴν ὥραν ἐκείνην παρὰ τὴν πατρίδα, μόνον τὴν πατρίδα.

Ἡ πρᾶξις αὕτη, ἀκροαταί, δὲν εἶναι μόνη ἱκανὴ νὰ κινήσῃ τὸν θαυμασμόν καὶ τὸ σέβας πάσης εὐγενοῦς καὶ φιλοπατρίδος καρδίας πρὸς ἀμφοτέρους; Ἄλλὰ πόσαι ἄλλαι πράξεις ὑψηλῆς φύσεως εὐρίσκονται διεσπαρμέναι εἰς τὸ μακρὸν καὶ πατριωτικὸν στάδιον τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ ἱστορικοῦ ἀνδρός!

Ἄν καὶ ὡς Ἕλλην καὶ ὡς ἄνθρωπος τοῦ ἀγῶνος καὶ ὡς στενὸς τοῦ ἐνδόξου Ζαΐμη φίλος θρηνῶ τὴν ὥραν ταύτην νικώμενος ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δὲν ἀνέβηκα ὁμως εἰς τὸ βῆμα τοῦτο ἐπὶ σκοπῶ οὔτε ἐγὼ νὰ θρηνήσω, οὔτε τὸ ἀκροατήριόν μου νὰ κινήσω εἰς θρήνους. Ὅχι· τὰ δάκρυα εἶναι διὰ τοὺς θνητούς, δὲν εἶναι διὰ τοὺς ἀθανάτους· καὶ ἀθάνατοι εἶναι ὅσοι παρέλαβον ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους τῶν τὴν πατρίδα δούλην, καὶ τὴν παραδίδουν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τῶν ἐλευθέρων!

Ὅταν χιλιάδες καὶ μυριάδες Σικελιωτῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, συνώδευσαν εἰς τὸν τάφον τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς πατρίδος τῶν Τιμολέοντα*, ἐφαίνοντο, λέγει ἡ ἱστορία, τελοῦντες ἑορτὴν μᾶλλον ἢ κηδείαν· ὅλοι ἦσαν λαμπροφορεμένοι, ὅλοι εἶχαν τὰς κεφαλὰς τῶν στο-

λισμένας με τῆς χαρᾶς τοὺς στεφάνους. Τοιαύτην φαντάζομαι καὶ ἐγὼ τὴν σημερινὴν κηδεῖαν, ἂν καὶ δικαίως τὴν βλέπω ὅλην κατῆφειαν, ὅλην θρήνους· διότι βλέπω, ὅτι ἕνας ἀπὸ τοὺς προωρισμένους εἰς τὸ νὰ μεταβιβάσουν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἀφοῦ ἔτελείωσε τὸ ἄνωθεν εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθὲν τῆς παλιγγενεσίας ἔργον, μεταβαίνει σήμερον ἀπὸ τὴν θνητότητα, τὴν ὁποίαν ἐλάμπρυνεν, εἰς τὴν ἀθανασίαν, ἡ ὁποία τὸν περιμένει.

—Ναί, ἡ παραπομπὴ τοῦ Ζαΐμη δὲν γίνεται εἰς τὴν γῆν, ἂν καὶ φαίνεται γήϊνος· γίνεται εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν δὲν ὑπάρχει οὔτε λύπη, οὔτε θρήνος, ἀλλὰ χαρὰ ἀμείωτος καὶ ἀτελεῦττος.

« Λόγοι »

Σπυρ. Τριζοῦλης

2. ΚΘ' ΜΑ·ΓΙΟΥ

Ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς ἀλησμόνητος εἶχε μείνει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ρωμαίοις ἡ θλιβερὰ ἐκείνη 18 Ἰουλίου τοῦ 390 π.Χ. καθ' ἣν οἱ Γαλάται ὑπὸ τὸν Βρέννον* ἐπόρθησαν καὶ ἐπυρπόλησαν τὴν Ρώμην. Ἡ ἀπαισία ἐκείνη Ἀλλιάς* ἡμέρα ἐτάσσετο μεταξὺ τῶν ἀποφράδων καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς ἡ Αἰωνία Πόλις, ἐκπλύνασα παλαιὰς ἡττας, ἔκοσμεῖτο διὰ τῶν δαφνῶν τῶν μεγάλων ἐκείνων νικῶν, δι' ὧν ἡ Ρώμη εἶχεν ἀναδειχθῆ κυρία τῶν ἡπείρων. Τὰ ἔθνη, ὅσα ἐνθυμοῦνται καὶ σέβονται τὸ παρελθὸν αὐτῶν, ἐκεῖνα καὶ μόνα εἶναι ἄξια νὰ παρασκευάσωσι τὸ μέλλον. Τὸ δὲ παρελθὸν δὲν σύγκειται μόνον ἐκ νικῶν καὶ δόξης, ἀλλὰ καὶ ἐκ συμφορῶν, ὧν ἡ ἀνάμνησις εἶναι ἀκόμη ἐπιβλητικωτέρα. Ἄν ἡ αἴγλη τῆς δόξης λαμπρύνῃ, ἀλλ' ἡ ἀναπόλησις παρελθούσης κακοδαιμονίας διδάσκει τὰ ἔθνη· καὶ πρὸς ἀποτέλεσιν τῆς ἐθνικῆς εὐτυχίας προαπαιτεῖται, πλὴν ἀγῶνος μακροῦ καὶ ἐργασίας ἀνεנדότου, διδασκαλία πολλὴ καὶ συνεχῆς.

Τοιαύτας σκέψεις φέρει καὶ ὀφείλει νὰ φέρῃ εἰς τὸν νοῦν παντὸς Ἕλληνοσ ἡ σημερινὴ Ἀλλιάς ἡμέρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καθ' ἣν ἔπεσε πρὸ τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ ὁ τελευταῖος τοῦ Βυζαντίου βασιλεὺς καὶ ἐπορθήθη τῶν πόλεων ἡ πόλις καὶ ἡ Βασιλίς. Ἐληξεν ἀληθῶς, τὴν ἀποφράδα ἐκείνην Τρίτην, τὸ μαρτύριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς τελευτᾷ ὁ βίος ἐτοιμοθανάτου φθισιῶντος, καθ' ὃς ἡμέρας διανοίγεται ἡ φύσις πρὸς τὸ ἔαρ καὶ τὴν ζωὴν.

Ἡ πόλις, ἦν ὁ αὐτοκράτωρ, ὀλίγας πρὸ τῆς μοιραίας τελευτῆς ὥρας, προσφωνῶν τὰ θύματα τῆς αὔριον, ἀπεκάλει βοηθὸν καὶ σκέπη τῆς πατρίδος, καταφύγιον τῶν Χριστιανῶν, ἐλπίδα καὶ χαρὰν ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων καὶ καύχημα πᾶσι τοῖς οὖσιν ὑπὸ τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολήν, ἔγινε λεία τῶν βαρβάρων. Οἱ ὀλίγοι γενναῖοι, οἵτινες δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὸ νὰ περιφέρουν τὴν εἰκόνα τῆς Ὁδηγητρίας περὶ τὰ τείχη τοῦ Βυζαντίου, ἀλλ' ἠγωνίσθησαν ἀγῶνα ὑπεράνθρωπον « ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος », ὡς αὐτοὶ ἐφώνουν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σώσουν τὴν Πόλιν ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ὡς ἤλπισαν μὲν αὐτοί, ἤλπισε δὲ καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ. Ὁ ναὸς ὁ ἱερός, ὅστις εἶχε παραστῆ μάρτυς τόσης δόξης καὶ τόσης λαμπρότητος τῶν εὐκλεῶν ἡμερῶν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ μητρόπολις τοῦ Βυζαντίου, ἡ μεγάλη ἐκκλησία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐμολύνθη ὑπὸ ποδὸς βαρβαρικοῦ· καὶ τὸ κονίαμα τοῦ βαρβάρου νικητοῦ ἀπέσβεσε τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ μεγάλα μεγαλωστὶ ἠπλώθησαν ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοίχων τὰ ρητὰ τοῦ Κορανίου*, ὑψηλότερος δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ τρούλλου τοῦ Ἀνθεμίου καὶ τοῦ Ἰσιδώρου ἦρθη ἔξωθεν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐν μέσῳ παντοίων βαρβαρικῶν προσαρτημάτων, ὁ μιναρὲς* τοῦ Μωαμεθανοῦ. Τέλος, ὁ ὑστατος τῶν Παλαιολόγων ἔπεσε μάρτυς μετὰ τῆς πόλεως, ἦν εἶχεν ἐμπιστευθῆ εἰς αὐτὸν ὁ Ἑλληνισμός, ὡς βασιλεὺς Ἕλλην καὶ Χριστιανός.

Ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ Κωνσταντίνου εἶναι φανεροὶ καὶ εὐδιάκριτοι οἱ δύο οὗτοι χαρακτῆρες, ἐμφαινόμενοι προδηλότατα κατὰ τὰς τελευταίας ὥρας τῆς πόλεως καὶ τῆς βασιλείας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ νυκτὶ τῇ πρὸ τῆς ἀλώσεως, ὁ βασιλεὺς, πορευθεὶς εἰς τὸν μέγαν τῆς Ἀγίας Σοφίας ναόν, ἔκλινε τὸ γόνυ προσευχόμενος, καὶ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, οἰνοὶ καθιερώων ἑαυτὸν ἐν τῇ ὑψίστῃ ἐκείνῃ ὥρᾳ εἰς τὸν Θεὸν τῶν Χριστιανῶν. Ἄλλ' ἐν τῇ αὐτῇ νυκτὶ, ἠκούσθη ἀπὸ τῶν βασιλικῶν χειλέων τοῦ προωρισμένου θύματος ἐξερχομένη ἡ λέξις « Ἕλληνες », δι' ἧς προσεφώνησεν ὁ αὐτοκράτωρ τοὺς συναγωνιστὰς καὶ συμμάρτυρας. Αἱ δύο αὗται πράξεις τοῦ Κωνσταντίνου, ἡ κοινωνία ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐκείνῃ λειτουργίᾳ τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τὸ γλυκὺ ὄνομα δι' οὗ ἐκάλεσε τοὺς περὶ αὐτὸν, εἶναι ἡ ἀλησμόνητος διαθήκη τῆς πιπτούσης Αὐτοκρατορίας, ἣτις ἐχαρακτήριζεν ἑαυτὴν ὡς χριστιανικὴν ἅμα καὶ ἑλληνικὴν. Τὸ Βυζάντιον δὲν ἔσχεν ἴσως πάντοτε σαφῆ, σαφεστάτην, τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἑλληνικοῦ του χαρακτῆρος· ἡ βασιλεία του ἐπὶ μακρὸν ἐπωνομάζετο βασιλεία τῶν Ρωμαίων. Ἄλλὰ

τὰ χεῖλη τῶν μελλοθανάτων δὲν ψεύδονται· καὶ ὁ Κωνσταντῖνος διὰ τῶν τελευταίων αὐτοῦ πράξεων ἐκείνων καὶ λόγων, ἀπέπλυσε πᾶσαν παραγνώρισιν καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τοῦ βίου τοῦ Βυζαντίου τὴν ἐπίσημον σφραγίδα τοῦ ἀψευδοῦς αὐτοῦ χαρακτήρος. Ἐξήνεγκε τὴν τελευταίαν λέξιν τοῦ βυζαντιακοῦ προγράμματος καὶ ἀνεπέτασε τὴν ἀληθῆ σημαίαν τοῦ Βυζαντίου, ἐφ' ἧς συνηδελφωμένα ἀναγνωρίζονται τὰ ὀνόματα Ἑλλάς καὶ Χριστός.

Ζοφερὰ καὶ καυσώδης ἦτο, συμφώνως πρὸ τὸ ἐπ' ἐσχάτων ἀνακαλυφθέν Σλαβονικόν* χρονικόν, ἡ ἑσπέρα τῆς 28ης Μαΐου. Ὄταν δὲ ἐπροχώρησεν ἡ νύξ, βαρέα καὶ μελανὰ νέφη ἠθροίσθησαν ἄνω τῆς πόλεως δίκην ἐπιταφίου σαβάνου, ἐπικρεμαμένου ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν μητρόπολιν τῶν Παλιολόγων.

Ἄγρυπνος καὶ ἀνήσυχος ὁ Μωάμεθ κατελήφθη ὑπὸ δέους ἐπισκοπήσας ἀπὸ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ τὸν οὐρανόν. Καλέσας δὲ πρὸς ἑαυτὸν ἕνα τῶν δοκιμωτάτων του οὐλεμάδων*, εἶπερ τινὰ καὶ ἄλλον εἶδὸτα τὰ μυστήρια τῶν οὐρανῶν, ἠρώτησεν ἂν τὰ πυκνὰ νέφη τὰ σωρευόμενα ὑπερθεν τῆς πόλεως προεμήνυόν τι.

—Ναί ! ἀπεκρίθη ὁ οὐλεμάς. Εἶναι μέγα προμάντευμα. Προμηύουν τὴν πτώσιν τῆς Σταμπούλ.

« Καὶ τότε — προσθέτει τὸ χρονικόν — ἀπὸ τῶν συνέφων δὲν προῆλθεν ὑετός*, ἀλλὰ κατέρρευσαν μεγάλαι σταγόνες ὕδατος, ὧν ἑκάστη εἶχε μέγεθος σχεδὸν ὀφθαλμοῦ ταύρου ». Ἐπειτα δέ, ὡς διηγοῦντο τινὲς τῶν ἐπιζησάντων εἰς τὸ τραγικὸν τέλος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, βροχὴ αἵματος ἐρράντισε τὴν πόλιν, μικρὸν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ τελευταίου κρισίμου ἀγῶνος.

Οὕτως ἡ παράδοσις τῶν μεταγενεστέρων παρελάμβανεν εἰς τὰς διηγήσεις αὐτῆς τὴν ἀνάμνησιν τῆς καταπλήξεως καὶ τῶν δειμάτων*, ἅτινα εἶχον καταλάβει τὴν ψυχὴν τῶν ἀτυχῶν ὑπερασπιστῶν τῆς βασιλευούσης.

Ἡ πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνεκίνησε μὲν βεβαίως τὴν Χριστιανικὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐκίνησεν αὐτήν. Ἐν δὲ τῇ αὐλῇ τῶν Παπῶν, εἰς μάτην χάριν τοῦ ἔθνους, περιβαλλόμενος τὴν πορφύραν τοῦ Καρδινάλιου, ὁ Τραπεζούντιος Βησσαρίων* ἠγωνίζετο νὰ μετατρέψῃ εἰς ὄπλα τὰς εὐλογίας τῶν Ποντιφίκων καὶ μεταβάλλῃ εἰς στρατευομένην ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς ἰδέας τὴν θεολογοῦσαν Ἐκ-

κλησίαν. Ἐνῶ δέ, τέλος, ἡ μέλλησις* τῆς Δύσεως μετεβάλλετο εἰς ἀδιαφορίαν, ὃ ἤδη δουλεύων Ἑλληνισμός, πληγείς καιρίως καὶ στένων, ἐθρηνώδει βαρύθυμος τὴν ἄλωσιν τῆς Πόλεως. « Μακάριοι νῦν οἱ τεθνηκότες, ἔλλεινοι δὲ οἱ ζῶντες καὶ θρήνων ἄξιοι » ἀνεβόα Ἀνδρόνικος* ὁ Κάλλιστος. Ὁ δὲ ἀνώνυμος ποιητὴς τοῦ θρήνου* τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγένετο ἐν τοῖς στίχοις αὐτοῦ ἡ ἡχὴ τῶν πενθίμων σκέψεων, εἰς ἃς εἶχεν ἐμβάλει τὸ ἑλληνικὸν σύμπαν ἢ ἀποφρὰς Τρίτη τῆς 29ης Μαΐου 1453 :

*Ἐκεῖν' ἡ μέρα, ἡ σκοτεινὴ καὶ ἀστροποκαμημένη
τῆς Τρίτης τῆς ἀσβολοεῆς*, τῆς μαυρογελασμένης,
τῆς θεοκαρβουνόκαυτης, πουμπαιδοζαλασμένης.*

Ἀργότερον, ἐθρήνει τὴν Ἄλωσιν διὰ στίχων ἀρχαϊκῶν Ἀντωνίος* ὁ Ἐπαρχος καί, ἐν τῇ δημῳδει, ὁ Σερραῖος Παπα-Συναδινός*. Ἄλλὰ πολὺ ἀνωτέρα τῶν ποιητικῶν τούτων θρήνων, οὓς ἔγραψαν λόγιοι καὶ ἡμιλόγιοι, ὑπῆρξεν ἡ ὀδύνη, ἣν ἐξεδήλωσεν ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὅστις ἐθρήνησεν τὴν Ἄλωσιν ποιητικώτατα, οἰνοὶ ραντίσας τοὺς αὐτόματους αὐτοῦ στίχους διὰ τοῦ ἰδίου ἐκείνου αἵματος, ὅπερ περιέβρεξε τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν τελευταίαν νύκτα, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν διεφύλαξεν εἰς ἡμᾶς ὁ χρονογράφος τοῦ Σλαβονικοῦ χρονικοῦ. Αὐτοσχέδιοι ποιηταί, ὧν τὸ ὄνομα ἐλησμονήθη, τέκνα γνήσια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὑψωθέντος εἰς ποιητικὸν Ἱερεμίαν* τῆς ἐθνικῆς καταστροφῆς, ἐθρήνησαν συγκινητικῶς τὴν μνήμην τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων καὶ ἔρρανον τὴν πορφύραν τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος.

Ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ψάλλων ἀκόμη ἐκείνους τοὺς στίχους, ἐνωτιζόμενος ἀκόμη ἐκείνων τῶν θρύλων, οἰνοὶ ἀκροᾶται τῆς ἀπηχίσεως τῶν τελευταίων ἐν κινδύνῳ κρουομένων σημάτων καὶ κωδῶνων τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἡ δημῳδὴ παράδοσις καὶ ἡ ποίησις τοῦ λαοῦ περιέβαλον, ὡς ἔγραφον καὶ ἄλλοτε, τὸν τελευταῖον μάρτυρα διὰ μυστηριώδους τινὸς αἰγλῆς καὶ τὴν ὥραν τῆς πτώσεως διὰ τραγικῆς τινος περιπεθείας.

Τίς δὲν ἐνθυμεῖται τὴν παράδοσιν περὶ τῆς καλογραίας, ἣτις « ἔμαγειρεύει φαράκια στὸ τηγάνι » ; Παρορμουμένη νὰ παύσῃ τὸ ἔργον, διότι ἀλίσκεται ἡ Πόλις, ἀπεκρίθη :

*Ὅταν τὰ πάγια πεταχτοῦν καὶ βγοῦν καὶ ζωντανέψουν,
τότε κι ὁ Τοῦρκος θὲ νὰ μπῆ κι ἡ Πόλη θὰ τουροκέψῃ.*

Ἄλλ' ἐν τούτοις :

*τὰ ψάρια πεταχτήκανε, τὰ ψάρια ζωντανέφαν
κι ὁ ἀμηρὰς* εἰσέβηκεν ἀτός του καρβαλάρης . . .*

Περιοδικὸν « Ἐστία », 29 Μαΐου 1894

Συγρ. Λάμπρος

3. ΑΙ ΑΡΔΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΞΗΡΑΝΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ἀπὸ τρισχιλίων ἐτῶν αἱ ἀρδεύσεις ἦσαν γνωσταὶ εἰς τὸν τόπον μας. Πάντως ὅμως δὲν γνωρίζομεν ποῖος ἐδίδαξε τὴν ἀρδευσιν εἰς τοὺς προγόνους μας, οὔτε ἡ Ἑλληνικὴ μυθολογία μᾶς παρέδωκε κανένα μῦθον, ἀνάλογον μὲ τὸν μῦθον τοῦ Τριπτολέμου, τοῦ διδάξαντος εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν σποράν τοῦ σίτου. Ἄλλ' ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι οὔτοι εὐρίσκοντο εἰς συχὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Αἰγύπτου, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἡ ἀρδευσις διενηργεῖτο ἀπὸ παναρχαίων χρόνων, δὲν δυσκολεύεται νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου ἀκόμη ἦτο γνωστὴ ἐν Ἑλλάδι ἡ ὠφέλεια τῶν ἀρδεύσεων.

Ὁ Ἡρόδοτος διηγεῖται ὅτι εἰς τὴν Αἴγυπτον τόσον σύνηθες πρᾶγμα ἦσαν αἱ ἀρδεύσεις ὥστε, ὅταν ἔλεγέ τις ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν ἀρδεύεται ὑπὸ ποταμῶν καὶ ὅτι οἱ ἀγρόται περιμένουν τὴν βροχὴν διὰ νὰ ποτίσῃ τοὺς ἀγρούς των, ἠπόρουσαν πῶς οἱ Ἕλληνες, ἄνθρωποι τόσον εὐφυεῖς, ἐπερίμεναν ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸ ἀπαραίτητον τοῦτο διὰ τὴν γεωργίαν στοιχεῖον καὶ πῶς δὲν ὑπέφεραν συχνὰ ἀπὸ σιτοδείας !

Εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀνεκάθεν ἤκμαζε τὸ ἐμπόριον. Δὲν ἦσαν μακρὰν οἱ σιτοβολῶνες τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Αἰγύπτου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ διατρέχουν τὸν κίνδυνον σιτοδείας.

Εἰς τὸν Ἡρόδοτον ἔκαμεν ἐπίσης ἐντύπωσιν καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ἀποδόσεων εἰς σῖτον, τὴν ὁποίαν παρουσίαζον οἱ ἀγροὶ τῆς Αἰγύπτου ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἀγρούς τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ τὸ ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐν Αἰγύπτῳ ἀνάγκη νὰ καταπονῶνται ἀροτριῶντες τὴν γῆν, ἀλλὰ σπείρουν ὅταν τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ σκεπάζουσιν τοὺς ἀγρούς καὶ θερίζουν ἅμα ταῦτα ἀποσυρθοῦν. Διὰ τοῦτο δικαίως ἀποκαλεῖ τὴν Αἴγυπτον δῶρον τοῦ Νεῖλου, διότι ὁ Νεῖλος εἶναι ὁ ποταμὸς, ὅστις τὴν ἐγέν-

νησε διὰ τῶν προσχώσεών του καὶ δὲν τὴν ἐγκατέλειψε κατόπιν, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ νὰ τὴν ζωογονῇ διὰ τῶν ναμάτων του.

Ἄκόμη περισσότερον ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ νὰ κατασκευάζουν καὶ τεχνητοὺς ὄχετους πρὸς διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν. Ὁ Ξενοφῶν εἰς τὴν « Ἀνάβασιν » του διηγεῖται ποίας δυσκολίας συνήντησαν οἱ μύριοι κατὰ τὴν πορείαν των, λόγω τοῦ πλήθους τῶν αὐλάκων τούτων. Τόσῃν δὲ σημασίαν εἶχον τὰ ἔργα αὐτὰ εἰς τὰς χώρας ἐκείνας, ὥστε οἱ ἱστορικοὶ ἀποδίδουν τὴν παρακμὴν των εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ἀρδευτικῶν ἔργων ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων βαρβάρων.

Ἡ ἀνάγκη τοῦ ὕδατος εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἦτο ἐν τούτοις μικρότερα τῆς τῶν χωρῶν ἐκείνων καὶ τῆς σημερινῆς ἐποχῆς.

Τὸ ὕδωρ ἦτο πάντοτε ἑλλιπὲς εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος. Τὸ πεδίου τοῦ Ἄργους ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου ἦτο ἀκόμη « πολυδίψιον », οἱ δὲ χείμαρροι ἐπίσης συχνοί, ὡς καὶ σήμερον.

Λιβάδια διὰ βοσκήν ζώων ὑπῆρχον μόνον εἰς ὅσας πεδιάδας ὑπάρχουν καὶ σήμερον (Ἀκαρνανίαν, Ἄργος, Ἡλείαν, Φθίαν), οἱ δὲ ἀπὸ θαλαρὰς φυτείας καλυπτόμενοι τόποι, ὅσους μᾶς διηγεῖται ὁ Ὀμηρος, εἶναι ὅλοι κῆποι ἀρδευόμενοι ὑπὸ πηγῶν, ὡς λ.χ. εἰς τὴν νῆσον τῆς Καλυψοῦς.

Ἐὰν ἔλθωμεν εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, βλέπομεν ἐπίσης πλείστας ἐνδείξεις τῆς ἀνάγκης τοῦ ὕδατος.

Ὁ Ἀριστοφάνης, περιφρονήσας ὅλους τοὺς τότε λατρευομένους θεοὺς, θεωρεῖ ὡς μόναν ἀληθινὰς θεότητας τὰς νεφέλας. Ὁ Παισανίας περιγράφει ἀγαλμα ἐν τῇ Ἀκροπόλει, προκαλοῦν τὸν Δία « ὕειν ». Ὁ Ξενοφῶν μᾶς γνωρίζει ὅτι ἐποτίζετο ὁ κέγχρος εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθ' ὃν τρόπον ἐπότιζον τοὺς ἀγρούς των οἱ Βαβυλώνιοι. Τέλος ὁ Θεόφραστος μᾶς γνωρίζει τὰ ἑξῆς :

« Πολυδωρία συμφέρειν τοῖς δένδροις κακεῖθεν φανερόν· ἐν γὰρ ταῖς ἐπομβρίαις ἅπαν, ὡς εἰπεῖν, εὐσθενεῖ μάλλον· ὅπου δὲ αἰεὶ μάλιστα μαλακὸς ἀήρ, ἐνταῦθ' ἢ βλάστησις καὶ εὐκαρπία γίνεται τῶν δένδρων ὡσπερ ἐν Αἰγύπτῳ ».

Αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐλέχθη μετὰ δισχίλια ἔτη, ὅτι δηλ. ἡ βλάστησις εἶναι συνάρτησις τῆς θερμότητος καὶ τῆς ὑγρασίας.

Δὲν γεννᾶται ἐπομένως καμμία ἀμφιβολία ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλλη-
νες εἶχον σαφῆ ἐπίγνωσιν, ἴσως δὲ σαφεστέραν ἀπὸ τοὺς νεωτέρους,
τῆς σημασίας τῶν ἀρδεύσεων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γεωργίαν.

Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ χρησιμοποίησις τῶν ρεόντων ὑδάτων ἐν Ἑλλά-
δι δὲν ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς ἀτομικῆς ὑφ' ἐνὸς ἐκάστου χρησιμοποίη-
σεως τούτων. Τὰ μεγάλα ἀρδευτικὰ ἔργα, τὰ ὅποια τόσοσιν μέγαν ρό-
λον ἔπαιξαν εἰς ἄλλους ἀρχαιοτέρους λαούς, ἦσαν ἄγνωστα ἐν Ἑλλάδι.
Διότι ἡ ἐκτέλεσις τούτων προϋποθέτει συνεργασίαν πολλῶν ἐνδιαφε-
ρομένων καὶ ὀργάνωσιν μὲ νόμους καὶ κανονισμούς, εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα,
ὑποδηρημένην εἰς πολλὰ ἄστυα, μὲ πληθυσμὸν καὶ τοῦτον μηδέποτε
ὁμοηόσαντα, ἡ τοιαύτη συνεργασία ἀπέβαινε ἀδύνατος.

Εἰς τὰς ὑπὸ ὁμοίον κλίμα χώρας, εὐρισκομένης εἰς τὴν ἀμέσως
πλησιεστέραν γεωγραφικὴν ζώνην, ὁ πολιτισμὸς συνέπεσε πάντοτε μὲ
τὴν ἀκμὴν τῆς γεωργίας. Ἡ ἀκμὴ δὲ αὕτη ἐπετεύχθη μὲ τὴν ἐκτέ-
λεσιν ἀρδευτικῶν ἔργων διὰ τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ ὕδα-
τα τῶν ποταμῶν Νείλου, Εὐφράτου, Τίγρητος, Ἰνδοῦ κλπ. Ἐκ τού-
των εὐκόλως κατανοεῖ κανεὶς διατί ἡ γεωργία οὐδέποτε ἤκμασεν εἰς
τὴν χώραν μας καὶ διατί ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, πλὴν μικρῶν ἐξαι-
ρέσεων (εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅπου ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ ρέοντα ὕδατα
ἢ ὑπῆρχεν ἀρκετὴ ὑγρασία εἰς τὸ ἔδαφος) δὲν ὀφείλει τὴν ἀκμὴν του
εἰς τὴν γεωργίαν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυ-
τιλίας. Ἐντεῦθεν δὲ ἐξηγεῖται διατί ἐλάχιστοι μόνον συγγραφεῖς,
φιλόσοφοι ἢ πολιτικοί, ἐνδιεφέρθησαν διὰ τὴν γεωργίαν, ἥτις ὀλίγι-
στα ἀπέδιδε, καὶ διατί ὁ ἱστορικὸς Ἡρακλείδης ἔλεγεν ὅτι « αἰσχρὸν
ἐστὶ περὶ τὴν γεωργίαν διατρίβειν ».

Ἐξαιρέσεις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο γίνονται μόνον μὲ τὸν Ὅμηρον,
ὅστις ὄχι μόνον ἀρέσκεται περιγράφων γεωργικὰς ποιητικὰς εἰκόνας,
ἀλλὰ καὶ μᾶς καταπλήττει διὰ τὴν εὐρύτητα τῶν περὶ γεωργίας γνώ-
σεων του καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς ἀκόμῃ. Αὐτὸ συμβαίνει, διότι
κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, πρὸ τῆς δωρικῆς εἰσβολῆς, ὁ πληθυσμὸς
τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἀραιότερος καὶ ἡ γεωργία ἐπῆρκει διὰ τὰς ἀνάγκας
τῶν κατοίκων τῆς χώρας. Ἐνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου ἤκμαζε καὶ ἡ
κτηνοτροφία, ἥτις συνετήρει καὶ τὴν γονιμότητα τῆς γῆς καὶ ἡ ὅποια
μετὰ τὴν πύκνωσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς μόνον διὰ τῆς ἐκτελέσεως
ἀρδευτικῶν ἔργων ἠδύνατο πλέον νὰ ἀναπτυχθῇ.

Εἶναι γνωστὸν ποῖαν θέσιν κατεῖχεν ὁ κτηνοτροφικὸς πλοῦτος εἰς

τὰς πατριαρχικὰς οἰκογενείας τοῦ Νέστορος, Πηλέως, Λαέρτου, Πελοπιδος κλπ. τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, κατὰ τὴν ὁποίαν μόνον μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν κτηνῶν ἐμετρεῖτο ὁ πλοῦτος ἐκάστου.

Ἐὰν τῶρα ἔλθωμεν εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ἀποξηράνσεων, παρατηροῦμεν ἐπίσης, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀνέκαθεν ὑπέφερον ἐκ τῶν λιμναζόντων ὑδάτων. Δὲν ἀνατρέχουμεν εἰς τὴν Μυθολογίαν διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν μῦθον τῆς Λερναίας Ὑδρας ὡς ἀπόπειραν ἀποξηράνσεως τῆς ὁμωνύμου λίμνης. Γνωρίζομεν ὅμως, ὅτι ὁ Ὅμηρος δὲν ἀγνοεῖ τὸ ἐπιβλαβὲς τῶν λιμναζόντων ὑδάτων. Οἱ ἀποστραγγιστικοὶ χάνδακες δὲν φαίνεται νὰ ἦσαν γνωστοὶ ἢ τούλάχιστον εἰς μεγάλην χρῆσιν.

Πέντε ἢ ἕξ αἰῶνας βραδύτερον βλέπομεν ὅτι ὁ Ξενοφῶν, ὅστις δὲν ἀπηξίου νὰ συνδυάζῃ τὴν φιλοσοφίαν μετὰ τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς, ἀφοῦ μᾶς γνωρίζει ὅτι « δι' ὑγρότητα γῆς κίνδυνός ἐστι σῆπασθαι τὰ φυτὰ », ἐπάγεται ὅτι, « ὡς πάντες γινώσκουσι, τὸ ὕδωρ ἐξάγεται τάφροις », πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δηλοῖ ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ ἦτο πασίγνωστος ἡ μέθοδος ἀποξηράνσεως τῶν ὑγρῶν ἐδαφῶν διὰ τάφρων.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν μικρῶν ἐκτάσεων, ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μεγάλα ἐκτάσεις σκεπασμέναι ἀπὸ ὕδατα, ἰδίως εἰς τὰ κλειστὰ λεκανοπέδια, ὅπου, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχεν ἐπικοινωνία μὲ τὴν θάλασσαν, τὰ ὕδατα συνηθοῦντο εἰς τὰ χαμηλὰ σημεῖα καὶ ἐσχημάτιζον λίμνας καὶ ἔλη. Τοιαῦται λίμναι ὑπάρχουν καὶ σήμερον πολλαὶ εἰς τὰ ὑψίπεδα τῆς Ἀρκαδίας, εἰς τὴν Εὐβοίαν, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὴν Μακεδονίαν καὶ ἄλλαχοῦ. Αἱ λίμναι αὗται εὐρίσκονται συχνὰ εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ ρωγμὰς τοῦ ἐδάφους, τὰς λεγομένας καταβόθρας*, συχνὰς εἰς τοὺς ἀσβεστολιθικοὺς ὄγκους τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὴν γεωλογίαν, ἀποτελοῦσας χαρακτηριστικὰ καροστικὰ φαινόμενα.

Λόγω τῆς ὑπάρξεως τῶν καταβοθρῶν αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι πολλάκις ἐγέμιζαν ἀπὸ διάφορα ὑλικά καὶ ἐκλείαν τὴν ἔξοδον τῶν ὑδάτων, συνέβαιναν πολλαὶ αὐξομειώσεις τῆς στάθμης τῶν λιμνῶν. Οὕτως ὁ Στράβων ἀναφέρει ὅτι πόλεις τινὲς εἶχον καταστραφῆ περίξ τῆς Κωπαίδος ἐκ τῆς ἀνυψώσεως τῶν ὑδάτων της, τὸ αὐτὸ δὲ διηγεῖται καὶ ὁ Πausanias διὰ τὴν λίμνην Φενεόν.

Ἐκτὸς τῶν ζημιῶν αὐτῶν, θὰ εἶχον βεβαίως καὶ τὰς καταστροφὰς τῶν ἐσοδειῶν των ἐκ τῆς κατακλύσεως τῶν ὑδάτων, καὶ ἴσως καὶ ἐλώδεις πυρετοῦς.

“Ενεκα κυρίως τοῦ λόγου τῆς διαιρέσεως τῆς χώρας εἰς πολλὰ κρατίδια, ἴσως δὲ καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν εἰδικῶν μηχανικῶν, δὲν βλέπομεν νὰ γίνεται ἔνωρις προσπάθειά τις πρὸς ἀποξήρανσιν τῶν ἐκτάσεων τούτων. Ἴσως καὶ ἡ ἔλλειψις πρακτικοῦ πνεύματος νὰ ἦτο ἡ αἰτία τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀρχαίων προγόνων μας διὰ τὴν κατασκευὴν κοινωφελῶν ἔργων, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι οὗτοι προετίμων νὰ ἐξοδεύουν τὰ χρήματά των εἰς τὴν κατασκευὴν ὠραίων ναῶν καὶ ἀγαλμάτων.

Ἀργότερον ὅμως, ἐπὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἔχομεν δύο κλασσικὰ παραδείγματα προσπάθειας ἀποξηράνσεως λιμνῶν, τὸ τῆς Κωπαΐδος καὶ τὸ τῆς λίμνης τῶν Πτέχων. Διὰ τὴν ἀποξήρανσιν τῆς λίμνης Κωπαΐδος ἐκλήθη, ὡς μᾶς ἀναφέρει ὁ Στράβων, ὁ Χαλκιδεὺς Κράτης, ἀνὴρ μεταλλευτής, διὰ νὰ ἀποξηράνη τὴν λίμνην, τῆς ὁποίας τὰς ἐξόδους ἔφραξαν σεισμοὶ καὶ «συνέβη αὖξεσθαι τὴν λίμνην μέχρι τῶν οἰκουμένων τόπων». Ἐπομένως ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τοὺς ἔκαμε νὰ σκεφθοῦν τὴν ἀποξήρανσιν τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης. Καὶ εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐγένετο ἀπόπειρα ἀποξηράνσεως τῆς λίμνης, ἐὰν κρίνη κανεὶς ἀπὸ τὸν ρυθμὸν τῆς τοιχοποιίας, ἧτις κατεσκευάσθη πρὸς ὑποστήριξιν τῶν πρηνῶν τῶν ἀναχωμάτων.

Ἡ ἀποξήρανσις λοιπὸν ἐπεχειρήθη :

1) Διὰ κυρίων καὶ δευτερευόντων χανδάκων, ἀναχωρούντων ἐκ τοῦ κέντρου τῆς λίμνης.

2) Διὰ δύο περιφερειακῶν τάφρων μὲ μεγάλα ἀναχώματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης ἐδέχετο τὰ νερά τοῦ εἰς τὴν λίμνην χυνομένου ποταμοῦ Κηφισοῦ καὶ τὰ ὠδήγει εἰς μίαν κοινὴν κοίτην μετὰ τοῦ Μέλανος ποταμοῦ. Ἡ δὲ ἑτέρα τῆς δεξιᾶς ὄχθης ἐδέχετο τὰ νερά ἄλλων ποταμῶν (Κοραλίου, Λόφη κλπ.) καὶ ἡνοῦτο μὲ τὴν ἄλλην, εἰς τρόπον ὥστε ἐσχηματίζετο ἓνα περιφερειακὸν ἀνάχωμα, ὅπερ ἠμπόδιζε τὰ γῦρο νερά νὰ χυθοῦν εἰς τὴν λίμνην καὶ τὰ ἔφερον εἰς τὴν μεγάλην λεγομένην καταβόθραν. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι, ὡσάκις τὰ ἀναχώματα αὐτὰ συνήντων καθ’ ὁδὸν καταβόθρας, κατεσκευάζοντο δευτερεύοντες κλάδοι, διὰ τῶν ὁποίων μέρος τῶν ὑδάτων ἐκενοῦτο καθ’ ὁδὸν καὶ τοιουτοτρόπως ἠλαττοῦτο τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος ποῦ θὰ ἐδέχετο ἡ μεγάλη καταβόθρα, ἀπεφεύγοντο οἱ κίνδυνοι ἀνεπαρκείας ταύτης καὶ ἠλαττοῦντο καὶ αἱ διαστάσεις τῶν ἔργων.

3) Ἐκτὸς τούτων, διακρίνονται ἐπίσης καὶ ἵχνη 16 φρεάτων εἰς

ἀποστασεις 100 - 200 μέτρων, τὰ ὅποια θὰ ἐχρησίμευον διὰ τὴν κατασκευὴν ὑπονόμου 2400 μέτρων, 8 μέτρα κάτωθεν τῆς μέσης στάθμης τῆς λίμνης.

Τὸ δευτερον παράδειγμα ἐκτελέσεως ἀποξηραντικῶν ἔργων εἰς Ἑλλάδα εἶναι τὸ τῆς λίμνης τῶν Πτέχων, δήμου Ἐρετρίας. Ποῦ εὐρίσκονται αἱ Πτέχαι δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸν ἀκόμη. Πάντως ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν προβλέπεται ἡ ἀποξήρανσις τῆς λίμνης (δι' ὑπονόμου) φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ μιᾶς ἐκ τῶν συνήθων ἐγκιβωτισμένων λιμνῶν ἐκ τῶν συναντωμένων συχνὰ εἰς Ἑλλάδα. Εἰς εὐρεθείσαν δὲ στήλην εἰς Χαλκίδα κατὰ τὸ 1860 περιγράφεται ἕν συμβόλαιον, συναφθὲν μεταξὺ τῶν Ἐρετριέων καὶ ἐνὸς μηχανικοῦ - ἐργολάβου, Χαιρεφάνου ὀνόματι, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ τελευταῖος οὗτος ὑπόσχεται «ἐξάγειν καὶ ξηρὰν ποιεῖν τὴν λίμνην τὴν ἐν Πτέχαις». Εἰς τὸ συμβόλαιον τοῦτο περιγράφεται καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀποξηράνσεως τῆς λίμνης, ὡς ἑξῆς :

Χάνδακες ἀγόμενοι ἐκ τῶν ἀγόνων, εἰ δυνατὸν, τόπων διὰ νὰ μὴ χάνεται καλλιεργήσιμος γῆ, θὰ ἔφερναν τὰ ὕδατα εἰς δεξαμενὴν οὐχὶ μείζονα τῶν δύο σταδίων, ἐκ τῆς ὁποίας ταῦτα θὰ ἐπιπτον εἰς ὑπόνομον. Ἡ ὑπόνομος αὕτη προβλέπεται ὅτι θὰ δύναται νὰ κλείεται διὰ θύρας.

Βλέπομεν ἐπομένως ὅτι προβλέπεται ὁ συνδυασμὸς τῆς ἀρδεύσεως καὶ ἀποξηράνσεως. Ἡ ἀποξήρανσις αὕτη μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ἀποξήρανσιν τῆς λίμνης Fucino (Φουτσινο) τῆς Ἰταλίας, νοτίως τῆς Ρώμης. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου ἐπεχειρήθη ἡ ἀποξήρανσις αὐτῆς δι' ὑπονόμου καὶ ἐπέτυχεν, ἀλλ' ἐπιχωσθείσης τῆς ὑπόνομου, ἡ πεδιάς κατεκλύθη πάλιν.

Δὲν γνωρίζομεν ἂν τὸ σχέδιον τοῦ Χαιρεφάνου ἐφηρμόσθη εἰς τὴν ἀποξήρανσιν τῆς λίμνης τῶν Πτέχων. Ὅπωςδὴποτε ὁμως δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ θαυμάσωμεν τὰς βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστήριξε τὴν ἀποξήρανσιν τῆς λίμνης τῶν Πτέχων καὶ αἱ ὁποῖαι δεικνύουν μαζὶ μετὰ τὸ παράδειγμα τῆς Κωπαίδος, ὅτι ἡ τέχνη τῆς ἀποξηράνσεως τῶν ἐλwodῶν ἐκτάσεων ἦτο πολὺ προχωρημένη ἀπὸ δισχιλίων ἡδὴ ἐτῶν.

E. Γ'ανώσης

4. ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

Ἡ Μακεδονία δὲν ἀντήχησε τὸ πρῶτον ἐφέτος ὑπὸ τοῦ κρότου τῶν ὅπλων ἑλληνικῶν ἀρματολικῶν ὁμάδων, διεκδικουσῶν τὰ ἐν τῇ ἐνδόξῳ χώρᾳ πατροπαράδοτα δίκαια τοῦ ἑλληνισμοῦ. Οὐδὲ διετρανώθη τὸ ἑλληνικὸν φρόνημα τὸ διαπνέον τὴν μακεδονικὴν χώραν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα διὰ τῆς ἀνδρείας τῶν Ἀγιορειτῶν, τῶν ἀνδραγαθημάτων τῆς Κασσάνδρας καὶ τῶν θυσιῶν τῆς Ναούσης.

Πολὺ πρὸ τοῦ 1821 συνεσείσθη ὁ Ὀλυμπος καὶ ἐκινήθη ἡ Μακεδονία ὑπὸ τῆς ἀνδραγαθίας Ἑλλήνων ἀρματολῶν. Ἡ δημοτικὴ ποίησις ἔρρανε τὰ ὠραιότατα τῶν ἀνθέων τῆς εἰς τὴν μνήμην τῶν γενναίων, οἵτινες ἀντέστησαν θαρραλέοι πρὸς τὴν βίαν τοῦ κατακτητοῦ. Ὅταν ποτὲ γραφῇ πλήρης ἡ ἱστορία τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἐκείνης τοῦ ὑποδούλου ἔθνους διὰ τῶν ἀρματολῶν, σελίδας ὅλας θὰ πληρώσῃ ὁ ἀρματολισμός. Πόσοι αὐτῶν, μακρὰν τῶν οἰκείων ἀγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς Τούρκους, δὲν θὰ ἐπανέλαβον τὴν παράκλησιν τοῦ γερο - Ζήδρου :

*Παρακαλῶ τὴ συντροφιά κι ὅλα τὰ παλικάρια
νὰ μοῦ γνοιαστοῦν τὸ σπίτι μου, τὴ δόλια μου γυναίκα,
νὰ μοῦ κοιτάξουν τὸ παιδί, τὸ μαῦρο τὸ Δημήτρη,
πού 'ναι μικρὸ κι ἀνήλικο κι ἀπὸ κλεφτιά δὲν ξέρει...*

Ἡ μοῦσα τοῦ λαοῦ ἀναπαρέστησε τοὺς ἡρωϊκοὺς ἐκείνους προμάχους τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ὧν ἕκαστος ἠδύνατο νὰ προστήσῃ εἰς ἑαυτὸν πρόγραμμα, ὡς ὁ Νάννος,

τριῶ μερῶ περπατησιὰ νὰ πάρωμε μιὰ νόχτα.

Μόνον ἡ νεοελληνικὴ λέξις λεβεντιά δύναται ν' ἀναπαραστήσῃ τὸν μετὰ χάριτος ἠνωμένον παλληκαρισμόν, τὴν μετὰ θαυμασίου ἡρωϊσμοῦ γλαφυρὰν εὐσωμίαν ἀνδρῶν, οἷος ὁ Λάμπας, ὁ πρῶν ψυχογιὸς τοῦ Ζήδρου, ὅτε ὁ Ψυχοπατέρας αὐτοῦ ἐπὶ τῷ γάμῳ τοῦ υἱοῦ

*ἐκάλεσε τὴν κλεφτουριά, τὰ δώδεκα πρωτάτα,
τὸν Λάπλα δὲν ἐκάλεσε τὸ μαῦρο ψυχοπαίδι.
Ὅλοι πηγαίνουν κέρασμα κριάρια μὲ κονδούνια
κι ὁ Λάμπας πάει ἀκάλεστος μὲ ζωντανὸ ἀλάφι.*

Θὰ ἦτο μακρὸς ὁ κατάλογος τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀθλησάντων ἀρματολῶν τῶν μετὰ τῶν ἐν Ἑπιείρῳ, Θεσσαλίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι συμπαρασκευασάντων τὸν μέγαν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα. Οἱ ἐνδοξότατοι δ' αὐτῶν παρουσιάζονται καθ' οὓς χρόνους ἐν Ἑπιείρῳ ἄρχων ὁ Ἀληπασὰς ἐθεώρει ὕβριν πᾶσαν μὴ προσχώρησιν ἀρματολῶν εἰς αὐτόν. Καὶ ὁμως εἶναι γνωστὴ ἡ ἐπιγραμματικὴ ἀπάντησις τοῦ Λιάκου :

- Προσκύνα, Λιάκο, τὸν πασά, προσκύνα τὸ βεζίρη,
 πρῶτος γὰ εἶς' ἀρματολός, δερβέναγας γὰ γίνης.
Κι ἀντῆνος ἀποκριθῆκε μαντάτα καὶ τοῦ στέλνει.
 — Ὅσο' ἔναι ὁ Λιάκος ζωντανός, πασά δὲν προσκυνάει
 πασά' χεὶ ὁ Λιάκος τὸ σπαθί, βεζίρη τὸ τουφέκι.

Ἄρκειτῶ δὲ πρὸς ἔνδειξιν τῆς μεγάλης ἐν ταῖς παραμοναῖς τῆς ἐπαναστάσεως ἐνισχύσεως τῶν ἀρματολῶν τῆς Μακεδονίας τὸ γεγονός, ὅτι, ἐνῶ ἐν προτέροις χρόνοις τὰ μακεδονικὰ ἀρματολίκια ἦσαν μόνον πέντε, ὁ Ὀλυμπος, ἡ Βέροια, τὰ Σέρβια, τὰ Γρεβενὰ καὶ ἡ Μηλιά, ἔπειτα ἐδιπλασιάσθησαν, αὐξηθέντα εἰς δέκα.

Ἄλλὰ καθ' οὓς χρόνους οἱ πρῶτοι τῆς Μακεδονίας ἀρματολοὶ ἐνέσπειρον τὸν τρόπον εἰς τοὺς Τούρκους καὶ παρίσταντο ὡς πρόμαχοι τῆς ἐθνικῆς ιδέας ἐν ταῖς φάραξι τῆς μακεδονικῆς πατρίδος, μακρὰν αὐτῆς ἐμαρτύρουν ἤδη φιλοπάτριδες τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας γόνοι, ἐν τοῖς πρώτοις ὑπογράφαντες διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν αἵματος τὸν ὄρκον περὶ ἐλευθερώσεως τοῦ δουλεύοντος γένους.

Εἶναι οἱ πρωτομάρτυρες τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, οἱ τασσόμενοι περὶ Ρήγαν τὸν Βελεστινῆν, μεθ' οὗ καὶ συνεστραγγαλίσθησαν ἐν Βελιγραδίῳ. Ὁ Ρήγας δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῆ ἄνευ αὐτῶν, διότι ὑπῆρξαν οἱ παρ' αὐτοῦ μνηθέντες, οἱ μετ' αὐτοῦ συνεργασθέντες, οἱ μετ' αὐτοῦ συμμαρτυρήσαντες.

Ὅτε ὁ Ρήγας μετέβη εἰς Βιέννην τῷ 1796, ἐκλέξας τὴν πόλιν ἐκείνην ὡς κέντρον τῆς συνεννοήσεως αὐτοῦ πρὸς τοὺς Πανέλληνας καὶ τῆς παρασκευῆς καὶ ἐκτυπώσεως τῶν ἐντύπων, ἅτινα ἔπρεπε κατὰ τὸ σχέδιον αὐτοῦ νὰ προηγηθῶσι τοῦ ἐπιχειρηθησομένου μεγάλου ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως ἀγῶνος, εὐρέθη ἐν μέσῳ ὀμίλου νεαρῶν ἐμπόρων καὶ σπουδαστῶν διατριβόντων ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ πόλει.

Οὐδ' εἶναι ἄπορον, ὅτι ἐσχετίσθη καὶ μετὰ Μακεδόνων, διότι τὸ

Μνήμονες τῶν συγκινητικῶν ἐκείνων ἐπεισοδίων, τῶν ἐνθουσιωδῶν καὶ μυστικῶν αὐτῶν ἐλπίδων, ἀντιμέτωποι τοῦ μαρτυρίου, ὅπερ προσεμεϊδία ἤδη εἰς αὐτοῦς, δὲν ἐπτοήθησαν νὰ ὁμολογήσωσι τὰ πάντα εἰς τὸν ἀνακριτὴν.

Ἴδου δι' ὁποίων εὐπαρρησιάστων λόγων ὁμολογοῦσιν οἱ ἀδελφοὶ Ἐμμανουὴλ τὴν συμμετοχὴν των εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ρήγα κατὰ τὸ ἐπίσημον πρωτόκολλον τῆς ἀνακρίσεως.

Ὀλιγώτερον εὐσθενὴς εἶναι ὁ νεώτερος τῶν ἀδελφῶν, ὁ Παναγιώτης, ὁ ἔμπορος, ὅστις καὶ καταθέτει, ὅτι πολλάκις ἔκαμε λόγον περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἑλλάδος μεταξὺ φίλων ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ Ἀργέντη, ὅτι ηὐχθήθη νὰ ἐπέλθῃ τοιαύτη ἔνεκα τῆς μεγάλης πίεσεως καὶ τῆς τυραννίας τῶν Τούρκων, μάλιστα δέ, καὶ ὅτι ἐξεφράσθη, ὅτι μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐλευθερίας θὰ μεταβῆ πάραυτα εἰς τὴν πατρίδα του· ἀλλ' ἀρνεῖται ὅτι ἐκήρυξε, καθ' ἃ διίσχυρίζεται ὁ Ἄμοιρος, ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ συντελέσῃ τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ νὰ συμμετάσχη αὐτῆς.

Μετὰ παρρησίας δὲ καὶ σθένους προσήκοντος εἰς ἐπιστήμονα καὶ λάτρην τῶν Μουσῶν ἀποκρίνεται εἰς τὸν ἀνακριτὴν ὁ πρεσβύτερος Ἰωάννης, ὁ φοιτητὴς τῆς ἱατρικῆς, ἐρωτώμενος περὶ τῆς ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως τοῦ Ρήγα, ὅτι τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἀποσκοπεῖ εἰς ἐπανάστασιν ἐν Ἑλλάδι, καὶ διὰ τοῦτον τὸν λόγον αὐτὴ εὐηρέστησεν εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ εἰλικρινῶς, ὅτι τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐπιθυμεῖ ἐκ βάθους τῆς καρδίας του, καθότι ἡ πατρίς του διὰ τῶν αἰώνων στενάζει ὑπὸ τὸν βαρβαρώτατον καὶ τυραννικώτατον ζυγὸν τῶν Τούρκων, τοῦ καθολικοῦ τῶν Ἑλλήνων ἀσπονδοῦ ἐχθροῦ.

Πόσον προσεγγίζει ἡ κατάθεσις αὐτὴ τοῦ εὐσθενεστάτου Μακεδόνοσ πρὸς τὴν μεγάλην ὁμολογίαν τοῦ Ρήγα, καταθέσαντος, ὅτι πάντοτε ἐπεθύμει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ δὴ, ὅτι, μετὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του, τοῦτο ἔχει ὡς πρῶτον πόθον, νὰ ἴδῃ ἐκδιωκομένους τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ προετίμα νὰ ἔχη κυρίαρχον τὸν διάβολον μᾶλλον παρὰ τοιοῦτον τύραννον, οἷος ὁ Τοῦρκος.

Οἱ συνεργοὶ ἀπεδεικνύοντο ἐκ τῶν ἀνακρίσεων, ἐμαρτυροῦντο ἐκ τῶν καταθέσεων οὐχ ἡττον συνένοχοι τοῦ μεγάλου ἐλευθερωτοῦ. Εἶχεν ἀποδειχθῆ πασιφανῶς, ὅτι οἱ φυλακισθέντες ἐσκόπων τὴν ἀπελευθέ-

ρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας. Ἐγκλημα καθοσιώσεως δεινόν, ἀφοῦ οὐδεὶς ἐφαντάσθη νὰ σώσῃ αὐτούς.

Μετὰ βραχὺν χρόνον, περατωθεισῶν τῶν μετὰ τῆς Πύλης διαπραγματεύσεων τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως, ἣτις ἐζήτηει καὶ ἔλαβεν ὠρισμένα ἀνταλλάγματα τῆς ζητηθείσης ἐκδόσεως τῶν ἐνόχων, Αὐστριακὸς ἀνθυπολοχαγὸς μετὰ ἐμπίστων ὑπαξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν καὶ Τούρκου ἀκολούθου τῆς ἐν Βιέννῃ τουρκικῆς πρεσβείας παρέλαβε τὴν πρωίαν τῆς 16ης Ἀπριλίου 1798 ἐκ τῶν φυλακῶν τῆς ἐν Βιέννῃ ἀστυνομίας ὀκτὼ δεσμίους. Ἦσαν Ρήγας ὁ Βελεστινλῆς, οἱ Χίοι Ἀργέντης καὶ Κορωνιός, ὁ Ἠπειρώτης ἰατρὸς Νικολίδης, ὁ Κύπριος Καρατζᾶς καὶ οἱ τρεῖς Μακεδόνες, ὁ Σιατιστεὺς Θεοχάρης Τουρούντζιας καὶ οἱ δύο ἐκ Καστορίας ἀδελφοὶ Ἰωάννης καὶ Παναγιώτης Ἐμμανουήλ.

Τὴν 22αν Ἀπριλίου ἡ συνοδεία ἔφθασε διὰ ξηρᾶς εἰς Σεμλίνον. Τὴν δ' ὑστεραίαν, ἀποπλεύσαντες διὰ τοῦ Δουνάβεως, ἔφθασαν τὴν 28ην Ἀπριλίου εἰς Βελιγραδίον, καὶ τὴν ἐπομένην παρεδίδοντο ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ κατ' ἄνδρα εἰς τὸν καϊμακάμην* Βελιγραδίου ἐπὶ ἀποδείξει, ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγῆν.

Τὴν δὲ 17ην Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ συνταγματάρχης Schertz (Σέρτζ) ἔγραφεν ἐκ Σεμλίνου εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν τὰ ἑξῆς :

« Ὁ καϊμακάμης Βελιγραδίου ἔλαβε τὴν παρελθοῦσαν ἐβδομάδα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως φερμάνιον*, καθ' ὃ ἐν μεγίστη μυστικότητι τὴν τρίτην μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ φερμανίου ἡμέραν διέταξε νύκτωρ τὸν στραγγαλισμὸν πάντων τῶν ὀκτὼ καθειργμένων Ἑλλήνων, μετὰ δὲ τὴν τέλει τῆς πράξεως ἐνήργησε νὰ διαδοθῆ, ὅτι εἶχον ἀποδράσει ἅπαντες ἐκ τῆς φυλακῆς, καὶ δι' ἔστειλαν ἄνδρας πρὸς δῆθεν καταδίωξιν αὐτῶν ἀνὰ τὰς λεωφόρους ».

Ἡ βραχεῖα ἀλλ' ἐπίσημος αὕτη σημείωσις δηλοῖ τὸ τραγικὸν τέλος τὸ ἐπελθὸν τὴν 11ην ἢ 12ην Ἰουνίου 1798. Ποιητικοὶ θρυλοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ περιέβαλον δι' αἴγλης ἀληθμονήτου τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου πρωτομάρτυρος τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ μὴ λησμονῶμεν τοὺς μετ' αὐτοῦ στραγγαλισθέντας παρὰ τὰ ὕδατα τοῦ κυανοῦ Δουνάβεως, μὴ λησμονῶμεν τοὺς μετ' αὐτοῦ συναθλήσαντας Μακεδόνας. Καὶ ὅταν ἐπικλῶσῃ ἡ μοῖρα τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Καστορίας καὶ τῆς Σιατίστης, ἃς στήσῃ ἡ ἐλευθέρη Μακεδονία εὐγνώμων στή-λην μνημόσυνον εἰς τοὺς μεγάλους αὐτῆς πατριώτας, τοὺς ἐκ Καστο-

ρίας ἀδελφούς Ἐμμανουήλ καὶ τὸν ἐκ Σιατίστης Θεοχάρην Τουρούντζιαν, τοὺς Μακεδόνας πρωτομάρτυρας τῆς πανελληνίου ἐλευθερίας.

« Λόγοι καὶ ἄρθρα »

Σπ. Λάμπρος

5. ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ. ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Ὁ διανοητικὸς βίος ἔχει πάντοτε πολλήν σχέσιν πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν. Κατὰ δὲ τὰς τελευταίας τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας, μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἂν ἡ πλείστη τοῦ ἔθνους μοῖρα ὑπέκυψεν εἰς τὴν ὀσμανικὴν κυριαρχίαν, ἑτέρα οὐ μικρὰ ἐξηκολούθησεν ἐπὶ χρόνον μακρὸν διατελοῦσα ὑπὸ τὴν φραγκικὴν. Ὅθεν δύο ὡσαύτως παρήχθησαν διανοητικαὶ φάσεις· ἡ μὲν ὑπῆρξεν ἀπαύγασμα τοῦ δυτικοῦ πνεύματος, ἡ δὲ διετυπώθη κατὰ τὰς νέας πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς τοῦ ἔθνους περιστάσεις.

Ὁ δυτικὸς βίος ἤρχισε νὰ ἐπενεργῇ εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν τοῦ ἔθνους κατάστασιν εὐθύς μὲν ἀπὸ τῶν πρώτων σταυροφοριῶν, αἵτινες ἐπήγαγον τὴν ἐν Συρίᾳ ἐγκατάστασιν τῶν Φράγκων, μάλιστα δὲ ἀπὸ τῆς τρισκαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε καὶ αὐταὶ αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι ὑπέκυψαν εἰς τὴν φραγκικὴν κυριαρχίαν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔτι ἀπὸ τῶν Κομνηνῶν, εἶχον παρεισδύσει ἐν πολλοῖς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῆς Δύσεως. Ὁ Μανουήλ Κομνηνὸς ὡμοίαζε τῇ ἀληθείᾳ πολὺ μᾶλλον ἰππότης μεσαιωνικὸς ἢ βασιλεὺς τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ. Παρεδέχθη ἐν τῷ στρατῷ τὸν βαρὺν ὀπλισμόν, τὰς μεγάλας ἀσπίδας, τὰς μακρὰς λόγχας τῶν ἰπποτῶν καὶ ᾤκειώθη τοὺς τρόπους αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἔπραξε κατορθώματα, τὰ ὅποια κατέπληξαν καὶ αὐτὴν τὴν ἡρωϊκὴν ἐκείνην τῶν ἀνθρώπων γενεάν. Ἐτερος δὲ πάλιν Κομνηνός, ὁ Ἄνδρόνικος, κατὰ μὲν τὰς κακίας ἦτο σκεῦος ὅλως ἰδιοφμές, κατὰ δὲ τὴν δίκαιαν καὶ τοὺς τρόπους ἀληθῆς ἐσπέριος ἰππότης μᾶλλον ἢ ἀνατολικὸς βασιλόπαις. Καὶ ταῦτα μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν σταυροφοριῶν, πρὸ τῆς ἰδρύσεως δὲ ἔτι τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν αὐτῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ 1261, ἐπέζησεν αὐτόθι ἐν πολλοῖς ἡ φραγκικὴ δίκαια ἐπὶ τῆς ἀνορθωθείσης ἑλληνικῆς μοναρχίας. Ἐν τῇ νέᾳ αὐτῇ ἐτελοῦντο κατὰ τὴν 14ην ἑκατονταετηρίδα ἰπποτικοὶ ἀγῶνες ἀπαράλλακτοι πρὸς τοὺς δυτικούς.

Ἄλλὰ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ δυτικοῦ βίου εἶχον ἐπικρατήσει φυσικῶς τῶ λόγῳ ἔτι μᾶλλον εἰς τὰς μεσημβρινωτέρας ἑλληνικὰς χώρας, ὅπου ἡ δυτικὴ κυριαρχία παρετάθη πολὺ πλέον ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει· εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔνθα οἱ Φράγκοι ἤρξαν ἐπὶ δύο ἑκατονταετηρίδας, εἰς Κύπρον, εἰς Ρόδον, εἰς Κρήτην καὶ εἰς ἄλλας τοῦ Αἰγαίου πελάγους νήσους, αἵτινες διετέλεσαν ἔτι πλεότερον ὑπαγόμεναι εἰς τοὺς Φράγκους, τελευταῖον εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους, αἵτινες μόλις πρὸ ὀλίγων ἐνιαυτῶν ἀπηλλάγησαν τῆς δυτικῆς κυριαρχίας. Δὲν ἦτο ἄρα δυνατόν ὁ δυτικὸς οὗτος βίος νὰ μὴ ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἄλλὰ ἐνταῦθα διακριτέον τὰς χώρας τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἀπὸ τὰς νήσους, μικρὰς καὶ μεγάλας. Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἡ δυτικὴ κυριαρχία συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναζωπύρῃσιν τοῦ μαχίμου πνεύματος τῶν κατοίκων, τοὺς ὁποίους κατέστησε συμμετόχους τῶν ἀγῶνων αὐτῆς, ἥσκησε περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ὀπλων καὶ ἀνέδειξεν οὕτως ἱκανοὺς νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν μακρὰν ἐκείνην καὶ πεισματώδη κατὰ τῆς τουρκοκρατίας διαμαρτυρησιν, ἣτις ἀπέληξεν εἰς τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν. Ἐπὶ τοῦ διανοητικοῦ ὅμως βίου τῶν χωρῶν τούτων δὲν φαίνεται ἐπενεργήσασα ἡ φραγκοκρατία. Τὸ μόνον γνωστὸν ποίημα ὅπερ δύναται νὰ λογισθῇ ὡς ἀπαύγασμα τῆς ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ τῇ Πελοποννήσῳ φραγκοκρατίας εἶναι τὰ πολλακίς παρ' ἡμῶν μνημονευθέντα *Χρονικά τῶν ἐν Μορέᾳ πολέμων τῶν Φράγκων*. Καθὼς ὅμως ἡξεῦρει ἤδη ὁ ἀναγνώστης, τὰ χρονικὰ ταῦτα ἐγράφησαν ἢ μετεφράσθησαν οὐχὶ ὑπὸ Ἑλληνος γνησίου, ἀλλ' ὑπὸ Ἑλληνος γεννηθέντος ἐκ πατρὸς Γάλλου ἢ Γαλλίδος μητρός. Ἀληθεύει μὲν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἐκεῖνο κείμενον, τὸ ἀποπνεύον ζῶην καὶ τόλμην καὶ χάριν, προσήνεγκε γενναίαν διανοητικὴν τροφήν εἰς τὴν τότε ἑλληνικὴν νεολαίαν, ἀλλ' ὅπωςδήποτε δύναται νὰ λογισθῇ μᾶλλον ὡς ἔργον ἐπέισακτον ἢ ὡς προϊόν τῆς ἰθαγενοῦς φιλολογίας. Ἐὰν ἡ φραγκοκρατία παρετείνετο ἔτι εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἴσως ἤθελε δώσει ἀφορμὴν καὶ ἐνταῦθα εἰς διάπλασιν φιλολογίας ἰθαγενοῦς, ἐναρμονίως συνδυαζούσης τὰς εἰς τὴν Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἄλλ' ἡ ἀρχὴ τῶν Φράγκων κατέλυθη περὶ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν χρόνους καθ' οὓς καὶ τὸ μεσαιωνικὸν κράτος, ὥστε ἐξέλιπεν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἡπείρου, ἄγονος κατὰ τοῦτο διατελέσασα.

Ἄναμφισβήτητος ὅμως ὑπῆρξεν ἡ διανοητικὴ τοῦ φραγκισμοῦ

ἐπίδρασις εἰς τὰς νήσους, ὅπου οὗτος ἰσχύσας ἐπὶ πολὺ μακρότερον χρόνον παρήγαγε φιλολογίαν ὄλην ἵπποτικὴν ἔχουσαν τὰς ἀρχὰς αὐτῆς καὶ τοὺς τύπους ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ. Ἡ φιλολογία αὕτη διευτυπώθη εἰς πολυάριθμα μυθιστορικά ἔπη καὶ ἄλλα ποιήματα, ὧν οὐκ ὀλίγα ἐδημοσιεύθησαν, πολὺ δὲ πλείοτερα κατάκεινται ἔτι χειρόγραφα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Εὐρώπης.

Τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων τούτων παρήχθησαν ἐν Κρήτῃ. Τίς δὲν γνωρίζει τὸν *Ἐρωτόκριτον*; Ἄν ἡ παροῦσα γενεὰ προτιμᾷ τὰ νεώτερα μυθιστορήματα, οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες ἡμῶν τῶν πρεσβυτέρων δὲν ἔπαυσαν ἐπὶ τρεῖς ὄλας ἑκατονταετηρίδας νὰ συγκινῶνται ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παθημάτων τῆς Ἀρετούσης καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Πεζοστράτου. Διότι συνέβη εἰς τὸ ποίημα τοῦτο, ὅ,τι εἰς τὸν συγγραφέα αὐτοῦ Βιτζέντζον Κορνάρον, « ἀπὸ τὴν χώραν τῆς Σητείας τοῦ νησίου τῆς Κρήτης ». Καθὼς ὁ Κορνάρος, ἐξ Ἑνετῶν ἔλκων τὸ γένος, ἐπὶ τοσοῦτον ὠκειώθη πρὸς τὴν νέαν αὐτοῦ πατρίδα, ὥστε κατέλαβε τάξιν οὐχὶ ἀφανῆ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἡμετέρας φιλολογίας, οὕτω ὁ *Ἐρωτόκριτος*, καίτοι ἀπεικονίζων τὰ τοῦ μέσου δυτικοῦ αἰῶνος ἦθη, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξελληνίσθη, ὥστε ἀπέβη τὸ δημοτικώτατον τῶν ἀναγνωσμάτων τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς παρούσης. Ναὶ μὲν παρίστησιν ἵπποτικούς ἀγῶνας καὶ ἵπποτικά φρονήματα, ἀλλ' οὔτε εἰς χώρας ξένας παρασύρει ἡμᾶς οὔτε ἐπιβάλλει ἡμῖν πρόσωπα ἀλλόφωνα, ὅπως τὰ προμνημονευθέντα ἕτερα ποιήματα. Ἐνταῦθα τὰ πράγματα συμβαίνουσιν ἐν Ἀθήναις, πρωταγωνισταὶ δὲ εἶναι ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Ἡράκλης καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Ἀρετοῦσα καὶ ὁ ἀγαπημένος αὐτῆς Ἐρωτόκριτος, καὶ οἱ ρῆγες καὶ οἱ ἀφένται καὶ τὰ ρηγόπουλα καὶ τὰ ἀφεντόπουλα τῆς Μυτιλήνης, τοῦ Ἀναπλιοῦ, τῆς Μεθώνης, τῆς Ἐγρίπου*, τῆς Μακεδονίας, τῆς Κορώνης, τῆς Σκλαβουναῖας*, τῆς Ἀξιάς*, τοῦ Βυζαντίου, τῆς Πάτρας, τῆς Κρήτης, τῆς Κύπρου καὶ τῆς Βλαχιάς (δηλαδὴ τῆς Θεσσαλίας), ὁ δὲ ἐν τῷ ποίηματι εἰκονιζόμενος ἔρωσ ἔχει ζέσιν ἅμα καὶ ἀφέλειαν, ἕξαψιν ἅμα καὶ χρηστότητα, ἐκδηλούσας, καθὼς ἄριστα παρετήρησεν ὁ Φωριέλ, τὴν ἰδιάζουσαν ἔμπνευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος μᾶλλον ἢ τῆς ἵπποτικῆς κομποπρεπείας.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν ἔστω καὶ ἐπὶ μικρὸν οὔτε περὶ τὴν *Ἐρωσίλιν* τοῦ *Γεωργίου Χορτάτζη*, οὔτε περὶ ἕτερά τινα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον γνωστὰ προϊόντα τῆς κρητικῆς ποιήσεως.

Ἄλλὰ πῶς νὰ μὴ ἐπιστήσωμεν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὴν *Εὐμορην Βοσκοπούλαν* τοῦ ἐξ Ἀποκορώνων *Νικολάου Δριμντικοῦ*; Τὸ εἰδύλλιον τοῦτο ἐγράφη τῷ 1627 καὶ διηγεῖται τὸν ἀγροτικὸν ἔρωτα βοσκοῦ καὶ βοσκοπούλας· λαμπρῶς δὲ ἐπὶ τοσοῦτον εἰκονίζει τὰ δένδρα, τὰ λιβάδια, τὰ ποτάμια, τὰ δροσερὰ καὶ τρυφερὰ καλάμια, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων συμβαίνουσι τὰ ἱστορούμενα γεγονότα, ὥστε ὁ διατρέχων ταῦτα ἀναγνώστης νομίζει ὅτι ἀναπνέει τὰς εὐώδεις καὶ ζωοποιούς τῆς φύσεως ἐκείνης αὔρας. Ὅσον δὲ ἐπλοῦς καὶ ἄν φαίνεται ὁ ποιητής, ἐκ πολλῶν χωρίων καθίσταται πρόδηλον, ὅτι δὲν ἦτο ἀλλότριος πρὸς τὴν λατινικὴν καὶ τὴν ἰταλικὴν φιλολογοίαν. Ὀλιγώτερον γνωστός εἶναι ὁ *Ἀπόκοπος τοῦ Μπεργαδῆ*· καὶ ἐν τούτοις ὁ *Ἀπόκοπος* εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων τῶν χρόνων ἐκείνων ποιημάτων, τὰ ὁποῖα δύνανται εὐχαρίστως τῇ ἀληθείᾳ νὰ ἀναγνωσθῶσι καὶ σήμερον ὑπὸ τοῦ μεγάλου κοινοῦ τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τοῖς ἄλλοις διὰ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, ἧτις οὔτε τὸ κρητικὸν ἰδίωμα εἶναι οὔτε ἡ νῦν καθαρῆς, ἀλλὰ φαίνεται μᾶλλον ἢ κατὰ τὴν 17ην ἑκατονταετηρίδα κοινῶς ὀμιλουμένη, ὅπως ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴν ἀνὴρ λόγιος. Εἶναι δὲ ὁ *Ἀπόκοπος* κατάβασις εἰς Ἄδου, καὶ οἱ μετὰ τῶν νεκρῶν διάλογοι αὐτοῦ ἔχουσι τι τὸ συγκινοῦν τὴν ψυχὴν καὶ τὸ τέρπον τὴν φαντασίαν, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἐνθυμίζουσι μὲν ἐν πολλοῖς τὴν Θεῖαν Κωμῳδίαν τοῦ Δάντου, οὐκ ὀλίγην ὅμως οἰκειότητα ἔχουσι πρὸς τὴν δημώδη τῆς ἑλληνικῆς Ἡπειροῦ ποίησιν.

Οὐδὲν ἦττον ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ τοῦ δυτικοῦ βίου ἐπίδρασις εἰς τὴν ζωγραφικὴν τῆς Ἀνατολῆς, εἰς ἣν συνέβη τοῦτο τὸ παράδοξον, ὅτι ἀφοῦ πρώτη αὐτὴ διὰ τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν τέχνης συνετέλεσεν εἰς τὴν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀναζωπύρησιν τῆς ἰταλικῆς, βραδύτερον, ὑπὸ ταύτης διδαχθεῖσα, παρήγαγεν ἐν Κρήτῃ μάλιστα καὶ ἐν Ἐπτανήσῳ πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα. Ἄλλὰ καὶ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ θαυμάζονται ἄχρι τοῦδε τὰ ἔργα Ἑλλήνων τεχνιτῶν τῶν χρόνων ἐκείνων, οἷον τοῦ ἐν τῇ 16ῃ ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσαντος *Κυριακοῦ Θεοσκοπόλιδος** ἐν Ρώμῃ καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἰσπανίας, ἰδίως ἐν Ἐσκουριάτῃ, ἐν Μαδρίτῃ, ἐν Τολήτῳ*, ζωγραφίαι ἅμα καὶ οἰκοδομήματα. Ὅτε δὲ περὶ τὰ τέλη τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος ἐξέλιπεν ἡ φραγκικὴ κυριαρχία ἐκ Κρήτης, συναπεδήμησαν δὲ μετ' αὐτῆς πάντες οἱ ὀπωκυροῦν λόγων μετέχοντες Ἕλληνές τε καὶ Ἐνετοί, καθὰ εἶδομεν, ἀναγκαιῶς ἔπαυσε καὶ πᾶσα ἐπὶ τὸ φραγκικώτερον διάπλασις τοῦ ἰθαγε-

νοῦς ἡμῶν βίου, ἐξαιρέσει μόνης τῆς Ἑπτανήσου, ὅπου ἐξηκολούθησαν νὰ παράγωνται λόγου ἄξιά τινα τῆς τοιαύτης διαπλάσεως ὑποδείγματα.

Ὁ ἄριστος τῶν ἱεροκηρύκων, ὅσους ἀνέδειξε ἡ Ἑλλάς κατὰ τὰς τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας, καὶ τῇ ἀληθείᾳ ὁ κράτιστος ἴσως τῶν ὄσων ἢ φωνῆ ἀντήχησεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀπὸ τῶν τοῦ Φωτίου χρόνων, ὁ Κεφαλλῆν Ἡλίας Μηνιάτης, ὑπῆρξε γόνος τῆς ἰταλικῆς τῶν Ἴονίων νήσων ἐκπαιδεύσεως. Γεννηθεὶς ἐν Ληξουρίῳ τῷ 1669 καὶ ἀνατραφεὶς εἰς τὸ Φλαγγινιανὸν τῆς Ἑνετίας φροντιστήριον, ἐκεῖ ἤρχισε παῖς ὢν τὸ μέγα αὐτοῦ ρητορικὸν στάδιον· διότι τῷ 1686, ἐπὶ τῆς τελευταίας μεγάλης τῶν Ἑνετῶν κατὰ τῆς ἡμετέρας χώρας ἐπιστρατείας, ἀπήγγειλεν ἐν τῷ κατὰ τὴν Ἑνετίαν ἑλληνικῷ ναῶ τῇ 25ῃ Μαρτίου τὸν πανηγυρικὸν ἐκείνου λόγον τῆς Θεοτόκου Μαρίας, εἰς ὃν ἀπαντᾷ ἡ περίφημος ἐκείνη πρὸς αὐτὴν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπίκλησις, ἣν οὐδὲ σήμερον δυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν ἄνευ βαθείας τῆς ψυχῆς συγκινήσεως. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐμιμήθη τὴν ἐπίκλησιν ταύτην ἐκ τῆς πρὸ ὀλίγων τότε ἐνιαυτῶν ἐκδοθείσης ρητορικῆς τοῦ Σκούφου, ἀλλὰ τοσοῦτον τεχνικώτερον διεσκεύασε καὶ τοσοῦτον καλλιπέστερον διετύπωσε τὸ ὑπόδειγμα, ὥστε δύναται νὰ λογισθῇ ὡς δεῦτερος αὐτοῦ δημιουργός. Ἐπειτα κληθεὶς διδάσκαλος εἰς Κεφαλληνίαν ἀπήγγειλεν εἰς τὸν ἐν Ληξουρίῳ ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου τὸν *Περὶ ἀγάτης* λόγον, ἐν τῷ ὁποίῳ θέμα κύριον, ὡς πάντοτε ἔχων τὴν τύχην τῆς ὅλης πατρίδος, ἀποδίδει τὴν ἀπώλειαν τῆς αὐτονομίας αὐτῆς εἰς τὴν Ἐρινὺν τῆς διχονοίας.

« Ἐπεσεν, ἔπεσεν, ἀνακράζει, καὶ κεῖται εἰς τὴν γῆν σκλαβωμένον τὸ γένος τὸ βασιλικόν. Ποῖος τὸ ἔρριψε, ποῖος τὸ ἐνίκησεν; ὄχι παλαιόθεν τὰ ἄρματα τῶν Περσῶν, ὄχι κατόπιν ἢ δύναιμις τῶν Βουλγάρων, ὄχι τώρα ἔγκαιρα τὰ στρατεύματα τῶν Ἀγαρηῶν· τὸ ἐκτάβαλεν ὀργῇ θεϊκῇ... ἔπεσεν ἡ βασιλεία, διότι ἐσηκώθη ἡ εἰρήνη, ὦ... » εἶναι ὁ στυλὸς τῶν βασιλειῶν ».

Καὶ ἐξηκολούθησεν οὕτω διδάσκων ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τὴν χριστιανικὴν ἀρετὴν ἅμα καὶ τὰ τοῦ πολίτου καθήκοντα, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν καὶ τὴν πίστιν πρὸς τὴν πατρίδα, ἐν Ζακύνθῳ, ἐν Κερκύρα, πάλιν ἐν Ἑνετίᾳ, ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Ναυπλίῳ, ἐν Ἄργει καὶ τελευταῖον ἀπὸ τοῦ 1711 ὡς ἐπίσκο-

πος Κερνίκης καὶ Καλαβρύτων μέχρι τοῦ μετὰ τριετίαν τοσοῦτον προῶρως ἐπελθόντος θανάτου αὐτοῦ. Ὅτι ὁ Μηνιάτης ἐμιμήθη οὐ μόνον τὸν Σκοῦφον, ὡς πρὸ μικροῦ εἶπομεν, ἀλλὰ καὶ τὸν περιώνυμον Ἴταλὸν Σένιερην, πρὸ πάντων μάλιστα τοῦτον, εἶναι βέβαιον· ἀλλ' ἐμιμήθη αὐτοῖς ὅπως αἱ μεγάλαι φύσεις, αἴτινες πολλάκις μὲν ἐξισοῦνται, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπερβαίνουσιν αὐτούς.

Τίς δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ ὅτι ὁ ὕμνος τοῦ Σολωμοῦ εἰς τὴν Ἐλευθερίαν εἶναι ἐν τῶν ὑψιπετῶν τολμημάτων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως;

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη,
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Ἄπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Μήπως ὁ ὕμνος οὗτος δὲν εἶναι ὁ μόνος ἐπιζήσας τοσοῦτων ἄλλων, καὶ αὐτοῦ τοῦ θουρίου, ὃν ἐποίησεν ὁ Ρήγας; Μήπως ὑπὸ ἐτέρου Ἐπτανησίου, τοῦ Μαντζάρου, ἀρηιφθόγγως τονισθεὶς δὲν ἀντηχεῖ καθ' ἐκάστην εἰς τὰς πλατείας ἡμῶν καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τὰς οἰκίας καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν;

Ἐν τούτοις ὁ Σολωμὸς δὲν ἐδίστασε νὰ ἀνακηρύξῃ πόθεν ἐνεπνεύσθη τὰς θεαλλώδεις ἐκεῖνας στροφάς. Ὡς ἐπίγραμμα τοῦ ἀριστοτεχνήματός του ἐπέθηκε τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο τοῦ Δάντου δίστιχον:

Libertà vo cantando, ch' è si cara
Come sa chi per lei vita rifiuta
Dante

Καί, ὅταν τινὲς ἤλεγξαν αὐτὸν διὰ τὸ ἡμαρτημένον μέτρον τῶν στίχων του, δὲν ἐδίστασε νὰ προτάξῃ ὡς ἀσπίδα κατὰ πρῶτον μὲν λόγον τὰ ὀνόματα τοῦ Δάντου πάλιν καὶ τοῦ Πετράρχου καὶ τοῦ Ἀριόστου καὶ τοῦ Τάσσου, κατὰ δεῦτερον δὲ τοῦ Πινδάρου, ὡσὰν αὐτὸς ἑαυτὸν ὁμολογῶν γόνον τοῦ μετὰ τοῦ Ἰταλισμοῦ συνδυασθέν-

τος έλληνισμοῦ. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ περίοδον καὶ παιδευσιν ἀνήκον ὁ τε ἀξιόλογος ζωγράφος Παναγιώτης Δοξαράς καὶ ὁ Μαρῖνος Χαρβούρης, ὁ στήσας εἰς Πετροῦπολιν τὸ κολοσσιαῖον βᾶθρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγείρεται ὁ τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἀνδριάς. Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ τελευταῖαι ἀπηχήσεις τῆς πρώτης τοῦ δυτικοῦ βίου ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἐπιδράσεως, ἧτις ἀρξαμένη ἀπὸ τῆς 12ης ἑκατονταετηρίδος μόλις ἐν ἀρχῇ τῆς ἐνεστώσης ἐξέλιπεν.

« Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους », τ. 4

Κων. Παπαρογόπουλος

6. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΕΜΙΣΤΟΣ - ΠΛΗΘΩΝ

Οἱ χρόνοι κατὰ τοὺς ὁποίους ἐζησεν ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς Πλήθων (1360 - 1452) ἀποτελοῦν τμῆμα τῆς μεταβατικῆς ἐποχῆς, πού ὀδηγεῖ στοὺς νεωτέρους χρόνους. Μέσα στὰ διακόσια ἔτη, πού μεσολαβοῦν ἀπὸ τὸ 1358 ἕως τὸ 1550, κυριαρχεῖ προσπάθεια νὰ πραγματωθῇ ἡ ἔξοδος ἀπὸ τὸ μεσαιῶνα καὶ νὰ ἀναμορφωθῇ ἐπάνω σὲ καινούριες βάσεις ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμός. . . Κατὰ τὸ διάστημα τῶν δύο αἰῶνων πού ἐσημειώσαμε, ἐπιτελεῖται μία ἀναμόρφωση τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς : « Ἡ Ἀναγέννηση ». . . Ἡ Ἀναγέννηση δεσπόζουσα ἀπὸ τὴν τάση νὰ δημιουργήσῃ κάτι τὸ νέο. Στὴν ἐκζήτησή της αὐτὴ ὠθεῖται ἀπὸ τὴ συναισθησιὴ ὅτι τὸ παρὸν δὲν τὴν ἱκανοποιεῖ. Ὁ πολιτισμὸς τοῦ μεσαιῶνος τῆς φαίνεται ἀνίκανος νὰ ἀνταποκριθῇ πρὸς τὶς νέες ἀνάγκες καὶ ἐπιδιώξεις τῆς ζωῆς. . . Ἀπορρίπτουν γενικὰ ὄλες τὶς ἀξίες, πού ἴσχυαν κατὰ τὸ μεσαιῶνα, τὴ μεσαιωνικὴ ἐπιστήμη, τὴ μεσαιωνικὴ παράδοση, τὴ μεσαιωνικὴ τέχνη. . .

Ὁ Πλήθων ἐζοῦσε ἔντονα τὸ βίωμα τῆς ἀναταραχῆς, πού σημειώ- νεται κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἡ κρίση πού ἐχείμαζε τότε τὸν πολιτικὸ βίον τοῦ ἀναγεννωμένου ἑλληνικοῦ γένους, ἦταν ἔντονα αἰσθητὴ στὴν ψυχὴ του. Ἡ ἀγωνία τῆς πάλης πού διεξῆγε τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Λατίνους, ἦταν κάτι πού εἶχε συναισθανθῆ πολὺ πρῶιμα.

Πληροφορίες σχετικὲς μᾶς δίνουν ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μανουὴλ Παλαιολόγο, γραμμὴν στὰ 1414, τὸ ὑπόμνημα πρὸς τὸν Θεόδωρο Παλαιολόγο, γραμμένο στὰ 1416, καὶ τὸ ὑπόμνημα πρὸς τὸν Μανουὴλ

Παλαιολόγο, γραμμένο κατά τὸ 1418. Ὁ Πλήθων βλέπει καθαρά τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου πού ἀπειλεῖ τὸ γένος καὶ προτείνει μέτρα γιὰ τὴ σωτηρία. Κατανοεῖ ὅτι γιὰ νὰ ἀντιμετωπισθοῦν οἱ κίνδυνοι χρειάζεται γενικὴ ὀργανωτικὴ ἀναμόρφωση τοῦ πολιτειακοῦ ὀργανισμοῦ.

Προτείνει μέτρα ριζοσπαστικά: κοινὴ κτῆση τῆς γῆς καὶ διαίρεση τῶν πολιτῶν σὲ τρεῖς τάξεις σύμφωνα μὲ τὶς ὑποδείξεις πού εἶχε κάμει ὁ Πλάτων στὴν «Πολιτεία» του...

Κατανοεῖ τὴ σπουδαιότητα πού ἔχει γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ κράτους ἢ ὀργάνωση τοῦ στρατοῦ, θεωρεῖ ἀνάξια ἐμπιστοσύνης τὰ μισθοφορικὰ στρατεύματα καὶ ζητεῖ τὴν ὀργάνωση στρατοῦ ἀπὸ κατοίκους τῆς Πελοποννήσου. Προτείνει νέο σύστημα φορολογίας, ἐξυγίανση τοῦ νομίσματος, περιορισμὸ εἰσαγωγῆς ξένων ἐμπορευμάτων, ἀνταλλαγὴ ξένων εἰσαγομένων εἰδῶν πρὸς ἐξαγόμενα ἐντόπια εἶδη, ἐπιβολὴ προστατευτικῶν δασμῶν καὶ φορολογικὲς διευκολύνσεις γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ χρησίμων εἰδῶν...

Μὲ πραγματικὴ στρατηγικὴ καὶ πολιτικὴ ὀξυδέρκεια ἀντιλαμβάνεται τὴ σημασίαν πού εἶχε γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἢ Πελοπόννησος:

« Ἄλλ' εἰς ἀσφάλειαν τίνος οὐκ ἂν εἴη κρείττων χώρας; νῆσός τε οὐσα τηλικαύτη ὁμοῦ καὶ ἠπειρος ἢ αὐτὴ καὶ παρέχουσα τοῖς ἐνοικοῦσι κατὰ τρόπον χωρμένοις ταῖς ἐπαρχούσαις ἀφορμαῖς, ἀπ' ἐλαχίστης μὲν τῆς παρασκευῆς, εἴ τις ἐπίοι, ἀμόνεσθαι, ὑπάρχειν δὲ καὶ ἐπεξίεναι, ὅταν ἐθέλωσιν. Ὡστε καὶ ἄλλης οὐκ ὀλίγης ἂν ραδίως πρὸς τῆδε κρατεῖν¹»· δηλαδὴ:

(Ἄλλὰ σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀσφαλείας, ἀπὸ ποιά χώρα δὲν εἶναι ἀνώτερη; γιατί σύγχρονα εἶναι ἡ ἴδια καὶ μεγάλη νῆσος καὶ ἠπειρος καὶ δίνει τὴ δυνατότητα στοὺς κατοίκους τῆς, ὅταν κατὰ κάλληλο τρόπο χρησιμοποιοῦν τὰ ὄρμητήριά της, νὰ ἀποκρούουν μὲ ἐλάχιστη προπαρασκευὴ τὸν ἐχθρὸ πού θὰ ἔκανε ἐπίθεση. Παρὰ ἐναντίον ἄλλων, ὅταν θέλουν. Ὡστε θὰ ἤμποροῦν εὐκολὰ νὰ γίνονται κύριοι καὶ ἄλλης χώρας).

Ὁ Πλήθων αἰσθάνεται βαθύτατα τὴν ἱστορικὴ συνέχεια τοῦ

1. Ὑπόμνημα πρὸς τὸν Μανουήλ.

έλληνικοῦ γένους. Ἡ Πελοπόννησος εἶναι γι' αὐτὸν χώρα ποὺ διατηρήθηκε πάντοτε ἑλληνική· «*Ἐσμὲν γὰρ οὖν, ὧν ἠγεῖσθέ τε καὶ βασιλεύετε, Ἕλληνες τὸ γένος, ὡς ἢ τε φωνῇ καὶ ἢ πάτριος παιδεία μαρτυρεῖ. Ἕλλησι δὲ οὐκ ἔστιν εὐρεῖν εἴ τις ἄλλη οἰκειότερα χώρα, οὐδὲ μᾶλλον προσήκουσα ἢ Πελοπόννησός τε καὶ ὅση δὴ ταύτῃ τῆς Εὐρώπης προσεχίς, τῶν τε αὖ νήσων αἱ ἐπιχειμῆται. Ταύτῃ γὰρ διὰ φαίνονται τὴν χώραν Ἕλληνες αἰεὶ οἰκοῦντες οἱ αὐτοὶ ἐξ ὅτου περ ἄνθρωποι διαμνημονεύουσιν, οὐδένων ἄλλων προενοηκώτων*».

(Ἐμεῖς, ἐπάνω στοὺς ὁποίους εἴσθε ἡγεμόνες καὶ βασιλεῖς, εἴμαστε Ἕλληνες κατὰ τὴν καταγωγὴν, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ γλῶσσα καὶ ἡ πατροπαράδοτος παιδεία. Εἶναι ἀδύνατο νὰ εὕρη κανεὶς μιὰν ἄλλη χώρα, ποὺ νὰ εἶναι περισσότερο οἰκεία καὶ συγγενική στοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ τμῆμα τῆς Εὐρώπης ποὺ γειτονεύει μὲ τὴν Πελοπόννησο καὶ ἀπὸ τὰ νησιά ποὺ γειτονεύουν πρὸς αὐτή. Γιατὶ εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες κατοικοῦσαν πάντοτε αὐτὴ τὴν χώρα, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἀρχίζει ἡ μνήμη τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἔχη κατοικήσει μέσα σ' αὐτὴ κανένας ἄλλος λαός).

Οἱ σχετικές μὲ τὴν ὀργάνωση τῆς Πελοποννήσου προτάσεις τοῦ Πλήθωνος δείχνουν ὅτι ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ ἐκτιμᾷ τὴν πραγματικὴ κατάσταση τοῦ παρόντος. Κατανοεῖ τὴ σημασία ποὺ ἔχει γιὰ τὸ κράτος ἡ στρατιωτικὴ ἀνασύνταξη καὶ ἡ ἀναδιοργάνωση τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Συνδυάζει δύο χαρακτηριστικά, ποὺ προσιδιάζουν γενικὰ στὴ νοοτροπία τῶν σοφῶν τῆς Ἀναγεννήσεως, τὴν οὐτοπιστικὴ* πτῆση τῆς φαντασίας καὶ τὴ ρεαλιστικὴ* ματιά. Ἡ πολιτικὴ του ὀξυδέρκεια τὸν βοηθεῖ νὰ ἀντιληφθῇ ὅτι τὸ ἑλληνικὸ γένος δὲν εἶχε τίποτε νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τοὺς Λατίνους. Οἱ περιποιήσεις καὶ οἱ τιμές, ποὺ ἐπροθυμοποιήθηκαν νὰ τοῦ προσφέρουν κατὰ τὸ ἔτος 1438 στὴ Φλωρεντία οἱ Λατίνοι κατὰ τὸ διάστημα τῆς συνόδου γιὰ τὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν, δὲν τὸν ἐπηρεάσαν καθόλου.

Ἄν γιὰ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη οἱ χρόνοι τῆς Ἀναγεννήσεως εἶναι ἐποχὴ πνευματικῆς ἀναταραχῆς καὶ κρίσεως, γιὰ τὸ ἑλληνικὸ γένος εἶναι ἐποχὴ τραγικῆς ἀγωνίας. Τὸ ἑλληνικὸ κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως κάθε στιγμή εἶναι ἀναγκασμένο νὰ προασπίζει τὴν ὑπαρ-

ροφορίες. "Όλος του ό βίος ήταν αφιερωμένος στην έξυπνρήτηση τών κοινών. Τό έτος τής γεννήσεως του πρέπει να τοποθετηθή μεταξύ του 1360 - 1370. Μαρτυρία ρητή για τή χρονολογία τής εγκαταστάσεως του στην Πελοπόννησο δέν μās έχει παραδοθή. Από συνδυασμό γεγονότων καταλήγουν οί ιστορικοί να τοποθετήσουν τήν άφιξη του στο Μιστρά γύρω στα 1414. Ιστορικά βεβαιωμένη είναι ή στενή του σχέση με τους Παλαιολόγους, που τον έτίμησαν με δωρεές « *διά τὸ ὕψος τῆς ἐν αὐτῷ σοφίας καὶ τῶν ἄλλων καλῶν τε καὶ πλεονεκτημάτων, ὧν ὁ Θεὸς αὐτῷ ἐδωρήσατο* ».

Τό σπουδαιότερο γεγονός τής ζωῆς του τό άποτελεῖ ή συμμετοχή του στη σύνοδο για τήν ένωση τών Ἐκκλησιῶν κατά τό 1438 καί ιδιαίτερα ή διατριβή του κατά τό ίδιο έτος στη Φλωρεντία. Ἡ επιδημία του στην Ιταλική αὐτή πόλη είναι γεγονός που έχει σημασία για τήν πνευματική εξέλιξη του δυτικού ευρωπαϊκού κόσμου. Για πρώτη φορά με τήν παρουσία του Πλήθωνος έρχεται ό δυτικός κόσμος σε γνήσια έπαφή με τήν πλατωνική φιλοσοφία. Ὁ ίδιος ό Πλήθων γίνεται άρχηγέτης τής Ιταλικῆς φιλοσοφικῆς άναγεννήσεως με τή συγγραφή τής πραγματείας του « *Περὶ ὧν ὁ Ἄριστοτέλης πρὸς Πλάτωνα διαφέρεται* », που έγράφηκε τήν έποχή εκείνη στη Φλωρεντία. Ἄλλά άκόμη σημαντικότερο για τήν πνευματική ιστορία τής Δυτικῆς Εὐρώπης είναι τό γεγονός τής έπαφῆς του Πλήθωνος με τό δεσπότη τής Φλωρεντίας Cosimo de Medici (Κοσμῶς ό Μένδικος). Σ' αὐτήν οφείλεται ή ίδρυση τής πρώτης κρατικῆς Ἀκαδημίας, που έγινε κατά τό 1470 από τον Cosimo. Ἡ σχετική μαρτυρία μās παρέχεται από τον γνωστό μεταφραστή του Πλωτίνου καί νεοπλατωνικό Ἰταλό φιλόσοφο Marsilio Ficino. Στον πρόλογο τής μεταφράσεως τών « *Ἐννεάδων* » γράφει ό Ἰταλός σοφός τὰ άκόλουθα : « *Ὁ μέγας Κόσμιμο... κατά τον καιρόν, που έγινονταν μεταξύ τών Ἑλλήνων καὶ Λατίνων κατά πρωτοβουλίαν του Πάπα Εδγενίου σύνοδος, τον Ἑλληνα φιλόσοφο, που είχε ὄνομα Γεμιστός καὶ παρώνυμο Πλήθων καὶ ήταν ένας άλλος Πλάτων, πολὺ συχνὰ τον είχε άκροασθῆ να μιλή για τὰ Πλατωνικά μυστήρια. Από τό διάθερμο (από ένθουσιασμό) στόμα του τόσο πολὺ είχε άμέσως έμπνευσθῆ, ὥστε να συλλάβη από τότε στό βαθύ του στοχασμό κάποιαν Ἀκαδημία, έχοντας σκοπό να τήν ιδρύση σε κατάλληλη ευκαιρία* ». Ἔτσι ή μεγαλεπήβολη σκέψη του Πλάτωνος για τήν ίδρυση ένός κρατικού

7. Η ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΙΣ (1940)

« Ὁ λαὸς ὁ μελετῶν καὶ γνωρίζων τὴν ἱστορίαν του κρίνει σχεδὸν πάντοτε ἀσφαλέστερον καὶ ὀρθότερον περὶ τε τῶν παρόντων αὐτοῦ πραγμάτων καὶ περὶ τῶν ὅρων τῆς προόδου καὶ τῆς μελλούσης τύχης του ».

Πόσην ἀλήθειαν ἐγκλείει ἡ ἀποφθεγματική αὐτὴ ρῆσις τοῦ Γάλλου ἱστορικοῦ καὶ πολιτικοῦ Γκιζώ, τὴν ὁποίαν ἔθεσεν ὡς προμετωπίδα εἰς τὴν « Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους » ὁ ὑπέροχος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἱστορικός Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος, ἀποδεικνύουν τὰ συγκλονιστικὰ γεγονότα ποὺ ζῶμεν τὰς ἡμέρας αὐτὰς οἱ Ἕλληνες.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐθνικὴ συνείδησις, φρονηματιζομένη καὶ παραδειγματιζομένη ἀπὸ τὴν ἰδίαν τῆς ἐθνικῆν ἱστορίαν, μὲ τὴν ἀσφαλῆ γνῶσιν τοῦ παρελθόντος καὶ μὲ τὴν καθαρὰν ἐπίγνωσιν τοῦ μέλλοντος, ἐκδηλώνεται κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν εἰς γενναίας πράξεις, ποὺ ἐμπνέουν θάρρος διὰ τὸ παρὸν καὶ ἐλπίδας διὰ τὸ μέλλον.

Αὐτῇ, ἡ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας πηγάζουσα καὶ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας σφυρηλατηθεῖσα ἐθνικὴ συνείδησις, ἔκαμε νὰ βλαστήσουν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Κυβερνήτου* τὰ « κεδνὰ* βουλευμάτα », τοῦ ὑπηγόρευσε τὴν λεωνίδειον ἀπάντησιν εἰς τὸ θρασὺ καὶ σκότιον τῶν μεταμεσονυκτίων ὠρῶν τελεσίγραφον καὶ τοῦ ἐνέπνευσε τὸ ἱστορικὸν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν διάγγελμα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπέπρωτο νὰ ἐπανηχήσῃ μετὰ δύο χιλιάδας τετρακόσια εἴκοσι ἔτη τὸ σάλπισμα τοῦ Μαραθωνομάχου Αἰσχύλου διὰ τὸν « νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα ».

Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ἀναψε τὴν φλόγα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μὲ τὴν ὁποίαν ἄθροα προσῆλθεν εἰς τὰ ὄπλα ἡ Ἑλληνικὴ Νεότης καὶ ἔσπευσεν εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου διὰ νὰ ξαναζωντανέυσῃ τὰ « ὠκύπτερα τοῦ Ἡπειρώτου αὐτοῦ », ὡς ἀπεκάλει ἑαυτὸν καὶ τοὺς στρατιώτας του ὁ Πύρρος, ἐγγυωμένη καὶ ὀρκιζομένη ὅτι « οὐ κατασιχνεῖ τὰ ὄπλα τὰ ἱερὰ καὶ τὴν πατρίδα οὐκ ἐλάττω παραδώσει ».

Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ὑπηγόρευσεν εἰς ἐπιλέκτους τῆς χώρας ἄνδρας, παραμερίζοντας πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς Πατρίδος, ὡς ἄλλοι Ἄριστεῖδαι, πολιτικὰς ἀντιθέσεις ἢ προσωπικὰς δυσαρεσκείας, νὰ συστήσουν καὶ νὰ δώσουν τὸ παράδειγμα τῆς ἐθνικῆς ἐνώσεως καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἄρχοντας πειθαρχίας.

Πόσον ἐπίκαιρος καταντᾶ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἡ ὑπόμνησις τῆς φωνῆς τοῦ Ἀγελάου, τοῦ Ναυπακτίου ἐκείνου στρατηγοῦ, ὅστις διαγνώσας ἔκτοτε τὸν Ῥωμαϊκὸν κίνδυνον καὶ προαισθανθεὶς, ὡς μᾶς λέγει ὁ Πολύβιος, τὰ « ἀπὸ τῆς Ἑσπέρας προφαινομένα νέφη », ἐξεφώνησε τὸν Αὐγουστον τοῦ 217 π.Χ. εἰς τὸ συνέδριον τῆς Ναυπάκτου τὸν περίφημον ἐκείνον λόγον. Διὰ τούτου συνίστα τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, « μάλιστα μὲν μηδέποτε πολεμεῖν τοὺς Ἕλληνας ἀλλήλοις, ἀλλὰ μεγάλην χάριν ἔχειν τοῖς θεοῖς, εἰ λέγοντες ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πάντες καὶ συμπλέκοντες τὰς χεῖρας, καθάπερ οἱ τοὺς ποταμοὺς διαβαίνοντες, δύναντο τὰς τῶν βαρβάρων ἐφόδους ἀποτριβόμενοι συσσωζεῖν σφᾶς αὐτοὺς καὶ τὰς πόλεις ».

Ἡ ἔθνικὴ συνειδησις καὶ ἡ ἔθνικὴ ψυχὴ, ποὺ ὑπαγορεύουν εἰς τὴν ὥραν τοῦ κινδύνου τὰς μεγάλας πράξεις, φανερώνεται γενναία καὶ εἰς τοὺς ἔθνικοὺς ἐράνους, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς συνδρομὰς καὶ εἰς τὰς εἶδη καὶ κοσμήματα δωρεὰς τῶν Ἑλληνίδων, ποὺ ὑπενθυμίζουν τὰς δωρεὰς τῶν Συρακουσίων γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι μὲ τὸ νὰ δωρήσουν τὰ κοσμήματά των διὰ τὴν κόπη ἕξ αὐτῶν εἰς κρίσιμους στιγμὰς νόμισμα, συνετέλεσαν εἰς τὴν μεγάλην κατὰ τῶν Καρχηδονίων νίκην τῆς Ἰμέρας, ἣτις συνέπεσε μὲ τὴν νίκην τῆς Σαλαμίως τῷ 480 π.Χ.

Εἰς τὸν μακραιῶνα ἱστορικὸν του βίον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἀντεμετώπισε πολλὰς καὶ δεινὰς περιπετείας καὶ διεξήγαγε πολλοὺς ἀγῶνας, τραχεῖς καὶ σκληροῦς. Ὁ ἀγὼν εἰς τὸν ὁποῖον ἠναγκάσθη νὰ ἀποδυθῆ ἰσχυρὰ οὐδενὸς θὰ εἶναι κατώτερος εἰς σκληρότητας καὶ δοκιμασίας. Ἄλλ' ἀφοῦ πρόκειται διὰ τὴν ἐλευθερίαν μας, τὴν ἰδικὴν μας καὶ τῶν παιδιῶν μας, θὰ τὸν ἀντιμετωπίσωμεν μὲ θάρρος, μὲ αὐταπάρησιν καὶ μὲ πίστιν εἰς τὴν Νίκην. Ἄς ἐνωτισθῶμεν τὴν φωνὴν τοῦ Ἀγελάου ποὺ ἀντεμετώπιζε πρὸ εἴκοσι δύο αἰῶνων τοὺς ἰδίους ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἰδίους κινδύνους καὶ ἐπικαλούμενοι ὅπως ἐκεῖνος τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ὁμοιοῦντες καὶ συμπλέκοντες τὰς χεῖρας ὡς ἂν ἐπρόκειτο νὰ διαβῶμεν ὄρητικὸν ποταμὸν, θὰ ἀποκρούσωμεν τὰς ἐφόδους τῶν βαρβάρων καὶ θὰ σώσωμεν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ τὴν Πατρίδα. Ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία δὲν ἐκλείσθη. Ἀπὸ τὸν νέον σταθμὸν ποὺ θὰ ἀποτελέσῃ εἰς αὐτὴν ὁ σημερινὸς μας ἀγὼν, ἀναμένει νέας σελίδας δόξης καὶ ἀκμῆς.

Σ. Β. Κουγιάς

Περαιδικὸν « Νέα Ἑστία », 1940

Β'. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ, ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ,
ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ, ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

1. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΛΙΚΑΡΙΟΥ

Ἦταν ἐκεῖνος, πού, παιδί, χάιδευε τὰ ὄπλα τὰ ἐτοιμασμένα γιὰ μιὰν ἐπανάσταση.

Ἦταν ἐκεῖνος, πού γεύτηκε τὴν πίκρα ὅλη ἑνὸς ἄτιμου πολέμου.

Πολλούς, πού δὲν ἦταν ἐπίσημοι, τοὺς μίλησε ἀναρίθμητες φορές καὶ κάποτε τοὺς συγκίνησε καὶ ἔδωκαν μερικά χρήματα γιὰ ὄπλα καὶ ἀνθρώπους.

Πῆγε τώρα στοὺς πρώτους τοῦ ἔθνους καὶ τοὺς μίλησε· τοὺς εἶπε, πότε μὲ φωτιά μεγάλη, πότε μὲ ψύχρα γινωμένη ἀπὸ μεγάλη κούραση, τοὺς εἶπε γιὰ τὴ Μακεδονία λόγια ἀγάπης. Ὁ γιὸς τοῦ βασιλιᾶ δάκρυζε, λέγουν, κάποτε ὅσο τὸν ἄκουε, οἱ πολιτικοὶ ἦταν ἀνήξεροι καὶ ἀδιάφοροι, ἐξὸν ἂν κατὰ λάθος ἕνας εἶχε ψυχὴ ἑλληνικὴ μέσα του, καὶ οἱ πατριῶτες ἄπιστοι. Εἶδε ἀνθρώπους πού φοβοῦνταν καὶ ἄλλους πού δὲν τολμοῦσαν, ἄλλους πού δὲν ἤξεραν καὶ ἄλλους πού δὲν πίστευαν, καὶ εἶδε τέλος ἄλλους πού κὰν δὲν ἄκουαν, καὶ κάποιους σιχαμένους πού χασμουριοῦνταν πλεούμενοι σὲ μιὰν ἀπέραντη νύστα.

Ὅμως πῆγε καὶ ξαναπῆγε καὶ τοὺς εἶδε πάλι καὶ πάλι, τοὺς μίλησε κι ἔβαλε καὶ ἄλλους νὰ τοὺς μιλήσουν, ὥσπου πείστηκαν μερικοὶ νὰ κάμουν μιὰν ἐταιρεία γιὰ νὰ δοκιμάσουν νὰ στείλουν στὴ Μακεδονία ἀνθρώπους νὰ ἰδοῦν. Ἔστειλαν τότε μερικούς, μαζί καὶ τὸν Παῦλο. Ἄραγε ἔφεξε σὲ κανενὸς τὰ σωθικὰ ἢ ἐλπίδα πὼς ἴσως νὰ μὴν ξαναγυρίσουν πιά;

Ἄλλὰ ἐτοιμάστηκαν γοργὰ καὶ πῆγαν, καὶ οὔτε Τοῦρκοι τοὺς ἐπίασαν οὔτε Βούλγαροι τοὺς σκότωσαν, ἂν καὶ τοῦτοι τριγύριζαν παντοῦ ἀδιάκοπα καὶ ἐλεύθερα στὴν ἄμοιρη χώρα. Εἶδαν ἐκεῖνο πού ἔλεγε ὁ Παῦλος, πὼς μπορούσε δηλαδὴ νὰ γίνῃ δουλειὰ στὴ Μακεδονία καὶ πὼς λαχταροῦσαν νὰ δοῦν βοήθεια οἱ Μακεδόνες γιὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς Βουλγάρους, προπάντων τώρα, πού αὐτοὶ τοὺς γέλασαν καὶ κακόπαθαν τὰ χωριά.

Αὐτὰ πού εἶδαν ἦρθαν καὶ τὰ εἶπαν σ' ἐκείνους πού τοὺς ἔστειλαν. Μαζί τους ὅμως ἦρθαν καὶ τῶν ἀπίστων οἱ ἀντιλογίες καὶ τῶν

καὶ οἱ ἄντρες ἔρχονταν ἀπὸ κοντά. Πῆγαν ἔτσι ὡς τῆ γραμμῆ καὶ ἐκεῖ περιμέναν τῆ νύχτα· ἅμα ἦρθε, ἔκαμαν τὸ σταυρὸ τους καὶ πέρασαν τὰ σύνορα. Σκοτάδι φοβερὸ καὶ ἀνήφορος, δάση καὶ λαγκάδια καὶ ρεματιῆς θεοσκότεινα καὶ ἔπειτα κατήφορος· τρεῖς ὥρες πῆγαιναν ἔτσι καὶ ὕστερα ἀπὸ ἄλλες τόσες δρόμο, κατὰ τὸ πρωῖ, βρέθηκαν ἀντίκρουσ' ἓναν τούρκικο σταθμὸ πάλι στὰ σύνορα. Κρύβονται τὴν ἡμέρα καὶ τῆ νύχτα ξεκινοῦν πάλι. Τὰ μέρη εἶναι δύσκολα, γεμάτα δάση πυκνὰ καὶ πέτρες πού κατακόβουν τὰ πόδια. Ὁ ἓνας ὁδηγὸς μιὰ μέρα φεύγει κρυφά· ὁ ἄλλος δὲν ξέρει τὸ δρόμο· καὶ ὁ τρίτος εἶχε ἀρρωστήσει πρὶν ξεκινήσουν. Ἄπαντοῦν βλάχους, καὶ ἄλλους μὲ τὸ καλὸ, ἄλλους μὲ τὸ κακὸ, τοὺς βάζει ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὁδηγοῦν τὸ σῶμα. Βλέπει πῶς οἱ ἄντρες του ἀρχίζουν νὰ κουράζωνται· οὔτε μιὰν ὥρα δὲν περπάτησαν σὲ δρόμο πατημένον καὶ ὅλο περνοῦσαν ἀπάτητα βουνά, ρεματιῆς, λαγκάδια καὶ δάση· τὰ δάχτυλα τῶν ποδαριῶν ἀπὸ τὴν κακοτοπιὰ καὶ τὰ γόνατά τους φριχτὰ πονοῦσαν, καὶ ὁ ὁδηγὸς δὲν ἤξερε οὔτε κἀν τῆ δημοσιὰ πού πάγει στὴ Σαμαρίνα· μερικοί, ἀπὸ τῆ θέρη, μόλις μποροῦσαν ν' ἀκολουθήσουν· ἓναν τὸν ἄφησαν σ' ἑνὸς βλάχου στάνη νὰ γιαιτρευτῆ. Ψωμί καὶ γάλα καὶ κρέας μὲ τῆ βία σχεδὸν ἔπαιρναν ἀπὸ τὶς στάνες καὶ συχνὰ ἔμεναν χωρὶς· ἄλλοτε πάλι ὥρες πολλὰς ἔμεναν δίχως νερό. Κάποτε τοὺς ἔλεγε λίγα λόγια ὁ Παῦλος, πού τοὺς ἐγκαρδίωναν πάντα· μερικοὶ τοῦ ἀποκρίθηκαν μιὰ φορὰ πῶς τὰ βάσανά τους δὲν τοὺς πειράζουν, μόνο συλλογίζονται αὐτόν· τότε ὁ γέρο - Ἄντρουλῆς γυρίζει καὶ λέγει :

— Ὁ καπετάνιος μας, βρέ παιδιὰ, μπορεῖ νὰ μὴν ἔχη τὶς δυνάμεις μας, μὰ ἔχει ψυχὴ πιὸ δυνατὴ ἀπὸ μᾶς· αὐτὴ τότε βαστᾷ.

“Ὅ,τι δὴ τοῦ θυμίζει πάντα τὸ σπίτι καὶ τὰ παιδιὰ του. Ἐνας βοσκὸς, πού πῆραν γιὰ ὁδηγὸ, τοὺς εἶπε νὰ κόψουν δαδὶ ἀπὸ ἓνα πεῦκο καὶ ν' ἀνάψουν δαυλιὰ· πῆρε καὶ ὁ Παῦλος ἓνα καὶ τοῦ ἦρθε μονομᾶς στὸ νοῦ ἓνας περίπατος στὴν Κηφισιὰ μὲ τὰ παιδιὰ του, μιὰ μέρα πού μάζεψαν μαζὶ δαδὶ σ' ἓνα κομμένο πεῦκο. Καὶ ρωτᾷ ἡ πονεμένη του ψυχὴ, ἂν θὰ ξαναδῆ ποτὲ τέτοιες εὐτυχισμένες μέρες.

“Ὅλη νύχτα περπατοῦν στὸ βουνὸ καί, ἅμα κατὰ τὸ πρωῖ ἐφθασαν στὴν κορυφή, ἔπεσαν κατακομμένοι χάμου καὶ κοιμήθηκαν μ' ἓνα κρῦο δυνατὸ. Μόλις ξύπνησε ὁ ἀρχηγὸς, τοῦ εἶπαν πῶς ἓνα ἀπὸ τὰ καλὰ παιδιὰ του ἔλειπε· ἔστειλαν ἄλλους νὰ τὸ γυρέψουν, ἀλλὰ δὲν τὸ ἦβραν καὶ προχώρησαν. Τὴν ἄλλη νύχτα ἀρχίζει ἡ βροχὴ, πού βα-

έννια παλικάρια του, πού ως τήν ώρα εκείνη ἔμενε κρυμμένοι στο χωριό ἀπό τὸ φόβο τῶν Βουλγάρων· γιατί, ὕστερα ἀπὸ τὸν καπετὰν Βαγγέλη οἱ Βούλγαροι αὐτὸν ἤθελαν νὰ ξεπαστρέψουν. "Ἄμα εἶδε τὸν Παῦλο εἶπε: «Τώρα, πού ἔχω πλάτες, θὰ τοὺς πάρῃ ὁ διάβολος», καὶ τοὺς ὀδήγησε ὅλους ἀμέσως στὸ λημέρι, σ' ἓνα δάσος ἀπὸ ὄξυές, κοντὰ στὸ χωριό του. Τυλίχτηκαν στὶς κάπες τους, πού εἶχαν γίνει μολύβι ἀπὸ τὴ βροχή, καὶ πλάγιασαν στὴ λάσπη, ἐνῶ ἔβρεχε δυνατά. "Ὑστερα ἀπὸ τρεῖς ὥρες ξύπνησαν κατακομμένοι καὶ μὲ πονεμένα πόδια, παγωμένα ἀπὸ τὸ νερὸ πού ἦταν στὰ τσαρούχια τους μέσα. "Ἐφαγαν λίγο ψωμί, σὰ λάσπη γινωμένο ἀπὸ τὴ βροχή, ὥσπου νὰ στείλῃ ὁ Ζήσης στὸ χωριό νὰ φέρουν ψωμί, ἐλιές, κρεμμύδια καὶ κρασί· τοὺς ἄφησε καὶ ἄναψαν μεγάλη φωτιά, γιατί ἡ πυκνὴ καταχνιά ἔκρυβε τὸν καπνὸ· αὐτὴ ἡ φωτιά ἦταν ἡ μεγαλύτερη χαρὰ ἀφότου ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ ἔρχονται ὅλοι οἱ πρῶτοι τοῦ χωριοῦ καὶ τοὺς φιλοῦν σὰ σωτῆρες.

Φεύγουν νύχτα καὶ πηγαίνουν σ' ἄλλο χωριό, ὅπου ἔπρεπε νὰ βροῦν καὶ νὰ σκοτώσουν τοὺς δολοφόνους ἑνὸς παπαῖ· καὶ πάλι γράφει στὴ γυναίκα του ὁ Παῦλος: «Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ πόσον ὑπέφερα σήμερον τὸ ἀπόγευμα. Διαρκῶς ἠρώτων τὸν ἑαυτὸν μου ἐὰν εἶχον δικαίωμα ἐγὼ νὰ συλλάβω οἰονδήποτε ἄνθρωπον, ὅσονδήποτε κακοῦργος καὶ ἂν εἶναι, νὰ τὸν τραβήξω ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του καὶ νὰ τὸν φονεύσω. Καὶ διαρκῶς ἀπῆντων, ὄχι, ὄχι!... Μὰ τὴν ἀλήθειαν, πολὺ θὰ ἀγαπῶ καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὸ γένος, διότι, ἂν καὶ ὑποφέρω, ἂν καὶ κλαίω, θὰ ἀφήσω νὰ γίνῃ ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον ἀπεφασίσθη».

Ἄλλὰ ἐκείνη τὴ φορὰ δὲν ἐγίνε τιμωρία, γιατί ὁ χειρότερος ἀπὸ τοὺς κακούργους εἶχε ξεφύγει. Καὶ τὸ παλικάρι χαίρεται σχεδὸν καὶ ἀνασαίνει· καλεῖ μπροστά του τοὺς ἄλλους δύο δολοφόνους σ' ἓνα σπιτι μαζί μὲ τοὺς δημογερόντους. Πρῶτα μιλεῖ γλυκά, σὰ χριστιανός, στοὺς χωριανούς καὶ τοὺς ὀνομάζει ἀδελφούς καὶ τοὺς λέγει γιὰ τὴν ἐκκλησία καὶ τὸν πατριάρχη, γιὰ τὴν πατρίδα καὶ γιὰ τοὺς Βουλγάρους δολοφόνους. "Ὅλοι συγκινήθηκαν καὶ δάκρυσαν. "Ὑστερα ἄλλαξε ἀπότομα καὶ τόνο καὶ ὄψη καὶ μὲ πάθος φοβερίζει τοὺς δύο δολοφόνους καὶ τοὺς δηλώνει πῶς ἦταν καταδικασμένοι νὰ σκοτωθοῦν γιὰ ὅλα τὰ κρίματά τους, ὅτι ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἦταν νὰ διαταχθῇ καὶ νὰ ἐκτελεσθῇ ὁ θάνατός τους, ἀλλ' ὅτι ἀνάβαλε τὴν τιμωρία γιὰ νὰ τοὺς δώσῃ καιρὸ νὰ μετανιώσουν. Καὶ ἀγάλι - ἀγάλι ἔπειτα ἐλαττώνοντας τὴν

ὄρμη τoὺς συμβούλεψε καὶ αὐτοὺς σὰν ἀδελφοὺς καὶ τοὺς εἶπε πὼς εἶναι ἐλεύθεροι νὰ λέγωνται ὅπως θέλουν, ἀλλ' ἂν μάθη ποτὲ πὼς ἔξακολουθοῦν τὴ φριχτὴ δουλειὰ ποῦ ἔμαθαν στὴ Βουλγαρία, νὰ ξέρον πὼς θὰ τοὺς θανατώσῃ ἀλύπητα. Καὶ οἱ δυὸ μὲ κλάματα τοῦ φιλοῦσαν ἀπὸ εὐγνωμοσύνη τὰ χέρια καὶ διαμαρτυρήθηκαν πὼς μὲ τὴ βία τοὺς ἀνάγκασαν οἱ Βούλγαροι νὰ σκοτώσουν. Προτοῦ φύγῃ ἔδωσε στοὺς δημογέροντες χρήματα νὰ μοιραστοῦν στὴ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ καὶ γιαιτρικὰ γιὰ μερικοὺς ἀρρώστους.

Ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ πήγαινε καὶ ὀρμήνευε τοὺς χωριανούς καὶ φοβέριζε ἄλλους κι ἔδινε ὅπλα σ' ἐκείνους ποῦ μποροῦσαν νὰ τὰ βεστάξουν καὶ νὰ τὰ φυλάξουν καὶ ξεδιάλεγε ἀνθρώπους χωριστὰ γιὰ κάθε δουλειὰ καὶ διάταζε νὰ ξεπαστρεύουν κακοὺς Βουλγάρους. Ὁ ἴδιος ποτὲ δὲν ἔβαλε χέρι σὲ κανένα φόνο.

Ἐναν καπετάνιο του, τὸν Εὐθύμη, μὲ εἴκοσι παιδιὰ τὸν ἔστειλε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ βουνοῦ γιὰ νὰ κάμῃ τὰ ἴδια· καὶ πιάστηκε ὁ Εὐθύμης μιὰ μέρα μὲ ὀγδόντα Βουλγάρους, σκότωσε πέντε καὶ πλήγωσε δεκαπέντε χωρὶς νὰ πάθῃ κανεὶς τίποτε ἀπὸ τοὺς εἴκοσι δικούς του. Ἐφευγαν κρυφὰ γιὰ νὰ γλιτώσουν κάποιοι δάσκαλοι Βούλγαροι, ποῦ ἄκουσαν τί γίνονταν τριγύρω τους. Ὅμως ἀκόμα φοβοῦνται τοὺς Βουλγάρους τὰ κακότυχα τὰ χωριά.

Ἐνας νέος φαρμακοποιός, ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐμπιστευμένους τοῦ Μοναστηριοῦ, δὲ βάσταξε, μόνον πῆγε καὶ περίμενε τὸν Παῦλο σ' ἓνα χωριό· εἴκοσι μέρες ἀνυπόμονα καρτεροῦσε νὰ τὸν ἴδῃ νὰ ἔρθῃ καὶ ἅμα ἦρθε τὸν ἀκολούθησε. Ἀλλὰ μιὰ μέρα φάνηκαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Παύλου πῆραν ν' ἀνέβουν τὴ δύσκολη πλαγιά τοῦ βουνοῦ· αὐτὸς ἐρχόταν τελευταῖος, γιὰτὶ δὲ βιαζόταν νὰ κρύβεται καὶ μπροστὰ του πήγαινε ὁ νεοφερμένος ἐκείνος, ποῦ ἀσυνήθιστος καὶ ἀνῆφορο καὶ στὸ βάρος τῆς κάπας μόλις περπατοῦσε. Ὁ Παῦλος τὸν ἐγκαρδίωνε καὶ τὸν βοηθοῦσε σπρώχνοντάς τονε λίγο. Οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ κάτω ἔριχναν πυκνὲς μπαταριὲς κατ' ἐπάνω τους, ἐπειδὴ ἦταν κοντύτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Κόντευαν νὰ φτάσουν οἱ δυὸ τους σ' ἓνα κορφοβούνι, ποῦ θὰ τοὺς σκέπαζε, ὅταν ἓνα βόλι παίρνη τὸν νέο καὶ πέφτει. Φωνάζει «βοήθεια».

Ὁ Παῦλος τὸν τραβᾷ ἀπὸ τὸ χέρι, ἐνῶ πέφτουν ἀπὸ πάνω τους βροχὴ τὰ βόλια, καὶ σέρνοντας τὸν φέρνει ὡς τὴν κορυφὴ καὶ

τὴν προσπερνᾶ. Τότε κράζει τοὺς ἄλλους νὰ ἔρθουν νὰ βοηθήσουν τὸ λαβωμένο· ἐκεῖνοι δὲν καταλαβαίνουν ἴσως, δὲν ἔρχονται· μόνον ὁ γενναῖος Λαμπρινὸς τρέχει καὶ μαζί μὲ τὸν ἀρχηγὸ σηκώνουν τὸν νέο, τὸν μεταφέρουν σὲ μιὰ σύδεντρη λαγκάδα καὶ τὸν κρύβουν καλὰ μὲς στὰ χαμόκλαδα.

Γιατρικὰ ὁ ἀρχηγὸς δὲν ἔχει νὰ τοῦ ἀφήση· τοῦ λέει μονάχα :

— Κάμε κουράγιο καὶ θὰ ἔρθω πίσω.

Μὲ τὸ Λαμπρινὸ προβαίνουν πάλι· οἱ Τοῦρκοι δὲν προχωροῦν, ἀλλὰ καὶ δὲν παύουν τίς τουφεκιές. Καταχνιὰ κατεβαίνει μεγάλη ἀπὸ τὸ βουνὸ καὶ σκεπάζει κείνους ποὺ φεύγουν. Τότε σταματοῦν· ὁ ἀρχηγὸς τοὺς μαλώνει γιὰ τὴ βία τους. Εἶχε σκοπὸ νὰ κατεβῆ ἀργότερα νὰ περιμαζέψῃ τὸν πληγωμένο, ἀλλὰ κατὰ τὸ βράδυ γυναῖκες τοὺς λέν πῶς ὁ στρατὸς ἔμεινε κάτω στὸ χωριὸ καὶ ἔβαλε σκοπούς. Τὶς παράγγειλε ὁ ἀρχηγὸς νὰ πᾶν νὰ βροῦν τὸν πληγωμένο καὶ νὰ τὸν περιποιηθοῦν· καὶ μὲ τὰ παιδιὰ του αὐτὸς ἔφυγε γοργὰ γιὰ νὰ τοῦ στείλῃ ἀπ' ἄλλοῦ βοήθεια. Ὁ νέος ξεψύχησε μὲς στὰ χαμόκλαδα.

Ὁ Χειμώνας ἤρχονταν βαρὺς ἀπὸ πάνω. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἀφήνουν τὸν Μίκη Ζέζα χωρὶς βοήθεια, ἐνῶ τοὺς παρακαλεῖ κάθε μέρα νὰ τοῦ στείλουν καὶ τοὺς ἀρχηγούς ποὺ τοῦ ἔταξαν, καὶ τὰ ὄπλα, γιὰτὶ βλέπει πῶς ἓνας ἄνθρωπος, καὶ σιδερένιος ἂν εἶναι, μόνος δὲν μπορεῖ νὰ τὰ προφτάσῃ ὅλα. Κάποτε, πρὶν ἔρθῃ, πίστευε πῶς στὸ χέρι του ἦταν νὰ κάμῃ μόνος ὅ,τι ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Ἡ κούραση πλακώνει ποῦ καὶ ποῦ τὴν ψυχὴ του τώρα. Βάλσαμο τοῦ πόνου εἶναι ἡ θύμηση μονάχα τοῦ σπιτιοῦ του καὶ τὰ γράμματα ἀπὸ κεῖ, ποὺ τὸν ἐγκαρδιώνουν. Καὶ γράφει τῆς γυναικὸς του σ' ἓνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα του γράμματα :

«Πότε σᾶς συλλογίζομαι καὶ σᾶς ἐπιθυμῶ μὲ πόθον ἀκατάσχετον, πότε πάλι εἶμαι ἐνθουσιασμένος καὶ αἰσιόδοξος, πότε ἀπογοητευμένος, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε πάντοτε πάσχων τόσον πολὺ ἠθικῶς, ὥστε λησμονῶ τοὺς σωματικούς κόπους καὶ πόνους».

Καὶ κάποτε στὴν ἄπονη μοναξιά ποὺ βρίσκεται, σὰ νὰ προβλέπη τὸ θάνατο. Ἐνα ἄστρο στὸν οὐρανὸ εἶναι τὸ μόνον πράγμα ποὺ ἀπόμεινε νὰ μποροῦν τὴν ἴδια στιγμή νὰ βλέπουν καὶ οἱ ἀγαπημένοι του καὶ νὰ τὸν πείθῃ πῶς ζοῦν ἀκόμη μ' αὐτὸν στὸν ἴδιον κόσμο.

Μιὰ βραδιὰ ἔφθασαν σ' ἓνα χωριὸ μουσκεμένοι ἀπὸ τὴ βροχὴ

καὶ κατακουρασμένοι ἀπὸ μακρὺ καὶ δύσκολο δρόμο. Ὁ ἀρχηγὸς μοίρασε τὰ παιδιὰ του σὲ μερικὰ σπίτια γιὰ νὰ στεγνώσουν καὶ νὰ κοιμηθοῦν καλά· καὶ ὁ ἴδιος πῆγε σ' ἓνα σπίτι μὲ τέσσερεις ἄλλους. Μόλις κάθισε, ρώτησε τὸ σπιτονοικοκύρη ἂν ἤξερε ποῦ βρίσκονταν ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὁ καπετὰν Εὐθύμης, καὶ ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πὼς ἦταν στὸ Ζέλοβο. Τότε ζήτησε νὰ βροῦν κανέναν ἄνθρωπο νὰ στείλουν μὲ γράμμα στὸ Ζέλοβο. Ἐφεραν δυὸ χωριανούς καὶ ἔγραψε ὁ ἀρχηγὸς τὸ γράμμα στὸν Εὐθύμη λέγοντάς του νὰ ἔρθη ὡς ἔξω ἀπὸ τὴ Στάτιστα τὴν ἄλλη μέρα γιὰ ν' ἀνταμωθοῦν. Οἱ χωρικοὶ πῆραν τὸ γράμμα καὶ ἔφυγαν. Τὸ πρωὶ ἦρθαν χωριάτες νὰ δοῦν τὸν καπετάνιο· τοὺς ρώτησε γιὰ τὸ χωριό, γιὰ τίς δουλειές τους καὶ ἂν περνᾷ στρατὸς ἀπὸ κεῖ· ἀποκρίθηκαν πὼς στρατὸς μένει σ' ἓνα ἄλλο χωριό μακρύτερα. Ἐπειτα παράγγειλε νὰ ἐτοιμάσουν ἓνα σφαχτὸ καὶ νὰ τὸ μοιράσουν στὰ σπίτια ποὺ ἔμεναν τὰ παιδιὰ· στὸ δικό του τραπέζι κράτησε δυὸ προεστοὺς νὰ φάγουν μαζί· τὸ ἀπόγεμα πῆγαν οἱ δυὸ αὐτοὶ χωριανοὶ νὰ μηνύσουν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἔρθουν καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ βράδυ νὰ τοὺς μιλήσῃ ὁ καπετάνιος.

Ἐξαφνα μπαίνει ἡ σπιτονοικοκυρὰ καὶ λέει πὼς μιὰ γριὰ εἶδε στρατὸ στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Κονομπλάτι.

— Ἐ, θὰ περάσῃ, εἶπε ὁ Παῦλος.

Σὲ λίγο πάλι ἔρχεται ἡ γυναίκα καὶ λέγει πὼς ὁ στρατὸς ζύγωσε στὸ χωριό. Σηκώθηκαν, πῆγαν στὰ παράθυρα καὶ εἶδαν στρατιῶτες ἀμέσως ὁ ἀρχηγὸς μηνᾷ στὰ καταλύματα νὰ εἶναι ἔτοιμοι, μὰ νὰ μὴν κουνηθῇ κανένας.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγα λεπτὰ ἔρχονται δυὸ γυναῖκες καὶ λέγουν πὼς ὁ στρατὸς τράβηξε κατὰ τὸν ἀπάνω μαχαλά καί, ἂν θέλουν, νὰ φύγουν. Ἐρχονται καὶ ἄλλες γυναῖκες σταλμένες ἀπὸ τὰ καταλύματα καὶ ρωτοῦν τί νὰ κάμουν, νὰ φύγουν; νὰ πυροβολήσουν; Ὁ ἀρχηγὸς τοὺς μῆνυσε νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανεὶς χωρὶς νὰ διατάξῃ αὐτός, τίποτε νὰ μὴν κάμουν παρὰ νὰ μένουν στὴ θέση τους. Ἐρχονται πάλι γυναῖκες καὶ λέγουν πὼς ὁ στρατὸς κατεβαίνει πρὸς τὰ κάτω. Ὁ ἀρχηγὸς εἶχε πιᾶσει τὸ παράθυρο μ' ἓνα χωριανὸ καὶ κοίταζε· εἶδε μερικοὺς στρατιῶτες ποὺ πήγαιναν στὸ ἀντικρινὸ κατάλυμα· ἄρχισαν οἱ στρατιῶτες νὰ χτυποῦν μὲ τοὺς κόπανους στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ καμιὰν ἀπάντησιν δὲν ἔλαβαν· ἄρχισαν νὰ χτυποῦν δυνατώτερα, φωνάζοντας : Νὰ κάψουμε τὸ σπίτι.

Σηκώνει ὁ ἀρχηγὸς τὸ τουφέκι του καὶ πυροβολεῖ· ὁ χωριανὸς ποῦ ἦταν κοντὰ του τραβᾷ καὶ αὐτὸς· ἀρχίζουν καὶ ἀπὸ τὸ ἀντικρινὸ κατάλυμα νὰ πυροβολοῦν. Οἱ Τούρκοι σκόρπισαν· πιάνουν ὁμῶς θέσεις καὶ πυροβολοῦν καὶ αὐτοί.

Οἱ πυροβολισμοὶ κόπηκαν· ὁ ἀρχηγὸς μὲ τοὺς δικούς του κατεβαίνει κάτω στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ μπαίνουν σ' ἓνα μικρὸ στάβλο, γιατί ἐπάνω δὲν ἦταν ἀσφαλισμένοι. Στάθηκε στὴν πόρτα καὶ βλέπει ἓνα στρατιώτη ποῦ ἔρχεται κατὰ τὴν αὐλή· τραβᾷ, καὶ ὁ στρατιώτης πέφτει· ἓνα ἀπὸ τὰ παλικάρια του βγαίνει καὶ παίρνει τὸ τουφέκι τοῦ σκοτωμένου.

Ἄρχισε νὰ νυχτώνη· ὁ ἀρχηγὸς προσεχτικὰ βγαίνει ἔξω μὲ δυὸ ἀπὸ τὰ παιδιά του· οἱ ἄλλοι μένουν μέσα, προσμένοντας. Ἀκούστηκε μιὰ τουφεκιὰ καὶ ὕστερα μιὰ φωνή :

— Μὲ χτύπησαν, παιδιά.

Ἦρχονταν πίσω ὁ ἀρχηγὸς κατὰ τὸ στάβλο· μπῆκε μέσα καὶ κάθισε σὲ κάτι ἄχυρα. Φώναξε ἓνα ἀπὸ τοὺς συντρόφους του καὶ βγάζοντας ἀπὸ τὸ λαιμὸ τὸ σταυρὸ ποῦ φοροῦσε, εἶπε :

— Νὰ τὸ δώσης στὴ γυναίκα μου· καὶ τὸ τουφέκι στοῦ γιό μου· νὰ πῆς ὅτι τὸ καθῆκον μου τὸ ἔκαμα.

Ξεζώστηκε κι ἔπεσαν λίρες ἀπὸ τὸ κεμερί του ποῦ τὸ εἶχε τρυπήσει τὸ βόλι, φάνηκαν αἵματα, ἄρχισαν πόνοι καὶ ἔλεγε :

— Σκοτώστε με, βρὲ παιδιά· πῶς θὰ μ' ἀφήσετε στοὺς Τούρκους;

Ἔλεγε ὅσο περνοῦσε ἡ ὥρα, τόσο πονοῦσε δυνατότερα· ὅταν τὸν συνέπαιρνε φοβερὸς ὁ πόνος, σχεδὸν βογκοῦσε καὶ ἔλεγε :

— Πονῶ, σκοτώστε με . . .

Καὶ πάλι :

— Σκοτώστε με . . .

Καὶ ἄλλοτε ὀνόμαζε τὰ παιδιά του.

Ὁ σύντροφος, ποῦ εἶχε ἔρθει κοντὰ του, εἶπε :

— Καπετάνιε, δὲ σ' ἀφήνουμε στοὺς Τούρκους.

Καὶ ἔσκυψε καὶ τὸν φίλησε στοῦ στόμα· τὰ χεῖλη του ἦταν ψυχρά· καὶ πάλι τὸν συνεπῆραν οἱ πόνοι δυνατοὶ κι ἔλεγε ὅλο πιὸ σιγανά

— Πονῶ, σκοτώστε με . . .

Δὲν μποροῦσε πιά νὰ κουνηθῆ ἀπὸ τὴ θέση του· οὔτε τὰ παιδιά του δὲν ὀνόμαζε τώρα· ὥσπου δὲν ἀκούστηκε πιά φωνή . . .

« Μαρτύρων καὶ Ἡρώων αἷμα »

Ἰων Λογοθέτης

2. Η ΘΑΛΑΣΣΑ

(Άποσπάσματα)

Σ' ένα ακρογιάλι έρημο τῆς Θράκης, ὥρα μεσημέρι περπατῶ, ἀφοῦ βγῆκα ἀπὸ τῆ φθινοπωριάτικη δροσάτη θάλασσα. Καὶ τώρα κάθομαι στὸν πολὺ παλιὸ καὶ γνώριμο γιालὸ κάτω ἀπὸ μιὰ δρῦ με- γάλη, ποῦ τὰ φύλλα τῆς τ' ἀναδεύει ὁ μπάτης* δροσερὸς καὶ μουρ- μουρίζουν ἀτέλειωτα. Κοιτάζω μπροστά, θάλασσα ποῦ τρεμολάμπει σὰ φόρεμα βασιλικὸ φασμένο μὲ χρυσαφένια ἄστρα, καὶ μαγνητίζο- μαί. Ἀριστερὰ κοιτάζω, θάλασσα ποῦ στολιζεται μὲ ζεστὰ μαβιὰ χρώ- ματα. . . Κοιτάζω ἔπειτα πρώτη φορὰ προσεχτικὰ, πέρα στὰ δεξιὰ, καὶ ἀγναντεύω, σ' αὐτὴ τῆ γνωστὴ ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια καὶ πολυ- αγαπημένη θάλασσα, ἐνὸς ψηλοῦ νησιοῦ μορφῆ εὐγενικῆ, ποῦ τὸ ὄνο- μά του ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια τὸ ξέρουν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἀκούγεται σὰ μουσικῆ. Τὸ εἶχα ἀκουστὰ κι ἐγὼ καὶ στὸ χάρτη τὸ εἶχα κάποτε ἰδωμένο. Πρῶτη φορὰ ὅμως τώρα μοῦ φανερώθηκε στ' ἀλήθεια. Λα- χταρῶ νὰ μείνω πάντα ἔτσι, μαγεμένος, καὶ νὰ νιώθω αἰώνια μὲ τὴν ἴδια ἔνταση τὴν τωρινὴ εὐτυχία. Καὶ ὕστερα θέλω νὰ φωνάξω τὴν εὐτυχία μου, νὰ τῆς δώσω μορφῆ αἰώνια, ἀφοῦ δὲν δύναμαι νὰ τὴν κρατήσω ἀλλιώτικα αἰώνια στὰ σωθικά μου. Καὶ ὅμως δὲν μπορῶ νὰ δώσω μορφῆ στὸ αἶσθημα καὶ παθαίνομαι καὶ χαλῶ ἔτσι μοναχὸς μου τὴν ὀριμασμένη εὐτυχία μου ἀναταράζοντάς τὴν μὲ πόθους ἀνεκ- πλήρωτους.

/ *

* Ἄλλη μέρα, σταχτερὸ ἀπόγεμα, σὲ ξένα ἀκρογιάλια. Ἦταν συννεφιά καὶ στάθηκα στὴν ἀκροθαλασσιὰ κοιτάζοντας τὴ φουσκω- μένη θάλασσα, καὶ φυσομανοῦσε ἡ νοτιὰ, σὰ νὰ ἤθελε νὰ μὲ πάρη. Μ' ἔπιασε ὁ φόβος ἐκεῖνος ὁ ἀνεξήγητος, ποῦ μὲ παίρνει κάθε ποῦ νιώθω πὼς εἶμαι μόνος στὸν κόσμον καὶ δὲν μπορῶ νὰ διακρίνω κανένα δεσμὸ μου μὲ κανέναν ἄνθρωπον. Αἰσθάνομαι ὅπως αἰσθάνεται ἴσως καμιά φορὰ ἡ γῆ, ποῦ στριφογυρίζει στὸ χάος ξεμοναχιασμένη ἀπὸ τ' ἄλλα σώματα, ποῦ καὶ αὐτὰ στριφογυρίζουν μέσα στὸ χάος, χωρὶς κανέ- νας δεσμὸς νὰ τὰ συνδέη ἀναμεταξύ τους. Καὶ εἶμαι τότε ξεριζω- μένος ἀπὸ τὴν κοινωνία καὶ γίνομαι πράμα χαμένο στὸν κόσμον καὶ ἀνατριχιάζω. Τότε ἤθελα κάποια φωνὴ ἀγαπημένη νὰ μοῦ λήη :

— Καὶ ἂν εἶς' ἔσὺ ἔρημος στὸν κόσμον, εἶμαι κι ἐγὼ μόνος· ἔρχομαι μαζί.

Μὰ κείνο τ' ἀπόγεμα τὸ σταχτερώτατο δὲν ἄκουγα καμιὰ φωνὴ καὶ πῆρα τὸν ἴσιο δρόμο μου πάλι καὶ περπάτησα στὴν ἀκροθαλασσιά, ὥσπου ἡ ἀνησυχία μου ἔγινε ἀγάλι - ἀγάλι λύπη.

* * *

Ἐνα χειμωνιάτικο πρῶτὸν σηκώθηκα μὲ τὸν ἥλιο καὶ κοίταξα κατὰ τὴ θάλασσα. Τὸ νησι ἦταν κάτασπρο ὡς κάτω καὶ ἡ ἀμμουδιά ἦταν κι αὐτὴ χιονισμένη. Καὶ εἶδα πρώτη φορά, ἀπὸ τὴ ζεστασιά τοῦ ἡλίου, τὴ θάλασσα ποὺ ἄχνιζε ἤσυχια.

Ἡ ἴδια, μὲ τὴ νοτιά, τὶς περασμένες, ἔριξε καὶ συντριψε στὰ βράχια τοῦ κάβου ἕνα τρικάρταρο καράβι καὶ ἔπνιξε τοὺς ἀνθρώπους. Δὲ βρῖσκες λογαριασμό μαζί της.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἄκουσα μιὰν ὀμιλία στὸ λιμάνι :

— Τί γίνεται ὁ Κρανιδιώτης;

— Δὲν εἶναι πιὰ καπετάνιος.

— Γιατί; Δὲν ἔχει πιὰ καράβι;

— Τὸ 'χει τὸ καράβι του, μὰ πίνει καὶ τὸν κάνανε ναύτη ἀπὸ καπετάνιο.

— Ὅμως ἔχει καλὴ καρδιά ὁ Κρανιδιώτης· εἶναι καὶ παλικάρι.

— Τί τὰ θές; Ἡ θάλασσα δὲν παίζει.

Βέβαια ἡ θάλασσα δὲν παίζει. Μπορεῖ ὁ Κρανιδιώτης νὰ ἔχη ἄδολη καρδιά καὶ νὰ εἶναι καὶ παλικάρι, μὰ ἡ θάλασσα δὲ δέχεται πιωμένους καπετάνιους· ἅμα βαλθοῦν στὸ πιωτό, αὐτὴ τοὺς βάζει στὴ θέση ποὺ τοὺς ταιριάζει, καὶ ἀπὸ καπετάνιους τοὺς κάνει ναῦτες ἢ τοὺς πνίγει μὲ τὸ καράβι τους. Ἄς ἦταν τόσο αὐστηρὴ καὶ ἀλύγιστη καὶ ἡ πατρίδα . . .

Μὲ τρικυμία ταξιδεύω πρὸς κάποιον τόπον· φυσομανᾶ ὁ βοριάς καὶ ἀφρισμένες εἶναι οἱ κορφές τῶν κυμάτων. Στὸ κατάστρωμα περπατῶ καὶ βλέπω ἤσυχια τὴν αἰώνια θάλασσα καὶ σχεδὸν μὲ παίρνει ὁ ἄγριος ὁ βοριάς καὶ λάμπει ἕνα ἄστρο. Εἶμαι κι ἐγὼ ἕνα ὄν σὰν τὰ ἄλλα, ἴσος μὲ τὸ ἄστρο, μὲ τὴ θάλασσα καὶ μὲ τὸν ἀγέρα, μοναχικὸς σὰν αὐτὰ, ἐλεύτερος καὶ νικητής. Τίποτε δὲ φοβοῦμαι καὶ τίποτε δὲ βαραίνει ἐπάνω μου. Χορεύω στὸ κατάστρωμα γελώντας, ἐπειδὴ χορεύουν γελώντας καὶ τὰ κύματα. Τρελάθηκε ἡ θάλασσα, τρελάθηκε

κι ἐγώ. Κι ἐγώ σήμερα νίκησα τὴ θάλασσα. Ἐνα δειλινὸ πέρασε τὸ πλοῖο μου ἀνάμεσα στὰ γνῶριμα νησιά. Πέρα, στὸ συννεφιασμένον οὐρανό, μόλις διακρίνεται ἓνα σκοταδιασμένο νησί, πού τὸ γνωρίζω. Ἄ, καὶ νὰ ἤμουν ἐκεῖ πάνω!

* * *

Μὲ καλοκαιρία ξαναπέρασε τὸ πλοῖο μου ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ νησιά, καὶ τὸ νησί αὐτό, πού τὸ εἶδα σκοταδιασμένο τὸ χειμῶνα, τὸ δέρον ἀπαλὰ τώρα ὁ θαλασσινὸς ἀέρας καὶ τὰ νερά, τὸ λούζει ὁ ἥλιος, καὶ τὸ λιόγευμα ἰσκιώνουν οἱ ρεματιῆς καὶ φωτίζονται οἱ ξέρες, οἱ ράχες, μενεξεδένιες. Λαχταρᾶ πάλι ἡ ψυχὴ μου νὰ πάη κοντὰ στὸ νησί καὶ νὰ τὸ χαϊδέψη. Λαχταρῶ τὴν πρώτη ὥρα πού θὰ πατήσω τὸ πόδι μου στὸ νησί, καὶ τὴν πρώτη στιγμή, πού, λαφρότατη, σὰ θύμηση, θὰ μοῦ ἔρθη ἡ μυρωδιὰ τῶν χορταριῶν του καὶ τοῦ χώματος. Καὶ εἶναι τὸ νησί ζωντανὸς βράχος ζωσμένος ἀπὸ πολλή θάλασσα.

**Ἰων Λαγοῦμης*

« Σαμοθράκη »

3. ΜΕ ΤΑ ΠΑΝΙΑ

Ἡ συγγραφεὺς περιγράφει ἓν ταξίδιον τοῦ δι' ἰστιοφόρου ἀπὸ Σκιαθῶν μέχρι Κωνσταντινουπόλεως. (Ἐπίσπασμα).

Καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν ἤσθανόμην ἀμύθητον ἀγαλλίασιν, κοιτάζων τὴν ἐξαισίαν αὐτὴν τοῦ Αἰγαίου σκηνογραφίαν.

Ἐάνεμος ἔπνεεν ἀπὸ τῶν Ἐρημονήσων καὶ ἡ σκούνα* προῆγε πάντοτε πρὸς τὰ ἔμπρός, χρονιᾶρα νύμφη, θαρρεῖς, καὶ ἔβγαίνει εἰς τὸν κάβο* τοῦ χοροῦ μὲ μανδήλι μεταξωτό, ἀσπρογάλαζο μανδήλι, τὰς γαλανὰς νησιδας, τὰς ὁποίας, ἰδοὺ γελώσας, προσπαθεῖ νὰ παρασύρῃ εἰς τὸν δρόμον τῆς τὸν ταχύν, γαλανὴν συντροφίαν.

Προχωροῦσης τῆς ἡμέρας ὅμως ὁ ἄνεμος ἐκόπασε. Καὶ τέλος ἔσβησεν ὀλοτελῶς. Γαλήνη πλέον. Ἐπηξεν ἡ θάλασσα τὸ δειλινόν. Ἐπηξεν ἐκεῖ καὶ ἡ σκούνα ἐν μέσῳ τοῦ πελάγους, ἀκίνητος, καθηλωμένη, μὲ τὰ πανιά κρεμασμένα ὡς ἐσθῆτας νὰ στεγνώσουν εἰς τὸ κῆμα τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡλίου. Οἱ γλᾶροι ἐκλαβόντες αὐτὴν ὡς νησιδα καταπρασίνην τὴν περι-

τριγυρίζουν παίζοντας, διαγράφοντας ἐν τῇ ταχείᾳ πτήσει των ποικίλους ἀκανονίστους κύκλους, βυθίζοντας τὰ ράμφη των εἰς τὴν θάλασσαν, ὡς διὰ νὰ δροσισθῶσι, κι ἐξαίφνης ἀνυψούμενοι πρὸς τὰς κόφας* καὶ τὰ χρυσὰ κορζέτα* τῆς σκούνας, καὶ πάλιν ἐπαναβυθιζόμενοι καὶ κολυμβῶντες ὀλίγας ὀργυιὰς ὡς ἐκ χάρτου βαρκάκια με ἀνοικτὰ τὰ πτερά, με κλειστὰ τὰ πτερά, χιονώδεις, βαμβακεροί, ζωηροί, ὅλοι ὁμοῦ, στολίσκος παίζοντος παιδίου, ἕνας - ἕνας, γῦρο - γῦρο, εἰς τὴν γραμμὴν, μακράν, ἐγγύς, ὡς νὰ ἐργάζωνται, ὡς νὰ θέλουν νὰ κτίσωσι τὰς φωλεὰς των ἐκεῖ, ἐπὶ τῆς λαμποκοπούσης ἐπιφανείας.

Χορὸς δελφίνων παρέκει, ἀνακύψας αἴφνης ἀπὸ τοῦ μαύρου βυθοῦ, διαγράφει μελαψὰς γραμμὰς, ἀψιδωτὰς γραμμὰς, κατρακυλοῦντος ἀσκοῦ γραμμὰς. Τοῦ πελάγους δύται ἀμιλλῶνται, θαρρεῖς, εἰς τὰς ἀναδύσεις καὶ καταδύσεις· ἀροτῆρες πελαγήσιοι ὀργώνουσι τὴν μαλακὴν ἐπιφάνειαν. Θεωρῶν τὸ κύμα ἀπὸ τῆς κωπαστῆς διακρίνω τὰ ψαράκια πάλιν, τρία - τέσσαρα κοπαδάκια, ψαράκια μικρά, τῆς πατρίδος μου ψαράκια, τὰ ὁποῖα μᾶς παρηκολούθησαν ἀπὸ τοῦ λιμένος τῆς Σκιάθου. Παιδάκια ὄρφανὰ, κυνηγοῦν τὴν μητέρα των φεύγουσαν. Καὶ πόσον ἀγάλλονται ὅπου τὴν κατέφθασαν. Προσκολλῶνται εἰς τὰ ὕφαλα μὴ τὴν χάσουν, ἀναπόσπαστα. Καὶ τὴν φιλοῦν καὶ τὴν τσιμποῦν. Καὶ παίζουν εἰς τὴν ποδιάν της, θαρρεῖς, μαῦρα ματάκια, ἀπὸ χανδρίτσες ψεύτικα ματάκια.

* * *

Πυρίνη, κατακόκκινος ἡμικυκλικὴ ὀπή, καίει τῶρα πρὸς τὴν δύσιν. Ὅπῃ καμίνου, ἔνδον τῆς ὁποίας ἀναρριπίζονται δυσθεώρητοι φλόγες. Οὕτω πυρίνους λάμπεις θὰ ἐξηκόντιζε καὶ ἡ φοβερὰ Βαβυλωνία κάμινος. Ἀφηρημένος πρὸς τὸ αἰφνίδιον θέαμα, νομίζω πὼς διακρίνω ἔνδον τῆς καιούσης καμίνου τοὺς τρεῖς Παῖδας ἔδοντας καὶ χορεύοντας : «Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε πάντα τὰ ἔργα. . .». Στιγμὰς τινὰς διαρκεῖ τὸ φλογερὸν θέαμα ἐν τῇ ἀπλῇ κυανότητι οὐρανοῦ καὶ θαλάσσης καὶ εἶτα σβέννυται αὐτοστιγμῇ.

Ὁ ἥλιος ἔδουσε πλέον. Καὶ φλόγες καὶ κάμινοι ἐξαφανίζονται καὶ ἀπομένει περὶ ἡμᾶς τὸ πέλαγος σιωπηλόν, σκοτειδιαζόμενον. Χεῖρ ἄγνωστος ἤπλωσε περὶ ἡμᾶς καταγάλανον ἀερῶδη πέπλον, ὅστις ἑλαφρὰ - ἑλαφρὰ μᾶς ἐπεκάλυψε μετ' ὀλίγον ὡς νύξ. Κι ἐχάσαμεν πλέον τοὺς χρυσοὺς λοφίσκους τοῦ Ἄϊ - Στράτη με τὰ κλιμακωτὰ ἀγρίδιά του καὶ τὶς εὐμορφες ἀκρογιαλιές του.

τραγούδια. Μοιρολογούν γυναίκες ἐπὶ νεκρῶ κι ἐξαίφνης αἱ ἴδια καγχάζουν ὡς αἱ Βάκχαι. Τώρα ἀλαλάζουν Τοῦρκοι ἐν ἐφόδῳ, τώρα ψαλμοδοῦν ψάλται κηδεύοντες. Ἐπὶ τὰ σκολιὰ* ἐξάρτια*, ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ παταράτσα*, ἀπὸ τὰ χιαστῶς συμπλεκόμενα μαντάρια, πανταχόθεν ἀντηχοῦσιν οἱ θρήνοι καὶ οἱ γέλωτες, ταχύπτεροι τοῦ μελτεμίου* ἀπόστολοι, τὸ ὅποιον κατόπιν των, νὰ το, ἀφρίζει, ὠρύεται, μυκᾶται.

(Ἐκολουθεῖ λεπτομερῆς περιγραφή τῆς σφοδρᾶς τρικυμίας, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ πλήρωμα ἀπτόητον ἀντεμετώπισε τὸν κίνδυνον καὶ κατόρθωσε νὰ διασωθῇ μετὰ τοῦ πλοίου του.)

* * *

Ἐξημερώσαμεν παρὰ τὴν Λῆμνον. Ὁ ἄνεμος ἤλαττώθη. Τὰ ἰστίια ὅλα πάλιν ἀνεπετάσθησαν καὶ ἔπαιζεν ὁ κόντρας* πρῶτῃ - πρῶτῃ γελαστός, ὡς νικηφόρος ἀεροναύτης.

Ἡ θάλασσα ἔστρωσε. Καί, ὅταν ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, ἔλαμπεν ἡ σκούνα ὀλόκληρος, μυρίζουσα θάλασσαν καὶ ἄρωμα τοῦ πυθμένος. Ἐδάμαντες κατεστάλαζον ἀπὸ τ' ἀκροστόλια* τὰ ὕδατα, ὁ πώγων τοῦ ξυλίνου Ἐρακλέους ἐγυάλιζεν ὡς ζωντανὸς ἀνακινούμενος. Ὁ καρβόσκυλος, σειόμενος παταγωδῶς, ἐτίνασεν ἀπὸ τοῦ στιλπνοῦ τριχώματός του τὴν θάλασσαν, βραχεῖς καὶ αὐτὸς τὴν νύκτα· ἀλλ' οἱ ναῦται, τυλιγμένοι εἰς τὰς κηρόχρους νιτζεράδας* των μετὰ τὰ κηρωτὰ κασκέτα, κεκαλυμμένοι μέχρι τῶν ὠτων, μετὰ τὰς χεῖρας ἀφανεῖς κρεμαμένας ὡς χηλὰς ὀστρακοδέρμου, μετὰ τοὺς πόδας γυμνοὺς, ὡμοιάζον πρὸς καρβούρους μετὰ τοὺς ἀγκυλωτοὺς των μύστακας, ἀναμένοντες νὰ «σκαντζάρη* ἡ βάρδια», ἵνα ξαλλάξωσιν. Ὁ σκοπὸς ὁ πρῶραιος, ἐσκυμμένος ἐκεῖ ἡμέρας ὑπὸ τὴν κιτρίνην νιτζεράδα του, ἔσταζεν ὅλος ὡς ἄρτι ἀναδύσας ἐκ τοῦ βυθοῦ, ὁ δὲ πηδαλιούχος, μετὰ τὴν μίαν χεῖρα κρατῶν τὸν τροχὸν τοῦ πηδαλίου ἀσφαλῶς, μετὰ τὴν ἄλλην ἀπέμασσε ἀπὸ τοῦ πώγωνος καὶ ἀπὸ τοῦ μετώπου τὴν θάλασσαν, τὸν ἰδρῶτα τοῦ παλαιόντος ναύτου. Καὶ εἰς ἓν τίναγμα αἰφνιδίου ριπῆς, τελευταίας τοῦ ἐκπνεύσαντος ἀνέμου, ἀνακινήθη ἡ σκούνα, ἐφάνη ὅτι ἄρτι ἀναδύσασα καὶ αὐτὴ, ἀνετινάσσετο ὡς ὁ καρβόσκυλος πρότερον, ἀποβάλλουσα τὴν ἄλμην, Ἐφροδίτη μετὰ κομποὺς τιναγμοὺς ἀποσμήχουσα* τὴν μακρὰν τῆς κόμην.

Μεγάλη άπλοΰται ή Λήμνος, μακρά καί χθαμαλή με ώραϊα άκρωτήρια, με μεγάλους καί βαθυκόλπους λιμένες, με χρυσοκιτρίνους άγρους θερισμένους, με εΰμορφες άκρογιαλιές. Χωρίς δάση, χωρίς χωριά, έρημος, θαρρείς, άκατοίκητος.

Άπό την Λήμνον έπειτα εις την Τρωάδα καί από την Τρωάδα εις την πολΰκωμον Ίμβρον, από την Ίμβρον εις την Τένεδον.

Βόλτες. Θαλασσινοί περίπατοι, αί ναυτικά λοξοδρομιαί.

Συντροφιά με τους γλάρους.

Ώ! την άγάπησα την συντροφιάν την λευκήν των γλάρων. Είναι άθΰα, ως είναι κάτασπρα τὰ πτερά των. Σε διασκεδάζουν χωρίς να σε κουράζουν. Άγάπη κουράζουσα, δεν είναι άγάπη. Σε συντροφεύουν χωρίς να σε ένοχλούν. Άθορύβως καί σιωπηλώς. Εϋγενώς. Είναι καλόγνωμος ή συντροφιά των γλάρων. Έμφανίζονται ένώπιόν σου εκεί όπου δεν τους περιμένεις. Ώς παλαιοί σου φίλοι. Δεν έξιστασαι δι' αυτό, ως να τους άνεζήτεις μετά κόπου. Νομίζεις κι έπλευσες δι' αυτούς. Νομίζεις κι ύπέφερες δι' αυτούς. Κι εκείνοι πάλιν ό,τι θέλεις δια να σε εύχαριστήσουν. Χορεύουν, βουτούν, παίζουν. Προηγούνται, ως να θέλουν να σε οδηγήσουν εις τὰς κατοικίας των, τὰς δροσεράς, τὰς υγράς φωλεάς των, όπου τὸ κΰμα φωσφορίζει φέγγον, όπου ή δρόσος είναι αίωνία. Κι ένϋ προβαίνουν ταχύπτεροι, αίφνης ίστανται καί σε περιμένουν καί σε κράζουν με τὰ μονοσύλλαβα των, γλαριστί :

— Καλώς τον φίλον μας! Καλώς τον φίλον μας!

Κι ένϋ περιμένουν, θωπεύουν τον άέρα με τὰς κυρτάς των ως δαμασκιά* πτέρυγας, καί φιλοϋν τὸ κΰμα με τὰ ράμφη των. Πόθεν ήλθον; Ποϋ πηγαίνουν οί φίλοι μου, οί κάτασπροι γλάροι; Είναι γλάροι τῆς Μυτιλήνης; Είναι γλάροι τῆς Λήμνου; Τῆς Τρωάδος είναι οί γλάροι ή τῆς Τενέδου; Τους έβλεπον τάχα καί οί Άχαιοί;

Ώ! ή λευκή, ή καλή συντροφιά μου, οί γλάροι του Αίγαίου! Καταμεσῆς στο πέλαγος άναμένουν να χαιρετίσωσι τους ταξιδεύοντας. Άγγελιοι του αίσιου πλοϋ, ύπάρξεις ποθηταί εν τῇ κρυερῇ του πόντου έρημία. Μειδιάμα γλυκὺ εν τῇ πικρῇ μοναξιά. Έλπις ότι εγϋς που ό κόσμος. Άφορμή μελέτης δια τον σοφόν. Έμπνευσις δια τον ποιητήν. Δουλειά δια τον άεργον. Παραμυθία δια τον ναύτην, όστις έπακκουμβών επί τῆς κωπαστῆς συνάπτει άφωνον διάλογον με τον λευκόν πτερωτόν του σύμπλον. Ναύτης προς ναύτην. Θαλασσοδαρμένος προς θαλασσοδαρμένον. Γλάρος προς γλάρον.

Καί πετοῦν ἐνίοτε ὑψηλά. Πλησιάζουν εἰς τὰς κόφας* τοῦ πλοίου, τρέχουν γύρω καί χορεύουν περὶ τὸν θαλασσομάχου*, τὸν ξύλινον τῆς πρῶρας ἀδελφόν των, ὅστις βουτᾶ καί αὐτός, καθὼς αὐτοί, ὡς δίστομον στιλέτο κόπτον τὸ κῦμα. Καί πολλάκις πολλοὶ - πολλοὶ περισυναχθέντες τριγυρίζουσι τὴν σκούναν ἐν χαιρετισμοῖς, μεγάλην γλαρίναν, μητέρα πολυπαθῆ τῶν λογικῶν γλάρων.

Ἐκόπασε πλέον ὁ σάλος· τὰ κύματα καταπονηθέντα καθ' ὅλην τὴν νύκτα, ἐπραῦνθησαν. Ἡ θάλασσα γαληνιάζει πάλιν. Δευτέραν φοράν διερχόμεθα ἐγγὺς τῆς πολυσχιδοῦς Λήμνου, ἡρέμα, ἀπὸ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς. Ἐπί τινος χρυσίζοντος λοφίσκου ὑπολευκάζει παρεκκλήσιον. Ὅλοι οἱ ναῦται, πρὸς αὐτὸ ἀτενίζοντες εὐλαβῶς, κάμουν τὸν σταυρὸν των.

—Ἄι - Νικόλα!

Λέγουσιν ὅλοι ἐγκαινιάζοντες τὸ ἄγνωστον παρεκκλήσιον ἐπ' ὀνόματι τοῦ θαλασσινοῦ των ἐγίου.

Μικρὰ βρατσέρα* πλέει παρὰ τὴν ἀκτὴν φοβισμένη, μετὰ τὸν σάλον ξετρυπώσασα.

Ἐπὶ τινος βράχον μοὶ φαίνεται πῶς διακρίνω τὴν σκιὰν τοῦ ἐκσφενδονισθέντος ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου ἄλλοτε χωλοῦ Ἡφαίστου, καὶ παρὰ τι σπήλαιον:

«Ὅρω κενὴν οἴκησιν ἀνθρώπων δίχα», τὴν οἴκησιν τοῦ Σοφοκλείου Φιλοκτήτου· καὶ τινος συκᾶς ἀπέξω ἐκλαμβάνω ὡς ράκη, τὰ ὅποια ἤπλωσεν ἐκεῖ ὁ ἔρημος ἦρωσ «βαρείας που νοσηλείας πλέα».

« Διηγήματα »

Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης

4. Ο ΠΥΡΑΥΛΟΣ

(28 Ὀκτωβρίου)

Ἦτανε νύκτα θεοσκοτεινὴ. Ἐνα ὀλόμαυρο, πελώριο σύννεφο μὲ φοβερὴ κοιλιά σερνότανε πάνω στὴ φοβισμένη γῆ. Κι οὔτε μιὰ τρυπίτσα γιὰ νὰ ξεφύγη τὸ βλέμμα πρὸς τὸν οὐρανό, οὔτ' ἓνα ἀστέρι, οὔτ' ἓνα φῶς. Ἀπὸ τῆ μικρῆ, θαλασσόπληκτη αὐτῆ ξέρα πού κατοικοῦμε, ὑψώθη ξαφνικά, ἔσχισε τὰ σκοτάδια καὶ χάραξε πύρινη κι ὀλόφωτη τροχιά ἓνας ἐκπληκτικὸς πύραυλος. Τὸ «ΟΧΙ» τῆς Ἑλλάδος στὸν εἰσβολέα. Ἐκατομμῦρια μάτια σηκώθηκαν κατὰ τὸ θόλο, πού

ὁ πύραυλος στάθηκε κατακόρυφος, παράξενο, πολύτιμο μετέωρο, πού καταυγάζε τὸ στερέωμα· ἑκατομμύρια ψυχές, σκυμμένες, μαζεμένες, ἀνάβλεψαν μὲ λαχτάρα. Καὶ τὰ παγερὰ δεσμὰ τοῦ τρόμου λύθηκαν. Καὶ τὰ στήθη ἄρχισαν ν' ἀνασαίνουν.

Ἡ εὐρωπαϊκὴ ἀνθρωπότης εἶχεν ὡς τὰ τώρα, στὴν ἱστορία της, πολλές στιγμὲς μεγάλου ξεπεσμοῦ. Αὐτὸ πού ὀνομάζουμε πρόοδο, ἠθικὲς πρὸ πάντων κατακτήσεις, ἠθικὴ ἀνοδο τοῦ ἀνθρώπου, δὲν πᾶει οὔτε μ' εὐθεία, οὔτε μὲ καμπύλη : εἶναι μιὰ τεθλασμένη, πού κατεβαίνει σὲ φοβερὰ Ναδίρ*, γιὰ νὰ τιναχθῆ ἔπειτα στὰ πιὸ ἀπίστευτα Ζενίθ*. Ὁ σημερινὸς ξεπεσμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ θλιβεροὺς. Ὁ ὕλισμός, πού ἀλώνιζε τὴν Εὐρώπη ἐπὶ δεκαετίες, εἶχε ἠμπολιάσει βαθιὰ τὶς ψυχές, εἶχε ἀποσυνθέσει κάθε πίστη, εἶχε διαλύσει κάθε γενναῖο αἶσθημα, εἶχε διαποτίσει τὰ πνεύματα, εἶχε ναρκώσει κάθε δυνατὴ σκέψη καὶ εἶχε καλλιεργήσει μιὰ φρενιασμένη τάση πρὸς τὴ φιλοζωΐα καὶ τὴν ἀπόλαυση. Μὲ μιὰ λέξη : εἶχε προετοιμάσει τοὺς λαοὺς γιὰ τὴ σκλαβιά. Πουθενὰ δὲν μπόρεσε νὰ σταθῆ ὄρθια ἡ ψυχὴ, ν' ἀντιτάξῃ τὴν ἡρωικὴ θέληση, τὴν ἀπόφαση τῆς θυσίας, στοῦ ἀτσάλι τῆς μηχανοκινήτου βίας.

Ἐθνη πού τὰ πιστεύαμε μεγάλα, λύγισαν, τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, σὰν τὰ πιὸ ἀδύνατα καλάμια· κράτη πού τὰ θεωρούσαμε ἀνίκητα, σὺν τῆ συντρίφτηκαν σὰν ἀθύρματα· χῶρες, πού τὶς νομίζαμε λαμπρὰ προστατευμένες, πατήθηκαν· λαοί, πού τοὺς εἶχαμε γιὰ εὐγενεῖς καὶ ὑπερήφανους, δοκίμασαν τὶς μεγαλύτερες ταπεινώσεις καὶ τοὺς ἀπαισιώτερους ἐξευτελισμοὺς. Ἀπὸ τὶς χιονισμένες περιοχὲς τῆς Σκανδιναβίας κι ἀπὸ τὴ Βαλτικὴ ὡς τὶς ἠλιόλουστες ἀκρογιαλιές τῆς Μεσοναυτίας, ὅπου καὶ νὰ γυρίσετε τὸ μάτι, δὲν ἀντικρίζετε παρὰ τὴ σκλαβιά.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἄγρια νύχτα, πού εἶχε συνθλίψει τὸν κόσμον, τινάχτηκε, γιὰ νὰ διαλύσῃ τὰ σκοτάδια, ὁ πύραυλος τῆς ἑλληνικῆς ἀντιστάσεως. Τὸ φῶς του ἔρχεται ἀπὸ πολὺ μακριά. Ἐρχεται ἀπὸ τοὺς Μαραθῶνες καὶ τὶς Σαλαμίνας, πού σήκωσαν κατὰ τῶν κυμάτων τῆς βαρβαρότητος τὸν ἡρωισμό τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου. Ἐρχεται ἀπὸ τὶς ἐπάλξεις τοῦ Βυζαντίου, ὅπου συντρίφτηκαν τὰ κύματα τῶν Ἀράβων. Ἐρχεται ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα, πού ἔδωσε τὸ μέγα σύνθημα τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως τῶν λαῶν σὲ μιὰ Εὐρώπη ἀντιδραστικὴ, σκλαβωμένη, σὰν τὴ σημερινή. Εἶναι ὁ αἰώνιος πύραυλος, πού ὑψώ-

νετάι σ' ὄλες τῖς ἐπικίνδυνες στιγμῆς τῆς λιποψυχίας τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ὑψώνεται πάντα ἀπὸ τὸ δικό μας ἔθνος — γιὰ νὰ δείξη στὸν κόσμον τὸ δρόμον τῆς σωτηρίας. Κι ὅταν αὐτὸς φωτίστηκε μιὰ φορὰ, τὸ τέλος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀμφίβολο: οἱ ἀλυσίδες θὰ σπάσουν κι ὁ κόσμος θ' ἀποδοθῆ στὸ φυσικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς — τὴν ἐλευθερία.

Ἐφημερὶς « Ἐστία », 1940

Σπύρος Μελάς

5. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΛΥΤΡΑΣ

Ὁ Νικηφόρος Λύτρας ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ Τήνῳ, ἣτις εἶναι ἡ πατρίς τοῦ Γύζη καὶ τῶν πλείστων τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν. Ἡ σύμπτωση αὕτη σημαίνει ἄραγε ὅτι ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ νήσῳ ἀκμαίότερον ἢ ἐν πάσῃ Ἑλληνικῇ χώρᾳ τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ θάλλει, ἢ μήπως ὀφείλεται εἰς ὄλως ἐξωτερικὴν ἀφορμὴν, εἰς τὴν μικρὰν δηλ. συνδρομὴν, ἣν ἐκάστοτε ἡ μονὴ τῆς Τήνου παρέσχευ ἐἰς πάντας τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἀφιερῶσιν εἰς τὴν λατρείαν τῆς καλλιτεχνίας;

Ὁ Λύτρας μόνον τὰ πρῶτα ἐγκύκλια μαθήματα διήκουσεν ἐν τῷ σχολείῳ τῆς πατρίδος του.

Εἶναι δὲ περιέργον καὶ χαρακτηριστικὸν ἅμα, ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ Ἕλληνες καλλιτέχναι, οἱ ὅπωςδήποτε ὀνομαστοί, ἔμειναν παντελῶς ἄγευστοι τῆς σχολειακῆς παιδείσεως. Μὴ δυνάμενοι νὰ εὕρωσιν ἐν τῷ σχολείῳ τὴν ἀρμόζουσαν πνευματικὴν τροφήν εἰς τὴν εὐαίσθητον ψυχὴν των καὶ τὴν εὐφάνταστο διάνοιάν των, ἐζήτησαν νὰ σώσωσι τὰ ἔμφυτα αὐτῶν χαρίσματα ἀπὸ τῆς Ἀρπυίας τῆς σχολαστικότητος.

Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐζήτηι ὁ Λύτρας δι' αὐτοσχεδιασμάτων νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν ἀκατάσχετον αὐτοῦ πρὸς τὴν ζωγραφικὴν ἔρωτα, πρωτόλεια δὲ τοῦ αὐτοδιδάκτου νεανίου εἶχον ἐλκύσει τὴν προσοχὴν τοῦ ᾠθωνοῦ. Ὁ βασιλεὺς οὗτος, ὅστις εἶχε πατροπαράδοτον κληρονομίαν τὴν ἐξόχως βασιλικὴν ἀρετὴν τοῦ προστατεύειν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα, διακρίνας τὴν εὐφυίαν καὶ τὴν ροπήν αὐτοῦ πρὸς τὰς καλὰς τέχνας, ὥρισεν ὑποτροφίαν εἰς τὸν Λύτραν καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Μόναχον πρὸς συστηματικὴν σπουδὴν τῆς ζωγραφικῆς.

Ὁ Λύτρας μετέβη εἰς Μόναχον εἰς χρόνους κρισίμους καὶ πολυταράχους τῆς καλλιτεχνίας, εἰς χρόνους ἀμφιβολίας καὶ ἀσταθείας καλ-

λιτεχνικῆς, ὅτε ἤρχισε νὰ διασαλεύηται ἡ πίστις πρὸς τὰ παλαιὰ εἰδωλα, ἅτινα ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον δεκαετηρίδας ἐλάτρευεν ὁ καλλιτεχνικός κόσμος τοῦ Μονάχου, δὲν εἶχον ὅμως ἀκόμη ἐπικρατήσῃ τελείως καὶ τὰ ιδεώδη τῆς νέας σχολῆς. Τὸ πρῶτον ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Moritz Schwindt, ὅστις ἦτο ὁ τελευταῖος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπιφανέστατος ἀντιπρόσωπος τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν. Ἡ τέχνη τοῦ Schwindt εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἦτο ἀπηλλαγμένη τῆς ἀσθενικῆς ὑπερευαισθησίας τῶν ρωμαντικῶν καὶ τῆς ἄλλης ἀσφείας περὶ τὴν διατύπωσιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν. Εἶχε κατορθώσει μάλιστα οὗτος τὰς ὀμιχλώδεις τοῦ ρωμαντισμοῦ ποιητικὰς ὑποθέσεις νὰ περιβάλῃ μὲ μορφήν κλασικῆς ἰδανικότητος. Ἀλλὰ καὶ τοιαύτας ἔχουσα ἡ τέχνη τοῦ Schwindt ἀρετὰς δὲν ἱκανοποιεῖ τελείως τὰς καλλιτεχνικὰς ὀρέξεις τοῦ Λύτρα. Ἡ ἔλλειψις ἀληθείας τῆς παραστάσεως, ἡ ἔλλειψις ἀκριβείας περὶ τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἡ ἀτέλεια τοῦ χρωματισμοῦ ἦσαν τὰ κύρια τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς ἐλαττώματα, ἅτινα ἠνάγκασαν τὸν Λύτρα νὰ καταλίπῃ τὴν σχολὴν τοῦ Schwindt καὶ νὰ ἀφοσιωθῇ ὀλοφύχως εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Piloty, τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς πραγματικῆς σχολῆς, ὅστις τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας καὶ τὴν μετ' ἀκριβείας καὶ ζωτικότητος ἀναπαράστασιν αὐτῆς ἐθεώρει ὡς τὸ ἀληθὲς τῆς τέχνης εὐαγγέλιον.

Ὁ Λύτρας ταχέως κατέστη εἰς τῶν κρατίστων ὀπαδῶν τοῦ Piloty, ἀνήκει δὲ εἰς τὴν πρώτην καὶ μεγαλοφυῆ ἐκείνην γενεὰν τῶν μαθητῶν τοῦ ἐπιφανοῦς Γερμανοῦ ζωγράφου, οἵτινες ὄχι μόνον τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου ἐλάμπρυναν μετέπειτα διὰ τῶν ἔργων των, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι τὴν δόξαν τῆς γερμανικῆς καλλιτεχνίας ἀποτελοῦσι. Τινὰς δὲ τούτων, ὡς τὸν Μουγκάτση, τὸν Γαβριήλ Μάξ καὶ τὸν Μάκαρτ, εἶχε καὶ συνεργάτας ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ (atelier) τῆς Ἀκαδημίας. Διὰ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἑκτακτον ἐπίδοσίν του ἐγένετο ὁ Λύτρας ταχέως ὁ ἐκλεκτὸς τῶν καθηγητῶν του μαθητῆς, διὰ τὴν ἄκραν δὲ καλοκαγαθίαν τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν εἰλικρινῆ ἀφέλειαν τῶν τρόπων του, ἠγαπᾶτο μέχρι λατρείας ὑπὸ τῶν συμμαθητῶν του συναδέλφων.

Συνετέλεσαν δὲ εἰς τοῦτο ὄχι ὀλίγον καὶ αἱ ἐν εἴδει παιδιᾶς καλλιτεχνικαὶ ἐπίνοιαι καὶ ἐμπνεύσεις του, αἱ μεστὰι μεθυραφικῆς* εὐφύας, δι' ὧν συχνὰ ἔτερπε τὸν ἄλλως φαιδρὸν καλλιτεχνικὸν ὄμιλον.

Ἡ ἐξωσῆς τοῦ Ὄθωνος ἐγένετο καὶ εἰς τὸν Λύτραν πρόξενος

άτυχημάτων. Στερηθείς τῆς ὑποτροφίας του ἑταλαιπωρήθη ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν κακουχίαις, μέχρις οὗ φιλόπατρις ὁμογενῆς ἀνέλαβε τῇ συστάσει τῶν καθηγητῶν του νὰ χορηγήσῃ αὐτῷ τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια πρὸς ἀσπεράτωσιν τῶν καλλιτεχνικῶν του σπουδῶν. Ἐπεισόδιόν τι σχετιζόμενον πρὸς τὴν νέαν ταύτην ὑποτροφίαν τοῦ Λύτρα μαρτυρεῖ τὴν εἰλικρινῆ πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν τῶν συμμαθητῶν του καὶ τὴν μεγάλην τοῦ Λύτρα ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ δημοτικότητα. Ἄμα ὁ Λύτρας ἔλαβε παρὰ τοῦ προστάτου του ὁμογενοῦς τὸ πρῶτον τῆς ὑποτροφίας του χορήγημα, καὶ διεδόθη ἡ εἶδσις αὕτη εἰς ὅλον τὸν καλλιτεχνικὸν κόσμον τῆς Ἀκαδημίας. Εἰς ἔνδειξιν τῆς γενικῆς χαρᾶς ἔσπευσαν νὰ πανηγυρίσωσι τὸ εὐφρόσυνον τοῦτο ἄγγελμα. Μὲ ἄνθη καὶ στεφάνους ἐκόσμησαν τὰς κλίμακας τῆς Ἀκαδημίας, ἐπὶ τῶν τοίχων δὲ ὅλων τῶν δωματίων καὶ ἐργαστηρίων εἶχε γραφῆ μετὰ μεγάλα γράμματα ὁ ἀριθμὸς 2000, τὸ ποσὸν τῆς ὑποτροφίας τοῦ Λύτρα.

Τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Λύτρα, ἅτινα ἐν αὐτῇ τῇ Ἀκαδημίᾳ ἐξετέλεσεν, ἦσαν ἱστορικῆς κυρίως ὑποθέσεως, οἷα καὶ τὰ τοῦ Piloty, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀρχαίαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ Ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Τὰ ἔργα ταῦτα, ὧν οὐκ ὀλίγα ἐξετέθησαν ἐν Μονάχῳ καὶ ἐπηνέθησαν, δεικνύουσιν ἐμφανῶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Piloty καὶ κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ιδέας καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τὸν χρωματισμόν. Χειραφετηθεὶς δὲ βραδύτερον ἀπὸ τῆς ἀμέσου ἐπιδράσεως τοῦ μεγάλου διδασκάλου, ἠκολούθησε τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐμπνεύσεις καὶ παρήγαγεν ἔργα φέροντα γνησίαν τὴν σφραγίδα τῆς ἰδιοφυίας του.

Ἡ καλλιτεχνικὴ σημασία τοῦ Λύτρα ἀρχεται κυρίως ἀπὸ τῆς εἰς Ἀθήνας ἐπανόδου του, ὅπου καὶ διατελεῖ ἔκτοτε καθηγητὴς τῆς ζωγραφικῆς ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πολυτεχνείῳ.

* * *

Ὁ Λύτρας εἶναι ὁ μόνος ἐκ τῶν Ἑλλήνων ζωγράφων, ὅστις ἀφιέρωσεν ἅπασαν αὐτοῦ τὴν εὐφυίαν καὶ παραγωγικότητα εἰς καλλιτεχνικὴν ἀποτύπωσιν τοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Μετὰ θερμοτάτου ζήλου καὶ ἀγάπης πρόσκειται εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φύσεως, ὡς ἀληθῆς ὁμως naturaliste, ὅστις ἀποστέργει τὴν μετὰ φωτογραφικῆς ἀληθείας χυδαίαν ἀναπαράστασιν τῆς φύσεως ἐξ ἴσου καὶ τὴν παράστασιν τῆς κενῆς καὶ ἀψύχου ἰδανικότητος. Ἡ φύσις μετὰ τοῦ ἐν τέχνῃ καλοῦ, ἡ ἀλήθεια μετὰ τῆς ποιήσεως, τοῦτο εἶναι

τὸ σύμβολον τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας τοῦ Λύτρα. Ἐχων ἀνεξάντλητον τὴν ἐπίνοιαν καὶ ἀνάλογον τὴν εὐαισθησίαν λαμβάνει τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ οὐχὶ ἐκ μονομεροῦς τινος κύκλου, ἀλλ' ἐκ πάσης πηγῆς τοῦ καλοῦ. Δύναται δὲ νὰ διατυπώσῃ καλλιτεχνικῶς τραγικὰ ἐπεισόδια τῶν χρόνων τῆς πειρατείας μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας καὶ τοῦ αὐτοῦ αἰσθήματος, μεθ' οὗ καὶ τὰ τρυφερώτατα εἰδύλλια τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου τοῦ ἔθνους μας.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα εἶναι ἀπλαῖ ρωπογραφίαι* κοινῆς ὑποθέσεως εἰλημμένα κυρίως ἐκ τοῦ βίου τοῦ λαοῦ — οἷα εἶναι ἡ *Μελλόνυμφος*, τὸ *Ἀγὸν τοῦ Πάσχα*, ἡ *Ὁσρανὴ*, τὰ *Κάλανδα*, τὸ *Μαγειρεῖον* καὶ ἄλλα παρόμοια —, ἀλλὰ καὶ λαμπρὰ παραδείγματα τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ Λύτρα πρὸς τὴν μελέτην τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, οὗτινος ὄχι μόνον τὰ κυριώτερα συναισθήματα τὰ συγκινοῦντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐλαχίστας καὶ οἰονεὶ τυχαίας ἐκφάνσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου γινώσκει νὰ περιβάλλῃ μὲ καλλιτεχνικὴν μορφήν. Τὰς ρωπογραφίας ταύτας τοῦ Λύτρα δὲν διακρίνει ἡ δύναμις τῆς ἐκφράσεως καὶ ὁ ζωηρὸς χαρακτηρισμὸς τῆς χυδαίας καὶ ἀγροίκου ἐκφάνσεως τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἡ ποιητικὴ μᾶλλον καὶ εἰδυλιακὴ ἀντίληψις τῆς παραστάσεως.

Οἱ φρονούντες ὅτι ἡ ἀγροίκος τῆς ζωῆς ἔκφρασις εἶναι ἡ μόνη ἀληθής, ἐρμόζουσα μάλιστα εἰς παράστασιν τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ, θὰ εὐρωσιν ὑπερβολικὴν τὴν ἡρεμίαν καὶ τὴν εὐγένειαν, ἣτις καταφαίνεται ἐν τῇ παραστάσει τῶν γυναικείων μορφῶν τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα. Εἰς ἡμᾶς ὅμως ἀσκεῖ ἰδιαίτεράν μαγεῖαν ἡ τοιαύτη ἀντίληψις, ἣτις δὲν ἀντίκειται ἄλλως καὶ εἰς τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν, διότι ἡ εὐγένεια ἡ χαρακτηρίζουσα ταῦτα καὶ ἄλλα ὁμοίας φύσεως ἔργα τοῦ Λύτρα δὲν εἶναι ἐπίπλαστος ἢ ἐπιτετηδευμένη, ἀλλὰ φυσικὴ συστολὴ καὶ αἰδώς, ἐμφαίνουσα ἀρετὴν τινὰ τῶν γυναικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ μάλιστα τοῦ νησιωτικοῦ, σωφροσύνην δηλαδὴ καὶ ἔμφυτον σεμνότητα.

Αἱ εἰκόνες αὗται τοῦ Λύτρα δεικνύουσι γυναικείους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τύπους, οἵτινες δὲν τέρπουσι διὰ τῆς παραστάσεως φαιδροῦ κάλλους καὶ ἀγροίκου ζωτικότητος, ἀλλ' ἐμπνεύουσι μᾶλλον διὰ τῆς ἀπλοϊκῆς αὐτῶν εὐγενείας τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν θεατὴν.

Οὐδὲν ἤττον ἐπιτυχῶς διατυποῖ ὁ Λύτρας καὶ τὴν φαιδρὰν καὶ

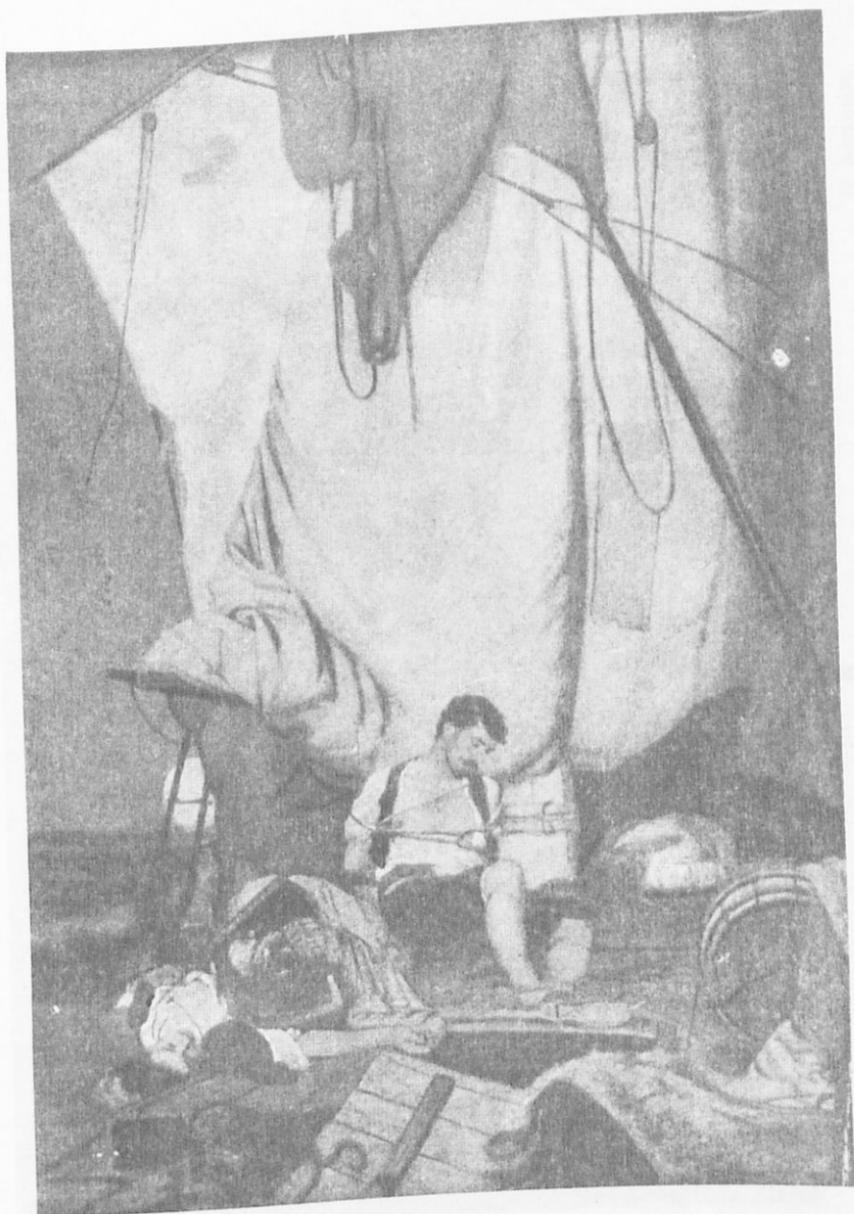
εὐφρόσυνον ἢ καὶ κωμικὴν ὄψιν τοῦ λαοῦ, ἀποφεύγων τὰς ἀκρότητας καὶ τὰς παρεκτροπὰς, αἵτινες ὑποβιβάζουσι τὴν τέχνην εἰς γελοιογραφίαν. Ὁ Μάγκας, τὰ Κάλανδα, τὸ Φίλημα, τὸ Μαγειροεῖον, ὁ Κακὸς Ἐγγονος εἶναι εἰκόνες μεστὰι λεπτοτάτης μεθυγραφικῆς δυνάμεως.

* * *

Πλὴν τῶν ἀπλῶν ρωπογραφιῶν, αἵτινες ἔχουσιν ὡς ὑποκείμενον τὴν παράστασιν τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου ἐν εἰδουλιακαῖς σκηναῖς ἀναπτυσσομένοι ἢ τὴν παράστασιν τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ τυχαίᾳ ἐκφάνσει τοῦ καθημερινοῦ βίου, ὁ Λύτρας παρήγαγε καὶ εἰκόνας γενικωτέρας σημασίας, ἀληθεῖς μεγαλογραφίας, εἰκόνας τῆς ἱστορικῆς καλουμένης ρωπογραφίας, αἵτινες χαρακτηρίζουσι ἐποχὴν ὀλόκληρον παρωχημένην τοῦ ἔθνικοῦ ἡμῶν βίου, ἀναπαριστῶσαι μετὰ πειστικῆς ἀληθείας καὶ δραματικῆς δυνάμεως τὸν θυελλώδη καὶ πολυτάραχον ἔθνικόν βίον ἀρχαιοτέρων χρόνων, τὸν μεστὸν κινδύνων καὶ σκληρῶν δοκιμασιῶν.

Τὰ ἔργα ταῦτα ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ Λύτρας ὄχι μόνον ποιητικῆς εὐαισθησίας ἐμπεφορημένος εἶναι ἀλλὰ καὶ βαθύς μελετητὴς καὶ ψυχολόγος.

Πλὴν τοῦ ἔναντι ἀπεικονιζομένου ἔργου « *Τὰ μετὰ τὴν πειραστείαν* », ὁ σπουδαιότατος τοῦ εἴδους τούτου πίναξ τοῦ Λύτρα εἶναι, λόγῳ ἐπιβολῆς, « *Ἡ Κλεμμένη* ». Σπήλαιόν τι παρὰ τὴν ἀκτὴν καὶ πλοιάριον κατὰ τὸ ἡμισυ ἐντὸς αὐτοῦ κρυπτόμενον εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ τῆς παραστάσεως βᾶσις, ἡ σκηνογραφία, τὸ κυριώτερον δὲ τῆς συνθέσεως πρόσωπον, ὅπερ ἀποτελεῖ ἄλλως καὶ τὸ κέντρον τῆς ἐσωτερικῆς ιδέας, εἶναι ἡ ἐν τῷ ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνας μέρει καθημένη παρὰ τὴν λέμβον γυναικεία μορφή, Ἑλληνίς καὶ ἐξ ἐπιφανοῦς οἴκου, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ πλοῦτου τῆς περιβολῆς. Κατεχομένη ὑπὸ βαθείας ψυχικῆς ὀδύνης στηρίζει τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου, ὅλως ἀναίσθητος πρὸς τὰ περὶ αὐτὴν γινόμενα. Δύο δὲ εἶναι κυρίως τὰ πρόσωπα, ἅτινα καὶ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ιδέαν καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν σύνθεσιν στενώτερον μετ' αὐτῆς συνδέονται. Γέροντες τῆς Τούρκου καὶ ἀπαίσιος τὴν ὄψιν νεαρὸς ζεῖμπέκης, ὃν καθιστᾷ ἀπεχθέστερον ἢ αἱματόχρους ἐνδυμασία του. Κάθηται οὗτος ἐπὶ τῆς λέμβου παίζων τὸ σύνηθες μουσικὸν ὄργανον τῶν Τούρκων, προσβλέπει δὲ λοξῶς τὴν περικαλλῆ νεάνιδα μὲ φιλάρεσκον μειδίαμα, πεποιθὼς εἰς τὴν μαγείαν τῆς μουσικῆς του καὶ εἰς τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν

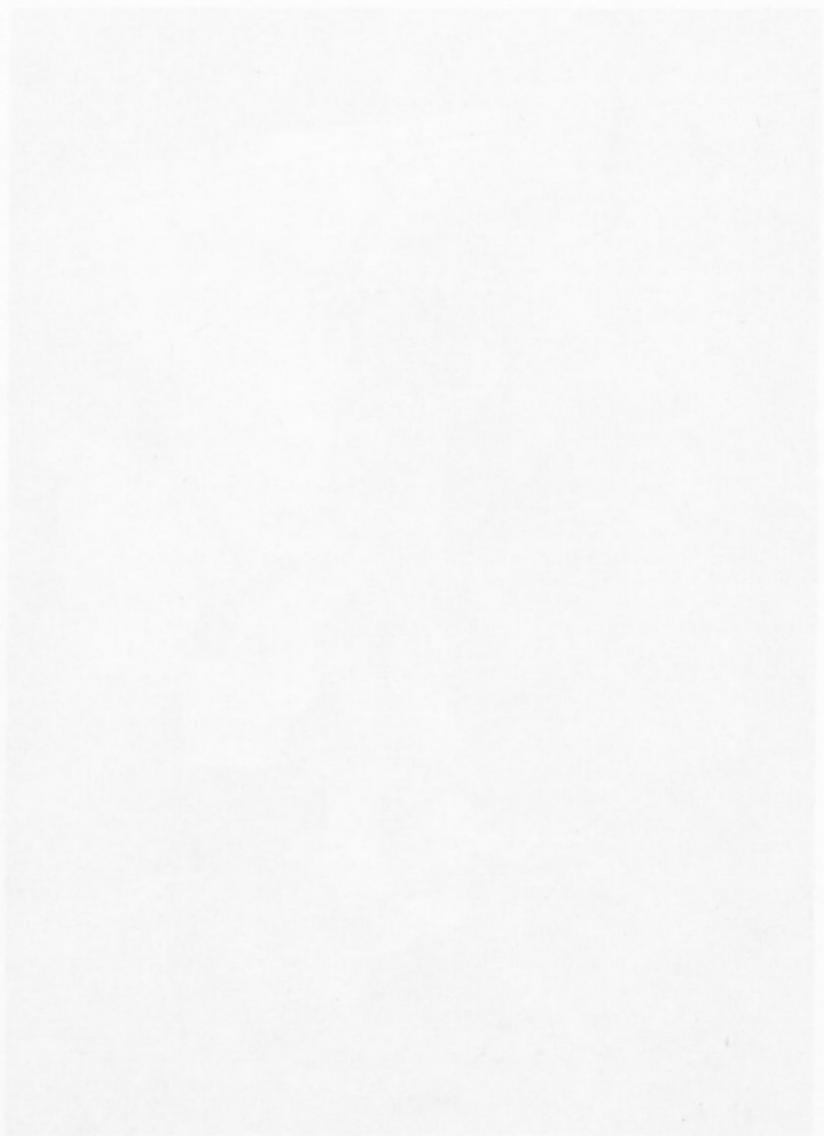
Νικηφόρου Λύτρα

Τὰ μετὰ τὴν πειρατεῖαν

Ἡ Κλεμμένη

Νικηφόρου Λύτρα

τῶν θελγήτρων του. Παρ' αὐτὸν δὲ κάτωθεν τῆς ἐτέρας πλευρᾶς τοῦ πλοιαρίου κάθηται ὁ γέρον Τουρκος, ὅστις μετὰ στυγνοῦ καὶ ἀδυσωπήτου ὕφους καὶ μετὰ τινος φθόνου προσβλέπει τὸν νέον ζεϊμπέκην, ἀναμιμνησκόμενος τοὺς ἡρωϊκοὺς του χρόνους.

Τί ζητεῖ ὅμως ἡ νεαρὰ αὕτη καὶ περικαλλὴς κόρη ἐν μέσῳ τοιούτου ἠκίστα τιμητικοῦ ὀμίλου, τίς ἡ σχέσις αὐτῶν, καὶ τίς ἡ αἰτία τῆς θλίψεως τῆς γίνεται σαφέστερον καὶ ἐκ τῶν ἄλλων τῆς συνθέσεως προσώπων. Παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ζεϊμπέκη συσπειράται αἰθίοψ τις, ὅστις ἔχει τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους προσδεδεμένην ἕνεκα βαρείας πληγῆς. Ἡ πρὸ αὐτοῦ δὲ κειμένη μάχαιρα ὑποδηλοῖ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς πληγῆς του. Ὅποιου εἶδους αἰσθήματα ἐμπνέει εἰς τὸν μαῦρον τοῦτον τὸ πρὸ αὐτοῦ λαμπρὸν θέαμα γυναικείας καλλονῆς, δεικνύει ἢ λαγνεία, ἥτις ἐκφραστικώτατα ἐπὶ τῆς ἀπαισίας μορφῆς του ὑποτυποῦται. Ἐν γένει δὲ ὁ αἰθίοψ εἶναι μία τῶν ἐκφραστικωτάτων μορφῶν τῆς ὅλης εἰκόνας.

Ἐν τῷ βάθει τοῦ σπηλαίου φαίνεται ἕτερος Τουρκος παρασκευάζων τὰ ὄπλα, πρὸς προσεχῆ κίνδυνον, ἐν μακρινῇ δὲ ἀποστάσει φρουροῦς ἔνοπλος καὶ ἠμικληνὴς κατασκοπεύων τὰ πέριξ. Τὸ μέρος, ἐν ᾧ ἡ σκηνὴ αὕτη ἀναπτύσσεται, τὰ ὄπλα, αἱ κατασκοπεύσεις καὶ αἱ πληγαὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκφράζουσι σαφῶς ὅτι ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ ἔχομεν ἐνώπιόν μας συμμορίαν πειρατῶν, οἵτινες μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ τῆς ἀπαγωγῆς ἔκβασιν κάθηται φρουροῦντες τὴν πλουσίαν αὐτῶν λείαν, τὴν « *Κλεμμένην* » Ἑλληνίδα, ἐπὶ προσδοκίᾳ γενναίων λύτρων.

Ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ Λύτρα εἶναι μεστὴ δραματικοῦ ἐνδιαφέροντος. Τὸ σημεῖον δὲ τὸ ὅποιον ἐξέλεξε πρὸς καλλιτεχνικὴν διατύπωσιν τῆς δραματικῆς ταύτης ὑποθέσεως ἐμφαίνει μεγάλην ψυχολογικὴν παρατηρητικότητα τοῦ τεχνίτου. Ἡ παράστασις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἐν ἀπλοῦν ἐπειδόσιον ἀπαγωγῆς, ἐρωτικὸν μάλιστα, τρυφερόν, ὅπερ ὅμως, ἕνεκεν τῆς μεγάλης ταύτης ἀντιθέσεως τοῦ ρομαντικοῦ ἐπεισοδίου πρὸς τὸ τραγικὸν τῆς ὅλης ιδέας, καθιστᾷ τὴν ἐκ τῆς παραστάσεως ἐντύπωσιν μᾶλλον ζωηρὰν καὶ δραστικὴν.

Μία τῶν μεγαλυτέρων ἀρετῶν τῆς εἰκόνας ταύτης καὶ καθόλου τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα εἶναι ἡ πλαστικότης καὶ σαφήνεια, μεθ' ἧς ἐκφράζεται ἐκάστοτε ἡ ὑπόθεσις τῆς παραστάσεως. Ἰστάμενός τις πρὸ τῆς εἰκόνας ταύτης τοῦ Λύτρα δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐρμηνευτοῦ. Ὅχι μόνον λαλεῖ σαφῆ καὶ εὐληπτον γλῶσσαν πρὸς πάντα θεατὴν, ἀλλὰ καὶ

κινεί τὴν φαντασίαν του, μετάγουσα αὐτὸν καὶ πέραν τοῦ χρονικοῦ σημείου, ἐν ᾧ ἡ παράστασις ἀναπτύσσεται. Ἡ αὐτὴ δὲ σαφήνεια παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ οἰκονομίᾳ τῆς συνθέσεως. Δι' ὅλων τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα διήκει πνεῦμα νοικοκυροσύνης, πνεῦμα καλλιτεχνικῆς σωφροσύνης, διατάσσει καὶ ρυθμίζει τὰ πάντα μετὰ λογισμοῦ καὶ περισκέψεως. Οὐδὲν οὐδέποτε τὸ τυχαῖον ἢ περιττόν, ἀλλὰ τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῆς γενικῆς ἰδέας καὶ εἰς αὐτὴν ὑποτάσσονται.

Ὁ τρόπος δ' οὗτος τῆς συνθέσεως καὶ ἡ πλαστικότητα τοῦ σχεδίου εἶναι αἱ δύο κύριαι τεχνικαὶ ἀρεταὶ αἱ χαρακτηρίζουσαι τὰ ἔργα τοῦ ἡμετέρου καλλιτέχνου.

Κατὰ τὸν χρωματισμὸν ὁ Λύτρας δύναται κατ' ἀρχὴν νὰ θεωρηθῇ ὀπαδὸς τῆς ἀρχαιοτέρας περιόδου τῆς σχολῆς τοῦ *Piloty*, ἔχει ὅμως καὶ ἰδιορρυθμίαν τινά. Τὰ ἔργα του στεροῦνται βάρους καὶ ἀτμοσφαιρας καὶ ὁ χρωματισμὸς εἶναι ὀλίγον ξηρὸς καὶ ὄχι πολὺ πειστικός. Ἀποβλέπει δὲ μᾶλλον εἰς τὴν ἀρμονικὴν διάταξιν ἢ εἰς τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν τῶν χρωμάτων. Καὶ τοῦτο κυρίως ἀποτελεῖ τὸ μέγα πλεονέκτημα τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ Λύτρα, ὅτι γινώσκει μετὰ πολλῆς ἀρμονίας καὶ συνδυάζει ἐκάστοτε τὰ διάφορα τῆς εἰκόνος του χρώματα μετὰ τοῦ γενικοῦ τόνου.

Διὰ νὰ λάβῃ τις πλήρη εἰκόνα τῆς καλλιτεχνικῆς ἰδιοφυίας καὶ τῆς ποικίλης δημιουργικότητος τοῦ Λύτρα δὲν πρέπει νὰ παρίδῃ καὶ τὰ ἐξόχους αὐτοῦ προσωπογραφίας. Ὁ Ἕλληνας καλλιτέχνης ὡς προσωπογράφος δὲν ἐπιζητεῖ τὴν μηχανικὴν φωτογραφικὴν ἀναπαραστάσιν τῆς ἐξωτερικῆς ἀληθείας, ἀλλὰ ἀποβλέπει μᾶλλον εἰς τὴν ἠθογραφικὴν διάπλασιν, ὑποτυπῶν ὅσα μόνον ἀποτελοῦσι τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ ἦθους ἢ χαρακτηῖρός τινος. Διὰ τὴν ἀρετὴν δὲ ταύτην καθίστανται αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Λύτρα ἀληθεῖς τύποι, χαρακτῆρες. Ἐκ τῶν κρατίστων δὲ προσωπογραφιῶν αὐτοῦ εἶναι καὶ αἱ εἰκόνες τοῦ Ὁθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας (ἐν Ἀρσακειῷ), πρὸς ὧν τὴν ἠθογραφικὴν δύναμιν ἀμιλλᾶται ἡ πλαστικότης τοῦ σχεδίου καὶ ἡ ἁρμονικὴ τῶν χρωμάτων διάταξις. Ἀπαράμιλλος δὲ εἶναι ἡ μεγαλοπρεπὴς σκηνογραφία τῶν κλασσικῶν ἐρειπίων τῆς Ἀκροπόλεως τῶν περιβαλλόντων ἐν εἴδει πλαισίων τὰς σεπτὰς μορφάς, μαρτυροῦσα βαθύ ποιητικὸν αἶσθημα τοῦ καλλιτέχνου. Εἶναι δὲ καὶ ἡ μόνη εὐαρμοστοῦσα πρὸς τὸ βασιλικὸν μεγαλεῖον τῶν ἀπεικονιζομένων, οἵτινες ὄχι μόνον τὴν νέαν

Ἑλλάδα ὀλοφύχως ἠγάπησαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν εἰλικρινῶς καὶ ἐν ἐπιγνώσει ἐλάτρευσαν.

* * *

Τοιοῦτος ὢν ὁ Λύτρας ἠδύνατο, πεπρωκισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ ἔσοχα καλλιτεχνικὰ χαρίσματα, καὶ ἀλλαχοῦ ἐν εὐρυτέρῳ καλλιτεχνικῷ κόσμῳ νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ δόξης δάφνας πλείονας νὰ δρέψῃ καὶ πλοῦτον νὰ ἀποκτήσῃ. Προϋτίμησεν ὅμως, καὶ ἐν μειονεκτικῇ ὢν ἐνταῦθα θέσει, νὰ ἀφιερῶσθαι τὸ τάλαντόν του εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατριδα γενόμενος οὕτως ὄχι μόνον ὁ σπουδαιότατος παράγων, ἀλλὰ καὶ ὁ ἰδρυτὴς τῆς νεωτέρας ἐν Ἑλλάδι καλλιτεχνίας· διότι παρ' αὐτοῦ σχεδὸν πάντες οἱ ὀπωσδήποτε διωνομασμένοι ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ νεώτεροι Ἕλληνες ἐμνήθησαν τὰ πρῶτα τῆς τέχνης μυστήρια, παρ' αὐτοῦ ἐνεπνεύσθησαν καὶ πλείστοι ἄλλοι τῶν φιλοτέχνων τὸν πρὸς τὴν καλλιτεχνίαν ἔρωτα.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εἶπομεν ἐν ἀρχῇ ὅτι ἀφιερῶμεν τὰς γραμμάς ταύτας εἰς τὸν Λύτραν, τιμῶντες ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ὄχι μόνον τὸν μεγάλον καλλιτέχνην, ἀλλὰ κατ' ἔσοχὴν τὸν Ἕλληνα καλλιτέχνην.

* * *

Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐν ἣ ὁ καλλιτέχνης ζῆ ἐν πλήρει ἀπομονώσει καλλιτεχνικῇ, ἔχων συνάμα νὰ παλαίσῃ καὶ πρὸς πλείστας ἄλλας βιολογικὰς δυσχερείας, εὐκόλως γενιᾶται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ καλλιτέχνου τὸ αἶσθημα τῆς ἀπογοητεύσεως καὶ τῆς ἀθυμίας. Ὁ Λύτρας ὅμως εἶχε τὴν δύναμιν νὰ διασώσῃ ἀμείωτον καὶ ἄσβεστον τὸν ἐνθουσιασμόν του πρὸς τὴν θείαν τέχνην. Οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην δὲ πικρίαν ἠσθάνθη ποτέ κατὰ τῶν συμπολιτῶν του, ὡς μὴ δυναμένων εἶναι ἐπαρκῶς νὰ ἐκτιμῆσωσι τὸ τάλαντόν του. Μακρὰν τῆς τύρβης καὶ τοῦ θορύβου διέρρευσε ἐν διηνεκείᾳ ἐργασίᾳ ἅπας ὁ μέχρι τοῦδε βίος του ἐν τῷ ἡρέμῳ σπουδαστηρίῳ του. Θεραπεύει δὲ τὴν τέχνην ὄχι χάριν κέρδους ἢ χάριν δόξης καὶ ἐφημέρου ἐπαίνου τῶν πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἀληθὴς καλλιτέχνης ὑπέικων εἰς τὴν ἔμφυτον καλλιτεχνικὴν τῆς ψυχῆς του ὁρμήν.

* * *

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καλλιτέχναι ἐξειργάζοντο συνήθως μετὰ τελειότητος ἄκρας καὶ τὰ μὴ καταφανῆ τῶν ἀγαλμάτων μέρη.

Ἐλέχθη ὅτι οὕτως ἐργαζόμενοι ἤθελον νὰ καταστήσωσι τὰ ἔργα των ἄριστα ὄχι μόνον εἰς τοὺς θνητούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Θεόν, οὗ τὸ ὄμμα τὰ πάντα βλέπει.

Εἰς τὸ ὄμμα αὐτὸ καὶ μόνον τοῦ Θεοῦ τῆς καλλιτεχνίας ἀφιεροῖ καὶ ὁ ἡμέτερος ζωγράφος τὰς εἰκόνας του, γινώσκων ὅτι τῶν θνητῶν τὸ ὄμμα, τῶν συγχρόνων συμπολιτῶν του, τυφλώττει ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς πᾶσαν καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν.

Περιοδικὸν « Ἐστία » 1893, σ. 152 κ. ἔξ.

Θεμιστοκλῆς Σοφοῦλης

6. Ο ΥΨΗΛΟΦΡΩΝ

Ὁ ὑψηλόφρων ὁμοιάζει κάπως τὸν ὑπερήφανο, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὑπερήφανος, εἶναι ὑ ψ ἡ λ ό φ ρ ω ν. Εἶναι ἄνθρωπος ἀνωτέρων φρονημάτων καὶ εὐγενεστέρων αἰσθημάτων. Ὁ χαρακτήρας του εἶναι ἐντιμότερος καὶ δὲν παραδέχεται νὰ κάμη τίποτε ἀγεννές.

Ἡ ὑψηλοφροσύνη του εἶναι πόρισμα τῆς εὐγενοῦς διαθέσεως τῆς ψυχῆς του καὶ τῶν ἠθικοπνευματικῶν προτερημάτων του.

Μὲ τοὺς κατωτέρους μᾶλλον εὐπροσήγορος.

Μὲ τοὺς ὁμοίους του εὐγενικός.

Μὲ τοὺς ἀνωτέρους του ὑψηλόφρων.

Ἄν ἔχη ἀνώτερη κυβερνητικὴ θέση, ἂν εἶναι ὑπουργός, ἂν εἶναι βασιλεὺς, ὁ ὑψηλόφρων χαρακτήρας του ἀναβιβάζει τὸ ἔθνος καὶ τὸ συσταίνει στὸν ἔξω κόσμον.

Ἄν εἶναι ιδιώτης καὶ ιδιωτεύει στὸ σπίτι του θὰ κάμη σεβαστὴ τὴν οἰκογένειά του. Ἡ ζήλια καὶ ὁ φθόνος ἡμποροῦν νὰ τοῦ γαβγίσουν ἀπὸ μακρὰν, ἀλλὰ ποτὲ νὰ τὸν δαγκάσουν.

Δέχεται δημόσιες θέσες καὶ δημόσιες τιμές, ἂν τοῦ προσφέρουν, ἀλλὰ ποτὲ δὲν πηγαίνει γυρεύοντάς τες. Τὸ σιχαντερὸ ἐκεῖνο συνήθιο, τοῦ νὰ ζητῆ ἐμμέσως τιμητικὰς θέσεις καὶ τυχαίνοντάς τες νὰ λήη ὅτι τίς δέχεται παρακαλεσμένος καὶ βιασμένος ἀπὸ τοὺς φίλους, τοῦ εἶναι ἀγνωστο. Ἡ δημόσια ὑπηρεσία ἔχει χρεῖα νὰ ὠφεληθῆ ἀπὸ αὐτόν· αὐτός, καίτοι ἴσως πένης, δὲν ζητεῖ νὰ ὠφεληθῆ ὑπηρετώντας.

Μπορεῖ, ἂν δὲν ἀγαπᾷ τὰ στρατιωτικά, νὰ πασχίσῃ νὰ τ' ἀπο-

φύγη, αλλά μιὰ φορά στρατιώτης, ἀποθνήσκει στὴ μάχη, ἀλλὰ δὲν φεύγει.

Ἄν εἶναι γυναίκα, ἡ ὑψηλόφρων τούτη, ἀπαξιῶ τὴν καταβιβαστικὴ γυναικεῖα φιλαρέσκεια καὶ βάνει τὸ φιλότιμό της εἰς ἀξιοπρεπέστερα ἄλλα, εἰς τὴν μεγαλύτερη ἀνδρωση τῶν φρονημάτων της, εἰς τὴν ἀνάπτυξη τοῦ πνεύματός της, εἰς τὴν κάθαρση τῆς ψυχῆς της ἀπὸ δεισιδαιμονίες καὶ προλήψεις, εἰς τὴν σπουδὴ καὶ μελέτη ἀνωτέρων ὠφελίμων γνώσεων.

Ὁ ὑψηλόφρων χαρακτήρας δίνει κάτι τι πραγματικῶς ἀνώτερο στὴν ψυχὴ καὶ στὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου.

« Ἴδού ὁ ἄνθρωπος »

Ἀνδρέας Λαοκαράτος

7. Η ΓΥΝΑΙΚΟΥΛΑ

Ἡ γυναικούλα εἶναι κι ἐκείνη ὄν ἀνθρώπινο, ἀλλὰ κατώτερης ἀνθρωπίνης ἀξίας. Ἔχει λίγες καὶ ποταπές ιδέες καὶ λιγότερη ἀνθρωπιὰ.

Γεωγραφικὴς της γνώσεις εἶν' ἐκείνες τοῦ τόπου της, ἢ καὶ μόνης τῆς γειτονιάς της. Ἱστορικὴς, ὅσα θυμᾶται νὰ εἶδε μὲ τὰ μάτια της, ἢ ἄκουσε μὲ τ' αὐτιά της. Θρησκευτικὴς, ἢ ἐκκλησία τῆς ἐνορίας της καὶ ὁ παπάς της. Ἐπιτηδευματικὴς, ἢ ρόκα της, τὸ σκαρτσούνι της, καὶ ἴσως-ἴσως καὶ τὸ κροσέ της...

Κοντὰ ὅμως σὲ τούτη τὴ γυναικούλα, ὀφθαλμοφανῶς κατώτερης κοινωνικῆς τάξεως, εἶναι καὶ ἡ γυναικούλα ἀνώτερης περιωπῆς. Τούτη ἔχει πλατύτερο ὀρίζοντα ιδεῶν καὶ ἀνώτερη ιδέα τοῦ ἑαυτοῦ της, ἐπεὶδὴ τούτη, παρεχτὸς τῶν εἰρημένων γνώσεων καὶ πεποιθήσεων, κάνει καὶ τῆς ἔρχεται τὸ φιγουρίνο ἀπὸ τὸ Παρίσι, καὶ ξέρει νὰ ντύνεται μὲ κομψότητα. Παίζει τὰ χαρτιά· ἴσως κίολα διαβάζει μυθιστορήματα. Ἔχει θεωρεῖο εἰς τὸ θέατρο, ὅπου ἡ δόξα καὶ ἡ ἀποθέωσις της. Δὲν ἐννοεῖ μουσικὴ, οὐδὲ ξέρει τί γίνεται στὴ σκηνή... Καὶ βγαίνει ἐν θριάμβῳ ὅτι ἐσάστισε ὅλους μὲ τὰ σπάνιά της φορέματα καὶ μὲ τὰ λαμπρά της στολίδια.

Ἡ ὕστερη τούτη γυναικούλα, μὲ ὅλη της τὴν ὑπεροχὴ ἀπάνου στὴν πρώτη, ἔχει τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κεφαλιοῦ της γεμάτο κορδέλες, φιγουρίνια, συναναστροφές, τραπουλόχαρτα, μαγαζιά μὲ μόδες, καπέλα μὲ πιούμες* ... ἀλλὰ τόσο μόνο.

Καὶ ὁμως ἡ γυναικοῦλα τούτη κυβερνᾷ ἴσως τὸ ἀνθρωπάκι τὸν ἄνδρα τῆς καὶ ἀντάμα οἱ δυὸ τους ἀνατρέφουν τὰ παιδιὰ τους κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τῶν γονέων!... "Ὅπου γυναικοῦλες καὶ ἀνθρωπάκηδες κάμνουν τὸ σῶμα τῆς κοινωνίας, ἐκεῖ δὲν ἐχτιμοῦνται, παρὰ τὰ μηδαμινά, τὰ στάσιμα, τὰ γελοῖα. Οἱ λίγοι ἀνώτεροι κιτρινοφυλλιάζουνε καὶ μαραίνονται ἀποθαρρημένοι. Ἡ δὲ κοινωνία μένει πάντα εὐκαταφρόνητη καὶ ἀνάξια σύγχρονη τοῦ λοιποῦ ἐξευγενισμένου κόσμου.

« Ἴδού ὁ ἄνθρωπος »

Ἄρθριος Λασκαρίτος

Γ'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

I. Η Θ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Κ Α

1. Ο ΠΑΠΑ - ΝΑΡΚΙΣΣΟΣ

— Παπαδιά μου, εἶπεν ὁ παπα-Νάρκισσος, ἀφοῦ ἀπέφαγε καὶ ἔκαμε τὸν σταυρόν του· παπαδιά μου, μοῦ κατεβραίνει ὁ ὕπνος γλυκὰ-γλυκὰ. Μὲ τὴν ἀδειάν σου θὰ τὸν πάρω.

— Νὰ τὸν πάρῃς καὶ νὰ τὸν καλοπάρῃς, παπά μου. Σοῦ ἀξίζει νὰ ἡσυχάσῃς ὕστερα ἀπὸ τόσην κούρασιν σήμερα. Καὶ οὔτε θὰ ἔλθῃ κανεὶς νὰ σὲ ταράξῃ μὲ αὐτὸ τὸ λιοπύρι.

Καὶ ἤρχισεν ἡ παπαδιά νὰ μεταφέρει ἀπὸ τὴν τράπεζαν εἰς τὸν νεροχύτην τὰ ὀλίγα πινάκια καὶ τὰ δύο μαχαιροπίρουνα, διὰ νὰ τὰ καθαρῖση, προτοῦ τὰ τοποθετήσῃ εἰς τὴν ἐξέχουσαν ἐπὶ τοῦ τοίχου σανίδα, μεταξύ τοῦ νεροχύτου καὶ τῆς ἐστίας. Διότι τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο ἦτο συγχρόνως καὶ μαγειρεῖον καὶ ἐστιατόριον καὶ αἴθουσα. Ἡ τράπεζα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔφαγον τὸ λιτὸν γεῦμα των, τέσσαρες ξύλινοι καθέκλαι καὶ εἰς ψάθινος καναπές ἦσαν τὰ μόνα ἐπιπλά του. Ὁ καναπές ἦτο ἀντικρυ τῆς ἐστίας. Ἐνωθεν αὐτοῦ ἐκρέματο ἐπὶ τοῦ τοίχου ἐντὸς μαύρου ξυλίνου πλαισίου (χωρὶς ὁμως ὕαλον), λιθογραφία κιτρίνη ἐκ τῆς πολυκαιρίας, παριστῶσα τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως Ὁθωνος εἰς Ναύπλιον. Ἀπέναντι τῆς εἰσόδου, εἰς μὲν τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ γωνίαν τοῦ τοίχου ἦτο ἡ θύρα τοῦ κοιτῶνος, εἰς δὲ τὴν πρὸς τ' ἀριστερὰ ἡ θύρα τοῦ κήπου. Μεταξὺ τῶν δύο θυρῶν ἔκειτο κιβώτιον ὀγκῶδες, πρασίνου χρώματος, ἐπ' αὐτοῦ δὲ τάπης μικρὸς διπλωμένος

τος τοῦ δωματίου, ἡ ἄκρα σιωπή, διακοπτομένη ἀπὸ μόνην ἔξω τῶν τεττίγων τὴν μονότονον μουσικὴν, ἐντὸς δὲ τῆς οἰκίας ἀπὸ τὰς ἑλαφρὰς κινήσεις τῆς παπαδιᾶς, τοποθετοῦσης τὰ πινακία εἰς τὴν θέσιν των, ὁ κάματος τοῦ χορτασθέντος παπαῖ, ὁ ἀπαλὸς ἐπὶ τοῦ καναπέ τᾶπης, τὰ πάντα προσεκάλουν τὸν ὕπνον.

Μὲ ἡμίκλειστα τὰ βλέφαρα ὁ ἱερεὺς παρηκολούθει τὴν ἐργασίαν τῆς συζύγου του, ἡ δὲ ξανθὴ του γενειὰς μόλις ὑπέκρυπτε μειδιάμα ἀπάτου ἀγαλλιάσεως. Ἐσκέπτετο ὅτι ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν θὰ προστεθῆ κοιτὶς βρέφους εἰς τὸν κοιτῶνα των. Χθὲς μόνον ἔμαθε τὸ χαρμόσυνον μυστικόν. Ἡ παπαδιὰ τὸ ἐξεμυστηρεύθη τὴν νύκτα, εἰς τὰ σκοτεινά, συστελλομένη νὰ τὸ εἶπη εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

Καί, ἐνῶ ἐστήριζε τρυφερῶς τὰ νυσταλέα βλέμματα εἰς τὴν νεαράν του γυναῖκα, διέβαινον ταυτοχρόνως ἐνώπιον τῆς φαντασίας του σκηναὶ διάφοροι τοῦ παρελθόντος βίου, προσλαμβάνουσαι βαθμηδὸν μορφήν ὀνείρου, καὶ συναρμολογούμεναι, ἐν τῇ ταχείᾳ αὐτῶν καὶ νεφελῶδει διελίξει, μὲ τὴν εὐφρόσυνον συναίσθησιν τῆς παρουσίας εὐτυχίας.

Πρὸ τριῶν μόνον μηνῶν ἀπήλασεν ὁ παπα-Νάρκισσος τὴν διπλὴν τιμὴν νὰ γίνῃ ἱερεὺς καὶ σύζυγος. Παιδιοθέν ἐφόρει τὸ ράσον, ταχθεὶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν προτοῦ εἰσέτι γεννηθῆ. Ἐξ ἀνημνεύτων χρόνων οἱ πρωτότοκοι τῆς μητρικῆς οἰκογενείας του ἐγίνοντο ἱερεῖς, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἰδιοκτῆτου ἐκκλησίας τῆς Ὑπαπαντῆς, ἥτις ἦτο τὸ στόλισμα, τὸ καύχημα καὶ τὸ προσκυνητήριον τῆς νήσου. Ἄλλ' ὁ προκάτοχος τοῦ Ναρκίσσου, καὶ θεῖος του, ἦτο κατ' ἐξαιρέσιν ἄτεκνος. Διὰ τοῦτο, ὅτε ἐνύμφευσεν τὴν νεωτέραν αὐτοῦ καὶ μόνην ἀδελφήν, ἐτέθη ὄρος ρητὸς εἰς τὸ προικοσύμφωνον, ὅτι ὁ πρῶτος υἱὸς τῆς θὰ γίνῃ ἱερεὺς καὶ κληρονόμος του.

Ἡ χαρὰ τῆς οἰκογενείας, ὅτι ἐγεννήθη ἄρρεν, ὑπερέβη τὴν συνήθως ἐκδηλουμένην εἰς τοιαύτας περιστάσεις, πρὸς ἀδικαιολόγητον ὑποτίμησιν τῆς ἀξίας τῶν θηλέων. Ὁ μικρὸς Νάρκισσος ἐθηλάσθη μετὰ σεβασμοῦ, καθὸ μέλλων ἱερεὺς, παιγνίδια του ἦσαν κομβολόγια καὶ σταυροί, ὅτε δὲ ἤρχισεν νὰ ὀμιλῇ, πρῶτας λέξεις μετὰ τὰ παγκόσμια π α π ἄ καὶ μ α μ ἄ, ἐδιδάχθη νὰ ψελλίζῃ τὸ Κ Ὑ ρ ι ε Ἐ λ ἔ η σ ο ν. Μόλις ἠδύνατο νὰ περιπατῇ στερεῶς, ὅτε ἔλαβε τὸ προνόμιον τοῦ νὰ κρατῇ τὴν λαμπάδα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ του ἱερουργοῦντος. Οὗτος ἐδίδασκεν εἰς τὸν μικρὸν ἀνεψιὸν του τὸ ἀλφάβητον διὰ τῶν ἐρυθρῶν ψηφίων τοῦ Ὠρολογίου*, βραδύτερον δὲ τὴν ἀνάγνωσιν διὰ τῆς Ὀκτο-

ήχου*. Ἄλλ' ὁμως ταῦτα πάντα δὲν περιέστελλον τὰς πρὸς τὸ παί-
ζειν ὁρμὰς τοῦ μικροῦ ἱερωμένου, οὐδὲ τὸν ἀπήλλασσον χειροτονίας
ἄλλου εἶδους, ὅτε ἤρχετο μὲ τὸ ράσον κατεσχισμένον ἀπὸ τὰς ἀναρ-
ριχήσεις εἰς βράχους, ἢ ἀπὸ διαπληκτισμούς ὑπὲρ τὸ δέον ζωηροῦς
μετὰ συνηλικιωτῶν του.

Ἄμα εἰσελθὼν εἰς τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας του ὁ μικρὸς
ρασοφόρος ἐξενιτεύθη, διὰ νὰ μὴ ἐξαμβλύνη ἢ πολλήν σχέσις τὸ σέβας
τοῦ ποιμνίου πρὸς τὸν ἐπίδοξον ποιμένα του. Εἰς Ἄνδρον ἰδιώτευσεν
τοῦ πατρὸς του, ὅστις χρηματίσας ἐπίσκοπος Σαλμα-
θοῦντος παρητήθη τοῦ ἱεροῦ ἀξιώματος, ἀφοῦ ἀπεθησαύρισε τὰ ἀρ-
κοῦντα ὅπως ζήτησεν ἐν ἀνέσει τὸ λοιπὸν τοῦ βίου. Πρὸς τοῦτον ἀπε-
στάλη ὁ Νάρκισσος. Ὁ Δεσπότης τὸν προσεδέχθη εὐχαρίστως, πα-
ραχωρήσας εἰς αὐτὸν τὴν θέσιν καὶ τὸν τίτλον ἀναγνώστου. Πρὸς δι-
καίωσιν δὲ τοῦ πρώτου τούτου βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης, ὁ Νάρκισσος
ἐξηκολούθησε τὰ μαθήματά του ὄχι μόνον εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ἄν-
δρου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὸν πρωτοσύγκελλον τοῦ πρώην Σαλμαθοῦντος,
ὅστις ἰδίως τὸν προήλειφεν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά.

Ἐντὸς τοιαύτης προσφυοῦς ἀτμοσφαιράς προητοιμάζετο ὁ νέος
διὰ τὸ στάδιόν του. Μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν τινῶν ὁ ἀναγνώστης ἐπρό-
κειτο νὰ προχειρισθῆ εἰς διάκονον, ὅτε ἤλθεν εἰς Ἄνδρον ἡ εἶδησις,
ὅτι ἀπεβίωσεν ὁ θεῖος του, οἱ δὲ συμπολίται του τὸν προσεκάλουν πρὸς
παραλαβὴν τῆς ἱερᾶς διαδοχῆς. Ἦτο νέος εἰσέτι διὰ τὰ καθήκοντα
ἱερέως, ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ περιπέσῃ εἰς ξένας χεῖρας τὸ οἰκογενεια-
κὸν προνόμιον. Ὁ πρώην Σαλμαθοῦντος, καίτοι φέρων βαρέως τὴν
στέρησιν τοῦ ἀναγνώστου καὶ μέλλοντος διακόνου του, τὸν ἔστειλε
μὲ τὴν εὐχὴν του εἰς τὴν πατρίδα πρὸς εὕρεσιν νύμφης προτοῦ τὸν
χειροτονήσῃ.

Τοῦτο οὐδαμῶς δυσηρέσκει οὐδὲ ἐδυσκόλευε τὸν Νάρκισσον,
καθόσον ἡ ἐκλογή ἦτο ἐκ τῶν προτέρων ὠρισμένη. Ἐκ βρεφικῆς σχε-
δὸν ἡλικίας ἐθεώρει τὴν Ἀρετούλαν ὡς μέλλουσαν γυναῖκα του. Οἱ
γονεῖς τῶν δύο παιδίων ἐπεκύρωσαν παιδιόθεν τὸ συνοικέσιον, κατὰ
τὸ ἡμισυ παίζοντες καὶ κατὰ τὸ ἡμισυ σπουδάζοντες, ἀλλ' ὁ μικρὸς
Νάρκισσος παρεδέχθη ἐξ ἀρχῆς τὸ σπουδαῖον μόνον μέρος τῆς ὑπο-
θέσεως, ὅτε δὲ ἀνεχώρησεν εἰς Ἄνδρον, ἀντήλλαξε μετὰ τῆς μικρᾶς
συμπαικτρίας του ὑπόσχεσιν ἀμοιβαίας πίστεως.

Μετὰ ὀκτῶ ἐτῶν ἀπουσίαν εὔρε τὴν Ἀρετούλαν μεταβληθεῖσαν

εις νέαν κομψήν και ὠραίαν, ἀλλὰ και ἡ ξανθὴ κεφαλὴ τοῦ Ναρκίσσου δὲν ἠλαττοῦτο ὠραιότητος ὑπὸ τὸν μαῦρον σκοῦφον τοῦ ἀναγνώστου. Ὁ συνοδεύσας τὸν γαμβρὸν Δεσπότης ηὐλόγησε τὸν γάμον, ἐχειροτόνησε τὸν νεανίαν διάκονον και πρεσβύτερον και ἐπέστρεψε πάλιν εἰς Ἄνδρον.

Πρὸ τριῶν ἤδη μηνῶν ὁ Νάρκισσος ἦτο ἱερεὺς, τὰ πάντα δ' ἔβαιον κατ' εὐχήν. Οἱ χωρικοὶ ἐφέροντο πρὸς τὸν ἐφημέριόν των μὲ σέβας ἀνώτερον τοῦ ὀφειλομένου εἰς τὴν ἡλικίαν του, ἡ σύζυγός του προητοιμάζε τὸν διάδοχον, οἱ ἀγροὶ του προεμήνουον εὐκαρπία, αἱ πρόσοδοι τῆς ἐκκλησίας δὲν ἠλαττώθησαν. Τί ἄλλο ἠδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ ; Και ὁμως ἡ εὐτυχία του δὲν ἦτο ἐντελής. Τὴν ἐπεσκίαζε μία μεγάλη και διαρκὴς ἀνησυχία. Ὁ ἱερεὺς παραμυθεῖ τοὺς ψυχωραγοῦντας και κηδεύει τοὺς νεκρούς ! Τοὺς νεκρούς ! Ἰδοὺ ἡ σκέψις, ἡ ὁποία τὸν ἐβασάνιζε· τὸ νέφος, τοῦ ὁποίου ἡ σκιά ἐμαύριζε τὸν φαιδρὸν ἄλλως ὀρίζοντα τοῦ βίου του.

Ὁ τρόμος τοῦ θανάτου τὸν κατεῖχεν ἀφότου τὸν ἔφερον, μικρὸν ἔτι, ν' ἀσπασθῇ τὰ κλειστὰ ψυχρὰ βλέφαρα τοῦ νεκροῦ πατρός του. Ἄληθῶς, παρευρέθη εἰς πολλὰς κηδείας ἔκτοτε. Ζῶν πλησίον ἱερέων πάντοτε, ἀνατραφεὶς οὕτως εἰπεῖν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, πῶς ἠδύνατο νὰ μὴ παρακολουθῇ και νὰ μὴ λαμβάνῃ και οὕτως τὸ μέρος του εἰς τὰς νεκρωσίμους τελετάς ; Ἄλλ' ὁμως εὗρισκε πάντοτε τὸν τρόπον νὰ ὑπεκφεύγῃ τὴν θέαν τοῦ θανάτου. Προσηλῶν τὰ ὄμματα εἰς τὴν λαμπάδα ἢ εἰς τὸ ψαλτήριον, τὸ ὁποῖον ἐκράτει, κρυπτόμενος τὸ κατὰ δύναμιν ὀπισθεν τῶν ὑψηλοτέρων ὁμηλικῶν του, ποτὲ δὲν ἀνύψωσε τὸ βλέμμα πρὸς τὸ ἄπνουν τοῦ νεκροκραβάτου φορτίον, ποτὲ δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὴν σπαραξικάρδιον πρὸς τοὺς ἐπιζῶντας πρόσκλησιν τοῦ νὰ δώσουν τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν εἰς τὴν σάρκα, ἐξ ἧς ἀπεχωρίσθη ἡ ψυχὴ.

Ἄλλ' ὁμως πῶς ἠδύνατο, γενόμενος ἱερεὺς, νὰ ἀποφύγῃ ἐφεξῆς τῆς ἀποσυνθέσεως τὴν ἐπαφήν ; Ἡσθάνετο ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξοικειωθῇ πρὸς τὸ ἀπαίσιον θέαμα. Ἐξωμολόγησε πρὸς τὸν Δεσπότην τοὺς φόβους του, ἐξεμυστηρέυθη τοὺς ἐνδοιασμούς του, ἀπεκάλυψε τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλ' ὁ γέρον τὸν ἐνουθέτησε, τὸν ἐπέπληξε, τὸν ἐνεθάρρυνε, τὸν ἐβεβαίωσεν ὅτι θὰ συνηθίσῃ και αὐτὸς καθὼς τόσοι ἄλλοι εἰς τὴν φρίκην τοῦ θανάτου, ἀνύψωσε τὸ φρόνημά του, ὑποδεικνύων τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἱερέως παρὰ τὴν

κοίτην τοῦ ἀποθνήσκοντος καὶ τὸν λάκκον τοῦ τεθνεῶτος. Ὁ Νάρκισσος ἐπέισθη. Ἐπέισθη, ἀλλ' ὁ φόβος δὲν ἐξέλιπεν. Ἐπὶ τρεῖς ἡδη μῆνας, ὀψέποτε ἤρχετό τις πρὸς ἐπίσκεψίν του, ἔτρεμε μὴ ἔρχεται φέρων ἀγγελίαν θανάτου. Μέχρι τοῦδε διέφυγε τὴν φοβερὰν δοκιμασίαν, ἀλλ' ἐσκέπτετο ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραταθῆ ἐπὶ πολὺ ἢ μὴ ἐμφάνισης τοῦ θανάτου εἰς τὴν νῆσον του. Καὶ τώρα, ἐνῶ κατέβαινε γλυκὺς ὁ ὕπνος εἰς τὰ βλέφαρά του, μεταξύ τῶν εὐαρέστων εἰκόνων ὅσαι ἐπλανῶντο ὡς σκιαὶ ὀνείρων ἐνώπιόν του, ἀνεμειγνύοντο καὶ σκηναὶ ὀδυνηραὶ ἐπιθανάτου ἐξομολογήσεως.

Ἄλλὰ βαθηδὸν αἱ εἰκόνες αὗται ἐθολώθησαν πᾶσαι καὶ ἀπεσβέσθησαν, τὰ ἡμίκλειστα βλέφαρά του ἐκλείσθησαν ἐντελῶς, ἡ χεὶρ ἔπεσε βαρεῖα ἐπὶ τοῦ τάπητος, ἡ παρεὶὰ ἐβυθίσθη εἰς τὸ προσκέφαλον, καὶ ἐντὸς τοῦ σκιεροῦ καὶ ἡσύχου δωματίου ἀντήχησεν ἰσχυρὰ καὶ ἰσόχρονος ἡ ὑγιῆς ἀναπνοὴ τοῦ ἀποκοιμηθέντος ἱερέως.

Ἡ παπαδιὰ ἐν τούτοις ἀπετελείωσεν τὴν ἐργασίαν της καὶ βαινοῦσα ἀκροποδητί, διὰ νὰ μὴ ταράξῃ τὸν ἄνδρα της, μετέβη εἰς τὸν κοιτῶνα καὶ μετ' ὀλίγον ἐπανῆλθε φέρουσα μικρὸν δέμα. Ἐκάθισεν εἰς τὸ παρὰ τὴν σβεστήν ἐστίαν σκαμνίον, ἤνοιξε τὸ δέμα καὶ ἠπλωσεν ἐπὶ τῶν γονάτων της τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ περιεχόμενα. Ἦσαν βρεφικὰ ἐνδύματα, δανεισθέντα ὡς δείγμα διὰ τὰ ἐργόχειρα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐσκόπευε ν' ἀφοσιωθῆ ἐφεξῆς. Καὶ τὰ ἐβλεπεν ἡ παπαδιὰ μετὰ πόθου, καὶ τὰ παρετήρει μετὰ βραδύτητος, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεκρύπτετο ἄλλο αἰτήμα ἢ ἡ περὶ τὴν ἐπεξεργασίαν των προσοχή. Καὶ διακόπτουσα τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐνδυμάτων, ἔστρεφεν ἐν τῷ μεταξύ τὸ βλέμμα καὶ ἐβλεπε ρεμβάζουσα τὸν ἡσύχως κοιμώμενον σύζυγόν της.

Ἦχος βημάτων βαρέων προχωρούντων πρὸς τὴν οἰκίαν διέκοψεν αἴφνης τὴν ἐξω ἡσυχίαν. Τὰ βήματα διεκόπησαν πρὸ τῆς θύρας, καὶ τὸ ἄνω φύλλον αὐτῆς, ὑπέικον εἰς πίεσιν χειρὸς ὠθούσης ἐξωθεν, ἔτριξεν ἑλαφρῶς καὶ ἠνοιχθῆ κατὰ τὸ ἥμισυ. Τὸ φῶς εἰσῆλθεν ἄφθονον ἐντὸς τοῦ δωματίου, ἡ ἀναπνοὴ τοῦ ἱερέως μετέβαλε ρυθμόν, ἀλλ' ὁμως δὲν ἔπαυσεν ἀντηχοῦσα, ἡ δὲ παπαδιὰ στρέψασα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἀνοιχθὲν θυρόφυλλον, ἔθεσε τὸν δάκτυλον εἰς τὰ χεῖλη, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ σιωπὴν εἰς τὸν ἀνοίξαντα.

Ἐντὸς τοῦ φωτεροῦ τετραγώνου, τοῦ σχηματισθέντος διὰ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ ἄνω μέρους τῆς θύρας, προέκυπτε τὸ στήθος καὶ ἡ κεφαλὴ γέροντος χωρικοῦ. Τὸ παλαιὸν φέσι του περιέδεδε μανδῆλιον

βαμβακερόν, τοῦ ὁποῖου αἱ λευκαὶ ἄκρα ἐκρέμαντο ὀπισθεν πρὸς προ-
φύλαξιν τοῦ ρυτιδωμένου αὐχένος του. Ὑπὸ τὸ φέσι ἔλαμπον οἱ ζωη-
ροὶ ὀφθαλμοὶ του, σκιαζόμενοι ἀπὸ δασείας πολιᾶς ὀφρῦς.

Ὁ ἰδρῶς ἔσταζεν ἀπὸ τοὺς κροτάφους του. Διὰ τῆς δεξιᾶς χει-
ρὸς ἐκράτει ράβδον στηριζομένην ἐπὶ τοῦ ὤμου του, ἀπὸ δὲ τὴν ἄκραν
τῆς ράβδου ἐκρέματο ἐπὶ τῶν νώτων του καλάθιον σκεπασμένον μὲ
φύλλα λαχάνων.

Ἡ παπαδιὰ ἐγερθεῖσα ἐπλησίασεν ἀφοφητὶ πρὸς τὴν θύραν.

—Καλημέρα, γερο-Θανάση, ἐπιθύρῃσεν. Ὁ παπὰς κοιμᾶται.

—Τὸ βλέπω, παπαδιά μου, ἀπεκρίθη ὁ γέρον προσπαθῶν ἀνεπι-
τυχῶς νὰ καταβιβάσῃ εἰς ψιθυρισμὸν καὶ οὗτος τὸν ἤχον τῆς βραγχώ-
δους φωνῆς του. Τὸ βλέπω, ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ξυπνήσῃ.

—Τί τρέχει ; τί τὸν θέλεις ;

—Δὲν τὸν θέλω ἐγώ, δόξα σοι ὁ Θεός ! Ὁ λεπρὸς τὸν θέλει.

—Κύριε ἐλέησον ! Ὁ λεπρὸς ! ἐπανελάβεν ἡ παπαδιὰ.

Καὶ ἀνελογίσθη διὰ μιᾶς τοὺς φόβους τοῦ συζύγου τῆς—τὴν
φρίκην του ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸν λεπρὸν τὴν ἐξάσκησιν τῶν δυσχερῶν
καθηκόντων του—καὶ τὴν ἀπόστασιν ἕως εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς
νήσου, ὅπου ὁ δυστυχῆς ἐκεῖνος διήρχετο τὸν ἔρημον βίον—καὶ τὸν
πολὺν καύσωνα τῆς θερινῆς ἐκείνης ἡμέρας.

—Ἐτελείωσαν μοῦ φαίνεται τὰ ψωμιά του, ὑπέλαβεν ὁ χωρικός.

—Κύριε ἐλέησον, ἐπανελάβεν ἡ παπαδιὰ, μὴ εὐρίσκουσα ἄλλας
λέξεις πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἀδημονίας τῆς καὶ στρέφουσα τὰ ἀνήσυχα
βλέμματα πρὸς τὸν καναπέν.

Ὁ ἱερεὺς ἤκουσε τὰ πάντα, ἀλλὰ τὰ ἤκουσεν ὡς εἰς ὄνειρον. Τὸ
ἄνοιγμα τῆς θύρας διέκοψε τὸν ὕπνον του, ἀλλ' αἱ αἰσθήσεις του ἔμ-
νον εἰσέτι εἰς νάρκωσιν, αἱ δὲ ἰδέαι συνωθοῦντο συγκεχυμένοι καὶ ἄνευ
σειραῶς ἐντὸς τῆς κεφαλῆς του. Εἶδε διὰ τῶν κλειστῶν βλεφάρων τὸ
χυθὲν ἐντὸς τοῦ δωματίου φῶς, ἤκουσε τὴν γυναῖκα του προσαγορεύ-
ουσαν τὸν γερο-Θανάσην, ἤκουσεν ὅτι ὁ λεπρὸς τὸν θέλει. . . Ἄλλ' ἡ
τελευταία τοῦ γέροντος φράσις καὶ τὸ δεύτερον τῆς συζύγου του
«Κύριε ἐλέησον» τὸν ἀφύπνισαν ἐντελῶς.

Ἄνεκυψε τὴν κεφαλὴν, κατεβίβασε τοὺς πόδας, καὶ καθήμενος ἐπὶ
τοῦ καναπέ, μὲ τὰς δύο χεῖρας στηριζομένας ἐπὶ τοῦ τάπητος, μὲ τὰ
βλέμματα προσηλωμένα πρὸς τὴν θύραν καὶ τὰ χεῖλη ἡμιανοικτά, ἔμ-

νεν ακίνητος και σιωπηλός. Ἐσκέπτετο ἄραγε ; Ὅχι δὲν ἐσκέπτετο, ἀλλ' ἐφαντάζετο ὅτι βλέπει ἐνώπιόν του τὴν ἑλεεινὴν καλύβην ἐπὶ τῶν βράχων, ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, ὅπου πρὸ ἐτῶν πολλῶν, ὠθούμενος ὑπὸ παιδικῆς περιεργείας ἐπλησίασε διὰ τὰ ἴδια τί ἐστὶ λεπρός. Ἐφαντάζετο ὅτι βλέπει τὸν δυστυχεῖ τῆς καλύβης κάτοικον, καθὼς τὸν εἶδε τότε καθήμενον κατὰ γῆς εἰς τὴν σκιὰν μιᾶς κέδρου, καθαρίζοντα χόρτοτα ἄγρια ἐντὸς τῆς πηλίνης χύτρας του καὶ στρέφοντα μετ' ἀπορίας τὰ ἄγρια ἐντὸς τῆς πηλίνης χύτρας του καὶ στρέφοντα μετ' ἀπορίας τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν μικρὸν ρασοφόρον. Ἀνεπόλει πῶς, ὅτε εἶδε τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην μορφήν, ρίγος φρίκης τὸν κατέλαβε καὶ ἔφυγε δρομαίως πρὸς τοὺς συντρόφους του, οἵτινες ἀτολμότεροι τὸν ἐπερίμενον μακρὰν τῆς καλύβης...

—Νὰ μὲ συμπαθήσης, παπὰ μου, εἶπεν ὁ γερο-Θανάσης. Σ' ἐξύπνησα. Ἀλλὰ ψυχομαχεῖ ὁ λεπρός καὶ σὲ θέλει· καὶ εἶναι πολὺς ὁ δρόμος ἕως ἐκεῖ. Ἴσως δὲν τὸν προφθάσης.

Ὁ παπα-Νάρκισσος ἠγέρθη.

—Παπαδιά, εἶπεν, ἡ δὲ φωνὴ του ἔτρεμεν ὀλίγον. Τὸ καλυμμαύχι καὶ τὸ ράσον μου.

Ἐπήκουσεν ἐκείνη σιωπῶσα καὶ ἔφερεν ἐκ τοῦ κοιτῶνος τὰ ζητηθέντα.

—Δὲν θὰ κάμης πεζὸς τὸσον δρόμον, παπὰ μου, ὑπέλαβε θωπευτικῶς.

—Ὅχι, ὄχι, εἶπεν ὁ γερο-Θανάσης. Πηγαίνω νὰ εὕρω κτῆμα κι ἔρχομαι ἀμέσως νὰ τὸν πάρω.

—Θὰ ἔλθης μαζί μου ; ἠρώτησεν ὁ ἱερεὺς.

—Καὶ βέβαια.

Ὁ γέρον ἀνεχώρησεν ἐσπευμένως πρὸς εὐρεσιν κτήματος, ὡς ὀνομάζουν εὐφήμως τὰ κτήνη των οἱ νησιῶται.

—Ἰδέ, ἔλεγεν ὁ ἱερεὺς πρὸς τὴν σύζυγόν του, ἐνῶ ἔνιπτε τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον εἰς τὸν νεροχύτην. Ἰδέ· ὁ γερο-Θανάσης εἶδε τὸν λεπρὸν καὶ τὸν ἐβοήθησεν, ἔρχεται πεζὸς ἀπ' ἐκεῖ καὶ εἶναι πρόθυμος νὰ κάμῃ πάλιν τὸν δρόμον μαζί μου. Διὰ τί ; Χάριν φιλανθρωπίας. Κι ἐγὼ συλλογίζομαι τὴν φρίκην τοῦ νὰ παρασταθῶ εἰς τὸ ψυχομαχητὸν ἐνὸς χριστιανοῦ ; Θὰ διστάσω, ἐνῶ πρόκειται περὶ ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντός μου ;

Ἡ παπαδιά τὸν ἤκουε προσπαθοῦντα διὰ τῶν λόγων τούτων νὰ ἀνυψῶσι τὸ θάρρος του, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ προσθέσῃ τι καὶ αὐτὴ

πρὸς ἐνίσχυσίν του. Ἐπρόσφερον ἐν σιωπῇ τὸ προσόψιον εἰς τὸν ἄνδρα τῆς, ἐκεῖνος δὲ ἐσπογγίσθη, ἐφόρεσε τὸ ράσον, ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καλυμμαύχιον, ἐφίλησε τὴν σύζυγόν του εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἐξῆλθε κρατῶν εἰς χεῖρας τὰ κλειδιά τῆς ἐκκλησίας.

Ἡ οἰκία τοῦ ἱερέως ἔκειτο, τελευταία καὶ ἀπομονωμένη, εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἀποτόμου κορυφῆς, τῆς ὁποίας τὰ πλευρὰ κατεῖχον αἱ λοιπαὶ οἰκοδομαὶ τοῦ χωρίου, ὑπερκείμεναι ἀλλήλων. Εἰς τὸ μέσον περίπου αὐτῶν ἦτο ἡ μικρὰ ἐκκλησία τῆς Ὑπαπαντῆς, κτήριον παλαιὸν βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, μὲ τροῦλον πυργοειδῆ ὑψούμενον ὑπεράνω τῶν πέριξ ταπεινῶν οἰκιῶν. Ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως μέχρι τῆς ἐκκλησίας ἡ στενὴ λιθόστρωτος ὁδὸς ἀνέβαινε ἐλικοειδῶς, ὃ δὲ ἥλιος, ἀκτινοβολῶν κατὰ κάθετον, καθίστα κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν κοπιωδεστέραν τοῦ συνήθους.

Τὰ παράθυρα τῶν ἐκατέρωθεν οἰκίσκων ἦσαν κλειστά, ποῦ καὶ ποῦ ὅμως τὸ ἄνω φύλλον τῆς θύρας ἦτο ἀνοικτόν, ὃ δὲ οἰκοδεσπότης ἦ καὶ ἡ σύζυγός του στηρίζοντες τοὺς βραχίονας ἐπὶ τοῦ κλειστοῦ κάτω φύλλου ἐφαίνοντο περιμένοντες τὴν διάβασιν τοῦ ἱερέως. Ὁ γερο-Θανάσης διαβαίνων διέδωκε τὴν εἴδησιν ὅτι ὁ λεπρὸς ἀποθνήσκει. Καὶ ἔχαιρέτα ὁ ἱερεὺς τοὺς χωρικούς :

—Καλημέρα, κύρ Γιάννη.

—Ὦρα καλή, κυρὰ Θάναϊνα.

—Ἡ εὐχή σου, παπά μου.

Προφανῶς εἶχον πάντες διάθεσιν δι' ἐκτενεστέραν συνδιάλεξιν, ἀλλ' ὁ παπὰς ἐβιάζετο. Ἀνῆλθεν ἰδρωμένος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἤνοιξε τὴν θύραν, εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ δροσεροῦ ναοῦ, ἔλαβεν εὐλαβῶς ἐκ τοῦ ἀναιμάκτου θυσιαστηρίου τὸ ἱερόν τῆς θείας Μεταλήψεως σκεῦος καὶ τὸ εὐχολόγιόν του, τὰ ἐτύλιξεν ἐντὸς τοῦ περιτραχηλίου του, περιέδεσε τὸ περιτραχήλιον ἐντὸς μαύρης λινῆς ὀθόνης καὶ ἐξῆλθεν.

Ἐκλείε μόλις τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας, ὅτε ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ γερο-Θανάση παροτρύνοντος τὸ κτῆμα. Τὸ ζῶον δὲν ἐφαίνετο πρόθυμον εἰς ἐκδρομὴν ἐντὸς τοῦ καύσωνος. Ὁ ἱερεὺς προέβη εἰς προὔπαντησίν του, τὸ ἐθώπευσεν, ἀνέβη εἰς τὴν ράχιν του, ἀφοῦ ἐναπέθεσεν ἀσφαλῶς τὸ δέμα ἐντὸς τοῦ κόλπου του, καὶ ἤρχισεν ἡ πορεία. Ὁ γέρων χωρικός παρηκολούθει πεζός.

Πλειότεραι θύραι ἦσαν ἤδη ἀνοικταί, οἱ δὲ εὐσεβεῖς χωρικοί, γνω-

τείνων ὁ διπλοῦς κρότος τῶν πετάλων τοῦ ζώου καὶ τῶν βημάτων τοῦ γέροντος χωρικοῦ, ἐνῶ ὁ ἥλιος ἔκαιε τοὺς ὤμους του, εἰκόνες ἀπαίσιοι ἐξετυλίσσοντο καὶ πάλιν ἐνώπιον τῶν ἀφηρημένων ὀφθαλμῶν του. Ἐπροσπάθει διὰ τῆς σκέψεως νὰ ὑπερνηκίησῃ τὴν φαντασίαν του, ἀλλ' ἡ σκέψις δὲν ἴσχυεν. Ἐφοβεῖτο, ἐφοβεῖτο ὁ δυστυχής!

Δὲν εἶχεν εἰσέτι ὁμιλήσει, ἀλλ' οὐδ' ὁ συνοδοιπόρος του διέκοψε τὴν σιωπὴν. Ὅτε περιπατεῖ τις ὑπὸ τὸν ἥλιον ἐπὶ ἐδάφους δυσκόλου, ἀκολουθῶν μάλιστα τὸ βάδισμα ζώου εὐρώστου, δὲν θεωρεῖ συνήθως τὴν περίστασιν ἐρμοδίαν πρὸς συνομιλίαν, καὶ ἂν ἔτι δὲν ἔχει τὴν ἡλικίαν τοῦ γερο-Θανάση. Ἐπὶ τέλους ὁ ἱερεὺς ἀνέκυψεν ἐκ τῶν ζοφερῶν ρεμβασμῶν του. Ἦκουσε τὸν γέροντα ὀπισθὲν του ἀσθμαίνοντα, καὶ σύρας πρὸς τὸ στῆθος του τὸ σχοινίον ἐκράτησε τὸν ὄνον. Ὁ χωρικός ἐπέσπευσε τὸ βῆμα καὶ ἤλθε πλησίον του.

- Τί ἔπαθες, παπά μου; Τί στέκεις;
- Θὰ κατέβω ν' ἀνέβης σύ, καὶ ὅταν κουρασθῶ ἀλλάζομεν.
- Καλέ, τί λόγος! Νὰ καθίσω ἐγὼ καὶ νὰ περιπατῆς ἐσὺ!
- Εἶσαι κουρασμένος, γέρο μου.

— Ἐγὼ κουρασμένος! Βαστοῦν ἀκόμη τὰ κόκαλά μου κι ἔννοια σου! Ποῦ ἠκούσθη νὰ περιπατῆ ὁ παπὰς μὲ τὰ ἄγια καὶ νὰ πηγαίνει ἐμπρὸς ὁ ἀγωγιάτης μὲ τὸ κτῆμα. Ἐμπρὸς!

Τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπεδέχετο περαιτέρω συζήτησιν. Ὁ ὄνος ὑπέικων εἰς τὴν ἠθικὴν πίεσιν τῆς φωνῆς τοῦ γέροντος καὶ εἰς τὴν διὰ τοῦ γρόνθου του ἐπικύρωσιν τοῦ ἐκφωνηθέντος Ἐ μ π ρ Ὗ ς, ἐπανέλαβε ζωηρῶς τὴν πορείαν. Ἀλλ' ὁ ἱερεὺς ἐχαλίνωσε τὴν ὀρμὴν του διὰ ν' ἀκολουθῆ μετὰ πλειοτέρας ἀνέσεως ὁ πεζὸς γέρον καὶ διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν μετ' αὐτοῦ συνομιλίαν.

- Θὰ τὸν προφθάσωμεν ζωντανόν; Τί λέγεις;
- Τί νὰ σοῦ πῶ; Ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰς τὰ ἔσχατά του.
- Πῶς τὸν ἄφησες; Πῶς ἦτο;
- Πῶς νὰ εἶναι; Ὡσὰν ἄνθρωπος ὁποῦ ψυχομαχεῖ.

Τοῦτο ἤθελε νὰ μάθῃ ὁ ἱερεὺς! Πῶς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ψυχομαχῆ, ἀλλ' ἡ ἀπόκρισις τοῦ χωρικοῦ δὲν τὸν ἐφώτισεν. Ἐπεθύμει ν' ἀκούσῃ περιγραφόμενον τὸ θέαμα, τὸ ὁποῖον ἀπετροπιάζετο προτοῦ τὸ ἴδῃ. Ἦλπιζεν ὅτι ἡ ἐκ τῶν προτέρων περιγραφή ἤθελεν ἐξοικειώσει αὐτὸν πρὸς ὅ,τι παιδιόθεν ἐφαντάζετο μετὰ φρίκης. Καὶ ἐπάλαυνεν ἐντὸς τῆς ψυχῆς του τὸ ταπεινὸν αἴσθημα τοῦ φόβου πρὸς τὸ εὐγενές

αἴσθημα τοῦ καθήκοντος. Ἡ ἀδιαφορία, μὲ τὴν ὁποῖαν ὁ γέρον ὤμι-
λει περὶ τῆς ἀγωνίας τοῦ θανάτου, ἢ προθυμία νὰ ἐπανεέλθῃ πρὸς
τὸν ψυχорραγοῦντα λεπρόν, ἐπηύξανον τὴν ἐνδόμυχόν τοῦ ἱερέως
ἐντροπήν διὰ τὴν ἀτολίαν του.

— Διατί ἤλθες μαζί του; ἠρώτησε μετὰ τινα σιωπῆν. Διὰ νὰ μὲ
συντροφεύσης;

— Καὶ διὰ τοῦτο. Ἄλλ' ὄχι τόσον διὰ τοῦτο, ὅσον διὰ νὰ τὸν πα-
ρασταθῶ εἰς τὰ τέλη του. Ἐσύ, παπά μου, νὰ τὸν μεταλάβῃς καὶ ἔπει-
τα νὰ φύγῃς. Ἐγὼ θὰ μείνω. Ὁλην τὴν ζωὴν τὴν ἐπέρασεν ἔρημος
καὶ μόνος, ἄς ἔχῃ ἓνα χριστιανὸν εἰς τὸ πλευρόν του ἐνῶ ἀποθνήσκει,
ὁ κακόμοιρος!

— Εἶσαι, ἀλήθεια, καλὸς χριστιανός, γερο-Θανάση. Ὁ Θεὸς νὰ
σ' εὐλογήσῃ! Ἄλλὰ τὸ χρέος τοῦτο εἶναι ἰδικόν μου, καὶ θὰ τὸ ἐκτε-
λέσω ἐγώ. Ἐγὼ θὰ τοῦ κλείσω τὰ βλέφαρα.

Καὶ ἤσθάνθη τὸν λάρυγγά του στενούμενον ὑπὸ συγκινήσεως.

Ἐξηκολούθησαν ἐν σιωπῇ τὴν ὁδοιπορίαν. Ἡ ὁδὸς δὲν ἐφράσ-
σето πλέον ἐκατέρωθεν ὑπὸ τοίχων, ἀλλὰ διέσχισε θάμνους σχοίνων
καὶ κομάρων καταβαίνουσα πρὸς τὰ ἀπόκρημα τῆς νήσου παράλια.
Ἐντὸς ὀλίγου ἔκαμψε πρὸς τ' ἀριστερὰ παρὰ τὰς ὑπωρείας γυμνοῦ
λοφίσκου καὶ εἶδε μακρόθεν ὁ ἱερεὺς μίαν κέδρον ἐκεῖ μονήρη, ὑπὸ δὲ
τὴν σκιάν της τοὺς τοίχους τῆς καλύβης τοῦ λεπροῦ.

Πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν ὑπὸ τοὺς κλῶνας τῆς κέδρου ἐκείνης εἶ-
δεν ὁ Νάρκισσος τὸν δυστυχῆ ἐρημίτην, ὅστις πρὸ πολλῶν καὶ τότε
ἐτῶν κατῴκει ἐκεῖ. Εἰς τὴν ἐσχατιάν ἐκείνην τῆς νήσου, μόνος, ἔρημος,
μακρὰν πάσης κοινωνίας ἀνθρώπων, διῆλθε τὸν βίον φέρων τὸ βάρος
προγονικῆς συμφορᾶς, ἀνεύθυνος αὐτός, ζῶν ἄνευ ἐλπίδος, ἄνευ παρη-
γορίας, ἄνευ σκοποῦ. Ὁρφανός, ἄκληρος, ἄπορος, κατελήφθη νεώτα-
τος ἔτι ὑπὸ τῆς βλεδυρᾶς νόσου. Οἱ ὁμόχωροί του τὸν ἠνάγκασαν νὰ
ὑποβληθῇ εἰς ἀπομόνωσιν, ἀναλαβόντες τὴν ὑποχρέωσιν τῆς συντη-
ρήσεώς του.

Δὲν ἦτο βεβαίως ὑπέρογκον τὸ βάρος, διὰ τὴν κοινότητα
τῆς νήσου. Ὁ γερο-Θανάσης, τοῦ ὁποῖου οἱ ὀλίγοι ἀγροὶ ἔκειντο
πέραν τῆς καλύβης τοῦ λεπροῦ, ἀνεδέχθη τὴν μεταφορὰν τῆς ἐβδο-
μαδιαίας προμηθείας ἄρτου. Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθη εἰς τοῦτο ἡ ἀγα-
θότης τοῦ φιλανθρώπου χωρικοῦ. Ἐβοήθει τὸν ἄθλιον ἐρημίτην εἰς τὴν

καλλιέργειαν τοῦ μικροῦ κήπου του ἐπισκευάζων τὰ ἐργαλεῖα του, προμηθεύων σπόρους, δίδων συμβουλὰς. Ἔμενε συνομιλῶν μὲ τὸν ἀσθενῆ, ἐξοικειωθεὶς ἐκ τῆς μακρᾶς συνηθείας πρὸς τὸ ἀπεχθές νόσημά του. Καὶ τὸν ἐπερίμενε ὁ λεπρὸς μετρῶν τὰς ἡμέρας καὶ τὰς ὥρας μέχρι τῆς προσεχοῦς ἐπισκέψεως. Ὁ γερο-Θανάσης ἦτο ὁ μόνος σύνδεσμος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ λοιποῦ κόσμου. Οὐδεὶς ἄλλος τὸν ἐπλησίαζε. Ἐὰν χωρικός τις διέβαινε ἐκεῖθεν, τὸν προσηγόρευεν ἐνίοτε μακρόθεν, ἐναπέθετεν ἴσως ἐπὶ βράχου ἀπέχοντος τὴν ἐλεημοσύνην του, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ τὸν ἴδῃ καὶ τὸν ὁμιλήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον.

Ὁ περὶ τὴν καλύβην κήπος τοῦ λεπροῦ περιεκλείετο διὰ φραγῆς ἐκ σπάρτων καὶ κομάρων καὶ ροδοδαφνῶν. Ἀπέναντι τῆς θαλάσσης ἡ φραγὴ διεκόπτετο, δύο δὲ λίθοι ὀγκώδεις, ἐν εἶδει παραστάδων, ἐσχημάτιζον τὴν εἴσοδον, ἀλλὰ θύρα μεταξὺ τῶν λίθων δὲν ὑπῆρχεν.

Ἐκεῖ ἐπέζευσεν ὁ παπα - Νάρκισσος. Ὁ γερο - Θανάσης ἔδесе διὰ τοῦ σχοινίου τοὺς δύο ἐμπροσθίους πόδας τοῦ ὄνου, πρὸς περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν μικρὸν καλλιεργημένον περίβολον, προχωρῶν πρὸς τὴν καλύβην. Ὁ ἱερεὺς τὸν παρηκολούθει. Μετ' ὀλίγα βήματα ὁ χωρικός ἐστράφη.

— Κάθισε ὀλίγον ἔξω ἐκεῖ εἰς τὴν πέτραν, παπά μου, νὰ ἰδῶ πρῶτα τί γίνεται μέσα ὁ ἄμοιρος αὐτός.

Ὁ ἱερεὺς ὑπήκουσε σιωπῶν. Ἔλαβε τὸ δέμα ἐκ τοῦ κόλπου του, τὸ ἔλυσε μὲ τὰς χεῖρας τρεμούσας ὀλίγον, ἔθεσε τὸ περιτραχήλιον μὲ τὰ ἐν αὐτῷ ἐπὶ τῆς πέτρας, ἀπέθεσεν ἐκεῖ καὶ τὸ καλυμμαύχιόν του, καὶ μὲ γυμνὴν τὴν κεφαλὴν, τὰς χεῖρας σταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους, ἐπερίμενε ὄρθιος τὸν γέροντα. Ἦτο κάτωχρος. Μία ἀκούσιος εὐχή, μία ἐμαρτωλὴ ἐπιθυμία εἰσέδυσεν αἴφνης εἰς τὴν ψυχὴν του.—ὦ! ἂν ὁ γέρον ἐπανερχόμενος ἔλεγε: Τετέλεσται!—Ἄλλ' ἀπεδίωξε μετὰ ρίγους τὸν πονηρὸν στοχασμὸν, ἐπεκαλέσθη τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, ἔκαμε τὸν σταυρὸν του, καὶ λαβὼν ἐκ τοῦ διπλωμένου περιτραχηλίου τὸν εὐχολόγιον ἤρχισε ν' ἀναγινώσκῃ τὰς ὠραίας προσευχὰς τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας.

Ἄνεγίγνωσκε καὶ ὁμως ὁ νοῦς του ἦτο εἰς τὴν καλύβην. — Διατί ἀργεῖ ὁ γερο-Θανάσης; Ἠθέλησε νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὴν θύραν τῆς καλύβης, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον τοῦ περιβόλου ἐστάθη διστάζων. Ἠθέλησε νὰ ἐρωτήσῃ ἐκεῖθεν τὸν γέροντα, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ ὑψώσῃ τὴν φωνήν.

Ἐπὶ τέλους ὁ γέρων ἐξηλθε τῆς καλύβης. Ὁ ἱερεὺς τὸν ἠτένισε μὲ βλέμμα ἐρωτηματικόν.

— Ἦτον εἰς βύθος. Τὸν ἐξύπνησα μὲ κόπον. Μόλις ἀκούεται ἡ φωνή του. Ἐλαμψαν τὰ σβησμένα του μάτια, ὅταν ἤκουσεν ὅτι εἶσαι ἐδῶ.

Ἔλα, παπά, ἔλα νὰ τὸν μεταλάβης.

Ὁ ἱερεὺς ἐπέστρεψε πρὸς τὴν εἴσοδον, περιεβλήθη τὸ περιτραχήλιον, ἔλαβεν εὐλαβῶς εἰς χεῖρας τὰ ἅγια καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὴν καλύβην. Ἡ ὠχρότης του μόνη ἐμαρτύρει τὴν ταραχὴν του. Τὸ βῆμα του ἦτο στερεόν, αἱ χεῖρες του δὲν ἔτρεμον καθὼς πρὶν, δὲν ἐδίσταζε πλεόν· ἐνίκησε τοὺς τελευταίους ἐνδοιασμοὺς τῆς δειλίας ἢ συναίσθησις τῆς ἱερᾶς ἀποστολῆς του.

Ὅτε ἐφθασεν εἰς τὴν θύραν, ὁ γέρων, ὅστις τὸν ἠκολούθει παρὰ πόδας, ἔθιξεν ἐλαφρῶς τὸ ράσον του. Ὁ ἱερεὺς μὲ τὸν ἕνα πόδα ἐπὶ τοῦ κατωφλίου, ἐστάθη καὶ ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν. Ἡ ξανθὴ του κόμη ἐκυμάτιζε λυτὴ ἐπὶ τοῦ αὐχένου του.

— Παπά μου, μὴ ἐγγίσης τὸ μανδῆλι εἰς τὸ πρόσωπόν του. Ἐκεῖνος μοῦ παρήγγειλε νὰ τὸ σκεπάσω διὰ νὰ μὴ τὸν ἰδῆς.

— Καλὰ, εἶπεν ὁ ἱερεὺς σοβαρῶς. Μὴ ἔλθης μέσα, ἐὰν δὲν σὲ κράξω. Καὶ εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς καλύβης.

Ὁ γερο-Θανάσης ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς πέτρας παρὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἐπερίμενον. Ἐμείνεν ἐπὶ ὥραν πολλὴν καθήμενος ἐκεῖ. Ἦπόρει πῶς ὁ ἱερεὺς οὔτε φαίνεται οὔτε ἀκούεται. Εἶχε τὴν περιέργειαν νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὴν καλύβην, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ παρακούσῃ τὴν διαταγὴν. Ἐπερίμενε λοιπὸν βλέπων τὴν κυανῆν θάλασσαν ρυτιδουμένην ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὅστις ἐγειρόμενος ἤρχιζε νὰ δροσίζῃ τὴν ἀτμόσφαιραν. Οἱ πέριξ θάμνοι ἀνέδιδον εὐωδίαν ζωογόνον, αἱ σιταρῆθραι πετῶσαι ὀρμητικῶς πρὸς τὰ ὕψη ἐπλήρουν τὸν ἀέρα μὲ τὸ κελάδημά των, ἡ φύσις ἐφαίνετο φαιδρὰ ὅλη καὶ εὐτυχής, ἐνῶ ὁ λεπρὸς ἀπέθνησκεν ἐντὸς τῆς καλύβης του.

Αἴφνης ὁ γέρων χωρικός ἤκουσε βηματισμὸν πλησίον του ἐλαφρόν. Ἐστράφη ἀπορῶν καὶ εἶδεν ἐρχομένην πρὸς τὴν καλύβην τὴν γυναῖκα τοῦ ἱερέως. Ἠγέρθη ἀμέσως καὶ προέβη εἰς προϋπάντησίν της.

— Τί σοῦ ἦλθε νὰ κάμης, τόσον δρόμον πεζῆ, παπαδιά;

— Ἐνόμιζα ὅτι θὰ σᾶς ἀπαντήσω εἰς τὰ μισὰ τοῦ δρόμου καὶ ὀλίγ' ὀλίγον ἦλθα ἕως ἐδῶ. Ποῦ εἶναι ὁ παπάς;

- Μέσα μὲ τὸν λεπρόν.
- Ζῆ ἢ ἀπέθανε;
- "Ὅ,τι καὶ ἂν σοῦ πῶ σὲ γελῶ.
- Δὲν πηγαίνεις νὰ ἰδῆς;
- Μοῦ τὸ ἔχει ἐμποδισμένον ὁ παπάς.

Ἡ παπαδιά ἐσιώπησεν ἐπ' ὀλίγον καὶ ἔπειτα ἐπανέλαβε μετὰ τινος ἀνησυχίας.

- Θὰ νυκτωθῆτε ἐδῶ.
- Δὲν πειράζει. Ἔχει φεγγάρι. Μόνον ἐσύ, τί ἤθελες νὰ ἔλθης;
- Ἔφερα τὸ ράσον.

Καὶ ἔδειξε κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ βραχίονός της ἐπιμελῶς διπλωμένον τὸ καλὸν ράσον τοῦ παπα-Ναρκίσσου.

- Τί τὸ ἔφερες; Μὴ εἶναι κρύον νὰ τὰ φορέση ἀπανωτά;
- Ἴσως χρειασθῆ, εἶπεν ἡ παπαδιά.

Μετά τινα σκέψιν ὁ γερο-Θανάσης ἐπρόσθεσε.

- Μὴ δὲν τὸ θέλεις τὸ ἄλλο ἀπὸ φόβον;
- Ξεύρω κι ἐγώ; Ἄρρωστια εἶναι. Ὅποιοι φυλάγει τὰ ροῦχα του ἔχει τὰ μισά.

Καὶ λέγοντες ταῦτα ἔφθασαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ περιβόλου.

- Κάθισ' ἐδῶ, παπαδιά, εἰς τὴν πέτραν. Θὰ εἶσαι κουρασμένη.
- Ὅχι, δὲν ἐκουράσθηκα. Νὰ πάγω μέσα, γερο-Θανάση;
- Νὰ μὴ θυμώσῃ ὁ παπάς.

Ἡ παπαδιά ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς πέτρας. Ἄνὰ πᾶσαν στιγμήν ἔστρεφε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν καλύβην· ἡ ἀνησυχία ἐζωγραφίζετο εἰς τὸ πρόσωπόν της. Ὁ γέρον τὴν ἐλυπήθη, ἡ συνεμερίζετο ἴσως καὶ αὐτὸς τὴν ἀνυπομονησίαν της.

- Μὴ χολοσκάνης, εἶπε. Πηγαίνω σιγα-σιγὰ νὰ ἰδῶ.

Ἐπροχώρησε βραδέως πρὸς τὴν καλύβην τείνων τὰ ὦτα ἀνὰ πᾶν βῆμα. Δὲν ἤκουε τίποτε. Ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν θύραν, ἐστάθη. Ὁ ἱερεὺς ἔλεγέ τι ταπεινῇ τῇ φωνῇ. Μόλις ἠδύνατο ν' ἀκούσῃ ὁ γέρον. Ἐκυψε τὴν κεφαλὴν ἐντὸς τῆς καλύβης. Τοῦ λεπροῦ ἡ κεφαλὴ δὲν ἐφαίνετο. Τὴν ἀπέκρυπτον τὰ νῶτα τοῦ ἱερέως, ὅστις γονατιστὸς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, κλίνων τὸν αὐχένα πρὸς τὸν λεπρόν προσηύχето. Ἡ λευκὴ ὀθόνη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ γερο-Θανάσης εἶχε καλύψει τὸ πρόσωπον τοῦ ἀσθενοῦς, ἔκειτο ἐκεῖ ἐρριμμένη παρὰ τοὺς πόδας του.

Ὁ χωρικός ἀπεσύρθη ἡσύχως καὶ ἐπέστρεψε πρὸς τὴν εἴσοδον.

Ἡ παπαδιά ἀκίνητος ἐπὶ τῆς πέτρας, ἀκολουθοῦσα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὰς κινήσεις του, ἐπερίμενε τὴν ἐπιστροφήν του.

— Τί εἶδες ; ἠρώτησε.

— Τίποτε.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ὁ ἱερεὺς ἐξῆλθε τῆς καλύβης καὶ μὲ βήματα ἀργὰ διέσχισε τὸν κῆπον. Δὲν ἐφόρει τὸ ράσον του. Εἰς τὰς ἀνωψωμένας χεῖρας ἐκράτει τὸ εὐχολόγιον καὶ τὸ ἀρτοφόριον. Ἐβάδιζε μὲ ὀρθίαν καὶ ἀκίνητον τὴν κεφαλὴν, μὲ τὸ βλέμμα ἤρεμον, ἐνῶ ἔσειεν ὁ ἄνεμος τὴν λυτὴν κόμην του. Ἐφαίνετο ἄλλος ἤδη ἄνθρωπος!

Ἐπλησίασε πρὸς τὸν γέροντα καὶ πρὸς τὴν σύζυγόν του χωρὶς οὐδεμίαν νὰ ἐκφράσῃ ἀπορίαν διὰ τὴν ἔλευσίν της. Ἀμφότεροι ἐκείνοι δὲν ἐκινήθησαν πρὸς προὔπαντήσιν του. Τὸν ἐπερίμενον νὰ ἔλθῃ. Δὲν ἀπηύθυναν ἐρώτησιν πρὸς αὐτόν. Ἐπερίμενον νὰ ὁμιλήσῃ.

— Ἄνεπαύθη, εἶπεν ὁ ἱερεὺς.

Ὁ γερο-Θανάσης καὶ ἡ παπαδιά ἔκαμαν ἐν σιωπῇ τὸν σταυρὸν των.

— Αὔριον τὸ πρωὶ θὰ ἔλθωμεν νὰ τὸν θάψωμεν, ἐξηκολούθησεν.

Ἡ φωνὴ του εἶχε τι τὸ σοβαρὸν, τὸ ἐπιβάλλον. Οὐδέποτε ἡ σύζυγός του τὸν ἤκουσεν ὁμιλοῦντα οὕτω. Τὸν ἤκουε καὶ τὰ δάκρυα ἀνέβαινον ἠσυχῶς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της. Ἠσθάνετο ὅτι ἡ δοκιμασία αὕτη ἐνίσχυσε διὰ παντὸς τὴν ψυχὴν του.

— Νὰ μείνω ἐδῶ τὴν νύκτα ; ἠρώτησεν ὁ γερο-Θανάσης.

— Μεῖνε, θὰ ἔλθω πολὺ πρωί.

Καὶ βλέπων τὴν σύζυγόν του, ἦτις ἔτεινε πρὸς αὐτόν τὸ ράσον :

— Καλὰ ἔκαμες καὶ μοῦ τὸ ἔφερες, εἶπεν. Ἐσκέπασα μὲ τὸ ἄλλο τὸν

νεκρὸν.

Καὶ βαδίζοντες ὁ εἷς παρὰ τὸν ἄλλον ἐπέστρεψαν εἰς τὴν οἰκίαν των πεζοὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ἡ σύζυγός του.

Λημνίτιος Βικέλας

« Διηγήματα »

2. Τ Ο Γ Ι Ο Υ Σ Ο Υ Ρ Ι

Α'.

“Όταν τὸ πρωτάκουσα, ἤμουν παιδί στὰ σπάργανα. Καὶ σὰν ἔφτασα εἰκοσάχρονο παλικάρι, ἔλεγαν ἀκόμη γιὰ κείνο, μὲ τὸν ἴδιο θαυμασμό καὶ περισσότερη φρίκη. Τὸ γιούσουρι, τὸ ἀντρειωμένο γιούσουρι, ποὺ βρίσκεται στὸν κόρφο τοῦ Βόλου ! Τὸ γιούσουρι ποὺ ὤρες ψηλώνει καὶ θεριεύει ὡς τὸ πρόσωπο τῆς θάλασσας· ὤρες χαμηλώνει καὶ γίνεται κάστρο ἀγύριστο μὲ τοὺς ρόζους καὶ τὰ κλαδιά, μὲ τὶς ρίζες καὶ τ' ἀντιρίμματα* ! Κάτω στὸ νησί μας τὸ ἔχουν μόλογο* ! Γενιά σὲ γενιά τὸ παραδίδουν οἱ ναῦτες καὶ πάει ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί, ἀπὸ παιδί σὲ ἀγγόνι, πάντα μεγάλο, θαυμαστὸ πάντα, σκληρὸ σὰ σίδηρο, δυνατὸ σὰ λέοντας, ψυχωμένο κι ἀθάνατο σὰ στοιχειό.

Ἐκεῖνοι ποὺ τὸ πρωτόειδαν, ἔσβησαν ἀπὸ τὴ θύμηση τῶν ἀνθρώπων τώρα. Ἐκεῖνοι ποὺ ὄνειρεύτηκαν νὰ τὸ κόψουν, κοιμοῦνται ἀξύπνητα στὴ γῆ ἢ καὶ στὰ βάθη τῆς θάλασσας. Ἐκεῖνοι ποὺ πῆγαν γυρεύοντάς το, δὲ δευτέρωσαν τὸ σκοπὸ τους. Ἐχει, σοῦ λένε, κατιτὶ πλάνο κι ἐπίβουλο καὶ ἀλλάζει χρώματα καὶ ἀλλάζει σχήματα καὶ γλιστρᾷ σὰ χέλι καὶ θεμελιώνεται σὰν πύργος καὶ φωσφορίζει σὰν ὠκεανόψαρο, ποὺ λύνεται τὸ σῶμα μὲ τὸ πρῶτο ἀντίκρισμα.

Ἐγώ, ἀπὸ μικρὸς ποὺ τὸ ἄκουα, μ' ἔπιανε κατιτὶ παράξενο. Φόβος καὶ μαζί πείσμα. Καλά, ἔλεγα, ὁ διπίθαμος Ἀράπης*, ποὺ ρουφᾷ τὰ πέλαγα καὶ φράζει τὰ ποτάμια μονάχα μὲ τὰ γένια του. Καλά, ἡ ἀθάνατη Γοργόνα* τοῦ Ἀλέξαντρου ἢ ἀδελφή, ποὺ γυρίζει τὴ θάλασσα καὶ στὸ πικρὸ ἄκουσμα βουλιάζει τὰ πλεούμενα σύψυχα μὲ τὴν οὐρά της. Καλὰ κι ὁ Ἄριστος* ποὺ σκοτώνει τὰ θεριά καὶ τὰ βουνὰ γκρεμίζει καὶ ξεριζώνει ρουπάκια* μὲ τὸ κοντάρι του. Μὰ ἓνα δέντρο ἐκεῖ, τοῦ νεροῦ πλάσμα, θρέμμα τοῦ ἄμμου, καὶ νὰ κάνη τόσα θάματα ! Μπᾶ, ντροπὴ μας !

Ἄκουα τοὺς ἄντρες, λεβεντοθρεμμένους, καὶ νὰ μιλοῦν γι' αὐτὸ μὲ τόσο σεβασμὸ, σὰ νὰ μιλοῦσαν γιὰ τὸ Τρισυπόστατο. Τί διάβολο ! Ἐκεῖνοι μιὰ φορὰ ἔβαλαν τὰ στήθη τους ἐμπρὸς στὸ κανόνι τοῦ Τούρκου ! Πῆδηξαν μὲ ἀναμμένο δαυλὶ στὶς μπαρουταποθῆκες του ! Εἶδαν τὸ θάνατο χίλιες φορές, καὶ δὲν τόλμησαν νὰ ξεριζώσουν ἓνα δεντρί ! Δὲν μπορούσα νὰ τὸ χωνέψω.

— Δὲ μοῦ λές, πατέρα ; κάνω κάποτε τοῦ γέροντά μου· τί εἶναι αὐτὸ τὸ γιούσουρι ;

— Ξύλο, παιδί μου, σὰν καὶ τ' ἄλλα· θαλασσόξυλο. Ἄν θέλῃς νὰ τὸ μάθῃς, σύρε νὰ ἰδῆς τὴν πίπα μου.

Πάω μέσα, ἀνοίγω τὸ ἀρμάρι, βρίσκω τὴν πίπα του. Μιά πίπα χοντρή καὶ μεγάλη, μὲ ρόζους, μαύρη-κατάμαυρη, σὰν ἔβενος*.

— Μπά ! τοῦτο εἶναι τὸ γιούσουρι ; τὸ κόβουν λοιπόν ;

— Τὸ κόβουν, λέει ; Ἄφοῦ τὸ ἔχεις στὰ χέρια σου ! Ἐκοψα πῆχες, ὅταν ἦμουν σφουγγαράς.

— Γιατί δὲν πᾶς λοιπόν νὰ κόψῃς καὶ τὸ γιούσουρι τοῦ Βόλου ;

Πέτρωσε εὐθύς τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη του· σοβαρεύτηκε τὸ πρόσωπό του. Γύρισε καὶ μὲ κοίταξε ἀφαιρεμένα, σὰ νὰ ἔλειπε ὁ νοῦς ἀπὸ τὸ κεφάλι του.

— Ἄ ! εἶπε. Τὸ γιούσουρι τοῦ Βόλου δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Πῆγα μιὰ φορὰ κι ἐγώ. Μὰ λίγο ἔλειψε ν' ἀφήσω δίχως ἄντρα τὴ μάνα σου.

— Ἄφοῦ κόβεται !...

— Κόβεται, ὅταν εἶναι μικρὸ. Κάτω στὴ Μπαρμπαριά* εἶναι δάση ὀλάκερα. Ἐκεῖ πού ψαρεύουν τὸ σφουγγάρι, ἔρπαζουν καὶ κάνα κλαρί. Ἔτσι κλεφτά, στὴν ὥρα πού κοιμᾶται. Ἀμα ὅμως ξυπνήσῃ, δὲν τὸ κόβει οὔτε ἡ ρομφαία τοῦ Ἀρχάγγελου.

— Τὸ γιούσουρι τοῦ Βόλου δὲν κοιμᾶται ;

— Κοιμᾶται, μπορεῖ νὰ κάμῃ δίχως ὕπνο ; Μὰ ἐκεῖνο στοίχειωσε πιά ! Ζῆ μὲ τοὺς αἰῶνες. Ποιὸς ξέρεי ἀπὸ πότε ; Νὰ ἰδῆς τῶν παλαβῶν τὰ κόκαλα πῶς κρέμονται πολυέλαιοι ἀπάνω του !...

Καὶ τὸ βλέμμα του κάπως δειλὸ στυλώθηκε ἀπάνω σὲ μιὰ στάμνα, πού ἔστεκε σπασμένη στὴν αὐλή· τὸ μέτωπό του σούφρωσε καὶ κέρωσε, λές κι ἔβλεπε ὄχι νὰ προβάλλῃ ἀπὸ κεῖ.

— Ἐσύ, πατέρα, πῶς πῆγες ! Μὲ τὴ μηχανή ; ξαναρώτησα.

— Ὅχι, μὲ τὴν πέτρα*, σὰν τοὺς Καλυμνιώτες. Ποῦ μηχανὲς στὸν καιρό μας !

— Ἐγὼ σὰ μεγαλώσω, θὰ πάω νὰ τὸ κόψω· εἶπα μὲ πείσμα.

Ἐνόμιζα πῶς θὰ ἔλεγε ὄχι· πῶς θὰ φρόντιζε μὲ χίλια-δύο νὰ μ' ἐμποδίσῃ· πῶς θὰ μοῦ διηγόταν ἱστορίες τρομερὲς γιὰ ν' ἀπελπι-στῶ. Τίποτα ! Μιά στιγμή μὲ κοίταξε συλλογισμένος, ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορφή, σὰ νὰ μετροῦσε τὸ ἀνάστημά μου· χαμογέλασε.

— Καλὰ· σὰ μεγαλώσῃς, νὰ πᾶς· εἶπε μὲ τὴν πρώτη του ἀπάθεια.

Τώρα που είσαι μικρός, σύρε να μάθης τή θάλασσα.

Β'.

Πήγα κι έμαθα τή θάλασσα. Ναυτόπουλο έγινα, έπειτα ναύτης. Είδα φουρτοϋνες, χιονιές, άγριοκαίρια. Πήγα και με σφουγγαράδικα στη Μπαρμπαριά. Μά και ναυτόπουλο και ναύτης και σφουγγαράς, δέν ξεχάσα τò στοιχειωμένο γιούσουρι και τò λόγο που έδωκα στòn πατέρα μου. Μαζί με τò κορμί μεγάλωνε κι ó πόθος μέσα μου, σά να τòn είχα στο αίμα μου. Έγώ ήθελα να κόψω τò γιούσουρι, στην ανάγκη να τò ξεριζώσω και να τò σύρω πίσω από τò καίκι στο νησί μας. Θα τò ξάπλωνα στην άμμουδιά θρασίμι* και θα έβανα διαλαλητή να διαλαλήση σε όλη τή χώρα : «Έβγαΐτε, χωριανοί, να ιδήτε τò μέγα θάμα ! Τò στοιχειό τής θάλασσας νικήθηκε από τού νησιού μας τò στοιχειό, τòn Γιάννο Γκάμαρο. Τρέμουν -τρίζουν τά βουνά ! Έβγαΐτε, χωριανοί, να ιδήτε και να ειπήτε !. . .» Θα έτρεχε άμέσως μελίσι ó λαός· θα έβλεπαν οί θαλασσογέννητοι και θα σταυροκοποϋνταν· θα έβλεπαν οί γυναίκες και θα τρόμαζαν· τά παλικάρια και θα ζηλοφθονούσαν ! Θα δοξαζόμουν στο νησί.

Κι ένας τρόμος μυστικός, μιá λαχτάρα βασάνιζε κάθε τόσο τήν ψυχή μου, μήν προλάβη άλλος και άρπάξη τή δόξα μου. Γυρεύεις τί γίνεται ; Άλλά πάλι ήσύχαζα με τήν ιδέα πώς άλλος άξιότερός μου δέν ήταν δυνατò να γεννηθῆ. Και άκόμη πίστεψα, πώς τò δεντρί εκείνο δέν θα καθόταν τóσους αιώνες εκεί στòn άνήλιαστο θρόνο του, παρὰ για να γίνη μιá μέρα δικò μου παίνεμα.

Κι έτσι έκλεισα τά είκοσι χρόνια μου.

Ψάρευα τò σφουγγάρι με τή μηχανή του καπετάν Στραπάτσου στὴν Έγριπο*. Δώσε άπάνω -δῶσε κάτω φτάσαμε και στòn κόρφο του Βόλου. Άρπαξα τòn καιρό.

— Τί λές, καπετάνιε ; Κάνουμε τήν άπόπειρα ;

— Ποιά ;

— Πάμε να κόψουμε τò γιούσουρι ;

Γέλασε ó καπετάν Στραπάτσος· γέλασαν και οί άλλοι· γέλασα τέλος κι εγώ. Δέν τολμούσα να κάνω τò σοβαρό.

— Τί λές ; μου κάνει· είσαι στα σύγκαλά σου ή να στείλω για τòn παπά ; Άμή ! Πήγαν τóσοι και τóσοι και δέν έκαμαν τίποτα και θα κάνουμε έμεις ;

— Γιατί όχι ; Είμαστ' αδέξιοι ἑμεῖς ; "Ἐπειτα — ἄκου νὰ σοῦ εἰ-
πῶ — ἐκεῖνοι πῆγαν μὲ τὴν πέτρα*. Μιὰ βουτιά, κι ἀπάνω. Τί θές
νὰ κάμουν μὲ μιὰ βουτιά ;

— Μωρέ, κοίτα νὰ βγάλουμε τὸ καρβέλι καὶ ἄφησε τὰ ὄνειρα !
μοῦ λείει τέλος ὁ καπετάνιος.

Δὲν ἀπελπίστηκα. Θὰ τὸν καταφέρω στο ὕστερο, σκέφτηκα.
Καὶ ἀλήθεια, ἔδωκα - πῆρα, τὸν κατάφερα μιὰ Κυριακὴ τοῦ δὲν φα-
ρεύαμε.

— Τί λές, πᾶμε ; τοῦ κάνω.

— Μωρέ, ποῦ νὰ πᾶμε ;

— Γιὰ τὸ γιούσουρι.

— Καὶ ποιός θὰ βουτήξει ;

— Ἐγὼ βουτάω· γι' αὐτὸ ρωτᾶς ;

Πῆγαμε, τέλος. Κοιτάζω μὲ τὸ γυαλι* στὸν πάτο· πουθενὰ
γιούσουρι ! Φέρνω μιὰ βόλτα, δυό, τρεῖς· τίποτα ! "Ἀρχισα ν' ἀπελ-
πίζωμαι. Μιὰν ἀπελπισία παράξενη. Τόσα χρόνια .ὸ ἀνάσταινα στή
φαντασία μου. τὸ ἔβλεπα μπροστά μου, πάλευα μαζί του, τὸ νι-
κοῦσα, καὶ τώρα νὰ βγαίνουν ὅλα ψέματα ! Δὲν μπορούσα νὰ τὸ
ὑποφέρω. Κάπου ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη, κάπου νὰ τὸ συναντήσω, θές
κάτω στοὺς βυθοὺς, θές πέρα στὸ ἀκρογιάλι, θές ἀπάνω στὰ σύγνεφα.
Νὰ τὸ συναντήσω, νὰ μετρηθῶ μαζί του κι ἄς μὲ καταλύση. "Ἄς κρε-
μαστοῦν καὶ τὰ δικά μου κόκαλα ἀπάνω του ὅπως καὶ τῶν ἄλλων
παλαβῶν. "Οχι ὁμως νὰ μὴν τὸ γνωρίσω ποτὲ στὴ ζωὴ μου ! Τότε
θάλασσα, γιατί ἀνασκάλισα τοὺς βυθοὺς ; Μονάχα γιὰ τὸ καρβέλι ;

— Τραβᾶτε γιὰ τὸ λιμάνι· τραβᾶτε νὰ πιοῦμε καὶ καμιά· εἶπε ὁ
καπετάνιος βαριεστισμένος. Οἱ γερόντοι λένε κάποτε παραμῦθια.

Κρύος ἴδρωτας μὲ πῆρε. "Ἀρχισαν νὰ θολώνουν τὰ μάτια μου.

— Καπετάνιε, τοῦ λέω, ἔχε ὑπομονή. Νὰ φέρομε μιὰ βόλτα πάλι.
Οὔτε κείνος ὁμως, οὔτε οἱ λαμνοκόπτοι μὲ ἄκουαν. Τὸ καίκι
γύρισε κι ἔφυγε γιὰ τὸ λιμάνι βαριεστισμένο κι ἐκεῖνο. Ἐγὼ κρεμα-
σμένος στὴν κουπαστή*, δὲν ἔπαυα νὰ κοιτάζω ζερβόδεξα μὲ καρ-
διοχτύπι μεγάλο, σὰ νὰ ζητοῦσα τῆς μάνας μου τὰ κόκαλα. Μάταια
ὁμως ! Τὸ νερὸ πρασινογάλαζο ἔφτανε ὡς κάτω καὶ μοῦ ἔδειχνε ξερὰ
τὰ φύκια· ὄχτους ἐδῶ ἀπόκρημνους, ἐκεῖ ἀμμόστρωτες ἀπλωσιές σου-
φρωμένες, ζεστές, κρεβάτια μαλακὰ γιὰ τὶς νεραίδες. Τὸ γιούσουρι

ὄμως ὄχι· κανένα σημάδι γιὰ τ' ὄνειρεμένο μου δεντρί. Ἔλεγα ν' ἀφήσω τὸ γυαλί καὶ νὰ ξαπλωθῶ στὸ κατάστρωμα. Ἄλλὰ τὴν ἴδια στιγμή θολὸ σύγνεφο ἴσκιωσε μπροστά μου· πίσω ἔμεινε σὰ νὰ διάβηκε φάλαινα.

— Στόπ ! φωνάζω· σταθῆτε !

Στάθηκε τὸ καίκι, γύρισε πίσω στὰ νερά του καὶ εἶδαμε ὅλοι σὰ χιλιόχρονη βελανιδιὰ νὰ κάθεται στὸν πάγκο*. Δὲν ἦταν λοιπὸν ψέμα, δὲν ἦταν παραμῦθι !

Ντύνομαι γοργά, παίρνω τὸ λάζο* στὴ ζώση μου, ἕνα τσεκούρι στὸ χέρι καὶ βουτῶ κάτω. Μὰ καθὼς σήκωσα τὰ μάτια, σύγκρουσέ μ' ἔπιασε. Καλὰ τὸ ἔλεξαν οἱ γέροντές μας. Τί ὁ διπίθαμος Ἀράπης ! Τί Γοργόνα καὶ τί Ἄριστος ! Τοῦτο εἶναι τὸ θάμασμα ! ! Οἱ ρίζες του μελαψές, λεπιδοντυμένες βύζαιναν τὸ μάρμαρο, ἔμπαιναν στὶς σχισμές, ἀγκάλιαζαν τ' ἀγκωνάρια, γάντζωναν τὶς ποδιές του, ἕνα σῶμα, θαρρεῖς, καὶ μιὰ δύναμη. Ἀπάνω ὀρθοκάθεδρος ὁ κορμός, ἀρκουδοντυμένος, μὲ ρόζους ἐδῶ καὶ ἐκεῖ κλειστοὺς στὸ πολυτρίχι μέσα, ὀργιές ψήλωνε. Καὶ ἀπὸ κεῖ κλαδιὰ καὶ ἀντικλάδια μυριόριζα, καμαρωτὰ κι ὀλόισια ἔφευγαν πέρα δῶθε, ψηλὰ καὶ χαμηλὰ, λές κι ἔπασχαν ν' ἀποκλείσουν ὅλον τὸν πλατύχωρο κόρφο μὲ τὸ δίχτυ τους. Ὀλόγυρα τὸ νερό, διάφανο, σὰ γυάλα τὸ σκέπαζε καὶ τὸ ἔλουζε, τροφή μαζί καὶ ταίρι, ἀνάσα καὶ κλίνη του. Καὶ κάτω ἀπὸ τὸ μαρμαρένιο βάθρο σκοτεινὴ ἔχασκε ἡ ἄβυσσος, κρύα καὶ ἄπατη*.

Ἦβρα τὸ δέντρο στὸν ὕπνο του. Μὰ καὶ στὸν ζύπνο νὰ τὸ ἔβρισκα, τὸ ἴδιο ἔκανε. Ἄν ἦταν ν' ὀρπάξω ἕνα κλαδί καὶ νὰ βγῶ ἀπάνω, καλά. Μὰ ἐγὼ ἤθελα νὰ τὸ κόψω σύριζα. Γιὰ τοῦτο κατέβηκα ἐκεῖ. Ἔκαμα τὸ σταυρό μου, ξάμωσα τὸ τσεκούρι καὶ γκόπ ! τοῦ κατάφερα τὴν πρώτη. Ξύπνησε Ὀφισ. . . Καὶ ἀρχίζει ἀμέσως ἕνας σίφουνας, ἕνας χτύπος, ἕνα κακό, λές καὶ χύθηκαν ὅλα τὰ ρέματα ἐπάνω μου. Τὸ νερὸ χόχλασε, δάρθηκε κλωθογύριστα, σκότος πήδησε ἀπὸ τὴν ἄβυσσο κι ἔχασα τὰ πάντα. Ἐκατσα χαμηλὰ, ὀρπάχτηκα σ' ἕνα ρίζωμα νὰ μὴ μὲ σύρουν. Καὶ εἶδα ἄξφανα τοὺς ρόζους τοὺς κλειστοὺς νὰ γλαυκοπταίζουσαν σὰ μάτια ἀράπικα καὶ νὰ χύνεται ἀστρίτης* ἡ φλόγα ἀπάνω μου. Καὶ στὰ κλαδιὰ τὰ λευκοπράσινα εἶδα νὰ κρέμονται τὰ σκέλεθρα τῶν παλαβῶν, ποὺ τόλμησαν νὰ τὰ βάλουν μαζί του. Στὸ βρούχημά του ἄκουσα χτύπο ξεχωριστό. Καὶ δὲν ἦταν

ἄλλος παρὰ τὰ κόκαλα ποῦ δέρνονταν μεταξύ τους, καί τὰ γυμνά ποδάρια λάχιζαν μὲ πείσμα τ' ἄσαρκα μέτωπα, σὰ νὰ τοὺς ἔλε-
γαν :

— Γιατί μᾶς φέρατε δῶ !

Ἄπάνω μοῦ τσίμπασε ὁ καπετάνιος :

— Ἐλα τώρα. Ἐλα καὶ δὲ θὰ κάμης τίποτα.

Δὲ θὰ κάνω τίποτα ! Κι ἐγὼ τὸ κατάλαβα. Μὰ καὶ μὲ τί μοῦ-
τρα ν' ἀνέβω ἀπάνω ; Ποῦ τὸ στοιχειὸ τοῦ νησιοῦ μας πλιά ; Ἄ,
ὄχι· ἂν δὲν κατέβαινα, καλὰ· μὰ τώρα πάει ! Μόλις ἔπεσε ὁ σί-
φουνας, σηκώνω τὸ τσεκούρι καὶ τοῦ καταφέρνω δεύτερη μὲ ὅλη μου
τὴ δύναμη, Πέτρα νὰ χτύπαγὰ, τὸ λιγότερο θὰ ράγιζε· ἐκεῖνο τίπο-
τα. Οὔτε σκλήθρα δὲν ἄνοιξε. Ἄντὶ νὰ πάη μέσα τὸ τσεκούρι, ἔφυγε
πίσω δυὸ πιθαμές, τρεῖς, τέσσαρες, σὰ νὰ χτυποῦσα σὲ λάστιχο.
Πρέπει νὰ τὸ ξεριζώσω· πικροσυλλογίστηκα. Τσιμπάω ἀπάνω :

— Ρίχτε μου τὸ λοστό.

Μοῦ κατεβάζουν τὸ σύνεργο. Ρίχνω πέρα τὸ τσεκούρι καὶ ἀδρά-
χνω τὸ λοστό. Ἀρχίζω τὶς ρίζες. Τυραννήθηκα κι ἐγὼ δὲν ξέρω
πόσο. Ὡρες ἐρχόνταν, ὦρες περνοῦσαν, κι ἐγὼ μὲ τὸ λοστό στὸ
χέρι. Μόνον στεκόμουν κάποτε νὰ πάρω ἀνάσα ἢ καὶ νὰ ριζω γύρω
καμιὰ ματιά. Μποροῦσε τὸ σκυλόψαρο νὰ ριχτῆ ἀπάνω μου. Τέλος
τσιμπάω πάλι :

— Ρίχτε μου τὴ γούμενα*.

— Μωρ' ἔλα πάνω· τσιμπάει ὁ καπετάνιος ἀνυπόμοιος. Γιὰ σένα
τὴ θὲς τὴ γούμενα ; Ἐχουμε καὶ ψιλότερο σχοινί. Ἐλα πάνω· θὰ σοῦ
κόψω τὸν ἄερα !

— Κόβεις τὸν ἄερα, μὰ σχίζω τὸ λάστιχο· τοῦ ἀπαντῶ θυμωμένα.

Ἡ ξέχασες πὼς ἔχω τὸ λάζο μαζί μου ;

Τὰ χρειάστηκε ὁ καπετάν Στραπάτσος· μοῦ ἔριξε τὴ γούμε-
να. Πιάνω ἀπὸ μακριὰ καὶ θηλυκῶν καλὰ τὸν κορμό. Ἐπειτα πη-
γαίνω στὸ ἄλλο πλευρὸ καὶ ἀρχίζω πάλι μὲ τὸ λοστό τὶς ρίζες. Ἐκεῖ-
νο δώστου καὶ γλαυκόπαιζε τὰ μάτια, σὰ νὰ ἤθελε νὰ μὲ μαγνη-
τίση. Ἐσειόταν καὶ τάραζε σὰν ψάρι· τὰ κλαδιά του, χταποδιοῦ ἀπο-
κλαμοί*, λάγγευαν* δῶθε- κείθε, κουλουριάζονταν, τίναζαν καταπάνω
μου τ' ἀκροδάχτυλά τους νὰ μὲ συλλάβουν. Μὰ ποῦ νὰ μὲ συλλά-
βουν ! Καὶ ἂν δὲν ἤξερα καθόλου τὰ δολερὰ παιγνίδια του, κι ἂν δὲν
εἶχα ἀκούσει τὰ καμώματά του, τὰ σκέλεθρα ποῦ ἔβλεπα σφηνωμέ-

να ψηλά ήταν αρκετά να μου δείξουν τὸν κίντυνο. Σὲ κάθε του ἀνακλάδισμα στρεΐδι κολλοῦσα στὰ πλευρὰ τοῦ μάρμαρου. Πόδια, χέρια, μάτια, ὅλα δούλευαν σύγκαира. Καὶ ὁ λοστός, ἀψύς*, ἕνα μὲ τὸ ἄλλο τ' ἀντιρίμματα* τὰ ἔβγαζε ἀπὸ τὰ θαλάμια τους, τὰ χώριζε ἀπὸ τὴν πέτρα, ξεφλουδισμένα πολλές φορές, κι ἄλλες φορές μὲ σκληθρες ἀπὸ χάλαρα*, μὲ φόρτωμα ἀπὸ κοχύλια.

Τέλος κατάλαβα πὼς ἄρχισε νὰ λασκάρη. Ἔχανε τὸ στήριγμά του.

—'Απάνω ! τσιμπάω.

Μὲ ἀνεβάζουν ἀπάνω. Γδύνομαι γοργά, παίρνω τὴν πρώτη ἀνάσα. Μπρέ ! Πῆρε καὶ σουρπῶνε. Ἄντικρυ τὸ Πήλιο ψήλωνε βαθυγάλαζο σὰν ἀπὸ λουλάκι. Τὰ χωριά του ἄσπριζαν στὶς πλαγιές σκόρπια μάρμαρα. Στὸ Βόλο ἀναβαν τὰ φῶτα καὶ ὁ οὐρανός, ὀλοπόρφυρος ἀπὸ τὸ ἥλιοβασίλεμα, ἔβγαζε ἕνα-ἕνα, τρεμόφεγγα τ' ἀστέρια του. Μοῦ φάνηκε, πὼς ξανάζησα, ὅταν εἶδα μπρὸς μου γνώριμα πρόσωπα. Ξέχασα μιὰ στιγμή καὶ τὸ γιούσουρι καὶ τοὺς κόπους μου καὶ τὴ δόξα μου ἀκόμη.

—Τί ἀπόκαμες ; ρωτᾶει ὁ καπετὰν Στραπάτσος.

—Τώρα θὰ ἰδῆς, τοῦ λέω πηδώντας ἀπάνω. Ἔλα, παιδιά ! τὰ κουπιά σας. Τὸ δέντρο θὰ τὸ σύρουμε στὸ νησί ἀπόψε.

—Μωρέ, τί λές ! Δὲν ἔπαθες τίποτα ; Δὲ σ' ἄγγιξε τὸ στοιχειό ; Καὶ ρίχνονται ὅλοι ἀπάνω μου, μὲ ψηλαφοῦν, σφίγγουν τὰ κρέατά μου, κινεῦν τὰ μπράτσα μου καὶ ἀκόμα δὲν πιστεύουν πὼς εἶμαι γερός.

—Μὰ τραβᾶτε, παιδιά, λέω· τὸ δέντρο κόπηκε.

Ρίχνονται στὰ κουπιά· τραβοῦν μὲ δύναμη. Ναί ! Ἄντι νὰ σύρη μπροστά, πίσω πήγαινε τὸ καΐκι μας.

—Μωρέ, μᾶς γελαῖς· λέει ὁ καπετάνιος ἀγανακτισμένος. Τί μολογᾶς πὼς ἔκοψες τὸ γιούσουρι ;

—Μὰ τὸν Ἄι-Νικόλα, τὸ ἴκοψα, τοῦ κάνω· τράβα ! Τ' ἤθελες, νὰ τ' ἀποκόψω, γιὰ νὰ μὲ πλακώση ἀπὸ κάτω ; Δυὸ τραβήγματα θέλει καὶ θὰ ῥθη μὲ τὶς ρίζες του.

Ἀρχίζουμε πάλι τὸ τράβηγμα. Κάπου μιὰ ὥρα ἔτσι παιδευτήκαμε. Ἄκουες τοὺς σκαρμούς κι ἐτριζοβόλουν. Πείσμα ἔπιασε τοὺς ναῦτες καὶ ἀντρεῖούνται σὰν ζωτικά. Ὁ καπετὰν Στραπάτσος ξετρελαμένος ἀπὸ χαρὰ καὶ περηφάνια, ψυχὴ ἔδινε σὲ ὅλους μὲ τὶς

φωνές του :

—'Ω - ώ... 'Ω - ώ !... Γειά σας, παλικάρια ! 'Ισα, λιοντάρια μου !... Ντροπή μας ! Μωρέ, 'ισα, τίγρηδες !...

Και τὰ παλικάρια, τὰ λιοντάρια, οἱ τίγρηδες ἔχωνα βαθιά τὸ κουπί και τὸ ἔπαιρναν πίσω μὲ τόση δύναμη, ποῦ ἔλεγεσ τώρα θὰ γίνη σύφαλα. Τέλος βαθὺ μούγκρισμα ἀντήχησε κι ἡ θάλασσα σήκωσε τρανὸ κύμα καταπάνω μας. Τὸ καίκι πέταξε γοργόφτερο ἐμπρός. 'Αμέσως μέγα κῆτος φάνηκε νὰ πιάνη ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὸν κόρφο. 'Ἦταν τὸ γιούσουρι.

—Νὰ ἰδῶ ! κι ἐγὼ νὰ ἰδῶ !...

Τρέχουν ὅλοι στὴν πρύμνη νὰ γνωρίσουν τὸ στοιχειό. Τὸ βλέπουν και σταυροκοπιοῦνται φοβισμένοι.

—'Εμπρός ! λέω στὸν καπετὰν Στραπάτσο. Νὰ τὸ βγάλουμε ὄξω τώρα, ποῦ νύχτωσε, πρὶν τὸ νιώσουν και μᾶς τὸ πάρουν οἱ Τοῦρκοι .

Γ'.

Μόλις βγήκαμε ἀπὸ τὸν κόρφο, Γοργόνα ὀργισμένη μᾶς ἀπάντησε ἡ Νοτιιά. Ὁ οὐρανὸς ἔσβησε τ' ἀστέρια του, ἔκρυψε τὰ συνορά του. "Αἰδης τὸ σκότος ἀπλώθηκε ἀπάνω μας. Τὸ κύμα ψήλωνε βουνό, ἀνέμιζε φωσφορούχους τοὺς ἀφρούς κι ἔχυνε φῶς κάτασπρο, θαμπὸ και ἄχαρο περίγυρα. Τί ἄλογα και τί ἄτια ! Τί φῶκες και τί φάλαινες ! κλωθογύριζαν κεπαδιαστά, βρουχιόνταν και ἀλάλαζαν στὸ σύσκοτο ἐκεῖνο χόος. Ν' ἀνησυχῶ ἄρχισα. Δὲν ἦταν θάλασσα ἐκεῖνη ἦταν θυμὸς και σείσμα, κατάρρα και χολή, φαρμάκι τῆς ἄβυσσος.

"Ὅμως τίποτα. Τὸ γιούσουρι σφιχτοδεμένο ἀκολουθοῦσε τ' ἀπὸν ἄνδρα ποῦ ἔστρωνε ἡ πρύμνη τῆς σκάφης μας. Τὸ ἄκουα νὰ δέρνεται κάποτε και νὰ ρουχιζή*, σὰ ζωντανὸ ποῦ παίρνει ἀνήφορο Ντροπή τὸ εἶχε πῶς νικήθη, και πάσχιζε μὲ κάθε τρόπο ν' ἀπαλλαγῆ. Μὰ ποιὸς τὸ ἄφηνε; Μέσα στὸ ἄγριο πέλαγο μιὰ ξεχώριζα ταρναριστὴ φωνή, τὴ φωνὴ τοῦ διαλαλητῆ· ἕνα γνώριζα αἶσθημα, τὸ θάμασμα τῶν γερόντων μας :

— Νὰ λφβεντονιός !

1. 'Η παράδοσι ἀναφέρεται εἰς ἐποχὴν πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλίας.

Μὲ τὸ χάραμα εἶδα κατάπλωρα συγνεφοσκεπασμένο τὸ νησί μας. Τρία μίλια θέλαμε ἀκόμη. Μὰ τρία γερά. Τὰ μπράτσα λύθησαν ὅλη νύχτα ἐπάνω στοῦ κουπί. Τὰ πρόσωπα σούρωσαν· τὰ μάτια θόλωσαν. Ζάρες ἔκαμε τὸ μέτωπο· ἄσπρισαν τὰ κατὰμαυρα μαλλιά, σὰ νὰ κύλισαν στογὸς* τὰ χρόνια ἐπάνω μας. Ὁ καπετάνιος, ξαπλωμένος τ' ἀνάσκελα στὸν μπάγκο, ἔμοιαζε πτώμα. Οἱ λαμνοκόποι ἀμίλητοι κινουῦσαν ράθυμα τὰ κουπιά, σὰ μηχανές πού κάνουν ἀναίσθητα τὸ ἔργο τους. Μόνος ἐγὼ ἐξακολουθοῦσα νὰ λάμνω σωστά. Ἦρθε μάλιστα πολλές φορές πού τοὺς πῆρα. Μὰ τί νὰ κάμω κι ἐγώ; Περισσότερος ἦταν ὁ πόθος παρὰ ἡ δύναμή μου. Τὸ κύμα ἐπίμενε νὰ ψηλώνη ἀκόμα, νὰ λιχιζῆ* καὶ νὰ μᾶς βρέχη καὶ νὰ μᾶς κλυδωνίζη φοβερὰ.

Τέλος ρόδισε ἡ ἀνατολή, φάνηκε ὁ ἥλιος. Φάνηκαν βουρκωμένες οἱ στεριές, θολὸ τὸ πέλαγο, φιλόξενο τὸ νησί μας ἀντίκρου.

—*Ἄλα,* παιδιά, καὶ φτάσαμε! φώναξα.

Καὶ πηδῶ στὴν πλώρη ν' ἀγναντέψω καλὰ τὸ λιμάνι, νὰ ἰδῶ τὴν ἄμμουδιά, ὅπου θὰ τὸ ρίξω θρασίμι*. Τὸ καίκι πέταξε μέσα, δυὸ χάλαρα* πήδηξε, ἄραξε ἀπάνω στὸν ἄμμο. Τρέχω στὴν πρύμνη καὶ ἀδράζω* τὴ γούμενα. Ὅιμέ!! Σχοινὶ κομματιασμένο κρατῶ μόνο στὰ χέρια μου!

Τί ἔγινε τὸ ἄκαρπο δενδρί ;... Κάτω βρίσκεται στὸν κόρφο τοῦ Βόλου, ἀπάνω στοῦ θεόχτιστο πάγκο του, μὲ τὶς λεπιδωτὲς ρίζες, ἀρκουδοντυμένο τὸν κορμό, κλαδιὰ καὶ παρακλάδια του περαδῶθε, λὲς καὶ πιάσχει νὰ κλείση ὅλα στοῦ δίχτυ του. Ἀκόμα τὸ παραδίνουν γενιὰ σὲ γενιὰ οἱ ναῦτες καὶ πάει ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί, ἀπὸ παιδί σ' ἀγγόνι, πάντα μεγάλο, θαμαστὸ πάντα, σκληρὸ σὰν σίδηρο, δυνατὸ σὰ λέοντα, ψυχωμένο καὶ ἀθάνατο σὰν στοιχειό.

Κι ἐγὼ, ὁ Γιάννος ὁ Γκάμαρος, ἑβδομητάρης κι ἐτοιμόρροπος τώρα, δὲ θαλασσοδέρομαι παρὰ γιὰ τὸ καρβέλι!

« Λόγια τῆς Πλώρης », 1899

Ἄνδρέας Καρκαβίτσας

II. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

3. ΤΟ ΑΜΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑ - ΓΙΩΡΓΗ

Τὸ ἁμάρτημα πού θά διηγηθῶ ἔχει γίνει στήν Κόνιτσα, λίγα χρόνια πρὶν ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὸν τούρκικο ζυγό.

Ἡ Κόνιτσα εἶναι ἡ πλιὸ βορινὴ ἐπαρχία τῆς πατρίδας μου καὶ πρωτεύουσα τῶν « μαστοροχωριῶν », δηλαδή τῆς ἐπαρχίας πού βγάζει τοὺς πλιότερους χτίστες τῆς Ἑλλάδας — γιατί οἱ χτίστες λέγονται γενικῶς « μαστόροι » ὄχι μόνον στήν Ἡπειρο, ἀλλά καί σ' ὅλην τὴν χέρση Ἑλλάδα.

Τὸν καιρὸ τῆς Τουρκίας ἡ Κόνιτσα ἦταν ἔδρα καϊμακάμη*, εἶχε πρωτοδικεῖο, μοιραρχία χωροφυλακῆς καὶ Ἑλληνα Μητροπολίτη. Εἶχε καμιά ἑξακοσαριά σπίτια, τὰ λίγο πλιότερα ἑλληνικά καὶ τὰ λίγο λιγότερα τούρκικα, ἢ τὸ σωστότερο τουρκοελληνικά, τρεῖς χιλιάδες ψυχές ἀπάνω-κάτω, μὲ ὄψη πλιότερο χωριοῦ παρά πόλης. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι τῆς Κόνιτσας, διαφορετικοὶ στήν ἀντίληψη ἀπ' ὅλον τὸν ἄλλον κόσμον, θεωροῦσαν τότε τὴν Κόνιτσα πόλη καὶ τὰ Γιάννινα χωριὸ καὶ ἔλεγαν κομπαστικά :

— Γιάννινα χωριό, Κόν'τσα κασαμπάς* !

Τὸ ἴδιο ἔλεγαν καὶ οἱ Μετσοβίτες γιὰ τὸ Μέτσοβό τους, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομε ἱστορικῶς, ἂν οἱ Μετσοβίτες τὸ πῆραν αὐτὸ ἀπὸ τοὺς Κονιτσιῶτες ἢ οἱ Κονιτσιῶτες ἀπὸ τοὺς Μετσοβίτες, γιατί καὶ αὐτοὶ ἔλεγαν :

— Γιάννινα χωριό, Μέτσοβο κασαμπάς!

Πρὶν ἀπὸ διακόσια χρόνια, ἡ Κόνιτσα δὲν ἦταν πρωτεύουσα ἐπαρχίας, καὶ οὔτε καϊμακάμη εἶχε, οὔτε ἀρχιερέα, καὶ οὔτε Τούρκοι στὰ σπλάχνα της. Τότε ἴσως νὰ ἦταν μικρότερη καὶ νὰ μὴν ἦταν « κασαμπάς », ἀλλ' ἦταν χριστιανικὸ χωριὸ ἀπὸ τὴν μίαν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη, πέρα καὶ πέρα. Ἐπειδὴ ὅμως τοὺς χριστιανοὺς κατοίκους τῆς Κόνιτσας τοὺς πίεζαν πολὺ καὶ τοὺς τυραννοῦσαν οἱ γειτόνοι τους, οἱ Λεσκοβικινοί, πού ἦταν χρόνια πρῶτύτερα τουρκεμένοι, ὑπόφερναν πολὺ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ βαστοῦσαν καὶ ἔμεναν ἀκλόνητοι στήν πίστη τῶν πατέρων τους, μ' ὅσα καὶ ἂν ὑπόφερναν.

Δυστυχῶς ὅμως, μιὰ μέρα πέρασαν ἀπὸ τὴν Κόνιτσα καμιά σαρανταριά Λεσκοβικινοὶ Τουρκαρβανίτες, πηγαίνοντας πρὸς τὰ Ζαγο-

ροχώρια για πλιασκολόι, κι επειδή τὸ ποτάμι τῆς Κόνιτσας δὲν εἶχε τὸ γεφύρι πὸχει σήμερα κι ἦταν πολὺ κατεβασμένο ἀπὸ τὶς βροχές, δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ περάσουν κι ἀναγκάστηκαν νὰ μείνουν στὴν Κόνιτσα. Ἐμειναν μιὰ μέρα, δυὸ μέρες, τρεῖς μέρες μὲς στὴν Κόνιτσα, ἔτρωγαν κι ἔπιναν τὰ καλύτερα φαγητὰ καὶ τὰ καλύτερα κρασιά, ἀλλὰ βλέποντας στὸ τέλος ὅτι τὸ ποτάμι ὅλο καὶ κατέβαζε καὶ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ περάσουν εὐκολὰ γιὰ τὰ Ζαγοροχώρια, ρίχτηκαν νὰ πλιασκολογήσουν τὴν Κόνιτσα καὶ νὰ γυρίσουν γλήγορα στὰ σπίτια τους φορτωμένοι. Ἄλλ' οἱ Κονιτσιῶτες ἀντιστάθηκαν καὶ μὲ ξύλα καὶ μὲ λιθάρια καὶ μ' ὅ,τι ἄρματα εἶχαν, καὶ τοὺς σκότωσαν ὅλους.

Αὐτὸ ὅμως θὰ ἐπέφερνε τὴν τέλεια καταστροφή τῆς Κόνιτσας, ἅμα θὰ μαθεύονταν στὸ Λεσκοβίκι τὸ φοινικὸ πού 'χε γίνεи. Τότε οἱ Κονιτσιῶτες, γιὰ νὰ γλιτώσουν τὴν καταστροφή καὶ τὸν βέβαιο θάνατο, προσκάλεσαν κρυφὰ τὸν σιέχη* τοῦ Τεκῆ* τοῦ Πρεμετιοῦ, πού ἐνεργοῦσε τὲς ἐξωμοσίες τῶν χριστιανῶν, καὶ τούρκεψαν ὅλοι! Κι ὅταν ὕστερα μαθεύτηκε ὁ φόνος τῶν Λεσκοβικινῶν, διακήρυξε ὁ σιέχης πὼς ὅ,τι εἶχαν κάνει οἱ Κονιτσιῶτες ὡς χριστιανοί, ἦταν λησμονημένο καὶ συμπαιθισμένο, τώρα πού ἔγιναν Τοῦρκοι, κι ἂν ἤθελαν οἱ Λεσκοβικινοὶ νὰ πάρουν τὸ αἷμα τους ἀπὸ τοὺς Κονιτσιῶτες, θὰ εἶχαν νὰ κάνουν μ' ἐκεῖνον καὶ μ' ὅλο τὸ Πρεμέτι, κι ἔτσι οἱ Λεσκοβικινοὶ κάθισαν στ' αὐτὰ τους καὶ δὲν ταραχτήκαν πλιά.

Γενόμενοι ὅμως Τοῦρκοι οἱ Κονιτσιῶτες, διατήρησαν κρυφὰ, ὡς ἓνα διάστημα δυὸ γενεῶν, τὴ χριστιανικότητά τους καὶ χωρὶς νὰ χαλάσουν τὲς ἐκκλησιές τους, ἢ νὰ τὲς μεταβάλουν σὲ τζαμιά, ἔχτισαν ἰδιαίτερα τζαμιά. Ἄλλὰ λίγο-λίγο, μὲ τὸν καιρὸ, ἀπόγιναν Τοῦρκοι, καὶ μοναχὰ διατήρησαν ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ τὸν σεβασμὸ πρὸς κάθε χριστιανικὸ ἀγιωτικὸ καὶ πρὸς τοὺς παπὰδες μας καὶ φέρνονταν ἡπια πρὸς τοὺς χριστιανούς. Ἔτσι λοιπὸν σ' ἐποχὴ πού δὲν ὑπῆρχαν γιατροί, ὄχι μόνον στὴν Κόνιτσα, ἀλλ' οὔτε καὶ στὰ ξακουστὰ Γιάννινα ἀκόμα, οἱ μόνον γιατροὶ ἦταν οἱ παπὰδες μὲ τὴ «δύναμη τοῦ Θεοῦ», καὶ χριστιανοὶ καὶ μωαμεθανοὶ ἔτρεχαν στὲς ἐκκλησιές καὶ στοὺς παπὰδες. Κι ἔτσι οἱ Τουρκοκονιτσιῶτες διατήρησαν ὡς τὰ τελευταῖα τὴ χριστιανικὴ τους συνήθεια νὰ προστρέχουν στὲς ἐκκλησιές μας καὶ στοὺς ἀγίους μας ὅταν ἀρρώσταιναν, κι ὄχι στὰ τζαμιά τους καὶ στοὺς χοτζάδες τους. Τοῦρκοι λοιπὸν Κονιτσιῶτες, ἀρρωσταίνοντας, ἔταζαν καὶ πρόσφεραν λάδια, κηριὰ καὶ λαμπάδες στὲς ἐκκλησιές, παράγγελ-

τικά. Πώς είναι δυνατό να κάνει καλά το παιδί μου το διάβασμα ενός γκιαούρη ;

—“Άκου με, Χανούμ-εφέντη! τῆς εἶπε πάλε ἐκείνη. “Ἄν θέλῃς νὰ γένη τὸ παιδί σου καλά, νὰ πάρῃς τὸν παπα-Γιώργη νὰ σοῦ τὸ διαβάσῃ...”

Πέρασαν μέρες, βδομάδες, ἴσως καὶ μῆνας, καὶ τὸ παιδί τῆς καϊμακάμαινας ὄχι μόνον δὲν γέρονταν καλά μὲ τὰ γιαιτρικά τῶν γιαιτρῶν, ἀλλὰ καὶ χειροτέρευε. Τότε, στὴν ἀπελπισία της, μιὰ βραδιά, κρυφὰ ἀπὸ τὸν ἄντρα της, προσκάλεσε τὸν παπα-Γιώργη καὶ τὸ διάβασε. Τ’ ἄρρωστο παιδί, ἑπτὰ-ὄχτῳ χρόνων παλικαράκι, αἰστάνθηκε ἕναν ἐσωτερικὸ κλονισμό στὴν ἐμφάνιση τοῦ παπαῦ καὶ στὲς προφυλάξεις ποὺ μεταχειρίστηκε ἡ μητέρα του γιὰ νὰ μπῆ κρυφὰ ὁ παπὰς τῆ νύχτα στὸ διαμέρισμά της, κι ἄρχισε νὰ τρέμῃ. Ὁ παπα-Γιώργης τὸ καθησύχασε μὲ ἡμερον τρόπο, τοῦ διάβασε τὴν παράκληση, τὸ θυμιάτισε μὲ μοσχολίβανο, τὸ σταύρωσε μὲ τὸν Τίμιο Σταυρὸ καὶ φεύγοντας εἶπε στὴν καϊμακάμαινα :

—“Ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ κι ὄχι ἡ δική μου, τοῦ ἀνάξιου ἐμαρτωλοῦ, θὰ κάνει καλά τὸ παιδί σου...”

Καθὼς τὸ εἶπε ὁ παπα-Γιώργης, ἔτσι κι ἔγινε. Ἀπὸ κείνι τῆ νύχτα κόπηκε ἡ θέρμη τοῦ παιδιοῦ καὶ σὲ λίγες μέρες ἔγινε καλά !

Ἔμαθε κι ὁ καϊμακάμης τὴν αἰτία τῆς θεραπείας τοῦ παιδιοῦ του, κι ἂν καὶ φανατικὸς μουσουλμάνος — γιὰτὶ δὲν ἦταν Κονιτσιώτης — καὶ δὲν ἀγαποῦσε τοὺς Χριστιανούς, φώναξε κρυφὰ τὸν παπα-Γιώργη καὶ τὸδωκε δέκα λίρες κέρασμα καὶ συνάμα τὴν ἄδεια νὰ διαβάξῃ ἐλεύθερα στὰ τούρκικα τὰ σπίτια, ἀλλὰ μὲ μεγάλη προσοχὴ νὰ μὴν τὸ μάθῃ ἡ ἀστυνομία ἢ κανένας χαφίης*, γιὰτὶ τότε, ὡς καϊμακάμης, θὰ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὸν καταδιώξῃ.

Ἄλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ γιὰ πολὺ κρυφὸ ἕνα πράγμα ποὺ τὸ ξέρουν πολλοί. Τὰ πολλὰ τὰ λάδια, τὰ πολλὰ τὰ κηριὰ κι οἱ πολλὲς καὶ χοντρὲς λαμπάδες ποὺ πήγαινε ὁ παπα-Γιώργης στὴν ἐκκλησιά, χωρὶς νὰ φανερώνῃ ἀπὸ ποῦ στέλλονταν, ἔδωκαν τὴν ὑπόνοια στοὺς ἄλλους παπάδες καὶ στοὺς ἐφοροεπιτρόπους τῆς ἐκκλησιᾶς, ὅτι ὁ παπα-Γιώργης βρίσκονταν σὲ σχέσεις μὲ τουρκόσπιτα καὶ διάβαζε κρυφοπαρκαλῆσες σὲ Τούρκους. Κι ἔπρεπε, ἂν ὄχι ἀπὸ κακία, ἀλλ’ ἀπὸ καθῆκον, νὰ καταγγείλουν τὸ πράγμα στὸν Μητροπολίτη.

Ὁ Μητροπολίτης, μὴ ὄντας ἐντόπιος καὶ ζυμωμένος μὲ τὰ ἥθη

καί ἔθιμα τοῦ τόπου, καί λίγα μόνον χρόνια εὐρισκόμενος στήν Κόνιτσα, δέν εἶχε τήν ἀπαιτούμενη ἀντίληψη ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἂν κι ἱκανὸς ἱεράρχης κατὰ τ' ἄλλα, κι ἅμα τοῦ καταγγέλθηκε ὅτι ὁ παπα-Γιώργης διάβαζε παρακλησες σὲ τουρκόσπιτα («σταύρωσον! σταύρωσον!»), τὸν ἔκανε ἄργὸ «πάσης ἱεροπραξίας» ἐπ' ἀόριστον!

Σὰν ἀστροπέλεκας κακὸς ἔπεσε στὸ κεφάλι τοῦ καημένου τοῦ παπα-Γιώργη ἡ ἄδικη αὐτὴ καταδίκη καὶ θέλησε νὰ δικαιολογηθῆ στὸν Μητροπολίτη, ἀλλὰ ποῦ νὰ τὸν ἀκούσῃ ἐκεῖνος! Εἶχε γίνει θηρίο!

Ὁ παπα-Γιώργης ἦταν καλὸς χριστιανὸς κι ὑπόμενε μὲ χριστιανικὴ ὑπομονὴ τὴν ἀδικία ποῦ τοῦ ἔχει κάνει ὁ Μητροπολίτης, ἀλλ' ἡ καταδίκη του ἀναστάτωσε τὴ χριστιανικὴ κοινότητα ἐναντίον του. Κι ἐνῶ, λίγα χρόνια πρίν, ὅλοι οἱ παπάδες τῆς Κόνιτσας διάβαζαν στὰ τούρκικα σπίτια, τώρα βρέθηκε νὰ θεωρηθῆ αὐτὸ «μεγάλη κι ἀσυγχώρητη ἁμαρτία» εἰς βᾶρος τοῦ παπα-Γιώργη.

Ἡ «μεγάλη κι ἀσυγχώρητη ἁμαρτία» τοῦ παπα-Γιώργη ἄρχισε ἀπὸ λίγο-λίγο νὰ μεγαλώνη, σὰν τὴν ψείρα τοῦ παραμυθιοῦ, ποῦ δέν τὴν χωροῦσε οὔτε τὸ σπίτι, κι ἔλεγαν κρυφὰ ὁ κόσμος, γιὰ νὰ μὴν τοὺς ἀκοῦν οἱ Τοῦρκοι:

— Διαβάζει εὐκὲς καὶ παρακλησες στὰ τούρκικα τὰ σπίτια!
 Ἄκοῦς ἐκεῖ ὁ τραγογένης!

— Δέν εἶν' αὐτὸ μονάχα... ἀλλὰ μπαίνει καὶ διαβάζει καὶ στὰ τζαμιά!...

— Ἐγὼ ξέρω ὅτι μνημόνευε στήν προσκομιδὴ κι ὀνόματα: Φατμέ, Χατιτζέ, Νεφιγέ, Ναϊλέ, ὅλες τὲς Τούρκισσες τῆς Κόνιτσας, κι εὐχονταν μέσα στήν ἐκκλησιὰ «ὑπὲρ ὑγείας καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν» τῶν ἀλλοπίστων!

— Ὅλα ἐκεῖνα τὰ πολλὰ κηριὰ κι ὅλες ἐκεῖνες οἱ μεγάλες λαμπάδες στήν ἐκκλησιὰ, ποῦ θέλουν χρόνια νὰ καγοῦν, εἶναι τούρκικα τάματα!

— Τί ἀνακατεύονται οἱ Τοῦρκοι στὰ δικά μας τ' ἀγιωτικά καὶ τὰ θρησκευτικά; Ἐμεῖς δέν ἀνακατεύομαστε στὰ δικά τους... Ἄν ἀναγνωρίζουν τὴ θρησκεία μας ὡς ἀνώτερη ἀπὸ τὴ δική τους, ἄς γένουν χριστιανοί, ὅπως ἦταν κι οἱ παπποῦδες τους ἄλλοτε!

— Τὸν ἀθεόφοβο τὸν παπα-Γιώργη! Ἄκοῦς νὰ μᾶς κἀνὴ τὴν ἐκκλησιὰ μισοτούρκικη!

Μήν μπορώντας πλιά νά δικαιολογηθῆ ὁ παπα-Γιώργης, δὲν ἔβρισκε ἔλεος στή συνείδηση κανενὸς χριστιανοῦ. Ὡς τότε ζοῦσε τὸ σπίτι του μὲ τὴν ἑφημερία του καὶ μὲ τὸ πετραχήλι, καὶ τώρα τὰ ἔχανε καὶ τὰ δυό ! Ἔχανε, οὔτε πλιότερο οὔτε λιγότερο, τὸ ψωμί ἀπὸ τὸ στόμα του ! Τί νά γένη; Τί νά κάνη; Μόνον στὸ Πατριαρχεῖο μποροῦσε νά κλαυτῆ καὶ νά βρῆ τὸ δίκιο του, ἀλλὰ δὲν ἦταν τόσο εὐκόλο νά πάη ἀπὸ τὴν Κόνιτσα στὴν Πόλη, στὸ Πατριαρχεῖο. Ἀλλὰ κι ἂν μποροῦσε νά πάη, θὰ καταδέχονταν νά τὸν ἀκούσῃ ὁ Πατριάρχης ἢ νά διαβάσῃ τὴν ἀναφορά του; Κι ἔκανε ὑπομονή.

—« Ὁ ὑπομείνας σωθήσεται », ἔλεγε μέσα του, ψιθυρίζοντας τὴν εὐαγγελικὴ ρῆση, κι εἶχε τὴν ἐλπίδα στὸ Θεὸ καὶ στὸ δίκιο του.

Πῶς ζοῦσε ὁ καημένος ὁ παπα-Γιώργης ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ τοῦ ἔχε ἀφαιρέσει τὸ πετραχήλι ὁ Μητροπολίτης; Ἐνας Θεὸς τό ἔξερε ! Καὶ τὸ χειρότερο, ποῦ ἦταν ἀναγκασμένος νά πονᾷ καὶ νά μὴν μπορῆ νά πῆ τί τὸν πονάει καὶ ποῦ τὸν πονάει ! « Ἄν σέ βαρέσῃ ὁ Κατῆς, ποῦ θὰ πᾶς νά κριθῆς; » λέγει μιὰ παροιμία. Ἄν μάθαιναν οἱ Τοῦρκοι τὴν τιμωρία του, καὶ μάλιστα ὁ καϊμακάμης, ποῦ ἔχε ὅλη τὴ δύναμη τῆς ἐξουσίας στὰ χέρια του, θὰ τὰ ἔχε ἄσκημα ὁ Μητροπολίτης μὲ τὴν τούρκικη Διοίκηση... Δὲν θὰ τοῦ ἔλεγε ἡ Διοίκηση « γιατί ἔκανες ἄργὸ τὸν παπα-Γιώργη; », ἀλλ' εἶχε ὅλα τὰ μέσα νά τοῦ φέρῃ τόσα ἐμπόδια καὶ προσκόμματα στὴν ὑπηρεσία του, ὥστε ν' ἀναγκασθῆ νά φύγῃ ἀπὸ τὴν Κόνιτσα τὸ γληγορότερο. Τὸ εὐκολώτερο ἀκόμα ἦταν ὅτι μποροῦσε καὶ νά τὸν κατηγορήσῃ στὸ Ὑπουργεῖο ὅτι εἶναι συνεννευμένος μὲ τὸ ἑλληνικὸ κομιτάτο καὶ τότε ἀλίμονό του ! Αὐτὴ ἡ κατάσταση βάσταξε κάμποσους μῆνες; πόβλεπε ὁ παπα-Γιώργης τὸ ψωμοκάρβελό του ἀπὸ μακριά, καὶ τοῦ φαίνονταν ὡς χαμένη κι ἄφραστη εὐτυχία, ὅταν κατὰ θείαν πρόνοιαν μετατέθηκε ἐκεῖνος ὁ Μητροπολίτης στὴν Ἀνατολή κι ἔρχονταν νέος Μητροπολίτης.

Ὡς φωτεινὴ ἀκτίνα ἐλπίδας ἔλαμψε αὐτὴ ἡ εἶδηση μέσα στὸ φοβερὸ σκοτάδι τῆς ἀπελπισιάς ποῦ βρίσκονταν ὁ δύστυχος παπα-Γιώργης. Ἄλλ' ἂν εἶχε κι ὁ νέος Μητροπολίτης τὴν ἴδια ἀντίληψη τοῦ παλιοῦ τί θὰ γένονταν τότε; Δὲν θὰ τοῦ ἔμενε τίποτε ἄλλο τότε, παρὰ νά πῆσῃ στὸ ποτάμι ποῦ περνοῦσε μπροστὰ ἀπὸ τὴν Κόνιτσα καὶ νά πνιγῆ !

Προσπαθοῦσε νά δικαιολογήσῃ τὴν καταδίκη του ἀπὸ μέρος

του Μητροπολίτη και δεν μπορούσε να παραδεχτεί ότι ήταν φταίχτης. Καταδικάστηκε, γιατί διάβαζε εύκεις και παρακλησες στα τουρκό-σπιτα. 'Αλλ' αυτό ὕψωνε πλιότερο τὸ γόητρο τῆς ἐκκλησίας μας και ταπεινῶνε τὸ τζαμί και στή συνείδηση τῶν Τούρκων και στή συνείδηση τῶν Χριστιανῶν ! Τὸ ἀντίθετο θὰ ἦταν κακό, ἂν τὸν προσκαδοῦσαν οἱ Τούρκοι νὰ πάη κι ἀρνιόνταν νὰ πάη, ἢ ἂν δέχονταν τὸ σπίτι του χότζα νὰ τοῦ διαβάζη ἐκεῖνος τούρκικες εύκεις και ντουάδες. Τὰ διαβάσματα πόκανε αὐτὸς δὲν εἶχαν ὡς σκοπὸ νὰ κάνουν τοὺς Χριστιανοὺς Τούρκους, ἀλλὰ τοὺς Τούρκους Χριστιανούς. Καὶ τοὺς Χριστιανοὺς Τούρκους, ἀλλὰ τοὺς Τούρκους Χριστιανούς. Καὶ τὸν κάτω-κάτω δὲν ἐπιζητοῦσε αὐτὸς νὰ πηγαῖνη νὰ διαβάζη στα τούρκικα τὰ σπιτία, ἀλλὰ προσκαλόταν, κι ἂν ἤθελε ν' ἀρνηθῆ, δούλευε κι ἡ βία τῆς μαχαίρας ! Οἱ Τούρκοι πρόστρεχαν στὸ ἔλεος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας κι ὄχι αὐτὸς στὸ ἔλεος τῆς τούρκικης. Καὶ συναρμολογώντας κι ἀνακεφαλαιώνοντας ὅλα τὰ «ὑπὲρ» και τὰ «κατὰ», ἔφτανε στὸ συμπέρασμα νὰ ἐλπίζη ὅτι ὁ νέος Μητροπολίτης θ' ἄκουε μ' εὐμένεια τὴν ἀπολογία του και δὲν θὰ τοῦ ἔβρισκε φταίξιμο, ἢ, τουλάχιστον, θὰ τὸν λυπιόνταν και θὰ τοῦ ἔδινε τὸ πετραχήλι του και τὴν ἐνορία του.

"Ὑστερα ἀπὸ κάμποσες μέρες μαθεύτηκε τηλεγραφικῶς ὅτι ὁ νέος Μητροπολίτης εἶχε φτάσει στα Γιάννινα και τὸ ἐπόμενο Σάββατο βράδυ θὰ ἦταν στήν Κόνιτσα.

Μιὰ ζέστη και μιὰ κρύο τοῦ ἴσθου τοῦ παπα-Γιώργη ἡ εἶδηση τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Μητροπολίτη. "Ἦθελε ν' ἀργοῦσε ἀκόμα, γιὰ νὰ ἔχη τὸν καιρὸ νὰ σκεφτῆ βαθύτερα πῶς ἔπρεπε ν' ἀπολογηθῆ καλύτερα. 'Αλλ' ἀφοῦ οὕτως ἢ ἄλλως θὰ ἴσχυονταν τὸ Σάββατο ὁ Μητροπολίτης, καλῶς νὰ ἴσχυονταν.

Τέλος, ὁ Μητροπολίτης ἔφτασε τὸ Σάββατο στήν Κόνιτσα μὲ τιμητικὴ συνοδεία τριῶν-τεσσάρων καβαλαραίων χωροφυλάκων ἀπὸ τὰ Γιάννινα, κατὰ τὰ συνηθισμένα. "Ὀλος ὁ χριστιανικὸς κόσμος τῆς Κόνιτσας και τῶν περιχώρων μὲ τὸν πρωτοσύγκελλο και τοὺς παπάδες «ἐπὶ κεφαλῆς», τὸν δέχτηκε μισὴ ὥρα μακριὰ ἀπὸ τὴ χώρα. Παρακολούθησε ἀπὸ μακριὰ κι ὁ παπα-Γιώργης τὴ μητροπολιτικὴ ὑποδοχὴ σὰν ἀποδιοπομπαῖος τράγος, φοβούμενος μὴν τοῦ γίνη καμιά ἀποδοκιμασία, κι ἦταν σὰν νὰ πῆγε και σὰν νὰ μὴν πῆγε στήν ὑποδοχὴ.

* * *

“Υστερα από τον έρχομό του Μητροπολίτη στην Κόνιτσα, πρόβαλε τὸ σπουδαῖο ζήτημα στὸν παπα-Γιώργη: τὸ νὰ παρουσιαστῆ μπροστά του. Συλλογιόνταν πῶς νὰ παρουσιαστῆ καὶ τί νὰ εἰπῆ καὶ πάλι δειλίαζε. Τῆ μιὰ στιγμή τ’ ἀποφάσισε νὰ παρουσιαστῆ σήμερα καὶ τὴν ἄλλη τ’ ἀνάβαλε γι’ αὔριο. Αὐτὴ ἡ διβουλία βάσταξε ἀπάνω-κάτω δυὸ βδομάδες, καὶ θὰ βαστοῦσε ποιὸς ξέρει πόσο, ἂν μιὰ μέρα δὲν ἐπέβαλε στὸν ἑαυτό του νὰ πάγη, καὶ γιὰ νὰ μὴν τ’ ἀναβάλῃ πάλι, σὰν πρὶν, ὀρκίστηκε στὴν ἱεροσύνη του καὶ στὸ πετραχήλι του νὰ πάγῃ χωρὶς ἄλλο ἐκείνην τὴν ἡμέρα. Κι ἔτσι, μιὰ καὶ δυὸ καὶ στὴν Μητρόπολη !” Ἡ τοῦ ὕψους ἢ τοῦ βάρους. Παρουσιάστηκε στὸν Μητροπολίτη, τοῦ ἔκανε τὴν ἀπαιτούμενη μετάνοια μὲ γονυκλισία καὶ τοῦ φίλησε τὸ χέρι.

— Ποιὸς εἶσαι ἐσύ, παπά μου, κι ἀπὸ ποῦ εἶσαι ; τὸν ρώτησε ὁ Μητροπολίτης μὲ πατρικὸ ὕφος, πού δὲν ὁμοιάζε καθόλου μὲ τὸ συνηθισμένο τῶν ἀρχιερέων.

— Εἶμαι ὁ παπα-Γιώργης ἀπ’ ἐδῶ μέσα, ἀπὸ τὴν Κόνιτσα, ἀπάντησε ὁ παπα-Γιώργης.

— Ποιὸς παπα-Γιώργης ; ξαναρώτησε ὁ Μητροπολίτης· δὲν σ’ εἶδα καμιά μέρα ἐδῶ... Μήπως ἔλειπες ; Ποῦ ἐφημερεύεις ;

— Ἐφημέρευα, ἀλλὰ δὲν ἐφημερεύω πλιά...

— Καὶ γιατί ;

— Γιατὶ μ’ ἔχει κάνει ὁ Μητροπολίτης ἄργὸ ἀπὸ «πάσης ἱεροπραξίας».

— Καὶ γιατί ; Μήπως ἔκανες κανένα μεγάλο ἰμάρτημα ;

—

— Πέ μου τί ἰμάρτημα ἔκανες, κι ἂν δὲν εἶναι πολὺ μεγάλο, κι ἂν δὲν ἀντιβαίνει πολὺ στοὺς κανόνες τῆς ἱεροσύνης καὶ τῆς θρησκείας μας, θὰ σοῦ φανῶ ἐπιεικῆς, ἂν δείξης τὴν ἀπαιτούμενη μετάνοια...

— Τὸ ἰμάρτημά μου, Σεβασμιότατε, (ἀποκρίθηκε ὁ παπα-Γιώργης), μεγάλο ἢ μικρὸ δὲν ξέρω, εἶναι ὅτι προσκαλούμουν ἀπὸ διάφορα τουρκόσπιτα ἐδῶ μέσα στὴν Κόνιτσα, ὅταν εἶχαν κανέναν ἄρρωστο, καὶ τοὺς διάβαζα εὐκὲς καὶ παρακλήσεις γιὰ νὰ γένῃ καλά... Αὐτό, Δεσπότη μου, ἦταν παλιὸ συνηθίσι ἐδῶ πέρα... “Ὅλοι οἱ παπάδες διάβαζαν στὰ τουρκόσπιτα καὶ δὲν εἶναι παρὰ λίγος καιρὸς πού μᾶς τὸ ἀπαγόρευσε ὁ Μητροπολίτης. Καὶ μήπως ἤθελα, Δεσπότη μου, νὰ πηγαίνω ; Μ’ ἐπαιρναν «διὰ τῆς βίας»... μὲ μιὰ τέτοια μαχαίρα στὸ χέρι!...

Κι ἔκανε τὴ σχετικὴ χειρονομία, γιὰ νὰ δείξη τὸ μέγεθος τῆς
μαχαίρας.

—Αὐτὸ εἶναι ὄλο κι ὄλο τὸ ἀμάρτημά σου, ποῦ σ' ἔκανε ἄργον ὁ
Μητροπολίτης ;

—Αὐτό, Δεσπότη μου, καὶ μόνο...

—Στὴν ἱεροσύνη σου ! Αὐτὸ καὶ μόνον ἦταν ;

—Στὴν ἱεροσύνη μου, Δεσπότη μου, καὶ στὸ πετραχήλι μου !

Αὐτὸ καὶ μόνον ἦταν !...

—Ἀπὸ σήμερα, τοῦ εἶπεν ὁ Μητροπολίτης, συγκινημένος ἀπὸ
τὴν παλιὰ συνήθεια τῶν Τούρκων τῆς Κόνιτσας νὰ προσκαλοῦν
ταπάδες στὰ σπίτια τους, γιὰ νὰ τοὺς διαβάζουν, ὅταν ἄρρωστοῦ-
σαν, ποῦ μάθαινε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν καταδικασμένον παπα-
Γιώργην, εἶσαι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἀδικὴ τιμωρία σου. Πάρε τὸ
πετραχήλι σου, διάβαζε εὐκὲς καὶ παρακλήσεις ὅσες μπορέσεις στὰ
τούρκικα τὰ σπίτια, καὶ τὴν ἐρχόμενη Κυριακὴ νὰ ῥθης νὰ λειτουρ-
γήσης μαζί μου στὴ Μητρόπολη.

Ὁ παπα-Γιώργης μπῆκε δειλὸς σπουργίτης στὴ Μητρόπολη καὶ
βγήκε αἰτός ! Φουρντουλοῦσε* καὶ δὲν πατοῦσε στὴ γῆ ἀπὸ τὴ χα-
ρά του κι ἀπὸ τὴ δόξα του.

Τὸ βράδυ ἐκείνης τῆς ἡμέρας προσκάλεσε ὁ Μητροπολίτης ὅλους
τοὺς παπάδες τῆς Κόνιτσας καὶ τοὺς εἶπε ὅτι θὰ ἔκανε «ἀργὸ πάσης
ἱεροπραξίας» ἐκεῖνον τὸν παπά, ποῦ θ' ἀρνιόνταν νὰ διαβάση εὐκὲς
καὶ παρακλήσεις στὰ τουρκόσπιτα !

Αὐτὸς ὁ Μητροπολίτης ἦταν ὁ περιώνυμος μέγας Μητροπολίτης
Ἰωαννίνων ὁ Σπυρίδωνας !

Χρῖστος Χριστοβασίλης

* Ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς »

4. Ε Τ Σ Ι Η Τ Α Ν Ε

—Παππού, σήκου, παππούλη ! Σήμερα εἶναι μέρα πίσσημη !
Τί φυλᾶς τὸ στρῶμα καὶ βογκᾶς ! Ὁλο βογκᾶς, κι ὄλο μαλώνεις . . .
σώνει πιά ! Ἔβγα νὰ ἰδῆς ! Ἔλα ν' ἀλλάξης καὶ νὰ βγῆς στὴν
ἀγορά. Ὁ κόσμος ἔχει πανηγύρι σήμερα—Σάββατο Λαζάρου !

Τὸ μαθητούδι ζωηρό, καθὼς μπῆκε στὸ σπίτι, ἔφυγε κιόλα.
Τό'ξερε ὁ παππούς πὼς ἦταν ἡ τρανὴ Παραμονή, τῆς Ἐξοδος ἡ μέρα.

“Αχ, τέτοια μέρα δὲ θὰ ξαναρθῆ — μήτε ὁ Θεὸς νὰ δώση !

Τὸ ἔξερε ὁ παππούς, κι αὐτὸ ἀπὸ μέρες κι ἀπὸ νύχτες συλλογιότανε. Ὁ πονεμένος νοῦς του σερνότανε τριγύρω στὴ μεγάλη Θύμηση. Καὶ τὴν περίμενε τὴ μέρα αὐτῆ, σὰ νὰ ἔτανε νὰ ῥχόταν ἄλλη μιὰ φορά, πρώτη φορά — τοῦ κάκου.

Μὰ τοῦ μικροῦ τ’ ἀγγόνου οἱ χαρωπὲς φωνὲς τοῦ ξάφνισαν τὸ νοῦ. Κι ἐκεῖ, νὰ πάλι τὸ τρελόπαιδο μπροστά του. Ἐφίση τις τρεχάλες γιὰ νὰ ξαναρθῆ καὶ νὰ τοῦ γίνῃ πειρασμὸς καὶ πάλι.

— Ἀκόμα κάθεσαι, παππούλη ; Λεχώνια θὰ μοῦ γίνῃς αὐτοῦ πέρα ; Ἀπόλυσε κι ἡ ἐκκλησιά !

— Καλά, καλά, μωρὲ παιδί, μὴ μὲ μαλώνῃς τόσο· γέρος εἶμαι, δὲν μπορῶ νὰ σηκωθῶ. Ἐδῶ ἄσε με νὰ σήπωμαι...

— Τί εἶπες ; Δὲν ἀκοῦς ! Περνάει ἡ Ἐξοδο !

Αὐτὸς ὁ λόγος χτύπησε τὸ γέρο ἀλλόκοτα. Τῆς λιτανείας ἡ βοή, ποῦ ἔφτανε ἀπ’ τὸν ἄλλο δρόμο, κρυφὴ τρεμούλα τοῦ ἔχυσε στὰ σωτικά· ὁ νοῦς του σάλεψε ἄξαφνα.

— Ἐφτασα ! Τ’ ἄρματά μου !

Ὁρθὸς τινάχτηκε σὰν παλικάρι. Ἀνάλλαγος, ἀνάμαλλος ζωστικὴ τὸ σπαθί. Καὶ βγῆκε.

Τὰ μάτια ἀγριωπὰ στυλώνει γύρω του. Κάτι σὰ νὰ ζητῆ. Τὸ κανόνι καὶ τὸ ντουφέκι γεμίζει ὅλη τὴ χώρα μ’ ἀμέτρητη βοή. Κόσμος πολὺς στὴν ἀγορά. Ὅλοι ντυμένοι τὰ καλά τους. Ὅλοι τ’ ἄρματα κρατοῦν — καὶ ρίχνουν !

Ὁ λαὸς παίξει μὲ τὴ φαντασιά του τὸ παιγνίδι αὐτὸ στὸ χρόνο μιὰ φορά. Θέλει νὰ ζωντανέψῃ πάλι τὴ μεγάλη εἰκόνα, ἔτσι γιὰ νὰ ἰδῆ πῶς ἦτανε — κι ὁ γέρος πάει νὰ τὸ πιστέψῃ.

Βρίσκεται μὲ τ’ ἀγγόνι στῆς λιτανείας τὴν οὐρὰ κι ἀκολουθοῦνε. Τέλος στοὺς τάφους ἔφτασαν. Ἐκεῖ χιλιάδες μαζωμένοι στέκονται κι ἀκοῦν ἕναν ποῦ βγάνει λόγο· μὰ ὁ λόγος εἶν’ ἀτέλειωτος. Ὁ γέρος ἀκούει, καὶ δὲν καταλαβαίνει. Ἀκούει καὶ καρτερεῖ· σὰν κάτι φαίνεται νὰ καρτερῆ. . .

— Ὁρέ, δὲν ἦταν ἔτσι ! κράζει μὲ δυνατὴ φωνή.

Ἐφίση στὴ μέση τὴ γιορτὴ καὶ πῆρε τὸ δρόμο πίσω γιὰ τὸ σπίτι. Θυμωμένος φαίνεται. Βογκάει, στ’ ἀγγόνι δὲ μιλεῖ. Ἐξαφνα σταματάει. Ἐκεῖ κοντὰ του κάποιος τραγουδεῖ. Ἐνας τυφλὸς χωριάτης διακονιάρης, στρωμένος καταγῆς παίξει τὴ λύρα του καὶ τρα-

γουδεῖ. Λέει τὸ τραγούδι τὸ θλιμμένο, τὸ μοιρολόγι τοῦ Μεσολογ-
γιοῦ.

Ὅρθος ὁ γέρος, ἄσειστος ἀκούει. Βρῦση πᾶνε τὰ μάτια του.
Κλαίει ἤσυχα, καὶ δὲ μιλεῖ. Τέλος κόπηκε τὸ τραγούδι.

—Νά, ὄρέ, ἔτσι ἦτανε !

Αὐτὸ εἶπε μονάχα. Καὶ γύρισε στὸ σπῖτι του καὶ στὸν καημὸ του.

Γιάννης Βλαχογιάννης

« Μεγάλα Χρόνια »

Δ'. ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1. « Α Ε Ρ Α Σ »

Λέξη μαγική, πού δὲν σημαίνει σχεδὸν τίποτε καὶ ὅμως τὰ ση-
μαίνει ὅλα. Τρεῖς συλλαβὲς πού βγήκαν μιὰν ἡμέρα ἀπὸ τὰ χεῖλη
ἐνὸς ἀπλοϊκοῦ, ἐκεῖ στὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου, ὅταν εἶδε νὰ σκάζουν
οἱ ὀβίδες ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του καὶ νὰ μὴν παθαίνει τίποτε κανεῖς,
καὶ ἔκαναν ἔπειτα τὸ γύρω τους ὅπου συμπλοκή, ὅπου μάχη, ὅπου
θάνατος ! Τὴν πῆρε ἡ δόξα μαζί μὲ τὰ φτερά της καὶ γύρισε ὅλους
τοὺς κάμπους καὶ ὅλα τὰ βουνὰ καὶ τὰ λαγκάδια. Ὅπου αἶμα, ἐκεῖ
κι αὐτὴ ὅπου μάχη, θ' ἀντηχοῦσε κι αὐτὴ ὅπου νίκη, βροντόφωνη
θὰ ἔβγαινε ἀπὸ τὰ στήθη τῶν πολεμιστῶν καὶ θ' ἀνέβαινε ψηλὰ
σὰν ὕμνος ἐπινίκιος. Σήμερα δὲν ὑπάρχει χωριό, δὲν βρίσκεται σπῖτι
ἢ καλύβι πού νὰ μὴν ἀντηχῆ μέσα.

Γιὰ τὸν πολὺ κόσμον δὲν ἔχει καθαρὸ νόημα, καὶ ὅμως εἶναι γε-
μάτη ἀπὸ νόημα γιὰ ὅσους ἔζησαν τοὺς δυὸ πολέμους, καὶ ὅμως ἔχει
νόημα γιὰ κάθε περίσταση πού ἐλέγετο, καὶ ἄλλαζε σημασία γιὰ τὸ
καθετί.

Ἐπεφταν οἱ ὀβίδες καὶ περνοῦσαν ἀπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους;
« Ἀέρας ! » τοὺς φώναζαν.

Πήγαιναν λίγο μακριὰ ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε, καὶ χτυποῦσαν πίσω
ἐκεῖ στὰ μετόπισθεν καὶ ἔκαναν ἄνω κάτω τὰ ἀσυνήθιστα ἐπιτελεῖα;
Γύριζαν οἱ μαχηταὶ μὲ ἓνα μειδίαμα εἰρωνείας, καὶ βλέποντας τὴν
ταραχὴ, τὸ σκόρπισμα καὶ τὴ φυγὴ, « Ἀέρας ! » πάλι τοὺς ἐφώναζαν.

Καμιά ἀπ' ἐκεῖνες πού φεύγουν παραπλανημένες ἔπεφτε στὴ
δευτέρα γραμμὴ, ἐκεῖ πού κάθονταν οἱ ἄλλοι ξένοιαστοὶ μακριὰ ἀπὸ
τὸν κίνδυνο. Αὐτοὶ σκόρπιζαν ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀσυνήθιστοι,

τρομαγμένοι. Τότε μ' ένα χαμόγελο είρωνικό στὰ χείλη εκείνοι πού πολεμοῦσαν στήν πρώτη γραμμὴ ἄφηναν νὰ τοὺς ξεφύγη ἓνα βροντόφωνο : «'Αέρας !».

Μιά φορά ἓνας ταγματάρχης ἀπ' ἐκείνους τοὺς λίγους, πού ὅταν βροντοῦσε τὸ κανόνι γινόταν ἀφαντος, καὶ μόλις ἔπαυε ἔβγαινε ἐμπρὸς καὶ ἄρχιζε λόγια καὶ συμβουλές, πῆρε κι αὐτὸς τὸ μερίδιό του ἀπὸ τὸν «'Αέρα», γεμάτο ἀπὸ καυστικὴ εἰρωνεία. Ἕνας «'Αέρας !» δυνατὸς τὸν ἀκολουθοῦσε κάθε φορά πού ἄνοιγε τὸ στόμα του, ὥσπου ἐξαφανίστηκε πιά γιὰ πάντα.

Ἕνας ἄλλος, ἀπὸ ἐκείνους τοὺς πολλοὺς πού ζοῦσαν νύχτα μέρα μαζί μὲ τὰ παλικάρια, πού μοίραζε τὴν γαλέτα μαζί τους, καὶ κοιμόταν πλάγι - πλάγι μ' αὐτοὺς μέσα στὸν κίνδυνο, χτυπήθηκε μιὰ μέρα βριαιά. Τὸν κουβάλησαν μὲ τὸ πόδι σπασμένο. Μερικοί, ἀνήσυχτοι, τὸν περιτριγύρισαν. Ἄλλ' αὐτὸς σφίγγοντας τὰ χείλη του γιὰ νὰ μὴ φωνάξη ἀπὸ τὸν πόνο, χαμογέλασε καὶ τοὺς φώναξε δυνατά :

—Δὲν εἶναι τίποτα, παιδιά. «'Αέρας !».

—«'Αέρας !» τοῦ φώναξαν κι ἐκείνοι, καὶ τράβηξαν πηδῶντας πάλι στήν πρώτη γραμμὴ.

Ἄλλη μιὰ μέρα, ἓνας ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἥρωικούς ἀξιωματικούς τοῦ πεζικοῦ, πού βρισκόνταν πάντοτε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι μπροστά, ἄφησε νὰ τοῦ ξεφύγη ἡ ἴδια λέξη. Ἦταν μιὰ ἀπὸ τίς μέρες ἐκείνες τίς λίγες, πού ἀντικρίσαμε μερικὰ ἀτυχήματα. Ὅλοι οἱ στρατοί, καὶ οἱ πιὸ ἔνδοξοι, ἔχουν πάθει ὅμοια σὲ μερικές στιγμές. Ὅλογυρα μετροῦσαν τοὺς νεκροὺς, μάζευαν τοὺς πληγωμένους. Τὸ αἷμα εἶχε χυθῆ ἀφθονα καὶ ἀνώφελα. Δὲν εἶχαμε ἐπιτύχει ἐκεῖνο πού ζητούσαμε· δὲν εἶχαμε κατορθώσει τίποτε. Τὸ παλικάρι ἐκεῖνο γύρισε καὶ εἶδε τὸ τάγμα του ἐξαντλημένο, μισό. Εἶδε ὅλη τὴν πομπὴ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, ὅλη τὴ σωρεία ἀπὸ τοὺς τραυματίες, ὅλο τὸ πλῆθος ἀπὸ τοὺς ζωντανοὺς πού ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ πίσω μὲ τὸ κεφάλι σκυφτὸ καὶ τὰ μάτια χαμηλά. Εἶδε τὰ αἵματα, τοὺς χαμένους κόπους, τίς μάταιες ἥρωικὲς προσπάθειες, εἶδε τὸν ἐχθρὸ ἐκεῖ ἀντίκρυ νὰ κρατῆ τίς θέσεις, του, περήφανος καὶ ἐπίμονος, καὶ τότε, ἀφοῦ χτύπησε τὸ σπαθὶ του δυὸ - τρεῖς φορές μὲ λύσσα ἐπάνω σ' ἓνα βράχο, κοίταξε τὰ παλικάρια του μὲ μάτια φλογισμένα ἀπὸ μανία καὶ λύπη μαζί καὶ τοὺς φώναξε :

—«'Αέρας» σήμερα! «'Αέρας» και σέ μένα και σέ σᾶς και σ' ὄλους μας!

Ἔτσι σέ ὄλες τὶς στιγμὲς τῆς δόξας, μέσα σέ ὄλες τὶς μεγάλες και ἀπίστευτες ἐπιτυχίες, σύντροφος ἀχώριστος ἦταν ἡ μεγάλη λέξη, ἡ λέξη χωρὶς νόημα, τὸ ποίημα τῆς μάχης και τοῦ θανάτου, και ἀχώριστος σύντροφος ἐπίσης μέσα στὶς πίκρες και στὶς ἀτυχίες. Λέξη¹ πού ἀντηχεῖ ἀκόμα σέ ὄλες τὶς χαράδες, πού πετᾷ ἀκόμα πάνω ἀπὸ τοὺς κάμπους, πού τριγυρίζει ἀκόμα πάνω ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν παλικαριῶν. Λέξη πού φοβέριζε τὸν ἐχθρό, πού τὸν ἀκολουθοῦσε στὴ φυγὴ του. Λέξη πού ἀντίκρισε μὲ τὸ γέλιο κι αὐτὴ τὴ χολέρα και τὴν ἔδιωξε. Πέντε γράμματα πού χοροπηδοῦσαν γελαστὰ ἐμπρὸς στὶς ὀβίδες, μέσα σέ βροχὴ ἀπὸ σφαῖρες, πού κοιμόνταν μαζί μὲ τὴν πείνα, πού ξυπνοῦσαν μὲ τὴν παγωνιά, πού χαιρετοῦσαν τὸ θάνατο και τοὺς νεκροὺς πού περνοῦσαν, πού εἰρωνεύονταν τὸν κάθε δειλὸ και ἀνέβαζαν στὸν οὐρανὸ τὸ κάθε παλικάρι — αὐτὰ τὰ πέντε γράμματα δὲν θὰ λησμονηθοῦν ποτέ! 'Αέρας και τὰ βόλια! 'Αέρας και ἡ πείνα και τοῦ ἡλίου τὰ χτυπήματα και ἡ παγωνιά και οἱ πληγὲς και ὁ θάνατος. 'Αέρας και τ' ἀδέρφια τὰ σκοτωμένα. 'Αέρας και τὰ ὄρφανὰ και τὰ σπίτια πού ἐρημώθηκαν και ἐκλείσαν γιὰ πάντα. 'Αέρας και οἱ νεκροὶ και τὸ αἷμα! 'Αέρας και οἱ τάφοι! "Ὅλα γι' αὐτοὺς ἦταν ἀέρας, ὅλα ἔγιναν ἀέρας, και τὸ μόνο πού δὲν ἔγινε, ἦταν ἡ πατρίδα τους, πού τὴν ἔκαναν μεγάλη και δυνατὴ μὲ τὸν ἀέρα τους.

Ν. Πεισιμέζας (Λαύρας)

¹Ἐφημερὶς « Ἐστία »

2. ΠΟΝΟΣ ΨΥΧΗΣ

Δύο μεγάλους φίλους ἔχουν τὰ βιβλία εἰς τὸν κόσμον αὐτόν: τοὺς ποντικούς και τοὺς Ἑλληνας. Κάθε ἄνθρωπος, πού ἔχει εἰς τὸ σπίτι του τὸ περιττόν ἐπιπλον τὸ ὀνομαζόμενον βιβλιοθήκη, εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὸ γνωρίζῃ.

Ἐγὼ λόγου χάριν, ἐὰν εἶχα κάποτε μερικὰ βιβλία και ἐὰν δὲν ἔχω σήμερα, τὸ ὀφείλω εἰς τοὺς δύο αὐτοὺς παράγοντας. Τὰ μισὰ μου τὰ ἔφαγαν οἱ ποντικοί, χωρὶς νὰ γίνουν σοφώτεροι ἀπὸ ὅ,τι

1. Ἡ λέξη « 'Αέρας », ἡ ὁποία κατὰ τὸν Ἰταλοελληνικὸν πόλεμον τοῦ 1940 ἔμεινε θρυλική, ἔχει και προῖστορία στὰ ἴδια βουνὰ τῆς Ἀλβανίας.

ἦσαν. Τὰ ἄλλα μισὰ μοῦ τὰ ἔφαγαν οἱ φιλαναγνώσται φίλοι.

—Μοῦ δανεῖζεις, καημένε, κανένα βιβλίο νὰ περνᾶω τὴν ὥρα μου ;

—Πολὺ εὐχαρίστως, φίλε μου. Τί εἶδος βιβλίου θέλεις ;

—“Ὅ,τι καὶ νὰ εἶναι ! Μοῦ εἶναι ἀδιάφορον.

Ἦ ὁ Ἕλλην φιλαναγνώστης δὲν ἔχει προτιμήσεις. Τὸν ἐνδιαφέρουν ἐξ ἴσου ὅλα τὰ βιβλία. Πῶς ἤμπορεῖ λοιπὸν νὰ τσῦ ἀρνηθῆῖ κανεῖς τὸν πνευματικὸν του ἄρτον; Δὲν τὸν ἀρνήθηκα ποτέ μου εἰς κανένα. Βαθμηδὸν τὰ ἐρμάρια τῆς βιβλιοθήκης μου ἤρχισαν νὰ χάσκουν ὡς γεροντικὴ ὀδοντοστοιχία.

—Αὐτὰ τὰ βιβλία, ποὺ δανείσατε, κύριε, δὲν θὰ ξαναγυρίσουν καμμιά φορά ; Μοῦ εἶπε κάποτε ἡ ὑπέρητριά μου, ἡ ἐπιφορτισμένη μὲ τὸ ξεσκόνισμα τῆς βιβλιοθήκης, καὶ ἡ ὁποῖα ἀπεστρέφετο τὰ κενὰ, ὅπως ἡ Φύσις.

—Θὰ ξαναγυρίσουν κάποτε, παιδί μου ! τῆς εἶπα. Ἄλλὰ ταξίδι εἶναι αὐτό, βλέπεις. Ποιὸς ξέρει τί τοὺς συνέβη στὸ δρόμο ! Ὑπάρχουν, ὅπως γνωρίζεις, καὶ ναυάγια !

Ἦμιλοῦσα ἐκ ναυτικῆς πείρας. Πράγματι πολλὰ ἀπὸ τὰ πτωχὰ μου βιβλία δὲν ἐγύρισαν ποτέ... Κύριος οἶδεν εἰς ποίους ὠκεανούς ἔχουν ναυαγήσει. Τὰ ἐπερίμενα ὅπως περιμένει κανεῖς τοὺς ξενιτευμένους του, τρέμων νὰ βάλῃ κακὸν μὲ τὸν νοῦν του. Καὶ ἐξακολουθῶ νὰ ζῶ μὲ τὴν τραγικὴν αὐτὴν προσδοκίαν. Ποιὸς ξέρει ! Καὶ ὁ Ροβινσὼν εἶχε χαθῆ χρόνια καὶ χρόνια. Οἱ δικοί του τὸν ἐθεωροῦσαν χαμένον. Ἐξαφνα ἓνα εὐσπλαχνικὸ κῦμα τὸν ἔφερεν εἰς τὴν πάτριον γῆν. Ἄλλὰ μήπως ὁ Ὀδυσσεύς; Πόσους ἐνιαυτούς τὸν ἐπερίμενεν ἡ Πηνελόπη; Ἐξαναγύρισε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ἰθάκην. Διατί νὰ μὴν ἐλπίζω καὶ ἐγώ, ὅτι ἡ Ἰθάκη τῆς βιβλιοθήκης μου θὰ ξαναδεχθῆῖ κάποτε τοὺς Ὀδυσσεῖς τῆς;

Ἐν τῷ μεταξύ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ξενιτευμένους μου φθάνουν ἐξαφνα, ἐκεῖ ποὺ δὲν τοὺς περιμένω. Καὶ ὅλοι ἔχουν τὴν θλιβερὰν ὄψιν ναυαγῶν. Ὅλοι διηγοῦνται ἀπὸ μίαν τραγωδίαν. Κουρελιασμένοι, βρώμικοι, ἀκρωτηριασμένοι, ἀγνώριστοι. Ἀπὸ τὸν ἓνα λείπει τὸ ἐξώφυλλον. Ἀπὸ τὸν ἄλλον τὰ μισὰ του φύλλα. Ἄλλος εἶναι γεμάτος λαδιές, ὡς πετσέτα λαϊκοῦ μαγειρείου. Καὶ ἄλλος μαρτυρεῖ μὲ τὶς καπνιές καὶ τὴν στεαρίνην*, ποὺ εἰκονογραφοῦν τὰς σελίδας του, ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας του κατεγίνετο νὰ σβῆνῃ κάθε βράδυ

τὸ σπερματώετο τοῦ φιλομαθοῦς φίλου, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀποσπασθῆ. Ὁ τελευταῖος, ὅταν μοῦ ἐπέστρεψε τὸ ταλαίπωρον βιβλίον, ἐθεώρησεν ὑποχρέωσίν του νὰ μοῦ δικαιολογήσῃ τὸ ἀσύνηθες γεγονός :

—Σοῦ ἔφερα, μοῦ εἶπε, ἐκεῖνο τὸ βιβλίον. Δὲν μοῦ χρησιμεύει πλέον. Ἔβαλα, ξέρεις, ἠλεκτρικὸ στὸ σπῆτι μου καὶ δὲν μεταχειρίζομαι τῶρα σπερματώετο...

Τὸ συμπέρασμα εἶναι, ὅτι, ὅποιοι ἀγαπᾷ τὰ ζῶα καὶ τὰ βιβλία εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ οὔτε ζῶα οὔτε βιβλία. Ἀποτελοῦν ἕναν διαρκῆ πόνον ψυχῆς !

Παῦλος Νιφάντας

Ἐφημερίς « Ἐστία »

3. Η ΝΙΚΗ ΜΑΣ ΣΤΟ ΠΟΓΡΑΔΕΤΣ

(Πολεμικὴ ἀνταπόκρισις)

Ἐπιστρέφων ἀπὸ τὸ Πόγραδετς, τὸ ὁποῖον ἐπισκέφθημεν χθές, βληθέντες μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὰ πρόθυρά του, δύναμαι νὰ σᾶς δώσω μίαν ἰδέαν τῆς μεγάλης νίκης, ἣ ὁποία, διεξαχθεῖσα ἐπὶ μετώπου τριάκοντα χιλιομέτρων καὶ διαρκέσασα νύκτα καὶ ἡμέραν ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ἑβδομάδα, θὰ γραφῆ με χρυσᾶ γράμματα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν.

Ἡ μάχη αὐτή, ἣ ὁποία δὲν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν κατάληψιν τῆς κωμοπόλεως αὐτῆς, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν κατοχὴν τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς λίμνης Μαλίκης εἰς τὴν λίμνην Ἀχρίδα καὶ ἣ ὁποία ἔληξε με τὴν ἐπίτευξιν ὅλων τῶν ἀντικειμενικῶν της σκοπῶν, δύναται νὰ χαράκηται ὡς μάχη τῆς Ἰταλικῆς μετανοίας. Πράγματι τὸ Ἰταλικὸν στρατηγεῖον μετανοήσας, διότι ἀφῆκεν ὀπίσω του τὰς ὀχυρωτάτας θέσεις τῆς Μοράβας καὶ τοῦ Ἰβάν, ὑποστὰν οὕτως ἀπώλειαν τὴν ὁποίαν δὲν θὰ δυνηθῆ πλέον νὰ ἐπανορθώσῃ, ἀπεπειράθη νὰ κρατήσῃ με κάθε θυσίαν τὰς στενωποὺς τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἀπὸ τῆς λίμνης Μαλίκης ἄγει εἰς τὴν λίμνην τῆς Ἀχρίδος. Εἰς ὠρισμένα σημεῖα ἣ ὁδοῦ αὐτῆ διέρχεται μεταξύ ὑψηλῶν ὄρεων, ἰδίως δὲ εἶναι ἐξαιρετικῶς ὀχυρὰ ἢ μεταξύ Γκραμποβίτσας καὶ Τσεράβας θέσις, ὅπου τὰ βουνὰ ὑφιοῦνται εἰς μέγα ὕψος, καθὼς καὶ ἣ πέραν αὐτῆς θέσις τῆς Ζαρβάσκας.

Ὅταν πρὸ ἑβδομάδος τὰ ἑλαφρὰ τμήματα τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς

μας, παρελαύνοντα βορείως τῆς λίμνης Μαλίκης, ἤλθον εἰς πρώτην ἐπαφὴν μὲ τὴν ὀπισθοφυλακὴν τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ τῶν πρώτων ὑψωμάτων τῆς περιοχῆς τῆς Πογοδρίας, ἐπιστοποίησαν σοβαρὰς κινήσεις Ἰταλικῶν μονάδων, αἵτινες ἀπέβλεπαν ὄχι μόνον εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ὄχυρῶν αὐτῶν θέσεων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σφοδρὰν ἀντεπίθεσιν.

Ἡ ἔγκαιρος πρὸς τὰς στενωποὺς αὐτὰς προέλασις ἰσχυροτέρων Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, πλαισιουμένων ἀπὸ πλαγιοφυλακὰς εἰς τὰ ἐκατέρωθεν ὄχυρὰ ὑψώματα, προέλαβε τὴν τοιαύτην ἐν ἐξελίξει Ἰταλικὴν ἀντεπίθεσιν. Ἦρχισεν οὕτως ἡ μάχη, ἡ ὁποία διαρκέσασα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας καὶ νύκτας καὶ φέρουσα τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ὄχυροῦ εἰς τὸ ἄλλο, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐποποιία ἀνταξία τῆς γραφείσης ἐπάνω εἰς τὰ ὄρη τῆς Μοράβας καὶ τοῦ Ἰβάν. Ἡ ὁρμὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ πεζικοῦ, ὁ ἀπαράμιλλος ἡρωϊσμός τῶν στρατευμάτων μας καὶ ὁ ἄφθαστος συντονισμὸς ὄλων τῶν κατὰ μέρος ἐνεργειῶν εἰς μίαν σπανίαν ὁμαδικὴν προσπάθειαν ἀνέτρεψαν ἕνα πρὸς ἕνα τὰ σημεῖα τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ.

Τὰ σημεῖα αὐτὰ εἶχον ὀργανωθῆ μὲ ἐντελῶς συγχρονισμένην μέθοδον: ὑπῆρχαν περίβολοι λόχων μὲ σύστημα συρματοπλεγμάτων, πυροβολεῖα, φωλεαὶ πολυβόλων καὶ ὀλμοβόλων ἀπὸ μπετόν ἀρμέ.

Σημειωτέον, ὅτι τὰ ἐγκατασταθέντα ἐκεῖ τόσον ἰσχυρῶς Ἰταλικά στρατεύματα δὲν ἦσαν τὰ ἴδια, τὰ ὁποῖα εἶχον πανικοβληθῆ εἰς τὴν Μοράβαν καὶ τὸ Ἰβάν, ἀλλὰ νέαι μονάδες, μεταφερθεῖσαι μὲ κάθε δυνατὸν μέσον, ἀκόμη καὶ μὲ ἀεροπλάνα. Ἴσως ἡ χρησιμοποίησις αὐτῆ, διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν στρατευμάτων, ἀεροπλάνων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ συνοδευθοῦν ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα καταδιωκτικά, νὰ ἐξηγῆ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ἐχθρικής ἀεροπορίας κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς μάχης, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἐν τούτοις ἠλιόλουστοι. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔδρασεν, ἦτο τόση ἡ ἀποτυχία της, ὥστε ἔκαμεν ὁ βομβαρδισμὸς της πολὺ περισσότερον κακὸν εἰς τὰς Ἰταλικὰς ἢ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς γραμμάς.

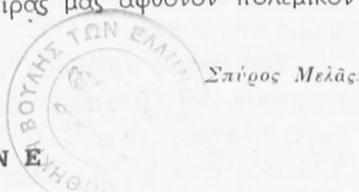
Οὕτως, ἡ περιοχὴ περίξ τῆς Γκραμποβίτσας, Τσεράβας καὶ Ζαρβάσκας ἐγίνε θεάτρον ἐθνικῶν ἀγώνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐθαυματούργησε πάλιν ἡ Ἑλληνικὴ λόγχη. Τοιουτοτρόπως, ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἐφ' ὅσον ἡ μάχη συνεχίζετο, ὁ πανικός καὶ ἡ ἀποσύνθεσις ἤρχισαν πάλιν νὰ κυριεύουν τὰς νέας μονάδας τῶν Ἰταλῶν, ἐνῶ ἀνεπτύσσετο ἀσυγκράτητος πλέον ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ ἰδικοῦ

μας στρατοῦ. Καὶ ὅταν, κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς μάχης φάσιν τὰ ἡμέτερα τμήματα ἐπετέθησαν ἐκ τῶν πλοσγίων κατὰ τῶν ὀπισθοφυλακῶν τοῦ ἐχθροῦ, αἵτινες προσεπάθουν μαζί με δύο οὐλαμούς πυροβολικοῦ καὶ ὀλμοβόλου νὰ προστατεύσουν τὴν ἄτακτον ὑποχώρησιν τῶν κυρίων σωμάτων τοῦ ἐχθροῦ, ἐπέφεραν νέαν σύγχυσιν εἰς τὰς ἐχθρικός τάξεις.

Ψῦχος δριμύ ἐπεκράτει καὶ ἡ χιῶν ἐκάλυπτε τὸ ὄρεινόν ἔδαφος. Ἄλλὰ παρ' ὅλα ταῦτα, αἱ φάλαγγές μας ἐπροχώρουν ἀκάθεκτοι διώκουσαι τὸν ἐχθρὸν κατὰ πόδας.

Οὕτως ἔληξε με περίλαμπρον νίκην ἡ μάχη τοῦ Πόγραδετς, ἡ ὁποία δὲν ἐπέτρεψε μόνον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν νὰ κατακτήσῃ ἰσχυρὰ ἐρείσματα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἱταλικῆς ὑποχωρήσεως πρὸς τὸ Ἑλβασάν, ἀλλὰ καὶ περιήγαγεν εἰς χεῖρας μας ἄφθονον πολεμικὸν ὕλικόν, ἀκαταμέτρητον ἀκόμη.

Ἐφημερίς «Καθημερινή»

4. Ω Ξ Ε Ν Ε

Ἡ ἀρχαία Σπάρτη δὲν πέθανε. Ξαναζῆ στα ὄχυρά τῆς Μακεδονίας. Τὰ νέα στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν λέγονται Ἰστιμπεῦ, Κέλκαγια, Ἐχινὸς καὶ Νυμφαία· ἔχουν τὰ ὀνόματα ὄλων τῶν ὄχυρῶν, ὅπου τὰ ἥρωικά τόγματα τῶν συγχρόνων Λακεδαιμονίων ἔδειξαν καὶ δείχνουν, ὅτι ἡ γενιὰ τῶν ἀδαμάστων μαχητῶν τοῦ Λεωνίδα ἔχει ἀφήσει, διὰ μέσου τόσων χιλιάδων ἐτῶν, τοὺς ὑπεραξίους ἀπογόνους τῆς. Εἶχαμε καὶ στὴ νεώτερή μας ἱστορία πράξεις ἀφαντάστου ἥρωισμοῦ, τὸ Σούλι, τὸ Κούγκι, τὸ Ἀρκάδι, τὸ Μεσολόγγι. Ἄλλὰ ἡρωισμὸς αὐτὴ σελίδα τῶν Μακεδονικῶν ὄχυρῶν, ὁ Ἕλληνας ἀποστή νωπὴ αὐτὴ σελίδα τῶν Μακεδονικῶν ὄχυρῶν, ὁ Ἕλληνας ἀποθνήσκει. Δὲν εἶναι μόνον ὅτι τὰ ὑπέροχα παλικάρια τῶν ταγμαθῶν αὐτῶν τοῦ θανάτου ἀντιμετώπισαν καὶ ἀντιμετωπίζουν ἀκόμη τὴ φοβερὴ ἐπίθεση ἀπέειρος ἀνωτέρων δυνάμεων τοῦ ἰσχυροτέρου στρατοῦ τοῦ κόσμου, ὀπλισμένου με τὴν τελευταία λέξη τῶν μέσων, τ' ἄφθονα καὶ τελειότατα βαρῖα πυροβόλα, τὰ θωρακισμένα αὐτοκίνητα, τ' ἀεροπλάνα καθέτου ἐφορμήσεως, τοὺς ἀλεξιπτωτιστάς. Εἶναι πρὸ πάντων ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ Σπαρτιάται τοῦ Λεωνίδα, ἐπολέμησαν χωρὶς καμιά ἐλπίδα νίκης ἢ σωτηρίας — ὅτι τὸ ἔξεραν, ὅτι θὰ πεθάνουν μέχρι ἑνός. Ἐλαβαν αὐτὴ τὴ διαταγή :

—Ἡ πατρίδα θέλει τὴ ζωὴ σας. Ὅποιος ἀπὸ σᾶς ἔχει ὑποχρεώσεις οἰκογενειακὲς μεγάλες ἢ ἄλλους λόγους, μπορεῖ νὰ φύγη.

Ἄλλὰ δὲν ἐκινήθη κανεὶς. Ὅλοι ἐπῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ πεθάνουν γιὰ τὴ δόξα τῆς αἰωνίας Ἑλλάδος, γιὰ τὴν τιμὴ τῶν ἑλληνικῶν ὀπλῶν καὶ γιὰ νὰ καθυστερήσουν ὅσο μποροῦν τὸν ἐχθρό. Ἔτσι πολέμησαν κι ἔτσι πολεμοῦν αὐτὰ τὰ παλικάρια, Ἑλληνικὴ λεβεντιά χωρὶς ταίρι στὸν κόσμον, ψυχὲς ἀθάνατες, γεμάτες φῶς, ποὺ ὑψώνουν ὡς τὰ οὐράνια τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, ἐξαίρουν τὴν ἠθικὴ του φύση καὶ δείχνουν τὴ θεϊκὴ καταγωγή. Ἔτσι πέθαναν κι ἔτσι πεθαίνουν αὐτὰ τ' ἀσύγκριτα τάγματα τῶν ἡρώων, γιὰ νὰ γράψουν μὲ πύρινα κι ἀνεξάλειπτα γράμματα στὴν καρδιὰ τῶν ἐπερχομένων τὸ ὄνομα Ἑλλάς, πατρίς χρέος, τιμὴ. Καὶ νὰ δείξουν στὴ φοβισμένη ἀνθρωπότητα τὸ μόνο δρόμον τοῦ λυτρωμοῦ — τὸ δρόμον τῆς θυσίας.

Ἐκεῖ ἐπάνω πολεμοῦν, τὰ ὄχυρά τους γίνονται ρημάδια, τοὺς τὰ παίρνουν, τὰ ξαναπαίρνουν, βάζουν φραγμὸ τὰ ματωμένα στήθη τους, πέφτουν ἕνας - ἕνας ἐκεῖ ποὺ ἐτάχθησαν, μὲ τ' ὄνομα τῆς Ἑλλάδος στὰ χεῖλη. Ἐλάτε, χωρὶς θρήνους, νὰ σκεπάσουμε τὰ κορμιά τους μὲ τ' ἀνοιξιὰτικὰ λουλούδια τῆς γῆς μας, ποὺ ὑπεράσπισαν μὲ θεϊκὴ ὀρμή. Καὶ στοὺς τάφους των ἄς ξαναγράψουμε τὸ παλιὸ ἐπίγραμμα τῶν Λακεδαιμονίων:

ὦ ξένε, πὲς στοὺς Ἕλληνας,
ὅτι ἐδῶ εἴμαστε θαμμένοι,
πιστοὶ στὸ θέλημά τους!

Ἐφημερὶς « Ἐστία », 1941

Σπύρος Μελάς

Ε'. ΠΕΖΟΙ ΡΥΘΜΟΙ

1. Ζ Ω Η

Μαῦρα κι ἀνήσυχα γίδια κατεβαίνουν νὰ πιοῦν στὴν κελαηδούσα ρεματιά.

Μαῦρα κι ἀνήσυχα γίδια στάθηκαν ἔξαφνα στὸν κατήφορον, μὲ τὰ κέρατα σὰν κλάδους, καὶ τὰ κεχριμπαρένια τους μάτια μὲ κοιτάζουσαν.

Μέσ' ἀπ' τὸ λόγγο, μέσ' ἀπ' τὰ σγουρὰ πεῦκα, ἓνα κοτσύφι.
σφυρίζει σὰν τσοπανόπουλο.

"Α! ζωή, τρελή που εἶσαι! "Α ζωή!

* * *

Στὸν κόρφο τοῦ βουνοῦ, σὰν καλοσύνη που κρύβεται, εἶν' ἓνα
ἐκκλησάκι.

Χρόνια διακόσια κοιμᾶται ἀπόξω ὁ καλόγερος που τὸ ζωγρά-
φισε — χρόνια διακόσια σωπαίνουν τὰ τρία του κυπαρίσσια.

Στὸν κόρφο τοῦ βουνοῦ εἶν' ἓνα κάτασπρο ἐκκλησάκι.

"Α! ζωή, ωραία που εἶσαι! "Α ζωή!

* * *

'Απάνω στὶς λιὰ μολόχες, ἀπάνω στὸ νέο θυμάρι, πουλάκια
δίχως ὄνομα, στιγμές πουλάκια, ἦρθαν — ἔφυγαν.

Οἱ γαλανές σκιές τῶν φύλλων τρέχουν στὸ φακίολι τῆς χωριατο-
πούλας που διαβαίνει κάτω ἀπ' τὸν πλάτανο.

Στὸν ἴσκιο του ὁ γεροπεῦκος κοίμισεν ἓνα κοπάδι.

Στὸ λαμπρὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ ἄσπρα σύννεφα σβήνουν ἀπὸ
ἠδονή...

"Α! ζωή, εὐτυχισμένη που εἶσαι! "Α ζωή!

* * *

Κι ὅμως τὴν ὥρα τοῦ δειλινοῦ — δὲν ξέρω τί θέλει τὸ φῶς τοῦ
κόσμου...

Κι ὅμως, τώρα που βράδιασε, δὲν ξέρω γιατί ὅλα στὸν κόσμο
συλλογίζονται τὴν αἰτία τους — γιατί τὸ σκοτάδι ἀπλώνεται σὰν
ἓνα μεγάλο νόημα...

Κι ὅμως, τώρα που σκοτείνιασε, τὰ πλάσματα συλλογίζονται
τὸ νόημα τοῦτο, που τὸ εἶχανε ξεχάσει τὸ πρωὶ σήμερα μὲ τὸν ἥλιο,
σήμερα μὲ τὶς χαρές, καὶ πάλι θὰ τὸ ξεχάσουν αὔριο μὲ τὸν ἥλιο,
αὔριο μὲ τὶς χαρές...

"Α! ζωή, ἀσυλλόγιστη που εἶσαι! "Α ζωή!

Ζαχαρίας Παπαγιωάννου

« Πεζοὶ Ρυθμοὶ »

2. Η ΛΑΜΠΑΔΑ ΤΟΥ ΑΔΕΡΦΟΥ ΜΟΥ

— "Όταν ἀντικρίσης τὸν Κύριον ἡμῶν, ἀδερφέ μου, κράτα ὀρθή.
στὸ δεξί σου χέρι τὴ λαμπάδα.

— Τὴν ἄσπρη λαμπάδα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀνησυχίας, ὅπως τὴν κράτησεν ἡ γενιά μας ὅλη ἀνάμεσα στοὺς κόμπους τῶν λιγνῶν τῆς σαχτύλων.

— Τὸ φῶς τῆς ἐρόδισε τῶν προγόνων μας τὸ βυζαντινὸ πρόσωπο καὶ κυνήγησε τὸ σκοτάδι μὲς στὶς ρεματιές τῶν ρυτίδων τους καὶ στὰ σπήλαια τῶν ματιῶν τους.

— Στὴ ρίζα βουνοῦ μαύρου ἀπὸ ἔλατα σταυροκοπήθηκαν αὐτοὶ μπροστὰ σὲ ἀθῶες σβησμένες τοιχογραφίες.

— Αὐτοὶ σοῦ παράδωκαν τὴ λαμπάδα, γιὰ νὰ τὴ φυλάξης ἀπ' τοὺς ἀνέμους, ἀγαπημένε.

Κι ἐσύ, ποὺ τὴν ἐκλείσες μὲς στὴ σιωπὴ σου, καταφρονώντας — ὀιμέ — τὴν νιότη σου καὶ τὴν στοργὴ μας, προχώρησε στὸ Δημιουργὸ μπροστὰ καὶ στῆσε τὸ θρίαμβο τῆς φλόγας σου !

« Πεζοὶ Ρυθμοὶ »

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

3. Υ Π Ο Θ Η Κ Α Ι

(Εὐρεθεῖσαι χειρόγραφοι μετὰ θάνατον)

“Ὅταν εἶσαι λησμονημένος ἢ παραμελημένος ἢ σκοπίμως ἐκμηδενισμένος καὶ μειδιᾷς ἐσωτερικῶς ὑπερήφανος διὰ τὴν ὕβριν:

— Αὐτὸ εἶναι νίκη.

“Ὅταν ἡ καλωσύνη σου κακολογῆται, ὅταν αἱ ἐπιθυμίαι σου πολεμοῦνται, ἡ καλαισθησία σου προσβάλλεται, ἡ συμβουλή σου περιφρονῆται, αἱ γνώμαί σου γελοιοποιοῦνται, σὺ δὲ δέχεσαι ὅλα αὐτὰ μὲ σιγὴν ὑπομονῆς καὶ ἀγάπης:

— Αὐτὸ εἶναι νίκη.

“Ὅταν εἶσαι εὐχαριστημένος μὲ οἰανδήποτε τροφήν, μὲ οἰονδήποτε ἔνδυμα, οἰονδήποτε κλίμα, οἰανδήποτε συναναστροφήν, οἰονδήποτε μοναξιάν, οἰανδήποτε διακοπὴν:

— Αὐτὸ εἶναι νίκη.

“Ὅταν ὑπομένης πᾶσαν ἀταξίαν, πᾶσαν ἀνωμαλίαν, πᾶσαν ἀπροσεξίαν εἰς χρόνον καὶ τόπον, πᾶσαν ἐνόχλησιν:

— Αὐτὸ εἶναι νίκη.

“Ὅταν ἡμπορῆς νὰ ἀντιμετωπίζης τὴν κενὴν ἀνοησίαν, τὸν πα-

ραλογισμόν, τὴν διανοητικὴν ἀναισθησίαν καὶ ὑπομένης ὅλα αὐτά, ὅπως τὰ ὑπέμεινεν ὁ Ἰησοῦς:

—Αὐτὸ εἶναι νίκη.

“Ὅταν ποτὲ δὲν ἀρέσκεσαι νὰ περιαιτολογῆς ἢ νὰ ἀπαριθμῆς τὰ ἰδικά σου καλὰ ἔργα ἢ νὰ ἐπιδιώκῃς ἐπιμόνως ἐπαίνους, ὅταν δύνασαι ἀληθῶς νὰ ἀρέσκεσαι νὰ εἶσαι ἄγνωστος:

—Αὐτὸ εἶναι νίκη:

Λόγος μνημόσυνος εἰς Γεώργιον Β', 1949

Γ. Π. Οἰκονόμου

ΣΤ'. ΚΡΙΤΙΚΑ — ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

1. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ

Ὁ Ροΐδης ἐξετάζων τὸ περιεχόμενον τῆς ποιήσεως τοῦ Βαλαωρίτου ἀποφαινεται, ὅτι, ζήσας οὗτος εἰς ἐποχὴν ἀνευ μεγάλων ἰδανικῶν καὶ ἀντιποιοητικῆν, ἐπροτίμησε νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματολῶν, οἱ ὅποιοι ἐνεσάρκωνον τὸν πανελλήνιον πόθον τῆς Ἐλευθερίας.

... Ὑπολείπεται ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ὑπὸ καθαρῶς τεχνικῆν ἔποψιν τὸ ποιητικὸν κληροδότημα τοῦ ἀποθανόντος. Τὴν περὶ τούτου γνώμην ἡμῶν δὲν δυνάμεθα κάλλιον νὰ συνοψίσωμεν ἢ λέγοντες ὅτι τὸν ποιήσαντα τὰ «Μνημόσυνα», τὸν «Διάκον» καὶ τὴν «Φροσύνην» θεωροῦμεν ὡς τὸν ἄριστον μαθητὴν τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, δυνάμενον καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν διδάσκαλον νὰ συγκριθῇ κατὰ τὸν ἀμέτρητον πλοῦτον φαντασίας καὶ τὴν ἀφειδῆ τοῦ θησαυροῦ σπατάλην. Τὴν στενὴν ἄλλως ταύτην συγγένειαν καὶ ἐπιρροὴν τοῦ Γαλάτου ἐπὶ τῆς Μούσης αὐτοῦ ἔσπευδεν ὁ ἴδιος μετ' εἰλικρινοῦς προθυμίας νὰ ὁμολογήσῃ ἐν πάσῃ περιπτώσει: «Χωρὶς νὰ τὸ θέλω — ἔγραφεν ἡμῖν πέρυσιν — ἔλαβα παρὰ τοῦ Οὐγκώ τὴν μανίαν τῶν ἀντιθέσεων καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀφίνω τὴν φαντασίαν σύννης βεβαίως παρωμοίασεν ὁ ποιητὴς τὴν φαντασίαν του πρὸς τὸν τρέχοντα μόνον ἵππον, λησμονήσας ὅτι ὁ Πήγασός του ἔχει καὶ πτερά.

Ὁ μετ' αὐτοῦ ὁμως συνεπιβαίνων τοῦ φοβεροῦ ζώου ἀναγνώστης ἀδύνατον εἶναι νὰ λησμονήσῃ τοῦτο, ἀναγκαζόμενος ἀνὰ πᾶσαν

στιγμήν νὰ ὑπερβαίνει χάσματα καὶ ἀβύσσους δι' ἐλμάτων, ἅτινα δὲν φαίνονται ἄνευ πτερυγῶν κατορθωτά. Ὁ ἄτακτος οὔτος καὶ ὄντως ἀχαλίνωτος, ὅτε μὲν ἐπὶ γῆς ὅτε δ' ἐναέριος δρόμος, κουράζει μὲν πολλάκις καὶ ἐνίοτε ζαλίζει, ἀφ' ἑτέρου ὁμως καταθέλγει διὰ τῆς θαυμαστῆς ποικιλίας τῶν διαδεχομένων ἀλλήλας μετ' ἀστραπιαίας ταχύτητος ὀπτασιῶν. Τὸ κακὸν εἶναι ὅτι τὰ ὠραία ταῦτα πράγματα δὲν προφθάνει τις πάντοτε νὰ διακρίνη σαφῶς, καὶ τότε μόνον λυπεῖται διὰ τὴν ἔλλειψιν χαλινῶ.

Αἱ πλεῖσται τῶν περιγραφῶν τοῦ Βαλαωρίτου δὲν ὁμοιάζουσιν οὔτε ἀνάγλυφα, ὡς αἱ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, οὔτε γνωστόν τι εἶδος ζωγραφίας, πολὺ δὲ μᾶλλον ὠραίαν σκηνογραφίαν τρέμουσιν εἰς τὰ ὕδατα διαυγοῦς μὲν, ἀλλὰ σπανίως ἀκίνητους λίμνης. Ὡς ἔτυχε καὶ ἄλλοτε νὰ εἴπωμεν, ἐκάστη τῶν μεταφορῶν αὐτοῦ εἶναι καθ' ἑαυτὴν ἐναργής καὶ ζωηροτάτη, τὸ πλῆθος των ὁμως τοσοῦτον, ὥστε συμπλέκονται πρὸς ἀλλήλας ὡς κλάδοι παρθένου δάσους καὶ ἐπέρχεται τότε ρωμαντικὸν τι σκιοφῶς, ἐν ᾧ βλέπομεν κινούμενα παντοῖα, ἔτι ρωμαντικώτερα, πλάσματα: βουνὰ ἀνταλλάσσοντα φιλήματα καὶ γεννῶντα ἥρωας συλληφθέντας ἐκ τοῦ ἀσπασμοῦ τούτου· πτερωτὰ δακτύλια ἀναβαίνοντα εἰς οὐρανόν, ράσα καλογήρων ἀρμενίζοντα εἰς τὸν αἰθέρα, ἀγορεύοντας βράχους, ἀνθρωπόμορφα δένδρα, κύματα σκορπίζοντα μαῦρον ἀφρόν, βρυκόλακας, δράκοντας, κατακλείδια, ἀνεραΐδας καὶ παντοῖα ἄλλα φαντάσματα.

Οὐδένα ἐγνωρίσαμεν ποιητὴν οὔτε πλείονα γράψαντα ἐν τοῖς προλόγοις του κατὰ τοῦ ρωμαντισμοῦ οὔτε ρωμαντικώτερον τοῦ Βαλαωρίτου. Παρὰ συνήθει στιχοπλόκῳ ταῦτα ἤθελον φανῆ ἀπλῶς τερατώδη καὶ ἐνίοτε ψυχρά. Ἄλλ' ὡς ὁ Ὁ φ μ α ν*, ὁ Ἄ ρ ν ι μ*, ὁ Ἐ δ γ ἄ ρ δ ο ς Π ὀ ο υ* καὶ οἱ ἄλλοι ἐξοχοὶ μαγγανευταί, οὕτω καὶ ὁ Λευκάδιος ποιητὴς κατορθώνει νὰ προδιαθέσῃ ἡμᾶς οὕτως, ὥστε τὰ ἰνδάλματα ταῦτα δὲν κρίνομεν δι' ὀφθαλμῶν ἐρηγορότος, ἀλλὰ βλέπομεν αὐτὰ ὡς ἐν ὀνείρῳ. Ἀπίθανα δὲ ὀνειράτα δὲν ὑπάρχουσιν, ἐν ὅσῳ εὐρίσκεται τις ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον ἀφοῦ ἐξυπνήσῃ. Καὶ τότε ὁμως δὲν πρέπει νὰ κρίνη τὸ ποιητικὸν ὀνειρον ἐκ τῶν συστατικῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς αἰσθήσεως ἣν ἐπροξένει αὐτῷ, ἐνῶ τὸ ἔβλεπε. Τὸ καθ' ἡμᾶς ὁμολογοῦμεν ἀνευθυριάστως, ὅτι, ἐνῶ οἱ «σεληνοφώτιστοι ἀστέρες», αἱ «συνιστώσαι σάρκα ψυχαί», οἱ «βοῶντες νεκροὶ» καὶ τὰ ἄλλα τοιαῦτα ἐφόδια καθαρευ-

*Ἐπέσανε τὰ Γιάννινα σιγὰ νὰ κοιμηθοῦνε,
 ἐσβήσανε τὰ φῶτα τους, ἐκλείσανε τὰ μάτια.
 Ἡ μάνα σφίγγει τὸ παιδί βαθιὰ στὴν ἀγκαλιά της,
 γιὰτ' εἶναι χρόνοι δύστυχοι καὶ τρέμει μὴν τὸ χάση.*

Τοιαύτη καὶ ὀλόκληρος ἡ προτελευταία τοῦ ποιήματος στροφή,
 ἥτις πρέπει ἴσως νὰ εἶναι τελευταία :

*Κάμνει στεφάνια στὸ νεκρὸ, ποὺ ἐκκείνονται, πλαταίνουν,
 καὶ στὰ ποδάρια τοῦ Ἄλλῃ νὰ ξεψυχήσουν πηλαίνουν.
 Δὲς καὶ τὸ κύμα τῆ νεκρῆ σὰ νύφη του ἀγκαλιάζει
 καὶ μὲ στεφάνια ἀπὸ νερὸ τὸ γάμο του γιορτάζει...*

Ὅχι βεβαίως ἄψογον κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν στιχουργίαν,
 ἀλλ' ἀπαράμιλλον κατὰ πατριωτικὸν αἴσθημα, φαίνεται ἡμῖν καὶ
 τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποιήματος :

*Πόσες φορὲς ἀπὸ μακριὰ ἀνήλικο παιδάκι,
 μὲ δακρυσμένο βλέφαρο, μ' ἀπόκρυφην ἐλίδα,
 ὁ δύστυχος ἐκοίταξα τὴν καταγιά τῆς Πίνδου
 μὸν ἐφαίνετο πὼς ἦτανε καλὸς ἀπὸ τουφέκι
 καὶ ἐπρόσμενα καὶ ἐπρόσμενα ν' ἀκούσω τὴ βοή του !*

Ὡς τοῦ Σολωμοῦ καὶ ἐν γένει τῶν Ἐπτανησίων, ἔχει ἐνίστε καὶ
 τοῦ Λευκαδίου ἡ ποίησις συγγενειάν τινα πρὸς τὸν Δάντην. Ἐν τῷ
 τρίτῳ ἔσματι τῆς « Φροσύνης » παριστάμεθα εἰς βδελυρὰν σκηνὴν
 εὐθύμων Λιὰπηδων*, διασκεδαζόντων δι' ἀνθρωπίνων λειψάνων
 καὶ ποδοκυλούντων νεοκόπους κεφαλᾶς. Ἐνῶ οὕτω παίζουσιν οἱ
 πατέρες, τ' ἄξια τούτων τεκνία ἀμιλλῶνται,

*Ποιὸ κεφαλῆς περσύτερες σκληρὰ νὰ πρωταρπάξῃ,
 γιὰ νὰ τὲς βάλῃ ἐπανωτὲς νὰ κτίσῃ πυραμίδα
 ποιὸ δέρνει τοὺς συντρόφους του μὲ σκοτωμένον χέρι.*

Εἰσελθόντος δὲ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ τυφλοῦ γέροντος νὰ ζητήσῃ
 ἔλεημοσύνην, ρίπτουσι τὰ λυκόπουλα ταῦτα εἰς τὴν τρέμουσαν ἐκ
 τοῦ ψύχους παλάμην του ἀναμμένον ἄνθρακα καὶ τεμάχιον πτώματος.

Καὶ τότε διώχνουν σκούζοντας : «Ψῆσε το νὰ χορτάσης ! »

Διὰ τοιαύτης σειρᾶς εἰκόνων ἐφρόντισε καὶ ὁ Δάντης νὰ προ-
 διαθέσῃ τὸν ἀναγνώστην, πρὶν ἢ ἐπιφωνήσῃ τὸ πολὺκροτον ἐκεῖνο:

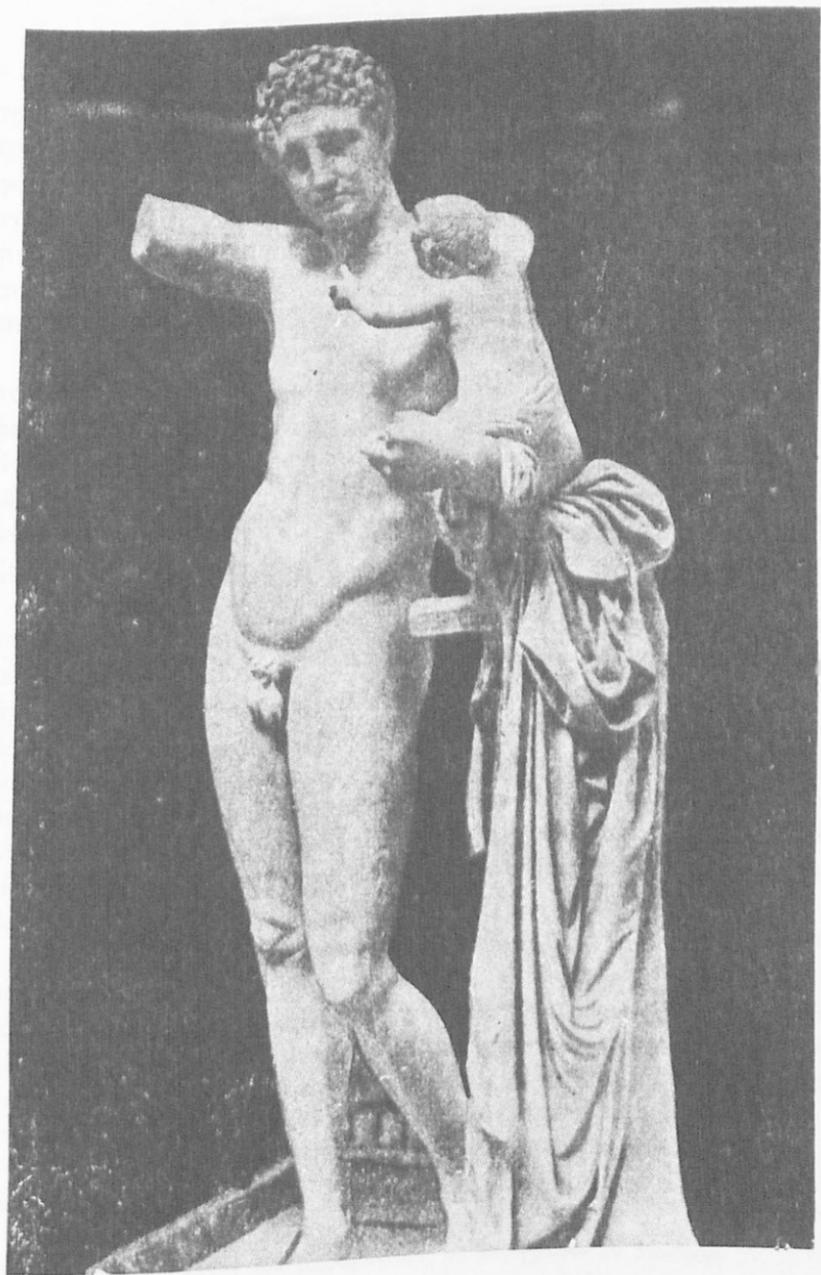
καθ' ἑαυτὴν ἢ ποιητικὴ διάθεσις. Πᾶσα στιγμὴ ἐμπνεύσεως εἶναι δι' ἐμὲ στιγμὴ παραφροσύνης καὶ ὅλος ὁ ὄργανισμός μου πάσχει δεινῶς ἐκ τῆς πυρακτώσεως τῆς φαντασίας. Οἱ καρδιακοὶ παλμοί, οἵτινες θὰ μὲ φέρουν ὀγλήγορα εἰς τὸν τάφον, εἶναι τὸ μόνον μου κέρδος ἐκ τῆς ποιητικῆς διαθέσεως...».

Καὶ πρὸ τῆς ἐξομολογήσεως ὅμως ταύτης, πολλάκις ἠσθάνθημεν ἀναγινώσκοντες τοὺς στίχους του, ὅτι ἦσαν ἐκ τῶν πληρωνομένων ἀκριβὰ κατὰ τὸν πεζὸν τοῦτον αἰῶνα, ὅτε ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι ὡς πρὶν αἰόλειος λύρα ἠχοῦσα ἐκ τῆς περιπνεούσης αὔρας, ἀλλ' ἀναγκάζεται ν' ἀνασκάψῃ τὰ σπλάγχνα του πρὸς ἀνεύρεσιν ποιητικῆς ἱκμάδος. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ ρηθῇ πρὸ πάντων περὶ τοῦ ψάλτου τῆς «Φροσύνης», ὅστις πλὴν τῆς ἡλικίας οὐδὲν εἶχε κοινὸν οὔτε ὡς ἄνθρωπος οὔτε ὡς ποιητὴς πρὸς τὴν παροῦσαν γενεάν. Ὅπως ἐν τῷ ποιήματί του ἐκυοφόρησεν ἡ Ὅσσα εἰς τὰ σπλάγχνα της τὸν Βλαχάβαν χρόνους πολλοὺς καὶ μῆνας, οὕτως ἤθελέ τις εἰπεῖ ὅτι ἀνέβαλε καὶ ἡ μήτηρ του νὰ γεννήσῃ αὐτὸν ἡμισυν τούλάχιστον αἰῶνα, ὅτε ἦτο πλέον ἀναχρονισμός. Ἀληθεῖς σύγχρονοι τοῦ ἐρημίτου τῆς Μαδουρῆς ἦσαν οἱ ὑπ' αὐτοῦ ἀνασκαφέντες ἀρματολοὶ καὶ κλέφται, μεθ' ὧν συνέζη ἐν διηνεκεῖ ὄνειρω. Πρὸς δὲ τοὺς σήμερον ἀνθρώπους οὐδέποτε ἦλθεν ἡ Μοῦσά του εἰς ἐπαφὴν, ἀλλ' ἅπαξ μόνον ἡ πυγμὴ του.

Πολὺ ἐν τούτοις φοβούμεθα ὅτι ὁ ποιητικὸς ἀντιπρόσωπο γενεᾶς τινος δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐμφορῆται αἰσθημάτων εὐγενεστέρων τῶν ἐπικρατούντων περὶ αὐτόν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ αἰσθάνεται ζωηρότερον τῶν ἄλλων ὅσα αἰσθάνονται ὅλοι. Ἄν ἀκμαία ἐμπνευσις καὶ πλοῦτος φαντασίας θεωρηθῶσιν ἀρκοῦντα ὅπως ὀνομασθῇ τις ἔθνικὸς ποιητὴς, τοιοῦτον βεβαίως πρέπει νὰ ἀναγορεύσωμεν τὸν Βαλαωρίτην· ἂν ὅμως ἀπαιτῆται πλὴν τούτου καὶ νὰ ὑμνήσῃ αἰσθήματα ζῶντα ἐν πάσῃ καρδίᾳ, ἡμεῖς τότε πταίομεν καὶ οὐχὶ ἐκεῖνος, ἂν ἐλλείπῃ ἀπὸ τῶν ποιημάτων του τὸ τελευταῖον τοῦτο, καὶ μόνον τοῦτο τὸ προσόν.

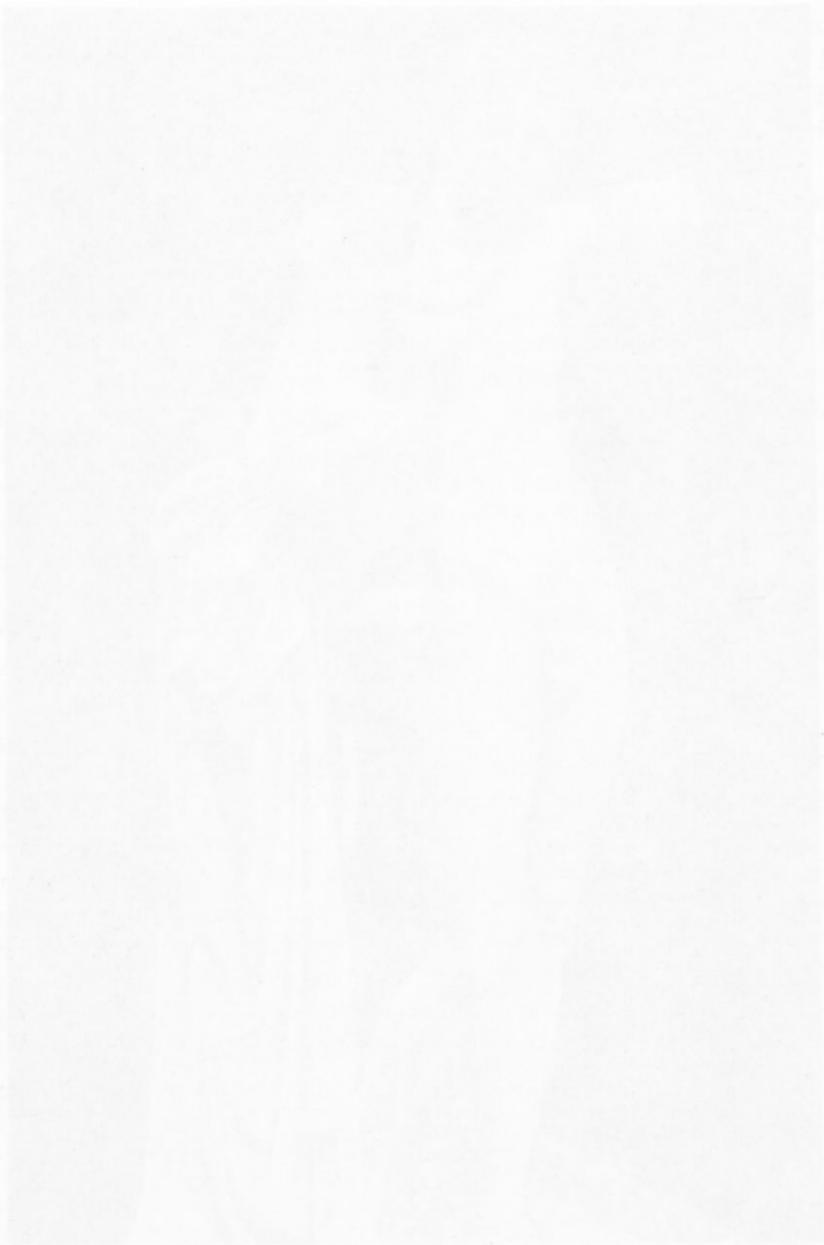
« Κριτικὰ μελέται »

Ἑμμανουὴλ Ροῖδης

Ο ΕΡΜΗΣ ΤΟΥ ΠΡΑΞΙΤΕΛΟΥΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2. Ο ΕΡΜΗΣ ΤΟΥ ΠΡΑΞΙΤΕΛΟΥΣ

Τῆς ὠρίμου τέχνης τοῦ Πραξιτέλου καὶ ἔργον τῶν ἰδίων χειρῶν του βεβαίως εἶναι τὸ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἀνακαλυφθὲν μαρμάρινον ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ φέροντος τὸν νεογέννητον Διόνυσον εἰς τὰς Νύμφας, αἱ ὁποῖαι ἔμελλον νὰ τὸν ἀναθρέψουν· καθ' ὁδὸν ὁ θεὸς ἔσταμάφησεν διὰ ν' ἀναπαυθῆ, ἀκούμβησεν εἰς κορμὸν δένδρου, παίζων δ' ἐπεδείκνυε σταφυλὴν πιθανώτατα, πρὸς τὴν ὁποίαν τείνει ὁ Διόνυσος τὰς χεῖρας. Ἡ αὔξησις τοῦ θεοῦ βρέφους δὲν εἶναι βραδεῖα, ὅπως τῶν τέκνων τῶν θνητῶν.

Ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς μόνος ὁ Πausanias ἀναφέρει τὸ σύμπλεγμα τοῦτο, καὶ αὐτὸς μὲ ὀλίγας ξηρὰς λέξεις, διότι προφανῶς δὲν ἦτο ἀπὸ τὰ διασημότερα δημιουργήματα τοῦ καλλιτέχνου. Ἡμεῖς ὅμως δὲν ἔχομεν κανὲν ἄλλο ἔργον, τὸ ὁποῖον ν' ἀναπαριστᾷ τὸσον ἐναργῆ τὴν μορφικὴν ἀγλαίαν τῶν Ὀλυμπίων θεῶν, ὅπως θὰ τὴν ἔβλεπον εἰς τὰ ὄράματά των οἱ μεγάλοι πλάσται καὶ ζωγράφοι τῆς ἀρχαιότητος.

Τὸ σῶμα τοῦ Ἑρμοῦ εἶναι εὐρωστον, ἀλλὰ συνάμα καὶ ἀνθηρὸν καὶ ἄβρον, καὶ λεπταὶ μεταβάσεις συνάπτουν τὴν μίαν ἐπιφάνειαν μετὰ τὴν ἄλλην· εἶναι ἔβρον, διότι τὴν εὐρωστίαν του χρεωστῆι ὁ Ἑρμῆς ὄχι εἰς ἐπιπόνους ἀσκήσεις, ἀλλ' εἰς τὴν θείαν του φύσιν, τὸ περικαλλὲς δὲ πρόσωπον μὲ τὸ ἀρρενωπὸν μέτωπον ἀπαυγάζει ὅλην τὴν εὐμενῆ καὶ φοιδρὰν διάθεσιν αὐτοῦ. Ἄλλ' αἱ σκέψεις τοῦ νεανικοῦ θεοῦ δὲν δύνανται νὰ περιορισθοῦν εἰς τὸ παιδίον — ὅπως ἡ Εἰρήνη¹ μετὰ τὴν μητρικὴν τῆς στοργῆς φαίνεται ἀποκλειστικῶς ἀφωσιωμένη εἰς τὸν Πλοῦτον — καὶ τὸ βλέμμα του πλανᾶται μακρὰν εἰς ἀορίστους ρεμβασμούς.

Γραφικὴν* δ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν λειότητα τῆς ἐπιδερμίδος τοῦ σώματος ἀποτελοῦν ἡ κόμη καὶ ἡ χλαμὺς τοῦ θεοῦ· ἡ ἐργασία τῆς κόμης φαίνεται ἀμελής καὶ συνοπτική, ἀκριβῶς ὅμως διὰ τοῦτο ἀποδίδει καλύτερα τὴν ἐντύπωσιν οὐλῶν χαλαρῶν μαλλίων· ἀξιοθαύμαστος δὲ εἶναι ἡ φυσικότης τῆς χλαμύδος μετὰ τὴν τραχεῖαν ἐπιφάνειαν τῆς καὶ μὲ τὰ μικρὰ ζαρώματα μετὰ τῶν μεγάλων πτυχῶν.

Τὴν γραφικότητα τοῦ ἔργου ἐνίσχουν καὶ οἱ χρωματισμοί, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Πραξιτέλης ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν, λέγεται δ' ὅτι

1. Πλαστικὸν ἔργον τοῦ Κηφισοδότου, οὗ ἀντίγραφον ἐν Μονάχῳ.

συνεργάτην εἶχεν εἰς αὐτοὺς ἓνα ὀνομάστον ζωγράφον, τὸν Νικίαν.

Ἐργαλμα τοῦ Ἑρμοῦ φέροντος τὸν Διόνυσον εἶχε κάμει καὶ ὁ Κηφισόδοτος, τοῦ Πραξιτέλους δὲ τὸ σύμπλεγμα ἀφιερώθη ὡς σύμβολον πιθανῶς τῆς μεταξὺ τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν Ἡλείων συμμαχίας τοῦ 343 π.Χ., διότι ὁ Διόνυσος ἐτιμᾶτο κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν Ἡλείαν, ὁ δ' Ἑρμῆς κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν.

« Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Τέχνης »

Χρῆστος Τσοῦτας

3. Η ΠΟΙΗΣΙΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Ἀπόσπασμα διαλέξεως: « Περὶ Ἑλληνικῆς Ποιήσεως »

... Καὶ ὅμως ἐμφανίζεται κατὰ τὴν ἰδίαν ἱστορικὴν περίοδον, κατὰ δώδεκα περίπου ἔτη πρεσβύτερος τὴν ἡλικίαν τοῦ Χριστοπούλου καὶ τοῦ Βηλαρᾶ, ἓνας ἄνθρωπος τοῦ προφήτου τὴν αἴγλην ἀναδίδει καὶ τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον θά περιβληθῆ. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν γράφει στίχους, σαλπίζει στίχους· καὶ ὁ στίχος του εἶναι ἄτεχνος, γυμνός, πρωτογενής· ἂν τὸν μετρήσετε μὲ τὸν πῆχυν τῶν αἰσθητικῶν κανόνων, θά μορφάσετε. Ἄλλ' ὅπως ὁ νομοθέτης* τοῦ Ἰσραὴλ μεταβάλλει μὲ τὸν κτύπον τῆς ράβδου του τὴν ξηρὰν πέτραν εἰς δροσόρρυτον πηγὴν, οὕτω καὶ ἐκεῖνος μὲ μόνην τὴν δύναμιν τῆς ἐνεργείας του μετουσιώνει τὸν στίχον αὐτὸν τὸν ἄτεχνον, τὸν γυμνόν, τὸν πρωτογενῆ, εἰς ἄσμα ἀναστάσεως πρωτάκουστον:

*Ὡς ποῖτε, παλικάρια, γὰ ζοῦμε σὰ σιενά,
μονάχοι, σὰ λιοντάρια, σὶς ράγες, σὰ βουνά·
Σπηλιὲς γὰ κοιτιοῦμε, γὰ βλέπομε κλαδιά,
γὰ φεύγομ' ἀπ' τὸν κόσμον γιὰ τὴν μικρὴ σκλαβιά·
Νὰ χάνομε ἀδέλφια, πατρίδα καὶ γονεῖς,
τοὺς φίλους, τὰ παιδιὰ μας κι ὅλους τοὺς συγγενεῖς;
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωῆ,
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλαχί.*

Κάπου ὁ Ρενάν*, μὲ τὴν χάριν τῆς διαλεκτικῆς του, ἀνεκήρυξε τὸν μασσαλιωτικὸν ὕμνον τοῦ Ρουζῆ Δελίλ* ὡς τὸ μᾶλλον περισπούδαστον ποιητικὸν προῖον τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἄν κανεὶς ζυγίσῃ μὲ τὴν πλάστιγγα τῆς κοινωνικῆς σημασίας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἐπιβολῆς

τὸ ἔργον τοῦ Φεραίου, κατὰ πολλὰ ἐμπνευσμένον ὄχι μόνον ἀπὸ τῆν ἰδέαν τῆς μεγάλης γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἄσμα τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαναλάβῃ κάτι ἀνάλογον, δίχως νὰ θεωρηθῆ καὶ πολὺ παραδοξολόγος. Διότι σήμερον ἡ Τέχνη δὲν τιμᾶται ἀσυζητητὴ καὶ ἀνεπιφυλάκτως ὑπὸ πολλῶν ἐκ τῶν φιλοσοφούντων περὶ τοῦ ὠραίου, ὡς δύναμις ἀντλοῦσα ἐξ ἑαυτῆς καὶ μόνης πᾶσαν ἰσχὺν καὶ πᾶσαν εὐμορφίαν, ἀνευ ἄλλου τινὸς σκοποῦ, ξένου πρὸς τὴν ἀγνήν καλλιτεχνικὴν συγκίνησιν. Καὶ ἀπλῶς ἐνταῦθα μνημονεύω, ὅτι ὑφίσταται σχολὴ κριτικῶν καὶ ψυχολόγων συγγραφέων, ἡ ὁποία τὴν ἀλήθειαν τῆς ποιήσεως μετρεῖ συμφώνως πρὸς τὸ μέγεθος τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς ἐπενεργείας εἰς κύκλον ὅσῳ τὸ δυνατόν εὐρύτερον.

Καὶ τί περιέργον! Ἡ ποίησις αὐτή, ποὺ δὲν δύναται ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀπολύτου καὶ τοῦ ἰδεώδους ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ δημιουργίᾳ μῆτε κἂν νὰ ὀνομάζεται ποίησις, ἀτημέλητος* καὶ κυριολεκτοῦσα μέχρι πεζότητος, ἢ χωρὶς εἰκόνας, χωρὶς μεταφοράς, χωρὶς ἀκκίσματα καὶ ἔλιγμούς, χωρὶς ἄνθη καὶ ψιμμύθια, ἢ βαίνουσα εὐθέως πρὸς τὸν σκοπὸν ἢ ποίησις, τῆς ὁποίας οἱ μονότονοι καὶ στοιχειώδεις ρυθμοὶ διαδέχονται ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ὡς οἱ κτύποι τῆς σφύρας ἐπὶ τοῦ ἄκμοδος ἢ ποίησις αὕτη, ὅσῳ δὲν εἶναι πλαστικὴ, τόσῳ εἶναι ἔθνοπλαστική. Ἡ ποίησις αὕτη, καὶ τοιαύτη, στέκεται εἰς περιωπὴν ἀνωτέραν τῆς φιλοπαίγμονος καὶ ψοφοδεοῦς Μούσης τῶν ψευδανακρεοντείων καὶ τῶν αἰσωπειῶν ἀπομιμήσεων, αἱ ὁποῖα φαίνονται ἀντικρὺ τῆς ὡς θεματογραφίαι κορασιῶν. Μὲ τὴν κλαγγὴν τῶν θουρίων τοῦ Φεραίου ἢ ποίησις συνδέεται πρὸς τὴν μεγάλην πανελλήνιον κοινωνίαν λαμβάνει νέαν συνείδησιν, εὐρεῖαν τῶρα καὶ ὑψηλὴν, τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς. Τὸν μανδρότοιχον, τὸν ὁποῖον δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν οἱ δύο ἐκεῖνοι¹ νὰ τὸν καταρρίψουν, τὸν κρημνίζει ὁ Ρήγας διὰ τῶν σαλπισμάτων του, καθὼς τὰ τείχη τῆς Ἰερικοῦς. Καὶ διαβλέπομεν τῶρα τὰ πλάτη ὅλα τοῦ ὀρίζοντος, καὶ συγκοινωνοῦμεν μὲ τὴν ζωὴν ἀνατριχιάζομεν, καθὼς ἐγγίζομεν τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ δὲν κινδυνεύομεν νὰ πάθωμεν ἀσφυξίαν, ὡς πρὶν ἄερα γεμί-

1. Ὁ Βηλκρῆς καὶ ὁ Χριστόπουλος, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος ἔγραψε καὶ αἰσωπεύσας μύθους, ὁ δὲ δεύτερος ποιήματα ὑμνοῦντα τὸν οἶνον καὶ τὴν χαρὰν ἐν γένει (ἀνακρεόντεια).

ζουν οί πνεύμονες ἡμῶν, καί ἐπαναλαμβάνομεν ἐν χορῶ με ὄλων τῶν πνευμόνων μας τήν δύναμιν :

*Σ' ἀνατολή καί δύση καί νότο καί βοριά,
γιὰ τήν πατρίδα ὅλοι νά 'χουμε μιὰ καρδιά.
Στήν πίστη του καθένος ἐλεύθερος νά ζῆ,
σὴ δόξα τοῦ πολέμου νά τρέξουμε μαζί.
'Ὡς πότε ὀφφικιάλος* σέ ξένους βασιλεῖς ;
'Ελα νά γένης στύλος δικῆς σου τῆς φυλῆς.
Κάλιο γιὰ τήν πατρίδα κανέναν νά χαθῆ
ἢ νά κρεμάση φούντα γιὰ ξένον σὸ σπαθί.*

Εἶναι ὀλιγώτερον στίχοι καί περισσότερον κραυγαί· δὲν πλουτοῦσιν εἰς ἰδέας ἀπὸ ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ἀπομονοῦσι τὸ πνεῦμα εἰς τὸν ἔβδομον οὐρανὸν τῆς θείας ὄνειροπολήσεως· ἀλλὰ εἶναι αὐτοὶ ἐν τῇ ὁλότητι αὐτῶν μία ἰδέα, ἡ ἐλευθερία. Δὲν μᾶς θαμβώνουν με εἰκόνας· ἀλλὰ μόλις τοὺς προφέρομεν, καὶ ὅπως με τὰς μαγικὰς λέξεις οἱ Ἀράπηδες τῶν παραμυθιῶν, οὕτω μ' ἐκείνους ἐμφανίζεται ἐνώπιόν μας μία εἰκὼν : ἡ σκλαβιά. Ὁ Ρήγας δὲν εἶναι ρυθμῶν καὶ ἔρμονιῶν ὄνειροπόλος, σφυροκόπος καὶ δημιουργός· τὸ μόνον καὶ μέγα του ὄνειρον εἶναι ἡ ἀνάστασις τῆς πατρίδος τῆς πανελληνίου. Εἶναι ἀνὴρ δράσεως. Τὸ ἄσμα τὸ μεταχειρίζεται ὡς ἐν ἀπὸ τὰ ἰσχυρότερα πρὸς δρᾶσιν ὄπλα, καθὼς ἐξ ἐναντίας ἄλλοι, καλλιτέχνην μέχρι μυελοῦ τῶν ὀστέων, καταφεύγουν εἰς τὴν δρᾶσιν ὡς εἰς πηγὴν πνευματικῶν συγκινήσεων. « Ὁ ἀνθρώπινος λόγος », εἶπεν ὁ Ἄγγλος φιλόσοφος Κάρλαιλ*, « ἐν τῇ ζέσει τῆς ὀργῆς του καθίσταται μουσικός ». Οὕτως καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Ρήγα μεταβάλλεται εἰς ἄσμα καὶ μόνη τῆς εἰλικρινείας του ἡ ζέσις καὶ τῆς θελήσεώς του ἡ ὀρμὴ τὸ ἐξαίρουν εἰς ποίημα. Ὅλην τὴν οἰκουμένην διαπλέγεται ὁ Ρήγας νὰ τὴν μυήσει καὶ νὰ τὴν ὀπλίση κατὰ τῆς τυραννίας· τὴν οἰκουμένην ὄλην νὰ τὴν μεταβάλη εἰς ἐλευθέραν ἑλληνικὴν πολιτείαν.

*Βούλγαροι καὶ Ἀρβανίτες, Ἀρμένιοι καὶ Ρωμιοί,
'Αράπηδες καὶ ἄσπροι με μιὰ κοινὴ ὀρμὴ,
γιὰ τὴν ἐλευθερία νά ζώσουμε σπαθί,
πὼς εἴμασ' ἀντρωμένοι παντοῦ νά ἔξακουσθῆ.
Σουλιῶτες καὶ Μανιάτες, λιοντάρια ξακονστά,
ὡς πότε σὲς σπηλιές σας κοιμᾶσθε σφαλιστά ;
Μαυροβουνιοῦ καπλάνια* Ὀλύμπου στανραετοί,
καὶ Ἀγράφων τὰ ξεφτέρια, γενῆτε μιὰ ψυχῆ.*

«Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ποιήσεως», 1897

Κωστῆς Παλαμᾶς

4. Η ΜΕΤΑΡΣΙΩΣΗ ΤΟΥ ΔΟΜΗΝΙΚΟΥ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΥ

... Τί σημασία έχει τώρα ή πραγματικότητα για τόν ζωγράφο, που αισθάνεται ότι είναι έντελως κύριος τῆς τέχνης του, που έχει τήν δύναμη νά ἐκφράση ὅ,τι γεμίζει τήν καρδιά του καί τὸ πνεῦμα του, νά ἐξωτερικεύση ὅλο τὸν ἐσωτερικό του κόσμο, τῶν σκέψεων του, καί τῶν αἰσθημάτων ; Ὁ κόσμος του αὐτὸς εἶναι ἀτέλειωτος, ἀμέτρητος. Δὲν εἶναι πιά ἡ γῆ μὲ τις περιορισμένες διαστάσεις τῆς, μὲ τοὺς συγκεκριμένους ὀρίζοντές τῆς. Στὰ τελευταῖα του ἔργα ὁ ἄνθρωπος παύει νά εἶναι τὸ μέτρο καί ὁ ὅρος τῆς συγκρίσεως τῶν πραγμάτων. Τὸ ἄπειρο, τὸ σύμπαν ἀνοίγεται ἐμπρὸς μας. Ὁ ζωγράφος μὲ τὸ μαγικὸ χρωστήρα του μᾶς ἀνοίγει ὀλοένα νέους κόσμους ἀπεριόριστους, φανταστικούς· μᾶς μεταφέρει στὸ ἀνύπαρκτο, στὸ ὄνειρο, στὸν ὀραματισμὸ.

Μὲ ἀπερίγραπτη ἡρεμία καί χωρὶς κανένα δισταγμὸ ὁ καλλιτέχνης ἀφήνει πίσω του ὅ,τι δὲν εἶναι ἀπαραίτητο, ὅ,τι δὲν εἶναι οὐσιῶδες, ὅ,τι δὲν εἶναι ἰδέα καί ὄρμᾶ ἀσυγκράτητος πρὸς τὸ ἄπειρο. Ἡ γῆ νικήθηκε. Ὅλες οἱ ἐπιθυμίες, ὅλη ἡ προσπάθειά του εἶναι νά ὑψωθῆ πιά πρὸς τὸν οὐρανὸ. Οἱ ἅγιοι που ζωγραφίζει δὲν εἶναι πιά ἄνθρωποι· τὸ σῶμα των εἶναι μόνον ἀσήμαντο ἐξωτερικὸ περίβλημα, τὸ πνεῦμα εἶναι τὸ πᾶν. Καί τὸ πνεῦμα αὐτὸ τραβιέται ἀκατανίκητα ἀπὸ τὴν ἐλξη τοῦ οὐρανοῦ.

Ἄποροῦν οἱ σύγχρονοί του, ἀποροῦν οἱ μικροί, γιατί τὰ σῶματα τῶν τελευταίων του ἔργων δὲν ἔχουν τίς φυσικὲς ἀνθρώπινες ἀναλογίες, ἀλλὰ εἶναι τόσο μακρά, τόσο τραβηγμένα. Δὲν μποροῦν νά καταλάβουν ὅτι ὁ Γκρέκο δὲν ζωγραφίζει πλέον ἀνθρώπους, ἀλλὰ πνεύματα, που εἶναι στὴν τελευταία στιγμή τοῦ ἀποχωρισμοῦ των ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο περίβλημα. Δὲν ἀγνοεῖ τοὺς κανόνες τῆς τέχνης, δὲν ἐξέχασε τὴν ἀνατομία του ὁ Θεοτοκόπουλος· ἀλλὰ οἱ κανόνες αὐτοί, που εἶναι ἀπαραίτητοι ἅμα πρόκειται νά ζωγραφίσῃ κανεὶς ἀνθρώπους, δὲν χρειάζονται γιὰ τὰ πνεύματα, γιὰ τίς ψυχρὲς αὐτὲς ἀνθρώπους, δὲν χρειάζονται γιὰ τὴν ψυχῆς, που ζητεῖ νά ἀπελευθερωθῆ ἀπὸ τὰ γήινα δεσμά, νά καθαρισθῆ ἀπὸ κάθε ρύπο, νά ἀνεβῆ στὰ οὐράνια.

Οἱ Ἄγγελοι του, ὑπέροχες μορφὲς χωρὶς κανένα σχεδὸν ἀνθρωπομορφισμό, εἶναι περισσότερο πνευματικοὶ ἀκόμη. Οἱ Ἄγγελοι,

πού στην τέχνη τῆς Ἀναγεννήσεως εἶχαν καταντήσει νὰ εἶναι μόνο ἓνα μετριότατο διακοσμητικὸ στοιχεῖο, ξαναγίνονται κάτι πολὺ σπουδαιότερο ἀπάνω στὰ ἔργα τοῦ Θεοτοκόπουλου· γίνονται ὁ συμβολισμὸς τῆς ἰδέας, πού, ὅπως λέει ἓνας Ἑβραῖος σοφός, εἶναι ὁ Ἄγγελος πού στέλνει ὁ Θεὸς στοὺς ἀνθρώπους.

Στὸν ὑπέργειο αὐτὸ κόσμο ζῆ πιά ὁ Δομήνικος· αὐτὸς εἶναι ἡ πραγματικότης, γιατί πιστεύει βαθιὰ πὼς ἐξω ἀπὸ τὸν Θεό, τὸ Πνεῦμα καὶ τὴν Ἰδέα τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι πραγματικό. Τὸν κόσμο αὐτὸν μεταφέρει στὰ ἔργα του καὶ τὸν φωτίζει μὲ τὸ δικό του φῶς, πού τόσο τὸν ἐβασάνιζε ἄλλοτε. Ὁ κόσμος αὐτὸς τὸν κάνει νὰ ξεχάη τις ταπεινὲς στενοχώριες τῆς γῆς, τις ἀρρώστιες του πού ὄλο καὶ αὐξάνουν, τις οἰκονομικὲς δυσκολίες πού γίνονται περισσότερες, τὴν μικρότητα, τὴ ζήλια καὶ τὴν κακία τοῦ κόσμου.

Στὴν τελευταία αὐτὴ περίοδο τῆς τέχνης του, στὰ τελευταία χρόνια τῆς ζωῆς του, ἀδιάφορο ἂν ἀπὸ νοσταλγία ἢ βαθιὰ πεποίθηση, ὁ Θεοτοκόπουλος αἰσθάνεται ἀκόμη περισσότερο τὸ σύνδεσμό του μὲ τὴ βυζαντινὴ τέχνη. Ἡ τελετουργικὴ αὐστηρότης, τὸ ὑπέρμετρο μῆκος τοῦ σώματος, ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ ὠχρότης τῶν προσώπων, τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο, μὲ μιὰ λέξη, πού προδίδει τὴν ἐσωτερικὴ ὕπαρξη, τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ· ὅλα αὐτὰ εἶναι στοιχεῖα πού θυμᾶται ὁ Θεοτοκόπουλος ἀπὸ τὰ χρόνια πού ἐμαθήτευε στὴ βυζαντινὴ τέχνη· ὅλα αὐτὰ εἶναι στοιχεῖα, πού τὸν βοηθοῦν γιὰ τὴν ἀπόδοση τῶν ὀνείρων καὶ τῶν ὀραματισμῶν του.

Ἡ ἀνάμνηση τῶν εἰκόνων μὲ τὸ ἴδιο θέμα, πού ἐζωγράφιζαν οἱ καλλιτέχναι τῆς Κρητικῆς σχολῆς* καὶ πού τόσο ἐθαύμαζε, παιδάκι ἀκόμη, στὸ μοναστήρι τῶν Σιναιτῶν* τοῦ Καστροῦ*, τὸν ἐμπνέει, ὅταν ζωγραφίζη τὴν «Προσευχὴ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν ἔλαιων». Ἀπὸ τίς παλιὲς ἐκεῖνες εἰκόνες παίρνει τὴ στάση τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Πέτρου καὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου, ἀκόμη καὶ τὴ στάση τοῦ Ἀγγέλου τοῦ Κυρίου, πού ἐμφανίζεται στὸν Ἰησοῦ. Ἀλλὰ ὅ,τι γενεὲς καὶ γενεὲς βυζαντινῶν ζωγράφων δὲν κατόρθωσαν νὰ ἀποδώσουν—τὸν βαθὺ σπαραγμὸ τῆς τραγικότερης στιγμῆς τοῦ Μαρτυρίου, ὅπου καὶ ὁ Θεάνθρωπος ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ «ἦταν ἡ ψυχὴ του περίλυπος μέχρι θανάτου»—τὸ κατορθώνει ὁ γηρασμένος, ὁ κουρασμένος Ἕλληνας τοῦ Τολέδο*. Ὅλα στὸν

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΟΡΟΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΙΩΝ

Δομηνίκοι Θεοσοφοπούλου (Greco)

πίνακα αυτόν, όπου ή περιφρόνηση στους ανατομικούς κανόνες φθάνει στο υπέρτατο σημείο, μᾶς δίνουν τήν ἐντύπωση τοῦ μεγάλου σπαραγμοῦ. Ἡ βασανισμένη μορφή τοῦ Χριστοῦ, πού γονατίζει δίπλα στους ἄγριους βράχους· ὁ ταπεινός Ἄγγελος, γονατισμένος καί αὐτός ἀπάνω σέ σύννεφα πῶς ἄγρια καί ἀπό τοὺς βράχους ἀκόμη· ὁ βαρὺς καί γεμάτος ἀπὸ τρομεροῦς ἐφιάλτες ὕπνος πού κοιμοῦνται οἱ τρεῖς Ἀπόστολοι· τὸ μελαγχολικὸ μισοφέγγαρο, πού μέσα ἀπὸ τὰ σύννεφα φωτίζει τὴ γῆ· οἱ ἀδύνατες ἐλιές καί τὰ καχεκτικά λουλούδια...

Ἀχιλλεὺς Κύρου

«Δομήνικος Θεοτοκόπουλος Κρής»

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΕΙΣ ΔΟΞΑΝ

1.

Ἔσφαλεν ὁ τὴν δόξαν
ὀνομάσας ματαίαν,
καὶ τὸν ἄνδρα μαινόμενον
τὸν πρὸ τοιαύτης καίοντα
θεῶς τὴν σμύρναν.

2.

Δίδει αὐτὴ τὰ πτερά·
καὶ εἰς τὸν τραχύν, τὸν δύσκολον
τῆς Ἀρετῆς τὸν δρόμον
τοῦ ἀνθρώπου τὰ γόνατα
ἰδοῦ πετάουιν.

3.

Μικρὰν ψυχὴν, κατάπτυστον,
κατάπτυστον καρδίαν
ἔτυχ' ὅστις ἀκούει
τῆς δόξης τὴν παράκλησιν
καὶ δειλιάζει.

4.

Ποτέ, ποτέ μὲ δάκρυα
δὲν ἔβρεξεν ἐκεῖνος
τῶν φίλων του τὸ μιῆμα,
οὔτε τὸ χῶμα ἐφίλησε
τῶν συγγενῶν του.

5.

Εἰς τὸν ἠγριωμένον
βαθὺν ὠκεανόν,
ὅπου φυσάει μὲ βίαν
καὶ ὀργίζεται τὸ πνεῦμα
τῆς πικρᾶς τύχης,

6.

καθ' ἡμέραν κοιτάζει
τοὺς πολλοὺς τῶν δυστήνων
πνιγομένων θνητῶν·
καὶ ποῖος ποτέ τὸν ἤκουσε
παραπονοῦντα ;

7.

Θερμότατον τὸν πόθου
ἐφύτευσας τῆς δόξης
εἰς τὴν καρδίαν τῶν τέκνων σου,
ὦ Ἑλλάς, καὶ καλεῖσαι
μήτηρ ἡρώων.

8.

Καθὼς ἀπὸ τὸ σπήλαιον
ἐκβᾶς ὁ λέων πληγώνει,
σκοτώνει, διασκορπίζει
τολμηρῶν κυνηγῶν
πλῆθος Ἀράβων·

9.

καθὼς εἰς τὸν χειμῶνα
τὸ νερὸν ὑπερήφανον
τοῦ χειμάρρου κυλίεται,
καὶ τὰ χωράφια χάνονται,
βοσκοὶ καὶ ζῶα·

10.

ἢ καθὼς τὴν αὐγὴν
 ἔξαπλώνει τ' ὁ Ἥλιος,
 καὶ τ' ἄστρα τ' ἀναρίθμητα
 ἀπὸ τὸν μέγαν Ὀλυμπον
 πάντα ἔξαλείφει,

11.

οὕτω τὰ μύρια τάγματα
 ἔχυσεν ὁ Ἀράξης*,
 ἀλλὰ, ὦ ἀσπίς Ἑλλάδος,
 σὺ ἐπὶ τοὺς Πέρσας ἄστραψες,
 κι ἔγινον κόνις.

12.

Περίφημοι ψυχαί
 τριακοσίων Λακώνων,
 ψυχαί, πού ἔδοξάσατε
 τὸν Ἀσωπὸν καὶ τ' ἄλσος
 τοῦ Μαραθῶνος.

13.

Εὐφραϊνε μὲ τὸ ἀθάνατον
 μέτρον τῆς Ἀχαιίδας
 χήρας ὁ θεῖος Ὀμηρος
 καὶ τὸ πνεῦμα σας ἀναπτε
 τὸ ἴδιον μέλος.

14.

Τοῦ καρτεροῦ Αἰακίδου*
 τὴν φήμην ἐζηλεύσατε
 (ἀείμνηστος, θαυμάσιος
 ζῆλος), καὶ τ' αἷμα ἐχύσατε
 διὰ τὴν Ἑλλάδα.

15.

Κι ἐγώ, κι ἐγώ τὸ σίδηρον
 γυρεύω· ποῖος μοῦ δίδει
 τὰς βροντὰς τοῦ πολέμου ;
 ποῖος μ' ὀδηγεῖ τὴν σήμερον
 εἰς τὸν ἀγῶνα ;

16.

Φοβερὸν, μισαρὸν
 θρέμμα σκληρᾶς Ἀσίας,
 Ὀθωμανέ, τί μένεις ;
 τί νοεῖς ; τί δὲν φεύγεις
 τὸν θάνατόν σου ;

17.

Ἐφθασ' ἡ ὥρα· φύγε,
 ἀνέβα τὴν ἀγρία
 ἀραβικὴν φοράδα·
 νίκησον εἰς τὸ τρέξιμον
 καὶ τοὺς ἀνέμους.

18.

Ἐπὶ τὸν Ὑμηττὸν
 ἐβλάστησεν ἡ δάφνη,
 φύλλον ἱερὸν στολίζει
 τὰ ἡρειπωμένα λείψανα
 τοῦ Παρθενῶνος.

19.

Νέοι, γυναῖκες, γέροντες
 — ἑλληνικὰ θηρία —
 φιλοῦσιν, ἀποσπάουσι
 τοὺς κλάδους, στεφανώνουσι
 τὰς κεφαλὰς των.

20.

Ἄνεβα τὴν ἀράβιον,
 Ὄθωμανέ, φοράδα·
 τὴν φυγὴν κατεγκρήμισον·
 ἑλληνικὰ θηρία
 σὲ κατατρέχουν.

21.

Τὴν λάμψιν τῶν ὀργάνων
 ἀρειμανίων ἴδε·
 ἄκουσον τὴν βοήν
 τῶν θάνατον πνεόντων
 ἢ ἐλευθερίαν.

22.

Νοεῖς ; — Τρέξατε, δεῦτε
 οἱ τῶν Ἑλλήνων παῖδες,
 ἦλθ' ὁ καιρὸς τῆς δόξης·
 τοὺς εὐκλεεῖς προγόνους μας
 ἄς μιμηθῶμεν.

23.

Ἐὰν τὸ ἀκονίση ἡ δόξα,
 τὸ ξίφος κεραυνοῖ·
 ἐὰν ἡ δόξα θερμώσῃ
 τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων,
 ποῖος τὴν νικάει ;

24.

Τί τρέμεις ; τὴν φοράδα
 κτύπα, κέντησον, φύγε,
 Ὄθωμανέ· θηρία
 μάχην πνεόντα, δόξαν,
 σὲ κατατρέχουν.

25.

Ἦ δόξα, διὰ τὸν πόθον σου
 γίνονται καὶ πατρίδος
 καὶ τιμῆς καὶ γλυκείας
 ἐλευθερίας καὶ ὕμνων
 ἄξια τὰ ἔθνη.

Ἄνδρέας Κάλβος

« Ἡ Λύρα »

2. ΕΙΣ ΣΟΥΛΙ

1.

Φυσάει σφοδρὸς ὁ ἀέρας,
 καὶ τὸ δάσος κυμαίνεται
 τῆς Σελλαίδος*. φθάνουσι
 μακρὰν ἔδω, ὅπου κάθομαι,
 μουσικὰ μέτρα.

2.

Ἄφροντίστων ποιμένων
 στίχοι δὲν εἶναι, ἢ γάμου,
 ἢ πανηγυριζόντων
 νέων γυναικῶν καὶ ἀνθρώπων,
 μήτε ἱερέων.

3.

Ἄλλη λαμπρὰ πανήγυρις
 τὴν σήμερον ἑορτάζεται
 εἰς τὴν Ἑλλάδα· ὁ ἄγγελος
 χορεύει τοῦ πολέμου·
 δάφνας μοιράζει.

4.

Βράχοι ὑψηλοί, διαβόητοι,
 βουνὰ τοῦ τετραχώρου,
 ἀπὸ σᾶς καταβαίνουνσι
 πολλοὶ καὶ δυνατοὶ
 ἀδάμαστοι ἄνδρες.

5.

Κάθε χέρι, κλαδί·
 κάθε κεφάλι φέρνει
 στέφανον· ἀπὸ βράχον
 πηδᾶουν εἰς βράχον, ψάλλοντες
 πολέμιον ἄσμα.

6.

«Μακρὰν καὶ σκοτεινὴν
 ζωὴν τὰ παλληκάρια
 μισοῦν· ὄνομα ἀθάνατον
 θέλουν καὶ τάφον ἔντιμον
 ἀντὶς διὰ στρῶμα.»

7.

Οὕτως ἐβόουν· συμφώνως
 τ' ἄρματά τους ἐβρόνταον
 καὶ τ' ἄντρα... ὦ, δὲν ἀκούω
 πλέον παρὰ τὸν ἄνεμον
 καὶ τοὺς χειμάρρους.

8.

—Ἐσὺ ὅπου τρέχεις, πρόσμενε,
 ὦ στρατιῶτα· εἶπέ μου,
 καὶ ἄς μὴ σὲ κυνηγήσῃ
 βόλι τοῦ ἐχθροῦ, ποῦ ὑπῆγαν
 οἱ σύντροφοί σου ;

9.

« Λείπει ὁ καιρός. Ἄν ἔχῃς
 ἔλαφρά τὰ ποδάρια,
 καὶ στῆθος, ἀκολούθα με·
 τρέξε καὶ σὺ μ' ἐμένα·
 μᾶς φεύγει ἡ ὥρα ».

10.

— Γνωρίζω τὴν φωνὴν σου.
 Ὅδηγει. — Οἱ βράχοι φεύγουσι
 τώρα ὑπὸ τὰ πατήματα
 συχνά, φεύγουν ὀπίσω
 σπήλαια καὶ δένδρα.

11.

Τῶν ποταμῶν πλατέα
 νερά, βαθέα λαγκάδια,
 ἔρημα μονοπάτια,
 δάση, βουνά, χωράφια
 φεύγουν ὀπίσω...

« Ἡ Λύρα »

Ἄνδρας Κάλβος

3. ΦΩΤΕΙΝΟΣ

(Ἔσμη δεύτερον)

Φωλιάζουν οἱ σταυραῖτοι στοῦ βράχου τὰ στεφάνια,
 ἐφώλιασε κι ὁ Φωτεινὸς στὸν ἐγκρεμὸ τοῦ Κόντρου*.
 Τέσσαροι τοῖχοι κάτασπροι, ὁ κάτοικας*, τ' ἀχούρι,
 ἡ μάντρα γιὰ τὰ πρόβατα, μιὰ δεκαριά κυβέρτια*,
 πλατύς, καθάριος ὄβωρος* ζωσμένος διπλολίθι*,
 ὅπου ἐπρασίνιζε πυκνὸς ὁ νύλακας*, τὸ μύρτο,
 τ' ἀγιόκλημα, ἡ μελετινή*, κι ὅπου ἄπλωνε ἕνας φράξος*
 τὰ δροσερὰ κλωνάρια του σφιχτά, περιπλεγμένα
 μ' ἕνα φτακοίλι* καρπερὸ καὶ μ' ἕνα βοῖδομάτη*,
 εἶν' τὸ βασιλεῖο τοῦ φτωχοῦ. Τ' ἄρεσε πάντα ἐκεῖθε

νὰ χαίρεται τὴ θάλασσα, πὺ ὅσο πλατύτερ' εἶναι
 τόσο σοῦ κλέφτει τὴν καρδιά, τόσο τὸ νοῦ σοῦ πνίγει.
 Τὴν ἔβλεπε χίλιες μορφές ν' ἀλλάζῃ, χίλιες ὄψεις,
 πότε νὰ γλείφῃ τὸ γιὰλὸ προσκυνημένη δούλα
 καὶ πότε νὰ τὸν μάχεται τρελή, ξεστηθωμένη,
 μ' ἀνεμοσκόρπιστα μαλλιά καὶ μ' ἀφρισμένο στόμα.
 Κι ἦταν ἡ ἔρμη ἑλληνική ! Κι ὑπόφερε νὰ νιώθῃ
 τὰ φράγκικα τὰ κάτεργα* τὴ ράχη τῆς νὰ ὀργώνουν
 καὶ νὰ τῆς δέρνῃ τὰ πλευρὰ μὲ τὰ κουπιά του ὁ ξένος !

.....

Ἦρθε στὴν Κόκκινη Ἐκκλησιά* ἐξήντα χρόνους πίσω
 ἕνας σοφὸς καλόγερος, φευγάτος ἀπ' τὴν Πόλη
 κι ἔμειν' ἐκεῖ κι ἀσκήτευε. Τὸν ἔκραζαν Νικήτα.
 Ἦξερε γράμματα πολλὰ κι ἐγιάτρευε τοῦ κόσμου
 μὲ ξόρκια καὶ μὲ βότανα τὰ χίλια μύρια πάθη.
 Στὸ πρόσταγμά του τὰ κουφὰ* ἐφεύγανε, οἱ ἀκρίδες,
 ἀπὸ τὰ πρόβατα ὁ χαμός, ἀπὸ τὰ γίδια ὁ ἴσκιος*.
 Τὸν ἐλατρεῦαν τὰ χωριά κι ὁ Φωτεινός, ὅπου ἔταν
 στὸ μοναστήρι δόκιμος καὶ τὸν ἀκολουθοῦσε,
 ὅταν τὸν ἔστελναν νὰ βγῇ γιὰ διακονία τριγύρω
 ἔμαθε λίγο διάβασμα κι ἄκουσε κι ἱστορίες
 ἀπὸ τὸν ἅγιον ἀσκητή, πὺ τοῦ ἔχανε κεντήσει
 τὸ λογισμό του τὸν ὀκνὸ καὶ τὴ σκουριά ξεπλύναν,
 ὅπου ἔτρωγε κάθε καρδιά σ' αὐτὰ τὰ στεῖρα χρόνια.

.....

Ἐκεῖνος τοῦ ἔπε, μιὰ φορὰ πὺ βρέθηκαν μονάχοι
 νὰ κάθωνται ἀπολείτουργα στὸ πέτρινο πεζούλι
 τοῦ Ἄι-Λιά στὴν Ἐγκλουβὴν, τὴν περασμένη δόξα
 καὶ τ' ἄμετρα τὰ βόσασα τοῦ δύστηχού του Γένους.
 Τοῦ ἔπε τὸ πῶς ἀνάμεσα σὲ τρίβωλα κι ἀγκάθια
 μιὰ μέρα ἐθέλησε ὁ Θεὸς νὰ σπεῖρῃ ἕνα λουλούδι,
 ὅπου ἔχε χίλιες ὀμορφιές καὶ χίλιες εὐωδίες
 κι ὅπου ὅταν ἐμεγάλωσε καὶ πρόβαλε δροσάτο
 δεύτερος ἥλιος ἔλαμψε, καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου,

π' οὔτε δὲν εἶχε ἀνάκαρα* κρυφὰ ν' ἀναστενάζη,
 τῆ ζέστανε, τῆ στόλισε μ' ἀκούραστα φτερούγια,
 τὴν ξίμαθε πῶς νὰ πετᾷ. Καὶ τὸ λουλούδι ἐκεῖνο,
 πόμπρεπε νὰ 'ν' ἀμάραντο, τὸ βάφτισεν Ἑ λ λ ἄ δ α.

Τοῦ 'π' ὅτ' ἐκεῖν' ἡ θάλασσα ἡ φραγκοπατημένη
 εἶχε ρουφήξει λαίμαργα τ' ἀνθρώπινα κοπάδια,
 πού μ' ἔναν Ξέρξη βασιλιά ἐχύθηκαν νὰ φᾶνε
 τ' ἀστόλωτο* τὸ λούλουδο: Τ' ἀκολουθοῦσε νύχτα,
 ὕπνος, νεκρίλα, σίδερα, κι ἐγλίτωσε τὸν κόσμο.

Τοῦ 'πε πῶς ἐξεφύτρωσαν ἀδελφικές ἀμάχες,
 πού ἐφτεῖραν σάρκα καὶ ψυχὴ καὶ πῶς ἐμπήκε σφήνα
 στοῦ δένδρου τὴν πεντάνοιχτη τῆ χαραμάδα ὁ ξένος
 κι ἀνοιξε ἀγιάτρευτη τομὴ γιὰ νὰ μπορῆ καθένας
 νὰ μπήγη τὸ πελέκι του καὶ νὰ χωρίζη σχίζες.

Τόδειξ' ἐκεῖ παράμερα τῆ Σάλτενη*, τὸν Κόρφο*
 καὶ τοῦ 'πε πῶς ἐσμίξανε καὶ πῶς κριαρωθῆκαν*
 μέσα σ' αὐτὸ τὸ στένωμα γιὰ τῆ σκλαβιά τοῦ κόσμου
 δυὸ πολεμάρχοι φοβεροὶ καὶ πῶς ὁ νικημένος
 ἀπὸ δυὸ λάμπες, πόβλεπε ν' ἀστράφτουν ἐμπροστά του,
 τῆς Κλεοπάτρας τῆ ματιὰ κι ἕνα μεγάλο θρόνο,
 ἐδιάλεξε τὴν ὁμορφιά κι ἐχάθηκε μαζί της.
 Καὶ τοῦ 'πε πῶς ὁ νικητής, γιὰ νὰ φυλάξῃ πάντα
 τῆ δόξα του ὀλοζώντανη καὶ τῆ χρυσή του μοῖρα,
 ἐξεθεμέλιωσε σκληρὰ χῶρες, χωριά καὶ τάφους
 κι ἐχτίσε τῆ Νικόπολη, κουφάρι μὲ κουφάρια,
 σύντριμμα μὲ συντρίμματα, κι ἦταν σεισμός ὁ χτίστης.

'Απὸ τὰ τότε σκέπασε κάμπους, βουνὰ καὶ κύμα
 θολούρα μαύρη καὶ πυκνὴ γιὰ τετρακόσους χρόνους,
 σαπίλα κι ἀποκάρωμα. Κανένας ἄλλος χτύπος
 τὸν ὕπνο δὲν ἐδιάκοψε στ' ἀπέραντο τὸ μνήμα,
 παρὰ ροχάλιασμα βαθύ καὶ τ' ἄσπλαχνο τοῦ χρόνου
 τὸ δαγκανάρι, πού ἄλθε τῆ νεκρωμένη πλάση
 κι ἐτοίμαζε ἄλλο ζύμωμα μὲ τὴν παλιά τῆ σκόνη.

Τοῦ ἔπε πῶς ἓνας βασιλιάς, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος,
 τὴν πρώτη μέρα πού ἄδραξε στὰ χέρια τὴν κορόνα,
 ἐξάνοιξε ὅτι ἐπάνω τῆς πηχτὴ πηχτὴ σὰν αἶμα
 τὴν ἐσκοτίδιαζε ἡ σκουριά καὶ θὰ τὴν ἔτρωγε ὅλη,
 ἂν δὲν τῆς ἔδιδε βαφή καὶ βράφτισμα καὶ χρίσμα
 τῆ λάμψη τῆς Ἀνατολῆς, τὸ φῶς τοῦ Σταυρωμένου
 καὶ τοῦ Βοσπόρου τὰ νερά. Καὶ πάραυτα φυτρῶνει
 στὸ πρόσταγμα τοῦ γίγαντα μέσ' ἀπ' τὰ κύματά μας
 τὸ Κράτος τὸ Βυζαντινὸ, πόζησε χίλια χρόνια
 χωρὶς ἓνα ξανάσασμα, ξεσπαθωμένο πάντα,
 γιὰ νὰ κρατῆ τὴν ἄβυσσο, πού μούγκριζε νὰ πνίξει
 τὴν Δύση τὴν ἀχάριστη. Κι ὡστόσο μιὰν αὐγὴ
 Φράγκοι φονιάδες Χριστιανοὶ μὲ προδοσιά, μ' ἀπάτη
 τοῦ φόρεσαν τὰ σίδερα, τοῦ σάλεψαν τὴ ρίζα
 καὶ τὸ κατάκοψαν σκληρὰ σ' ἀμέτρητες λουρίδες.

Ἦστερα πάλι ἀνάζησε κι ἔρενε λίγο λίγο
 σὰν πλάτανος πού πάλιωσε καὶ βλέπει κάθε μέρα
 κατὰξέροι νὰ πέφτουνε οἱ κλῶνοι τοῦ ἓνας - ἓνας
 μὲ κάθε βαρυχειμωνιά, καὶ πού δὲν συγκρατιέται,
 γιὰτ' ἔχει κούφια τὴν καρδιά, παρὰ μὲ λίγη φλούδα.

Τὰ γνώρισ' ὅλα ὁ Φωτεινός· κι ὅταν ἐκείθ' ἐπάνου
 ὀλόγυρά του ἐκοίταζε κι ἔβλεπε αὐτοὺς τοὺς τάφους,
 ὅλον αὐτὸν τὸν ξεπεσμό, ὅλην αὐτὴν τὴν νέκρα,
 ἔμενε σὰν παράλυτος καὶ γιὰ νὰ διώξη ὁ μαῦρος
 τὴν καταχνιά, πού πλάκωνε τὴν ἄκακη ψυχὴ του,
 ἔφευγε τὸν ἀπέραντο, τὸν πεθαμένο κόσμον
 καὶ γύρευε παρηγοριὰ στὰ κατορθώματά του,
 πού ἔταν ἀκόμα ζωντανά· κι ἐστύλωνε τὸ μάτι
 μ' ἀνέκφραστη κρυφὴ χαρὰ στοῦ Καλαβροῦ* τὰ πλάγια,
 στὴ λαγκαδιὰ τῆς Μέλισσας, στὶς Σπαθαριές, στὸν Κάππρο,
 στὰ χίλια τὰ λημέρια του, καὶ τότε, ἀναπαμένος,
 ἔριχνε λίγο κρίθινο ψωμί μὲς στὸ σακούλι,
 ἔβαν' ἐμπρὸς τὰ βόδια του κι ἔτρεχε στὸ χωράφι.

« Ἔργα »

Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

4. Η ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ

Δέν εἶναι διαβατάριο πουλί, πού γιά μιὰ μέρα
σχίζει τὰ νέφη καί περνᾷ γοργό σάν τόν ἀγέρα,
οὔτε κισσός, πού ἀναίσθητος τήν πέτρα περιπλέκει,
οὔτ' ἀστραπή, πού σβήνεται χωρίς ἀστροπελέκι,
δέν εἶναι νεκροθάλασσα, βουή χωρίς σεισμό·
νιώθω γιά σέ πατρίδα μου στά σπλάχνα χαλασμό.

« Ἔργα »

Ἀριστοτέλης Βαλαωίτης

5. ΔΥΟ !

Τὸ σονέτο αὐτὸ ἀπευθύνει ὁ ποιητὴς πρὸς τὴν ἀδελφή του
πού ἦταν καὶ αὐτὴ χήρα καὶ ἄτεκνη, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος. Εἶχαν
ἀπομείνει οἱ δύο, χαροκαμένοι καὶ ἀκλήροι, μὲ βαθὺ τὸν πόνο
τῆς μοναξιάς στὴ ζωή.

Μείναμε δύο ! Ποιὸς παρακάτω ξέρει
γιά μᾶς τί λέει τῆς Μοίρας τὸ βιβλίο !
Ποιὸς πρῶτος θεὸς νὰ πάη στ' ἀνήλια μέρη,
ποιὸς μόνος του θὰ μείνη ἀπὸ τοὺς δύο ;

Ἄν, οἱ μαῦροι, νὰ ζοῦμε ἄτεκνοι γέρο
ἐπρόσταξε αὐστηρὸ θέλημα θεῖο,
τὸ χέρι ἑνὸς τ' ἄλλου ἄς βαστάη τὸ χέρι,
ὡς νὰ τ' ἀκούση ἀναίσθητο καὶ κρύο.

Μιὰ τέτοια χάρη — ἄς μὴ ζηλέψωμ' ἄλλη —
στή λαύρα, πού βαθιά μᾶς ἔχει κάψει,
εἶναι, ἀδελφή, παρηγοριὰ μεγάλη.

Ἄχ ! τὴν ἡμέρα ὅπου καὶ τούτη πάψη,
ἂν ἓνα μόνον δάκρυ ὁ κόσμος βγάλη,
τὸ ζωντανό, ὄχι τὸν ἄλλο, ἄς κλάψη.

« Μικρὰ Ταξίδια »

Γεράσιμος Μαροκοῦς

6. ΕΛΙΑ

Στήν κουφάλα σου έφώλιασε μελίσι,
 γέρικη έλιά, πού γέρνεις με τή λίγη
 πρασινάδα πού άκόμα σε τυλίγει
 σά νά 'θελε νά σε νεκροστολίση.

Και τó κάθε πουλάκι στο μέθυσι
 τής αγάπης πιπιίζοντας άνοίγει
 στο κλαρί σου έρωτιάτικο κυνήγι,
 στο κλαρί σου πού δέ θά ξαναυθίση.

Ώ, πόσο στή θανή θά σε γλυκάνουν,
 με τή μαγευτικιά βοή πού κάνουν,
 όλοζώντανης νιότης όμορφάδες,
 πού σά θύμησες μέσα σου πληθαίνουν·
 ώ, νά μπορούσαν έτσι νά πεθαίνουν
 και άλλες ψυχές τής ψυχής σου άδερφάδες.

Δορέντζος Μαβίλης

7. ΚΑΛΛΙΠΑΤΕΙΡΑ

—'Αρχόντισσα Ροδίτισσα, πώς μπήκες ;
 Γυναίκες διώχνει μιá συνήθεια άρχαία
 έδωθε. «Έχω ένα άνίψι, τόν Εύκλέα,
 τρία άδέρφια, γιό, πατέρα Όλυμπιονίκες.

Νά μ' αφήσετε πρέπει, Έλλανοδίκες,
 κι έγώ νά καμαρώσω μες στα ώραία
 κορμιά, πού για τ' άγρίλι του Έρακλέα
 παλεύουν, θιαμαστές ψυχές άντρίκειες.

Με τές άλλες γυναίκες δέν είμαι όμοια·
 στον αιώνα τó σοί μου θά φαντάζη
 με τής άντρείας τ' άμάραντα προνόμια.

Με μάλαμα γραμμένος τó δοξάζει
 σε άστραφτερό κατεβατό μαρμάρου
 ύμνος χρυσός του άθάνατου Πινδάρου».

«Τά Έργα», 'Αλεξάνδρεια, 1915

Δορέντζος Μαβίλης

8. Η ΕΞΟΧΗ

Προβαίνει ο ήλιος σ' όλη του τή χάρη
 κι από λάμψη τόν κόσμο πλημμυρίζει·
 μές στο χωράφι άτίμητο ζευγάρι
 από βόδια θωρεΐς νά τριγυρίζει.

Έδω κοιτᾶς περήφανο μοσχάρι
 στο πράσινο σιτάρι νά βαδίζει ;
 έν' άλλο εκεί γυρμένο στο χορτάρι,
 και τὸ πλατὺ ρουθούνι νά καπνίζει.

Μύριες άξίνες σκάφτουνε τή γῆ
 κι ύψωμένες στον ήλιο λαμπυρίζουν.
 Στον κάμπο βασιλεύει θεία σιγή,

κι ένῶ θωρεΐς τὰ σπίτια νά καπνίζουν,
 άλλο πλιά δέ γρικᾶς τή χαραυγή,
 παρὰ τὰ βόδια άγάλι νά μουγκρίζουν.

« Ἄπαντα »

Στέφανος Μαρτζώκης:

9. ΤΑ ΕΡΕΪΠΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ

Όταν, ὦ Ναέ παρθένε τῆς παρθένου Ἰαθηνᾶς,
 ὡς μετέωρον ὠραῖον
 εἰς γλαυκὸν αἰθέρα πλέων
 μὲ τοῦ φοῖβου τὰς ἀκτῖνας παίζης τὰς ἔσπερινάς,
 καὶ αἰ στίλβουσαι γλυφαὶ σου ὡς νά ἔλαβον ψυχὴν,
 ρίπτουν βλέμματα, γελῶσι,
 καὶ συστρέφονται καὶ ζῶσι,
 καὶ τῆς Πύρρας* ἐνθυμίζουν τὴν μυθώδη ἔποχὴν,
 σ' ἀτενίζω κι ὑποπτεύω μήπως εἰσαί τις χρυσοῖ,
 μήπως εἰσαί τις γλυκεῖα
 χρόνου ἄλλου ὄπτασία,
 κι ἡ ψυχὴ μου τρέμει αἴφνης, μὴ ἐξαλειφθῆς καὶ σύ!

Ἐπειδὴ ἐνόσφ' ἀνέμεις ἐκεῖ ἄνω τηλαυγῆς,
οὐδὲ ἡ ψυχὴ ἐχάθη,
ἧτις ἔργα ἐπειράθη
ἄξι' ἀθανάτου ἄλλου κόσμου ἢ αὐτῆς τῆς γῆς.

Τῆς γῆς ὅπου ὅλα ρέουν, ὅλα σβήνουν ὡς σκιά,
καὶ πᾶν ἔξοχον καὶ θεῖον
πνεῦμα διαρκές μνημεῖον
μάτην κατὰ τοῦ ὀλέθρου ν' ἀντιστήσῃ κοπιᾶ.

Πόλις ἄλλοτε ἐνταῦθα ὡς μὲ ἄστρα οὐρανόσ,
πλήρης ἔλαμπε θαυμάτων
καὶ ναῶν καὶ ἀγαλμάτων,
καὶ τῶν ἀστρῶν σὺ ἐκείνων ἦσαν ὁ αὐγερινός.

Ἄλλ' ὁ Χρόνος ἶχνος πρῶτον θέτων ἄσφοον ποδῶν,
τὸν πολίτην καὶ τὴν πόλιν
φεύγει συναρπάσας ὄλην,
καὶ τοὺς τάφους ἀνατρέψας, καὶ σκορπίσας τὴν σποδόν.

Καὶ ἀφίνει τῆς πικρᾶς του νίκης τρόπαιον, τινὰ
λείψανα μεμονωμένα,
στήλην μίαν, ναὸν ἕνα,
ὅπου ἔρχονται καὶ κλαίουσι τῆς ἐρήμου τὰ πτηνὰ.

« Ἡ Βέρβιτος »

Ἰωάννης Καρασούτσας

10. Εἰς Δρομίσκον τῶν Ἀθηνῶν

Ἐπάρχει εἰς ἀπόκεντρον τῶν Ἀθηνῶν γωνίαν
λευκὸς δρομίσκος, σκιερὸς καὶ πλήρης μυστηρίου·
χλοάζει τὸ κατώφλιον εἰς πᾶσαν του οἰκίαν,
καὶ τέμνεται ὑπὸ μικροῦ εἰς δύο ρυακίου.
Δὲν βλέπεις μέγαρον λαμπρὰ ἐκεῖ, ἀλλὰ ὠραίας
μικρὰς οἰκίας, ταπεινάς, χιόνος λευκοτέρας,
καὶ πρὸ αὐτῶν ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀνθούσας πασσαλέας,
αἵτινες μύρον χύνουσι λεπτὸν εἰς τοὺς ἀέρας.

Ἄρωμα τί χρηστότητος καὶ θελκτικῆς γαλήνης
 μυρώνει τὴν μικρὰν ὁδόν· δροσίζονται τὰ στήθη,
 τὸ βλέμμα ἀναπαύεται παντοῦ μετ' εὐφροσύνης·
 τὰ πάντα εἶναι δροσερά, λευκὰ καὶ ἀσυνήθη.
 Βαίνων ἐκεῖ, αἰσθάνεσαι γαλήνην οὐρανίαν·
 μικρὰν νομίζεις τὴν ὁδὸν ἐκείνην ἐκκλησίαν.
 Πλήν διαφέρει τῶν ὁδῶν τῶν ἄλλων ὁ δρομίσκος,
 καθὼς πολυτελοῦς ναοῦ τῆς ἐξοχῆς ναῖσκος.
 Κι ἐνῶ Ἄθηναί ὁ μικρὸς ἐκεῖνος δρόμος εἶναι,
 μακρὰν εὐρίσκεται αὐτῶν, δὲν εἶν' ἐκεῖ Ἄθηναί.
 Εἰς τὰς ὠραίας καὶ πτωχὰς οἰκίας του συγχρόνως
 βλέπεις παραπετάσματα λευκότερα χιόνος.
 Περᾶς κι ὑψοὶ τὴν ἄκραν των νεᾶνις ἀργυρόπους,
 καὶ βλέπεις δύο γαλανοὺς ὠραίους κατασκόπους
 λαθραίως νὰ σὲ θεωροῦν... ἢ στόμα κορασίου,
 ὅπερ θαρρεῖς ἄνθος ροῖᾶς ἢ ρόδον Ἀπριλίου.
 Ἐνίστε, ᾄσμ' ἀφελὲς ἀκούεις ἐκεῖ βαίνων,
 ὅπερ νεᾶνις ἢ πτηνὸν εἰς τὸν κλωβὸν του ψάλλει,
 καὶ βλέπεις εἰς παράθυρον προκύπτουσιν παρθένον·
 θαρρεῖς πὼς εἶν' ἐκεῖ αὐγὴ καὶ εἶναι κόρης κάλλι.
 Ἄν εἶναι θέρος, θεωρεῖς ἐπὶ τῶν παραθύρων
 γάστρας μικρὰς βασιλικῶν—ᾄ, ὄχι καμελίας!
 Δὲν ρίπτει βλέμμα ὁ λαὸς εἰς ἄνθος χωρὶς μύρον,
 καὶ δημοκράτης, ἀγαπᾷ φυτὰ δημοκρατίας.
 Ὅπου βασιλικός, ἐκεῖ κι ἐργάτις κόρη μένει,
 τὴν ἐργασίαν της μ' ὁσμὴν βασιλικῶν μυρώνει,
 κι ἐργάζεται καλύτερον ἐγγύς του καθημένη...
 Τὸ ζηλευμένον της φυτὸν τὴν χεῖρα της πτερῶνει.
 Νὰ μένης ἄεργος ἐκεῖ καλεῖται ἁμαρτία,
 καὶ ἐργασία εἰς αὐτὸν ἐπικρατεῖ ἁγία.
 Εἶν' ὁ δρομίσκος ἱερὰ κυψέλη ἀνθρωπίνη,
 καὶ τῆς ἀργίας ἄγνωστος εἰσέτ' ἡ καταισχύνη.
 Μέγα συμβάν εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἤρεμον καλεῖται
 κι εἰς τὰ πτωχὰ της χρονικὰ πολλάκις ἱστορεῖται,
 ἄν πλανηθὲν τι ὄχημα ἐν μέσῳ της περάσῃ·
 μόλις ἢ ἄμαξα φανῇ καὶ μόλις ἐκεῖ φθάσῃ

ξανθὰς παρθένους θὰ ἰδῆς εὐθύμως νὰ προκύπτουν,
προσμειδιῶσαι βλέμματα περιέργα νὰ ρίπτουν,
καὶ τῆς ἀμάξης ὀπισθεν καὶ τῶν τροχῶν πλησίον
ζητωκραυγὰς θ' ἀκροασθῆς περιχαρῶν παιδίων!

* * *

Πλὴν μὴ θαρρῆτε ἢ μικρὰ ὁδὸς ἐκείνη ὅτι
δὲν ἔχει τὰς περιχαρεῖς ὥραιάς της ἡμέρας·
κι ἐκεῖ ἐνίοτε ἤχοῦν φαιδραὶ φωναὶ καὶ κρότοι.
Ἐὰν τὸ Σάββατον ἐκεῖ διέλθης τὸ ἐσπέρας,
φαιδρούς ἐργάτας θὰ ἰδῆς καὶ ὄμιλον παιδίων
περιχαρῶν· Κυριακῆς αὐγὴ ἐξημερώνει·
παύει πᾶν ἔργον, κλείεται ἡ θύρα τῶν σχολείων·
μέ τὸν Θεόν του ὁ λαὸς τὰς χεῖρας του σταυρώνει...
Καὶ ἂν ἐκεῖ παραμονὴν περάσης Χριστουγέννων,
ἀνάστατον τὸν σκιερὸν δρομίσκον θ' ἀπαντήσης·
θὰ ἰδῆς πᾶν παράθυρον φαιδρῶς ἠνεωγμένον,
ἐκάστην θύραν ἀνοικτὴν παντοῦ θὰ θεωρήσης
καὶ ἀσυνήθη θόρυβον εἰς πᾶσαν του οἰκίαν.
Συγκίνησιν, κατάνυξιν ὅπου στραφῆς ἀγίαν,
φωνὰς θ' ἀκούσης, ἄσματα, ἐνίοτε καὶ λύραν,
καὶ ἀπὸ θύραν θὰ ἰδῆς παῖδας μικροὺς εἰς θύραν
ζητοῦντας τὰ Χριστούγεννα νὰ ψάλουν ἐπιμόνως.
Παρέκει, γραῖαν κλίνουσαν ἐμπρὸς σεπτῆς εἰκόνας
ν' ἀνάπτει μετὰ ζέσεως τὴν ἱερὰν λυχνίαν·
ἐγγὺς παρθένον ἔφηβον εἰς ἀνοικτὴν οἰκίαν
ἔως τὸ γόνυ ἔχουσαν ἐσθῆτα ὑψωμένην,
νὰ σκέπη μετὰ τὴν γύμνωσιν τῆς ἀθωότητός της
τὴν κνήμην γυμνωμένην,
καὶ τὰς σανίδας τοῦ μικροῦ νὰ πλύνῃ δώματός της.
Θὰ ἰδῆς οἰκοδέσποιναν ἐκ παιδίων κυκλουμένην
ἐκβάλλουσαν τοὺς ἄρτους της μετὰ πτύον ἐκ κλιβάνου,
κι εἰσέτι τὴν Χριστόπιταν θερμὴν καὶ μυρωμένην·
ἤχον πλησίον σου αὐλοῦ θ' ἀκούσης καὶ τυμπάνου,
κι ἐνίοτε μετὰ πάλλουσαν θ' ἀκροασθῆς καρδίαν,
τὸν κώδωνα τῆς ἑορτῆς ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν...

Ἐκεῖ, ἀστός τις ἀγαθὸς καρπούς καὶ ἄνθη φέρει·
 παρέκει κόρη θελκτικὴ ἐσθῆτα ἐτοιμάζει,
 ἦν αὔριον πρώτην φοράν εἰς τὸν ναὸν θὰ φέρη,
 καὶ παιδῶν ὄμιλος ἐκεῖ ἀγαλλομένων κράζει.
 Παντοῦ χαράν, φαιδρότητα καὶ τέρψιν θ' ἀπαντήσης,
 καὶ πῶς γεννᾶται ὁ Χριστὸς ἐκεῖ θὰ ἐννοήσης!

Ἀχιλλεὺς Παράσχος

« Ποιήσεις »

11. ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΟΥ

Τὴν θέσιν εἶδον τὴν κενὴν ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος,
 ὅπου ὑψοῦτο ἡ Παλλὰς, ἡ κόρη τοῦ Φειδίου.
 Παρέσυρε τὸ ἄγαλμα ὁ διαρρέων χρόνος
 καὶ τίποτε δὲν σώζεται, οὐτ' ἴχνος τοῦ μνημείου.

Καλύτερον! Δὲν ἀγαπῶ ρυτίδας εἰς τὸ κάλλος·
 δὲν ἀγαπῶ ἐρείπια καὶ ὄγκον συντριμμάτων·
 γλυκύτερος ὁ θάνατος ἢ τῶν ἐτῶν ὁ σάλος,
 ἀργὰ ροφῶν τὴν ὑπαρξιν καὶ ράκη ἀναπλάττων.

Ἐξευτελίζει τῶν ἐτῶν ἡ σαρακῶδης πάλη
 παραμορφοῦσα, φθείρουσα, ἀθάνατα μνημεία·
 δὲν εἶναι πλέον ἄγαλμα τοῦ λίθου ἢ σκυτάλη,
 καὶ νικωμένη φαίνεται ἡ μεγαλοφυΐα.

Τί ἔγινε τὸ ἄγαλμα, οὐδεὶς γνωρίζει πλέον!
 Οὐδεὶς τὸ εἶδεν ἄμορφον, παλαιὸν πρὸς τὸν χρόνον·
 ἄκμαϊον τὸ ἀπήλαυσαν, τὸ ἔχασαν ἀκμαῖον
 καὶ μένει ζῶσα ἡ εἰκὼν τῆς καλλονῆς του μόνου.

Δημ. Παπαρηγόπουλος

« Ἀπαντα »

12. ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ ΩΡΑ ΣΟΥ ΚΑΛΗ

Φουρτούνιασεν ἡ θάλασσα κι ἔβουρκωθῆκαν τὰ βουνά·
εἶναι βουβὰ τ' ἀηδόνια μας καὶ τὰ οὐράνια σκοτεινά,
κι ἡ δόλια μου ματιὰ θολή.
Παιδί μου, ὦρα σου καλή!

* * *

Εἶναι φωτιά στὰ σπλάχνα μου, καὶ τὸ κορμί μου παγωνιά·
σαλεύει ὁ νοῦς μου σὰν δενδρὶ πού στέκει ἀντίκρυ στὸν χιονιά,
καὶ εἶναι ξέβαθο πολύ.
Παιδί μου, ὦρα σου καλή!

* * *

Βοίζει τὸ κεφάλι μου σὰν τοῦ χειμάρρου τὴν βοή·
Λιποθυμᾷ ἡ καρδούλα μου, καὶ μοῦ ἐκόπηκ' ἡ πνοή
στὸ ὑστερνό σου τὸ φιλί.
Παιδί μου, ὦρα σου καλή!

« Ἀτθίδες αἶραι », Λονδίνον, 1884

Γεώργιος Βιζυηνός

13. ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΑ·Ι·ΤΟ

Ἄπὸ μικρὸ κι ἀπ' ἄφαντο πουλάκι, σταυραϊτέ μου,
παίρνεις κορμί μὲ τὸν καιρὸ καὶ δύναμη κι ἀγέρα,
κι ἀπλώνεις πῆχες τὰ φτερά καὶ πιθαμὲς τὰ νύχια,
καὶ μὲς στὰ σύννεφα πετᾶς, μὲς στὰ βουνὰ ἀνεμίζεις.
Φωλιάζεις μὲς στὰ κράκουρα*, συχνομιλᾶς μὲ τ' ἄστρα,
μὲ τὴ βροντὴ ἐρωτεύεσαι κι ἀπιδρομᾶς καὶ παίζεις
μὲ τ' ἄγρια τ' ἀστροπέλεκκα· καὶ βασιλιά σὲ κρᾶζουν
τοῦ κάμπου τὰ πετούμενα καὶ τοῦ βουνοῦ οἱ πετρίτες*.
Ἔτσι γεννήθηκε μικρὸς κι ὁ πόθος μου στὰ στήθη
κι ἀπ' ἄφαντο κι ἀπ' ἄπλερο πουλάκι, σταυραϊτέ μου,
μεγάλωσε, πῆρε φτερά, πῆρε κορμί καὶ νύχια,
καὶ μοῦ ματώνει τὴν καρδιά, τὰ σωθικά μου σκίζει.
Κι ἔγινε τώρα ὁ πόθος μου αἰτός, στοιχειὸ καὶ δράκος,
κι ἐφώλωσε βαθιὰ βαθιὰ μὲς στ' ἄσαρκο κορμί μου,
καὶ τρώει κρυφὰ τὰ σπλάχνα μου, κρυφοβοσκάει τὴ νιότη.

Μπεζέρισα* νὰ περπατῶ στοῦ κάμπου τὰ λιοβόρια.
 Θέλω τ' ἀψήλου ν' ἀνεβῶ, ν' ἀράξω θέλω, αἰτέ μου,
 μέσ στην παλιά μου κατοικιά, στήν πρώτη τῆ φωλιά μου,
 θέλω ν' ἀράξω στὰ βουνά, θέλω νὰ ζῶ με σένα.
 θέλω τ' ἀήμερο καπρί, τ' ἀρκούδι, τὸ πλατόνι*,
 καθημερινή μου κι ἀκριβὴ νὰ τὰ ἔχω συντροφιά μου.
 Κάθε βραδούλα, καθ' αὐγή, θέλω τὸ κρῦο τ' ἀγέρι
 νὰ ῥχεται ἀπὸ τῆ λαγκαδιά, σὰ μάνα, σὰν ἀδέρφι,
 νὰ μοῦ χαϊδεύη τὰ μαλλιά καὶ τ' ἀνοιχτά μου στήθη.
 Θέλω ἢ βρυσούλα, ἢ ρεματιά, παλιές γλυκές μου ἀγάπες,
 νὰ μοῦ προσφέρουν γιαιτρικὸ τ' ἀθάνατα νερά τους.
 Θέλω τοῦ λόγγου τὰ πουλιά με τὸν κεληδισμό τους
 νὰ με κοιμίζουν τὸ βραδύ, νὰ με ξυπνοῦν τὸ τάχυ,
 καὶ θέλω νὰ ἔχω στρῶμα μου, νὰ ἔχω καὶ σκέπασμά μου,
 τὸ καλοκαίρι τὰ κλαδιά καὶ τὸ χειμῶν' τὰ χιόνια.
 Κλωνάρια ἀπ' ἀγριοπρίναρα, φουρκάλες ἀπ' ἐλάτια,
 θέλω νὰ στρώνω στοιβανιές* κι ἀπάνω νὰ πλαγιάζω,
 ν' ἀκούω τὸν ἦχο τῆς βροχῆς καὶ νὰ γλυκοκοιμημαί.
 Ἀπ' ἡμερόδεντρο, αἰτέ, θέλω νὰ τρώω βαλάνια,
 θέλω νὰ τρώω τυρὶ ἀλαφιοῦ καὶ γάλα ἀπ' ἄγριο γίδι.
 Θέλω ν' ἀκούω τριγύρω μου πεῦκα κι ὄξυές νὰ σκούζουν,
 θέλω νὰ περπατῶ γκρεμνοῦς, ραϊδιά*, ψηλά στεφάνια*,
 θέλω κρεμάμενα νερά δεξιά ζερβιά νὰ βλέπω.
 Θέλω ν' ἀκούω τὰ νύχια σου νὰ τὰ τροχᾶς στὰ βράχια,
 ν' ἀκούω τὴν ἄγρια σου κραυγή, τὸν ἴσκιο σου νὰ βλέπω.
 Θέλω, μὰ δὲν ἔχω φτερά, δὲν ἔχω κλαπατάρια*,
 καὶ τυραννιέμαι καὶ πονῶ καὶ σβήμεναι νύχτα μέρα.
 Παρακαλῶ σε, σταυραϊτέ, γιὰ χαμηλώσου λίγο,
 καὶ δῶσ' μου τὶς φτεροῦγες σου καὶ πάρε με μαζί σου,
 πάρε με ἀπάνου στὰ βουνά, τί θὰ με φάη ὁ κάμπος!

Κώστας Κουσιτάλλης

« Ἀπαντα »

14. ΟΡΘΟ ΣΤΕΚΕΣΑΙ ΑΝΤΙΚΡΥ ΜΟΥ, ΟΛΟΜΟΡΦΟ ΒΟΥΝΟ

Ὅρθο στέκεσαι ἀντίκρυ μου, ὀλόμορφο βουνό,
βουνό μὲ τ' ἄσπρα μάρμαρα καὶ τὰ σγουρὰ τὰ πεῦκα,
γλαρό, ἴλαρό πρὸς τὸ γλαυκὸν ὑψώνεσαι οὐρανὸ
καὶ λιγερόκορμο καθὼς τῶν λαγκαδιῶν σου ἡ λεῦκα.

Ὀλόγυμνη ἢ χαλκόμαβη χυτὴ σου κορυφή,
στὰ πλάγια σου σὰ μὲ χλωρὰ σμαράγδια ἀριοντυμένο,
ἔτσι χρυσὸ στὸ δειλινὸ καθὼς ἔχεις βαφῆ,
ὡσάν ὀλόφωτο ὄνειρο φαντάζεις ὑψωμένο.

Ὀλόρθο, ὀλόφωτο ὄνειρο ποῦ ἡ κορυφή ψηλὰ
ἀνέγνοιαστη, ἂν στὰ πόδια της κοιλάδα πρασινίζει
κι ἂν τραγουδοῦνε τὰ πουλιὰ καὶ τὸ νερό κυλᾷ,
ἀτάραχη πρὸς τὸ γλαυκὸ περίγυρο ἀντικρίζει.

Καὶ μόνο τῆ γαλήνη της ἀφήνει νὰ συρθῆ,
ἴσκιος στὴ ράχη ρόδιος καὶ στὴν πλαγιά ν' ἀπλώση,
καὶ μόνο τὴν ἀνάσα της σκορπίζει νὰ χυθῆ,
τὸ ράθυμο τὸ δειλινὸ γλυκὰ νὰ βαλσαμώση.

Μὲ τὸ νερὸ στὰ βάθη σου, βουνό, ποῦ ἀργοκυλᾷ
καὶ μὲ τὸ πεῦκο, ὀλόγυρα τὸ δάσος ποῦ τὸ κλείνει
καὶ τὸν ἀέρα χαίρεται ποῦ φτάνει ἀπὸ ψηλὰ
καὶ στὰ κλαδιὰ του χύνεται, κύμα καὶ φλοῖσβος σβήνει.

Μὲ τὴν κοιλάδα ἐμὲ ἢ ζωὴ καὶ τὴν πλαγιά ἀδελφή,
δὲ φτάνει μήτε ὡς ὄνειρο τὸ ψηλὸς σου νὰ ἴγγισῃ.
ὦ, ἃς ἦταν τὴν γαλήνη της μονάχα μιὰ κορφή
καὶ στὸ δικό της δειλινὸ ροδόχρωμη νὰ χύση.

« Ἀπλοὶ Τρόποι »

Κώστας Χατζόπουλος

15. Σ Ω Κ Ρ Α Τ Η Σ

Μὲ τὸ γλυκὸ κρασί ἢ μαγεύτρα Πλάνη
τίς ταπεινὲς ψυχὲς μεθάει κι εὐφραίνει·
μὲ τὸ πικρὸ φαρμάκι ἢ Ἀλήθεια ραίνει
τοῦ ἀδούλωτου μετώπου τὸ στεφάνι.

Ἔτσι τοῦ Χάρου τὸ ποτήρι ἀγγίζει
 στὰ χεῖλη του τ' ἀχνὰ ὁ Σωκράτης, κι ὅπως
 τῆς μέθης τὸ ποτήρι ὁ χαροκόπος,
 ὡς τῆ στερνῆ ρανίδα τὸ στραγγίζει.

Σκεπάζει μὲ τῆ φτωχικὴ χλαμύδα
 τὴν ὄψη του, νὰ μὴ φανῆ τὸ ἀχνάρι
 τοῦ πόνου ἀντίκρου στὸ θαμπὸ λυχνάρι,
 καὶ κράζει ξεψυχώντας: οὐδὲν οἶδα!

Περνοῦν οἱ αἰῶνες. Οἱ σοφοὶ σκυμμένοι
 στοῦ λογισμοῦ τὰ βύθη ἀνασκαλεύουν
 τ' ἀνέγγιχτα, καὶ μὲ σκιές παλεύουν·
 καὶ τὸ μυστήριο τῆς ζωῆς μυστήριο μένει.

Καὶ κρίζουν: οὐδὲν οἶδα! κι ἡ μορφὴ του
 φωτόλουστη, ὀλοζώντανη προβάλλει
 μπροστά τους, καθρεφτίζοντας τὰ κάλλη
 ψυχῆς ἀγγελικῆς μορφῆ προφήτου...

Ὅταν νεκρὸ στὸ χάος ἓν' ἄστρο σβῆσει,
 χρόνοι κι αἰῶνες καὶ καιροὶ περνᾶνε
 κι ἀκόμα ὁ κόσμος τὸ θωρεῖ, σὰν νά' ναι
 τ' ἄστρο ψηλὰ στὴν ἴδια του τῆ θέση.

Ἰωάννης Πολέμης

«Ἐσπερινός»

16. ΔΙΚΟ ΜΟΥ ΦΩΣ

Μεσουρανίς ἢ ὀλόφεγγη ἢ Σελήνη
 λαμπκοκοπᾶ κι ἀστράφτει πέρα ὡς πέρα,
 τὸ φῶς τῆς μέσ στον ἔρημον αἰθέρα
 τῆς νύχτας ὅλα τ' ἄλλα φῶτα σβήνει.

Μὰ ἐκεῖ βαθιά, πού ροδοφέγγει ἡ μέρα,
 ὅταν μικρὴ ζωὴ στὴ νύχτα μείνη,
 ἓν' ἄστρο λίγο μὰ δικό του χύνει
 φῶς τρέμιο ἀπὸ τὴν ἀγνωστὴ του σφαῖρα.

Κι είπα : τέτοιο καλό μακριά 'πό μένα,
 άφοῦ κοντά σέ μεγαλεία ξένα
 ὅ,τι σιμώνει τὸ δικό του χάνει,

καλύτερα μακριά καὶ μοναχός μου!
 Σὲ μιὰ ἄγνωστη κρυφὴ γωνιά τοῦ κόσμου
 λίγο μὰ καὶ δικό μου φῶς μὲ φτάνει.

« Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακόττες »

Ἰωάννης Γουπάρης

17. ΤΟ ΛΕΝΕ Τ' ΑΗΔΟΝΑΚΙΑ

Ἄ! πῶς χτυπᾷ καμιά φορά τούτ' ἡ καρδιά κι ἀναφερεῖ
 τώρα στὰ γεροντάματα,
 σὰν υἱὸς νὰ ξαναχαίρομαι φεγγάρι - μέρα, ἀστροφεγγιά,
 δύσες, γλυκοχαράματα.

Σὰν ἀπ' τὴν τάξη τὴ μουχλή, στὸ πατρικό μου νὰ γυρνῶ,
 καὶ νὰ ἔχω σκόλη τρῆμερη.
 καὶ νὰ εἶμαι γιὰ τὸ Γαλατὰ καὶ γιὰ τ' ἀθανάτο βουνό,
 μὲ τὴν πλαγιά τὴν ἡμερη.

Ἢκι ἐκεῖ σὰ νὰ μὲ καρτεροῦν γιδάρηδες μου πιστικοί,
 πρατάρηδες* συντρόφοι μου,
 μ' ἄλλους νὰ μπαίνω στὸ λογγὰ κι ἄλλοι ἀπ' τὴν ἄγναντη κορφή
 νὰ ρίχνουν στὸ πιστρόφι μου.

Κι ἀκόμα σὰ νὰ 'ν' ἔτοιμα, τυρί, μυζήθρα, τὸ σφαχτό,
 καὶ τὸ γλυκὸ τὸ νιώτικο,
 κι ἀπὰ σὲ πλατανόφυλλα τὸ κοκορέτσι τὸ ζεστό,
 καὶ τὸ ρακὶ τ' αἰλιώτικο.

Κι ὕστερα σὰ νὰ μοῦ κρατοῦν τὴν καλαμάτα στὸ χορὸ
 βλαχοῦλες καὶ βλαχόπουλα,
 κι ἐκεῖ ποὺ σειέμαι καὶ λυγῶ καὶ στρίβω καὶ νυχοπατῶ,
 νὰ μοῦ φωνάζουν : ὅπουλα!...

“Α! πῶς χτυπᾶ καμιά φορά τούτ’ ἡ καρδιά κι ἀναφτερᾶ,
 καὶ πῶς μ’ ἀνάβουν τὰ αἵματα,
 σὰ νὰ ’μ’ ἐκεῖ καὶ τραγουδῶ μετὴ φλογέρα συνοδιά:
 «Τὸ λένε τ’ ἀηδονάκια στὰ κλεισορέματα...»

Μιλτιάδης Μαλακάσης

« Μεσολογγίτικα »

18. ΔΕΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Χριστέ μου, δῶσ’ του τὴ χαρά, τὴ μόνη πού μποροῦσε
 νὰ σοῦ ζητήση ἀπάνω ἐκεῖ νοσταλγικά ἢ ψυχὴ του,
 κάνε τὸ θαῦμα κι ἄσε τον νὰ ζήση ὅπως ἐζοῦσε
 σὲ μιὰ μεριά πού τάχατες νὰ μοιάζη τὸ νησί του.

Νὰ ’ναι τὰ βράχια στὸ γκρεμὸ βαθιὰ κουφалиσμένα,
 νὰ ’χη σωριάση ἢ θάλασσα στὴν ἀμμουδιά τὰ φύκια
 κι ἀράδα ἀράδα στὸ γυαλὸ δεμένα, ἀποσταμένα,
 νὰ σιγοτρίζουν τὰ φτωχὰ σκιαθίτικα καΐκια.

Νὰ ’ν’ οἱ νησιώτισσες οἱ γριές, κι οἱ νιές οἱ πεθαμένες,
 αὐτές, πού τις θλιμμένες τους μᾶς ἔλεγε ἱστορίες,
 νὰ γνέθουν τὸ λινάρι οἱ γριές στὴν πόρτα καθισμένες,
 καὶ στὰ παράθυρα σιμὰ ν’ ἀνθίζουν οἱ γαζίες.

Κι ὕστερα ἀκόμα νὰ ’ναι ἑλιές καὶ νὰ ’ναι κυπαρίσσια,
 σκυμμένα νὰ ’ναι, καὶ τὸ φῶς τ’ ἀχνὸ νὰ προσκυνᾶνε,
 νὰ τότε περιμένουνε στὸν κάμπο τὰ ξωκλήσια,
 καὶ τὴν καμπάνα τους μακριὰ οἱ ἀγγέλοι νὰ χτυπᾶνε.

Δῶσ’ του, Χριστέ μου, τὴ γλυκιὰ χαρὰ νὰ ἰδῆ καὶ πᾶλι,
 τὴ γνώριμή του τὴ ζωὴ κοντὰ στ’ ἀκροθαλάσσι,
 ἄχ! ἔτσι ἀθῶα κι ἔτσι ἀπλὰ κι ἀγνὰ ὡς τὴν εἶχε ψάλλει,
 πού τῆς ἀξίζει ἐκεῖ ψηλά, μαζὶ μ’ αὐτὸν ν’ ἀγιάση...

Λάμπρος Πορφύρας

« Σκιές »

19. ΤΟ ΣΤΕΡΝΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Πῆραν στρατι στρατι τὸ μονοπάτι
 βασιλοποῦλες καὶ καλοκυράδες,
 ἀπὸ τὶς ξένες χῶρες βασιλιάδες
 καὶ καθαλάρηδες ἀπάνω στ' ἄτι.

Καὶ γύρω στῆς γιαγιᾶς μου τὸ κρεβάτι,
 ἀνάμεσ' ἀπὸ δυὸ χλωμὲς λαμπάδες,
 περνούσανε, καὶ σὰν τραγουδιστάδες
 τῆς τραγουδοῦσαν—ποῖὸς τὸ ξέρει ;—κάτι.

Κανεὶς γιὰ τῆς γιαγιᾶς μου τὴν ἀγάπη,
 δὲ σκότωσε τὸ Δράκο ἢ τὸν Ἀράπη,
 καὶ νὰ τῆς φέρη ἀθάνατο νερό.

Ἡ μάνα μου εἶχε γονατίσει κάτου·
 μ' ἀπάνω—μιὰ φορὰ κι ἕναν καιρὸ—
 ὁ Ἀρχάγγελος χτυποῦσε τὰ φτερά του.

« Σκιῆς »

Λάμπρος Πορφύρας

20. ΚΥΠΡΟΣ

Κύπρo, πῶς νὰ σὲ πῶ ;—μικρὴν Ἑλλάδα,
 ἢ τῆς Ἑλλάδας κόρη, ἢ Ἑλλάδα ἀκεραία ;
 Μὰ ὅπως καὶ νὰ σὲ πῶ, ἐσὺ λαμπάδα,
 καίεις στοὺς αἰῶνες μέσα πανωραία,

στὴν πνοὴ τῶν Αὐρῶν καὶ τῶν Ζεφύρων!...
 Κόρες σου ἐσὲ ἀκριβὲς οἱ Ροδαφνοῦσες,
 ὦ χώρα τῶν Ἑρώτων καὶ τῶν Μύρων,
 ὦ Νησὶ φιλημένο ἀπὸ τὶς Μοῦσες!

Μ' ἂν εἶσαι μὲ τ'ς ἀνθούς τοῦ γλυκανίσου
 καὶ μὲ τὰ ροδοστάματα πλασμένη,
 εἶσαι καὶ Μάνα τῆς Συγκλητικῆς σου,
 ὦ Μεγαλόνησο ἀντρειωμένη!

Καὶ μὲ τοῦ Ἀντρόνικου σου τὴν ψυχὴ,
 στὰ Μαρμαρένια Ἀλώνια,
 πόσες φορές δὲν πάλεψες ἐσὺ
 μὲ τὸ Χαμό ; Καὶ βγήκες ἀπ' τὰ χρόνια

πάντα ξαναιωμένη—ἄξαφνο φύλλο
 ἀνοιξης νέας ! Γιατὶ στὴν ἀγκαλιά σου
 κρατᾶς σὰ φυλαχτὸ τὸ Τίμιο Ξύλο,
 πού σοῦ ἔφερε ἡ βυζαντινὴ Κυρά σου.

Καὶ δὲν μπορεῖ κανένα ξένο χέρι
 νὰ σοῦ τὸ πάρη δίχως νὰ καῖ,
 ὦ Κύπρο, ἀπὸ τὸ θεῖο Περιστέρι
 τρισαγιασμένη, ὦ Κύπρο Ἑλληνική.

Εἶμ' εὐτυχὴς πού σέ εἶδα, πού τὰ δῶρα
 ἔφαλλα τὰ κρυφὰ σου—Χελιδόνη !—
 καὶ πιὸ εὐτυχὴς ἂν θὲ νὰ ζῶ τὴν ὥρα
 τῆς Λευτεριάς σου, πού ἔρχεται, σιμῶνει

Σωτήρης Σκίπης.

Περιοδικὸν « Νέα Ἑστία »

21. Λ Ο Υ Η Σ

Σπύρο, ὄχ τὰ βάθη τῆς καρδιάς σοῦ δίνω τὴν εὐκὴ μου.
 Μακαρισμένοι σου οἱ γονιοὶ πού τέτοιο παλικάρι
 μέσα στὰ σπλάχνα τους νὰ δοῦν ἀξιώθηκαν, παιδί μου·
 μακαρισμένη τοῦ χωριοῦ κι ἡ νιά πού θὰ σὲ πάρη.

Τὶ μαῦρα χρόνια πέρασαν, καταραμένα χρόνια !
 Μὲ σιχασιάς μᾶς ἔβλεπε ὅλος ὁ κόσμος μάτι,
 κι ἦτανε, Σπύρο μου, νὰ κλαῖς πού ἡ τόση καταφρόνια,
 τὸ τόσο μῖσος κι οἱ ντροπές, μᾶς ἄξιζαν κομμάτι.

Πρῶτος ἐσύ, ὁ Μητρόπουλος, ὁ Πύργος, κι ἄλλα ἀδρέφια
 μᾶς χύσατε παρηγοριάς μὲς στὶς πληγές μας λάδι·
 μᾶς φαίνεται σὰ νὰ σκορποῦν στὸν οὐρανὸ τὰ νέφια,
 σὰ νὰ προβάλλη ἀλάργα ἐκεῖ ἡ πούλια στὸ σκοτάδι.

Μὰ δὲ σοῦ πρέπει, Σπύρο μου, μὲς στὸ χωριὸ νὰ μείνης,
δὲν πρέπει φτυάρια καὶ τσαπιά τὸ χέρι σου νὰ ἀγγίξη·
κατέβα ὡς τὴν Ἀθήνα μας Φραγκορωμιὸς νὰ γίνης
ἐδῶ δὲν τυραγνάει δουλειὰ μὴτ' ἥλιος δὲ μαυρίζει.

Ἄσε τὴ γλῶσσα τοῦ χωριοῦ καί, Σπύρο μου, ἐτοιμάσου
νὰ μάθης γλῶσσα πού ὁμορφιὲς ἔχει πολλὲς καὶ κάλλη·
μᾶς ἔκανε τὴν πρώτη ἀρχὴ τὸ τηλεγράφημά σου...

Ἔλα, προσμένουν μ' ἀγκαλιὰ ὀρθάνοιχτη οἱ δασκάλοι.

Ὅμως τί λέω ; Ἄν ἔρθουν νὰ σὲ γνωρίσουν ξένοι,
μὲ πιάνει φρίκη, τί μπορεῖ νὰ μᾶς κακοντροπιάσης.
Λούη! ἡ πατρίδα τ' ἀπαιτεῖ, ὁ τόπος τὸ προσμένει,
νὰ ἀφήσης τὰ Ρωμαίικα καὶ Γαλλικὰ νὰ πιάσης.

Σπύρο, ἂν ποτὲ κανένας τους ὡς τὸ χωριὸ ξεπέστη
ἀπ' τὴν Ἀθήνα, κι ἂν σοῦ πῆ τὴν τσάπα σου ν' ἀφήσης,
ἀκούμπα ἐσὺ τὰ χέρια σου στὴν ἀτσαλένια μέση
καὶ καταδέξου μιὰ στιγμὴ νὰ τὸν παρατηρήσης.

Νιὸς θὰ ἔναι μὰ θ' ἀσπρολογοῦν τὰ λιγοστὰ μαλλιά του·
μὲ τὴ θωριά του σὰ φλουρί, μὲ χεῖλια πανιασμένα,
μ' ἄλαμπα μάτια καὶ τσιμπλιά, ματόφυλλα πεσμένα,
θὰ σοῦ μιᾶ, ἀνασαίνοντας σάπια πνοὴ θανάτου.

Καὶ πὲς του, ἂν θέλῃ μιὰ φορὰ κι αὐτὸς νὰ ζωντανέψῃ,
νὰ κάνῃ μέση σίδερο, πλεμόνια σὰ στουρνάρι,
ἄς ἔρθῃ, πὲς του, ὡς τὸ χωριὸ μαζί σου νὰ δουλέψῃ
μὲ τσάπα καὶ ξινάρι.

« Ταμπουράς καὶ Κόπανος »

Ἄλιξανδρος Πάλλης

22. ΤΟ ΠΑΤΡΙΚΟ ΜΑΣ ΣΠΙΤΙ

Τὸ πατρικὸ μας σπίτι, στὸ λιμάνι,
πού γνώρισε δυὸ ὀλάκερους αἰῶνες,
σὲ τέσσερες στεκότανε κολόνες
παμπάλαιο ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Ὁσμάνη.

Στή στέγη του ἄν βροντούσανε οἱ χειμῶνες,
κυκλώπειο πάντα κι ἄτρεμον ἐφάνη·
ψηλὰ οἱ ἅγιονορεΐτικες εἰκόνες
μέ τὸ ἱερό ὀλοτρόγυρα λιβάνι.

Κι ὅταν ἡ Μούσα ἐπάνω σου ἀγρυπνοῦσε,
καὶ τὰ φτερά κρατώντας ἀπλωμένα,
τὸ χέρι μου καλόβουλη ὀδηγοῦσε,

ψηλώνανε οἱ κολόνες του ὀλοένα,
νὰ πᾶνε ἀεροσάλευτο τὸ σπίτι
στὸν ἔβδομο οὐρανὸ τοῦ Ἄποσπερίτη !

« Ὁ ἀνθισμένος δρόμος »

Στέφανος Λάφνης

23. ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

α') Τὸ φ τ ἄ σ ι μ ο

Θὰ βραδιάζη ἡ μέρα, ὅταν θὰ φτάνωμε
στοῦ χωριοῦ τ' ἀποσκιωμένα ὀλώνια·
θὰ φανοῦν λευκὰ τὰ χωριατόσπιτα
πίσω ἀπὸ τῶν πεύκων τ' ἀκροκλώνια.

Μακριὰ θ' ἀκούωνται ἀρνιῶν βελάσματα·
βραδινὴ καμπάνα θὰ σημαίνη·
στὴ βρυσούλα βόδια θὰ ποτίζωνται,
θὰ καπνίζουν φοῦρνοι φλογισμένοι.

Θὰ βαθιανασαίνωμε στὸ διάβα μας
μυρωδιὰ ἀπὸ στάχια θερισμένα.
Θὰ μᾶς εὐχηθοῦν τὸ « καλῶς ἦρθατε »
χέρια ἀπὸ τὸν κάματο ἀργασμένα.

Ἄπο τὸ κατώφλι ἀναμερίζοντας
 τοῦ καιροῦ τ' ἀγκάθια καὶ τὰ χόρτα,
 τοῦ κλειστοῦ παλιόπυργου θ' ἀνοίξωμε
 τῆ βαριά τῆ σιδερένια πόρτα.

β') Γ λ υ κ ο χ α ρ ά μ α τ α

Θὰ μᾶς ποῦν τὸ πρῶτο καλημέρισμα
 πρωτοξύπνητα τὰ χελιδόνια
 στὶς φωλιές τοῦ πύργου—πρῶτο σάλεμα
 τῆς ζωῆς θὰ φτάση ἀπὸ τ' ὀλώνια.

Καὶ θὰ τρικυμίσουν τὶς ἀτάραχτες
 τῶν βουνῶν πλαγιές, τὶς σμαραγδένιες,
 οἱ φωνές, πού μαρτυροῦν τὸ ξύπνημα
 τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς δουλειᾶς τὶς ἔγνοιες.

Στ' οὐρανοῦ τὸ ρόδισμα κατάντικρυ
 τὰ κλειστά μας μάτια θ' ἀνοιχτοῦνε
 κι ὕστερα ἀπὸ τόσα βασιλέματα
 πρῶτο γλυκοχάραμα θὰ ἰδοῦνε.

γ') Τ ὀ τ ά μ α

Γλιστερό τὸ μονοπάτι ἀπὸ πευκόφυλλα
 στοῦ χωριοῦ τὴν ἐκκλησιούλα θὰ μᾶς φέρη,
 θὰ ζητᾷ σὲ σκίνων κλώνους μὲ τρεμόγελο
 νὰ συγκρατηθῆ τ' ἀδύνατό μου χέρι.

Κάτω ἀπὸ φτελιές ψηλόκορμες, κισσόζωστες,
 ἄγριο κλῆμα τῆ σκεπῆ της θ' ἀποκρύβη.
 Κι ἂν δὲν ἦταν κρεμασμένο ἐκεῖ τὸ σήμαντρο,
 δὲν ξεχώριζε ἀπὸ χωριανὸ καλύβι.

Ταπεινὴ, φτωχούλα, ἡ πίστη· τὴ θεμέλιωσεν
 κι ἔχει γύρω εἰκόνες ἄτεχνα γραμμένες,
 μὰ εἶν' ὁ Θεὸς ἐκεῖ κοντύτερα στὸν ἄνθρωπο,
 παρὰ σ' ἄλλες ἐκκλησιᾶς λαμπροχτισμένες.

Στ' Ἄγιο Βῆμα ἔμπρός, λυγίζοντας τὰ γόνατα,
προσευχὴ ἢ ψυχὴ μου ἀμίλητη θὰ λήη,
καὶ τὰ χέρια μου θ' ἀνάψουν καθὼς τὸ ἴαξα,
τὸ καντήλι, ποὺ μερόνυχτα θὰ καίη.

δ') Τὰ πρωτοβρόχια

Μὲ τὰ πρωτοβρόχια θὰ ῥθουν τὰ μηνύματα
τοῦ χειμῶνα: τὸ ποτάμι θὰ θολώση,
θὰ τριζοβολοῦν ξερὰ τὰ πλατανόφυλλα,
θὰ κρῶση ἢ νύχτα καὶ θὰ μεγαλώση.

Θὰ δροσοσταλάζουν κόκκινα τὰ κούμαρα,
κυκλαμιές θ' ἀνθοῦν στὸ χῶμα ταίρια—ταίρια,
θὰ καπνίζουν σφαλιστὰ τὰ χωριατόσπιτα,
καὶ θ' ἀρχίσουν τὰ σπιτιάτικα νυχτέρια.

Θὰ σωπάση ὁ τζιτζικας, κι ἔτοιμοτάξιν
γι' ἄλλων τόπων Ἄνοιξη, μακριὰ ἀπ' τὰ χιόνια,
βράδου—βράδου ὡς τὰ μεσοῦρανα θὰ χύνωνται,
μαῦροι φτερωτοὶ σταυροί, τὰ χελιδόνια.

᾽Ω χαρά μας! τὸ χειμῶνα θὰ προσμένωμε,
δίχως πάγους καὶ χιονιές νὰ φοβηθοῦμε:
τῆς ζωῆς μας τὸ στερνὸ ταξίδι ἐκάναμε
καὶ τὴν ἄνοιξη ἄλλων τόπων δὲν ποθοῦμε!

« Θὰ βραδιάζη »

Γεώργιος Δροσίνης

24. Θ Ε Ρ Μ Ο Π Υ Λ Ε Σ

Τιμὴ σ' ἐκείνους, ὅπου στὴν ζωὴ των
ὄρισαν καὶ φυλάγουν Θερμοπύλες,
ποτὲ ἀπὸ τὸ χρέος μὴ κινοῦντες:
δίκαιοι κι ἴσοι σ' ὅλες των τὲς πράξεις,
—ἀλλὰ μὲ λύπη κιόλας κι εὐσπλαγχνία:

γενναῖοι, ὅσάκις εἶναι πλούσιοι, κι ὅταν
 εἶναι πτωχοί, πάλ' εἰς μικρὸν γενναῖοι,
 πάλι συντρέχοντες ὅσο μποροῦνε·
 πάντοτε τὴν ἀλήθειαν ὀμιλοῦντες,
 πλήν χωρὶς μισος διὰ τοὺς ψευδομένους.

Καὶ περισσότερη τιμὴ τοὺς πρέπει,
 ὅταν προβλέπουν—καὶ πολλοὶ προβλέπουν—
 πὼς ὁ Ἐφιάλτης* θὰ φανῆ στὸ τέλος,
 κι οἱ Μῆδοι ἐπὶ τέλους θὰ διαβοῦνε.

« Πούματα »

Κωνσταντῖνος Καβάφης

25. ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ

Σὲ κλαίει λαός. Πάντα χλωρὸ νὰ σειέται τὸ χορτάρι
 στὸν τόπο ποὺ σὲ πλάγιασε τὸ βόλι, ὦ παλικάρι !
 Πανάλαφος ὁ ὕπνος σου· τοῦ Ἄπριλη τὰ πουλιά
 σὰν τοῦ σπιτιοῦ σου νὰ τ' ἀκοῦς λογάκια καὶ φιλιὰ,
 καὶ νὰ σοῦ φτάνουν τοῦ χειμῶνα οἱ καταρράχτες
 σὰν τουφεκιοῦ ἀστραπόβροντα καὶ σὰν πολέμου κράχτες.
 Πλατιά τοῦ ὄνειρου μας ἡ γῆ καὶ ἀπόμακρη. Καὶ γέρνεις
 ἐκεῖ καὶ σβεις γοργά.

Ἰερὴ στιγμή. Σὰν πιὸ πλατιά τὴ δείχνεις, καὶ τὴ φέρνεις
 σὰν πιὸ κοντά !

« Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Μοναξιά »

Κωστῆς Παλαμᾶς

26. Χ Ι Μ Α Ρ Α

Δὲν τοὺς βαραίνει ὁ πόλεμος,
 ἀλλ' ἔγινε πνοή τους.

ΣΟΛΩΜΟΣ « Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι »

Ἄς ἀνθισαν οἱ μυγδαλιές, κι ἄς τὴν κρυφομηνᾶτε
 τὴν ἀνοιξη ἀπὸ τώρα
 μὲ τὰ γλυκοχαράματα καθὼς γοργοξυπνᾶτε,
 πουλάκια εἰρηνοφόρα.

Ἄς εἶναι μέσα μου ἡ καρδιά σκληρὰ σφιχτοδεμένη
 ἀπὸ ἓνα ρήγα πόνο
 ποὺ ἀπάνου σὲ χαλάσματα μαστόρεψε καὶ σταίνει
 τὸ μαῦρο του τὸ θρόνο.

Ἄς ἀνθισαν οἱ μυγδαλιές. Νά ! Ὁ οὐρανὸς θολώνει,
 νά ! τοῦ Φλεβάρη ἡ μπόρα
 σὲ φοβερίζει ἀτίναχτη μὲ τ' ὄψιμο τὸ χιόνι,
 πλάση λευκὴ ἀνθοφόρα.

Ἄς κλαίη καὶ μέσα μου ἡ καρδιά. Κι ἀπὸ τὰ κλάματά της
 ἀθάνατο λουλούδι,
 τῆς μοναξιᾶς παρηγοριά, τῆς Χώρας παραστάτης,
 φυτρώνει τὸ Τραγοῦδι.

Τέλος νὰ πῆρε ὁ πόλεμος ; Ἄλλος δὲν εἶναι ἀγώνας ;
 Ἑλλήνων ἱεροὶ λόχοι,
 γιὰ ὕπνο βαρὺ σᾶς δέχτηκε τῆς δόξας ὁ λιμιώνας* ;
 Ἡ δάφνη ἀμάραντη ; — Ὅχι !

Λαλούμενα ξενύχτηδων. Σωπᾶτε, χαροκόποι !
 ὦ σπαθωτῆ κιθάρα
 τυρταία, φόρεσε πύρινη, μπροστὰ στὴν κρύαν Εὐρώπη,
 κορόνα τῆ Χιμάρρα !

Κιθάρα μου, ἀνυπόταχτη ψυχὴ, οἱ καιροὶ καὶ οἱ τόποι
 πάντα ὑποταχτικοὶ σου,
 φῶς πάρε ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο, νύχτα ἀπὸ τὴ Ροδόπη,
 καὶ λάμψε καὶ σκορπίσου.

Στὰ χιμαριώτικα βουνὰ ροβόλα, τὰ τουφέκια
 τ' ἄγρια συντρόφεψέ τα,
 μὲ τῆς πατρίδας τὴν ψυχὴ καὶ μὲ τ' ἀστροπελέκια
 τὴν ἄγια γῆ χαιρέτα.

Γειά σας, χαρά σας Βασιλιά νικητή, Κυβερνήτη*
 με τὴν τρανή τὴ γνώμη !
 Θυσίας βωμὸς ! Ἐκεῖ πετῶ, φτερὰ με πᾶν πετρίτη,
 ἐμένα εἶν' ἄλλοι οἱ δρόμοι.

Στοὺς ξέγνοιαστους ἀλίμονο ! τοὺς πρέπει νὰ εἶναι δοῦλοι,
 στὸν ἄρπαγα τρομάρα !
 Ἡ Ἑλλάδα ποῦ ; Στὴν Ἥπειρο. Δόξα στὸ Κακοσοῦλι,
 νίκη σ' ἐσέ, Χιμάρρα !

Τὰ Γιάννενα ὄνειρεύονται, ἡ Κρήτη ξαπποσταίνει,
 βουβὴ ἡ Θεσσαλονίκη,
 ἡ Ἀθήνα ξεφαντώνει... Ποιὸς βογκάει σὰ νὰ πεθαίνη ;
 —Χιμάρρα, ὀλόρθη ! Οἱ λύκοι.

« Βωμοὶ », 14 τοῦ Φλεβέζρη 1914

Κωστής Παλαμῆς

27. Π Α Τ Ρ Ι Δ Ε Σ

α') Πάτρα

Ὅπου βογκάει τὸ πολυκάραβο λιμάνι
 ἀπ' ἄγριο κύμ' ἀπλώνεται δαρμέν' ἡ χώρα,
 καὶ δὲ θυμᾶται μήτε σὰν ὄνειρου πλάνη
 τὰ πρωτινὰ μετάξια τῆς τὰ πλουτοφόρα.

Πολύκαρπα τ' ἀμπέλια τὴν πλουτίζουν τώρα·
 τὸ κάστρο τῆς φορεῖ, παλαιικὸ στεφάνι,
 δίψα τοῦ ξένου, Φράγκου, Τούρκου, ἀπὸ τὴν ὦρα
 ποὺ τὸ διπλοθεμέλιωσαν οἱ Βενετσάνοι.

Ἐνα βουνὸ ἀπὸ πάνω τῆς ἀγρυπνοστέκει,
 κι ὁ Παρνασσὸς λευκοχαράζει στὸν ἀέρα
 βαθιά, κι ὁ Ρουμελιώτης ὁ Ζυγὸς παρέκει·

αὐτοῦ πρωτάνοιξα τὰ μάτια μου στὴ μέρα,
 κι ἡ μνήμη μου σὰν ὄνειρο τοῦ ὄνειρου πλέκει
 γλυκιά, μισοσβησμέν' εἰκόνα, μιὰ μητέρα.

β') Μεσολόγγι

Στή νησόσπαρτη λίμνη που τὸ μαϊστράλι
ἀπὸ θαλασσινὴ δυναμωμένο ἀρμύρα
ταράζει πέρα τὸ φυκόστρωτο ἀκρογιάλι,
μ' ἔριξ' ἐκεῖ πεντάρφανο παιδάκι ἢ Μοίρα.

Ἐκεῖ ὁ Βοριάς μὲ τὴ Νοτιά, ἐκεῖ ἡ πλημμύρα
σὲ μάχη μὲ τὴ ρήχη βρίσκεται μεγάλη·
μακριά, μὲς στοῦ πελάγου τὸν καταποτήρα
τοῦ ἡλίου χάνεται τὸ ὑπέρλαμπρο κοράλλι.

Ἐκεῖ ἀπ' τῆς τρίκορφης Βαράσοβας τὰ ὕψη
σὰν ἀπὸ πύργου δῶμα, δέσποινα ἡ Σελήνη
στὰ ὀλόστρωτα νερὰ τὴν ὄψη της θὰ σκύψη·

μὰ τὴν ἀθῶα ἐκεῖ παιδιάτικην εἰρήνην
καὶ πουθενὰ δὲ γνώρισα· μόνο τὴ θλίψη·
καὶ τὴ σπῖθα τοῦ νοῦ που μιὰ φωτιά ἔχει γίνει.

γ') Ἀθήνα

Ἐδῶ οὐρανὸς παντοῦ κι ὀλοῦθε ἡλίου ἀχτίνα,
καὶ κάτι ὀλόγυρα σὰν τοῦ Ἵμηττοῦ τὸ μέλι,
βγαίνουν ἀμάραντ' ἀπὸ μάρμαρο τὰ κρίνα,
λάμπει γεννήτρα ἑνὸς Ὀλύμπου ἢ θεῖα Πεντέλη.

Στὴν Ὁμορφιά σκοντάβει σκάφτοντας ἡ ἀξίνα,
στὰ σπλάχνα, ἀντὶ θνητοὺς θεοὺς κρατᾷ ἡ Κυβέλη*
μενεξεδένιο αἶμα γοργοστάζ' ἢ Ἀθίνα
κάθε που τὴ χτυπᾷ τοῦ Δειλινοῦ τὰ βέλη.

Τῆς ἱερῆς ἐλιᾶς ἐδῶ ναοὶ καὶ οἱ κάμποι·
ἀνάμεσα στὸν ὄχλο ἐδῶ που ἀργοσαλεύει
καθῶς ἀπάνου σ' ἀσπρολούλουδο μιὰ κάμπη,

ὁ λαὸς τῶν λειψάνων ζῆ καὶ βασιλεύει
χιλιόψυχος· τὸ πνεῦμα καὶ στὸ χῶμα λάμπει·
τὸ νιώθω· μὲ σκοτάδια μέσα μου παλεύει.

δ') 'Ε λ λ ά δ α

'Η Ρούμελ' είναι μιὰ κορόν' ἀπὸ ρουμπίνι
 κι εἶν' ὁ Μοριάς μιὰ σμαραγδένια λαμπυράδα,
 κι ἑφτάδιπλο τὰ 'Εφτάνησα εἶναι μπουγαρίνι*,
 νεραίδα εἶν' ἀφρογέννητη κάθε Κυκλάδα.

Κομματιασμένη κι ἡ Ἥπειρο γελáει κι ἐκείνη,
 κι ἡ Θεσσαλία σκορπίζει μιὰ ξανθὴ ὁμορφάδα·
 κρυμμένη στὴν πολὺπαθη τὴ Ρωμιοσύνη
 σὰ νὰ ξανοίγω τὴ βασίλισσα 'Ελλάδα.

'Ακόμα τὸ ἔλατο τῆς λεβεντιᾶς φουντώνει,
 κι ἀπ' τῶν αἰώνων τοὺς καημοὺς κι ἀπὸ τὰ πάθη
 τοῦ Διγενῆ ἡ πνοὴ παντοῦ χυμένη πλάθει

Κανάρη, Καραϊσκάκη καὶ Κολοκοτρώνη·
 καὶ μὲς στῆς χρυσοπράσινης νυχτιᾶς τὰ βάρη
 ἀκόμ' ἀργολαλεῖ τοῦ Κολωνοῦ τ' ἀηδόνι*.

2.

'Απὸ τὸ Δούναβη ὡς τὴν ἄκρη τοῦ Ταινάρου
 κι ἀπὸ τ' 'Ακροκεραύνια στὴ Χαλκηδόνα
 διαβαίνεις, πότε σὰν τῆς θάλασσας Γοργόνα*,
 πότε σὰν ἄγαλμ' ἀπὸ μάρμαρο τῆς Πάρου.

Πότε κρατᾶς τὴ δάφνη ἀπὸ τὸν 'Ελικώνα
 καὶ πότε ὀρμᾶς μὲ τὴ ρομφαία τοῦ βαρβάρου,
 καὶ μὲς στὸ πλάτος τοῦ μεγάλου σου λαβάρου
 βλέπω διπρόσωπη ζωγραφισμέν' εἰκόνα.

'Εδῶ ἱερός ὁ Βράχος φέγγει σὰν τοπαζί*
 κι ὁ λευκοπάρθενος χορὸς τῶν κανηφόρων
 προβαίνει καὶ τὸν πέπλο τῆς θεᾶς ταραάζει·

καὶ πέρ' ἀστράφτουν τὰ ζαφεῖρια τῶν Βοσπόρων,
 κι ἀπ' τὴ Χρυσόπορτα* περνώντας ἀλαλάζει
 ὁ θρίαμβος τῶν νικητῶν Αὐτοκρατόρων.

ΣΑΤΙΡΙΚΑ

28. Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΜΟΥ

Ἄν καὶ δὲν πιστεύω πῶς θεὸς νὰ πεθάνω,
 ἂν καὶ μὲς στὸ ἄνθος εἶμαι τῆς ζωῆς μου,
 διαθήκη ὅμως σκέπτομαι νὰ κάνω,
 γιὰ νὰ μὴ μὲ τύπτῃ ἡ συνείδησίς μου.

Ποιὸς γνωρίζει τάχα τί τοῦ ξημερώνει ;
 ἐνῶ πᾶς στὸ δρόμο ξένοιαστος, τί φρίκη !
 ἄμαξα ἢ κάρο σὲ καταπλακώνει
 κι ἔτσι ξεμπερδεύεις δίχως διαθήκη.

Πένα στὴ θανὴ μου ὕμνους νὰ μὴ γράψῃ,
 οὔτε δάκρυ θέλω νὰ χυθῆ κανένα
 κι οὔτε αὐτὸς ἀκόμη θέλω νὰ μὲ κλάψῃ
 πού ἐλπίζει ψῆφο νὰ ᾿χῃ κι ἀπὸ μένα.

Εἰς τὸ Οὐ ἐστὶν στερ* θέλω νὰ μὲ θάψουν,
 ἀλλ' ἀφοῦ βεβαίως τοῦτο δὲν θὰ γίνῃ,
 ὅπου σᾶς ἀρέσει τάφο ἄς μοῦ σκάψουν
 κι ὄλη μου ἡ δόξα κτῆμα σας ἄς μείνῃ.

Κανεὶς φίλος λόγο νὰ μὴ μ' ἀπαγγεῖλῃ,
 κι ἂν στὸ νοῦ του τέτοιο ἔγκλημα περάσῃ,
 νὰ τὸν σακατέψουν στὶς σβερκιές οἱ φίλοι
 κι εἴθε τῆ μιλιὰ του στὴ στιγμή νὰ χάσῃ.

Καὶ τ' ἀκίνητά μου καὶ τὰ κινητὰ
 τὰ χαρίζω ὅλα στὴν καλὴ πατρίδα,
 ὄχι γιὰ νὰ κάνῃ πόλεμο μ' αὐτά,
 ἀλλὰ ν' ἀγοράσῃ λίγη δαμαλίδα.

Τούτῃ μου τὴν κόμη τὴν ποιητικὴν,
 ἀπὸ τώρα δίνω γιὰ κληρονομιά
 εἰς τὸν Λεονάρδο καὶ τὸν Ψιακῆ...
 Δὲν θὰ βροῦν βαμμένη οὔτε τρίχα μιά.

Τέλος τὸ κεφάλι τὸ ποιητικὸ
 στοὺς κρανιοσκόπους μποναμάς ἄς μένη,
 νὰ τὸ ψάχνουν μέσα κι ἔξω μὲ φακό,
 γιὰ νὰ βροῦν ποιά βίδα εἶναι χαλασμένη.

« Ἄπαντα »

Γεώργιος Σουρῆς

ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

29. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Ἐλευθερία γιὰ τὸ Ρωμιὸ
 θὰ πῆ, ἐὰν δὲν σφάλλω,
 νὰ μὴν ἀνέχεται ποτὲ
 κανένα πιὸ μεγάλο.

30. Ο ΦΘΟΝΟΣ

Ὁ φθόνος ὅσο νὰ 'ν' κακός,
 μὰ 'χει καὶ τὸ καλὸ του :
 κάνει κι αὐτὸν τὸν μοχθηρὸ
 νὰ λιώνη ἀπ' τὸ κακό του.

« Ἐπιγράμματα »

Κωνσταντῖνος Σκόκος

31. ΚΡΕΙΣΣΟΝ ΣΙΓΑΝ

Συχνὰ ἡ σοφία εἶναι βουβή,
 λὲς καὶ δὲν ἔχει χεῖλια·
 μὰ ἡ μωρία ἀκούεται
 ἐδῶ καὶ δέκα μίλια.

32. ΕΙΣ ΘΕΑΤΡΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Μὴν ἀκοῦς τί φλυαροῦνε.
 Μήπως ξέρουνε τί λένε ;
 Γράφεις δράματα — γελοῦνε,
 γράφεις κωμωδίες — κλαῖνε.

33. ΕΙΣ ΑΣΤΕΙΟΝ ΚΥΝΗΓΩΝ

Τέτοια τρομάρα προξενεί,
 σὰν βγαίνει στὸ κυνήγι,
 ὅπου τὸν βλέπουν τὰ πουλιά
 καί... ὅπου φύγη — φύγη.

34. ΕΙΣ ΑΔΕΞΙΑΝ ΠΙΑΝΙΣΤΡΙΑΝ

Τόσο πολὺ χριστιανικά
 πᾶνε τὰ δάκτυλά σου,
 πού δὲν γνωρίζει ἡ δεξιὰ
 τί κάνει ἡ ἀριστερά σου.

« Νεοελληνικὴ Ἀθολογία »

Κωνσταντῖνος Σκόκος

ΙΙΙ. ΘΕΑΤΡΟΝ

1. ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Δρᾶμα εἰς τρεῖς πράξεις

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου ἐλήφθη ἐκ τοῦ μύθου τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου Πυγμαλίωνα. Κατὰ τὸν μῦθον οὗτος ἠγάπησε τὸ ὠραῖον ἄγαλμα τῆς Γαλατείας, τὸ ὁποῖον κατὰ παράκλησιν αὐτοῦ ἡ Ἀφροδίτη ἐξωογόνησε καὶ μετέβαλεν εἰς γυναῖκα· ταύτην ὁ Πυγμαλίον ἐνυμφεύθη, ἀπέκτησε δὲ ἐξ αὐτῆς υἱὸν τὸν Πάφον.

Εἰς τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐκ τῆς δευτέρας πράξεως ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πυγμαλίονος Ρέννος, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει μέρος εἰς τὴν ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν, διηγεῖται τὰς περιπετείας του εἰς τὸν Πυγμαλίωνα καὶ τὴν σύζυγόν του Γαλάτειαν.

(Ἀπόσπασμα)

Ο ΟΡΦΕΥΣ ΚΑΙ ΑΙ ΣΕΙΡΗΝΕΣ*

Πράξις Β' — Σκηνὴ Β

(Ἐνῷ ὁ Ρέννος καὶ ὁ Πυγμαλίον συνομιλοῦν, εἰσέρχεται πλήρης χάριτος καὶ ἐλαφρότητος ἡ Γαλάτεια)

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Τί διηγεῖται πάλιν ὁ Ρέννος ;

ΠΥΓΜΑΛΙΩΝ

Λέγει, ὅτι εἰς οὐδεμίαν τῆς γῆς γωνίαν ἀπήντησε τὸ κάλλος τῆς μορφῆς σου, Γαλάτεια.

ΡΕΝΝΟΣ

Ἄληθῶς. Ἐγώ, ὅστις ἠτένισα καὶ ἤκουσα τὰς Σειρῆνας...

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Τὰς Σειρῆνας ; Ποῖαι πάλιν εἰσὶν αὗται ; Χθὲς μᾶς διηγείσο περὶ τῶν τεθλιμμένων θεῶν τῆς Αἰγύπτου, περὶ μομμῶν καὶ κροκοδείλων, ἦσαν δὲ ὠραῖα ὅσα ἔλεγες, ὡς ἂν ὠμίλεις περὶ νυμφῶν. Εἰπέ μας σήμερον περὶ τούτων. Τί ἦσαν λοιπὸν αἱ Σειρῆνες ;

ΡΕΝΝΟΣ

Ἐρατεινὰ ὡς μάγισσαι, ἀνηλεεῖς ὡς τίγρεις.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

ὦ! ... Λοιπὸν τί ἦσαν;

ΡΕΝΝΟΣ

Γυναῖκες.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Τότε θὰ ἦσαν γραῖαι δυσειδεῖς, Ρέννε, ὡς αἱ Ἐρινύες.

ΡΕΝΝΟΣ

Ὅχι, Γαλάτεια. Ἦσαν αἱ Σειρήνες νεαραῖ, εὐειδεῖς, μελίφθογοι· τὸ δὲ κάλλος αὐτῶν, ἡ νεότης καὶ ἡ φωνὴ ἦσαν τοιαῦτα, ὥστε μανίαν ἐνέπνεον.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Ποῖαι γυναῖκες! ... Εἶδες λοιπὸν αὐτὰς καὶ ἤκουσες τῆς φωνῆς των;

ΡΕΝΝΟΣ

Ἦμην ἐκ τῶν τελευταίων θνητῶν, ὅσοι ἤκουσαν τῆς φωνῆς των. Εἶναι μακρὰ ἱστορία πλήρης κινδύνων καὶ ἄθλων, περιπετειῶν καὶ νεότητος.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Εἰπέ μας λοιπὸν, διηγῆσου, Ρέννε!

(Παρακάθεται πλησιέστερον)

ΠΥΓΜΑΛΙΩΝ

Τρώντι, ἀδελφέ μου· διῆλθες τὴν ζωὴν ἐν μέσῳ ἡμιθέων καὶ ἡρωισμῶν· ἄς ἀκούσωμεν, διότι θὰ εἶναι τι κάλλιστον.

ΡΕΝΝΟΣ

Γαλάτεια, πῶς σοὶ φαίνονται αἱ ποικίλαι σκηναὶ τοῦ κόσμου τούτου, ἄς βλέπεις;

Γ Α Λ Α Τ Ε Ι Α

Ἐγώ ; Ἄναμιμήσκομαι τῆς ζωῆς. Μοί φαίνεται, ὅτι ἐπαναβλέπω ὅ,τι ἄλλοτε εἶδα. Ἄλλ' ἄς ἀκούσωμεν, Ρέννε, τὰς περιπετείας σου ἰδοῦ ἀληθῶς ὅ,τι μοι εἶναι ὅλως ἄγνωστον.

Ρ Ε Ν Ν Ο Σ

... Μετὰ τὴν νῆσον τῆς Κίρκης ἤλθομεν εἰς τὰς Σειρῆνας. Αἱ Σειρῆνες ἦσαν θυγατέρες τῆς Μελπομένης καὶ τοῦ Ἀχελῷου· παίζουσαι ἐν Σικελίᾳ ποτὲ μετὰ τῆς Περσεφόνης, ἀφῆκαν αὐτὴν δειλῶς ν' ἀρπασθῆ ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος, ἣ δὲ Δήμητρα ὀργισθεῖσα μετεμόρφωσεν αὐτὰς εἰς τέρατα, τρηθεισῆς μόνης τῆς παρθενικῆς αὐτῶν μορφῆς. Παρὰ τὰ τυρρηνικὰ παράλια τῆς Ἰταλίας ἡ χαρισιστάτη νῆσος ἐλέγετο Ἀνθεμοῦσα, ὅπου κατώκησαν. Ἦσαν δὲ τρεῖς. Ἡ Παρθενόπη ἐκιθάριζεν, ἡ Λευκωσία ἠϋλει, ἡ Λίγεια δὲ ἐμελῶδει· τοιαύτη δ' ἀπετελεῖτο συναυλία καὶ μουσικὴ, ὥστε οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων φθάνων ἐκεῖ ἠδύνατο ν' ἀντιστῆ πρὸς τὰ γόητρα τῆς μολπῆς των καὶ νὰ μὴ λησμονήσῃ πατρίδα, φίλους, γονεῖς, ἐκεῖ παρ' αὐταῖς κεχηνῶς*, καταλείπων τὸ πλοῖον αὐτοῦ εἰς τοὺς σκοπέλους καὶ τὴν ζωὴν του εἰς πάντα θάνατον. Ἦλθομεν ἐκεῖ. Εἶδομεν μακρόθεν τὸ κάλλος αὐτῶν τὸ ἀμύθητον, λεπτὴ εὐώδης αὔρα ἔφερε μέχρις ἡμῶν τῆς οὐρανιας μουσικῆς των τοὺς πρώτους μελιχρούς* τόνους. Αἱ χεῖρες ἠτόνισαν, αἱ κῶπαι ἐπληττον τὴν γαληνιῶσαν θάλασσαν ὡς λιπόθυμοι, εἶτα δ' ἠγέρθημεν ἅπαντες ἔνθεοι προσορῶντες τὰς Σειρῆνας καὶ πρῶτος ὁ νεαρὸς Βοῦτος, ἑταῖρος ἡμῶν ἐμμανῆς* ἀπὸ τοῦ μέλους των ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, πλέων πρὸς αὐτάς. Οὐδεὶς παρεκώλυσεν αὐτόν· ἀλλ' ἀνελάβομεν τὰς κώπας ἐν μέθῃ μαγικῇ καὶ ἡ Ἀργῶς* ἐφέρετο πετῶσα πρὸς τὴν ἄρρητον ἁρμονίαν τῶν Σειρήνων. Τὸ πᾶν ἐλησμονήθη, τὸ πᾶν ἀπόλετο. Τί ὁ μέλλων θάνατος ἀπέναντι τοῦ ἀκουομένου μέλους ; Ἦς ἀπεθνήσκομεν!—Αἴφνης ἀπὸ τῆς πύρας τῆς Ἀργοῦς τότε ἠκούσθη ἄλλη μολπή, ἄλλη μελωδία, ἄλλος τόνος οὐράνιος. Ἦτο ὁ Ὀρφεύς. Ὅποῖον μέλος ἀπὸ τὰ χεῖλη του, ὅποιοι τόνοι ἀπὸ τῆς λύρας του, ὅποια ἁρμονία ἦτο ἐκείνη, φίλοι μου!! Ἡ ἀναδυομένη ἀπὸ τοῦ κύματος Ἀφροδίτη καὶ εἰς τὰ ὄμματα θνητοῦ θὰ ἦτο ὀλιγώτερον ἔνθεος τῆς μουσικῆς ἐκείνης. Μικρὸν καὶ αἱ κῶπαι πάλιν ἔστησαν. Οἱ Ἀργοναῦται ἐστράφησαν πρὸς τὸν

Ὀρφέα· ὁ Ὀρφεύς ὡς Θεὸς ἠγωνίζετο πρὸς τὰς Σειρήνας. Εἰς τὴν μεγίστην ἀνάτασιν τῆς φωνῆς τοῦ ἀθανάτου μελωδοῦ ἡ Ἀργὼ ὠμίλησεν, αἱ δὲ Σειρήνες νικηθεῖσαι ἔπεσαν εἰς τὸ κῦμα καὶ ἀπέλπιδες ἐπνίγησαν. Ἔσώθημεν.

Γ Α Λ Α Τ Ε Ι Α

Ἄλλ' ὁποῖον ἄσμα θεσπέσιον ἀνεφώνησεν ὁ Ὀρφεύς ; ὦ, ἐὰν ἤκουον τὸ ἄσμά του!

Ρ Ε Ν Ν Ο Σ

Ἡ μνήμη μου διέσωσε, Γαλάτεια, τὰ ἔπη του. Ἄλλὰ τὸ μέλος του ποῖα ἀηδόνος γλῶσσα θὰ ἐτόλμα ν' ἐπεμιμείτο ποτέ ;

Γ Α Λ Α Τ Ε Ι Α

ὦ! ἄς ἀκούσωμεν, Ρέννε, τὰ ἔπη κᾶν!

Ρ Ε Ν Ν Ο Σ

Ἴδου αὐτά :

«Παρῆλθον ἡμέραι καὶ χρόνοι μεγάλοι
εἰς βάτους ἐπνίγη τὸ εὐβοτρυ κλῆμα,
ἡ κόρη γονέων σεπτῶν ἐλευκάνθη,
καὶ μείρακες* ἤδη τὰ βρέφη θὰ εἶναι,
ἀφ' ὅτου τῆς ξένης ἡ ἄλμη μᾶς ζῆ.

Ὁ ναύτης μὲ μόχθους ἰθύνων* τὸ σκάφος,
ἐν μέσῳ λαιλάπων, κι ἐν μέσῳ θηρίων,
ὁ πλάνης περῶν τῶν ἐρήμων τὰ πλάτη,
πρὸς τ' ἄστρα τὸ βλέμμα ποσάκις ἐγείρει
ποθῶν νὰ εἰκάσῃ τὴν πάτριον γῆν!...

Ἐκεῖ εἰς ἐκάστου καλύβην πατρῶαν,
ἐκεῖ εἰς ἐστίας φαιδρὰν λαμπηδόνα,
ἢ ὅπου τὸ κῦμα ἐκπνέει, τὴν δείλην
συνέρχεται ὅλος ὁ οἶκος εὐχέτης
καὶ κλαίει ἀπόντας γονεῖς, ἀδελφούς.

Ἄ, τίς ἑορτή καί φιλήματα ποῖα,
 ὁπότεν τὸ φίλτατον ἔδαφος φθάσης,
 ἐκεῖ ὅπου πρῶτον τὸν ἥλιον εἶδες
 καὶ φθίνει τὸ στῆθος πιστῆς σου συνεύνου
 κι ὑγρᾶίνεται τ' ὄμμα μητρὸς γηραιᾶς ! . . . »

« Γαλάτεια »

Σπυρίδων Βασιλειάδης

2. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Τραγωδία εἰς πέντε πράξεις

Ἐπίθεσις τῆς τραγωδίας εἶναι ἡ δραματικὴ ζωὴ τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ Νικηφόρου Φωκά, ποῦ μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς παρασύρεται ἀπὸ τὰ θέληγτρα τῆς αὐτοκρατείας Θεοφανοῦς καὶ γίνεται σύζυγός τῆς καὶ αὐτοκράτωρ. Πείθεται ὅμως ἀπὸ τὸν φίλον του μοναχὸν Ἀθανάσιον νὰ παραδώσῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν ἀνήλικον διάδοχον τοῦ Ρωμανοῦ Βασιλείου, τὸν κατόπιν ἑνδοξὸν Βουλγαροκτόνον, καὶ νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Δυστυχῶς ὅμως δὲν προφθάνει νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασίν του, διότι δολοφονεῖται ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Τσιμισίην.

(Ἄ π ὅ σ π α σ μ α)

Πρᾶξις Α' — Σκηνὴ Θ'

(Αἴθουσα τοῦ Θρόνου)

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ (προσκυνῶν)

Τῆ βασιλεία σου ὁ Θεὸς ὁ μέγας ἄς φυλάγῃ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ὁ Ἀθανάσιος !

(σπεύδει καὶ τὸν ἐναγκαλίζεται)

Ἄγιε ποθητὲ πατέρα !

τόσον καιρὸ σὲ ζήτησα, σὲ κάλεσα—ποῦ ἦσουν ;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Καὶ τί μὲ θέλεις, βασιλιά ; Προσεύχομαι γιὰ σένα μακριά σου.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ἄλλὰ σέ ἤθελα πλησίον μου νὰ σ' ἔχω.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Τ' ὄνειρο ἐκείνο πέρασε.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Στὰ λόγια σου ἔχεις πίκρα.

Τὴν παλαιὰ λησμόνησες φιλία ; Τὴ ζωὴ μας
στοῦ στρατοπέδου τὴ σκηνή, στὶς φάραγγες τοῦ Ταύρου,
στὴν Κιλικία τὴ μακρινή, στῆς Κρήτης τὰ λαγκάδια ;
Ποῦ μὲ τὸ ξίφος στὸ πλευρὸ καὶ τοὺς ἐχθροὺς τριγύρω
ἐμελετούσαμε μαζὶ τὰ ἱερὰ βιβλία ;
Τὰ οὐράνια τὰ λόγια σου, τῆς πίστεώς σου ἢ φλόγα
καὶ τῆς ἀγγελοφόρητης ψυχῆς σου ἢ γοητεία
μὲ μάγευαν, μ' ἀνάρπαζαν σὲ ὑπερκόσμιες σφαῖρες,
σὲ κόσμους ἀγιότητος. Μὴ τὰ ἔχῃς λησμονήσει ;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Τότε ἦσαν ἄλλος. Ὁ τραχὺς τότε ἦσαν στρατιώτης,
ὁ ἀσκητὴς, ποὺ φλόγιζαν τὴν ἄδολη ψυχὴ σου
ἅγιοι πόθοι. Σήμερα τὸ ταπεινὸ μου ράσο
μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ πορφύρα δὲν ταιριάζει.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ἐνα πανάγιο σύμβολο τὸ ράσον ἀδελφώνει
μὲ τὴν πορφύραν : ὁ Σταυρὸς ! Ἀπόστολὸς του ἂν εἶσαι,
μήπως κι ἐγὼ δὲν ἔμεινα πιστὸς του στρατιώτης ;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Ἀθέτησες τὸ λόγο σου καὶ τὴν ὑπόσχεσή σου.
Ὅταν ἀπ' τοὺς Σαρακηνοὺς ἐλύτρωσες τὴν Κρήτη,
ἀπὸ τὰ πλούσια λάφυρα μοῦ ἔδωσες καὶ μοῦ εἶπες :
« Πήγαινε ἀμέσως, πήγαινε νὰ κτίσης στ' Ἅγιον Ὄρος ».
Καὶ μὲ λαχτάρα ἔκτισα τὴ Λαύρα τὴν Ἁγία.

Ἄλλ' ἔξαφνα, ὁ θεοσεβῆς ἐκεῖνος στρατηλάτης,
ὁ ἀσκητῆς, ἐφόρεσε βασιλικὴ κορόνα !
Ἦ ! πόσο σὲ ἀποπλάνησεν ἡ λάμψις ἡ ματαία
τοῦ κόσμου ! Καὶ προτίμησες τὰ πρόσκαιρ' ἀγαθὰ του
ἀπ' τὸ οὐράνιο βύθισμα στὰ κάλλη τῆς λατρείας.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Δὲν μὲ πλανέσαν τ' ἀγαθὰ τὰ πρόσκαιρα τοῦ κόσμου.
Ἐχθρὸς τῆς ἐκκλησίας μας, τοῦ Κράτους μας προδότης
θὰ ἦμουν, ἂν στὸ ἀπόκοσμο κελί μου ἀναπαυόμουν,
ἐνῶ τριγύρω κίνδυνοι μᾶς περιζώνουν μύριοι
καὶ τόσες βάρβαρες φυλές σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση
μ' ἄγρια λαχτάρια στρέφουνε τὸ βάσκανό των μάτι
κατὰ τὴν θεοφρούρητη καὶ ζηλεμένη Πόλη !
Μὴν παύσης τῆς θρησκείας μας τὸ πῦρ νὰ ἀναδαυλίξης.
Μὲ τὰ χρυσὰ τὰ λόγια σου τὰ πνεύματα κατήχει.
Ἔργαζου γιὰ τὴ δόξα της. Ἐγὼ μὲ τὸ σπαθί μου
τὴ θεία βασιλεία της στὸν κόσμο θὰ ξαπλώσω.
Τοῦ Κωνσταντίνου τὸ ἄπειρο βασίλειο θ' ἀναστήσω,
τὸν Τάφο τὸν Πανάγιο θὰ τὸν ἐλευθερώσω,
ποῦ χρόνια τὸν κατέχουνε, τὸν βεβηλώνουν χρόνια,
οἱ ἄπιστοι Σαρακηνοί.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ (μετὰ θερμότητος)

Ἦ, ἂν γι' ἀγάπη τοῦ Σταυροῦ, γι' ἀγάπη αὐτῆς τῆς Πόλης
τὸν θρόνον ἐπροτίμησες ἀπ' τὸ σεμνὸ κελί σου !
Ἄλλὰ τὴν ἐθεμέλιωσες τὴ δόξα σου στὸ κρίμα.
Ὁ θρόνος, ὅπου κάθεσαι, στὴ γενεὰν ἀνῆκει
τοῦ Ρωμανοῦ. Κι ὀρκίστηκες ὄρκους φρικτοὺς μιὰ μέρα
ἀρπακτικὰ τὰ χέρια σου σ' αὐτὸν νὰ μὴν ἀπλώσης.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ (ἐν ταραχῇ)

Ἦχι, δὲν τοὺς λησμόνησα τοὺς ὄρκους μου ἐκείνους.
Οὐδέποτε μὲ φλόγισεν ἡ ἄνομη λαχτάρια
ἀπ' τὰ παιδιὰ τοῦ Ρωμανοῦ τὸ θρόνο τους ν' ἀρπάξω.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Δίκαιος εἶσαι κι εὐσεβής. Ἄλλὰ πρὸς τὴν κακία
 ὁ θρόνος εἶναι ὀλίσθημα. Ὁ θρόνος εἶναι πλάνος,
 πού ἀίχμαλωτίζει τὴν ψυχὴ, τὸ πνεῦμα σαγηνεύει
 καὶ τοὺς δικαίους κι ἀγαθοὺς κάνει σκληροὺς κι ἀδίκους.
 Χύνει γι' αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀδελφοῦ τὸ αἷμα,
 καὶ στρίγγλα ἢ μάνα γίνεταί στὸ ἴδιο τὸ παιδί της.
 Ἄν ὁμιλοῦσαν οἱ βουβοὶ τῶν παλατιῶν σου οἱ τοῖχοι,
 θὰ μαρτυροῦσαν πράγματα, πού ὀρθὲς τῆς κεφαλῆς σου
 οἱ τρίχες θὰ ἐσηκώνοντο.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Μὰ καὶ θὰ ἠμολογοῦσαν,
 ὅτι σ' αὐτὸν ἐκάθισαν τὸ θρόνο βασιλιάδες,
 πού εἶχαν ἀσάλευτη ψυχὴ στῆς ἀρετῆς τὸ βάθρο,
 ἄγιοι, θεοφοβούμενοι. Κι εἶχαν ἀγάπη μόνη
 τὸ κράτος. Μόνην ἔχθρα των καὶ μίσος τοὺς ἐχθροὺς του.
 Σ' ἐμὲ λοιπὸν δὲν ἔχεις πίστη ;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Στὸν στρατηγὸν ἐπίστευα. Στὸν αὐτοκράτορα ὄχι !
 Ἄφοῦ τὸν θρόνον ἔκλεψες, δὲν μ' ἀπομένει πλέον,
 παρὰ μὲ πόνος καὶ στοργὴ νὰ σοῦ φωνάξω : Ἄγρύπνα !
 Ἦλθα στὶς ἀπροσπέλαστες τοῦ θρόνου σου βαθμίδες,
 πού τόσα πάθη κρύβονται, τόσα φωλεύουν φίδια,
 πού σκύβουν δούλων μέτωπα καὶ χαμερπῶν κολάκων,
 ἦλθα ἄφοβα κι ἐλεύθερα νὰ σοῦ φωνάξω : Ἄγρύπνα !
 Καὶ τώρα φεύγω, βασιλιά.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Μὴ φεύγης ! στάσου ἀκόμα !
 Μείνε κοντά μου σύμβουλος, πνευματικὸς μου μείνε.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Πνευματικὸ καὶ σύμβουλο θὰ μ' ἔχης στὸ Ἅγιον Ὄρος.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ἄλλ' εἶναι ἡ ἀγιοσύνη σου πιὸ χρήσιμη ἐδῶ κάτω.
 Ἐδῶ πού πάθη πύρινα στὰ στήθη ἀντιπαλεύουν
 καὶ συγκλονίζεται ἡ καρδιά κι ὁ νοῦς μας σκοτεινιάζει.
 Μείνε καὶ δῶσ' μας φώτιση ἀπ' τὸ περίσσιο φῶς σου.
 Ἡ ἀγγελικὴ γαλήνη σου θὰ φέρῃ τὴν εἰρήνη
 στὴν ταραγμένη μας ψυχὴ.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Ζητεῖς ψυχῆς γαλήνη
 κι ἀκόμα τὴν ἀμαρτωλὴν ἀνέχεσαι πορφύρα ;
 Εἶναι στενὴ γιὰ τὸ πλατὺ κι ἐλεύθερό σου στῆθος.
 Δὲν ἔχεις τόση δύναμη νὰ τὴν ἀποτινάξεις ;
 Παράτησέ την. Δῶσε την στοὺς Πορφυρογεννήτους.
 Σὺ μέγας εἶσαι, βασιλιά, καὶ δίχως τὴν πορφύρα.
 Γι' αὐτὴν δὲν ἐγεννήθηκες. Ἔλα στὸ Ἅγιον Ὄρος,
 πού ἀνθοβολοῦν τῆς πίστεως τὰ ρόδα καὶ τὰ κρίνα
 καὶ μὲς στὴν ἀσυντάρακτη γαλήνην εὐωδιάζουν.
 Μαζί μὲ τὸ ψιθύρισμα τὸ μυστικὸ τῆς Πλάσης
 θὰ σμίγουν οἱ ψαλμοὶ μας
 καὶ μὲ τὸ φῶς τὸ ἀθάνατο, πού στὰ οὐράνια τρέχει,
 στὸν Πλάστη θ' ἀνεβαίνει ἡ προσευχή μας !
 Ἐκεῖ 'ναι ἡ βασιλεία σου. Ἀπάνω ἀπὸ τὸν κόσμο !
 Λαμπρότερη ἀπ' τῆς γῆς τοὺς θρόνους.
 Δὲν ἔχει ἀνάγκη ὁ σταυρὸς ἀπ' τὸ βαρὺ σου ξίφος.
 Ἡ ἀγγελικὴ του δύναμη καὶ τὸ γλυκὸ του πνεῦμα
 τῆς οἰκουμένης τὶς καρδιὲς θεὸ νὰ τὶς ὑποτάξῃ·
 θεὸ νὰ χαθοῦν βασιλεία, θὰ συντριφθοῦνε θρόνοι,
 ἀλλ' ὁ σταυρὸς ἀθάνατο τὸ κράτος του θ' ἀπλώνῃ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ (ἐν ἐκστάσει)

Μὲ συναρπάζει ἡ γλώσσα σου στὸ μαγικὸ της ρεῦμα.
 ὦ ! νὰ μὴν εἶμ' ἐλεύθερος νὰ σὲ ἀκολουθήσω
 εὐθύς, χωρὶς ἀναβολή...

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Κανείς δὲν σ' ἐμποδίζει.

Στὸ βασιλιά Βασίλειο, τοῦ Ρωμανοῦ τὸ τέκνο,
ὅς εἶναι ἀκόμη ἀνήλικος, παράδωσ' τὴν κορόνα.
Κι ἔλα μαζί μου νὰ ὑψωθῆς στὸ θρόνο ποὺ σοῦ ἀνήκει.
Καὶ μὴν ἀργῆς. Ἄλλ' ἀκουσε. Ἄν ὡς τὴν ὥρα ἐκείνη
ἡ ἀνταρσιασμένη σου ψυχὴ ζητήσῃ τῆς θρησκείας
τὸ στήριγμα — τὸν Γαβριήλ, τὸν θεῖον ὑμνογράφο,
ἀπ' τοῦ Στουδίου τὴ μονὴ προσκάλεσε.

(ὁ Νικηφόρος ἴσταται ἀλλοφρονῶν)

Σὲ ἀφήνω.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

(ὡς ἀνανήφων, ἀπενίξει τὸν Ἀθανάσιον καὶ τὸν ἐναγκαλίζεται)

Ὁ ἄγγελος προστάτης μου φεύγει, θαρρῶ, μὲ σένα.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

(ἐκτείνων πρὸς αὐτὸν ἐν εἶδει εὐλογίας τὰς χεῖρας)

Ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ κι ἡ φώτιση μαζί σου !

(ἐξέρχεται)

Πρᾶξις Α' — Σκηνὴ Γ'

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ (μόνος, εἰς βαθεῖς διαλογισμοὺς)

Νὰ παραδώσω τὴν ἀρχὴν στοῦ Ρωμανοῦ τὸ τέκνο !

(σπνερχόμενος ἀφῆνης περιβλέπει ἐν ταραχῇ ὡς ἀναζητῶν τὸν Ἀθανάσιον)

Ἔφυγε ! Δὲν ἐβύθισε τὴν αὐστηρὴν ματιὰ του
στὴν ταραχὴ τοῦ στήθους μου, στὸ χάος τῶν λογισμῶν μου.

(μὲ ὕφος σκοτεινόν)

Εἶν' ἡ καρδιά μου καθαρὴ καὶ ἡ συνείδησή μου...

(τύπτει τὸ στήθος του)

“Ω ! πῶς μποροῦν σέ μιὰ καρδιά μαζί νά βασιλεύουν
 ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία,
 δικαιοσύνη κι ἀδικία !

(μὲ πικρίαν)

“Ὅχι ! δὲν εἶναι κτῆμα μου τὸ στέμμα, πού μ’ ἀγῶνες
 ἐλάμπρυνα κι ἐδόξασα ! Θεὸ νὰ μὲ στιγματίσουν !
 Ἐπίορκο, παράνομο, ληστή θὰ μὲ ὑβρίσουν,
 ἂν ἀγκαλιάσω ὡς κτῆμα μου τὸ δημιούργημά μου !

.....

« Νικηφόρος Φωκᾶς »

Ἀριστομένης Προβελύγγιος

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΕΚ ΤΗΣ ΞΕΝΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

REPORT
ON THE
RESULTS

Ι. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Περιεργασθέντες τὴν Ἀκρόπολιν δι' ὅλης τῆς πρώϊας ἀνέβημεν εἴτα ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον τοῦ Παρθενῶνος μέρος διὰ κλίμακος μιναρῆ*, ὃν οἱ Τοῦρκοι προσῆψαν τῷ περιστυλίῳ τοῦ ναοῦ τούτου.

Καθίσαντες ἐπὶ τοῦ τεθραυσμένου ἐπιστυλίου ἐπηρχόμεθα τοῖς ὀφθαλμοῖς πρὸς ἀνατολὰς τὸν Ὑμηττόν, τὴν Πεντέλην πρὸς ἄρκτον, τὴν Πάρνηθα βορειοδυτικῶς, τὰ ὄρη Ἴκαρον καὶ Αἰγάλεων πρὸς δυσμὰς καὶ ὑπεράνω τούτων τὰς κορυφὰς τοῦ Κιθαιρῶνος, νοτιοδυτικῶς δὲ καὶ πρὸς μεσημβρίαν ἐφαίνετο ἡ θάλασσα, ὁ Πειραιεύς, αἱ ἀκταὶ τῆς Σαλαμῖνος, Αἰγίνης καὶ Ἐπιδαύρου, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀκροκόρινθος. Κάτωθεν ἡμῶν ἐν τῇ κοιλάδι, ἧς διέγραφα τὴν περιφέρειαν, ἔβλεπέ τις τοὺς λόφους καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐν Ἀθήναις μνημείων, τὸν λόφον τοῦ Μουσείου καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ μνημα τοῦ Φιλοπάππου νοτιοδυτικῶς, τοὺς βράχους τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Λυκαβηττοῦ καὶ τῆς Πνυκὸς πρὸς δυσμὰς, τὸν μικρὸν Ἀγχεσμον* πρὸς ἄρκτον καὶ τέλος πρὸς ἀνατολὰς τοὺς ἐπικειμένους τῷ Σταδίῳ λόφους. Ὑπ' αὐτοῦ δὲ τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως ἔκειτο τὸ θέατρον τοῦ Βάκχου καὶ τὸ τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ· δεξιόθεν αὐτῶν ὑφοῦντο οἱ μεμονωμένοι στύλοι τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ πέραν τούτων ἐφαίνετο ὁ περίβολος τοῦ Λυκείου, τὸ ρεῦμα τοῦ Ἰλισοῦ, τὸ Στάδιον καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἢ Δήμητρος. Ἐν δὲ τῇ μεταξύ τοῦ Ἀγχεσμου καὶ τῆς Ἀκροπόλεως κοιλάδι ἔκειτο ἡ νέα πόλις.

Ὁ θέλων νὰ συλλάβῃ ἰδέαν τοῦ κάλλους τῆς προκειμένης θεάς, ἃς φαντασθῆ τὴν ἔκτασιν ταύτην ἄλλοθι μὲ γυμνὴν ἢ κεκαλυμμένην ὑπὸ κιτρίνης ἐρείκης, ἄλλοθι δὲ διακοπτομένη ὑπὸ συμπλεγμάτων ἐλαιῶν, ἀμπέλων καὶ μικρῶν ἀγρῶν κριθῆ φυτευμένων· ἃς ὑποθέσῃ βάσεις στύλων καὶ συντρίμματα ἀρχαίων τε καὶ μεταγενεστέρων ἐρείπιων κείμενα τῆδε κακείσε ἐν μέσῳ τῶν σπαρτῶν, τοίχους κεκονιαμένους, φραγμούς κήπων χωρίζοντας ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἀγρούς· ἃς διασπείρῃ ἐν τῇ ἐκτάσει ταύτη χωρικὰς ἀρδευομένας ἢ πλυνούσας ἐσθῆτας Τούρκων, χωρικοὺς ἐλαύνοντας ὄνους ἢ φέροντας ἐπὶ τῶν ῥώτων τροφὰς εἰς τὴν πόλιν· ἃς ὑποθέσῃ πάντα τὰ ἐνδοξα ταῦτα

ερείπια, πάσας ταύτας τὰς ἐπίσης ἐνδόξους νήσους καὶ θαλάσσας φωτιζομένας ὑπὸ λάμπειας λαμπροτάτης. Εἶδον τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα μεταξὺ τῶν δύο κορυφῶν τοῦ Ὑμηττοῦ. Κορῶναι περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἐμφωλεύουσαι, οὐδέποτε ὅμως ὑπεριπτάμεναι τῆς κορυφῆς αὐτῆς, ἐπτερύγιζον κάτωθεν ἡμῶν, αἱ δὲ παμμέλαιναι αὐτῶν πτέρυγες ἐποικίλλοντο ὑπὸ τῶν ροδοχρῶν ἀντανακλάσεων τῆς αὐγῆς· ἐλαφραὶ δὲ στῆλαι κυανωποῦ καπνοῦ ἀνέθρωςκον ἀπὸ τῶν ράχεων τοῦ Ὑμηττοῦ, ἀναγγέλλουσαι τὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου μελισσοτροφεῖα. Αἱ Ἀθῆναι, ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὰ ερείπια τοῦ Παρθενῶνος ἐνεδύοντο τερπνὸν χρῶμα ἄνθους ροδακινέας, ἐνῶ τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Φειδίου, πλαγίως φωτιζόμενα ὑπὸ ἀκτίνος χρυσῆς, ἐζωογονοῦντο οἶονεὶ κινούμενα ἐπὶ τοῦ μαρμάρου ὡς ἐκ τῆς μαρμαρυγῆς τοῦ φωτός. Ἡ θάλασσα καὶ ὁ Πειραιεὺς ἐφαίνοντο μακρόθεν κατὰλευκα ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ἡ δὲ Ἀκρόπολις τῆς Κορίνθου, ἀντανακλώσα τὴν λάμπην τῆς Ἀνατολῆς, ἔστιλβεν ἐν τῷ ὀρίζοντι ὡς πορφυρόχρους βράχος.

Ἀπὸ τῆς θέσεως, ἐν ἣ ἐκαθήμεθα, ἠθέλομεν βλέπει κατὰ τὰς ἐνδόξους τῶν Ἀθηνῶν ἡμέρας τοὺς στόλους ἀναγομένους ἐκ Πειραιῶς, ἵνα καταναυμαχήσωσι τὸν ἐχθρὸν ἢ πλεύσωσιν εἰς τὰς τελετὰς τῆς Δήλου· ἠθέλομεν ἀκούει ἐν τῷ Θεάτρῳ τοῦ Βάκχου τοὺς θρήνους τοῦ Οἰδίποδος, τοῦ Φιλοκτήτου καὶ τῆς Ἐκάβης καὶ τὰς ἐπευφημίσεις τοῦ πλήθους. Πλὴν φεῦ ! οὐδεὶς ἤχος ἐπληττε τὴν ἀκοὴν ἡμῶν, ἀλλὰ μόλις ἠκούοντο ἐκ διαλειμμάτων ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐκείνων, ἐν οἷς ἐπὶ τοσοῦτον ἤχησεν ἡ φωνὴ λαοῦ ἐλευθέρου, κραυγαὶ τινες φυγοῦσαι ἐκ τοῦ στόματος δούλου ὄχλου.

Τί ἔγιναν οἱ δαιμόνιοι ἐκεῖνοι τεχνῖται, οἱ ἀνεγείραντες τὸν ναὸν, ἐπὶ τῶν ερείπιῶν τοῦ ὁποίου ἐκαθήμην ; Ὁ ἥλιος οὔτος, ὁ φωτίζων ἴσως τοὺς ὑστάτους στεναγμούς τῆς ἐν Μεγάροις νεάνιδος, ἐφώτισε καὶ τὸν νεκρὸν τῆς περικλεοῦς Ἀσπασίας. Τὴν εἰκόνα ταύτην τῆς Ἀττικῆς, τὸ λαμπρὸν τοῦτο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου θεάμα εἶχον ἤδη θεωρήσει ὀφθαλμοὶ πρὸ δισχιλίων ἐτῶν κεκλεισμένοι. Καὶ ἐγὼ θέλω παρέλθει, καὶ ἄλλοι, ὡς ἐγώ, βροτοὶ θέλουσιν ἐπέλθει σκεπτόμενοι τὰ αὐτὰ ἐπὶ τῶν ερείπιῶν τούτων. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ καρδιά ἡμῶν κείνται ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Ὑψίστου· ἐξώσωμεν αὐτὸν νὰ διαθέσῃ ἀμφοτέρα ταῦτα, ὅπως βούλεται.

« Ὁδοιπορικὸν ἀπὸ Παρισίων εἰς Ἱερουσόλυμα »

Σταυρογιάννης

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

Τουῦρκοι διαβήκαν. Χαλασμός, θάνατος πέρα ως πέρα.
'Η Χίο, τ' ὀλόμορφο νησί, μαύρη ἀπομένει ξέρα,
 μὲ τὰ κρασιά, μὲ τὰ δεντρά,
τ' ἀρχοντονήσι, πού βουνὰ καὶ σπίτια καὶ λαγκάδια
καὶ στὸ χορὸ τίς λυγερὲς καμιά φορὰ τὰ βράδια
 καθρέφτιζε μὲς στὰ νερά.

Ἐρμιὰ παντοῦ. Μά κοίταξε κι ἀπάνου ἐκεῖ στὸ βράχο,
στοῦ κάστρου τὰ χαλάσματα κάποιο παιδί μονάχο
 κάθεται, σκύβει θλιβερά
τὸ κεφαλάκι, στήριγμα καὶ σκέπη τοῦ ἀπομένει
μόνο μιὰν ἄσπρη ἀγράμπελη σὰν αὐτὸ ξεχασμένη
 μὲς στὴν ἀφάνταστη φθορά.

— Φτωχὸ παιδί, πού κάθεσαι ξυπόλυτο στὶς ράχες,
γιὰ νὰ μὴν κλαῖς λυπητερά, τ' ἤθελες τάχα νὰ ἔχες
 γιὰ νὰ τὰ ἰδῶ τὰ θαλασσά
ματάκια σου ν' ἀστράψουνε, νὰ ξαστερώσουν πάλι,
καὶ νὰ σηκώσης χαρωπὰ σὰν πρῶτα τὸ κεφάλι
 μὲ τὰ μαλλάκια τὰ χρυσά ;

Τί θέλεις, ἄτυχο παιδί, τί θέλεις νὰ σοῦ δώσω
γιὰ νὰ τὰ πλέξης ξέγνοιαστα, γιὰ νὰ τὰ καμαρώσω
 ριχτὰ στοὺς ὤμους σου πλατιά
μαλλάκια, πού τοῦ φαλιδιοῦ δὲν τὰ χει ἀγγίξει ἢ κόψη
καὶ σκόρπια στὴ δροσάτη σου τριγύρω γέρνουν ὄψη
 ὡσὰν τὴν κλαίουσαν ἰτιά ;

Σὰν τί μποροῦσε νὰ σοῦ διώξη τάχα τὸ μαράζι ;
Μήπως τὸ κρίνο ἀπ' τὸ Ἴράν, πού τοῦ ματιοῦ σου μοιάζει ;
 Μὴν ὁ καρπὸς ἀπ' τὸ δεντρί,
πού μὲς στὴ μουσουλμανικὴ παράδεισο φυτρώνει,
κι ἔν' ἄλογο, χρόνια ἑκατὸ κι ἂν πιλαλάει δὲ σώνει
 μέσ' ἀπ' τὸν ἴσκιο του νὰ βγῆ ;

Μὴ τὸ πουλὶ ποὺ κελαηδαίει στὸ δάσος νύχτα μέρα
καὶ μὲ τῆ γλύκα του περνάει καὶ ντέφι καὶ φλογέρα ;

Τί θές ἀπ' ὅλα τ' ἀγαθὰ
τοῦτα ; Πές ! Τ' ἄνθος, τὸν καρπὸ ; θές τὸ πουλί ;

— Διαβάτη,

μοῦ κράζει τὸ Ἑλληνόπουλο μὲ τὸ γαλάζιο μάτι :

Βόλια, μπαρούτη θέλω, νά !

« Ξανατονισμένη Μουσικὴ » (Μετάφρ. Κ. Παλαμᾶ)

Βίκτωρ Οὐγκὼ

2. Η ΕΛΠΙΔΑ

Ὅλοι μιλοῦν ἀδιάκοπα γιὰ εὐτυχισμένα χρόνια
καὶ πλάθουν ὄνειρα χρυσά· καὶ μὲ γοργὰ φτερὰ
τοὺς βλέπεις ὅλους νὰ πετοῦν καὶ ἀποζητοῦν αἰώνια
σὲ κόσμους ἄλλους μιὰ ἄφθαρτη, μιὰ ἀτέλειωτη χαρά.
Γερνᾷ ὁ κόσμος μὲ καιρὸ καὶ πάλι ξαναιώνει,
μὰ τὴν ἐλπίδα ἀπ' τὴν ψυχὴ κανεὶς δὲν ξεριζώνει.

Ἐλπίδα μέσα στὴ ζωὴ καθένα συνοδεύει,
ἐκείνη τὸ φαιδρὸ παιδί γιὰ πάντα τριγυρνᾷ·
ἡ μαγικὴ τῆς ἡ μορφὴ τὸ νέο σαγηνεύει·
τὸ γέρο καὶ ὡς τὸν τάφο του ἐκείνη κυβερνᾷ·
γιατὶ καὶ ἂν κλειθῆ στὸν τάφο του τοῦ πόνου τὴ ρυτίδα,
καὶ ἐκεῖ, σιμὰ στὸ μνήμα του, φυτεύει τὴν ἐλπίδα.

Δὲν εἶναι πόθος μάταιος, ὄνειρο ποὺ δὲ μένει,
οὐδὲ φυτρώνει ἄσκοπα σ' ἀνόητη καρδιά.
Γιὰ κατιτὶ καλύτερο εἴμαστε γεννημένοι·
τέτοια φωνὴ στὰ στήθια μας ἀκούεται βαθιά.
Καὶ ὅ,τι ἐκείνη ἢ μυστικὴ φωνὴ μᾶς ψιθυρίζει,
δὲν εἶναι πλάνη τῆς ψυχῆς ποὺ ἀδιάκοπα ἐλπίζει.

« Παγκόσμιος Ἀνθολογία Ποιήσεως », (Μετάφρ. Θ. Βορέα)

Φρ. Σίλλερ

3. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ

Με τὴν αὐγὴ καὶ ἡ θάλασσα μενεξεδεμένα
 λάμπει, καὶ με τὸ φῶς τὰ πάντα ξαναγιάνουν.
 Νά, ἡ ἀνοιξη γυρίζει, νά τὸ χελιδόνι
 στὸν Παρθενῶνα ξαναχτίζει τὴ φωλιά του !
 Πανιέρη Ἀθηνᾶ, τίναξε τὸ πουλί σου
 στ' ἀμπέλια μας ἀπάνου τὰ σαρακωμένα.
 Κι ἂν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
 θεία εἶν' ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Ἀγάλια ἀγάλια ἀποχρυσώνεται τὸ κύμα,
 νά, ἡ ἀνοιξη γυρίζει, μὰ στὰ κορφοβούνια,
 τοῦ Προμηθέα τὰ σπλάχνα σκίζοντας ἕνα ὄρνω
 μεγάλο, ἀσάλευτο ξανοίγεται μακριάθε·
 γιὰ νὰ διώξης τὸ μαῦρο γύπα, ποὺ σὲ τρώει,
 ἀρμάτωσέ μας, νέε νησιώτη, τὸ καράβι.
 Κι ἂν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
 θεία εἶν' ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τ' ἀνάκρασμα τ' ἀκοῦτε τῆς ἀρχαίας Πυθίας;
 «Νίκη στῶν ἡμιθέων τ' ἀγγόνια !» Ἀπὸ τὴν Ἰδῆ*
 ὡς τῆς Νικαίας* τ' ἀκρογιαλία ξαναθίζουν
 αἰώνιες οἱ ἐλιές. Μὲ τ' ἄρματα στὰ χέρια
 ἐμπρός ! Τὰ ὕψη τῶν βουνῶν ἄς τ' ἀνεβοῦμε,
 τοὺς σαλαμίνιους ἀντίλαλους ξυπνώντας !
 Ἄν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
 θεία εἶν' ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Κι ἔλα, ἐτοιμάστε τὰ λευκὰ φορέματά σας,
 ἄρραβωνιαστικές, γιὰ νὰ στεφανωθῆτε
 στὸ γυρισμὸ τοὺς ἀκριβούς σας· μὲς στὸ λόγγο,
 γι' αὐτοὺς ποὺ σᾶς γλιτώσανε κόφτε τὴ δάφνη.
 Ἀγνάντια στὴ σκυφτὴ καὶ ντροπιασμένη Εὐρώπη,
 ἄς πιοῦμε ξέχειλη τὴ δόξα, παλικάρια.
 Κι ἂν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
 θεία εἶν' ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

“Ο,τι ἔγινε μπορεῖ νὰ ξαναγίνη, ἀδέρφια !
 Στῶν πυρωμένων τούτων βράχων τῆ λαμπράδα,
 μὲ σάρκα θεία μπόρεσ’ ὁ ἄνθρωπος νὰ ντύση
 τὸ φωτερώτερο κι ἀπ’ ὅλα τὰ ὄνειρά του.
 Κι ἡ χριστιανικὴ ψυχὴ βουβὴ ἐκεῖ πέρα θὰ εἶναι ;
 Κι ἔμεις ἑνὸς κορμοῦ ξερόκλαδα ἐκεῖ πέρα ;
 Κι ἂν πρέπει νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
 θεία εἶν’ ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τὸ Μαραθῶνιο πεζοδρόμο ἀκολουθώντας,
 κι ἂν πέσουμε, τὸ χρέος μας ἔχουμε κάμει !
 Καὶ μὲ τὸ αἷμα τοῦ προγόνου μας Λεωνίδα
 τὸ αἷμα μας, θριάμβων αἷμα, ταιριασμένο,
 θὰ πορφυρώση τὸν καρπὸ τὸν κοραλλένιο
 καὶ τὸ σταφύλι τὸ κρεμάμενο στὸ κλῆμα.
 Κι ἂν πρέπει νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
 θεία εἶν’ ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τῆς ἱστορίας μας φέγγουν τρεῖς χιλιάδες χρόνια.
 Ὅρθοί ! Καὶ πρόβαλε ἀπὸ τῶρα τὸ παλάτι
 στὸν τόπο ἐκεῖ, ποὺ λύθηκαν τὰ κακὰ μάγια
 κι ὁ Φοῖνικας* ξαναγεννιέται ἀπὸ τὴ στάχτη.
 Στὶς ἀμμουδιές τῆς Μέκκας διῶξε το, ἦλιε,
 τὸ μισοφέγγαρο μακριὰ ἀπ’ τὸν οὐρανὸ μας...
 Ἄν πρέπει νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
 θεία εἶν’ ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

« Πολιτεία καὶ Μοναξιά » (Μετάφρ. Κωστῆ Παλαμᾶ)

Φρειδ. Μισιράλ

4. ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδας ! ὦ νησιά βλογημένα,
 ποὺ μὲ ἀγάπη καὶ φλόγα μιὰ Σαπφῶ τραγουδοῦσε,
 ποὺ πολέμων κι εἰρήνης δῶρα ἀνθίζαν σπαρμένα,
 ποὺ τὸ φέγγος του ὁ Φοῖβος ἀπ’ τὴ Δῆλο σκορποῦσε !
 Ἄχ ἀτέλειωτος ἦλιος σᾶς χρυσώνει ὡς τὰ τῶρα,
 μὰ βασίλεψαν ὅλα, ὅλα τ’ ἄλλα σας δῶρα !

Και τῆς Χίος τῆ Μούσα και τῆς Τέως τῆ Λύρα*,
 ἀντρειοσύνης κι ἀγάπης δοξαρίσματα πρῶτα,
 σὲ ἄλλους τόπους γιὰ φήμη τὰ μετάφερε ἡ Μοῖρα,
 γιατί ἡ μιὰρρη τους μάνα μήτε ἂν ζοῦνε δὲ ρῶτα !
 Κι ἀντιλάλησαν ξάφνω παραπέρα στὴ Δύση,
 ἀπ' ἐκεῖ ποὺ ἀνθίζαν τῶν «Μακάρων αἱ νῆσοι».

Τὰ βουναὶ τὸ μεγάλο Μαραθῶνα θωρᾶνε
 κι ἡ ἀθάνατη βλέπει τὰ πελάγη κοιλάδα.
 Ἐδῶ πέρα μονάχος συλλογιόμουσι πῶς νὰ 'ναί
 θὰ μπορούσε και πάλι μιὰν ἐλεύτερη Ἑλλάδα !
 Γιατί πῶς νὰ κοιτάζω τὸ Περσάνικο μῆμα
 και νὰ λέγω πῶς εἶμαι τῆς σκλαβιάς κι ἐγὼ θύμα !

Στὸν γκρεμνὸ ποὺ ἀντικρίζει τῆ μικρῆ Σαλαμίνα,
 μιὰ φορὰ βασιλέας θρονιαζότανε. Κάτου,
 δίχως τέλος καράβια, μὲ τ' ἀμέτρητα ἐκεῖνα
 μαζευόντανε πλήθη. Ἦταν ὅλα δικά του.
 Τὴν αὐγὴ μὲ καμάρι τὰ μετροῦσε ἐκεῖ πέρα,
 μὰ τί γένηκαν ὅλα σὰν ἐβρόδιασε ἡ μέρα !

Ποῦ εἶν' ἐκεῖνα ! Ποῦ εἶναι, ὦ Πατρίδα καημένη !
 Κάθε λόγγος σου τώρα κι ἀκρογιάλι ἐβωβάθη !
 Τῶν παλιῶν τῶν ἡρώων ἕνας μύθος δὲν μένει,
 τῆς μεγάλης καρδιάς τους κάθε χτύπος ἐχάθη.
 Καὶ τῆ λύρα σου ἀκόμα τὴν ἀφήκες, οἰμένα !
 ἀπ' τοὺς θεῖους σου ψάλτες νὰ ξεπέση σὲ μένα !

Μὲς στὸν ἄδοξο δρόμο, ποὺ μιὰ τύχη μὲ σέρνει
 μὲ φυλὴ ποὺ σηκώνει τῆς σκλαβιάς ἀλυσίδα,
 κάποιο βάλσαμο κρύφιο στὸ τραγοῦδι μου φέρνει
 ἡ ντροπὴ, ποὺ μὲ πιάνει γιὰ μιὰ τέτοια πατρίδα !
 Καὶ τί νὰ 'χη ἐδῶ ἄλλ' ὁ ποιητής, παρὰ μόνο
 γιὰ τοὺς Ἕλληνας πίκρα, γιὰ τὴ χώρα τους πόνος !

Πρέπει τάχα νὰ κλαῖμε μεγαλεῖα χαμένα
 και ντροπὴ νὰ μᾶς βάφη, ἀντὶς αἶμα σὰν πρῶτα ;

Βγάλε, ὦ γῆς δοξασμένη, ἀπ' τὰ σπλάχνα σου ἕνα
 ἱερό ἀπομεινάρι τῶν παιδιῶν τοῦ Εὐρώτα !
 Ἄπ' ἐκειοὺς, τοὺς Τρακόσιους, τρεῖς ἄς ἔρθουνε, φτάνουν,
 ἄλλη μιὰ Θερμοπύλα στὰ βουνά σου νὰ κάνουν.

Πῶς ! Ἄκόμα σωπαίνουν ; Πῶς ! Ἄκόμα ἡσυχάζουν ;
 Ὅχι, ὄχι ! Ἄκούγω τὶς ψυχές ἀπ' τὸν Ἄδη,
 σὰν ποτάμι πού τρέχει μακρινά, νὰ φωνάζουν :
 « Ἐνας μόνο ἄς σαλέψη ζωντανός, καὶ κοπάδι
 ἀπ' τῆ γῆς ἀποκάτου λεβεντιὰ ξεκινουῦμε·
 εἶναι αὐτοὶ πού κοιμοῦνται· μεῖς ἀκόμα σ' ἀκοῦμε ! »

Ἄχ, τοῦ κόκου, τοῦ κάκου ! Ἄλλες λύρες στὰ χέρια !
 Μὲ σαμιώτικο τώρα τὸ ποτήρι ἄς γεμίση.
 Ἄφηνε αἶμα καὶ μάχες γιὰ τὰ τούρκικα ἀσκήρια,
 καὶ καθέννας τὸ αἶμα τοῦ ἀμπελιοῦ του ἄς μᾶς χύση !
 Δές τους ! Ὅλοι ξυπνᾶνε καὶ πετοῦν ὡς ἀπάνω,
 τοῦ μικρόψυχου Βάκχου τὸ ἐγκώμιο σὰν κάνω !

Τὸν Πυρρίχιο* χορό σας ὡς τὰ τώρα βασιτᾶτε,
 ἢ Πυρρίχια ἢ «φάλαγξ» ποῦ νὰ πῆγε, καημένοι !
 Ἄπὸ δυὸ τέτοια δῶρα, πῶς ἐκεῖνο ξεχνᾶτε,
 πού ψυχές ἀντρειώνει καὶ καρδιές ἀνασταίνει !
 Καὶ τὰ γράμματα ἀκόμα ἐνὸς Κάδμου κρατεῖτε·
 τάχα νὰ ἔταν γιὰ σκλάβους τὰ ψηφιά του θαρρεῖτε ;

« Ἐπιλεγτὲς Σελίδες » (Μεταφρ. Ἄργ. Ἐφταλιώτη)

Βύθωρ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

A

- ἄγαθος, ἡ
- ἄγαθηροί, οἱ
- ἄγκυρα, ἡ
- ἄγγεσμος ἢ ἄγγεσμός
- ἄγχισια, ἡ
- ἄγωμε
- ἀδράζω ἢ ἀδράζω
- ἀδυνατή
- ἀηδόνι τοῦ Κολωνοῦ
- ἄθος, ὁ
- ἄθος, ὁ
- Αἰακός, ὁ
- Αἰακίδης, ὁ
- αἶθων
- αἰκία, ἡ
- αἰνόλοκος
- Ἄϊς
- Ἀκαδημία, ἡ
- ἀκατάπληκτος
- ἀκηδία, ἡ
- ἀκροκέραιον, τὸ
- ἀκροστόλια, τὰ
- ἀκῶ
- ἄκω
- ἄλα!
- ἀλβιόνειος
- δούλη τοῦ Ἀβραάμ, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ, γενάρ-
χης τῶν Ἀγαρηῶν.
- λαὸς καταγόμενος ἐκ τῆς Ἀγαρ· ἡ ὀνομασία ἐδόθη ὑ-
πὸ τῶν Βυζαντινῶν κατὰ πρῶτον εἰς τοὺς Ἰσμαηλίτας
Ἀραβας καὶ βραδύτερον εἰς ὅλους τοὺς Μωαμεθανούς.
- ἐδῶ: δρέπανον (εἶδος πολεμικοῦ ὄργανου).
- τὸ Τουρκοβούμι τῆς Ἀττικῆς.
- ὀξύνοια, ἐξυπνάδα, σύνεσις.
- β' προσ. προστακτικῆς: πῆγαινε (ἄμε)
- δράττομαι, πιάνω, ἀρπάζω.
- δυνατή.
- ὁ Σοφοκλῆς, τὰ χορικά τοῦ Σοφοκλέους, (ἀντονομασία).
- τέφρα, στάχτη.
- ὁ ἄνθος, τὸ ἄνθος.
- υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Αἰγίνης, πατὴρ τοῦ Πηλέως καὶ
τοῦ Τελαμῶνος, γενόμενος μετὰ τὸν θάνατόν του δικα-
στής ἐν τῷ Ἄδῃ.
- υἱὸς ἢ ἀπόγονος τοῦ Αἰακοῦ· ἐδῶ: ὁ Ἀχιλλεύς.
- καίων, ὀρμητικός, βίαιος.
- ἡ κάκωσις, σωματικὴ κάκωσις, ἡ κακοποίησις.
- φοβερός λύκος.
- Ἄγιους.
- ἡ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος τὸ πρῶτον ἰδρυθεῖσα φιλοσοφικὴ
σχολή· ἐκ ταύτης ἔλαβον τὸ ὄνομα τὰ ἐν Εὐρώπῃ πνευ-
ματικά ἰδρύματα, τὰ ἔχοντα σκοπὸν τὴν προαγωγὴν
τῶν ἐπιστημῶν, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν· ἡ ἴ-
δρυσις τῶν Ἀκαδημιῶν ἤρχισε κυρίως ἀπὸ τῶν χρόνων
τῆς Ἀναγεννήσεως.
- ὁ μὴ καταπλησόμενος· τὸ οὐδ. ὡς οὐσ. ἀκατάπληκτον,
τὸ — ἡ ἔλλειψις καταπλήξεως, τὸ θάρρος, ἡ γενναϊότης.
- (ἀ - στερητ. + κήδομαι), ἀμέλεια, ἀδιαφορία.
- ἕκαστον τῶν δύο ἄκρων τῆς σταυρωτῆς κεραίας (κοινῶς
πινό).
- τὰ κοσμήματα τῆς πρόφρας τοῦ πλοίου.
- ἀκούω.
- ἄκουγε, ἤκουεν εἰς τὸ ὄνομα..., ὀνομάζετο.
- ἐπιφώνημα προτροπικόν = ἐμπρός (λέξ. βενετικῆ).
- ἀνήκων εἰς τὴν Ἀλβιόνα· βλ. λέξιν.

- Ἄλβιων, ἡ — ἡ Ἄγγλια.
- Ἄλδος Μανούτιος, ὁ — περίφημος Ἰταλὸς ἐλληνιστὴς τυπογράφος καὶ ἐκδότης (1440 - 1515).
- ἄλικος — κόκκινος, βαθυκόκκινος.
- ἄλκιμος — δυνατός, εὐρωστος, ἀκαμῖος (ἀλκή=σωματικὴ δύναμις, εὐρωστία).
- Ἄλκμεωνίδαι, οἱ — μεγάλη ἀθηναϊκὴ οἰκογένεια ἀνάγουσα τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὸν Ἄλκμεωνα, διατέγγοντο τοῦ Νέστορος, βασιλέως τῆς Πύλου.
- Ἄλλιας ἡμέρα — dies Alliensis, ἀποφρὰς ἡμέρα διὰ τοὺς Ρωμαίους, ἐπειδὴ ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν Γαλατῶν κατὰ κράτος παρὰ τὸν Ἄλλιαν ποταμὸν (βλ. καὶ Βρέννος).
- ἀλλόθροος — ὁ ὄμιλῶν ξένην γλῶσσαν, ξένος.
- ἀλοοργίς, ἡ — τὸ πορφυροῦν μεγαλοπρεπὲς φόρεμα, τὸ βαμμένον μὲ γνησίαν πορφύραν.
- ἄλωή, ἡ — ἡ ἄλωις, τὸ ἄλωνι, τὸ ἀνοικτὸν μέρος, ὁ κῆπος.
- ἄμαδολογίω -ῶ — παίζω τὶς ἀμάδες, τοὺς δίσκους.
- ἄμαλθειον, τὸ — τὸ κέρας τῆς αἰγὸς Ἀμαλθείας, τῆς ὁποίας τὸ γάλα ἐθέρψε τὸν Δία· ἀπὸ αὐτοῦ ἔρρεε πᾶν ὅτι ἐπιθῆμει ὁ κατέχων τοῦτο.
- ἄμη καὶ ἄμμη — (ἐκ τοῦ: ἄν μῆ) ὅμως, ἀλλά.
- ἄμηρᾶς(ας)/ἡ ἄμορᾶς(ά), ὁ — ὁ ἡγεμὼν, ὁ αὐθέντης (λέξις ἀραβικὴ).
- ἄμνόςω — ὀρκίζομαι (ὀμνύω).
- ἄμοιρῶ — εἶμαι ἄμοιρός τινος, στεροῦμαι πράγματός τινος· ὡς μηδὲ τῆς ἐπιθετοῦ σεμνότητος αὐτὸν ἄμοιρεῖν=ὥστε αὐτὸς (ὁ Βασίλειος) νὰ μὴ εἶναι ἀμέτοχος σεμνότητος δι' αὐτά, ὥστε νὰ σεμνύνεται διὰ τὴν μαρτυρικὴν δόξαν τῶν προγόνων του.
- ἄμπώνω — ἀπωθῶ, σπρώχνω.
- ἄμφ' — ἀλλά.
- ἄμφιλαφής — ὁ πανταχόθεν περιβάλλον, ὁ πυκνός.
- Ἄμφρων, ὁ — ὁ μυθικὸς αἰδὸς καὶ μουσικὸς.
- ἀνάδια — ἀπέπνκντι.
- ἀναμῶ — φονεύω.
- ἀνάκασα ἢ νάκασα, τὰ — αἱ σωματικαὶ δυνάμεις, (τὸ κουράγιο).
- ἀνάτην ἢ ἀνάτη — (ἐκ τοῦ ἐπιθέτου ἀνάτης—ἀνωφερής), τὸ ἀπὸ τινος σημείου ρεῖθρου ποταμοῦ ἢ κοιλάδος πρὸς τὰ ἄνω ἐκτεινόμενον μέρος.
- Ἄνατολικά Ἄσματα — τίτλος μιᾶς ποιητικῆς συλλογῆς τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ.
- ἀναψύχω (-ομαι) — ἀνακουφίζομαι.
- Ἄνδρόνικος ὁ Κάλλιστος — διδάσκαλος τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ζήσας τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πατρίδος του Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔφυγεν εἰς Φλωρεντίαν, ἐνθα ἐδίδαξεν εἰς

- ἀνὲν (ἦ: ἄν ἔν)
 ἀνιμένο
 ἄνθήμεος
- ἀντάμα
 ἀντεροσπασμός, ὁ
 ἀντιόγματα, τὰ
- ἀντραλίζομαι (-ζομαι)
 ἄντριος ὁ Ἔπαρχος
- ἀνύποιστος
 ἀξάφτω
 ἄξιό, ἡ
 ἀξιωματικός, ὁ
 ἀπαρτίζω
 ἄτατος
 ἀπατός μου
 ἀπεικάζω
 ἀπεις καὶ ἀπειτίς
 ἀπελάτης, ὁ
 ἀπογνοῦς· ἀπογνοῦς
 τὴν εἰρημικὴν προδοσίαν
- ἀποκλαμός, ὁ
 ἀποκοιτιά, ἡ
 ἀπομισμεμός, ὁ
 ἄπτω
 ἀποροῶξ
 ἀποσιμήχω
 ἀποσπάζ -άδος, ἡ
- ἄραξης, ὁ
 ἄραπης, ὁ
- ἀργέστης, ὁ
 ἀργολογῶ
 ἄργω, ἡ
- τὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιον. Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ
 1476 καὶ μετὰ δύο ἔτη ἀπέθανεν.
- ἄν εἶναι, ἄν.
 — περιμένο.
 — ὁ ἄνθήμεος καὶ ὁ Ἰσιδώρος εἶναι οἱ δύο περίφημοι ἀρ-
 χιτέκτονες, οἱ ἀνοικοδομήσαντες τὴν Ἀγίαν Σοφίαν με-
 τὰ τὴν καταστροφὴν τῆς κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκαι.
 — μαζί.
 — ὁ σπασμός τῶν ἐντέρων λόγῳ φόβου ἢ στενοχωρίας.
 — αἱ παραφύαδες τῆς ρίζης, παρακλάδια φυόμενα περὶ τὴν
 ρίζαν τῶν δένδρων.
 — στενοχωροῦμαι, ζαλιζομαι· (καὶ ἀντραλιόομαι).
 — χρονογράφος ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως τῆς
 Κωνσταντινουπόλεως· ἔγραψε θρήνον διὰ τὴν πτώσιν τῆς Πόλεως.
 — ἀφόρητος, ἀνυπόφορος.
 — ἀστράπτω.
 — κοινὴ ὀνομασία τῆς νήσου Νάξου.
 — ὁ ἐν ἀξιώματι· ἐντεῦθεν ὁ δικαστής καὶ πᾶς ἔχων ἰσχύν.
 — συναπαρτίζω, καταρτίζω, παρασκευάζω.
 — ἀπίθμενος, ἀβυσσαλέος.
 — μίνος μου.
 — διαβλέπω, διακρίνω.
 — ὁ χρόν. καὶ αἰτιολ. σύνδεσμος εἶπει=ἀφοῦ, ἐπειδή.
 — ὁ ληστής τῶν συνόρων κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν.
 — (μτχ. ἀορ. β' τοῦ ἀπογιγνώσκω—ἀπελπίζομαι)· ἀπο-
 γνοῦς τὴν εἰρημικὴν παραδοσίαν—ἀφοῦ ἔχασε κάθε ἐλ-
 πίδα διὰ τὴν εἰρημικὴν παράδοσιν τῆς πόλεως.
 — ὁ πλόκαμος.
 — τὸ μέγα θάρρος, ἡ μεγάλη τόλμη.
 — βλ. μισεμός.
 — ἀνάπτω, φλέγομαι.
 — ἀπότομος, ἀπόκρημνος· (ρ. ἀπορρήγνυμι).
 — σφυγγίζω.
 — τὸ ἐξ ἀποσπάσεως (ἀποκοπῆς) προκῦψαν τμήμα ὅλου
 τινός, τμήμα διεσκορπισμένον.
 — ποταμὸς πηγάζων ἐκ τῆς Τουρκίας καὶ χυόμενος εἰς
 τὴν Κασπίαν· ἐδῶ συνεκοχικῶς· ἡ Τουρκία.
 — κατὰ τὴν λαϊκὴν μυθολογίαν στοιχειωμένος Ἄραπης
 φιλάσσει πηγάς, λίμνας, ποταμοὺς κλπ. καὶ κακοποιεῖ
 τοὺς πλησιάζοντας.
 — ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος.
 — ἀφαιρῶ τοὺς ἀργούς (=ἀκάρπους) βλαστοὺς ἀμπέλου.
 — τὸ πλοῖον τῶν Ἀργοναυτῶν, δι' οὗ ἔπλευσαν εἰς Κολ-

- ἄριστος, ὁ
 ἀρκευρῆς
 ἄρμενα, τὰ
 ἀρόμος, ὁ
 ἀρνεύω
 Ἄρνημ (1781 - 1831)
 ἄρουρα, ἡ
 ἀρφάλιν, τὸ
 ἀσβολερὸς
 Ἄσκάλων - ωνος, ἡ
 ἀσκέρι, τὸ
 ἀσπαιῶ
 ἄσπρα, τὰ
 ἀσσάριον, τὸ
 Ἄσσύριος, ὁ
 ἀστάλωτος
 ἀστρίτης, ὁ
 ἀτημέλητος
 Ἄτθις (γλώττα), ἡ
 αὐκία, τὰ
 Αὐσονία, ἡ
 ἄφατος
 ἀφεγκιά σου, ἡ
 ἀφεντάκης, ὁ
 ἀφορίζομαι
 Ἄφορεσμός, ὁ
 ἀφ(ον)κράζομαι
 Ἄφρατης, ὁ
 ἀφῶν
 ἀχρεῖος
 ἀψύς, ὁ
- χίδα πρὸς ἀρπαγὴν τοῦ χρυσομάλλου δέρατος.
 — ὁ θρυλικὸς βυζαντινὸς ἥρωας Διγενῆς Ἀκρίτας.
 — ἀργυρές.
 — ὁ ἐλαφρὸς ἐξοπλισμὸς τοῦ πλοίου, ἡ ἀρματοωσιά, δηλ. οἱ ἱστοί, αἱ κεραῖαι, τὰ σχοινία τῶν ἱστῶν κλπ.
 — ἡ ἀρθρωσις, ἡ κλειδωσις, τὸ σημεῖον, εἰς ὃ συνδέονται τὰ μέρη ἐνὸς συνόλου.
 — εἰρηνεύω, ἡσυχάζω.
 — Γερμανὸς ρομαντικὸς ποιητὴς καὶ μυθιστοριογράφος.
 — ἡ γῆ.
 — ὁ ὀμφαλός.
 — μαῦρος, γεμάτος ἀσβόλην, (καπνιάν).
 — ἀρχαιοτάτη παραθαλασσία πόλις τῆς Παλαιστίνης, μετὰ τὸν Γάζης καὶ Ἀζώτου (ὁ κάτοικος Ἀσκαλωνεῖτης).
 — ὁ στρατός· (λέξις τουρκικῆ).
 — σπαρταρῶ, σπαράζω, τινάζομαι σπασμοδικῶς.
 — τὰ χρέηματα, ἡ χρηματικὴ περιουσία.
 — μονὰς σταθμῶν (κατ' ἀρχὰς βάρος μιᾶς λίτρας) καὶ χαλκοῦν νόμισμα τῶν Ρωμαίων.
 — ὁ διάβολος. Ὁ Ἀνδρέας ὁ Κρήτης ὀνομάζει Ἄσσύριον τὸν διάβολον, διότι οἱ Ἄσσύριοι εἶχον ὑποδουλώσει τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραήλ.
 — ἄμεστος, ἀμέστωτος, μὴ ἀκμαῖος.
 — εἶδος ὕφους δηλητηριώδους, ὀχιά, (ἔχεις ἢ ἀσπίς).
 — ἀπεριποίητος.
 — ἡ ἀττικὴ διάλεκτος, ἡ κομψὴ χρῆσις τοῦ λόγου.
 — τὰ αὐτιά.
 — ἡ Ἰταλία.
 — ἀνέκφραστος.
 — ἡ ἀφεντιά σου, σύ.
 — ὁ μικρὸς ἀφέντης (χαϊδευτικόν).
 — ἀποσπῶ, ἀποχωρίζω διὰ τὸν ἐαυτὸν μου, κυριεῶ.
 — τοποθεσία κατὰ τὰς βορείας ὑπερείας τῆς Πεντέλης.
 — ἀκούω.
 — ὁ Εὐφράτης ποταμός.
 — ἀφοῦ.
 — ἀχρηστος, ἀτολμος.
 — δριμύς, ἰσχυρός, (μὲ δύναμιν καταφερόμενος).

B

- βαγένι, τὸ
 Βάγιας Θανάσης
- τὸ βαρέλι.
 — ἀρχηγὸς τῆς Βεζιρικῆς φρουρᾶς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, εἰς τὸν ὅποῖον ἀποδίδεται ἡ καταστροφὴ τοῦ Γαρδικίου καὶ

ἄλλαι ὁμότητες, Διὰ τοῦτον ὁ Βαλαωρίτης ἔχει γράψει
ἐν ἐπικολυρικῶν ποίημα.

— (τραγοῦδια) ἐγκωμιαστικά.

— (λ. τουρκ.), μά τὸ Θεό, (ἐπιφωνηματικῶς).

— οἱ κάτοικοι τῆς Βαρβερίας τῆς Β. Ἀφρικῆς.

— βαρυγωνῶ, δυσφορῶ, στενοχωροῦμαι.

— Γάλλος σοφός, λογοτέχνης, ἐλληνοστῆς (1716-1795).

— λεκάνη ἐκ μετάλλου ἢ πορσελάνης· εἰς τὰς Ἰουλιὰς νή-
σους· μέτρον χωρητικότητος σιτηρῶν.

— ὑποκείμενος εἰς δίωξιν λόγῳ προβληθείσης ἀντιατάσεως,

πονηρός, εὐστροφος.

— ὁ πρωθυπουργός (λ. τουρκική).

— δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων.

— διάσημος Ἰσπανὸς ζωγράφος (1530-1588).

— διάσημος Ἑλληὴν λόγιος τοῦ μεσαίωνα, ἐπίσκοπος Νι-
καίας καὶ κατόπιν καρδινάλιος Τουσκούλου· ἦτο κεκη-
ρυγμένος ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἑκκλησιῶν.

— σκοπιά, φυλάκιον (λέξ. λατίν. - βυζαντ.).

— παρατηρῶ ἀπὸ τὴν σκοπιᾶν (βίγλαν), κατοπτεύω.

— ἡ ἀνάτασις τοῦ σώματος, ἢ πρὸς τὰ πρόσω ἐξόρμησις.

— προφυλάξου, (ρ. βλεπίζω, - ομαι = προφυλάσσομαι).

— πολέμαρχος, στρατιωτικὸς διοικητὴς ἐπαρχίας, ἡγεμῶν
τῆς Μολδοβλαχίας.

— εἶδος ἀμπέλου.

— φορά· (φρ.: πόσες βολές σου τὸ εἶπα).

— Γάλλος νευρολόγος.

— χωρίον τῆς Ἀρτης (εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχ. Θεοδωρίας).

— τὸ βυτίον, τὸ βαρέλι.

— ρασσείδες φόρεμα τῶν Ἀράβων.

— μικρὸν χωρίον παρὰ τὸν Μαραθῶνα, εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον
καὶ ἄνωθεν τῆς πεδιάδος.

— εἶδος ἰστιοφόρου πλοίου με δύο ἰστούς, λίαν ταχύ, μι-
κροῦ ἐκτοπίσματος (μέχρι 100 τόννων).

— ἀρχηγὸς τῶν Γαλατῶν, οἱ ὅποιοι κατέλαβον τὴν Ρώμην
τὸ 389 π.Χ. Οὗτος ἐδέχθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν πόλιν ἀντὶ
βαρυτάτης ἀποζημιώσεως εἰς χρυσόν.

— ἡ τροφή.

Γ

— μέγας Ἑλληὴν ἰατρός τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος.

— (μτχ. τοῦ ρ. γάνυμαι), λαμπρόνομοι, χαίρω, ἀγάλλομαι.

— πόλις μεγάλη τῶν Φιλιισταίων, κυριευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δα-
βίδ καὶ βραδύτερον (711 π.Χ.) ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων.

Βαῖτικα

βαλλαιῖ

Βασβαρέζοι, οἱ

βαργωνῶ ἢ βαργγωνῶ

Βαρθελεμῶ ἄββὰς

βατσέλι, τὸ

βέβηλος

βεζίσις, ὁ

Βελῆ πασᾶς

Βερονέζε

Βησσαρίων (1395-1475)

βίγλα, ἡ

βιγλιζω

βίτσιμα, τὸ

βλεπίσου

βόιβοντας, (-οδας). (βο-

εβόδας) ὁ

βοῦδομάτης, ὁ

βολά, ἡ

Bouchut, ὁ

Βουλγαρέλι, τὸ

βουτζίον, τὸ

βουρνούζι, τὸ

Βρανά, τό, Βρανάς, ὁ

βρατσέρα, ἡ

Βρένος, ὁ

βρωῶμα, τὸ

Γαληρός

γεγαννέμος

Γέθ, ἡ

- γεννητικά, τὰ — οἱ-γονεῖς, οἱ πρόγονοι.
 γιαγέρνω — ἐπιστρέφω, ἐπανέρχομαι.
 γιάντα ἢ ὀγιάντα — διατί.
 Γκίκας — Φαναριωτική οἰκογένεια τῆς ὁποίας πολλά μέλη κατέ-
 λαβον ἀνώτατα ἀξιώματα.
 Γκωτιέ Θεόφιλος — διάσημος Γάλλος ποιητής καὶ πεζογράφος (1811-1872).
 γλάκιο, τὸ — ὁ δρόμος, τὸ τρέξιμο· (τὸ ρ. γλακῶ καὶ (γ)λακίζω =
 τρέχω δρομαίως).
 Γόϊα Λουτσιέντες — διάσημος Ἰσπανὸς ζωγράφος (1746-1828).
 Γοργόνα, ἡ — δαίμων θαλάσσιος τῆς νεοελληνικῆς μυθολογίας, ἔχων
 σῶμα γυναικὸς καὶ οὐρὰν ἰχθύος.
 γούμενα, ἡ — χονδρὸν σχοινίον τοῦ πλοίου, κάλως.
 γραφικὸς — ἄξιος νὰ ζωγραφηθῆ, ὠραῖος διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν χρω-
 μάτων.
 γρόσι, τὸ — νόμισμα τουρκικόν, τὸ ἐν ἑκατοστὸν τῆς χρυστῆς λίρας,
 γενικῶς χρήματα.
 γυαλί, τὸ — διόπτρα ἀλιέων, κύλινδρος σιδηροῦς ἀπωμάτιστος, μὲ
 πυθμένα ἀπὸ κρύσταλλον, δι' οὗ οἱ ἀλιεῖς παρατηροῦν
 τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης.

Δ

- δακκανοῦρες — τὰ δύο πρόσθια συλληπτήρια ὄργανα τοῦ καρκίνου (κά-
 βουρα), δαγκάνες, δαγκανάρες.
 δαμάκι — μηδαμινόν, ὀλίγον.
 δαμασκί, τὸ — τὸ ξίφος, τὸ κατεσκευασμένον εἰς τὴν Δαμασκόν, τῆς
 ὁποίας ἦτο περίφημος ἡ ὄπλουργία· γαταγάνι.
 Δαμασκηνὸς Ἰωάννης — (ὁ ἐπιλεγόμενος Χρυσουρράς), πατὴρ τῆς φιλοσοφίας
 καὶ θεολογίας τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ
 μέγας ὑμνογράφος αὐτῆς. Ἐγενήθη εἰς Δαμασκὸν καὶ
 ἀπέθανε πρὸ τοῦ 754.
 δαμάτειρα, ἡ — ἡ δαμάζουσα, ἡ καθυποτάσσουσα, ἡ καταστρεπτική.
 (τὸ ἀρσενικὸν δαματῆρ ἢ δαμάτωρ).
 δαρμός, ὁ — ὄδυρος, κοπετός, θρήνος.
 δεῖμα, τὸ — (ἐκ τοῦ θέματος δει—δέδοικα, δέος), ὁ φόβος.
 δειώσ - ἄδος, ἡ — ἡ βουνοκορυφή, κορυφογραμμή.
 διακόσμησις — ἡ ἔρρυθμος (ἁρμονικὴ) διάταξις τοῦ σύμπαντος:...καὶ
 πᾶσα τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων ἢ νοητῶν διακόσμη-
 σεις... ἐπισπίνδεται = καὶ ὅλη ἡ νοητὴ ἔρρυθμος διάτα-
 ξις τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων κάμνει σπονδὰς ἐπὶ τῇ
 πρὸς ἡμᾶς (τοὺς ἀνθρώπους) συμφιλίῳσει τοῦ Θεοῦ (=
 ταῖς θεαῖς καταλλαγαῖς).
 διαλαλιά ἢ διαλαλία — ἡ διαλόγησις, ἡ διακήρυξις, ἡ διαταγὴ ἢ ἀνακοινοῦμένη,
 διὰ κήρυκος.

- διαρμόζω — συναρμολογῶ.
 διασκελλίζω — (κ. διασκελῶ καὶ δρασκελῶ), διαβαίνω ἀνωθέν τινος, ὑπερβαίνω τι δι' ἀνοικτῶν τῶν σκελῶν.
 διαφέντευσis, ἡ — ἡ προστασία.
 διαφεντεύω — προστατεύω.
 διαφορῶ ἢ διαφορίζω — ἐνδιαφέρομαι, ὠφελοῦμαι (διάφορο=κέρδος, ὠφέλεια).
 Διδότος Ἀμβρόσιος Φιρ — περίφημος Γάλλος ἐλληνοιστής, τυπογράφος, βιβλιοσπώ-
 μινός (Didot) λης καὶ ἐκδότης (1790-1876).
 δέκροτον, τὸ — τριίστιον πολεμικὸν πλοῖον μὲ τετράγωνα ἰστία καὶ δύο σειράς τηλεβόλων ἐπὶ ἑκατέρας τῶν πλευρῶν.
 διολιζῶ ἢ διοβλιζῶ — ἀροτριῶ δευτέραν φορὰν ἕναν ἀγρόν.
 διπλολίθι, τὸ — τοῦχος τοῦ ὁποῖου οἱ λίθοι δὲν εἶναι προσηρμοσμένοι μεταξὺ των δι' ἀσβέστου. (ἄλλως: ξερολιθιά).
 δολώνω — δολιεύομαι, κηλιδώνω.
 δομέστιχος, ὁ — ὁ σωματοφύλαξ τοῦ βασιλέως, ὁ στρατηγός.
 δοχή, ἡ — τὸ δῶρον.
 δραγάτης, ο — ὁ ἀγοφύλαξ, ὁ ἀμπελοφύλαξ.
 δράγμα, τὸ — ὅ,τι δύναται νὰ περιλάβῃ διὰ τῆς ἄκρας χειρός, (π.χ. χερύβоло τῶν θεριστῶν).
 δραγμίς - ἴδος, ἡ — μικρὸν δράγμα καὶ εἰδικῶς ὅ,τι δύναται νὰ λάβῃ τις διὰ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ δείκτου (π.χ. μιὰ πρέζα ταμβάκου, πιπεριοῦ κ.τ.τ.).
 δραγονάμος, ὁ — ὁ διερμηνευτής, ὁ διερμηνεύς.
 δράκων - οντος, ὁ — μυθικὸς τεράστιος ὕψις, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τρικέφαλος καὶ πτερωτός, κοινῶς δράκος (ἐκ τοῦ ρ. δέркоμαι = βλέπω ὀξέως, καταπλήσσω διὰ τοῦ βλέμματος).
 δριμώνω — (ἐπίθετον δριμύς), ὀργίζομαι.
 Ε
 ἔβενος, ὁ — δένδρον τοῦ ὁποῖου τὸ μέλαν καὶ σκληρὸν ξύλον εἶναι πολὺτιμον.
 ἐγδοχή, ἡ — προσδοκία (πρβλ. ἐκδέχομαι=προσδοκῶ, περιμένω).
 ἐγκαλλωπίζομαι — ἐπιδεικνύομαι, ὑπερφηανεύομαι, σεμνύομαι.
 ἐγκαλῶ — καλῶ τινα ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, μηνύω, καταγγέλλω.
 ἔγροικος — πεπαιδευμένος, γνώστης ρ. (ἄ)γροικῶ=ἀκούω, μανθάνω.
 ἔγριπος, ὁ - ἡ — ἡ Εὐβοία, (Εὐρίπος κατ' ἐναλλαγὴν τοῦ φθόγγου β εἰς γ).
 ἔδειματοῦτο — (παρ. τοῦ ρῆμ. δειματοῦμαι), φοβοῦμαι, τρομάζω.
 ἐκατόνταρχος, ὁ — βαθμὸς ἀξιωματικοῦ στρατοῦ.
 ἐκεῖνο... τὸ ἄλλο — τὸ μὲν...τὸ δέ, ἀφ' ἐνὸς μὲν... ἀφ' ἐτέρου δέ.
 ἐκλικμίζω — λιχνίζω.
 ἐκόφατο — (μέσος ἀόριστος τοῦ ρ. κόπτομαι), βλέπε λέξιιν.
 ἐκπρεπής — ἀξιόλογος, σπουδαῖος.
 ἔλεος, ὁ — μεταγενέστερος τύπος τοῦ: τὸ ἔλεος.

ἐλίγη	— ὀλίγη.
ἐμμανής	— μανιώδης, ἀκράτητος.
ἐναίρω	— φονεύω.
ἐνάλιος	— (ἐν + ἄλις-άλως), θαλάσσιος, θαλασσινός.
ἐνδεδημένος ἀντί ἐνδεδεμένος	— (μετ. παθ. παρακ. τοῦ ἐνδέομαι—οὐμαί=περιδένομαι), δεμένος.
ἐνδείκνυμαι	— ἐπιδεικνύομαι, φανερώνομαι· τοὺς ἐπὶ τοῦτο ἐνδεικνυ- ομένους—ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐφανερώνοντο ὅτι ἐπραττον ταῦτα.
ἐνθυμοῦμαι	— ἐν θυμῷ ἔχω, βουλεύομαι· τὸ ἐνθυμηθῆναι — τὸ ἀποφασί- σθῆναι.
ἐντάμα	— (ἀπὸ τὸ: ἐν τῷ ἤμα), ὁμοῦ· (βλ. καὶ ἀντάμα).
ἐν τον	— νά τον.
ἐνώμοτος	— ὠρκισμένος.
ἐξάρτια, τὰ	— τὰ σχοινία τῶν ἱστίων τῶν πλοίων, ἄλλως ξάρτια.
ἐξασχος, ὁ	— ὁ κάμων ἀρχήν, ὁ ἐξάρχων, ὁ ἀρχηγός.
ἐξικακήσατε	— περιμείνατε· (βλ. κατωτέρω).
ἐξικακῶ	— ὑπομένω, περιμένω (ἐκ τοῦ : ἀνεξικακῶ).
ἐξοδίζω	— κηδεύω, (ἐξόδιον, ξόδι=κηδεία).
ἐξώθης	— ἠξιώθης, ἐκρίθης ἄξιος.
ἐπιγονάτιον, τὸ	— ἄμφιον ἱερέως ἐκ τετραγώνου ὑφάσματος διακεκομη- μένον, διὰ δὲ τοὺς ἀρχιερεῖς ἐν σχήματι ρομφαίας μὲ χρυσοκέντητον τὴν Ἀνάστασιν, ἀναρτώμενον ἐκ τῆς ζώνης παρὰ τὸ δεξιὸν γόνυ.
ἐπίκλην, τὸ	— τὸ ἐπανύμιον.
ἐπισείων, -ονος, ὁ	— ἐπιμήχης στενὴ ταινία (ἢ τρίγων. μικρὰ σημαῖα) φε- ρομένη ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ τῶν πλοίων ὡς διακριτικόν.
ἐπισκέπτομαι	— ἐπιβλέπω.
ἐπισκοπή, ἡ	— ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Θεοῦ, ἡ τιμωρία, τὸ ὑπούργημα.
ἐπισυνάγομαι	— συγκεντρώνομαι ἐπὶ τὸ αὐτό.
ἐποίκαν	— ἔκαμαν (ἐποίησαν).
Ἐρωτῶ, ἡ	— μία τῶν ἐννέα Μουσῶν, εὐρέτρια καὶ προστάτις τῆς λυ- ρικῆς καὶ ἐρωτικῆς ποιήσεως.
ἐρρίκνον	— παρατακτικός τοῦ ρικνώ (βλέπε λέξιν).
ἔσ σε	— δὲν σέ.
ἐτάζω	— ἐξετάζω, ἐρευνῶ, ἀνιχνεύω.
ἔτει	— ἐξακισχιλιοστῶ ἐνεακισιοστῶ τριακοστῶ, ἐννοεῖται ἀπὸ κτίσεως κόσμου.
Εὐκλείδης	— ὁ πατὴρ τῆς γεωμετρίας (330-270 π.Χ.).
Εὐστάθιος	— ἐπιφανὴς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης καὶ συγγραφεὺς τοῦ 12ου μ.Χ. αἰῶνος.
εὐταξίας, ὁ	— ὁ ἐπιμελητὴς τῆς τάξεως ἐν τῷ ναῶ (ἐκκλησιαστικὸν ἄξιωμα).

Εδτέρρη, ἡ
εὔτονος
εὐφημῶ
Ἐφιάλτης, ὁ

- μουσα, εὐρέτρια καὶ προστάτις τῆς αὐλητικῆς.
- εὐρωστος, νευρώδης.
- ἐπευφημῶ, ζητωκραυγάζω.
- ὁ διὰ τῆς προδοσίας του συντελέσας εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν περὶ τὸν Λεωνίδα τριακισίων Σπαρτιατῶν ἐν Θερμοπύλαις (τὸ ὄνομά του κατήντησε συνώνυμον τοῦ προδότου).
- ὁ ἀκολουθῶν, ὁ ἐπόμενος.
- (γεν. τῆς ἔω), ἀγῆ, πρωτα.
- ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀγγέλων τῶν πεσόντων εἰς τὴν γῆν, διότι ἠθέλησαν νὰ ὑψωθοῦν ὑπὲρ τὸν Θεόν: ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλῶσσῃ ὁ Σατανᾶς, ὁ διάβολος.

ἐχόμενος
ἔως, ἡ
Ἐωσφόρος, ὁ

Z

ζακόνι, τὸ
Ζάλογγον, τὸ

Ζέζας Μίχης
Ζενίθ, τὸ

Ζῆθος, ὁ

Ζητούνι, τὸ
ζιμιὸ ἢ ζιμιὸ

- ἡ συνθήεια, τὸ ἔθιμον, (λέξις σλαβικῆ).
- τὸ γνωστὸν ὄρος τοῦ Σουλιού, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔπασαν αἱ ἥρωϊκαὶ Σουλιώτισσαι, ἵνα ἀποφύγουν τὴν αἰχμαλωσίαν.
- ψευδώνυμον τοῦ ἥρωος Μακεδονομάχου Παύλου Μελά.
- (ἰταλ. zenit ἐκ τοῦ ἀραβ. seml), τὸ νοητὸν σημεῖον τοῦ οὐρανοῦ τὸ κείμενον κατακορυφῶς ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ παρατηρητοῦ· μεταφορικῶς: ὕψιστος βαθμὸς, ἀκμή· (τὸ ἀντίθετον: ναδίρ).
- υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀντιόπης, δίδυμος ἀδελφὸς τοῦ Ἀμφίονος.
- ἡ Λαμία.
- ἀμέσως.

H

ἠγῆ, ἡ
Ἡρακλείδης, ὁ
Ἡρόδοτος, ὁ

ἦρτε

θαλασσομάχος, ὁ

θανατοκοντεύω
θαρσέου (πολέμου)
θέλω φροντίζω

Θεολόγος, ὁ

- ἡ γῆ.
- ἱστορικὸς τοῦ 1^{ου} π.Χ. αἰῶνος.
- ὁ ἐξ Ἐφέσου ἐμπρηστής τοῦ περιφήμου ναοῦ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος (356 π.Χ.).
- ἦλθε.

Θ

- μικρὸν κάθετον πρὸς τὴν θάλασσαν ξύλον, ὑπὸ τὸν πρῶταιον ἴστυν πλοίου, (κοιν. κιάρ - μπαστούνι).
- πλησιάζω τὸν θάνατον (μεταβ. καὶ ἀμετάβ.).
- τοῦ τολμηροῦ, τοῦ θαρραλέου (ἐπιθ. θαρσῦς-θαρσῦς).
- ἐκφορὰ τοῦ μέλλοντος διὰ τοῦ θέλω καὶ ἀρχ. ἀπαρεμφάτου συνήθης παρὰ Κοραῆ.
- ἐπωνυμία τοῦ Γρηγορίου τοῦ Α' τοῦ Ναζιανζηνοῦ (328-389), πατριάρχου Κων/πόλεως καὶ μεγάλου ἐκκλησιαστικοῦ πατρὸς καὶ συγγραφέως· ἡ προσωνυμία ἐδόθη ἐκ

- Θεοσκόπολις (-ιδος) — Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, ὁ Κρής (El Greco=ὁ Ἑλλη-
 Κρησιανός, περίφημος ζωγράφος (1545 - 1614), ἐργασθεὶς
 κυρίως ἐν Ἰσπανίᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανε.
 Κρησιανός — βλ. φανῆν.
 Θεραπεύσειν — τὸ πτώμα, τὸ λείψανον.
 θηρησιμαῖον, τὸ — τὸ θηρησιμαῖον, τὸ ψοφίμι.
 θρασίμι, τὸ — (αθρῆνος) ἢ ἀνακατάλημα τῆς Κωνσταντινόπολης» εἶναι
 θρηνώδες ἄσμα ἐπὶ τῇ πτώσει τῆς Πόλεως ἐκ στί-
 χων 118, συντεθὲν ὑπὸ ἀγνώστου ἀπαιδευτοῦ ποιητοῦ·
 τοῦτο ἀνευρέθη εἰς τὰ τελευταῖα φύλλα ἐλληνικοῦ κώ-
 δικος τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων ὑπὸ τοῦ
 Emile Legrand, ὅστις καὶ τὸ ἔδημοσίευσε τὸ 1875.
 θρηῖνος, ὁ — ἡ ἐξέχουσα κορυφὴ τοῦ τοίχου, τὸ γεῖσον.
 θροῶ — πτωῶ, ἐκφοβίζω.
 θύμβροις, ἡ — πικρὸν χόρτον.
 Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος — γραμματικὸς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.
 θώρι, τὸ — ἡ θέα.
- I
- Ἰαχχος, ὁ — ὁ Βάχχος· ὡς προσηγορικόν : ὁ χορὸς πρὸς τιμὴν τοῦ
 Βάχχου (= Διονύσου).
 ἰγονικόν, τὸ — τὸ γονικόν, ὁ πατρικὸς οἶκος.
 Ἰδη, ἡ — τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Κρήτης (κοινῶς Ψηλορείτης).
 Ἰερεμίας, ὁ — προφήτης τοῦ ἐβραϊκοῦ ἔθνους, τοῦ ὁποίου ἐπροφήτευσ-
 σε πολλὰ δεινὰ καὶ ἐθρήνησε διὰ τὴν καταστροφὴν
 τῆς Ἱερουσαλὴμ·— οἱ θρήνοι του λέγονται ἱερεμιάδες—
 (650 - 586 π.Χ.).
 ἰθύνω — διευθύνω, κατευθύνω, ὀδηγῶ.
 Ἰμμεριαν Κάρολος — Γερμανὸς ποιητής, δραματικὸς καὶ μυθιστοριογράφος
 (1796-1840).
 ἰνδικτιῶν - ὄνος, ἡ — καὶ Ἰνδικτος (λέξις λατινικὴ)=χρονικὴ περίοδος δέκα
 πέντε ἐτῶν, τὰ ὁποῖα ἀριθμοῦνται πάντοτε ὡς ἰνδικτιῶ-
 νος πρώτη, δευτέρα καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τῆς δεκά-
 τῆς πέμπτης, μεθ' ἣν ἀρχεται νέα σειρά· οἱ Ἕλληνες
 τοῦ Βυζαντίου ἐδέχοντο ὅτι ἡ χρονολόγησις αὕτη εἶχε
 ἀρχίσει ἀπὸ τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου τοῦ 312 μ.Χ.
 ἰός, ὁ — τὸ δηλητήριον τῶν ὄφειων, ἡ σκωρία τοῦ χαλκοῦ ἢ τοῦ
 σιδήρου.
 Ἰποκράτης, ὁ — ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, καταγόμενος ἐκ τῆς
 νήσου Κῶ (460 - 377 π.Χ.).
 Ἰρις, ἡ — τὸ οὐράνιον τόξον.

ἴσκιος (καὶ χαμῶς)
 ἰχώρ - ὠρός, ὄ

— ἐπιδημικαὶ ἀσθένειαι ζῳίων.
 — αἰθέριος χυμὸς ρέων εἰς τὰς φλέβας τῶν Θεῶν.

Κ

κάβος, ὄ
 καδῆς, ὄ
 κάθη

Καθολικόν, τὸ
 καϊμικάρης, ὄ

καλά και
 Καλαβρός

κάλως, ὄ
 καμαρῶ ἢ καμαρώνω
 κάμνω ἔτσά

Καμπανέσης
 κῶν
 κῶν ποίαν
 κανακάρης, ὄ
 κανίσκι
 κῆνορας, ὄ
 καπλάνι, τὸ
 καρδάρα, ἢ
 Καρλόττ. Θωμᾶς
 κασαμπάς, ὄ
 καστέλλιν, τὸ
 Κᾶστρον, τὸ
 καταβόθρα, ἢ

κατακλιῶ
 κατακρούω
 κατάλαος
 καταπαντοῦ
 καταράχια, τὰ
 κάτεργον, τὸ
 κάτοικας, ὄ
 καπιτρέμιος
 κεδνός
 κεντίτης, ὄ
 κερδαθεῖς

— τὸ ἀκρωτήριον, (λέξις γενουατικῆ).
 — Τούρκος ἰεροδίκης, (λέξις τουρκικῆ).
 — κάθε, ἕκαστον.
 — ὁ ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς τῶν μονῶν κύριος αὐτῶν ναός.
 — ὁ ἀναπληρωτὴς τοῦ πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ.
 — εἶθε, μακάρι.
 — Καλαβρός, Μέλισσα, Σπαθαριές, Κάπρος : διάφοροι τοποθεσίαι τῆς Λευκάδος.
 — τὸ γονδρὸν σχοίνιον, τὸ χαραβόσχοινον (καιν. γούμενα).
 — κατασκευάζω τι μετὰ θόλου, καμάρω.
 — παρατηρῶ μακράν· κυριολεκτ.: κάμνω ἔτσι δά· ἐννοεῖ ὅτι θέτει τὴν παλάμην του ἀνωθι τῶν ὀφρύων. (ἵνα οὕτω παρατηρήσῃ μακράν εὐκολώτερον).
 — ὁ ἐκ Καμπανίας.
 — τοῦλάχιστον.
 — κάποιαν, τινά.
 — ὁ χαϊδεμένος.
 — μικρὸν κάνιστρον, πανεράκι, δῶρον ἐν γένει, χάρισμα.
 — ὁ κάβουρας.
 — (λέξ. τουρκ.), ἢ τίγρις μεταφ.= ἀνδρεῖος ἀτρόμητος.
 — τὸ ξύλινον δοχεῖον διὰ τὸ γάλα ἢ τὴν γικούρτην.
 — διάσημος Σκῶτος ἱστορικός καὶ φιλόσοφος (1795-1881).
 — πόλις, ἄστν, (λέξ. ἀραβικῆ).
 — μικρὸν φρούριον.
 — τὸ 'Πράκλειον τῆς Κρήτης.
 — βόθρος ἢ φυσικὸς ὑπόγειος ὀχετός, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ ὕδατα λιμνῶν ἢ ποταμῶν φέρονται πρὸς τὴν θάλασσαν.
 — διὰ γλυκέων λόγων καταπραῦνον τὴν ψυχὴν, θεραπείω.
 — κρούω, κινῶ κάτι πρὸς τὰ κάτω, κτυπῶ.
 — φιλοκατήγορος.
 — πανταχοῦ.
 — βουνοκαρυφαί, καρυφογραμμαί.
 — πολεμικὸν πλοῖον.
 — ὄρνιθον.
 — ἢ καπιτρέμιος, ὁ κατεσκευασμένος ἐκ κασιτέρου.
 — ἀγχθός, συνετός.
 — ὁ σπύνδιλος.
 — (μετ. παθ. ἄορ. τοῦ κερδαίνωμαι) περιέρχομαι εἰς χεῖ-

- κεχηρῶς — ρας ἄλλου, ἤττωμαι, κατακτώμαι ὑπό τινος.
 — (παρκ. τοῦ ῥήματος χάσκω) ὁ ἀναμένων με ἀνοικτὸν τὸ στόμα, ὁ χάσκων.
- κηδεστία, ἡ — ἡ ἐξ ἐπιγυμίας συγγένεια, τὸ συμπεθεριό.
 κηροδοσία, ἡ — ὁ φόρος ἐπὶ τοῦ κηροῦ, ἡ ἐτησία ποσότης κηροῦ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκκλησίας. — διανομὴ κηρίων ὑπὸ τῶν οἰκείων νεκροῦ εἰς τοὺς παρακολουθοῦντας τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν.
- Κιμαβούης (Cimabue) — σπουδαῖος Φλωρεντινὸς ζωγράφος ἀκμάσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΙ' αἰῶνος.
 κλαπατόρια, τὰ — αἱ πτέρυγες.
 Κόκκινη Ἐκκλησιά — ἀρχαία μονὴ τῆς Λευκάδος.
 κολαίῖν, τὸ — ἡ εὐκολία (λ. τουρκικὴ).
 κολαστήριον, τὸ — ἡ τιμωρία, ὁ βασανισμός.
 κολληγίας, ὁ — συνεταῖρος εἰς ποίμνιον ἢ καλλιέργειαν ἀγροῦ, (ὁ ἰδιοκτήτης ἢ ὁ βοσκὸς ἢ ὁ καλλιεργητής).
- κολλυβογράμματα, τὰ — ἡ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀπόκτηται στοιχειωδῶν γνώσεων ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίᾳ ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Σήμερον ἔχει ἔννοιαν εἰρωνικὴν.
 — ἀπατώμαι, πλανῶμαι.
 — ἡ κομιτεία.
 — ὁ κόμισ.
 — ὁ ἐναντίος ἄνεμος.
 — τοποθεσία ἐν Λευκάδι.
 — ἡ μέση· βλ. καὶ εἰς λέξ. ἰάνα.
 — θρηγῶ με κοπετούς.
 — ἀλλάξ τοῦ πλοίου πρὸς ἐκροὴν τῶν ὑδάτων.
 — ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος.
 — ἡ παραλία τοῦ Κοσμιδίου, μιᾶς συνοικίας τῆς Κων)λευς.
 — ὁ στολισμός.
 — τὸ κουβάρι
 — ἡ κουγκεσιῶ, κατακτώ.
 — τὸ ἀνώτατον χεῖλος τῶν τοιχομάτων τοῦ πλοίου, ὅπου τίθενται αἱ κώπαι (ἀρχ. ἐπισκαλμὶς ἢ περιτόναιον).
 — ὁ ἀποξηρανθεὶς κορμὸς τῆς ἀμπέλου, τὸ κλήμα, (ἐκ τοῦ λατ. curvus = κυρτός).
 — κτυπῶ ἐπιμόνας, κρούω.
 — οἱ ποντικοὶ (εὐφημισμός).
 — τὸ θωράκιον τῶν πλοίων.
 — ὀμιλῶ, λέγω.
 — οἱ ἀπότομοι βράχοι.
 — οἱ Κρήτες ζωγράφοι τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος, οἱ ἐργασθέντες εἰς Κρήτην καὶ Βενετίαν με τεχνοτροπιάν ἀνά-

- κραιαρωθήκαν
κραιής, ὁ
κροάκη, ἡ
Κροῦμ(μ)ος, ὁ
- κροφοοῦνται
Κυβέλη, ἡ
- Κυβερνήτης, ὁ
- κυβέρι, τὸ
- λαγγεύω
- λάζος, ὁ
λάγνος, ἡ
Λάτας Διονύσιος
- λαοὺς
Λαυρεντιάδης
- Λ(ε)ψία, ἡ
Λιάτης, ὁ
λιβάν, τὸ
λιμώνας
λίος
λιχνίζω
- λίψ - λιβός, ὁ
λογάρων, τὸ
λοίσθιος
- Λόντος Ἀνδρέας
- λουκτουκιῶ
λύπη, ἡ
- Λύρα τῆς Τέω(ς)
- μεικτον ἀπὸ βυζαντινὰς καὶ ἰταλικὰς ἐπιδράσεις.
— συνεκρούσθησαν ὡς δύο κραιάρια.
— ὁ δικαστής.
— τὸ ὑφάδι, τὸ νῆμα.
— ἡγεμῶν τῶν Βουλγάρων, περιβόητος διὰ τὴν ἀγριότη-
τά του (805-815 μ.Χ.).
— ἀκροφοβοῦνται, διστάζουσι.
— Φρυγικὴ Θεά, τῆς ὁποίας ἡ λατρεία ἐταυτίσθη ἐν Ἑλ-
λάδι μετὰ τὴν λατρείαν τῆς Ρέας, καὶ ἐν Ρώμῃ μετὰ τὴν τῆς
Ἰδαίας μητρὸς.
— ἐδῶ : ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος (ἡ, κατὰ τινας, ὁ Γε-
ώργιος Χριστάκη Ζωγράφος).
— ἡ κυψέλη.
- Λ
- (ἀρχ. λαγγάζω = ὑποχωρῶ), γοητεύω, μαγεύω — μαγεύ-
ομαι, λιγάνομαι — σκιρτῶ, πηδῶ.
— εἶδος ἐγχειριδίου (μαχαίριου).
— πῆλινον δοχεῖον πρὸς τοποθέτησιν ὑγρῶν, κανάτι.
— ἐπιφανὴς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ καὶ μητροπολίτης Ζα-
κύνθου (1835-1894).
— λαγούς.
— ὁ υἱὸς τοῦ Λαυρεντίου τῶν Μεδίκων Ἰωάννης, Πάπας
ἀπὸ τοῦ 1513, μέγας προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ τῶν
τεχνῶν.
— πόλις τῆς Α. Γερμανίας, μέγα πανεπιστημιακὸν κέντρον.
— Ἀλβανὸς μουσουλμάνος.
— λιβάδι
— λιμάνι.
— ὀλίγος.
— (ἀρχ. λικιμῶ καὶ λικιμίζω), ἀνατινάσσω εἰς τὸν ἀέρα
τὰ σπέρματα τῶν σιτηρῶν, διὰ τὸ ἀποχωρισθοῦν διὰ τοῦ
ἀνέμου ἀπὸ τὰ ἄχυρα· ἐδῶ : ραντίζω.
— ὁ νότιος ἄνεμος.
— ὁ θησαυρός.
— ἔσχατος, ὕστατος· φράσις : «πνέει τὰ λοίσθια» — ψυχορ-
ραγεῖ.
— εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν
τῆς Ἐπαναστάσεως (1789-1846).
— σπαράζομαι, θρηνῶ.
— λύπη γὰρ ἐπὶ τῆς τοῦ πλησίον εὐπραγίας ὁ φθόνος»,
Μεγάλου Βασιλείου, «Περὶ φθόνου».
— ἐννοεῖ κατὰ συνεκδοχὴν τὴν Λυρικὴν ποίησιν, διότι ἡ

Τέως εἶναι ἡ πατρίς τοῦ μεγάλου λυρικοῦ ποιητοῦ ἸΑ-
νακρέοντος.

λύσιος

— ὁ ἀπολύων, ὁ ἐλευθερώνων, ὁ ἀπολυτρώνων.

M

μαγαρίζω

— μαίново.

μάγιστρος, ὁ

— ἀνώτατον ἀξίωμα τῶν Βυζαντινῶν.

μαηδὲ ἢ μῆηδε

— ἀλλ' οὔτε, (οὔτε, μήτε).

μαίιστρος, ὁ

— ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος (ἀρχ. Σκίρων).

μαλιά, ἡ

— τὸ μάλωμα, ἡ φιλονεικία, ὁ ἀγών.

μανὸς

— ἀδρανῆς, ὀκνηρὸς.

μαντάρι, τὸ

— ἡ ὑπέρα (= σχοινίον) τοῦ ἱστυφόρου αἰφροῦσα κεραίαν.

μαραγκιάζω

— ρυτιδώνομαι, μαραίνομαι.

Μαρομαῶ θάλασσα

— ἡ Προποντίς.

ματσουκιά, ἡ

— τὸ κτύπημα (διὰ ροπάλου ἢ ράβδου).

Μαυρογένης

— Βυζαντινὴ οἰκογένεια ἐκ Μυκόνου, ἡ ὁποία ἀνέδειξε
πολλὰ μέλη τῆς διερχομένης, ἡγεμόνας τῆς Μολδοβλα-
χίας καὶ ἀξιωματοῦχος τῶν Πατριαρχείων.

Μαχμούτης

— ὁ σουλτάνος Μαχμούτ Β', ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου
ἐξεργάγη ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις (1785-1839).

μεθυγραφία

— τὸ λεγόμενον χιούμορ, ἡ εὐτραπελία εἰς τὴν ζωγραφικὴν-
μεθυγραφικὸς — χιουμοριστικὸς.

μεῖραξ, ὁ

— ἀνήλικος, νεανίας.

μελετινή, ἡ

— εἶδος φυτοῦ.

μελιχρὸς

— γλυκὺς ὡς μέλι.

μέλλησις, ἡ

— ἡ βραδύτης, ἡ ἀδράνεια.

μελέμι, τὸ

— Β.Δ. ἄνεμος πνέων κατὰ τὸ θέρος.

Μένγκε Κ.

— σπουδαῖος Γερμανὸς φιλόλογος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

μενζίλι, τὸ

— ἡ ἀπόστασις, ἡ ταχύτης (λ. τουρκικῆ).

μεταθεμὸς, ὁ

— ἡ ἀναβολή.

μετερίζι, τὸ

— τὸ πρόχλωμα, τὸ προκάλυμμα κατὰ τὴν μάχην, (λ. τουρκ.).

μέτρον, τό: ὁ ὑπὲρ

— ὁ ὑπέρμετρος, ὁ ὑπέροχος· ὁ ὑπὲρ μέτρον τὰ πρῖν = ὁ ἄλ-
λοτε ὑπέροχος.

μέτρον (ῶν)

— τίποτε μὲν φοοῦνται = τίποτε δὲν ἔχουν νὰ με φοβαῦνται.

μῆφ

— μήπως τάχα.

μήγαφ

— μήπως.

μήγα

— ἡ σελήνη.

μήγη, ἡ

— ἡ βιολέττα, τὸ Ἰον.

μιμίτσι, τὸ

— στενὸς καὶ ὑψηλὸς πύργος μουσουλμανικοῦ τεμένουσ
μετ' ἐξώστου, ὅποθεν ὁ μουεζίνης (θηρησκευτικὸς λει-
τουργὸς) καλεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχήν· (λ. τουρκ.).

μιναρές, ὁ

— ἡ ἀποδημία, τὸ ξενιτεῦμα· ρ. μισεῦο.

μισεμὸς, ὁ

— τίτλος ἱερωμένου Μουσουλμάνου, μέγας ἱεροδικαστής.

μιολάς, ὁ

- μόλογο, τὸ — ἡ ὁμολογία, ὁ λόγος· τὸ ἔχουν μόλογο — τὸ ἔχουν ὡς παράδοσιν προφορικῶς μεταβιβαζομένην ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.
- μονντίρης, ὁ — ὁ διοικητικὸς ὑπάλληλος τῆς Τουρκίας, εἶδος δημάρχου μὴ αἰρετοῦ.
- Μουρούζης
- ὄνομα Φαναριωτικῆς οικογενείας, τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη ἀνῆλθον εἰς ἀνώτατα ἀξιώματα· ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας.
- Μουχαμέτης, ὁ — ὁ Μωάμεθ· «Ρασούλ, Ρασούλ Μουχαμέτη» ἐπίκλησις βοθηθείας ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν προφήτην Μωάμεθ.
- Μπαρπαριά, ἡ
- μπάτης, ὁ — ἡ Β. Ἀφρική· (βλ. καὶ Βαρβαρέζοι).
- μπεζερίζω
- ὁ ἀπὸ τῆς θαλάσσης πνέων ἄνεμος.
- μπουγαρίνι, τὸ
- Μπουρζουίνια, ἡ
- (λ. τουρκ.), κοπιάζω, ἀποκάμνω, αισθάνομαι κόρον.
- κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ λασμος.
- ἡ Βουργουνδία· ἄλλοτε δουκάτον, σήμερον δὲ περιουχὴ τῆς Γαλλίας.
- μυλόρδος, ὁ — ὁ λόρδος, (ἐννοεῖται ὁ λόρδος Θωμᾶς Ἐλγιν), ὁ συλήσας μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1800-1811 πολυαριθμους καὶ ἀνυπολογίστου ἀξίας ἀρχαιοτήτας ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως μνημείων (Ἐλγίνοια μάρμαρα), ἀποκεκμηνας νῦν ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσεῖῳ.
- μῶμος, ὁ — 1) ὡς προσηγορικὸν - ἡ μομφή, τὸ σκῶμμα· ἀνθρώπος φιλοκατήγορος, χλευαστής, 2) ὡς κύριον ὄνομα - ὁ Θεὸς τῆς χλευῆς· ἐν δὲ τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ - τὸ πνεῦμα τοῦ πονηροῦ, ὁ χλευάζων πειρασμός.

N

- Ναδίω, τὸ — (λέξις ἀραβικῆ), τὸ ἀντικύρφυον σημεῖον τοῦ ὀρίζοντος, ἀντίθετον τοῦ Zenith· μεταφ.-τὸ ἔσχατον σημεῖον καταπτώσεως, παρακμῆς.
- νά 'το
- νέος — νά ἤτο (ν).
- ἀνέος κατέκειτο καλὸς — δηλ. ὁ Διόνυσος, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει μορφὴν ὠραίου νεανίου, ἵνα μὴ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῶν ναυτῶν.
- Νίκαια, ἡ — πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Βιθυνίᾳ, ἥτις μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας (1204-1267).
- ἀρχαῖον Γερμανικὸν ἔπος, τοῦ IB' περίπου μ.Χ. αἰῶνος.
- ὁ ἀδιάβροχος ἐπενδύτης τῶν ναυτικῶν.
- Νιμπελοῦγκεν
- νιτζεράδα, ἡ — (ἀντονομασία διὰ περιφράσεως), ὁ Μωῦσῆς.
- νομοθέτης τοῦ Ἰσραὴλ
- δίκσιμος Γάλλος ζωγράφος (1798-1863). Ἔργα του με ἑλλην. θέματα· ἡ ἄλωσις τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, αἱ σφαγαὶ τῆς Χίου, ἡ Ἑλλάς πενθοῦσα

ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Μεσολογγίου κ.λ.π.
 ντηροῦμαι (ἀντηροῦμαι) — φοβοῦμαι, συστέλλομαι, διστάζω.
 νύλακας, ὁ — εἶδος φυτοῦ.

Ξ

ξάζω — ἀξίζω, ἔχω ἀξίαν.
 ξαργιτοῦ — ἐπίτηδες.
 ξηοῦμαι — ἐξηγοῦμαι, ἀφηγοῦμαι.
 ξόμπλι, τὸ — τὸ παράδειγμα, τὸ σχέδιον, τὸ κέντημα.
 Ξυλότορτα, ἡ — πύλη τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τὰς Βλαχέρνας.
 ξωμένοω — μένω ἐξω, εἰς τὸ ὕπαιθρον.
 ξώφαρσα — ἐπιπολαίως, ξώπετσα, (ἐπὶ τραύματος).

Ο

ὀβορός, ὁ — ἡ αὐλή, τὸ προαίλιον.
 ὀγιάντα ἢ γιάντα — διατί.
 ὀθόνιον, τὸ — μικρὸν ὕφασμα, τὸ βραχὺ ἔνδυμα, (τὸ σάβανο).
 οἶονεϊ — ὡσάν.
 Ὁκτώηχος ἢ Παρακλητική, ἡ — λειτουργικὸν βιβλίον περιλαμβάνον παρακλητικούς κανόνας καὶ ὕμνους πρὸς τὸν Χριστόν, τὴν Θεοτόκον καὶ ἄλλους ἁγίους, ψαλλομένους κατὰ τοὺς ὀκτὼ ἤχους τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς.
 ὀκλᾶς — ὀγκῶδες φορτηγὸν πλοῖον τῶν ἀρχαίων.
 ὁ λόγον του — (λέγεται καὶ εἰλόγου του ἢ τοῦ λόγου του), ἐκεῖνος.
 ὁμολογίμ — ὁμολογουμένως, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν.
 ὄνοι νομάδες — ὄνοι τῶν νομαδικῶν φυλῶν.
 ὀποῖον: τὸν ὀποῖον ἔχετε — τὸν ζῆλον τὸν ὀποῖον ἔχετε.—Καὶ κατωτέρω: περὶ δὲ τῆς ὀποίας ζητεῖτε εἰκόνας=περὶ δὲ τῆς εἰκόνας, τὴν ὀποῖαν ζητεῖτε (παλαιότερα χρῆσις τῆς ἀναφορ. ἀντων. προτασσομένης τοῦ ὀνόματος, εἰς ὃ ἀναφέρεται, συνήθης παρὰ Κοραῆ).
 ὀρδινιάζω — διατάσσω, τακτοποιῶ, διευθετῶ.
 ὀρμάνια, τὰ — (λέξις τουρκικῆ), δάση πυκνά, λόγγος, ρουμάνια.
 ὄρnis, ὁ — πτηνόν, ἕρνεον.
 Ὁσμανλῆς, ὁ — ὁ Ὁθωμανός, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὁσμάν, ἱδρυτοῦ τοῦ Ὁθωμανικοῦ κράτους (13ος - 14ος αἰών).
 Ὁσσιάνος, — Σκῶτος ποιητῆς τοῦ Γ' μ.Χ. αἰῶνος.
 Οὐεστμίνστερ, τὸ — τὸ περίφημον ἀββατεῖον τοῦ Λονδίνου, ὅπου ἐνταφιάζονται οἱ διάσημοι Ἀγγλοὶ.
 οὐλεμάς, ὁ — (λέξις ἀραβικῆ), μουσουλμάνος Θεολόγος, γνώστης τοῦ ἱεροῦ νόμου.
 Οὐρκοναρτ, ὁ — Ἀγγλος περιηγητής.

- οὐτοπιστικῶς — μὴ δυνάμενος νὰ πραγματοποιηθῆ, εἰς τὴν οὐτοπιαν ἀνήκων.
- ”Οφφμαν Χάνς — διάσημος Γερμανὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεύς, (1848 — 1909).
- ὀφ(φ)ικιάλος, ὁ — ἐπίσημος ἀξιωματοῦχος, (ἐκ τοῦ λατ. officialis).
- ὀφ(φ)ίκιον, τὸ — τὸ ἀξίωμα, (ἐκ τοῦ λατ. officium).
- ὄψη, ἡ — (κατὰ συνεκδοχὴν), τὸ βλέμμα.
- Π**
- πάγκος, ὁ — βράχος ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὕφαλος.
- παιδεύομαι — τιμωροῦμαι.
- παιδομή, ἡ — ἡ τιμωρία, ἡ βάσανος, ἡ ταλαιπωρία.
- παλάγκο, τὸ — εἶδος τροχαλίας.
- Παλεστρίνι, ὁ — σπουδαῖος Ἰταλὸς συνθέτης πολυφωνικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς (1525-1594).
- παμπούλλιν, τὸ — ὁ λόφος.
- παμφαῖς — ὀλοφώτεινος.
- παρακοιμώμενος — ἀνώτατον βυζαντινὸν ἀξίωμα. Ὁ παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης ἦτο βασιλικὸς σφραγισφύλαξ, ὁ δὲ παρακοιμώμενος τοῦ κοιτῶνος ἦτο ἀρχηγὸς τῶν βασιλικῶν σωματοφυλάκων.
- παραμανίζω — θυμῶνω.
- παραζιγανεύω — ἀδικῶ, ἀπατῶ.
- παρεστήσατο — ἐστήσατο παρ’ ἐαυτῶ, προσέλαβε, ἐκυρίευσε.
- Παροπαμισάοι, οἱ — λαὸς Ἰνδικὸς παρὰ τὰς ὑπαιρέας τοῦ Παροπαμίσου ὄρους, μεταξύ Δραγγιανῆς καὶ Βακτριανῆς.
- πάσκαγε (ἰδιωματ. παρατατικὸς τοῦ πασκίζω), προσπαθῶ.
- Πατάβιον, τὸ — Πάντοβα, Παδούη, πόλις τῆς Β. Ἰταλίας, μέγα ἐλληνικὸν πνευματικὸν κέντρον ἐπὶ Τουρκοκρατίας.
- παταράτσο, τὸ — παχὺ στερεὸν σχοινίον τῶν ἰστίων τοῦ πλοίου.
- πατριασμένος — ὁ ἄστοργος πατήρ.
- πατριοῖας, ὁ — ὁ φονεὺς τοῦ πατρὸς του.
- πειράσας — (μετοχὴ ἀορ. τοῦ πειράω-ᾶ, ἐπιχειρῶ), ἀν καὶ ἐδοκίμασε.
- πελ(λ)εγθίνος, ὁ — ξένος ὄδοιπóρος, προσκυνητῆς· μεταφ. ὁ Σταυροφόρος.
- περευλογημένον — ὑπερευλογημένον.
- περιναυγάζομαι — περιβάλλομαι ὑπὸ φωτός, φωτίζομαι ὅλος.
- Περίπατος, ὁ — ὁ Ἀριστοτέλης ἐδίδασκε περιπατῶν εἰς τὰ περίστωα τοῦ Λυκείου, ὅθεν καὶ ἡ σχολὴ του Περιπατητικῆ.
- περτίκια, τὰ — τὰ περδίκια.
- πέτρα, ἡ — χωρὶς σκάφανδρον, ἀλλὰ μὲ λίθον βαρύν, διὰ νὰ γίνετα εὐκολωτέρα ἢ κατάδυσσις.
- Πετράκης Λιονόσιος — ἡγούμενος τῆς ἐν Ἀθήναις μονῆς Πετράκη, ὁ ὁποῖος προσέφερε πολλὰς ἐθνικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν πόλιν του.

- πετριτής, ὁ
Πηγή, ἡ
- Πιερίδες, αἱ
πιούμα, ἡ
πλατόνι, τὸ
πλέα
- πλευτικά, τὰ
πλουμί, τὸ
πνέξη (νά)
ποντομέδων, ὁ
Πόου Ἔδγαρ
ποταπή
πότνια
ποτόκι, τὸ
- ποηγί, τὸ
πουζυάζω
πονμπάρτα, ἡ
- πραγματεύομαι
πρατάρης, ὁ
πρεπά, τὰ
πρεπιά, ἡ
πρίκα, ἡ
πρίχου
πρόθεσις, ἡ
- προκαθίσας
- προκαταβάλλομαι
προμαχώνιον, τὸ
προνομή, ἡ
πρόσλημμα, τὸ
πρότονος, ὁ (ἡ)
- προτοσοκούταλα, τὰ
πρυνανεύω
πρωτοβεστιάριος, ὁ
πύργος, ὁ
- κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ πρὸ αὐτῆς.
— εἶδος ἰέρακος.
— τοποθεσία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ὁ ναὸς Ζωο-
δόχος Πηγῆ, (νῦν Μπαλουκλί).
— αἱ Μοῦσαι, ὡς γεννηθεῖσαι ἐν Πιερίᾳ· (Ἡσίοδος).
— στολίδι τοῦ γυναικείου καπέλου.
— τὸ ἐλάφι.
— πλέον.
— τὰ πλεούμενα, τὰ πλοῖα.
— τὸ στολίδι.
— νὰ πνεύσῃ.
— ὁ κύριος τῆς θαλάσσης.
— διάσημος Ἀμερικανὸς ποιητῆς (1809-1849).
— ὅποια τις, τί λογῆς.
— τιμία, σεβαστή.
— τὸ μεγάλο αὐλάκι (ρεῦμα), διὰ τοῦ ὁποίου χύνονται καὶ
ἀπομακρύνονται τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς.
— τὸ βαλλάντιον, τὸ κομπόδεμα, τὸ ἀποταμίευμα.
— ἀποζυγιάζω, κλίνω.
— ἡ μομπάρδα, ὄμιλος βάλλων λιθίνας σφαίρας—τὸ πολε-
μικὸν πλοῖον τὸ ἐφωδιασμένον μὲ τοιαῦτα λιθοβόλα.
— ἐμπορεύομαι.
— ὁ βόσκων πρόβατα.
— τὰ πρέποντα, τὰ ἀρμόζοντα.
— τὸ πρέπον, τὸ ἀρμόζον, ἡ εὐπρέπεια.
— ἡ πίκρα.
— προτοῦ.
— τὸ μέρος ἐνθα προτίθενται ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, τὰ ὅποια
χρησιμοποιοῦνται εἰς τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαρι-
στίας.
— (μετοχ. ἀορ. τοῦ προκαθίζω), προκαθεζομαι, στρατοπε-
δεῦω ἔμπροσθεν τόπου τινός, πολιορκῶ.
— προεξαποστέλλω.
— μικρὸς προμαχών, χαράκωμα.
— ὁ ἐπισιτισμὸς τοῦ στρατοῦ ἐκ χώρας ἐχθρικῆς.
— τὸ προσληφθέν.
— ἰσχυρὸν ἐξάρτιον τεταμένον ἐξ ἐκάστου ἴστοῦ λοξῶς
πρὸς τὴν πρῶραν, (κοινῶς στάντζος).
— τὰ ἐπιτραπέζια σκευή, μαχαιροπύρουνα.
— ἐδῶ: προνοῶ, προπαρασκευάζω.
— αὐλικὸς ἀξιωματοῦχος τῶν Βυζαντινῶν, ἔχων τὴν ἐπι-
στασίαν τῆς αὐτοκρατορικῆς ἱματιοθήκης.
— ὁ πύργος.

Πύρρα, ἡ
πυρρίχιος, ὁ
πυρρίχι, ἡ

- ἡ σύζυγος τοῦ Δευκαλίωνος.
- ἐνόπλιος χορὸς τῶν ἀρχαίων, ὀρχούμενος ὑπὸ μαχητῶν μαχομένων κατὰ φανταστικῶν ἀντιπάλων.

P

ραϊδιά, τὰ
ῥοδινιασμένο
ρεαλιστικὸς

- ἀπότομοι βράχοι, φαράγγια· (βλ. καὶ λ. ἀπορρώξ).
- βλέπε ὀρδινιάζω.
- ὁ ἔχων τὸν χαρακτήρα ἢ τὴν ιδιότητα τοῦ ρεαλισμοῦ, δηλ. τῆς πραγματοκρατίας ἐν τῇ τέχνῃ, κατὰ τὴν ὁποίαν παρίστανται τὰ πράγματα ὕπως ἀκριβῶς ἔχουν.

Ρέμπραντ

- διάσημος Ὁλλανδὸς ζωγράφος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς τέχνης τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ πρόκλησις ζωηρᾶς ἐντυπώσεως ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῆς φωτοσκιάσεως.

Ρενὰν Ἐρνέστος

- διάσημος Γάλλος συγγραφεὺς καὶ φιλόσοφος, ἐπισκεφθεὶς τὰς Ἀθήνας καὶ συνθέσας προσευχὴν εἰς τὴν Ἀθηναῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως (1823-1892).

ρῆσος, ὁ
ρίβκω
ριζιμιό
ρίζου
ρικνόω - ᾧ
ρόγα, ἡ

- τὸ ζῶον λύγξ τῆς οἰκογενείας τῶν αἰλουροειδῶν.
- ρίχνω.
- (ἐνν. λιθάρι), στερεός, ἀκλόνητος βράχος.
- ὀρίζουν.

ρογεῖω
ροδαμισμένος
Ρουβενς Πέτρος-Παῦλος
Ρουζῆ ντέ Λιλ

- ζαράνω, κυρτώνω.
- ὁ μισθὸς τοῦ μισθοφόρου στρατιώτου (ρογατόρου), ἀμοιβή.
- στρατολογῶ μισθοφόρους.
- γεμᾶτος ἀπὸ χλοερῶς ἀνθισμένους θάμνους.
- μέγας Φλαμανδὸς ζωγράφος (1577-1640).
- Γάλλος ἀξιωματικὸς, ὁ ὁποῖος συνέθεσε τὸν ὕμνον τῆς Μασσαλιώτιδος (1760-1836).

ρουπάκι, τὸ
ρουχνρίζω, ρουχνίζω

- εἶδος ὑψηλῆς καὶ ἀκαμαίας δρυός.
- μουγκρίζω, ρουθουνίζω - ἐκφυσῶ διὰ τῶν ρωθῶνων ἢ-χηρῶς· (βλ. καὶ λ. φρύαγμα).

ρουχούνια, τὰ
ρύπος, ὁ
ρυτήρ (- ἤρος), ὁ

- τὰ ρουθούνια.
- ἡ ἀκαθαρσία, τὸ μόλυσμα.
- τὰ ἤνια, τὰ γκέμια· τρέχω ἀπὸ ρυτήρος=τρέχω ἀκράτητος, στὰ τέσσαρα.

Ρωμαῖοι

- 1) οἱ πολῖται τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, 2) οἱ πολῖται τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, 3) οἱ χριστιανοὶ ὑπόδουλοι τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ εἰδικώτερον οἱ Ἑλληνες (κοινῶς Ρωμίοι).

ρωπογραφία, ἡ

- τὸ ζωγραφεῖν μικρὰ ἀντικείμενα ἐκ τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς, καρπούς, θάμνους κλπ. (ρᾶπος=πράγμα εὐτελές).

ρωσθέντες

- (μτχ. παθ. ἀορ. τοῦ ρώννυμαι), ἐνισχυθέντες, ἐνδυναμω-

θέντες.

ρωσας

— ή ισχύς, ή δύναμις.

Σ

- σακέσπαλος — ό άλλων, ό χειριζόμενος τήν άσπίδα, ό πολεμικός.
 σάκος, ό — τό αντίστοιχον του φαλονίου άμφιον του 'Αρχιερέως.
 Σάλευτη, ή — τό άκρωτήριο 'Ακτιον.
 Σαούλ — ό πρώτος βασιλεύς του 'Ισραήλ.
 Σειρήνες, αι — τέρατα της έλληνικής μυθολογίας, συγγενείς προς τας 'Αρπυίας, εικονιζόμεναι υπό μορφήν πτηνών με κεφαλήν γυναικός. Αύται κατόικουν παρά τας 'Ιταλικάς άκτάς, εις τήν είσοδον του πορθμού της Σικελίας, και διά της μελωδικής των φωνής έμάγευον τους θαλασσοπόρους τους προσεγγίζοντας προς αυτάς, τους έφόνευον και τους έτρωγον.
 Σελλαίς, ή — τό αρχαίον όνομα της περιφερείας του Σουλίου.
 σενιάρω — σκοπεύω.
 σεπέτι, τό — τό κασελάκι.
 σερμαγιά, ή — τό πρώτον άπαραίτητον κεφάλαιον εις μίαν έπιχείρησιν.
 σιγγέλιον ή σιγγίλιον, τό — πατριαρχικόν συνοδικόν γράμμα με κρεμαστήν μολυβδίνην βούλλα.
 σιγουρότης, ή — ή ασφάλεια.
 σιέχης, (σειχης), ό — (λ. τουρκική) αρχηγός πατριας, ήγούμενος Μουσουλμανικού ήσυχαστηρίου (=τεκέ· βλ. λέξιν).
 σίμαλ(λ)ένα — σιμιγδαλένια.
 Σιναίται, οί — οί μοναχοί οί έξαρτώμενοι εκ της μονής του Σινά της 'Αραβίας.
 σιμάλες — στρέμματα.
 Σκαναβής — όνομα οικογενείας της Χίου, της οποίας μέλη διεκρίθησαν κατά τον ΙΗ' αιώνα.
 σκαντζάρι ή βάρδια — άλλάζει ή βάρδια (= ή φρουρά).
 σκιπέττο — όπλον μεσαιωνικόν.
 Σκλαβηνοί — και Σκλαβήνοι, Σκλαβούνοι και Σκλάβοι: όνομα των Σλάβων παρά Βυζαντινοίς.
 Σκόδρα, ή — πόλις της 'Αλβανίας παρά την Ν.Α. όχθην όμωνόμου λίμνης, άλλοτε πρωτεύουσα αυτης· (τό Σκούταρι).
 Σκοδριανός, ό — ό κάτοικος της Σκόδρας, κατά συνεκδοχήν ό 'Αλβανός.
 σκολιός — κυρτός, στραβοκαμωμένος, μεταφ. άδικος, άσαφής.
 Σκοπός, ό — λόφος κατά τά Α. της Ζακύνθου, εις τας ύπωρειάς του όπου εύρίσκετο έπαυλις, όπου συνείθιζε να παραμένη ό Σολωμός.
 σκούνα, ή — διστηλον ίστιοφόρον με τετράγωνα ίστία.
 σκουτάρι, τό — (λέξις λατ. scutum), ή άσπίς.
 σκουτι, τό — (εκ του αρχ. σκῦτος), μάλλινον χονδρόν ύφασμα· εις

- σκύλλος λαόν κ' αἱ τρέχει— ἐπὶ τῆς ράχεώς του σκύλος ἠμπορεῖ νὰ κυνηγήσῃ λαγόν,
 Σλαβονικὸν Χρονικὸν — χρονικὸν σλαβικῆς προελεύσεως, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξιστο-
 ροῦνται τὰ γεγονότα τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινου-
 πόλεως· τοῦτο εὑρέθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος.
 σμηῆρος καπνοῦ — πικνὴ μᾶζα ἀνερχομένου καπνοῦ, ὄρηγτικὸς καπνός.
 σμηῆλαξ, ὁ — φυτόν, κοινῶς ἀρκουδοῦβατον.
 σοβῶ τὸ ποίμνιον — βᾶλλο εἰς κίνησιν τὸ ποίμνιον, τρομάζω τὸ ποίμνιον διὰ
 φωνῶν, προτρέπω τὸ ποίμνιον.
 σουρτουόκης, ὁ — ὁ κακῆς ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως καὶ ἀκολούθως, ὁ κα-
 κῆς ἐν γένει παραστάσεως, (λέξ. τουρκικῆ).
 Σούτσος — ἐπιφανῆς οἰκογένεια Φαναριωτῶν, καταγομένη ἐξ Ἡπεί-
 ρου· ἐδῶ πρόκειται περὶ τοῦ Μιχαῆλ Σούτσου διατελέ-
 σαντος ἐπανειλημμένως ἡγεμόμος τῆς Μολδοβλαχίας.
 σπιτάλι, τὸ — νοσοκομεῖον, (λ. ἰταλ.).
 σπουδάζω — καταβᾶλλω προσπάθειαν.
 Σταμάτα, ἡ — χωρίον τῆς Ἀττικῆς παρὰ τὸ Πεντελικόν (23 χιλ. ἐξ
 Ἀθηνῶν).
 στεαρίνη, ἡ — (καὶ στεατίνη), οὐσία ἐξ ἧς κατασκευάζονται κηρία,
 λαμβανομένη ἀπὸ τὸ στέαρ (γεν. στέατος), δηλ. τὸ ξύγκρι.
 στέμφυλα, τὰ — τὸ στερεόν ὑπόλειμμα τῶν σταφυλῶν, τὸ ἀπομένον μετὰ
 τὴν ἐκθλιψίν των πρὸς ἐξαγωγήν τοῦ γλεύκους (κοινῶς:
 τσίπουρα).
 στεφάνι, τὸ — βραχύδης ἀπότομος κορυφογραμμῆ, ἀκρόρεια· βραχώ-
 δης θοικῆς, (βλ. λέξιν).
 στιχάριον, τὸ — ὁ ποδήρης καὶ χειριδωτὸς χιτῶν, ἐσώτατον ἄμφιον τῶν
 κληρικῶν λειτουργοῦντων.
 — ἡ στοιβάς, ὁ σωρός.
 — ἡ στοίβα, ὁ σωρός.
 — τὸ στόλισμα.
 — οἱ κάτοικοι τῆς Συβάρειος τῆς Κάτω Ἰταλίας, διάγον-
 τες παροικιωδῶς πολυτελεῖ βίον μεταφ. πάντες οἱ ζῶν-
 τες βίον μεγάλων ἀπολαύσεων.
 — ἐπιτρέπω (παρὰ Κοραῆ).
 — ἱερεὺς ἐκ Σερρῶν, γνωστὸς ὡς παπα-Συναδινός, ὁ ὁποῖος
 ἔγραψε τὸ «Χρονικὸν τῶν Σερρῶν», ἀναφερόμενον εἰς
 τὴν ἀπὸ τοῦ 1598 μέχρι τοῦ 1642 ἱστορίαν τῆς πόλεως,
 καθὼς καὶ «Θρήνον» διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων. πόλεως·
 τὸ Χρονικὸν μετὰ τοῦ Θρήνου ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Π.
 Πέννα (1938) κατὰ πιστὴν ἀντιγραφὴν ἐκ χειρογρά-
 φου εὑρισκομένου εἰς τὸ «Ἅγιον Ὄρος». — ἡ Συρία (Διγενῆς).
 — θωπευτικά.

Σύρα, ἡ
 συρογολιστὰ

- σφαίρεις — σφάλλεσαι, άπατᾶσαι.
 Σχολαστική Φιλοσοφία — ἡ άναπτυχθεΐσα κατά τόν Μεσαίωνα εΐς τήν Δύσιν εΐς μοναστηριακᾶς καΐ έπισκοπικᾶς σχολᾶς.
 (καΐ Θεολογία)
 σωταρχίζω — εΐσάγω εΐς πόλιν ἢ φρούριον τροφᾶς ἢ ἄλλα εφόδια (κατά παραφθοράν εκ τοῦ άρχ. σιταρκῶ).

T

- τάβλα, ἡ — (λατ. tabula), τὸ τραπέζι.
 ταγή, ἡ — ἡ τροφή κατ' άρχᾶς ἡ τεταγμένη μερίς τροφίμων δια τὸ σιτηρέσιον τοῦ στρατιώτου ἢ τοῦ ἵππου.
 τάνα (τοῦ τανύω)
 τανύω — άπλωσε (εΐς τήν κοζούλλα σου = εΐς τήν μέσσην σου).
 ταξίδι(ν) τὸ — άπλώνω, τεντώνω.
 τ' άπάρου μου — έδῶ : ἡ εκστρατεία.
 τάρκα — τοῦ ἵππου μου, (πρβλ. ἱππάριον)· βλ. καΐ λέξιν φτερ-
 νιστηρκάν.
 ταρχα — (εκ τοῦ προβηγγ. targa), εΐδος άσπίδος λίαν έπιμήκουσ, ὥστε νά καλύπτῃ ὀλόκληρον τὸ σῶμα.
 ταρχιά — αὔριο, αὔριο τὸ πρωΐ.
 ταρχαρίζω — τραγουδῶ χορεύων τὸ παιδί εΐς τὰς χεΐράς μου.
 τεκές, ὁ — ἡσυχαστήριον, άσκητήριον Μουσουλμάνων δερβισῶν.
 τελμπεντέρης — ἡ ντερμπεντέρης, ἀλήτης· (λ. τουρκ. derbeder).
 τέμενος, τὸ — τὸ ἱερὸν ἱδρυμα, ὁ ναός.
 τέρας, τὸ — τὸ θαῦμα, τὸ θαυμάσιον πράγμα.
 Τερχιόρη, ἡ — μούσα, προστάτις τῶν χορικῶν φσμάτων καΐ τῆς ὀρχη-
 στικῆς.
 τές — (αΐτ. πληθ. τοῦ θηλ. άρθρου), τίς, τὰς.
 Τεύτονες, οἱ — οἱ Γερμανοί.
 τζάγρα, ἡ — βλέπε κατωτέρω λέξιν τζαγράφτορας.
 τζαγράφτορας, ὁ — ὁ ἔχων τζάγραν = μεσαιωνικὸν ὕπλον ἀποτελούμενον εκ τῶξου με σωλήνα ἄνωθεν, ὅπου έτίθετο τὸ βέλος.
 τζουράλι (τὸ)
 Τιμολέων — μυστικῆ καταγγελία, κατάδοσις· (λέξ. τουρκικῆ).
 — έπιφανῆς Κορίνθιος, ὅστις άκαταπαύστως πολεμῶν καΐ δραστηριῶς ενεργῶν ἐπὶ 8 ἔτη (345 - 337 π.Χ.) ἀπη-
 λευθέρωσε τήν Σικελίαν ἀπὸ τοὺς τυράννους καΐ ἀπὸ τοὺς Καρχηδονίους.
 τινᾶς — τίς, κάποιος.
 τὸδ — τὸν (Κύπρος).
 Τολέδο, Τόλητον, τὸ — πόλις τῆς Ἰσπανίας, ὅπου εἰργάσθη ὁ Θεοτοκόπουλος.
 'τον — ἦτο(ν).
 τοπάζι, τὸ — εΐδος πολυτίμου λίθου, χρώματος συνήθως κιτρίνου.
 τ(τ)ολλουζιά, ἡ — ὁ ἦχος τοῦ κτυπήματος τοῦ ροπάλου.
 τριβόλος, ὁ — ζιζάνιον τῶν ἀγρῶν.
 τριπουτσέτο, τὸ — πετροβόλος μηχανῆ.

- τρόπις (-ίδος και -εως) — τὸ κατώτατον μέρος τοῦ πλοίου, κοινῶς καρίνα.
 τροφή, ἡ — ὁ μαλθακὸς καὶ ἀπολαυστικὸς βίος, ἡ καλοπέρασι.
 Τσαμπάνια, ἡ — ἡ Καμπανία.
 τσιπ(π)α, ἡ — εἶδος πλατείας σκαπάνης.
 τσαπράζια, τὰ — ἀργυρᾶ κοσμήματα φερόμενα σταυροειδῶς ἐπὶ τοῦ στή-
 θους εἰς ἐθνικὰς ἐνδυμασίας, ἰδίως τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλ-
 λάδος.
 τύμπανον, τὸ — ἐδῶ : τὸ ξύλινον τοίχιωμα.
 τυφλὸς ποιητῆς — ἐννοεῖται ὁ Ὀμηρος.
 τυχαίνει — ἀρμόζει, εἶναι πρέπον.
 τῶσε — τούς.

Υ

- ὕαλοφός, ὁ — ὁ ὕαλουργός, ὁ ὕαλοπῶλῆς.
 ὕδρα, ἡ — μυθολογικὸς ἑπτακέφαλος ὄφις, ζῶν εἰς τὴν λίμνην Λέρ-
 νην· ὕσakis ἀπεκόπτετο κεφαλὴ τις αὐτῆς, ἐφύετο ἀ-
 μέσως εἰς τὴν θέσιν τῆς ἄλλῃ.
 ὕετός, ὁ — ἡ βροχὴ (ὕει - βρέχει).
 ὑπερβολῆ — καθ' ὑπερβολὴν.
 ὑπόμνημα, τὸ — ἡ ὑπόμνησις, ἡ διατήρησις ἐν τῇ μνήμῃ γεγονότος τινός.
 ὑπόπτωσις, ἡ — ἡ ὑποταγή.
 ὑποργός, ὁ — ὁ ὑπάλληλος, ὁ ὑπῆρέτης, ὁ ἐργάτης (παρὰ Κοραῆ).
 ὑπομόνω — ὀρκίζομαι.
 ὕφαλα ἄκρα τοῦ πλοίου — τὰ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης βυθιζόμενα ἄκρα
 τῆς τρώπιδος τοῦ πλοίου.

Φ

- φάλα, ἡ — καμπυλωτόν, κεκαμμένον ξύλον, δορυδρέπανον.
 φανῆν — συγκεκομμένος τύπος τοῦ ἀπαρεμφ. φανῆναι· ἤθελε φα-
 νῆν· δυνητικὴ ἐγκλισίς (συνήθης παρὰ Κοραῆ).
 Φειδίας — ὁ περιφανέστατος γλύπτης τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος, ἐκ τῶν
 κυριωτέρων συνεργατῶν τοῦ Περικλέους εἰς τὴν ἀνε-
 γερσιν τῶν ἱερῶν τῆς Ἀκροπόλεως.
 φαίλιον (ἢ φελόνι) — ἄμφιον τῶν πρεσβυτέρων (ἄλλοτε καὶ τῶν ἐπισκόπων)
 ἄνευ χειρῶν καὶ ἐν εἴδει μανδύου.
 Φθινοπωρινὰ φύλλα — τίτλος ποιητικῆς συλλογῆς τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ.
 Φιλισταῖοι, οἱ — λαὸς ἁρίας καταγωγῆς ἐν τῇ Ν.Δ. Συρίᾳ, πολέμιος τῶν
 Ἰουδαίων.
 φιομάνιον, τὸ — τὸ σουλτανικὸν διάταγμα.
 φλάμ(μ)ουλον, τὸ — ἡ σημαία (ἐκ τοῦ λατ. flammulum).
 φλαμ(μ)ουρ(ι)άφ(ι)ος, ὁ — ὁ φέρων τὸ φλάμ(π)ουρο, ὁ σημαιοφόρος.
 φλοκάτη, ἡ — (λ. ἰταλ.), παχὺ ἐπανωφόριον τῶν ποιμένων καὶ τῶν
 χωρικῶν (κάπα).

φολιδοειδῶς φοίνικες, οἶ	— ἐν εἴδει φολίδων, λεπίων. — ὁ μυθολογικὸς φοῖνιξ, ἱερὸν πτηνὸν τῶν Αἰγυπτίων, τὸ ὁποῖον προσεγγίζοντος τοῦ θανάτου ἤναπτε πυρὰν καὶ ριπτόμενον εἰς αὐτὴν ἐκαίετο, ἀλλ' ἐκ τῆς τέφρας του ἀνεγεννᾶτο· σύμβολον τῆς ἀνανεώσεως.
φουῶνται	— φοβουῦνται.
φοράδες, οἶ	— οἶ φοράδες (φορβάδες).
φουρντουλοῦσε	— φουρντουλάω ἢ φλουτουράω = περυγίζω.
φουσ(σ)ατεύω	— ἐκστρατεύω.
φουσ(σ)άτωρ, τὸ	— (λ. λατιν.), ὁ στρατός· μεταφ. φουσ(σ)άτα = ὁμάδες, ὁμίλοι, πλῆθος.
φράξος, ὁ	— τὸ δένδρον μελία, φλαμουριά.
φράγμα, τὸ	— τὸ ἰσχυρὸν φύσημα τῶν μυκτῆρων τοῦ ἵππου· μεταφ. ἢ ἀλαζονεία· (ἀρχ. ρ. φρυάττομαι, κοινῶς φρουμάζω).
φρύγιον	— ἄγριον καὶ ζωηρὸν μουσικὸν μέλος ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν Φρυγῶν.
φτακοίλι, τὸ	— εἶδος ἀμπέλου.
φτελιά, ἡ	— τὸ δένδρον πτελέα.
φτέρη, ἡ	— τὸ φυτὸν πτέρις, παλυτελὲς καὶ κοσμητικόν.
φτερινιστηρικὰν τ' ἀπά- ρου μου	— ἐπτέρνισα τὸν ἵππον μου· κατὰ λέξιν : (ἔδωσα) φτερι- στηριά στὸ ἄτι μου.
φυγός, ὁ	— ὁ τρεπόμενος εἰς φυγὴν, ὁ φεύγων, (ὁ τρέσας).
φυλακή, ἡ	— ἡ φρουρήσις (παρὰ Κοραῆ).
φύραμα, τὸ	— τὸ ζυμάρι καὶ πᾶσα συσκευασία ἐν εἴδει ζύμης· μεταφ. ποιότης ἀνθρώπων (συνήθως κατωτέρα).

X

χάλαρα, τὰ	— βράχοι κοιμμένοι, χαλασμένοι.
χάμνω	— ἀφήνω.
χαράκι, τὸ	— ὁ βράχος.
χάραξ - ακος, ὁ	— τὸ χαράκιωμα, τὸ πρόχωμα· ἐδῶ: στρατόπεδον.
χαφές, ὁ	— μουσικὸν ὄργανον ἀστυνομίας, καταδότης· (λ. τουρκ.).
χιχινίζω	— χρεμετίζω.
χουσμέτι, τὸ	— ὑπηρεσία (λέξις τουρκικῆ).
χρηζω	— ὑπολογίζω (Διγενής).
χριστός	— ὁ χρисμένος μὲ τὸ ἅγιον μύρον.
χρυσωμένα	— χρυσομένα.
Χρυσία, ἡ, ἡ	— ἡ λεγομένη καὶ Χρυσῆ Πύλη τῶν τειχῶν τῆς Κων- σταντινουπόλεως, κειμένη κατὰ τὸ Ν.Δ. ἄκρον αὐτῆς, διὰ τῆς ὁποίας εἰσέρχοντο οἱ θριαμβεύοντες αὐτοκράτορες.
Χρυσόπορτα, ἡ	
χουσιά, ἡ	— ἡ ἐνέδρα.

Ψ

Ψυχικό, τὸ — συνοικισμὸς τῶν Ἀθηνῶν, πέντε χιλιόμετρα ἀπέχων ἀπ' αὐτῶν.

Ω

ᾠρολόγιον — λειτουργικὸν βιβλίον, περιέχον τὴν Ἀκολουθίαν τῶν ᾠρῶν (α', γ', στ', θ'.) ὡς καὶ τὰς Ἀκολουθίας τοῦ Μεσονυκτικοῦ, Ὁρθρου, Ἑσπερινοῦ κ.ἄ.

ὠρόμαι — οὐρλιάζω, θρηγῶ.

ᾠτσαι — ὡς καί, ἀκόμη καί.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΑΙΤΩΛΟΣ ΚΟΣΜΑΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1714 εἰς τὸ Μεγάλο Δένδρον τῆς Αἰτωλίας καὶ ἐδολοφονήθη τὸ 1779 πλησίον τοῦ Βερατίου τῆς Ἀλβανίας. Ὑπῆρξε μέγας ἔθνικός καὶ θρησκευτικός κήρυξ εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος εὐρίσκοντο εἰς μεγάλην πνευματικὴν κατάπτωσιν.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΡΗΤΗΣ, Ο ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΗΣ.—'Εγεννήθη περὶ τὸ 660 εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 725. Ἐκάρη μοναχὸς εἰς Ἱεροσόλυμα. Τὸ 685 ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ προεχειρίσθη διάκονος τῆς Ἁγίας Σοφίας, κατόπιν δὲ προήχθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον Κρήτης. Διεκρίθη ὡς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ καὶ ὕμνογράφος.

ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ.—'Εγεννήθη εἰς Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1879. Ἔσπουδασε Νομικὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν καὶ διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος τῆς ἰδιαίτης πατρίδος του εἰς τὴν Ἴόνιον Βουλὴν. Μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινοβούλιον. Διεκρίθη ὡς ποιητὴς διὰ τὴν μεγάλην φαντασίαν του καὶ τὸν ἀσυγκράτητον πατριωτισμὸν του.

ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.—'Εγεννήθη εἰς Πάτρας τὸ 1845 καὶ ἀπέθανε τὸ 1876. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τοῦ ἐν Ἀθήναις φιλολογικοῦ Συλλόγου «ὁ Παρνασσός» καὶ τῶν νυκτερινῶν σχολῶν του. Ἐγραψε ποιήματα καὶ δράματα. Διακρίνεται διὰ τὴν ἀρχαίζουσαν γλῶσσάν του καὶ διὰ τὴν βαθεῖαν μελαγχολίαν του, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπεκλήθη «ὄλοφυρόμενος».

ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1848 εἰς τὴν Βιζύην τῆς Θράκης καὶ ἀπέθανε τὸ 1896 ἐν Ἀθήναις μετὰ τεταραγμένης τὰς φρένας. Διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας, λόγιος καὶ ποιητὴς.

Τὸ σημαντικώτερον τῶν ἔργων του εἶναι σειρά ὠραιοτάτων διηγημάτων, ὅπου κατοπτρίζεται ἡ πολυπαθὴς ζωὴ τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης, ὡς τὸ «Ἀμάρτημα τῆς μητρὸς μου», τὸ «Μόνον τῆς ζωῆς μου ταξίδιον» καὶ ἄλλα.

Ἐκ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τοῦ Βιζυηνοῦ σημασίαν ἔχει ἡ «περὶ τοῦ καλοῦ παρὰ Πλωτῶν» πραγματεία του.

ΒΗΛΑΡΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1771 εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἀπέθανε εἰς τὸ Ζαγόριον τὸ 1823. Ἔσπουδασεν Ἰατρικὴν εἰς τὸ Πατάβιον* τῆς Ἰταλίας, ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν ἰδιαίτην του πατρίδα ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ.

Παραλλήλως ὁμως ἠσχολήθη μὲ τὰ γράμματα καὶ θεωρεῖται ὡς εἰς ἐκ τῶν προδρόμων τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως.

ΒΙΚΕΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ.— Ἐγενήθη εἰς Σῦρον τὸ 1835. Ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1907. Ἐγραψεν ἀπομνημονεύματα, ἱστορικά καὶ φιλολογικά μελετήματα, διηγήματα καὶ πολλὰ ἔργα κατάλληλα διὰ παιδιά. Ἰδρυσεν τὸν «Σύλλογον πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων» διὰ τὴν προαγωγήν τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.— Ἐγενήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1946. Ἐδημοσίευσεν πολλὰς ἱστορικὰς μελέτας σχετικὰς μὲ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ τοὺς κατόπιν χρόνους καὶ ἄρκετὰ διηγήματα. Ἐπίσης ἐξέδωκε τὰ «Ἀπομνημονεύματα» τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη καὶ τὰ «Ἐνθυμήματα» τοῦ Κασομούλη.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ ΕΥΓΕΝΙΟΣ.— Ἐγενήθη τὸ 1716 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἀπέθανεν τὸ 1806. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, ἐπίσκοπος τῆς Χερσῶνος καὶ μέλος τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ρωσίας. Ἐπιφανὴς φιλόλογος καὶ φιλόσοφος καὶ ὁ σημαντικώτερος διδάσκαλος τοῦ Γένους πρὸ τοῦ Ἀδφμαντίου Κοραῆ. Ὑπήρξε πολυγραφώτατος.

ΒΥΡΩΝ ΛΟΡΔΟΣ (ΜΠΑΪΡΟΝ).— Διάσημος Ἄγγλος ποιητὴς καὶ ἔνθερος φιλέλλην. Ἐγενήθη εἰς Λονδίον τὸ 1788. Εἶχε ψυχὴν φλεγομένην ἀπὸ τὰ ιδεώδη τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἐνθουσιασθεὶς ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀφιέρωσεν ὅλας τὰς δυνάμεις του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς. Ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1825. Ἡποίησις του περιέχει εὐγενεῖς καὶ ὑψηλὰς ιδέας.

ΓΑΝΩΣΗΣ Β.— Διαπρεπὴς σύγχρονος γεωπόνος, γράφας πολλὰς σχετικὰς πραγματείας καὶ συντόμως ἐργασθεὶς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας ἐν Ἑλλάδι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο Β', ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (1890-1947).— Παρὰ τοῦ πατρὸς του Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Στρατηλάτου ἐκληρονόμησε τὴν εἰς τὰ στρατιωτικὰ πράγματα ἐμβριθῆ ἀσχολίαν, τὴν ἀκλόνητον ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ἔθνικὴν ἱστορίαν καὶ ἀρετὴν. Καὶ ἡ ἀείμηστος μήτηρ του Βασίλισσα Σοφία ἀπέβη εἰς αὐτὸν μεγάλη διδάσκαλος τῆς ἐν παντὶ λεπτολόγου τάξεως καὶ ἀκριβείας. Ἐξαιρετικὸν θαυμασμὸν καὶ σεβασμὸν πρέπει νὰ προξενῆ εἰς ἡμᾶς ἡ ὑπερήφανος καὶ ἡρωικὴ στάσις του κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον.

ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.— Ἐγενήθη εἰς Καλάμας τὸ 1894. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας καὶ κατόπιν εἰς Γερμανίαν. Ὑπηρέτησε διαδοχικῶς εἰς τὴν Δημοσίαν Ἐκπαιδευσιν ὡς καθηγητὴς, γυμνασιάρχης, γενικὸς ἐπιθεωρητὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Ἐδημοσίευσεν : «Ἀρι-

στοτέλους Πρώτη φιλοσοφία», «Πλάτωνος Πολιτεία», «Μελέτη τῶν Ἑλληνιστικῶν ἀνθρωπιστικῶν γραμμάτων», «Αἱ κατευθύνσεις τῆς συγχρόνου φιλοσοφίας» καὶ πολλὰς ἄλλας φιλολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς μελέτας εἰς τὸ Ἑγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν «Ἥλιος» καὶ τὸ περιοδικὸν αὐτοῦ.

ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Ἐγενήθη τὸ 1871 εἰς τὴν Σίφνον καὶ ἀπέθανε τὸ 1942. Ἔσπουδασε Φιλολογίαν. Ἐξέδωκε τὴν ποιητικὴν συλλογὴν: «Σκαρβαῖοι καὶ Τερρακόττες», μετέφρασε δὲ ἐμμέτρως τὰς τραγωδίας τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους. Τὰ ποιήματά του διακρίνονται διὰ τὸν γνήσιον λυρικὸν τόνον καὶ τὴν ἐπιμελῆ ἐπεξεργασίαν τοῦ στίχου.

ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Εἰς τῶν ἐπισημοτέρων πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐγενήθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ζ' αἰῶνος εἰς Δαμασκόν, ἡ ὁποία κατεῖχeto τότε ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἔσπουδασε Φιλοσοφίαν, Ἱστορίαν καὶ Θεολογίαν. Μεταβὰς κατὰ τὴν περίοδον τῆς εἰκονομαχίας εἰς Κωνσταντινούπολιν διεκρίθη ὡς εἰκονολάτρης. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι ἡ «Πηγὴ τῆς γνώσεως». Συνέγραψε προσέτι «Λόγους» καὶ «Ἄσματα» καὶ συνέταξε τὴν «Ὀκτώηχον», εἰς τὴν ὁποίαν περιελήφθησαν καὶ ἔργα ἄλλων ὑμογράφων.

ΔΑΦΝΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ.— Ψευδώνυμον φιλολογικὸν τοῦ Θρασυβούλου Ζωιόπουλου.

Ἐγενήθη εἰς τὸ Ἄργος τὸ 1882 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1947. Ἐξέδωκε ποιητικὰς συλλογὰς, δράματα, διηγήματα καὶ μελέτας. Ὡς λογοτέχνης ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν ἐθνικὴν λαϊκὴν παράδοσιν.

ΔΟΥΚΑΣ.— Βυζαντινὸς ἱστορικός, ἀγνώστου βαπτιστικοῦ ὀνόματος, ζήσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τόπος γεννήσεως καὶ ἀκριβῆ χρονικὰ ὄρια τοῦ βίου του ἀγνοοῦνται. Τὸ ἱστορικὸν αὐτοῦ σύγγραμμα, τοῦ ὁποίου διεσώθη ἀνεπίγραφον ἀντίγραφον ἐν παρισινῷ χειρογράφῳ, ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὰ ἔτη 1341-1462 καὶ εἶναι πηγὴ ἀξιόπιστος διὰ γεγονότα ὑποπεσόντα εἰς τὴν ἄμεσον αὐτοῦ ἀντίληψιν. Ἡ ἔκθεσις αὐτοῦ εἶναι λιτὴ, ἀλλὰ ζωηρὰ καὶ εἰς εὐληπτον γλῶσσαν.

ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ ΙΩΝ.— Ἐγενήθη τὸ 1878 καὶ ἀπέθανε τὸ 1920. Ἔσπουδασε Νομικὰ καὶ ἐχρημάτισε διπλωμάτης καὶ πολιτευτῆς. Ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ἀγνὸς ἑλληνολάτρης. Συνέγραψε πολλὰς μελέτας καὶ λογοτεχνικὰ ἔργα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ἰδας.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.— Ἐγενήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1859 καὶ ἀπέθανε τὸ 1951. Ποιητὴς καὶ λογοτέχνης πολυγραφώτατος, Ἀκαδημαϊκός. Τὰ ἔργα του διακρίνει ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ λατρεία πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν, εἰς τοὺς κόλπους τῶν ὁποίων εὕρισκε τὴν εὐδαιμονίαν.

ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ.— Έγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1736 καὶ ἀπέθανε εἰς τὴν Μόσχαν τὸ 1800. Διεκρίθη ὡς διδάσκαλος καὶ ἱεροκήρυξ. Ἀπὸ τοῦ 1779 διετέλεσεν ἀρχιεπίσκοπος Χερσῶνος καὶ ἀργότερον Σταυρουπόλεως. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι τὰ δύο Κυριακοδρόμια (Ἐρμηνεῖα τῶν καθ' ἑκάστην Κυριακὴν ἀναγιγνωσκόμενων Εὐαγγελίων καὶ Πράξεων τῶν Ἀποστόλων). Διακρίνεται διὰ τὴν ρητορικὴν του δεινότητα καὶ διὰ τὴν λογίαν παράδοσιν εἰς τὴν γλῶσσαν.

ΚΑΒΑΦΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.— Έγεννήθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν τὸ 1876 καὶ ἀπέθανε τὸ 1932. Ἐγραφε ὀλίγα σχετικῶς ποιήματα, τὰ ὅποια ἐν ἀρχῇ ἐκυκλοφόρησαν ἀπὸ χειρογράφου μεταξὺ τῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν τοῦ ποιητοῦ. Βραδύτερον ἐξεδόθησαν ταῦτα εἰς βιβλίον μὲ τὸν τίτλον «Ποιήματα».

Ὁ στίχος τοῦ Καβάφη εἶναι ἰδιόρρυθμος, ὡς καὶ ἡ γλωσσικὴ αὐτοῦ μορφή καὶ τὸ μέτρον. Τὸ περιεχόμενον πολλάκις εἶναι τολμηρόν, ἀλλὰ ἡ μουσικότης τοῦ ποιήματος εἶναι ἀμέσως φανερά καὶ εὐχάριστος. Εἰς τὸ ποιήμα του «Θερμοπύλες» καταφαίνεται ὁ διδακτισμὸς τοῦ ποιητοῦ.

ΚΑΛΒΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ.— Έγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1792 καὶ ἀπέθανε εἰς Ἀγγλίαν τὸ 1876. Ἐζήσηε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του εἰς τὴν Ἰταλίαν, Ἑλβετίαν καὶ Ἀγγλίαν καὶ ἐσχέτισθη μὲ τὸν Ἰταλὸν ποιητὴν Φῶσκολον. Τὸ κύριον ἔργον τοῦ Κάλβου εἶναι δύο μικραὶ ποιητικαὶ συλλογαί, ἡ «Λύρα» καὶ τὰ «Λυρικά», αἱ ὅποια περιέχουσιν εἰκοσὶν ὥδας ἐντελῶς πρωτοτύπους ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ μέτρα καὶ τὰς ποιητικὰς εἰκόνας. Τὰ ποιήματά του διαπνέονται ἀπὸ φλογερὸν πατριωτισμόν, λυρικὴν δύναμιν καὶ μεγαλοπρέπειαν. Ἐσχάτως γίνεν ἡ ἀνακομιδὴ τῶν ὀστέων του εἰς Ζάκυνθον.

ΚΑΡΑΣΟΥΤΣΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Έγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1873. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν λεπτοτέρων ποιητῶν τῆς παλαιᾶς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς, τὸ δὲ ἔργον του διακρίνεται διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν του ποιότητα.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ.— Έγεννήθη τὸ 1866 εἰς τὰ Λεχαινά τῆς Ἠλείας. Ὑπῆρέτησεν ὡς ἰατρός εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν καὶ εἰς τὸν στρατόν. Ἀπέθανε τὸ 1922. Ἐδημοσίευσε μόνον διηγήματα καὶ ἐλάχιστα ποιήματα. Τὸ ἔργον του διακρίνεται διὰ τὴν βαθεῖαν ψυχολογικὴν διείδυσιν καὶ τὸν γλωσσικὸν πλοῦτον. Ἐπίσης ἰδιαιτέρον γνώρισμά του εἶναι ἡ ἐπικὴ παράστασις τῶν γεγονότων.

ΚΟΛΟΜΠΗΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ.— Ἕλλην παπικὸς κληρικός, καὶ ποιητής. Έγεννήθη εἰς Κεφαλληνίαν τὸ 1688 καὶ ἀπέθανε εἰς Χιμάραν ἄγνωστον πότε. Ἦτο προικισμένος δι' ἐξόχου ποιητικῆς ἰδιοφυΐας. Ἐγραφε πολλὰ θρησκευτικὰ ποιήματα, ἐξ ὧν σφάζεται τὸ δεκατετράστιχον (σονέττον) ὑπὸ τὸν τίτλον «εἰς τὴν μετάστασιν τῆς Πανάγνου». Τὸ δεκατετράστιχον τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν πρώτων νοελληνικῶν ποιημάτων, τῶν συνταχθέντων ὑπὸ γνωστῶν ποιητῶν.

ΚΟΡΑΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ.— Έγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1764 ἐκ γονέων

Χίων και απέθανεν εις Παρισίους τὸ 1833. Ἐσπούδασεν Ἱατρικὴν εἰς Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους τὸ 1788, σύντροφον ἔχων καθ' ὅλον τὸν βίον του τὴν πενίαν. Εἰς Παρισίους ἐπεδόθη εἰς φιλολογικὰς μελέτας ἐκδίδων καὶ ἐρμηνεύων τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς πρὸς φωτισμὸν καὶ παιδείυσιν τῶν ὁμοεικῶν του. Ἡ ἔθνικὴ ἐργασία τοῦ Κοραῆ εἶναι τοιαύτη, ὥστε θεωρεῖται ὁ πρόδρομος τῆς ἐπαναστάσεως καὶ διδάσκαλος τοῦ Γένους.

ΚΟΡΝΑΡΟΣ ΒΙΤΖΕΝΤΖΟΣ.— Ἐλάχισται εἶναι αἱ πληροφορίες περὶ τοῦ ποιητοῦ τοῦ «Ἐρωτοκρίτου». Ὁ ἴδιος μᾶς λέγει εἰς τὸ τέλος τοῦ ποιήματος τὸ ὄνομά του καὶ ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν Σητεῖαν τῆς Κρήτης, ὅπου ἀνετράφη καὶ ἔγραψε τὸ ἔργον του. Βραδύτερον ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Κάστρον (Ἡράκλειον). Μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Κάστρου ὑπὸ τῶν Τούρκων Κρήτης μετέφερον τὸ χειρόγραφον τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» εἰς Ζάκυνθον, ὁπόθεν ἐγινε γνωστὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

ΚΟΥΓΕΑΣ Β. ΣΩΚΡΑΤΗΣ.— Ἐγεννήθη εἰς Δολοὺς τῆς Λακωνικῆς τὸ 1877. Καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ μέλος ἀπὸ τοῦ 1929 τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐγραψεν ἀξιολόγους ἐπιστημονικὰς πραγματείας, μεταξύ τῶν ὁποίων ἰδιαίτερον θέσιν κατέχει ὁ «Ἀρέθας».

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ.— Ἐγεννήθη τὸ 1868 εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἠπείρου καὶ ἀπέθανε τὸ 1894 εἰς τὴν Ἄρταν. Νεώτατος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν τότε ὑπόδουλον ἰδιαίτερον πατρίδα του καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου εἰργάσθη ὡς τυπογράφος καὶ ὑπάλληλος σιδηροδρόμων. Ἐγραψε ποιήματα καὶ ὀλίγα πεζὰ, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν καὶ ποιμενικὴν ζωὴν τῆς ἰδιαίτερας πατρίδος του. Τὰ ποιήματά του διακρίνονται διὰ τὴν νοσταλγικὴν καὶ τὴν εἰδυλλιακὴν διάθεσιν.

ΚΥΡΟΥ ΑΧΙΛΛΕΥΣ.— Ἐγεννήθη τὸ 1898 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1950. Ἐσπούδασε Φυσικομαθηματικά. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ἔγραψε δὲ καὶ λογοτεχνικὰ ἔργα.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— (1753 - 1844). Διδάσκαλος τοῦ Γένους. Ἐγεννήθη εἰς Μηλιὴς τῆς Θεσσαλικῆς Μαγνησίας, ὅπου ἐδίδαχθη τὰ πρῶτα γράμματα. Βραδύτερον ἐσπούδασε Φιλοσοφίαν εἰς διάφορα πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα διετέλεσε διδάσκαλος εἰς Ἀμπελόκια τῆς Θεσσαλίας, μετὰ δὲ τὴν Ἐπανάστασιν ἐγένετο μέλος τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἐφορος τῆς Παιδείας. Ἐγραψε καὶ μετέφρασε διάφορα ἔργα, ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετὰ τοῦ Φιλιππίδου Δανιὴλ συνέταξε βιβλίον γεωγραφίας μὲ τὸν τίτλον «Γεωγραφία-Νεωτερικὴ» διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἑλληνοπαίδων τῆς ὑποδούλου Πατρίδος.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.— Ἐγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἀπέθανε τὸ 1919. Ὑπῆρξε πολυγραφώτατος ἱστορικὸς συγγραφεὺς, ἐρμηνηύσας ἰδίως τὴν

μεσαιωνικήν ἱστορίαν, καὶ ἐπιστήμων διεθνοῦς κύρους. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ πρωθυπουργὸς ἐπὶ μικρὸν διάστημα.

ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ.— Ἐγεννήθη τὸ 1811 εἰς τὸ Ληξούριον καὶ ἀπέθανε τὸ 1901. Ἔσπούδασε Νομικά, ἀλλ' ἠσχολήθη περισσότερο μετὰ τὴν λογοτεχνίαν. Κυρίως ἐσατίρισε τὴν ἀμάθειαν καὶ τὰς προλήψεις τοῦ λαοῦ, τὸν ὅποιον ἤθελε νὰ διαφωτίσῃ καὶ ἐξυψώσῃ. Εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς καλυτέρους σατιρικοὺς μας.

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ.— Ἐγεννήθη τὸ 1858 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἔπεισε τὸ 1912 εἰς τὸν Δρίσκον τῆς Ἠπείρου ὑπὲρ Πατρίδος. Ἔσπούδασε Φιλολογίαν εἰς Γερμανίαν καὶ ἔγραψε ποιήματα. Διεκρίθη κυρίως ὡς ποιητὴς συνέττων, εἰς τὰ ὅποια ἀναγνωρίζεται ὡς ἀριστοτέχνης.

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ.— Ἐγεννήθη εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1870 καὶ ἀπέθανε εἰς Ἀθήνας τὸ 1943.

Ἔσπούδασε Νομικά, ἀλλ' ἠσχολήθη μετὰ τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἰδίᾳ μετὰ τὴν ποίησιν. Οἱ στίχοι του ἔχουν πλαστικότητα, μουσικότητα καὶ νοσταλγικὴν διάθεσιν.

ΜΑΡΚΟΡΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ.— Ἐγεννήθη τὸ 1826 εἰς Κεφαλληνίαν καὶ ἀπέθανε τὸ 1911 εἰς Κέρκυραν. Ἔσπούδασε Νομικά, διετέλεσεν ἀνώτατος ὑπάλληλος τῆς Ἰονίου πολιτείας καὶ βουλευτὴς Κερκύρας μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐπτανήσου.

Τὴν ποίησίν του χαρακτηρίζει ἡ τελειότης τῆς μορφῆς, ἡ κομψότης καὶ ἡ καταθέγουσα τὰ ὦτα καὶ τὴν ψυχὴν ἁρμονία.

ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ.— Ἐγεννήθη εἰς Ζάκυνθον τὸ 1855 καὶ ἀπέθανε εἰς Ἀθήνας τὸ 1913. Εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν Σολωμικὴν παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν ποίησιν.

Εἰς τὰ ποιήματά του διακρίνεται ρωμαντισμὸς καὶ ἀπαισιοδοξία.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ.— Ἐγεννήθη τὸ 1885 εἰς Ναύπακτον καὶ ἀπὸ τὸ 1935 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὸ θέατρον. Θεωρεῖται εἰς ἀπὸ τοὺς καλυτέρους λογοτέχνας. Εἶναι πολυγραφώτατος, ὃ δὲ κάλαμὸς του ἐνέχει ἀκρίβειαν καὶ ἐνάργειαν.

ΜΗΝΙΑΤΗΣ ΗΛΙΑΣ.— Ἐγεννήθη εἰς Κεφαλληνίαν τὸ 1669 καὶ ἀπέθανε εἰς Ληξούριον τὸ 1714. Ἔσπούδασεν εἰς Βενετίαν. Ὑπῆρξε δὲ καὶ μαθητὴς τοῦ Φραγκίσκου Σκούφου εἰς τὰ θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ μαθήματα.

Διεκρίθη ὡς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ καὶ διδάσκαλος τοῦ Γένους κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας.

ΜΙΣΤΡΑΛ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ.— Ἐγεννήθη τὸ 1830 εἰς Maillane παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ροδανοῦ καὶ ἀπέθανε τὸ 1914. Διάσημος Προβηγκιανὸς ποιητὴς, ἐπιτυχῶν τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς ἰδιαίτερας πατρί-

δος του Προβηγίας, τῆς ὁποίας ἐξύμνησε τὰς φυσικὰς καλλονάς, τοὺς θρύλους, τὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἔθιμα εἰς τὸ μεγαλειῶδες του εἰδυλλιακὸν ἔπος «Μιρέιγ» καὶ ἄλλα ἀξιόλογα ποιήματα. Ὁ Λαμαρτίνος τὸν ἀπεκάλεσε : «σύγχρονον ὁμηρικὸν ποιητὴν» καὶ «Ἑλληνα ποιητὴν ἐν Ἀβινιόν».

ΜΟΝΑΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ἢ ΑΜΑΡΤΩΛΟΣ.—Ἐζησε κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα καὶ κατήγετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπωνομάσθη «Ἀμαρτωλός» ἐκ τῆς συνήθειας τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ μοναχοὶ νὰ ἀποδίδουν εἰς ἑαυτοὺς τὸ ἐπίθετον τοῦτο.

Συνέγραψε χρονικὸν μιμούμενος τὸν χρονογράφον Θεοφάνην καὶ προγενεστέρους χρονογράφους.

ΜΟΣΧΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Μοναχὸς καὶ συγγραφεὺς. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 545 εἰς τὴν Δαμασκὸν τῆς Συρίας. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Περσῶν εἰς τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἔπειτα εἰς Ῥώμην, ὅπου καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 620.

Ἀξιόλογον μνημεῖον τῆς χριστιανικῆς φιλολογίας εἶναι τὸ ἔργον του «Λειμών», περιέχον πολλὰς εἰδήσεις περὶ μοναχῶν καὶ μοναχικοῦ βίου. Γραμμένον μὲ ἀπλότητα κατέστη τὸ προσφιλέστατον ἀνάγνωσμα καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν, μεταφρασθὲν εἰς τὴν Λατινικὴν.

ΜΩΡΑ-Ι-ΤΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1850 καὶ ἀπέθανε τὸ 1929 εἰς τὴν Σκιάθον. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν καὶ ὑπηρετήσεν ὡς καθηγητὴς Γυμνασίου. Ἦσυχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν, εἶναι δὲ ἐκ τῶν κορυφαίων Ἑλλήνων διηγηματογράφων.

Εἰς τὰ ἔργα του ἐκδηλώνεται ἡ γνησία θρησκευτικότης του καὶ ἡ μεγάλη ἀγάπη του πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν φύσιν.

ΝΙΡΒΑΝΑΣ ΠΑΥΛΟΣ.—Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Πέτρου Ἀποστολίδου. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ῥωσίαν τὸ 1866 καὶ ἀπέθανε τὸ 1937 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασεν Ἱατρικὴν καὶ ὑπηρετήσεν ὡς ἱατρός εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν. Πολυγραφώτατος μυθιστοριογράφος, ποιητὴς, θεατρικὸς συγγραφεὺς, διεκρίθη ἰδίως ὡς χρονογράφος. Διετέλεσε μέλος τῆς Ἀκαδημίας.

Τὸ ἔργον του χαρακτηρίζει ἡ εὐγένεια τοῦ γλωσσικοῦ ὕφους του.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, ὁ ἐξ Οἰκονόμων.—Ἐγεννήθη τὸ 1780 εἰς Τσαρίτσαιαν τῆς Θεσσαλίας. Ἐξοχος κληρικὸς, συγγραφεὺς, ρήτωρ καὶ διδάσκαλος. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν Μυτιλήνην, εἰς τὰς Σέρρας, εἰς τὴν Σμύρνην καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ 1834 ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐξῆσε συγγραφέων καὶ κηρύττων τὸν θεῖον λόγον μέχρι τοῦ θανάτου του (1857). Ἔργα του : «Τέχνη Ῥητορικῆς», «Ἱερά κατήχησις», «Ῥητορικοὶ Λόγοι», «Περὶ τῶν ἐρμηνειῶν τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς» κ.ἄ.

Ὁ Κωνστ. Οἰκονόμος ἀνεδείχθη κυρίως ὡς ρήτωρ καὶ κατέχει μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας θέσεις μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων λογίων τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 19 αἰῶνος.

ΟΥΓΚΩ ΒΙΚΤΩΡ.—Εἰς τῶν μεγίστων ποιητῶν τῆς Γαλλίας (1802 - 1885) καὶ γενικῶς τοῦ 19 αἰῶνος· φιλόσοφος, μυθιστοριογράφος, δραματογράφος, πολιτευόμενος. Ὑπῆρξε μέγας φιλέλληνας καὶ πολλὰ ἔργα του μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ «οἱ Ἀθλοῖοι», μέγα μυθιστόρημα ἀποκτῆσαν παγκόσμιον δημοτικότητα.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ.—Ἐγενήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Πάτρας ἐκ γονέων Μεσο-λογγιτῶν καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἔσπουδασεν Νομικά εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη γενικὸς γραμματεὺς. Διωρίσθη μετὰ τῶν πρώτων μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Πολυγραφώτατος ποιητὴς καὶ πεζογράφος. Εἶναι ὁ καθολικώτερος ποιητὴς μας, διότι ἐνεπνεύσθη τὰ ἔργα του ἀπὸ τὴν τρισχιλιετῆ ἔθνικὴν ἱστορίαν μας, ἀπὸ τὴν σύγχρονον εὐρωπαϊκὴν διανόησιν καὶ ἀπὸ τὸν συναισθηματικὸν βίον τῆς συγχρόνου ἑποχῆς.

Διακρίνεται διὰ τὴν δύναμιν τῶν ποιητικῶν συλλήψεών του, διὰ τὸν πλοῦτον τῆς γλώσσης, διὰ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ποιητικῶν ἐκφραστικῶν μέσων. Ἀποτελεῖ μαζί με τὸν Σολωμὸν τὴν δυάδα τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν μας.

ΠΑΛΛΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.—Ἐγενήθη εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸ 1851. Ἀπέθανεν τὸ 1935. Ἄκρος ὄπαδός του δημοτικισμοῦ, ὑπῆρξε λόγιος εὐρυτάτης παιδείας. Νεώτατος ἐξέδωσεν εἰς κριτικὴν ἔκδοσιν τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους. Ἐγραψε πρώτατος ἐξέδωσεν εἰς κριτικὴν ἔκδοσιν τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους. Ἐγραψε πρώτατος ἐξέδωσεν εἰς κριτικὴν ἔκδοσιν τὸ παιδικὸν τραγούδι. Μετέφρασεν εἰς τὴν δημοτικὴν τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου, ὡς καὶ ξένα ἔργα.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.—Ἐγενήθη τὸ 1851 εἰς τὴν νῆσον Σκιάθου ἐκ πατρὸς ἱερέως. Ἔσπουδασεν ὀλίγον χρόνον Φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Εἰργάσθη εἰς ἑφημερίδας ὡς μεταφραστὴς ἐκ τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς γλώσσης, τὰς ὁποίας εἶχεν αὐτοδίδαχθῆ. Ἀπέθανεν τὸ 1911. Ἐδημοσίευσεν εἰς ἑφημερίδας καὶ περιοδικὰ πολλὰ διηγήματα, δύο μυθιστορήματα καὶ ὀλίγα ποιήματα. Διακρίνεται διὰ τὴν γνησίαν θρησκευτικότητά του, διὰ τὸν πηγαῖον λυρισμὸν του καὶ διὰ τὸ ἰδιότυπον ὕφος του. Ἀπὸ πολλοῦ θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος διηγηματογράφος τῆς νέας λογοτεχνίας μας.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ.—Ἐγενήθη εἰς τὸ Καρπενήσι τὸ 1877 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1940. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ Ἀκαδημαϊκός. Ἐγραψε πεζοὺς ρυθμούς (πεζοτράγουδα), διηγήματα, μελέτας (κριτικὰς καὶ αἰσθητικὰς), ποιήματα καὶ δράματα. Διακρίνεται διὰ τὴν ἀκρίβειαν, ἐπιγραμματικότητα καὶ ἀπλότητα τοῦ ὕφους του.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—Ἐγενήθη τὸ 1815 εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ πατὴρ του ἐφρονεῖθη κατὰ τὰς σφαγὰς τοῦ 1821. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν Ὁδησὸν με δαπάνας τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας. Τὸ 1851 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὅπου ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του (1891).

Ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλα ἱστορικὰ ἔργα του ἔγραψε τὴν ἐξάτομον «Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», διὰ τῆς ὁποίας ἀπέδειξε τὴν ἀδιάλειπτον συνέχειαν τοῦ ἱστορικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων μέχρι σήμερον.

ΠΑΡΑΣΧΟΣ ΑΧΙΛΛΕΥΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ναύπλιον τὸ 1838. Ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1895. Ἐγραψε πολλὰ ποιητικὰ ἔργα μικρὰ καὶ μεγάλα.

Ἡ ποίησις του εἶναι ρητορική καὶ ρωμαντική.

ΠΑΣΣΩΒ (PASSOW) ΑΡΝΟΛΔΟΣ(1829 - 1870).—Γερμανὸς φιλόλογος, δημοσιεύσας, πλὴν διαφόρων φιλολογικῶν ἔργων ἀναφερομένων εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Σοφοκλέα, τὴν γνωστοτάτην συλλογὴν δημοδῶν νεοελληνικῶν ᾠμάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Τραγούδια Ῥωμαϊκά, *Popularia Carmina Graeciae recentioris*» ἐν Λειψίᾳ τὸ 1860.

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὴν Θεσσαλίαν τὸ 1776. Ἐμυθήθη εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ῥήγα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἔθνους, εἰργάσθη δὲ πολὺ πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτῶν. Ἐγραψε τὰ ἑξῆς : «Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας», «Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν», καὶ «Βιογραφία τοῦ Ῥήγα Φεραίου».

ΠΑΤΙΜΕΖΑΣ - ΛΑΥΡΑΣ.—Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Πετιμεζᾶ Νικολάου. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1873. Ἀξιωματικὸς τοῦ Πυροβολικοῦ. Ἐγραψε διηγήματα, χρονογραφήματα, πολεμικὰς ἀναμνήσεις (1912) καὶ ποιήματα.

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1920. Ἐξέδωσε πολλὰς ποιητικὰς συλλογὰς, ἐν αἷς καὶ παιδικὰ ποιήματα, μετέφρασε δὲ καὶ τὰ «Εἰδύλλια» τοῦ Θεοκρίτου. Διακρίνεται διὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ ὕφους του.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὰς Καλάμας τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1912. Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἐπιστήμην τῆς Λαογραφίας, ὑπῆρξε δὲ πολυγραφώτατος.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ.—Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Δημητρίου Σπυρίδου. Ἐγεννήθη τὸ 1879 εἰς τὴν Χίον καὶ ἀπέθανε τὸ 1932. Ἐξέδωσε τὴν ποιητικὴν συλλογὴν «Σκιές», μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθη καὶ δευτέρα «Οἱ μουσικὲς φωνές».

Ἡ ποίησις του διακρίνεται διὰ τὴν μελαγχολικὴν διάθεσιν, τὴν λιτότητα τῶν ἔκφραστικῶν μέσων καὶ τὴν μουσικότητα τῶν στίχων του.

ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ἔβασιλευσεν ἐπὶ 46 ἔτη (913-959). Διέπρεψε περισσότερο ὡς συγγραφεὺς παρά ὡς αὐτοκράτωρ. Ἔργα του : «Ἱστορικὴ διήγησις τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων τοῦ αἰοιδίμου βασιλέως», «Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ῥωμανόν», «Βασιλικά», «Συλλογὴ νόμων» καὶ ἄλλα.

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ.—'Εγεννήθη εἰς τὴν Σίφον, ἐσπούδασε Φιλολογίαν. 'Εξελέγη βουλευτὴς τῆς ἰδιαιτέρας τοῦ πατρίδος καὶ μέλος τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. 'Απέθανε τὸ 1936. Ἔγραψε ποιήματα, ἔμμετρα δράματα καὶ μετέφρασε ξένα ἔργα. Τὸ ἰδιαίτερον γνώρισμα τῶν ἔργων του εἶναι ἡ φιλοσοφικὴ ἀνάτασις, ὁ ἰδεαλισμὸς καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ζωὴν τῶν ναυτικῶν.

ΡΑΓΚΑΒΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1809 εἰς Κωνσταντινούπολιν. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς 'Αρχαιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον 'Αθηνῶν, βουλευτὴς, ὑπουργὸς καὶ πρεσβευτὴς. 'Απέθανε τὸ 1892. Ὑπῆρξε πολυγραφώτατος καὶ εὐρυτάτης μορφώσεως. Ἔδημοσίευσεν ἔργα ἀρχαιολογικά, ἱστορικά, λεξικά, λογοτεχνικά (διηγήματα, δράματα, κωμωδίας καὶ ποιήματα).

ΡΟ-Ι-ΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ.—'Εγεννήθη εἰς Σῦρον τὸ 1835 καὶ ἀπέθανεν εἰς 'Αθήνας τὸ 1904. Ἔγραψε διηγήματα καὶ κριτικὰς μελέτας. Διακρίνεται διὰ τὸ σπινθηροβόλον καὶ δηκτικὸν πνεῦμά του καὶ διὰ τὸ γλαφυρὸν ὕφος του.

ΣΑΤΟΒΡΙΑΝΔΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΠΕΝΕ.—'Ενδοξος Γάλλος συγγραφεὺς καὶ διπλωμάτης (1768-1848). Εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς πρώτης φιλελληνικῆς κινήσεως ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ ἐπίδρασις του εἰς τὰ γαλλικὰ γράμματα ὑπῆρξε τεραστία. Ἔγραψε : «'Οδοιπορικὸν ἀπὸ Παρισίων εἰς Ἱεροσόλυμα», «Τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ» κ.ἄ. πολλά.

ΣΙΛΛΕΡ (SHILLER) ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1759 εἰς τὸ Μάρμπαχ τῆς Βυρτεμβέργης καὶ ἀπέθανε τὸ 1805 εἰς τὴν Βαϊμάρην. Ἔγραψε πολλὰ ποιητικὰς συλλογὰς καὶ δράματα, ἀναδειχθεὶς ὡς εἰς τῶν μεγάλων ποιητῶν τῆς Γερμανίας, ἰσάξιος τοῦ Γκαίτε. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἔχουν μεταφρασθῆ ὑπὸ διαφόρων πολλὰ ποιήματά του καὶ τὰ σπουδαιότερα τῶν δραμάτων του.

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1881 εἰς τὰς 'Αθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1952. Παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς Παρισίους, ὅπου ἠκολούθησε μαθήματα λογοτεχνίας καὶ αἰσθητικῆς. Μέλος τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. Ἔγραψε κυρίως ποιήματα, δράματα καὶ κριτικὰς μελέτας.

ΣΚΟΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1854 εἰς 'Αθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1925. Ἔσπούδασε Νομικά. Ἔγραψε ποιήματα, κοινωνικὰς μελέτας, ἠθογραφίας, ὀδοιπορικὰς ἐντυπώσεις καὶ σατιρικά. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος παραμένει μοναδικὸς μεταξὺ ὄλων τῶν νεωτέρων σατιρικῶν μας.

ΣΚΟΥΦΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ.—'Εγεννήθη κατὰ τὸ 1645 εἰς Κυδωνίαν τῆς Κρήτης. Ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἐδίδαξε Φιλοσοφίαν καὶ Θεολογίαν εἰς τὴν Βενετίαν. Διακρίνεται διὰ τὴν ρητορικὴν του δύναμιν καὶ διὰ τὴν λαϊκωτέραν γλῶσσαν του ἐν συγκρίσει μὲ τοὺς περισσοτέρους συγχρόνους καὶ ἱερωμένους συγγραφεῖς.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.—'Εγενήθη τὸ 1798 εἰς τὴν Ζάκυνθον. 'Εσπούδασεν εἰς τὴν Κρεμόναν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Παβίαν τῆς Ἰταλίας. Πλὴν τῆς Νομικῆς κατέγινε κυρίως εἰς φιλολογικὰς μελέτας καὶ εἰς τὴν ποίησιν. *Ἐγραψε τὰ πρῶτα ποιήματά του εἰς Ἰταλικὴν γλῶσσαν, ἔνωρὶς ὅμως ἐπεδόθη εἰς τὴν συστηματικὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν ἑλληνικῶν ποιημάτων. Εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ «'Ἐθνικοῦ μας ὕμνου». Ἡ φιλοπατρία του, ὁ ἰδεαλισμὸς του, ἡ ποιητικὴ του πρωτοτυπία, ἡ ὁποία συνεδύασε κατὰ τρόπον θαυμαστὸν τὴν πλαστικότητα καὶ τὴν μουσικότητα, καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς δημοτικῆς γλώσσης εἰς τὴν περιωπὴν τῆς ἐκφράσεως ἰδεῶν ὑψηλῶν, τὸν ἔχουν ἐπιβάλει εἰς τὴν ἔθνικὴν συνείδησιν ὡς τὸν μεγαλύτερον τῶν νεωτέρων ποιητῶν μας, ἀν καὶ τὰ ὠριμώτερα ἔργα του δισέσωθησαν εἰς ἀποσπάσματα.

ΣΟΥΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—'Εγενήθη τὸ 1852 εἰς τὴν Σῦρον καὶ ἀπέθανε εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1919. 'Εσπούδασε Φιλολογίαν. Ἀπὸ τὸ 1883 ἕως τὸ 1918 ἐξέδιδε τὴν ἑβδομαδιαίαν σατιρικὴν ἡμερίδα «'Ο Ρωμιός». Ἐγραψε πολλὰ σατιρικά ποιήματα καὶ τινα λυρικά. Διακρίνεται διὰ τὸ εὐφυολόγον πνεῦμα του, ἡ δὲ ποίησις του ἀποτελεῖ τὸν γελοιογραφικὸν πίνακα τῆς ἐποχῆς του.

ΣΟΦΟΥΛΗΣ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ.—Πολιτικὸς ἐκ Σάμου, γεννηθεὶς τὸ 1863 καὶ ἀποθανὼν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1948. 'Εσπούδασεν εἰς Ἀθήνας καὶ Γερμανίαν, εἰδικευθεὶς εἰς τὸν κλάδον τῆς Ἀρχαιολογίας.

'Ἠγωνίσθη ἐν Σάμῳ ὑπὲρ τῶν προνομίων τῆς νήσου, ἡγηθεὶς τὸ 1907 ἐπαναστάσεως καὶ προετοιμάσας ἔπειτα ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἄλλα κινήματα, ἰδίως τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1912.

Διετέλεσε Γεν. Διοικητὴς Μακεδονίας, ἐπανειλημμένως πρόεδρος τῆς βουλῆς, ὑπουργὸς καὶ πρωθυπουργός.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.—'Εγενήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1788. 'Εσπούδασεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Εὐρώπῃ Φιλολογίαν καὶ Φιλοσοφίαν. Κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς Ἐπαναστάσεως κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπηρετήσεν εἰς διαφόρους δημοσίας θέσεις. Ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ Ὀθωνος ἐγένετο πολλάκις Ὑπουργὸς καὶ Πρωθυπουργός. Ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1872. Σπουδαιότατον εἶναι τὸ ἔργον του «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως». Αὕτη εἶναι ἡ ἀρίστη πηγὴ διὰ τὴν μελέτην τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος.

ΤΣΟΥΝΤΑΣ ΧΡΙΣΤΟΣ.—'Εγενήθη τὸ 1857 εἰς Στενήμαχον τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ ἀπέθανε τὸ 1934 εἰς Ἀθήνας. Εἰς ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων ἀρχαιολόγων, διεθνῶς γνωστὸς διὰ τὰς ἐπιτυχεῖς ἀνασκαφὰς του καὶ διὰ τὰ ἀξιόλογα συγγράμματά του.

ΦΕΡΑΙΟΣ ΡΗΓΑΣ.—'Εγενήθη εἰς τὸ χωρίον τῆς Θεσσαλίας Βελεστίνου ἢ Φεράς τὸ 1758 καὶ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν ἀρχῶν εἰς Βελιγράδιον

τὸ 1798. Διὰ τῆς «Μεγάλης Χάρτας» του, τῶν «Δικαίων τοῦ Ἀνθρώπου» καὶ τῶν φλογερῶν πατριωτικῶν ποιημάτων του συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀφύπνισιν τῶν ὑποδούλων προγόνων μας. Διὰ τοῦτο δικαίως ἀνεκηρύχθη πρόδρομος καὶ πρωτομάρτυς τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας.

ΦΡΑΝΤΖΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1401 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπέθανε μετὰ τὸ 1467. Διετέλεσε γραμματεὺς τῶν αὐτοκρατόρων Μανουὴλ καὶ Ἰωάννου Παλαιολόγου καὶ ἀνέλαβε πλείστας διπλωματικὰς ἀποστολάς κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς τῆς ἀλώσεως συλληφθεὶς αἰχμάλωτος καὶ ἐξαγορασθεὶς ἀργότερον. Τὸ ἔργον του «Χροσικόν» εἶναι πολύτιμος ἱστορικὴ πηγὴ καὶ ἔχει γραφῆ εἰς τὴν λογιάν γλώσσαν μὲ μερικὰς παραχωρήσεις εἰς τὴν λαϊκὴν.

ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀγρίνιον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἴταλιαν τὸ 1920. Ἐγραψε ποιήματα, διηγήματα κ.ἄ. Εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τοῦ περιοδικοῦ «Τέχνη» (1898-1899) κατὰ τὴν κρισιμωτέραν περίοδον τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, εἰς τὸ ὁποῖον συνειργάσθησαν οἱ καλύτεροι λογοτέχνη.

ΧΟΡΤΑΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ρέθυμον τῆς Κρήτης, ἀγνωστον ποῖον ἔτος, καὶ ἀπέθανε τὸ 1658. Τὸ μόνον διασωθὲν ἔργον του εἶναι ἡ τραγωδία «Ἐρωφίλη», ἐν τῶν καλυτέρων ἔργων τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας.

ΧΡΙΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΧΡΙΣΤΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸ Σούλι τὸ 1862 καὶ ἐσπούδασεν εἰς Σμύρνην καὶ Κωνσταντινούπολιν. Ἐγραψε διηγήματα μὲ ἔντονον ἠθογραφικὸν χρῶμα καὶ πολλὰς ἱστορικὰς μελέτας. Εἶναι ἀριστοτέχνης εἰς τὰς περιγραφὰς ἠθῶν καὶ ἐθίμων.

ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1772 εἰς τὴν Καστορίαν τῆς Μακεδονίας. Ἐσπούδασε Νομικὴν καὶ Ἱατρικὴν εἰς τὴν Ἴταλιαν. Προσελήφθη εἰς τὴν Αὐλὴν τοῦ Βουκουρεστίου, ὅπου κατέλαβε διάφορα ἀξιώματα ἐπὶ ἡγεμόνων Μουρούζη καὶ Καρατζᾶ. Ἀπέθανεν εἰς Βλαχίαν τὸ 1847.

Ἐγραψε λυρικά ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐξυμνοῦν ἀφελῶς καὶ ἀνεπιτηδεύτως τὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς (ἀνακρέοντεια), διὸ καὶ ἐπωνομάσθη «ὁ Νέος Ἀνακρέων». Εἶναι εἰς ἀπὸ τούς πρώτους ποιητὰς τῆς λαϊκῆς μας γλώσσης.

Ἐξώφυλλον Κ. Σταυρίδου

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ

Α'. Ἐκ τῆς Συλλογῆς Γ. Καλαματιανοῦ

Σελίς

1. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, Ἀνδρέου Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης, τοῦ Ἱεροσολυμίτου	8
2. Βίοι τῶν νέων Βασιλέων, Γεωργίου Μοναχοῦ :	
α) Εἰρήγη μεταξὺ Ρωμανοῦ καὶ Συμεῶν	10
β) Ἐπιδρομὴ τῶν Ρῶς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως	13
3. Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν, Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου	14
4. Ἀπὸ τὸ « Χρονικόν » τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ : ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς συμπολεμιστάς του	20
5. «Εὐχὴ» (διὰ στίχων Ἀνακρεοντείων), Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ.	22
6. Ἐκ τῆς « Ἐρωφίλης » Γεωργίου Χορτάτση	43
7. Ἐκ τῆς « Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ », ἀγνώστου	48
8. Διδαχὴ τῇ Ἀγία καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ εἰς τὸ Σωτήριον Πάθος, Ἡλία Μηλιάτη	64
9. Περί τοῦ μὴ ζητεῖν ἀνταπόδοσιν παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων, Νικηφόρου Θεοτόκου	72
10. Τὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπου, Ρήγα Φεραίου	78
11. Ὁ Παπατρέχας, Ἀδαμαντίου Κοραῆ	89
12. Ἡ ἐκκλησία τ' Ἀι - Γεωργίου (Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις)	96
13. Οἱ κολόνες τοῦ Ὀλυμπίου (Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις)	97
14. Οἱ κόρες τοῦ Κάστρου (Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις)	97
15. Τὸ κυπαρίσσι (Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις)	98
16. Παραομίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ (Ν. Γ. Πολίτου, «Παραομίαι»)	99
17. Ὁ Θούριος, Ρήγα Βελεστινλή (Φεραίου)	101
18. Ὁ Φιλάργυρος, Ἰωάννου Βηλαρά	105
19. Ὁ Ἐένος (ἐκ τῆς συλλογῆς Α. Passow)	115
20. Ναναρίσματα (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί)	116
21. Τοῦ Λεβέντη καὶ τοῦ Χάρου (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί)	118
22. Σκιάβου στοὺς Ἀρβανίτες (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί)	122
23. Τῶν Κλεφτῶν καὶ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί)	125
24. Ἡ Θάλασσα (ἀποσπάσματα), Ἴωνος Δραγούμη	171
25. Μὲ τὰ πανιά, Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδου	173
26. Ὁ ὑψηλόφρων, Ἀνδρ. Λασκαράτου	192
27. Ἡ γυναικούλα, Ἀνδρ. Λασκαράτου	193
28. Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, Ἐμμανουὴλ Ροῖδου	241
29. Ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους, Χρίστου Τσουῆτα	249

	Σελίς
30. Ἡ μεταρσίωση τοῦ Δομηνίου Θεοτοκοπούλου, Ἀχιλλέως Κύρου . . .	253
31. Εἰς Σούλι, Ἄνδρ. Κάλβου . . .	265
32. Φωτεινός, Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου . . .	278
33. Σωκράτης, Ἰωάννου Πολέμη . . .	279
34. Δικό μου φῶς, Ἰωάννου Γρυπάρη . . .	290
35. Πατρίδες, Κωστή Παλαμᾶ . . .	294
36. Ἡ διαθήκη μου, Γεωργίου Σουρῆ . . .	294
37. Σατιρικά ἐπιγράμματα, Κωνσταντίνου Σκόκου . . .	300
38. « Νικηφόρος Φωκᾶς » (ἀπόσπασμα), Ἀριστομένους Προβελεγγίου . . .	300

B. Ἐκ τῆς Συλλογῆς M. Σταθοπούλου - Χριστοφέλλη

1. Ἀπὸ τὸν « Ἐρωτόκριτον », Μονομαχία Ἐρωτοκρίτου καὶ Ἀρίστου, Βι- τζέντζου Κορνάρου . . .	31 41
2. Τῷ Ἀνδρονίκου ὁ γιός, Δημῶδες . . .	84
3. Σάλπισμα Πολεμιστήριον, Ἀδαμαντίου Κοραῆ . . .	106
4. Ἡ Ψυχούλα, Διονυσίου Σολωμοῦ . . .	107
5. Ἡ σκιά τοῦ Ὀμήρου, Διονυσίου Σολωμοῦ . . .	107
6. Ὠδὴ εἰς τὴν σελήνην, Διονυσίου Σολωμοῦ . . .	108
7. Εἰς Φραγκίσκαν Φραϊζερ, Διονυσίου Σολωμοῦ . . .	111
8. Ὑμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, Διονυσίου Σολωμοῦ . . .	112
9. Τοῦ Κάστρου τῆς Ὀριάς (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί) . . .	114
10. Τοῦ Γιοφυριοῦ τῆς Ἄρτας (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί) . . .	116
11. Τραγούδια τῆς ξενιτιάς (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί) . . .	117
12. Ναναρίσματα (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί) . . .	119
13. Μοιρολόγια (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί) . . .	120
14. Βαΐτικα (Ἐγκωμιαστικά, Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί) . . .	124
15. Κλέφτικα (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί) . . .	123
16. Σουλιώτικα (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί) . . .	123
17. Ὁργάνωσις τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, Διανοητικὸς βίος, Κωνσταντίνου Πα- παρηγοπούλου . . .	148 162
18. Ὁ θάνατος τοῦ Παλικαριοῦ, Ἰωνος Δραγούμη . . .	194
19. Ὁ παπα - Νάρκισσος, Δημητρίου Βικέλα . . .	219
20. Τὸ ἀμάρτημα τοῦ παπα - Γιώργη, Χρίστου Χριστοβασίλη . . .	229
21. « Ἐτσι ἦταν », Γιάννη Βλαχογιάννη . . .	231
22. « Ἀέρας », Ν. Πετμεζᾶ - Λαύρα . . .	233
23. Πόνος ψυχῆς, Παύλου Νιρβάνα . . .	235
24. Ἡ νίκη μας στὸ Πόγραδετς, Σπύρου Μελλά . . .	238
25. Ζωή, Ζαχαρία Παπαντωνίου . . .	258
26. Εἰς Δόξαν, Ἀνδρέου Κάλβου . . .	269
27. Ἡ πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπη μου, Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου . . .	270
28. Ἐλιά, Λορέντζου Μαβίλη . . .	270

	Σελίς
29. Τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος, Ἰωάννου Καρασούτσα	271
30. Εἰς δρομίσκον τῶν Ἀθηνῶν, Ἀχιλλέως Παράσχου	272
31. Στὸ σταυραῖτό, Κώστα Κρυστάλλη	276
32. Ὅρθὸ στέκεσαι ἀντίκρυ μου ὀλόμορφο βουνό, Κώστα Χατζοπούλου	278
33. Τὸ λένε τ' ἀηδονάκια, Μιλτιάδου Μαλακάση	280
34. Τὸ στερνὸ παραμῦθι, Λάμπρου Πορφύρα	282
35. Κύπρος, Σωτήρη Σίπη	282
36. Παῦλος Μελάς, Κωστῆ Παλαμᾶ	288
37. Χιμάρα, Κωστῆ Παλαμᾶ	288
38. Ἡ Ἑλπίδα, Φρειδερίκου Σίλλερ - Θεοφίλου Βορέα	312
39. Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδας, Λόρδου Βύρωνος - Ἀργύρη Ἑφταλιώτη	314

Γ'. Ἐκ τῆς Συλλογῆς Ν. Κοντοπούλου

1. Ἀπὸ τὴν « Βυζαντινὴν Ἱστορίαν » τοῦ Δούκα :	
α) Αἱ πρὸ τῆς ἀλώσεως διαπραγματεύσεις	17
β) Ὁ Ἔρηνος ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως	18
2. Τῆς Ἀγιάς Σοφιάς (1453), δημῶδες	42
3. Περὶ Ἀγάπης, Νικηφόρου Θεοτόκη	74
4. Περὶ Πατρίδος, Κωνσταντίνου Οἰκονόμου (τοῦ ἐξ Οἰκονόμων)	76
5. Αἱ Ἀθῶναι τὸ 1791, ἀπόσπασμα ἐκ τῆς « Γεωγραφικῆς Νεωτερικῆς » Κωνσταντᾶ - Φιλιππίδου	77
6. Σουλιῶται καὶ Σουλιώτισσαι, Χριστοφόρου Περραιβοῦ	82
7. Ὁ Πεζοπόρος τοῦ Μαραθῶνος, ἀπὸ τὰς « Παραδόσεις » Ν. Πολίτου	94
8. Τὸ σχέδιον τῆς Ἀγιάς Σοφιάς, ἀπὸ τὰς « Παραδόσεις » Ν. Πολίτου	95
9. Ἡ Ἁγία Τράπεζα τῆς Ἀγία-Σοφιάς, ἀπὸ τὰς « Παραδόσεις » Ν. Γ. Πολίτου	96
10. Τὸ λεοντάρι τοῦ Ὑμηττοῦ, ἀπὸ τὰς « Παραδόσεις » Ν. Γ. Πολίτου	97
11. Παροιμίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἀπὸ τὰς « Παροιμίας » Ν. Γ. Πολίτου	100
12. Ὁ Τρύγος, Ἀθανασίου Χριστοπούλου	103
13. Στολιδιάρης, Ἰωάννου Βηλαρᾶ	104
14. Ναναρίσματα, ἀπὸ τὰς « Ἐκλογὰς » Ν. Γ. Πολίτου	117
15. Τῆς Πάργας, ἀπὸ τὰς « Ἐκλογὰς » Ν. Γ. Πολίτου	124
16. Λόγος ἐπικήδειος εἰς Ἀνδρέαν Ζαΐμην, Σπυριδῶνος Τρικούπη	129
17. ΚΘ' Μαΐου, Σπυριδῶνος Λάμπρου	132
18. Γεώργιος Γεμιστὸς - Πλήθων, Κωνσταντίνου Γεωργούλη	154
19. Ὁ Πύραυλος, Σπύρου Μελά	178
20. Τὸ γιούσουρι, Ἀνδρ. Καρκαβίτσα	210
21. Ὡ ξένε, Σπύρου Μελά	237
22. Ἡ λαμπάδα τοῦ ἀδερφοῦ μου, Ζαχαρία Παπαντωνίου	239
23. Ἡ ποίησις τοῦ Ρήγγα, Κωστῆ Παλαμᾶ	250
24. Δύο !, Γερασίμου Μαρκορᾶ	269

	Σελίς
25. Τὸ ἄγαλμα τῆς Παρθένου, Δημητρίου Παπαρρηγοπούλου	275
26. Δέηση γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Παπαδιαμάντη, Λάμπρου Πορφύρα	281
27. Εἰκόνες τοῦ χωριοῦ, Γεωργίου Δροσίνη	287
28. Θερμοπόδες, Κωνσταντίνου Καβάφη	294
29. Ἐλευθεριά, Κωνσταντίνου Σκόκου	294
30. Ὁ φθόνος, Κωνσταντίνου Σκόκου	296
31. « Γαλάτεια », (ἀπόσπασμα) Σπυρίδωνος Βασιλειάδου	313
32. Ὁ Ἑλληνικὸς Ὕμνος, Φρειδ. Μιστράλ - Κωστή Παλαμᾶ	

Δ'. Ἐκ τῆς Συλλογῆς Ε. Φωτιάδη - Η. Μηνιάτη

1. Ἀπὸ τὸ Λειμωνάριον τοῦ Ἰωάννου Μόσχου	7
2. Διγενῆς Ἀκρίτας (ἐκ τοῦ 8ου Λόγου ἐκδ. Σπ. Λάμπρου Paris 1880)	23
3. Ἀπὸ τὸ « Χρονικὸν τοῦ Μορέως », ἀγνώστου	36
4. Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ, ἀπὸ τὰς « Ἐκλογάς » Ν. Γ. Πολίτου	38
5. Διγενῆς (Κυπριακὴ παραλλαγή), δημῶδες	59
6. Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων ἔπαινος, Φραγκίσκου Σκούφου	
7. Ἐκ τῶν κηρυγμάτων Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ :	62
α) Ὁ σκοπὸς τοῦ κηρύγματός μου	62
β) Περὶ ἐλεημοσύνης	63
γ) Περὶ φιλεργίας καὶ πλοῦτου	63
δ) Κυριακὴ ἀργία	63
ε) Ἡ σπουδὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ σχολεῖον	70
8. Ἡ Μουσικὴ, Εὐγενίου Βουλγάρεως	101
9. Εἰς τὴν μετάστασιν τῆς Πανάγνου, Φραγκίσκου Κολομπῆ	108
10. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς, Διονυσίου Σολωμοῦ	109
11. Ἡ Ἑλληνίδα Μητέρα, Διονυσίου Σολωμοῦ	121
12. Περιγελαστικὸν ἄσμα, δημῶδες	136
13. Αἱ ἀρδεύσεις καὶ ἀποξηράνσεις εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, Βασιλείου Γανώση	142
14. Μακεδόνες Πρωτομάρτυρες, Σπυρίδωνος Λάμπρου	160
15. Ἡ ἔθνικὴ καὶ ἱστορικὴ συνειδησις, Σωτηρίου Κουγέα	180
16. Νικηφόρος Λύτρας, Θεμιστοκλέους Σοφοῦλη	240
17. Ὑποθῆκαι, Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Β'	270
18. Καλλιπάτειρα, Λορέντζου Μαβίλη	271
19. Ἡ ἐξοχή, Στεφάνου Μαρτζώκη	276
20. Παιδί μου, ὦρα σου καλή, Γεωργίου Βιζυνοῦ	283
21. Λούης, Ἀλεξάνδρου Πάλλη	284
22. Τὸ πατρικὸ μας σπίτι, Στεφάνου Δάφνη	309
23. Ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, Σατοβριάνδου - Ε. Ροῖδου	311
24. Τὸ Ἑλληνόπουλο, Βίκτωρος Οὐγκῶ - Κωστή Παλαμᾶ	

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. Ἀπὸ τὸ Λειμωνάριον τοῦ Ἰωάννου Μόσχου	7
2. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, Ἀνδρέου Ἀρχιεπ. Κρήτης, τοῦ Ἱεροσολυμίτου	8
3. Βίοι τῶν νέων Βασιλέων, Γεωργίου Μοναχοῦ :	
α) Εἰρήνη μεταξὺ Ρωμανοῦ καὶ Συμεῶν	10
β) Ἐπιδρομὴ τῶν Ρῶς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως	13
4. Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν, Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου	14
5. Ἀπὸ τὴν « Βυζαντινὴν Ἱστορίαν » τοῦ Δούκα :	
α) Αἱ πρὸ τῆς ἀλώσεως διαπραγματεύσεις	17
β) Ὁ Θρῆνος ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως	18
6. « Χρονικόν », Γεωργίου Φραντζῆ : Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς συμπολεμιστὰς του	20

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

A'. ΕΝΤΕΧΝΟΣ

1. « Εὐχὴ » (διὰ στίχων Ἀνακρεοντείων), Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ	22
2. Διγενῆς Ἀκρίτας, ἀγνώστου. (ἐκ τοῦ 8ου Λόγου, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Paris 1880)	23
3. Ἀπὸ τὸ « Χρονικόν τοῦ Μορέως », ἀγνώστου	26
4. Ἀπὸ τὸν « Ἐρωτόκριτον » Μονομαχία Ἐρωτοκρίτου καὶ Ἀρίστου, Βι- τζέντζου Κορνάρου	31

B'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ

1. Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ, δημῶδες	36
2. Διγενῆς (Κυπριακὴ παραλλαγή), δημῶδες	38

3. Τ' Ἀνδρονίκου ὁ γιός, δημῶδες	41
4. Τῆς Ἀγίας Σοφίᾶς (1453), δημῶδες	42

III. ΘΕΑΤΡΟΝ

1. Ἐκ τῆς « Ἐρωφίλης », Γεωργίου Κορτάτση	43
2. Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ (ἀπόσπασμα), ἀγνώστου	48

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΗΤΙΚΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ 1821

I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

A'. ΕΝΤΕΧΝΟΣ

1. Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων ἔπαινος, Φραγκίσκου Σκούφου	59
2. Ἐκ τῶν κηρυγμάτων Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ :	
α) Ὁ σκοπὸς τοῦ κηρύγματός μου	62
β) Περὶ ἐλεημοσύνης	63
γ) Περὶ φιλεργίας καὶ πλούτου	63
δ) Κυριακὴ ἀργία	63
ε) Ἡ σπουδὴ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ σχολεῖον	
3. Διδαχὴ τῆ Ἀγίας καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ εἰς τὸ Σωτήριον Πάθος, Ἡλία Μηριάτῃ	64
4. Ἡ Μουσικὴ, Εὐγενίου Βουλγάρεως	70
5. Περὶ τοῦ μὴ ζητεῖν ἀνταπόδοσιν παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων, Νικηφόρου Θεοτόκῃ	72
6. Περὶ Ἀγάπης, Νικηφόρου Θεοτόκῃ	74
7. Περὶ Πατρίδος, Κωνσταντίνου Οἰκονόμου (τοῦ ἐξ Οἰκονόμων)	76
8. Αἱ Ἀθήναι τὸ 1791 (ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Γεωγραφίας Νεωτερικῆς), Κων- σταντᾶ - Φιλίππιδου	77
9. Τὰ Δίκαια τοῦ Ἀνθρώπου, Ρήγα Φεραίου	78
10. Σουλιῶται καὶ Σουλιώτισσαι, Χριστοφόρου Περραιβοῦ	82
11. Σάλπισμα Πολεμιστῆριον, Ἀδαμαντίου Κοραῆ	84
12. Ὁ Παπατρέχας, Ἀδαμαντίου Κοραῆ	89

B'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ

I. Παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ (ἐκ τοῦ ὁμώνυμου βιβλίου τοῦ Ν. Γ. Πολίτου) :	
1. Ὁ Πεζοπότης τοῦ Μαραθῶνος	94

2. Τὸ σχέδιο τῆς Ἀγιᾶς Σοφίᾶς	95
3. Ἡ Ἅγια Τράπεζα τῆς Ἀγίας - Σοφίᾶς	96
4. Ἡ ἐκκλησία τ' Αἰ-Γεωργίου	96
5. Τὸ λεοντάρι τοῦ Ὑμηττοῦ	97
6. Οἱ κολόνες τοῦ Ὀλυμπείου	97
7. Οἱ κόρες τοῦ Κάστρου	97
8. Τὸ κυπαρίσσι	98
II. Παροιμίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ (Ν. Γ. Πολίτου).	99

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

A'. ENTECHNOS

1. Εἰς τὴν μετάστασιν τῆς Πανάγνου, Φραγκίσκου Κολομπῆ	101
2. Ὁ Θούριος, Ρήγα Βελεστιλιῆ, (Φεραίου)	101
3. Ὁ Τρύγος, Ἀθανασίου Χριστοπούλου	103
4. Στολιδιάρης, Ἰωάννου Βηλαρᾶ	104
5. Ὁ Φιλάργγυρος, Ἰωάννου Βηλαρᾶ	105
6. Ἡ Ψυχούλα, Διονυσίου Σολωμοῦ	106
7. Ἡ σκιά τοῦ Ὀμήρου, Διονυσίου Σολωμοῦ	107
8. Ὡδὴ εἰς τὴν σελήνην, Διονυσίου Σολωμοῦ	107
9. Εἰς Φραγκίσκαν Φραιῆζερ, Διονυσίου Σολωμοῦ	108
10. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς, Διονυσίου Σολωμοῦ	108
11. Ἡ Ἑλληνίδα Μητέρα, Διονυσίου Σολωμοῦ	109
12. Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, Διονυσίου Σολωμοῦ	111

B'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ

1. Τοῦ Κάστρου τῆς Ὠριάς, δημῶδες	112
2. Τοῦ Γιοφυριοῦ τῆς Ἄρτας, δημῶδες	114
3. Ὁ Ξένος, δημῶδες	115
4. Τραγούδια τῆς ξενιτιάς, δημῶδη	116
5. Ναναρίσματα, δημῶδη	116
6. Τοῦ Λεβέντη καὶ τοῦ Χάρου, δημῶδες	118
7. Μοιρολόγια, δημῶδη	119
8. Βαίτικα (Ἐγκωμιαστικά), δημῶδη :	
α) Στὸ νοικοκύρη,	120
β) Στὸν προεστὸ τοῦ χωριοῦ	120
9. Περιγελαστικὸν ἄσμα, δημῶδες	121
10. Κλέφτικα, δημῶδη	121
11. Σκλάβοι στοὺς Ἀρβανίτες, δημῶδες	122
12. Σουλιώτικα, δημῶδη	123

13. Τῆς Πάργας, δημῶδες	124
14. Τῶν Κλεφτῶν καὶ τοῦ Ἑλλη- πασα, δημῶδες	125

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ι. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α'. ΜΕΛΕΤΑΙ, ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ, ΛΟΓΟΙ

1. Λόγος ἐπικήδειος εἰς Ἀνδρέαν Ζατμην, Σπυρίδωνος Τρικούπη	129
2. ΚΘ' Μαίτου, Σπ. Λάμπρου	132
3. Αἱ ἀρδεύσεις καὶ ἀποξηράνσεις εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, Βασιλείου Γανώση	136
4. Μακεδόνες Πρωτομάρτυρες, Σπυρίδωνος Λάμπρου	142
5. Ὁργάνωσις τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ. Διανοητικὸς βίος, Κωνσταντίνου Πα- παρηγοπούλου	148
6. Γεώργιος Γεμιστὸς - Πλήθων, Κωνσταντίνου Δ. Γεωργούλη	154
7. Ἡ ἔθνικὴ καὶ ἱστορικὴ συνείδησις, (1940), Σωτηρίου Β. Κουγέα	160

Β'. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ, ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ, ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ, ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

1. Ὁ θάνατος τοῦ Παλικαριοῦ, Ἰωνος Δραγούμη	162
2. Ἡ Θάλασσα (ἀποσπάσματα), Ἰωνος Δραγούμη	171
3. Μὲ τὰ πανιά, Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδου	173
4. Ὁ Πύραυλος, Σπύρου Μελά	178
5. Νικηφόρος Λύτρας, Θεμιστοκλέους Σοφούλη	180
6. Ὁ ὑψηλόφρων, Ἄνδρ. Λασκαράτου	192
7. Ἡ γυναικίλα, Ἄνδρ. Λασκαράτου	193

Γ'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Ι. Ἑθνογραφικά

1. Ὁ παπα - Νάρκισσος, Δημητρίου Βικέλα	194
2. Τὸ γιούσουρι, Ἄνδρ. Καρκαβίτσα	210

ΙΙ. Ἱστορικά

3. Τὸ ἁμαρτημα τοῦ παπα - Γιώργη, Χρίστου Χριστοβασιλή	219
4. « Ἐτσι ἤτανε », Γιάννη Βλαχογιάννη	229

Δ'. ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1. « Ἀέρας », Ν. Πετιμεζᾶ - Λαύρα	231
2. Πόνος ψυχῆς, Παύλου Νιρβάνα	233
3. Ἡ Νίκη μας στὸ Πόγραδετς, Σπύρου Μελλά	235
4. Ὡ Ξένε, Σπύρου Μελλά	237

Ε'. ΠΕΖΟΙ ΡΥΘΜΟΙ

1. Ζωή, Ζαχαρία Παπαντωνίου	238
2. Ἡ λαμπάδα τοῦ ἀδερφοῦ μου, Ζαχαρία Παπαντωνίου	239
3. Ὑποθήκαι, Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Β'.	240

ΣΤ'. ΚΡΙΤΙΚΑ — ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

1. Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, Ἐμμανουὴλ Ροΐδου	241
2. Ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους, Χρίστου Τσουντα	249
3. Ἡ ποίησις τοῦ Ρήγα, Κωστῆ Παλαμά	250
4. Ἡ μεταρσίωση τοῦ Δομηνικοῦ Θεοδοκοπούλου, Ἀχιλλέως Κύρου	253

ΙΙ. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. Εἰς Δόξαν, Ἀνδρέου Κάλβου	258
2. Εἰς Σούλι, Ἀνδρέου Κάλβου	263
3. Φωτεινὸς (ἀπόσπασμα), Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου	265
4. Ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη μου, Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου	269
5. Δύο !, Γερασίμου Μακροῦ	269
6. Ἐλιά, Λορέντζου Μαβίλη	270
7. Καλλιπάτειρα, Λορέντζου Μαβίλη	270
8. Ἡ ἐξοχή, Στεφάνου Μαρτζώκη	271
9. Τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος, Ἰωάννου Καρασούτσα	271
10. Εἰς δρομίσκον τῶν Ἀθηνῶν, Ἀχιλλέως Παράσχου	272
11. Τὸ ἄγαλμα τῆς Παρθένου, Δημητρίου Παπαρηγοπούλου	275
12. Παιδί μου, ὦρα σου καλή, Γεωργίου Βιζυηνοῦ	276
13. Στὸ σταυραϊτό, Κώστα Κρυστάλλη	276
14. Ὅρθὸ στέκεσαι ἀντίκρου μου ὀλόμορφο βουνό, Κώστα Χατζοπούλου	278
15. Σωκράτης, Ἰωάννου Πολέμη	278
16. Δικὸ μου φῶς, Ἰωάννου Γρυπάρη	279
17. Τὸ λένε τ' ἀηδονάκια, Μιλτιάδου Μαλακίση	280
18. Δέηση γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Παπαδιαμάντη, Λάμπρου Πορφύρα	281
19. Τὸ στερνὸ παραμῦθι, Λάμπρου Πορφύρα	282
20. Κύπρος, Σωτῆρη Σίμπη	282
21. Λούης, Ἀλεξάνδρου Πάλλη	283
22. Τὸ πατρικὸ μας σπίτι, Στεφάνου Δάφνη	284

23. Εικόνες τοῦ χωριοῦ, Γεωργίου Δροσίνη :	285
α) Τὸ φτάσιμο	286
β) Γλυκοχαράματα	286
γ) Τὸ τάμα	287
δ) Τὰ πρωτοβρόχια	287
24. Θερμοπίλες, Κωνσταντίνου Καβάφη	288
25. Παῦλος Μελᾶς, Κωστῆ Παλαμᾶ	288
26. Χιμάρα, Κωστῆ Παλαμᾶ	
27. Πατρίδες, Κωστῆ Παλαμᾶ :	290
α) Πάτρα	291
β) Μεσολόγγι	291
γ) Ἀθήνα	292
δ) Ἑλλάδα	293
28. Ἡ διαθήκη μου, Γεωργίου Σουρῆ	294
29. Ἐλευθερία (ἐπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	294
30. Ὁ φθόνος (ἐπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	294
31. Κρεῖσσον σιγᾶν (ἐπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	294
32. Εἰς θεατρικὸν συγγραφέα (ἐπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	295
33. Εἰς ἀστεῖον κυνηγὸν (ἐπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	295
34. Εἰς ἀδεξίαν πιανίστριαν (ἐπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	295

III. ΘΕΑΤΡΟΝ

1. « Γαλάτεια » (ἀπόσπασμα), Σπυρίδωνος Βασιλειάδου	296
2. « Νικηφόρος Φωκᾶς » (ἀπόσπασμα), Ἀριστομένους Προβλεγγίου	300

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΕΚ ΤΗΣ ΞΕΝΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ « Ὀδοιπορικοῦ » τοῦ Σατοβριάνδου - Ἐμμ. Ροῖδου	309
---	-----

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. Τὸ Ἑλληνόπουλο, Βίκτωρος Οὔγκω - Κωστῆ Παλαμᾶ	311
2. Ἡ Ἑλπίδα, Φρειδερίκου Σίλλερ - Θεοφίλου Βαρέα	312
3. Ὁ Ἑλληνικὸς Ὕμνος, Φρειδερίκου Μιστρᾶλ - Κωστῆ Παλαμᾶ	313
4. Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδας, Λόρδου Βύρωνος - Ἀργύρη Ἐφταλιώτη	314

Λεξιλόγιον	317
Βιογραφικαί Σημειώσεις	342
Πίναξ περιεχομένων κατά Συλλογὰς	354
Πίναξ περιεχομένων	385

ΕΙΚΟΝΕΣ

1. Νικηφόρου Λύτρα « Τὰ μετὰ τὴν πειρατείαν » 185.
2. Νικηφόρου Λύτρα « Ἡ κλεμμένη » 187
3. Ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους 247
4. Δομνηνικοῦ Θεοδοκοπούλου « Προσευχὴ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν » . . 255.

Ἔκδοσις Η΄ - 1970 (IV) - Ἀντίτυπα 60.000 - Σύμβασις 1983/1 - 4 - 70
 ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ : Ι. ΔΙΚΑΙΟΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : Ι. ΚΑΜΠΑΝΑΣ Ο.Ε.

Επίσημο Πρόγραμμα Προσέλευσης των Επισκεπτών	242
Προσέλευση Επισκεπτών από το Εξωτερικό	243
Πρόγραμμα Προσέλευσης Επισκεπτών από το Εξωτερικό	244
Πρόγραμμα Προσέλευσης Επισκεπτών από το Εξωτερικό	245

ΠΡΟΣΕΛΥΣΗ

1. Προσέλευση Επισκεπτών από το Εξωτερικό	242
2. Προσέλευση Επισκεπτών από το Εξωτερικό	243
3. Προσέλευση Επισκεπτών από το Εξωτερικό	244
4. Προσέλευση Επισκεπτών από το Εξωτερικό	245

Εκδόσεις 40 (2021) Πρωτότυπο: Αντίοχος Μ. ΟΥΣ. Σελίδες: 199/214/20
 ΕΚΔΥΤΗΣ: Ε. ΔΗΚΑ. Σ. - ΕΠΙΧΡΗΜΑΤΙΑ Γ. ΚΑΥΦΑΝΑΚΟΥ ΕΠΕ

0020556190

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

